

**XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA
SAFRANBOLU'NUN
SOSYO-EKONOMİK YAPISI**

**2021
DOKTORA TEZİ
TARİH**

Gülnaz OKUMUŞ

**Danışman
Prof. Dr. Zeki TEKİN**

**XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA SAFRANBOLU'NUN
SOSYO-EKONOMİK YAPISI**

Gölnaz OKUMUŞ

**Danışman
Prof. Dr. Zeki TEKİN**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalında
Doktora Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Aralık 2021**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	9
ABSTRACT.....	10
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION	12
KISALTMALAR	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU	15
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	16
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	16
GİRİŞ	36
BİRİNCİ BÖLÜM	47
İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI.....	47
1.1. Safranbolu'nun İdarî Yapısı	47
1.1.1. Kaza ve İdarecileri.....	50
1.1.2. Mahalleler ve İdarecileri	58
1.1.3. Köyler ve İdarecileri	69
1.2. Safranbolu'nun Demografik Yapısı	79
1.2.1. Müslümanların Nüfusu ve Yaşları	79
1.2.2. Müslüman Kiptilerin Nüfusu ve Yaşları.....	88
1.2.3. Gayrimüslimlerin Nüfusu ve Yaşları	91
1.2.4. Safranbolu'nun Toplam Erkek Nüfusu ve Yaşları.....	94
1.2.5. Safranbolu Erkek Nüfusunun Fiziksel Özellikleri.....	96
1.2.6. Safranbolu Erkek Nüfusundaki Engelliler	101
1.2.7. Safranbolu'da Erkek Nüfusun Kullandığı Lakaplar/ Sülale İsimleri	

1.2.8. Safranbolu’da Erkek Nüfusun Kullandığı Unvanlar	120
1.2.9. Safranbolu’da Erkek Nüfusun Kullandığı İsimler	122
1.2.10. Safranbolu’da Nüfus Hareketleri.....	130
1.2.10.1.Doğum ve Ölümler	131
1.2.10.2.Göçler.....	134
İKİNCİ BÖLÜM.....	141
SOSYAL YAPI.....	141
2.1. Safranbolu’da Aile	141
2.1.1. Evlilik	142
2.1.2. Boşanma.....	145
2.1.3. Vasi Tayini.....	147
2.1.4. Miras (Tereke).....	149
2.2. Safranbolu’da Adli Vakalar.....	154
2.2.1. Cinayet	156
2.2.2. Hırsızlık ve Gasp	159
2.2.3. Tecavüz	161
2.3. Sosyal Kurumlar	163
2.3.1. Vakıflar	163
2.3.2. Cami ve Mescitler.....	169
2.3.3. Mektep, Medrese, ve Muallimhaneler.....	198
2.3.4. Tekke ve Zaviyeler	203
2.3.5. Mahkeme	207
2.3.6. Kiliseler	209
2.3.7. Han ve Hamamlar	210
2.4. Safranbolu’nun Folklorik Unsurları.....	213
2.4.1. Safranbolu’da Kullanılan Giyim Eşyaları ve Takılar	214
2.4.2. Safranbolu’da Kullanılan Ev Eşyaları.....	217
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	222
EKONOMİK YAPI	222
3.1. Safranbolu’da Mesleki Yapılanma.....	222
3.1.1. Esnaf ve Zanaatkârlar	228
3.1.2. Kamu Sektörü	232
3.1.3. Gıda Sektörü.....	235

3.1.4. Asker ve Emekliler	237
3.1.5. Hizmet ve Temizlik Sektörü.....	241
3.1.6. Metal Sektörü	243
3.1.7. Tarım, Hayvan ve Orman Sektörü.....	245
3.1.8. Diğer Meslekler	248
3.1.9. Mesleği Olmayanlar	249
3.2. Tarım.....	252
3.2.1. Tarım Arazileri	252
3.2.1.1. Tarlalar.....	255
3.2.1.3. Bahçeler	256
3.2.1.4. Bağlar.....	258
3.2.1.5. Bostanlar	260
3.2.1.6. Ekilmemiş Araziler.....	261
3.2.1.7. Çeşitli Ağaçlar.....	262
3.2.2. Tarım Ürünleri.....	267
3.2.2.1. Tahıllar	271
3.2.2.2. Diğer Tarım Ürünleri.....	277
3.3. Hayvancılık.....	282
3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	284
3.3.2. Küçükbaş Hayvancılık.....	291
3.3.3. Yük ve Binek Hayvanları	296
3.3.4. Arıcılık	299
3.4. Gayrimenkul ve İşletmeler	301
3.4.1. Gayrimenkuller	303
3.4.2. İşletmeler	306
3.5. Vergiler	310
3.5.1. Vergi-i Mahsusa	315
3.5.2. Aşar ve Rüsumat	318
3.5.3. Cizye	332
3.6. Gelirler ve Gelir-Vergi İlişkisi	334
3.6.1. Gelirler	334
3.6.2. Gelir-Vergi İlişkisi	342
3.7. Para, Narh ve Fiyatlar	345

3.7.1. Para	346
3.7.2. Narh ve Fiyatlar	350
SONUÇ	362
KAYNAKÇA.....	366
TABLolar LİSTESİ	402
ŞEKİLLER LİSTESİ	407
EKLER	408
ÖZGEÇMİŞ	423

TEZ ONAY SAYFASI

Gölnaz OKUMUŞ tarafından hazırlanan “XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA SAFRANBOLU’NUN SOSYO-EKONOMİK YAPISI” başlıklı bu tezin Doktora Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Zeki TEKİN
Tez Danışmanı, Tarih Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 29.11.2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Zeki TEKİN (KAYÜ)

Üye : Prof. Dr. Recep KARACAKAYA (İMÜ)

Üye : Prof. Dr. Sinan YILMAZ (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Cengiz KARTIN (ERÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Doktora Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eslere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Gülnaz OKUMUŞ

İmza :

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti özelinde şehir tarihi çalışmaları, başlangıçta eyalet ve sancak gibi idari birimlerin siyasi, idari, iktisadi ve içtimai yapısına yönelik durumları geniş zaman aralığında, şer'iyeye sicilleri ya da temettuat defterlerindeki veriler kullanılarak incelenmiştir. Ancak sonradan idari birim olarak daha dar alan olan kazaların belli bir zaman aralığında, sosyo-ekonomik durumlarına ağırlık verilerek konu sınırlandırılması ve bu konuların birden fazla arşiv kaynağı temeline oturtularak incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilikten hareketle tez başlığı XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Safranbolu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı olarak belirlenmiş, nüfus, cizye, hurufat ve temettuat defterleri, şer'iyeye sicilleri, evkaf ve diğer arşiv kaynakları ile araştırma eserleri incelenerek alana katkı sağlanması hedeflenmiştir. Safranbolu'nun çalışma alanı olarak tercih edilmesinde kazanın sosyo-ekonomik yapısını meydana çıkaran bütüncül bir çalışma bulunmaması ve bu boşluğun doldurulması gerekliliği etkili olmuştur.

Bu çalışmaya şehrin aldığı isimler, bulunduğu coğrafya ve tarihçesi ile giriş yapılmıştır. Safranbolu'nun genel idari yapısına değinildikten sonra kazanın sahip olduğu mahalle ve köyler hakkında bilgi verilerek idari birimlerin yöneticileri tespit edilmiştir.

Safranbolu'nun etnik unsurları ile bunların erkek nüfusu, yaşları, boy, bıyık, sakal, engellilik durumları gibi birtakım fiziksel özellikleri, isim, unvan, lakapları ile doğum, ölüm ve göç konularını içeren nüfus hareketleri, kısaca kazanın demografik yapısı değerlendirilmiştir. Aile başlığı altında; evlilik, boşanma, vasi tayini ve miras konularının yanı sıra adli vakalar; cinayet, hırsızlık ve gasp ile tecavüz olayları, örnekler üzerinden ortaya konulmuştur. Kazanın sosyal kurumları; vakıflar, cami, mescit, mektep, medrese, muallimhane, tekke ve zaviye, mahkeme, han ve hamam ile kiliseler ele alınmıştır. Ayrıca kişilerin sahip olduğu giysi, takı, ev eşyaları gibi folklorik unsurlar tasvir edilerek Safranbolu'nun sosyal yapısı ortaya çıkarılmıştır.

Safranbolu'daki kişilerin meslekleri, meslek gelirleri kategorilere ayrılmış ve bunların sayıları tespit edilerek mesleki yapı değerlendirilmiştir. Ardından kazanın tarım arazileri, yetiştirilen ürünler, hayvancılık faaliyetleri, gayrimenkuller ve işletmeler ile

bunlarının miktar, oran ve gelirleri her bir idari birim üzerinden açıklanmıştır. Ayrıca kazada ödenen vergiler, bunların oranları, kişilerin gelir kaynakları, gelir-vergi ilişkisi, kullanılan paralar, narh koyulan belli başlı ürün, hayvan ve çeşitli malların fiyatları tespit edilerek Safranbolu'nun ekonomik yapısı ortaya çıkarılmıştır.

Tez çalışmasında, belgelerin okunması, konuların tespit edilmesi, çalışmanın değerlendirilmesi gibi birçok konuda bana yardımcı olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Zeki TEKİN'e minnetle teşekkürlerimi arz ederim. Tezimin her aşamasında adeta danışman hocam gibi hiçbir yardımını benden esirgemeyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Recep KARACAKAYA, Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU'na ve diğer jüri üyeleri Prof. Dr. Sinan YILMAZ ile Doç.Dr. Cengiz KARTIN hocalarıma teşekkürü bir borç biliyorum. Bunun yanında Dr. Öğr. Üyesi Gazi ÖZDEMİR, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MUTLU, Okt. Yasin ORTAKCI ile Öğr. Gör. Şüheda Semih AÇMALI'ya katkılarından ötürü teşekkür ediyorum. Bu zorlu süreçte eş ve anne olarak kendilerine ayıramadığım zamanı göz ardı edip benden maddi-manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, eşim Doğan ile evlatlarım Fatih ve Erva'ya, ayrıca manevi açıdan sürekli yanımda olan başta annem ve diğer aile fertlerime minnetle teşekkürü bir borç biliyorum.

ÖZ

Osmanlı Devleti 19. yüzyılın ilk yarısında idari, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli gelişmelere sahne olmuştur. Zira nüfus miktarına ve ülkenin sosyo-ekonomik niteliklerine ilişkin bilgi almayı hedefleyen nüfus sayımları, muhtarlıklar ile muhassıllık meclislerinin teşkili, kişilerin gelir kaynaklarına yönelik sayımlar ile tek vergi düzenlemelerinin yapılması ilk kez bu dönem aralığında hayata geçirilmiştir. Yeni dünyaya uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bu düzenlemeler sayesinde devlet, nüfusunu, sosyal ve ekonomik potansiyelini daha modern tekniklerle tespit edebilme imkânına kavuşmuştur. Gerçekleştirilen bu tez çalışması ile başkente yakınlığı, ticaret ve kervan yollarının kavşağında bulunması, iskâna ve tarıma elverişli coğrafyasıyla stratejik bakımdan önemli olan Safranbolu'nun 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyo-ekonomik durumu tahlil edilerek, Osmanlı Devleti'nin küçük bir kesitinin aydınlatılabilmesi hedeflenmiştir.

Tez çalışması, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Safranbolu'nun aldığı isimler, coğrafi konumu ile tarihçesi ele alınarak tarihi arka plan oluşturulmuştur. Birinci bölümde kaza olgusu, mahalle ve köy kavramı üzerinden Safranbolu'nun incelenen dönemdeki mahalleleri ve köyleri ile bunların idarecileri tespit edilerek Safranbolu'nun idari yapısı temellendirilmiştir. Ardından Safranbolu'da bulunan etnik unsurlar, bunların nüfusu ve birtakım özellikleri ile yaşanan sosyal hareketlilikler değerlendirilmiştir. İkinci bölümde aileden, yaşanan adli vakalara, sosyal kurumlardan, folklorik unsurlara kadar çeşitli konular ele alınarak Safranbolu'nun sosyal yapısı meydana çıkarılmıştır. Son bölümde ise kazanın sahip olduğu mesleki yapı, tarım arazileri, yetiştirilen ürünler, kazanç sağlanan gayrimenkul ve işletmeler, elde edilen gelirler ve ödenen vergi miktarları ile bunların birbirleriyle ilişkileri incelenerek Safranbolu'nun ekonomik profili ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Safranbolu, Şehir Tarihi, Sosyo-Ekonomik Yapı, 19. Yüzyılın İlk Yarısı.

ABSTRACT

In the first half of the nineteenth century, the Ottoman Empire experienced significant changes in administrative, social, and economic fields. Because censuses aimed at obtaining information about the country's population and socioeconomic characteristics, the formation of mukhtars and taxpayer councils, censuses for individual income sources, and single tax regulations were implemented for the first time during this period. Thanks to these adaptations to the new world, the state had the opportunity to determine its population, social, and economic potential using more modern techniques. The purpose of this thesis is to shed light on a small section of the Ottoman Empire by analyzing the socio-economic situation of Safranbolu in the first half of 19th century, which is strategically important due to its proximity to the capital, location at a crossroads of trade and caravan routes, and geography suitable for settlement and agriculture.

The thesis consists of an introduction and three parts. In the introduction part, the historical background was created by discussing the names given to Safranbolu, its geographical location and history. The neighborhoods and villages of Safranbolu during the examined period, as well as their administrators, were determined in the first part, and the administrative structure of Safranbolu was based on the concept of district, neighborhood, and village. The ethnic elements in Safranbolu, their population and some of their characteristics, as well as their social mobility, were then assessed. The social structure of Safranbolu was revealed in the second part by discussing a variety of topics ranging from family to legal cases, social institutions to folkloric elements. In the final section, the economic profile of Safranbolu was attempted to be revealed by examining the district's occupational structure, agricultural lands, products grown, real estate and businesses, income obtained and taxes paid, and their relationships with one another.

Keywords: Ottoman, Safranbolu, City History, Socio-Economic Structure, First Half of the 19th Century.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Safranbolu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı
Tezin Yazarı	Gülnaz OKUMUŞ
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Zeki TEKİN
Tezin Derecesi	Doktora
Tezin Tarihi	29.11.2021
Tezin Alanı	Tarih
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	423
Anahtar Kelimeler	Osmanlı, Safranbolu, Şehir Tarihi, Sosyo-Ekonomik Yapı, 19. Yüzyılın İlk Yarısı

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Socio-Economic Structure of Safranbolu in the First Half of the 19th Century
Author of the Thesis	Gülnaz OKUMUŞ
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Zeki TEKİN
Status of the Thesis	Doctorate
Date of the Thesis	29.11.2021
Field of the Thesis	History
Place of the Thesis	KBÜ/LEE
Total Page Number	423
Keywords	Ottoman, Safranbolu, City History, Socio-Economic Structure, First Half of the 19th Century.

KISALTMALAR

A.} DVNSMHM.d.	: Bab-1 Asafi Mühimme Defterleri
A.} MKT.	: Sadaret Mektubi Kalemi
A.} MKT.MVL.	: Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala
A.} MKT. UM.	: Sadaret Mektubi Umum Vilayat
AE. SMMD. II.	: Ali Emiri Sultan Mehmet II
AE. SSLM. III.	: Ali Emiri Sultan Selim III
AE. SMHD.II.	: Ali Emiri Sultan Mahmut II
AÜ.	: Ankara Üniversitesi
AÜ DTCFD.	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bk.	: Bakınız
BOA.	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C. DH.	: Cevdet Dâhiliye
C. EV.	: Cevdet Evkaf
C. MF.	: Cevdet Maarif
C. ML.	: Cevdet Maliye
Çev.	: Çeviren
Ç.Ü.	: Çukurova Üniversitesi
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCF.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
EV. D.	: Evkaf Defterleri
EV. HMH.d.	: Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defterleri
HR.Ü.Z.F.	: Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi
H.	: Hicri
HAT.	: Hatt-ı Hümayun
Haz.	: Hazırlayan
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

İA.	: İslam Ansiklopedisi
İİBF.	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İE. SM.	: İbnülemin Saray Mesalihi
Krş.	: Kuruş
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
M.	: Miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
ML. VRD.CMH.d.	: Maliye Varidat Cizye Muhasebesi Defterleri
ML.VRD.TMT. d.	: Maliye Varidat Temettuat Defterleri
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
NFS.d.	: Nüfus Defterleri
No.	: Numara
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
OTAM	: Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SŞSC.d.	: Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterleri
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
S. Ü.	: Selçuk Üniversitesi
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TDV.	: Türk Diyanet Vakfı
TİDSAD	: Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TS.MA.e.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
U.Ü	: Bursa Uludağ Üniversitesi
VGM. HD.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Hurufat Defterleri
Yay.	: Yayınları
ZB.	: Zaptiye

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılın ilk yarısında gerçekleştirdiği yeni düzenlemeleri Safranbolu özelinde tespit edebilmek amacıyla doktora tez çalışmasının konusu "19. Yüzyılın İlk Yarısında Safranbolu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı" olarak belirlenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Osmanlı Devleti söz konusu olduğunda 19. yüzyıl, yenedünyaya uyum sağlamak amacıyla yönelik bir dizi reform hareketlerinin görüldüğü bir dönem olarak kabul edilir. Özellikle 19. yüzyılın ilk yarısı, devletin idari, sosyal ve ekonomik alanlarda adeta ilklerin yaşandığı bir zaman aralığıdır. Zira nüfus miktarına ve ülkenin sosyo-ekonomik niteliklerine ilişkin bilgi almayı hedefleyen nüfus sayımları, muhtarlıklar ile muhassıllık meclislerinin teşkili, kişilerin gelir kaynaklarına yönelik sayımlar ile tek vergi düzenlemelerinin yapılması, ilk kez bu dönem aralığında hayata geçirilmiştir.

Geniş bir coğrafyaya sahip olan Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik potansiyelinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılması, idari birim olarak daha küçük olan yerlerin nüfus ve sosyo-ekonomik durumlarının tespit edilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda kazaların sosyo-ekonomik yapılarının incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Safranbolu'nun sosyo-ekonomik yapısını ele alan iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır¹. Bu tezlerin ilki, 1840-1841 temettuat defterleri temelinde Mustafa Zahit Gümüšoğlu tarafından hazırlanmıştır. Safranbolu'nun 16 Müslüman mahallesinin ekonomik durumunu analitik olarak ele alan Gümüšoğlu, kazanın 43 Müslüman köyünü yüzeysel bir şekilde değerlendirmiştir. Diğer tez ise Mustafa Ünal tarafından İngilizce olarak hazırlanmıştır. 1844-1845 temettuat defterlerini kaynak olarak kullanan Ünal, Safranbolu'nun sadece 13 Müslüman mahallesini incelemiştir. Dolayısıyla Rum ve Kıptileri göz ardı ederek tek defter serisi temelinde hazırlanan bu iki çalışmanın Safranbolu'nun sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyacak nitelikte olmadığı tespit edilmiştir. Bu boşluğun doldurulması adına çalışma alanı olarak Safranbolu kazası, zaman aralığı olarak da 19. yüzyılın ilk yarısı tercih edilmiştir.

¹ Mustafa Zahit Gümüšoğlu, "Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999); Mustafa Ünal, "The Socio-Economic Structure of Safranbolu According to the Temettuat Document (1844)" (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 1999).

Neticede bu çalışma ile Safranbolu'nun 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyo-ekonomik durumu tahlil edilerek, Osmanlı Devleti'nin küçük bir kesitini aydınlatmak ve alana katkı sağlamak amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasına İstanbul'da Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde, Safranbolu ve çevresi ile ilgili Nüfus, Temettuat, Cizye, Vakıf, Ahkâm, Mühimme Defterleri ile münferit belgeler farklı tasniflerden taranmış bununla birlikte Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki Safranbolu Hurufat Defterleri başta olmak üzere kazaya ait diğer vakıf kayıtları tespit edilmiştir. Safranbolu'ya ait diğer arşiv belgeleri, idari birim olarak kazaların sosyo-ekonomisini ele alan tez, kitap ve makalelerin yanı sıra konuyla alakalı kronikler tespit edilmiş ve bu belgelerin el verdiği ölçüde başlık ve konular belirlenmiştir. Ardından incelenen döneme ait 7 nüfus, 34 adet nüfus yoklama defteri, 1260-1261/1844-1845 yıllarına ait 61 adet, 1255-1256/1840-1841 yıllarına ait- 1'i gayrimüslim 2'si Müslümanların olmak üzere- 3 temettuat defteri, 3 adet cizye defteri, incelenen döneme ait 7 hurufat defteri ile evkaf ve diğer gerekli arşiv belgeleri transkrip edilerek, konuların altına işlenmek üzere word ve excel dosyalarına aktarılmıştır. Döneme ait 8'i transkrip edilmiş, 9'u edilmemiş olmak üzere 17 adet şer'iyye sicili tespit edilmiştir. Tüm bu siciller taranmış gerekli görülen kısımlar transkript edilerek word dosyalarına aktarılmıştır. Safranbolu'nun 17 mahallesine ve 44 köyüne ait verilerin tümü değerlendirildikten sonra grafik ve tablolar oluşturulmuş ve diğer kaynaklarla desteklenerek tezin yazım aşamasına geçilmiştir. Çalışmada kullanılan arşiv belgeleri, önce defter numarası sonra orijinal belgelerdeki iç sayfa numaralarıyla dipnotlarda gösterilmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Tarih boyunca devletlerin sosyal ve ekonomik durumları önemli çalışma alanlarından biri olmuş, birçok araştırmacı bu konu üzerine hatırı sayılır derecede akademik çalışma kaleme almıştır.

Geniş bir coğrafyaya sahip olan Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik potansiyelinin sağlıklı bir şekilde tespit edilebilmesi, zaman ve alan sınırlandırmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan son dönemlerde belli bir zaman aralığında bir kazanın sosyo-ekonomik yapısı, akademik çalışmaların ana teması olmuştur.

Bu tezde zaman aralığı olarak devletin idari, sosyal ve ekonomik alanlarda yeni düzenlemelere giriştiği 19. yüzyılın ilk yarısı tercih edilmiştir. Çalışma alanı ise Safranbolu'nun 17 mahallesi ve 44 köyü ile sınırlandırılmıştır. Kazanın sosyo-ekonomik yapısını ortaya çıkarabilmek adına çalışma konuları, aşağıda tanımları yapılan kaynaklardan elde edilen veriler çerçevesinde belirlenmiştir.

Nüfus Defterleri

Osmanlı Devleti kuruluşundan kısa bir süre sonra “Memleket Tahriri” adı altında nüfus sayımı ve yazımını uygulamaya başlamıştır. Nüfus sayımının ilk örnekleri olarak tanımlanabilen bu tahrirler², ülkedeki insanların yaşadıkları yerleri, işlerinin tüm özelliklerini, mal ve ürünlerinin kaynaklarını, tımar sahiplerinin gelirlerini, reaya ile tımar sahipleri arasında olabilecek anlaşmazlıkların devlet tarafından bilinmesi amacıyla yapılmıştır. Ayrıca şeriata ve mevcut kanunlara aykırı eylemlerin önlenmesi, vergi tahsilinde hane sayısının bilinmesi ve vakıfların durumlarından haberdar olunmak istenmesi de tahrirlerin yapılma amaçları arasında yer almıştır³.

Tahrir işlemi, titizlikle belirlenen bir usul çerçevesinde uygulanmıştır⁴. Bu usul, geniş bir hukuk anlayışına sahip dürüst ve güvenilir kişilerden seçilen tahrir emini ve bir kâtipten oluşan tahrir komisyonu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında başta kadı olmak üzere gerek duyulan herkes tahrir komisyonuna yardımcı olmak zorundaydı. Tahrir emini tarafından yapılan sayımlar neticesinde elde edilen veriler, kâtip tarafından Tahrir Defterleri ya da Defter-i Hâkânî adı verilen defterlere kaydedilirdi⁵. Ancak bu tahrirler, nüfus sayımından ziyade mal ve arazi sayımı ile vergi mükelleflerini tespit edebilmeye yönelik yapılmıştır.

Rumeli ve Anadolu'da arazi yazımı amacı gütmeyen ilk nüfus sayımı ise II. Mahmut'un yeniçeri ocağını kaldırmasıyla birlikte gündeme gelmiştir⁶. Nüfus istatistiklerinin toplanmasını, geçmişteki görkemli günlerde yürürlükte olan sağlam idari uygulamaları geri getirebilecek belli başlı reformlar olarak gören II. Mahmut, nüfus

² Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı* (Ankara: TTK Yayınları, 2013), 44.

³ Mehmet Öz, “Tahrir”, *DİA*, Cilt 39 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 427.

⁴ Devlet tarafından belirlenen bu usul hakkında kapsamlı bilgi için bk., Ömer Lütfü Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri II”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* II (1940): 214.

⁵ *Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu*, haz. Sevgi Işık, Songül Kadioğlu ve Mehmet Yıldırım (Ankara: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yayını, 2012), 1-10.

⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831* (Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997), 8.

araştırmalarıyla ilgili meselelerle yakından ilgilenmiştir⁷. Nitekim bu doğrultuda ilk nüfus sayımı, çok geçmeden uygulamaya konmuştur.

1827'de İstanbul'da başlayan nüfus sayımı, Anadolu, Rumeli ve Adalarda gerçekleştirilmiş, orduya asker vermeyen bölgeler ise sayımın dışında tutulmuştur. Zira bu sayımın amacı, orduya alınacak Müslüman nüfus ile cizye mükellefi Hristiyan nüfusu tespit etmeye yönelik olmuştur⁸. Ancak bu nüfus sayımı, 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinin başlamasından ötürü tamamlanamamış, sadece genel bir nüfus sayımı için tecrübe olarak kalmıştır⁹.

Osmanlı Devleti'nde gerçek manada ilk nüfus sayımı, 1830-1831'de yapılmış bu sayımın sonuçlarını değerlendirmek için de Ceride Nezâreti kurulmuştur¹⁰. Ülke genelinde başlatılan bu sayımda halk, Müslüman-Gayrimüslim şeklinde iki gruba ayrılarak kayıt altına alınmıştır. Aşiretlerin nüfusları ayrı gösterilmekle birlikte Müslüman nüfus toplamına katılırken, Kıptiler ve göçebeler ise ayrı olarak sayılmıştır¹¹.

Osmanlı Devleti, Tanzimat dönemi ve sonrasında nüfus sayımlarına ve verilerine daha modern bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte nüfus sayımları, arazi dökümünü çıkarmak, orduya alınacak asker ile vergi mükelleflerinin sayılarını tespit etmek için değil, nüfus miktarına ve ülkenin sosyo-ekonomik niteliklerine ilişkin bilgi almayı hedefleyen sayımlar şeklinde gerçekleştirilmeye başlamıştır¹². Nitekim 1831 nüfus sayımından sonra 1844, 1852, 1856, 1882, 1885 ve 1907 yıllarında da nüfus sayımları yapılmış ancak bu sayımların en kapsamlıları yaş, cinsiyet, doğum yeri, medeni durum, erkeklerin kökeni ve hangi cemaate mensup olduklarını gösteren 1885 ve 1907 nüfus sayımları olmuştur¹³. Yapılan sayımlar neticesinde elde edilen veriler ise *Nüfus Defterlerine* kaydedilmiştir. Müslümanlara ait nüfus defterlerinde hane numarası, şahsın mesleği, varsa özür lülük durumu, nüfus sayımının yapıldığı tarihte nerede bulunduğu, sıra numarası, mensup olduğu sülale ismi, boyu, sakal veya bıyık rengi-şekli, baba ve kendi adı ile -yaşı ifade eden س harfinin

⁷ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830- 1914*, çev., Bahar Tırnakçı (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 56.

⁸ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, haz. İskender Türe ve Salim Kaynar (İstanbul: Seçil Ofset, 2017), 147-148.

⁹ Bülent Yıldırım, "Osmanlı Devleti'nde Yapılan İlk Nüfus Sayımına (1881/1882-1893) Göre Edirne'deki Ermeni Nüfusu", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt 1, Sayı 2 (Temmuz 2011): 86.

¹⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, "1830 Nüfus Sayımına Göre Menteşe Sancağında Hane Nüfusu", *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 23 (2003): 75-76; Cevdet Küçük, "Ceride Nezâreti", *DİA*, Cilt 7 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 409.

¹¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, haz. Yusuf İhsan Genç vd. (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 2010), 252.

¹² Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Tarihi İstatistikler Dizisi II (Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1996), 18.

¹³ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Su Şehri Nüfus Sayımı (1835-1843) Örneğinde Nüfus Defterleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt 37, Sayı 64 (2018): 264.

altında- kişinin yaşı bulunmaktadır. Gayrimüslim nüfus defterlerinde ise bu bilgilere ilaveten mükellef olunan cizye miktarı şahsın maddi durumuna göre, âlâ, evsat ve edna şeklinde üç farklı derecede gösterilmiştir. Ancak bu dereceler bazen âlâ “ع”, evsat “ط”, enda ise “ن” harfleri ile de ifade edilmiştir¹⁴. Bu şekilde hane reislerinin bilgileri yazılmasının ardından aynı hanede yaşayan - yeni doğanlar da dâhil olmak üzere- her erkek bireyin hane reisi ile yakınlığı ve kişisel bilgileri kaydedilmiştir. Ayrıca bazı nüfus defterlerinde -sonradan kaydedildiği anlaşılan- doğum-ölüm kayıtları da bulunabilmektedir¹⁵.

Nüfus defterleri, Osmanlı Devleti’nden intikal eden yaklaşık 95 milyon belge ve 400 bin defter arasında yer alıp bunlar¹⁶, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi’nde muhafaza edilmektedir.

Osmanlı döneminde tutulan nüfus kayıtları, buldukları dönemler göz önünde bulundurularak ilk dönem için *Tapu Tahrir Defterleri*, sonraki dönem için *Ceride Odası Defterleri*, *Nüfus Defterleri* ve *Temettuat Defterleri* olarak adlandırılarak farklı fonlar içerisine kaydedilmiştir. Nüfus kayıtlarının bulunduğu bu fonlar ise; *Bab-ı Defteri Ceride Odası Defteri* “D.CRD.d.”, *Kâmil Kepeci Tasnifi Defterleri* “KK.d.”, *Maliyeden Müdevver Defterler* “MAD.d.”, *Maliye Nezareti Ceride Odası Defterleri* “ML. CRD.d.” ve *Nüfus Defterleri* “NFS.d.” şeklinde sıralanabilir¹⁷.

Osmanlı Arşivi’nde NFS.d. fon koduyla 12.000 adet nüfus defteri bulunmaktadır. Miladi 1732’den 1882 yılına kadarki süreçte tutulmuş olan bu nüfus defterlerinin¹⁸ 94 tanesi Safranbolu’ya ait görünse de bunların sadece 88’i Safranbolu’nun nüfus kayıtlarını içermektedir¹⁹. Safranbolu’nun Müslüman mahalle ve köylerinde yaşayan erkek nüfusun 7, zımmi mahallelerinde yaşayan gayrimüslim erkek nüfusun 4, Müslüman Kıpti erkek nüfusun ise 1 adet nüfus defteri bulunmaktadır. Diğerleri; 2 tanesi birçok şehrin genel nüfus toplamlarıyla birlikte, 1 tanesi Bolu vilayeti

¹⁴Gülnaz Okumuş ve Zeki Tekin, “H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri 2*, ed. İsmail Alagöz vd. (Ankara: Gece Akademy, 2019), 119.

¹⁵ NFS.d., 801

¹⁶ Uğur Ünal, “Türkiye’de Devlet Arşivleri”, *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 393-394.

¹⁷ Mehmet Güneş, “Osmanlı dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 15 (Kış 2014): 229-230.

¹⁸ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (2017), 148.

¹⁹ Osmanlı Arşivi’nin katalog tarama kısmında yazılan özet bilgilerde Viranşehir Sancağının Safranbolu Sancağı olarak kaydedilmesinden dolayı 6 nüfus defterinin Safranbolu’ya değil, Viranşehir’in diğer kazalarına ait olduğu tespit edilmiştir.

kazalarının toplam nüfusunu gösteren karışık nüfus defteri, 1 tanesi Viranşehir Sancağı kazalarının genel nüfus toplamlarını içeren nüfus icmal defteri olup geri kalan 72 tanesi ise nüfus yoklama defteri şeklindedir.

Çalışmaya kaynaklık eden nüfus defterlerinin ilki NFS.d. kodlu, 784 sıra numaralıdır. H. 1253 Muharrem/ M. 1837 Nisan-Mayıs²⁰ tarihli defterin ilk sayfası yırtık olduğundan Karaali mahallesinin ilk 18 hanesinin nüfus bilgileri defterde bulunmamaktadır. Rika yazı stiliyle kaleme alınan nüfus defterinde sırasıyla; Karaali, Babasultan, Cami-i Kebir, Kavak, Hacıhalil, Hacıevhad, Hacıbeyli, Müslüman Kıran, Hacıdurmuş, Hacıali, Kirkille, Çavuşağa, Hüseyin Kethüda, Tekke, Çeşme ve Müslüman Polat adında 16 mahalle bulunmakta olup bunlarda yaşayan Müslüman erkek nüfusun kaydı yer almaktadır. Ayrıca defterde, Bağlarbaşı, Susunduk, Tokatlı, Gayza, Dane-i Süfla, Dane-i Ulvî, Keten, Çiftlik-i Ulvî, Çiftlik-i Süfla, Kirpe, Kozcığaz, Çomakvıran, Sırçalı, Moğol, Sorguncuk, Bostanbükü, Karapınar, Ağaçkilise, Değirmencik, Karıt, Alınvıran, Akvıran, Oğulvıran, Pelitvıran, Kadıbükü, Çerçen, Ilbarıt, Sakaralan, Çıraklar, Yacı, Sarıyan, Kızılcavıran-ı Ulvî, Kızılcavıran-ı Süfla, Kılavuzlar, Konarı, Başköy, Bulak, Müslüman Yazı, Kuzyaka, Bürnük, Kapullu, Arıcak ve Melisa adında 43 tane köy bulunmakta olup bu köylerde ikamet eden Müslüman erkek nüfusun bilgileri bulunmaktadır. Defterde diğer Safranbolu nüfus defterlerinden farklı olarak hane numaraları kişilerin meslekleri, özürllük durumları, sayım esnasında mevcut mahalde bulunmuyor ise nerede olduğu, kişilerin yaşları ve doğum-ölüm olayları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

NFS.d. kodlu 785 numaralı, H. 1256 yılı Muharrem/M. 1840 Mart-Nisan tarihli ikinci defter ise bir sonraki tanımı yapılan defterin ilk cildi olup rika yazı stiliyle kaleme alınmıştır. Doğum-ölüm olaylarının bulunmadığı defterde, daha önce belirtilmiş olan 16 mahalle ile sırasıyla Bulak, Müslüman Yazı, Başköy, Kapullu, Kılavuzlar, Arıcak, Bağlarbaşı, Tokatlı, Gayza, Dane-i Süfla ve Dane-i Ulvî adlarında 11 köyde yaşayan Müslüman erkek nüfusun kayıtları bulunmaktadır. Çalışmada Müslüman erkek nüfusunun fiziksel özellikleri ile yaş değerlendirmeleri, bu ve bundan sonra tanımı yapılan nüfus defter verileri kullanarak yapılmıştır. Zira 1831 yılı Müslüman nüfus defterlerinde kişilerin fiziksel özelliklerinin kayıt altına alınmaması²¹, 1837 yılı nüfus

²⁰ Bu çalışmada hicri tarihlerin miladi tarihlere çevrilmesinde Türk Tarih Kurumu'nun Tarih Çevirme Kılavuzu kullanılmıştır.

²¹ NFS.d., 782 ve 783.

defterinin ilk sayfasının yırtık olmasından dolayı ilk 18 hanenin hiçbir verisinin olmaması, Mehmet Koç'un yüksek lisans tezinde²² kullandığı 787 ve 788 numaralı defterlerin, 785 ve 786 numaralı defterlerin bir kopyası olması böyle bir zorunluk meydana getirmiştir.

NFS.d. kodlu 786 numaralı üçüncü defter ise 785 numaralı defterin 2. cildir. Rika yazı stili kullanılan defterde sırasıyla; Susunduk, Ağaçkilise, Kirpe, Karapınar, Çiftlik-i Sagir, Çiftlik-i Ulvî, Keten, Kozcığaz, Kızılcaviran-ı Süfla, Kızılcaviran-ı Ulvî, Melisa, Bostanbükü, Karıt, Bürnük, Kuzyaka, Konarı, Akviran, Kadıbükü, Kadıbükü'ne bağlı Yayla ve Balcılar, Çıraklar, Sarıyan, Ilbarıt, Çerçen, Oğulviran, Yacı, Alınviran, Pelitviran, Sakaralan, Değirmencik, Sırçalı, Çomakviran, Moğol ve Sorguncuk adlarında 32 köy ile 2 mezrada yaşayan Müslüman erkek nüfusun bilgileri yer almaktadır.

NFS.d. kodlu 817 numaralı dördüncü nüfus defterinde ise Safranbolu ile birlikte Kızılbilbel, Viranşehir, Perşembe, Amasra, Ulus, Bartın ve Zerzene kazalarında yaşayan Müslüman Kıpti erkek nüfusun bilgileri kayıtlıdır. Rika yazı stiline kullanıldığı defterde Safranbolu'da yaşayan Müslüman Kıptilerin hangi mahalle veya köyde yaşadıkları belirtilmemiş, genel başlık altında nüfus bilgileri verilmiştir.

Çalışmada kullanılan beşinci nüfus defteri ise NFS.d. kodlu 789 numaralı olup sadece Safranbolu gayrimüslimlerinin nüfus bilgilerini ihtiva etmektedir. 1258/1842-1843 yıllarında tutulmuş olan defterin ilk 17 sayfasında, Safranbolu'nun Kıran²³, 18-23 sayfaları arasında da Yazı köyünde yaşayan gayrimüslim erkek nüfusun bilgileri bulunmaktadır. Rika yazı stili kullanılan defterde doğum-ölüm kayıtları yoktur.

NFS.d. kodlu 790 numaralı altıncı nüfus defterinde ise Safranbolu (Kıran ve Yazı mahalleri²⁴) ve Bartın kazalarının gayrimüslim erkek nüfus bilgileri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra defterde Safranbolu ve Bartın'da geçici olarak ticari amaçlı bulunan yabancı gayrimüslimlerin nüfus bilgileri de yer almaktadır. H. 29-12-1267/M. 25-10-1851 tarihlerinde tutulan bu defterde bir önceki gayrimüslim defterinden farklı olarak kişilerin mesleki bilgileri yer almamaktadır. Ayrıca sayım esnasında mahalde bulunmayan kişilerin nerede ve neden orada olduklarının bilgileri ile verdikleri cizye

²² Mehmet Koç, "787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri" (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2015).

²³ Bu defterde Kıran, idari olarak köy şeklinde kaydedilmiştir.

²⁴ Bu defterde Kıran, idari olarak mahalle şeklinde kaydedilmiştir.

miktarını ifade eden harfler kırmızı kalemle yazılmıştır. Bu nüfus defterinde diğer nüfus defterlerinden farklı olarak 8 yaşından küçük çocukların kayıtları bulunmamaktadır. Ayrıca defterin sonunda, şehir dışında olup cizyelerini buldukları yerde ödeyen, hasta ve engellilik durumundan kaynaklı olarak cizye vermeyen kişiler ile toplam cizye mükelleflerinin sayıları ve bunların vermiş oldukları toplam cizye miktarları ile cizyelerin toplanmasında sorumlu olan kişilerin mühürlerinin bulunması, bu defterin nüfus defterinden ziyade cizye defteri olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu defteri nüfus defteri olarak değil, cizye defteri olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Çalışmada kullanılan yedinci nüfus defteri ise Safranbolu'ya ait son nüfus defteri olup NFS.d kodlu ve 818 numaralıdır. H. 1246/M. 1830-1831 yıllarında tutulan defterde, Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Yazı köyündeki Rum milletinin yanı sıra Bartın'daki Rum ve Ermeni, Bendereği'deki Rum erkek nüfusunun bilgileri de bulunmaktadır. Rika yazı stili ile kaleme alınan ve doğum-ölüm kayıtlarının bulunduğu defterde, diğer nüfus defterlerinden farklı olarak kişilerin fiziki özellikleri daha ayrıntılı verilmesine rağmen hane ve sıra no belirtilmemiştir. (Kişiler yandan iki çizgi çekilerek ortaya kaydedilmiştir. Hane sayısı, kişilerin lakaplarına ve hane sahibinin yakınlığına göre tespit edilmiştir.) Ayrıca kişilerin yaşları, tahminen ifadesi kullanıldıktan sonra yazı şeklinde kaydedilmiştir. Kişilerin hangi sene vergi mükellefi olacağı, vergi miktarındaki değişimin belirtilmesi de bu defteri diğer gayrimüslim nüfus defterlerinden ayıran özellikler arasında gösterilebilir.

Safranbolu'ya ait 782, 783, 787, 788 ve 801 numaralı nüfus defter bilgileri ise şu şekilde ifade edilebilir. 782 numaralı defter, sadece Safranbolu'ya ait olmayıp Eflani-i Borlu ve Keçinos Kazalarında yaşayan Müslüman erkek nüfus bilgilerini de içermektedir. Bu nüfus defteri *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları* adıyla Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz tarafından transkript edilerek değerlendirilmiş olup çalışmada bu kaynaktan oldukça istifade edilmiştir. 783 numaralı defter ise 782 numaralı defterin Safranbolu'ya ait kısmındaki aynı bilgileri ihtiva etmektedir. Diğer bir deyişle iki defterde aynı tarihteki nüfus bilgilerini içermekte olup 782 numaralı defterin rika, 783 numaralı defterin ise siyakat yazı stili ile kaleme alınması dışında aralarında hiçbir fark yoktur. Bu durum, 818 numaralı defter ile Viranşehir ve Yenice kazalarında yaşayan Müslüman erkek nüfus ile Safranbolu ve Bendereği (Ereği) kazalarında yaşayan gayrimüslim erkek nüfusun bilgilerini içeren 801 numaralı defterler arasında da tespit edilmiştir. Bu da Safranbolu'da 1831 yılında tutulmuş nüfus

defterlerinin biri rika, diğeri siyakat olmak üzere iki nüshasının olduğu yorumuna imkânı tanımaktadır.

787 ve 788 numaralı defterler ise iki cilt şeklinde olup Mehmet Koç tarafından “787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri” adlı yüksek lisans tezinde transkript edilerek yüzeysel bir şekilde değerlendirilmiştir. Devlet arşivleri memurlarının özet bölümündeki tarihlendirmelerine göre aralarında iki yıl varmış gibi görünmesine rağmen bu defter serileri, tarafımızca transkript edilen 785 ve 786 numaralı nüfus defterlerinin bir kopyasıdır. Bu nedenle bu defter serilerinden sadece gerekli yerlerde istifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra tarihi, Osmanlı arşivi belge özet bölümünde H.21-01-1259 şeklinde yazan NFS.d. 819 numaralı bir nüfus icmal defteri de bulunmaktadır. Bu defter Bolu eyaleti Viranşehir sancağına tabi Amasra, Keçinos, Bartın, Bendereğli, Çarşamba, Eflani, Ova, Perşembe, Safranbolu, Viranşehir ve Yenice kazalarının divan, karye ve mahallelere göre nüfus icmalı olarak kayıtlıdır. Yapılan bu tez çalışmasında 1840 yılı nüfus sayımından sonraki süreç yoklama defteri verileri ile tespit edildiğinden bu icmal defterinin değerlendirmeye tabi tutulması gerekli görülmemiştir.

Tüm bu nüfus defterlerine ilaveten, sadece doğum-ölüm olayları ile şehre gidip gelenlerin kayıt altına alındığı nüfus yoklama defterleri de bulunmaktadır. Bu defterler, nüfus sayımı yapılmayan tarih aralıklarında doğan-ölen ve şehre gidip-gelen kişilerin bilinmesi amacıyla 3-4-6 aylık nadiren de olsa 1 ve 2,5 yıllık periyotlarda tutulmuştur²⁵. Doğum-ölüm gibi nüfustaki değişim bilgilerini ihtiva eden bazı nüfus defterleri de bulunmaktaysa da bunların sayısı nüfus hareketlerini değerlendirebilecek kadar yeterli değildir. Bu bakımdan nüfus yoklama defterlerinin yapılan çalışmada kullanılması gerekli görülmüştür.

Osmanlı Arşivinde NFS.d. fon koduna sahip olan yoklama defterlerinden 72 tanesi Safranbolu’ya aittir. Ancak incelenen dönem içerisinde -20 tane Müslüman, 11 tane gayrimüslim, 3 tane de her iki grubun bilgilerini barındıran -34 adet yoklama defteri bulunmaktadır.

²⁵ NFS.d., 10493 numaralı 1262 senesi Mayıs –Ağustos dönemine ait defter 3 aylık, NFS.d. 10494 numaralı 1262 senesi 1- Eylül –29 Kanun-i evvel dönemine ait defter 4 aylık, NFS.d., 10472 numaralı 1248 senesinin Muharrem-Zilhicce dönemine ait 1 yıllık, NFS.d., 10484 numaralı 1256 senesinin Muharrem ayı başlangıcından 1258 yılı Cemaziyelahir sonuna kadarki döneme ait 30 aylık yoklama defterleri bu periyotlarda düzenlenmiştir.

Nüfus miktarındaki değişimleri daha geniş zaman aralığında görebilmek adına çalışmada tercih edilen yoklama defterlerinin tümünün fon kodu, NFS.d. olup numaraları kaynakçada belirtilmiştir.

Temettuat Defterleri

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından adeta reformlar asrı olmuştur. Bu dönemde, idari, mali, sosyal gibi hemen hemen her alanda, mevcut sistemlerin yerine gelişen ve modernleşen dünyaya uyum sağlayabilecek, yeni politikalar hayata geçirilmeye başlamıştır. Şüphesiz en köklü politikalardan biri mali alanda yapılmıştır. Özellikle Tanzimat'ın ilanıyla birlikte bu alanda, birçok yeniliklere imza atılmıştır²⁶.

Yapılan yeniliklerden biri cizye, aşar gibi birkaç vergi hariç bütün vergilerin kaldırılarak yerine tek vergi sisteminin getirilmesi olmuştur. Bu verginin belirlenebilmesi için ilk önce gelir oluşturabilecek tüm ekonomik kaynakların tespit edilmesi gerekmiştir²⁷.

Arapça bir kelime olan Temettu “kâr”²⁸; temettuat vergisi ise “herkesin kazancıyla orantılı olarak devlete verdiği vergi”²⁹ olarak ifade edilmiştir. Kişilerin mal varlığı, elde ettiği kazancı ve her türlü gelir kaynaklarının kaydedildiği defterlere de *Temettuat Defterleri* denilmiştir³⁰. Nihayetinde Tanzimat olarak adlandırılan geniş kapsamlı bir reform hareketinin yan ürünü olarak ortaya çıkan bu defterlerin tutulabilmesi için öncelikle alt yapı oluşturulmuştur³¹.

Bu doğrultuda yeni kararların sağlıklı bir şekilde uygulanmasını sağlamak, gelir oluşturabilecek tüm ekonomik kaynakların sayımını yapmak ve vergileri tahsil etmek üzere doğrudan merkeze bağlı *Muhassıl-ı Emval* adında görevliler tayin edilmiştir. 25 Ocak 1840 tarihinde çıkarılan bir nizamnâme ile bu görevlilerin tayin ve çalışma şartları belirlenmiş, ayrıca kendilerine yardımcı olmak amacıyla yanlarına birer mal, emlak ve

²⁶ Halil İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2009), 365.

²⁷ Nuri Adıyeko, “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, *OTAM*, Cilt 11 (2000): 769-770.

²⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013), 1251.

²⁹ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Yargı Yayınevi, 2011), 1682.

³⁰ İsmet Demir, “Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Osmanlı*, Cilt 6, ed., Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 318.

³¹ Tefik Güran, “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik 2*, ed. Halil İncalcık ve Şevket Pamuk (Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası 2000), 75.

nüfus kâtibi verilmiştir³². Ardından her hane reisinin gelirinin ve sahip olduğu mal varlıklarının tespit edilebilmesi için *temettu sayımları* yapılmaya başlanmıştır.³³

H.1256/M.1840-1841 yılında hane esaslı üzerine yapılan temettuat sayımlarda, kişilerin isim ve ünvanı, sahip oldukları emlakı, bağı, bostanı vs. tüm arazisi kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bu arazilerin ne kadarının ekildiği veya nadasa bırakıldığı da yapılan sayımlarla belirlenmiştir. Kişilerin her türlü hayvanı, tüccar ve esnafın bir senede tahmini olarak ne kadar ticaret ve geliri olacağı bu sayımlar neticesinde tespit edilerek kaydedilmiştir. Ancak yapılan sayımlarda bir takım yolsuzluk ve uygunsuzluklar görüldüğünden tespit edilen verilerin kaydedildiği defterler itibara şayan görülmemiştir³⁴. Bu ilk girişimden sonra H.1261/M. 1845 yılında yeni bir emlak ve temettu sayımına karar verilerek yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu kez sayımlardan muhassıllar değil, Müslüman mahalle ve köylerinde muhtarlar ve imamlar, gayrimüslim mahalle ve köylerinde ise kocabaşı ve papazlar sorumlu olmuştur. Ayrıca sayımların güvenilirliğini denetlemek üzere 1261/1845 yılında *İmar Meclisleri* adında kurullar oluşturulmuştur. İşlevi yaklaşık bir yıl süren bu meclislerde askeriye, ilmiye ve mülkiye sınıflarına mensup üç kişiyle birer kâtip görev almıştır³⁵.

Neticede ilk sayımlarda tutulan defter ile yapılması planlanan sayımların verilerinin kaydedileceği defterler arasında bazı değişiklikler yapılarak³⁶ H. 1260-1261/M. 1844-1845 yılında kişilerin emlak, arazi, hayvan vs. tüm mal varlıkları ile gelirlerinin kaydedildiği ikinci bir temettuat defteri serisi ortaya çıkmıştır. Bu defterlerde sırasıyla şu bilgilere yer verilmiştir:

Bağlı olunan eyalet, sancak, kaza ve sayımı yapılan köy veya mahalle adıyla başlanılan deftere, vergi mükellefinin mesleği, geçmiş yılda ödediği bir senelik vergi-i mahsusa miktarı, üretimi yapılmış olan tahıl, bitki, vs. ürünlerin cinsi-miktarı ile ödenen aşarın miktarı ile devam edilmiştir. Ayrıca defterde, sahip olunan veya hissesi bulunulan değirmen, dükkân gibi gayrimenkuller ve kişinin hayvanlarına ödediği rüsumat ve bu iki verginin toplamları, mahalde yaşamayıp sadece burada arazisi olanların arazilerinin

³² Yücel Özkaya ve Ali Akyıldız, "Muhassıl", *DİA*, Cilt 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 19.

³³ Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, Cilt 59, Sayı 225 (1995): 395.

³⁴ Said Öztürk, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *TALİD* Cilt 1, Sayı 1 (2003): 288-289.

³⁵ Tahir Bilirli, "Temettuat Defterlerinin Hazırlanmasında İmar Meclisleri'nin Rolü", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3 (2018): 2132.

³⁶ Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", 398.

bilgisi, hane ve sıra numarası, kişinin varsa lakabı, ismi/isimleri³⁷ yer almaktadır. Bunların yanı sıra, yetim olan kişilerin vasisi (annesi, amcası vs.), vergi ödemeyenlerin ödememe sebebi (mal varlığı olmadığından, şehir dışında olup mahalde kimsesi bulunmadığından vs.) de defterlerin ilk sütununda belirtilen bilgiler arasındadır. Lakapta kullanılan oğlu kelimesinin son harfi uzatılarak ikinci bir sütun elde edilmiş ve bundan sonraki bilgiler bu ikinci sütuna yazılmıştır. Bu bölüme ise arazinin niceliği (tarla, bağ, bostan vs., mezru-gayrimezru, safran, pamuk tarlası vs.) ve dönüm cinsinden miktarı, değirmeni, hariçten dükkânı, bunların 1260/1844 yılı geliri ile 1261/1845 yılı tahmini geliri ve bunların toplamları, meyve veya diğer ağaçların sayısı, sahip olunan hayvan cinsi, sayısı ve gelir getiren hayvan var ise bunların da senelik geliri yazılmıştır. Ayrıca tahmini temettuat ibaresi yazıldıktan sonra hemen onun alt kısmına tüm gelirlerin toplamı onun altına kişinin mesleği varsa bu işten elde ettiği senelik geliri, onun da altına varsa zuhurat temettuatı (kaynağı belli olmayan geliri) yazıldıktan sonra tüm bunların genel toplamı kaydedilmiştir. Defterlerin en son sayfasında ise; mahaldeki tüm kişilerin 1260/1844 yılında verdiği toplam vergi-i mahsusa ile temettuat toplamı ve varsa mahal dışında yaşayan ancak mahalde arazisi olan kişilerin gelirleri yer almaktadır. Ayrıca yine son sayfada, temettuat sayımlarından ve yazılımlarından sorumlu olan kişilerin mühürleri de bulunmaktadır. Gayrimüslimlerin temettuat defterleri de aynı bu şekilde tutulmuştur tek farkla; ilk sütunda, onların vermekle mükellef oldukları cizye vergisini ifade eden harfler de yer almaktadır³⁸.

Osmanlı Arşivinde ML.VRD.TMT.d. fon kodu ile ifade edilen temettuat defterleri, H. 1256/M.1840-1841 ve H.1261/M.1845 yıllarında tutulmuş olup 19569 adettir³⁹. Safranbolu'nun ise 3 tanesi 1840-1841, 61 tanesi 1844-1845 yıllarına ait olmak üzere toplamda 64 adet temettuat defteri bulunmaktadır. Bu defterlerin 3 tanesi gayrimüslimlerin geri kalan 61 defter ise Müslümanların temettuat verilerini ihtiva etmektedir. Çalışmada ağırlıklı olarak 1844-1845 yılı defterleri kullanılmakla birlikte fiyatlar konusunda 1840-1841 yılı defterleri de kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan temettuat defterleri genellikle ciltsiz, ebrusuz ve 18×50 ebatlarında olup numaraları kaynakçada belirtilmiştir.

³⁷ Safranbolu'nun 1844-1845 yılı temettuat defterlerinde bazı hanelerde hane reisi ile birlikte aynı hanede yaşayan şahısların ismi de yazılmıştır. 17 mahallede 1307 hane 1610 kişi, 44 köyde 2229 hane 2370 kişi olmak üzere kazada toplam 3536 hane, 3980 kişi kayıt altına alınmıştır. Hane ve kişi sayısı arasında bu denli fark olmasından dolayı değerlendirmeler hane sayısı üzerinden değil, kişi sayısı üzerinden yapılmıştır.

³⁸ BOA. ML. VRD. TMT. d. 4509, vd.

³⁹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, haz. İskender Türe ve Salim Kaynar (İstanbul: Seçil Ofset, 2017), 146.

Cizye Defterleri

Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir kaynaklarından birini şüphesiz vergiler oluşturmaktadır. Devletin reayadan tahsil ettiği vergilerden olan cizyenin verilerini ihtiva eden defterlere cizye defteri denilmektedir.

Kelime anlamı “Kâfi gelmek; karşılığını vermek, ödemek” olan cizye, ceza mastarından türemiş bir isimdir. İslam literatüründe tebaadan olan gayrimüslimlerin askerlikten muaf tutulmalarına⁴⁰, can ve mal güvenliğine karşılık ödedikleri vergi olduğu için bu ad verilmiştir⁴¹. Esasen tarihin eski dönemlerinden beri bilinen ve galibin mağluptan aldığı bir vergi olan cizyenin⁴² İslam topraklarında, şekil ve miktarı ikinci Halife Ömer tarafından belirlenmiştir. Buna göre; gayrimüslim tebaa, zengin, orta halli ve aşağı olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır. Zenginler her baş için 4 Dinar (altın para) ya da 48 Dirhem (gümüş para), orta halliler 2 dinar ya da 24 dirhem, aşağı sınıf ise 1 Dinar ya da 12 dirhem vermekle mükellef tutulmuştur⁴³.

Osmanlı Devleti de diğer İslam devletleri gibi İslam hukukunu kendine temel aldığından⁴⁴ Müslümanlığı kabul etmeyen, kitap ehli gayrimüslimlerden şer'i olan bu vergiyi tahsil etmiştir⁴⁵.

Osmanlı'da vücut ve akılca sağlam her gayrimüslim erkek, 14 yaşını doldurunca cizyeye tabi tutulur, 75 yaşını dolduruncaya kadar da bu vergiyi öderdi⁴⁶. Kadın, çocuk, müzmin felçli, yaşlı ve din adamları gibi savaşa katılamayacak kişiler ise cizye vergisinden muafı⁴⁷. Kimi hizmetleri yerine getiren kişiler ile çeşitli iş alanlarında çalışan gruplar da bu vergiden muaf tutulabiliyordu⁴⁸. Önceleri 300 akça tutarında malı

⁴⁰ Bu muafiyetin asıl maksadı; inanç hürriyeti kapsamında İslam'ın, iman ve ideallerini paylaşmadığı gayrimüslim tebaayı, kendi dindaşlarına karşı savaşmak zorunda bırakmamaktır. bk.Ufuk Gülsoy, “Cizye'den Vatandaşlığa; Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni”, *Türkler*, Cilt 14, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 143.

⁴¹ Mehmet Erkal, “Cizye”, *DİA*, Cilt 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 42.

⁴² Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyetleri ve Müesseseleri Tarihi*, (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2009), 436.

⁴³ Boris Christoff Nedkoff, “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”, çev., Şinasi Altundağ, *Belleten*, Cilt 8, Sayı 32 (1944): 621.

⁴⁴ Mehmet Akif Aydın, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslam Tarih, Sanat, Kültür ve Araştırma Merkezi, 1994), 375.

⁴⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslam Tarih, Sanat, Kültür ve Araştırma Merkezi, 1994), 533.

⁴⁶ Nedkoff, “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”, 621.

⁴⁷ Halil Cin ve Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: OSAV Yayınları, 2011), 340.

⁴⁸ Sadık Müfit Bilge, “XV-XVIII Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Vergi Muafiyeti”, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi 21-23 Kasım 2012 İstanbul Bildiriler*, Cilt. 1 (Ankara: 2013): 839.

olanlardan alınan cizye⁴⁹, sonralarda Hanefi mezhebinin benimsediği sabit vergi miktarına göre tahsil edilmiştir⁵⁰. Ancak cizyenin kimlerden ne miktarda ne zaman tahsil edileceği konularında ihtilaflar yaşanması üzerine Köprülü Fazıl Mustafa Paşa tarafından bu konuda birtakım ıslahatlar yapılmıştır⁵¹.

1691 yılında yapılan reform ile herkesin sadece kendi vergisinden sorumlu olduğu belirtilerek yapılan ödemeleri belgelemek üzere mükelleflerin ellerine “kâğıt veya “varak” denilen bir belge verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵² Bu varaklar, cizye mükelleflerine verilmiş olan âla, evsat, edna şeklinde kazanmış mühürlerle mühürlenerek yine kendilerine teslim edilecekti. Ayrıca cizyenin cizyedarlar tarafından toplanma usulüne⁵³, mâluller dışında bütün rahiplerin vergi mükellefi sayılmasına⁵⁴, cizye vergisinin “hane” başına değil, “nefer” başına tahsil edilmesine de yine bu reform ile karar verilmiştir.⁵⁵ Köprülü Fazıl Mustafa Paşa’nın cizye konusunda yapmış olduğu reformların en önemli yanı ise başarılı bir şekilde 19. yüzyılın ortalarına kadar yürürlükte kalması olmuştur⁵⁶.

Cizye tahsilatı konusunda bir diğer gelişme ise II. Mahmut döneminde yaşanmıştır. Tahsilatta yaşanan sorunları bertaraf etmek adına yapılan birkaç başarısız girişimin ardından 1834’de tahsil usulünde değişiklik yapılmıştır. Cizyedarlar tarafından tahsil edilen ve toplanan gelirleri hazineye devretme görev ve yetkisi bu karar ile cemaat liderlerine verilmiştir⁵⁷. Ayrıca Âlâ 60, Evsat 30, Edna 15 kuruş olacak şekilde cizyeye %25 oranında zam yapılmıştır⁵⁸.

Osmanlı maliyesinin önemli kalemlerinden biri olan cizye, merkezi hazine için cizyedarlar tarafından tahsil edilmiştir.⁵⁹ Ayrıca mültezim de denilen cizyedarların yanı sıra silahtar, amil, muhassıl ve diğer cizye kalemi memurları da cizye toplamaya memur

⁴⁹ Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reayâdan Alınan Vergi ve Rüsumlar”, *AÜ DTCFD* Cilt 5, Sayı 5 (1947), 494.

⁵⁰ Halife Ömer’in taksimatının aynısı (yüksek (Âlâ) 48, orta (Evsat) 24, düşük (Edna) 12 dirhem oranında, bk. Nedkoff, “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”, 621.

⁵¹ Okumuş ve Tekin, “H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, 117.

⁵² Halil İnalçık, “Cizye”, *DİA*, Cilt 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 47.

⁵³ Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt 1 (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 301.

⁵⁴ İnalçık, “Cizye” maddesi, 47.

⁵⁵ Aslında bu karar Osmanlı toprakların genelinde uygulanmadan önce 20 yıl süreyle Girit’te denenmişti. Bk. Ayşe Nükhet Adıyeko, “18. Yüzyılda Girit’te Cizye Uygulaması ve Toplumsal Etkileri”, *Belleten*, Cilt 81, Sayı 290 (2017), 138.

⁵⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2017), 181.

⁵⁷ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi* (İstanbul: Küre Yayınları, 2012), 51-55.

⁵⁸ Cin ve Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 340.

⁵⁹ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi* (Ankara: Cedit Neşriyat, 2008), 135.

edilebilmekteydi. Merkez tarafından atanan bu memurlar aracılığıyla cizye verenlerin ve toplanan cizyelerin miktarı düzenli olarak defterlere kaydedilmiştir⁶⁰.

Klasik dönemin vergi tahrirleri aynı zamanda cizyeye tabi gayrimüslim nüfusun sayımı anlamına da geldiğinden ayrı bir sayım ve müstakil cizye defteri tutulmamıştır. 15.yüzyılın sonlarında görülmeye başlasa da sistemli tutulmuş bir dizi cizye defterinin ortaya çıkışı ancak 17. yüzyıl başlarında gerçekleşmiştir. Bu sayımlar ve defter yenileme işleri cizye vergisi kaldırılıncaya kadar merkez hazinesinin en önemli uygulamalardan biri olmuştur⁶¹.

1856 Islahat fermanı ile kaldırılan cizye vergisi, yine bu fermanın eşitlik ilkesince askerlikten sorumlu tutulmuş gayrimüslimlerden, “Bedel-i Askeriye” adıyla 1907⁶² yılına kadar alınmaya devam etmiştir⁶³.

Müstakil olarak tutulan cizye defterleri, “Kaza-i mezkûrda mütemekkin yerli reyalara verilen cizye evrakının miktarı” şeklinde başlamaktadır. Defterlerde cizye mükellefinin hane numarası lakabı, adı, mesleği, özürülük durumları, cizye sınıfı, ödeyeceği cizye miktarı, boyu, sakal ve bıyığının rengi-şekli, yaşı ve sayım esnasında nerede bulunduğu bilgileri yer almaktadır. Ayrıca sayım yapılan mekânda çeşitli sebeplerle geçici olarak bulunan cizye mükelleflerinin kişisel bilgileri de bu defterlerde bulunabilmektedir⁶⁴.

Osmanlı Arşivinde ML.VRD.CMH.d. fon kodu ile ifade edilen cizye defterleri, H. 1254-1278/M.1838-1857 yıllarında tutulmuş olup 1.545 adettir. Safranbolu'nun ise 3 adet cizye defteri bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Cizye Defterlerinin tümünün kodu, numarası, ait oldukları mahal ile varsa farklılıkları aşağıda belirtilmiştir.

ML.VRD.CMH.d. kodlu 643 numaralı ilk cizye defteri, ciltsiz, ebrusuz ve 7,6×49 ebatında olup başlangıç tarihi 1262, bitiş tarihi 29 Rebiulahir H.1263/ M. 16 Nisan 1847'dir. Defterde Safranbolu'nun Kıran ve Zimmiyan-i Yazı Karyeleri ile Bartın Kazasında yaşayan cizye mükelleflerinin bilgileri yer almaktadır. Ayrıca Safranbolu ve

⁶⁰ Yavuz Ercan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar”, *Belleten*, Cilt 55, Sayı 213 (Ağustos 1991): 374.

⁶¹ Oktay Özel, “Avarız ve Cizye Defterleri”, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ed. Halil İnalçık ve Şevket Pamuk (Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000), 37.

⁶² Nedkoff bu tarihin 1909 olduğunu tespit etmiştir. Bk. Boris Christoff Nedkoff, “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”, 627

⁶³ İnalçık, “Cizye” maddesi, 48.

⁶⁴ ML. VRD. CMH. d. 643.

Bartın kazalarında ticaret amacıyla bulunan misafirler ile Bartın'da ticaret amacıyla misafir olan Kıran Mahallesi sakinlerinin bilgileri de bulunmaktadır.

ML.VRD.CMH.d. kodlu 641 numaralı ikinci cizye defteri, başlangıç tarihi 1262, bitiş tarihi H. 29 Cemaziyelevvel 1263/ M. 15 Mayıs 1847 olup ciltsiz, ebrusuz ve 8,5×49 ebatındadır. Sayfa numaralarına bakınca sonradan defter arasına konulduğu anlaşılan ilk 2 sayfada- Tatarpazarı kazasının 5 mahallesinin adı verilmekle birlikte 4 mahallesinde yaşayan ancak sayım yapıldığı 1262 senesinde yaşadıkları yerde değil, farklı kazalarda bulunan 90 kişinin bilgileri bulunmaktadır. Bu defter ile bir önceki defter bir ay farkla bitirilmiş olduğundan birkaç küçük değişiklik dışında aralarında ciddi fark yoktur.

ML.VRD.CMH.d. kodlu 1308 numaralı üçüncü ve son cizye defteri ise ciltsiz, ebrusuz ve 15×49 ebatında olup başlangıç tarihi H. 25 Şevval 1268/M. 12 Ağustos 1852, bitiş tarihi 7 Zilkade H.1268/ M. 23 Ağustos 1852'dir. Bu defterin birinci sayfasında "İş bu altmış sekiz senesine mahsuben Yazı Karyesi zimmilerinin bir kıta cizye defteridir" yazmaktadır. Diğer iki cizye defterinin ilk sayfalarında böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Nitekim defterde sadece Zimmiyan-i Yazı Karyesinde yaşayan cizye mükelleflerine ait bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca diğer defterlerden farklı olarak bu defterde sorumlu olan kişilerin mühürlerinin üzerinde *kocabaş ve muhbir ve usluca temhir olarak memuri tarafından takdim kılındı* yazmaktadır.

Hurufat Defterleri

Osmanlı Devleti'nin her türlü bilgiyi kayıt altına alması, bu kayıtların muhafazasına büyük önem vermesi, araştırma yapanlara birinci elden kaynağa ulaşma imkânı sağlamıştır. Bu bağlamda devletin farklı alanlara yapmış olduğu atama, görevlendirme, görev yenileme, azletme gibi bürokratik işlerin kayıt altına alındığını gösteren önemli arşiv kayıtlarından biri de hurufat defterleridir.

Defter kayıtlarında Rûzname ya da Rûznâmçe-i Cihât olarak da geçen hurufat defterleri, idari yapı olarak kazaların alfabetik sırasına göre işlenmişlerdir. Harf sırasına göre düzenlenmiş olmalarından dolayı bu defterlere, Arapça *harf* kelimesinin çoğulu olan *hurufat* adı verilmiştir⁶⁵.

⁶⁵ Hatice Oruç, "Saraybosna Vakıfları (16. Yüzyıl Sonları- 19. Yüzyıl İlk Yarısı)", *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu, 9- 10- 11 Mayıs, 2012 İstanbul-Edirne*, ed. Mehmet Kurt (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2012): 68.

Kazalara göre kadılardan gelen her türlü bilgilerin özet olarak yazıldığı hurufat defterleri⁶⁶ sadece kaza merkezleri değil, kazaya bağlı nahiye, köy ve mahallerdeki dini, sosyal ve kültürel yapılar hakkında da bilgiler içermektedir⁶⁷. Ayrıca vakıf, vâkıf, vazife ciheti, eski ve yeni görevlilerin isimleri, görev için tahsis edilen ücret, arz yetkisine sahip idareci ve tüm bunların kayıt tarihinin⁶⁸ yanı sıra mahkemelerde kadıya bağlı çeşitli görevlerde bulunanların isimleri de bu defterlerde yer almaktadır⁶⁹.

Vakıfların günlük her türlü görev tayinlerinin tutulduğu hurufat defterleri, atik ve cedîd olmak üzere iki seri halindedir. Atik kayıtlar H. 1086-1103/M.1675-1691, cedîdler ise 1102-1258/ 1690-1840 tarihleri arasındaki bilgileri içermektedir⁷⁰. Anadolu ve Rumeli hurufatları şeklinde iki seri halinde Anadolu ve Rumeli kadıaskerlik dairelerince hazırlanmakta olup, 63'ü Rumeli, 143'ü Anadolu Kadıaskerliği'ne ait olmak üzere toplam 206 adettir⁷¹. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yapılmış olan araştırma neticesinde Safranbolu'nun 25 Taraklıborlu, 2 Borlu adı altında toplam 27 adet hurufat defteri tespit edilmiştir. Ancak bunların 20 tanesi 18.yüzyıla ait olup sadece 7 tanesi (en erken tarihlisi H.1214/M.1799-1800/en geç tarihlisi H.1261/M.1845) incelenen dönemi ilgilendirmektedir. Çalışmada kullanılan hurufat defterlerinin fon kodu VGM. HD., olup numaraları kaynakçada yer almaktadır.

Şer'iyye Sicilleri

Osmanlı mahkemelerinde verilen kararları ve tutulan kayıtları ihtiva eden şer'iyye sicilleri, kadı sicilleri, kadı divanı, mahkeme kayıtları sicillât-ı şer'iyye şeklinde tanımlanmaktadır. Kadı veya naibleri tarafından tutulan bu defterler, farklı türden belgeleri içermektedir⁷².

⁶⁶ Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)* (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1990), 3.

⁶⁷ Metin Akis ve Mehmet Tektuna "Hurufat Defterlerine Göre 17.- 19. Yüzyıllarda Kilis'te Yönetim ve Dini Yapılar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14 (Aralık 2017): 89.

⁶⁸ Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", *Vakıflar Dergisi*, No: 30 (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2007): 13.

⁶⁹ Şerife Eroğlu Memiş, "Osmanlı Toplumsal Tarihi Kaynaklarından Hurufat ya da Askerî Ruznamçe Defterleri ve Önemi: Kazâ-i Kudüs-i Şerif Örneği", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 39 (Haziran 2013): 116.

⁷⁰ Mustafa Alkan, "Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği", *XV. Türk Tarih Kongresi- Kongreye Sunulan Bildiriler (11-15 Eylül 2006)* (Ankara: TTK Basımevi, 2010): 826.

⁷¹ Özcan Oğur, "Konya Hurufat Defterleri ve Muhteva Analizi (1692-1835 Yılları Arası)", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7 (Temmuz 2018): 133.

⁷² Yunus Uğur, "Şer'iyye Sicilleri", *DİA*, Cilt 39 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 8; İlkay Erken, "Şer'iyye Sicillerinin Şehir Tarihi ve İdari Taksimat Çalışmalarında Kullanılması: Berat Kazası Örneği (1840-1913)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 61 (2018): 314.

Kefalet, nafaka, vesayet, miras, boşanma davaları, tereke ve taksim kayıtları, dava tutanakları, hüccet ve ilam, senet, mukavele, vakfiye, köle ve cariyelerin özgürlüklerine kavuştuğunu belgeleyen ıtkname, fiyat tespitlerini içeren narh belgeleri, merkezden gönderilen ferman, berat, mektup gibi belgeler bunlardan bazılarıdır⁷³. Osmanlı döneminde 15. yüzyılın ilk yarısından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar düzenli olarak yazılan şer'iyeye sicilleri, toplumsal tarih, kültür ve medeniyetimizin en ince detaylarını bünyesinde barındırmaktadır⁷⁴.

1935 yılında ilk defa İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın kaynak olarak önemine dikkat çektiği şer'iyeye sicilleri, 1950'li yıllardan itibaren akademik çalışmalarda kullanılmaya başlanmıştır⁷⁵. Bu siciller özellikle son yıllarda çok ilgi çeken yerel tarih ya da şehir tarihi, askerî, diplomasi, tıp tarihleri, yer ve kişi adları bilimleri gibi birçok alanda birincil kaynak olarak kabul görmüştür⁷⁶.

Osmanlı Devleti'nden günümüze intikal eden yaklaşık 30.000 adet şeriyye sicilinden 45'i Safranbolu'ya ait bilgileri ihtiva etmektedir. Safranbolu şer'iyeye sicilleri, H.1199/M.1784-1785 yıllarından H.1324/M.1907-1908 yıllarına kadar yaklaşık 125 yıllık zaman dilimini kapsamaktadır⁷⁷.

Bu çalışma dönemine ait 17 adet Safranbolu şeri'iyeye sicili bulunmakta olup bunlardan 8'i başka araştırmacılar tarafından kitap ve tez çalışması olarak transkript edilmiştir. Çalışma kapsamı içerisindeki tüm sicillerden gerekli yerlerde istifade edilmekle birlikte bu siciller, çoğunlukla idari ve sosyal yapının izahında ana kaynak olarak kullanılmıştır⁷⁸. Çalışmada kullanılan transkripsiyonu yapılmamış şeriyye sicillerinin tümünün fon kodu SŞSC.d., şeklinde ifade edilmiş olup numaraları kaynakçada gösterilmiştir.

⁷³ Ahmet Cengiz, "XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehrinin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008), 7.

⁷⁴ Mustafa Denктаş, "Şer'iyeye Sicil Defterleri'nin Sanat Tarihi Araştırmalarındaki Önemi (Kayseri Ölçeği)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18 (1987): 52-53. (51-66)

⁷⁵ Ekrem Tak, "Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl, Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 4 (Önsöz).

⁷⁶ Fethi Gedikli, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicilleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5 (2005): 190.

⁷⁷ Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2116 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013), 5. (Önsöz)

⁷⁸ Çalışmada kullanılan şer'iyeye sicilleri, dipnotlarda sicil no, (sonradan yazılmış olduğu anlaşılan) iç sayfa no ile bu sayfaların a ya da b şeklinde yönü gösterilerek ifade edilmiştir.

Diğer Arşiv Belgeleri

Arşiv kaynakları arasında herhangi bir defter serisi içerisinde yer almayan perakende belgeler de bulunmaktadır. Safranbolu ile merkez arasındaki yazışmaları ihtiva eden bu belgeler çalışmanın gerekli görülen yerlerinde kullanılarak kod şeklinde dipnotlarda gösterilmiş, kod açılımları ise kısaltmalar bölümünde izah edilmiştir.

Seyahatnameler

Çeşitli amaçlarla yapılan seyahatler dolayısıyla kaleme alınan eserlere verilen ortak isim olarak ifade edilen seyahatnameler⁷⁹, seyyahların gözlemlerinden yola çıkarak bir bölgenin dini, idari, sosyal, ekonomik, kültürel gibi çeşitli alanlarında bilgi veren önemli kaynaklardır.

Ana yolların geçiş güzergâhında yer alan Safranbolu'ya farklı dönemlerde, birçok yerli ve yabancı seyyah gelmiştir. İncelen dönemde kazaya gelen seyyahlar; İngiliz doktor, yerbilimci, coğrafyacı ve gezgin William Francis Ainsworth⁸⁰, ile Fransız arkeolog ve gezgini Charles Charles Texier'dir⁸¹. Bu çalışmada başta bahsedilen kişilerin eserleri olmak üzere önceki dönemlere ait bazı seyahatnamelerden de gerektiği yerlerde istifade edilmiştir.

Safranbolu İle İlgili İkincil Tarih Kaynakları

Birçok millete ev sahipliği yapan Safranbolu, sadece tarih değil, aşağı yukarı her alanda araştırma yapanların çalışma alanı olarak tercih ettiği bir şehir olmuştur. Dolayısıyla Safranbolu üzerine farklı alan ve konularda birçok makale, tez ve kitap kaleme alınmıştır. Yapılan bu değerli çalışmaların tümünü ayrı ayrı zikretmek imkân dâhilinde olmadığından burada sadece Safranbolu ile ilgili tarih çalışmalarında kaynak olarak kullanılabilecek belli başlı akademik kitaplara temas edilecektir.

Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz tarafından hazırlanan *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları* adındaki eser, ilk zikredilmesi gereken çalışmaların başında yer almaktadır. Bu çalışmanın önemi, Safranbolu'nun 16 mahalle ve 43 köyünün Müslüman erkek nüfus miktarını ve kazanın sosyo-ekonomik niteliklerini tespit etmeye yönelik gerçekleştirilen ilk nüfus sayımını ihtiva etmesinden

⁷⁹ Hüseyin Yazıcı, "Seyahatname", *DİA*, Cilt 37 (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 9.

⁸⁰ William Francis Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Cilt 1 (London: 1842).

⁸¹ Charles Texier, *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, Cilt 3, çev., Ali Suat (Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay, 2002).

kaynaklanmaktadır⁸². Ayrıca bu eser, 1834 yılında muhtarlık teşkilatının kurulmasından önce Safranbolu’da muhtar adı altında görevlilerin bulunduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

Şer’iye sicillerinin şehir tarihi çalışmalarında ne denli önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz tarafından kaleme alınan *Safranbolu Şer’iye Sicili 2116 Numaralı Defter*, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2123 Numaralı Defter*, adlarındaki defter serisi⁸³, Safranbolu tarihi için eşsiz bir hizmettir. Zira bu eserler, siyasi, hukuki, idari, iktisadi ve içtimai konuları ihtiva ettiğinden Safranbolu ile ilgili çalışma yapacak her araştırmacının başvurması gereken önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Sicillerdeki belgelerin transkripsiyonunu içeren bu eserler, geniş özetleri sayesinde özellikle Osmanlıca bilmeyen araştırmacılara büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Safranbolu çalışmalarında kaynak olarak kullanılabilir bir diğer eser, Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, tarafından hazırlanan *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler* adını taşımaktadır. Bu eserde, Safranbolu’nun yetiştirdiği ünlü devlet adamı İzzet Mehmet Paşa hakkında genel bir bilgilendirmenin ardından paşanın kurmuş olduğu vakıfların vakfiyesi ve vakfiyenin ekleri transkript edilerek değerlendirilmiştir. İzzet Mehmet Paşa ile ilgili resmî belgelerin transkripsiyonlarını da içeren bu eser, Safranbolu’nun sosyo-ekonomik tarihine ilişkin önemli bilgiler ihtiva etmektedir⁸⁴. Çalışmada bazı sosyal yapılar ile çarşı ve pazar isimleri bu kaynak eser sayesinde tespit edilebilmiştir.

Abdülkerim Abdulkadiroğlu ve Ülkü (Ayan) Özsoy’un kaleme aldığı *Safranbolu Vakfiyeleri* adlı eser, Safranbolu vakıfları söz konusu olduğunda ilk başvurulması

⁸² Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015).

⁸³ Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2116 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013); Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2123 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013); Bu defter serisi aslında 5 eserden oluşmaktadır. Ancak çalışma sınırları içerisinde yer almayan diğer eserler bu çalışmada kullanılmamıştır. Safranbolu tarihine önemli katkı sağlayacak diğer defter serisi için bk., Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2133 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013); Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2144 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013); Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer’iye Sicili 2149 Numaralı Defter* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013).

⁸⁴ Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Nazım Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013).

gereken kaynaklardan biridir. Zira bu çalışma sayesinde Safranbolu vakıflarının belge adlarının yanı sıra bunların yerel adlarını öğrenebilmek de mümkündür⁸⁵.

Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Nazım Yılmaz tarafından kaleme alınan *Arşiv Belgelerinde Karabük* adlı kaynak eser, sadece Safranbolu değil çevre kazalar hakkında da önemli arşiv belgelerinin transkripsiyonlarını içermektedir⁸⁶.

Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Bülent Nuri Kılavuz, tarafından hazırlanan *Safranbolu Kitabeleri* adındaki kaynak eser, Safranbolu'daki birçok mimari yapının kitabelerini fotoğraflarla tanıtmaktadır. Üç bölümden oluşan eserde, birinci bölümde camiler, türbeler ve yapılar, ikinci bölümde çeşmeler, üçüncü bölümde ise evlerin kitabeleri bulunmaktadır⁸⁷.

⁸⁵ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ülkü (Ayan) Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri* (Ankara: Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, 1998); aynı yazarlara ait *Safranbolu Meşhurları* adlı bir eser daha bulunmaktadır. Safranbolu'nun yetiştirmiş olduğu ünlü kişilerin kısa biyografilerini içeren bu eserde arşiv kaynaklarından ziyade ikincil kaynaklardan, yerel araştırmalardan ve şahıslardan elde edilen verilerden faydalanılmıştır. Bu eser sayesinde, birçok Safranbolulu münevver şahsiyet hakkında bilgi edinmek mümkündür. Ancak bu eserin konuları tez çalışma kapsamında yer almadığından çalışmada kullanılmamıştır. Bahsedilen eser için bk., Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ülkü (Ayan) Özsoy, *Safranbolu Meşhurları* (Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi, 2000).

⁸⁶ Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Nazım Yılmaz, *Arşiv Belgelerinde Karabük* (İstanbul: Karabük Valiliği Kültür Yayınları, 2013).

⁸⁷ Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ ve Bülent Nuri Kılavuz, *Safranbolu Kitabeleri* (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013).

GİRİŞ

Safranbolu'nun Aldığı İsimler

Birçok millete ev sahipliği yapan Safranbolu'nun farklı dönemlerde çeşitli adlarla anıldığı bilinmektedir. Ancak bu adlardan bazıları herhangi bir kaynağa dayanmadığından kabul görmemiş ve varsayımdan ileri gidememiştir⁸⁸. Burada Safranbolu isiminin etimolojisine değinilmeyip sadece tarih boyunca şehrin aldığı isimlere yer verilecektir.

Safranbolu'nun, Türklerin fethinden önce yani Bizans döneminde *Theodorapolis* olarak adlandırıldığı görülmektedir⁸⁹. Ancak bu ismin Bizans dönemindeki ismi olduğu bir tarafa Safranbolu'nun isimleri arasında yer aldığı konusu bile ihtiyatla yaklaşılması gereken bir durum olarak düşünülmektedir⁹⁰. Neticede Safranbolu'nun genel kabul gören en eski ismi *Theodorapolis* değil, *Dadybra*'dır⁹¹.

M.S. 2. yüzyılda basılmış sikkelerden varlığı bilenen *Dadybra*⁹², yeri tartışmalı olsa da⁹³ Türklerin fethinden önce Safranbolu'nun ilk adı olduğu, fetihten sonra ise şehrin *Zalifre* ismini aldığı bilinmektedir⁹⁴.

Zâlifre adından sonra Safranbolu'nun aldığı isim Borlu'dur. 14. yüzyıl seyyahlarından olan İbn-i Battuta Safranbolu'ya geldiğinde şehrin adını Borlu olarak ifade etmekte olup şu ifadeleri kullanmaktadır. “*Borlû'ya gittik. Tepe üzerinde kurulmuş küçük bir şehir. Eteklerinde hendek var. Tam zirvede sarp bir kale mevcut...*”⁹⁵. Bazı

⁸⁸ Safranbolu'nun varsayılan isimleri arasında *Germia* ve *Saphranopolis* isimleri bulunmakta olup bunlar kabul görmemiştir. Bk., Kızıltan Ulukavak, *Bir Safranbolunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler, Derlemeler, Denemeler)* (Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 2017), 17; Ainsworth, eserinin 4. bölümünde paylaştığı Safranbolu fotoğrafının altına Zafaran Boli adıyla birlikte kullandığı Flaviopolis ismi de varsayılan isimler arasında zikredilebilir. Bk. William Francis Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Cilt 1 (London: 1842), 59; ancak Flaviopolis, Gerede'nin eski isimleri arasında yer almaktadır. Bk. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları* (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2017), 285; Texier, *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, 522.

⁸⁹ Safranbolu'nun Bizans dönemindeki ismi için bk., Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 649.

⁹⁰ Güvenilirliğinden emin olunamayan kaynaklarda Safranbolu'nun *Türklerden önceki ilk adı Theodorapolis*'tir. Rivayete göre Safranbolu, Theodora adında bir İyon prensesi tarafından kurulduğu için Theodora'nın kenti anlamında bu ismi almıştır. Bk., Hulüsi Yazıcıoğlu, Mustafa Al, *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani* (Karabük: Özer Matbaası, 1982), 34; Ulukavak, *Bir Safranbolunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler, Derlemeler, Denemeler)*, 17.

⁹¹ Feridun Emecen, “Safranbolu”, *DİA*, Cilt 35 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 481; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1318)* (İstanbul: Ötüken, 2010), 244.

⁹² W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pekcan (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960), (3.Dipnot), 211.

⁹³ *Dadybra*'nın Safranbolu'nun en eski isimleri arasında yer aldığı ancak bazı müelliflerin buranın Devrek olduğunu ileri sürdükleri hakkında farklı görüşler için bk., Hür Kalyoncu, *Tarih İçinde Safranbolu* (İstanbul: Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, Özlem Matbaacılık, 2010), 15.

⁹⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1318)*, 244.

⁹⁵ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 438.

yazarlar, 839/1436 yılında Yazıcıoğlu Ali tarafından kaleme alınan Selçuk-nâme'deki⁹⁶ “Kastamoniyya ve Burgulu kal’asını ki ol zamanda Zilyifre dirlerdi aldı”⁹⁷ cümlesine dayanarak Zalifre’den sonra Borglu, Burglu, Borgulu olarak farklı şekillerde adlandırıldığı⁹⁸ düşünmüşlerdir. Oysa Borglu/ Burglu/Burgulu/Borlu isimleri sanıldığığının aksine farklı isimler olmayabileceğini bu ayrı adlandırmanın Zilyifre/ Zalifre’de olduğu gibi kişilerin farklı teleffuzlarından kaynaklanabileceğini söylemek mümkündür. Nitekim Safranbolu’nun bu isimleri kullandığına dair herhangi bir kaynağına tesadüf edilmemesi ve 885/1480 yılına ait arşiv belgesinde Safranbolu’nun Borlu olarak geçmesi bu görüşü kuvvetlendirmektedir⁹⁹.

Safranbolu’nun Borlu isminden sonra aldığı isim Taraklıborlu’dur. Ancak bazı çalışmalarda Safranbolu’nun Taraklı şeklinde adlandırıldığı görülmektedir¹⁰⁰. Osmanlı topraklarında Taraklı ismini taşıyan birçok yer olduğu¹⁰¹ bilinmekle birlikte bu isim, merkezden Taraklıborlu’ya gönderilen evraklarda, kısaltma olarak kullanılmış olmalıdır. Yoksa Safranbolu’nun resmi surette Taraklı ismini almış olması muhtemel görünmemektedir.

Arşiv belgeleri arasında yapılan incelemeler doğrultusunda Taraklıborlu adının kullanıldığı en erken tarihli kayıt 878/1473 yılına aittir¹⁰². Osmanlı yer adları sözlüğünde Osmanlı toprakları içerisinde Safranbolu’dan başka Taraklıborlu adında bir yerin bulunmaması¹⁰³ Safranbolu’nun bu tarihten itibaren Borlu ismiyle birlikte Taraklıborlu adını geçişli olarak kullandığını düşündürmektedir.

⁹⁶ Necati Demir, “Türk Dünyasının Ortak Kaynağı: Yazıcıoğlu Ali’nin Selçuk-Nâme’si”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı 58 (2011): 49.

⁹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Oğuznâme-Selçuklu Târîhi)*, haz., Abdullah Bakır (İstanbul: Çamlıca, 2017), 742; Abdullah Bakır, Yazıcızâde Ali’nin Selçuk-Nâme İsimli Eseri’nin Edisyon Kritiği” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008), 772.

⁹⁸ Yazıcıoğlu, Al, *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani*, 34-36; Burçin Ayvazpınarı, “Safranbolu’nun Şehir Coğrafyası” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2020), 34.

⁹⁹ Safranbolu köylerinin tahrir kayıtlarının yer aldığı belgede tarih bulunmadığından (9. Sayfada, II. Mehmed yazıyor) özet kısmındaki tarih kullanılmıştır. Bk. AE. SMMD. II., 1/2, 1-9.

¹⁰⁰ Durmuş Gür, A. Nazlı Soykan, “Safranbolu, Hagios Stephanos Manastırı (Kilise Metropolitane, Inas Mektebi, Iskalion Mektebi)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36 (Şubat 2015): 553; A. Nazlı Soykan, Durmuş Gür, “Safranbolu, Yazıköy Kilise (Mimari, Süsleme, Liturjik Elemanlar)”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 1 (2015): 104.

¹⁰¹ İzmit’in Taraklı nahiyesi için bk., BOA. ZB., 1/13, 1; Geyve’nin Taraklı nahiyesi için bk., BOA. ZB., 9/8, 1; Hüdavedigar sancağının Taraklı nahiyesi için bk., BOA. A.} DVNSMHH.d., 11/1, 1.

¹⁰² Fatih Sultan Mehmed tarafından Taraklıborlu’ya gönderilen beratta tarih bulunmadığından belge özetinin tarihi kullanılmıştır. Ancak belge çok erken tarihli olduğu için belgede ismi geçen Yunus Fakih ve onun oğlu Cemal’in Safranbolu’da yaşadıkları tespit edilemediğinden belgede geçen Taraklıborlu’nun Safranbolu olduğunun kesinleştirilmesi mümkün olmamıştır. Bk., TS.MA.e., 881/37, 1.

¹⁰³ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*.

17. yüzyıla gelindiğinde Safranbolu'nun Za'feranborlu olarak anılmaya başladığını görüyoruz. Nitekim Kâtip Çelebi 1041/1632 yılında yazdığı *Kitab-ı Cihannümâ* adlı eserinde “*Za'feranborlu 12 mahallesi, 4 cami ve iki hamamı vardır. Bu kasabanın 50 pare karyesi vardır. Hancer Hoca bir mükellef han yaptırmıştır*”¹⁰⁴ ifadelerini kullanmıştır. Safranbolu'nun 17. yüzyılın ortalarına doğru Za'feranborlu adıyla anıldığına dair bir kanıt da yaklaşık aynı tarihlere rastlamaktadır. 1049-1050/1640 yılında başladığı seyahatlerde edindiği gözlemlerini seyahatnamesine kaydetmeye başlayan Evliya Çelebi¹⁰⁵, eserinde okul arkadaşı olduğunu ifade ettiği Safranbolulu Cinci Hoca'dan bahisle şu ifadeleri kullanmaktadır. “*Beri tarafta Cinci Hoca Hünkâr'dan bir ân münfek olmayup ind-i pâdişâhda andan mukarreb ferd-i merd yoğidi. Vezîr-i a'zamdan ve valideden takarrübü ziyâde idi. Hinto koçuya binse bile binerdi. Tahtrevâna girse bile girüp ener binerdi. Ve hergiz nâsihat edenlere rîş-hand edüp yüzlerine gülerdi. Ve her sa'at ol pâdişâh-ı mazlûmu hoş-âmed kelimâtlar ile mağrûr edüp sû'-i tedbir ederdi. Zirâ umûr-ı devletde bir iş görmemiş Za'frânborlu'sundan fieyhzâde nam bir sûhte idi*”¹⁰⁶.

İncelenen dönem içerisindeki en erken tarihli (1199/1784) belgede Taraklıborlu¹⁰⁷ adıyla anılan Safranbolu, aynı yıla ait diğer bir belgede Za'feranborlu olarak adlandırılmıştır¹⁰⁸. Bu da Safranbolu'nun en geç 1632 yılından itibaren eski ve yeni adlarını geçişli olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Nitekim 1221/1806 yılına ait bir kayıta *Taraklıborlu namı diğer Za'feranborlu*¹⁰⁹ şeklinde eski ve yeni ismini birlikte kullanan Safranbolu, başka bir kayıta Za'feranborlu ve Borlu olarak daha önceki ismiyle de anılmıştır¹¹⁰. Neticede Safranbolu, Türklerin hâkimiyetine girmeden önce *Dadybra*, Türk hâkimiyetinin başlarında *Zâlifre*, Candaroğulları döneminde *Borlu* Osmanlı hâkimiyetinin başlarında *Taraklıborlu*, 17. yüzyılın ortalarına doğru *Za'feranborlu* adlarını almış ve zaman zaman eski ve yeni adlar birlikte kullanılmıştır. İncelenen dönemin ardından şehir sırasıyla 1864'de *Zağferanbolu*, 1866'da

¹⁰⁴ Kâtip Çelebi, *Kitab-ı Cihannümâ* (İbrahim Müteferrika'nın eklemeleriyle) (İstanbul: 1041/1632), 653.

¹⁰⁵ Mücteba İlgürel, “Evliya Çelebi”, *DİA*, Cilt 11 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 530.

¹⁰⁶ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, (Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu), haz., Robert Dankoff, Seyit Ali Karaman, Yücel Dağlı, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, tarihsiz), 127.

¹⁰⁷ Yonca Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer'îye Sicili Transkribi” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2012), 16.

¹⁰⁸ Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer'îye Sicili Transkribi”, 138.

¹⁰⁹ Erkan Özçiçek, “Safranbolu 2113 Nolu Şer'îye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807)” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2012), 151.

¹¹⁰ Özçiçek, “Safranbolu 2113 Nolu Şer'îye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807)”, 24.

Zağferanbolu, Zağferan-ı Benderli, Taraklıborlu, 1868’de Zağferanbolu, 1930’dan itibaren de Safranbolu ismiyle anılmıştır¹¹¹.

Coğrafi Konumu

Osmanlı sınırları dâhilinde coğrafi koordinatları “*altmış beş derece tûl (boylam) ve kırk bir derece yirmi dakika arzda (enlemde)*”¹¹² şeklinde ifade edilen Safranbolu, “*Kastamonu ’nun 85 km garbında olarak Filyos ’a tabi Soğanlı nehrine dökülen bir çayın üzerinde vâk ’i olup kaza merkezi bir kaza olup... İki dağ arasında olmağla yazın havası sıcakça olur, bağından ahalisi kasabanın garb cihetinde ve iki saatlik mesafede bulunan bağ ve köşklerine çıkarlar. Za ’feranbolu kazası sancağın kısm-ı garbiyesini teşkil edüb şarken Araç, Daday, şimalşarkı cihetinden Cide kazalarıyla şimalgarbı cihetinden ve garben Bolu canuben dahi Kangırı sancaklarıyla mahduddur... Arazisi umumiyet üzere dağlık ise de pek güzel bayır ve dereleriyle ufak ovaları dahi vardır*”¹¹³.

Günümüzde ise Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde bulunan Safranbolu, Karabük ilinin ilçelerindedir. Karabük’ün 10 km. kuzeydoğusunda, Araç ırmağının kuzeyindeki dik yamaçlı vadiler içindeki bölgede kurulmuş olan Safranbolu, Coğrafi koordinat sisteminde 41° 25’ kuzey enlemi ile 32° 41’ doğu boylamında yer almaktadır¹¹⁴.

Safranbolu’nun, doğusunda Kastamonu (Araç), batısında Karabük, güneyinde Karabük ve Ovacık, güneydoğusunda Ovacık, kuzeybatısında Bartın (Ulus) kuzeydoğusunda ise Eflani ile çevrilidir¹¹⁵.

Kuzeybatıda Panayırtepe (İnyaka) 1544 m, Sarıçiçek yaylası 1666 m, doğuda Kepez 938 m, güneyde Çamlıköy sırtları (Kuzyaka) 1113 m, güneybatıda Keltepe, batıda Davuloğlutepe (Bulak Dağı) 955 metre yükseltilerle çevrili olan Safranbolu, denizden 400-600 metre yükseklikte bulunmaktadır¹¹⁶.

Batı Karadeniz bölümünde yer almasına rağmen gerek iklim koşulları gerekse doğal bitki örtüsü bakımından, Karadeniz ile İç Anadolu bölgesi arasında geçiş özelliği

¹¹¹ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 649.

¹¹² Zafer Çelebi, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Coğrafya Yazarı Uslu İbrahim Hamdi Efendi ve Bilinmeyen Yönleriyle Tarihsel Coğrafyamız* (İzmit: Altın Kalem Yayınları, 2005), 72.

¹¹³ Şemseddin Sami, *Kamûsu ’l- Alâm*, Cilt 4 (İstanbul: Mihran Matbaası, 1306/1888), 2415.

¹¹⁴ *Karabük Safranbolu Analitik Etüdler ve Teklif Projeler* (İller Bankası Tarafından Hazırlanmıştır) Ankara: Harita Genel Müdürlüğü Döner Sermayesi Matbaası, 1968), 16.

¹¹⁵ Tuba Altay, “Safranbolu’nun Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Turizm Etkinliklerine Yaklaşımı” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2019), 11.

¹¹⁶ Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), 8.

gösteren Safranbolu'nun yıllık ortalama sıcaklığı 12.3°C iken yıllık ortalama yağış miktarı ise 462.3 mm'dir¹¹⁷. Safranbolu'da en sıcak ay Temmuz en soğuk ay Ocak ayıdır¹¹⁸.

Tarihçesi

Paleolitik Çağ'dan beri yerleşim yeri olan Safranbolu¹¹⁹, doğuda Kızılırmak, batıda Bartın çayı, güneyde Frigya ve Galatya ile sınırlı olan Paflagonya sahasında yer almıştır¹²⁰. Konumu ve taşıdığı özellikleri sebebiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapan bölgede, ilk olarak Hititlerle akraba oldukları bilinen Gasgaslar, M.Ö. 1300 yıllarına kadar hâkimiyet kurmuştur. Gasgaslar'dan sonra tarihi süreç içerisinde Paflagonya bölgesinde sırasıyla, Hititler, Dorlar, Paphlagonlar, Kimerler, Lidyalılar, Persler (İranlılar), Kapadokyalılar, Elenler/Helenler, Pontlar, Galatyalılar, Bitinyalılar ve Romalılar hüküm sürmüştür. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla birlikte Safranbolu'nun da içinde bulunduğu Paflagonya bölgesi, Bizans olarak adlandırılan Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır¹²¹.

İç Anadolu Bölgesi'ni Karadeniz limanlarına bağlayan tali kervan yollarının kavşağında yer almasıyla uzun yıllar stratejik önemini koruyan Safranbolu, Iustinianus Döneminde (527-565) Paphlagonia Eyaleti, III. Leon Döneminde (685-741) ise Opsikion Thema'sı sınırları içerisinde kalmıştır¹²².

Bizans için siyasi ve askerî açıdan dönüm noktası olan 8. yüzyılda, bölgeye sayısız Arap akınları yapılmıştır¹²³. 715 yılında Muhammed bin Mervan idaresindeki Arap kuvvetleri, Anadolu'ya girerek Karadeniz sahilini kapsayan bir bölgeyle birlikte Paflagonya'yı da ele geçirmiştir.¹²⁴ 798-799 yıllarına gelindiğinde bölgeye yapılan İslam-Arap akınları sıklaşmış Abbasi Halifesi Harun er-Reşid'in Anadoludaki komutanlarından Abdülmelik; Safranbolu, Eflani, Ulus ve Bartın şehirlerini hâkimiyet

¹¹⁷ Ünal Özdemir, "Beşerî ve İktisadî Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Safranbolu Platosu" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1998), 3.

¹¹⁸ İlhan Yaşar Hacısalihoğlu, "Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1995), 26.

¹¹⁹ Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, 10.

¹²⁰ Texier, *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, 208-212.

¹²¹ Yazıcıoğlu, Al, *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani*, 9; Durmuş Gür, A. Nazlı Soykan, "Safranbolu, Hagios Stephanos Manastırı (Kilise Metropolithane, Inas Mektebi, Iskalion Mektebi)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36 (Şubat 2015): 553; Ünal Tunçoğuz, *Dünden Bugüne Safranbolu*, (Safranbolu: Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012), 15-16.

¹²² A. Nazlı Soykan, Durmuş Gür, "Safranbolu, Yazıköy Kilise (Mimari, Süsleme, Liturjik Elemanlar)", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 1 (2015): 104.

¹²³ Necdet Sakaoğlu, *Amasra'nın Üç Bin Yılı* (İstanbul: Zonguldak Valiliği Yayınları, 1987), 52.

¹²⁴ Kemal Kutgün Eyüpgiller, *Bir Kent Tarihi Kastamonu* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998), 40.

altına almıştır¹²⁵. Ancak Abbasilerin ilerleyişini durdurmak amacıyla Kuzeybatı Anadolu'yu tahkim eden Bizans, bir süre sonra bu yerleri geri almayı başarmıştır. Bununla birlikte bölgeyi idari-askeri bakımdan kolay yönetebilmeyi amaçlayan Bizans imparatoru Theophilos (829-842), Bukellarion temasının bulunduğu kuzeydoğu tarafını yani Kastamonu, Çankırı ve Zonguldak çevrelerini Paflagonya teması adıyla tesis etmiştir¹²⁶.

Anadolu'nun siyasi, sosyal, kültürel ve demografik yapısını değiştirecek mahiyette yoğun bir yerleşime sahne olması, Türklerin 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizans mukavemetini kırmasıyla başlamış¹²⁷, Kastamonu civarına gelen ilk Türk birlikleri ise 1073 yılında Selçuklu komutanı Tutak komutasında gelen Türkler olmuştur¹²⁸.

Bizans'ın iç kavgaları ve taht mücadelelerinden faydalanarak yeni bir Selçuklu Devleti kuran Süleyman Şah, 1084 yılında Antakya'yı fethetmek için yola çıkarken, Karategin adında bir Türk beyi, Karadeniz kıyısında önce Sinop sonra da Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirmiştir¹²⁹. Ancak Kastamonu ve Bolu civarına Türkmenlerin yerleşmesi bir asırdan fazla sürmüştür, özellikle Kayı boyuna mensup Çobanoğulları ve Alayundlu boyundan Candaroğulları, Selçuklular döneminde 100.000 çadır olarak Kastamonu-Ankara arasındaki bölgeye yerleştirilmiştir¹³⁰.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin I. Haçlı seferiyle zaafa düştüğü sırada Anadolu'daki üstünlük Danişmedlilere geçmiştir. Bizans'ın daha önceden ince siyaset ile almayı başardığı Karadeniz sahillerindeki bazı şehirlerle birlikte Kastamonu'yu içine alan bölge, 1129'da Danişmendli Emir Gazi tarafından ele geçirilmiştir. Danişmentliler ile Bizans arasında birkaç kez el değiştiren bölge, nihayetinde Selçukluların başarılarıyla Türk hâkimiyeti altına alınmıştır.¹³¹

¹²⁵ Sakaoğlu, *Amasra'nın Üç Bin Yılı*, 54.

¹²⁶ Cevdet Yakupoğlu, "Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XIII-XV. Yüzyıllar)" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), 21.

¹²⁷ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010), 278; İlhan Şahin, "Anadolu'da Türk Yerleşme Sürecinde Safranbolu", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 7.

¹²⁸ Fazıl Çifci, *Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 6.

¹²⁹ Erdoğan Merçil, "Selçuklular Devrinde Karadeniz ve Safranbolu", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 1.

¹³⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 27.

¹³¹ Merçil, "Selçuklular Devrinde Karadeniz ve Safranbolu", 2.

Safranbolu yöresinde Türklerin kesin egemenliği 1190 yılı dolaylarında gerçekleşmiştir. Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğlu Ankara Meliki Muhiddin Mesud, Kastamonu civarında Bizanslılar ile yaptığı gazalar esnasında dört ay süreyle mancınıklarla kuşattığı *Dadybra* (Zalîfra, Safranbolu)'yu ele geçirerek Hristiyan halkın şehri terk etmesi karşılığında canlarını bağışlamış ve yerlerine Türkleri iskân ettirmiştir¹³². Ancak Dadıbralılarından küçük bir grup, Mesud'un müsaadesiyle şehirde kalabilmiştir¹³³.

1221-1260 yılları arasındaki Moğol istilalarıyla daha büyük boyutlara varan ikinci Türk göçüyle birlikte, Anadolu'nun etnik çehresi yeni sakinlerinin lehine hızla değişmeye başlamıştır.¹³⁴ Kastamonu bölgesinden başlamak üzere Antalya hattına kadar uzanan Batı Anadolu, Moğolların baskısıyla Orta ve Doğu Anadolu'daki yaylak mahallerini kaybeden Türkmenlerle adeta dolup taşmıştır. Zamanla bu bölgelerde müstakil veya yarı müstakil olarak teşkilatlanan beylikler meydana gelmiştir¹³⁵. Neticede bu Türkmenlerden bir grup Kastamonu'da da Türk beyliklerinden birini kurmuştur.

Tarihi kaynaklara göre bölgenin ilk Türk beyliği olan Çobanoğulları, Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup, Hüsameddin Çoban tarafından Kastamonu'da kurulmuştur. 1211-1212 yıllarında Kastamonu beyi olduğu görülen Hüsameddin Çoban Bey, beyliğini bu tarihlerden önce kurmuş olmalıdır. Nitekim I. İzzeddin Keykavus, Alaeddin ile giriştiği mücadele neticesinde yapılan barış anlaşması esnasında Hüsameddin Çoban Bey de hazır bulunmuştur (1212)¹³⁶. I. Alâeddin Keykubad tahta çıktığında ona itaat eden ve karşılığında Kastamonu beyliği menşurunu yenileten (1220) Hüsameddin Çoban, sultan tarafından gönderildiği denizaşırı seferiyle Suğdak'ı zabdetmiştir(1227)¹³⁷.

¹³² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1318)*, 244.

¹³³ Merçil, "Selçuklular Devrinde Karadeniz ve Safranbolu", 3.

¹³⁴ Şahin, "Anadolu'da Türk Yerleşme Sürecinde Safranbolu", 7.

¹³⁵ Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası* (İstanbul: Timaş, 2012), 76; Feridun Emecen, "Kuruluşun Küçük Kaynarca'ya Osmanlı Siyasi Tarihi", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Cilt 1, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: IRCICA, 1994), 6.

¹³⁶ M. Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Cilt 10 (İstanbul: Çağ Yayınları, Tarihsiz), 91.

¹³⁷ Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi* (Ankara: TTK Basımevi, 2011), 251; Fatma Gürgözeler, "Candarogulları Beyliği'nde İlmî ve Kültürel Faaliyetler" (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2005), 36-37; İbn Bibi Hüsameddin Çoban'ı Melikü'l-Ümera Hüsameddin Emir Çoban şeklinde kaydetmiştir. Bu durum Çoban'ın devletin üst kademelerinde yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bk., İbn Bibi (El-Hüseyn B. Muhammed B. Ali El-Ca'feri Er-Rugadi), *El Evamirü'l- Ala' iye Fi'l- Umuri'l- Ala' iye (Selçukname)*, Cilt 1, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), 336-345.

Hüsameddin Çoban Bey'in ölümü üzerine yerine oğlu Alp Yürek geçmiştir. Hakkında fazla bilgi bulunmayan Alp Yürek zamanında Çankırı ve Kastamonu bölgesi Türkmenleri, Moğol-Selçuklu otoritesine başkaldıran güçler için adeta bir dayanak olarak görülmüştür¹³⁸.

Alp Yürek'ten sonra oğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın beyliğinin başına geçmesiyle Selçuklu ve İlhanlılar arasında denge siyaseti takip edilmiş ve bölgede siyasi istikrar sağlanmıştır. Ancak bu politika Moğol baskısına tahammül edemeyen bölge Türkmenlerinin Selçuklu-İlhanlı kuvvetlerine karşı ayaklanmasına engel olamamıştır. Bu isyan hareketleri esnasında ölen Yavlak Arslan'ın yerine geçen oğlu Nâsireddin Mahmud Bey döneminde ise İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın emriyle Anadolu dört idari bölgeye ayrılırken batı bölgesi olarak Kastamonu ve çevresi Pervâne Muineddin Mehmed Bey'e verilmiştir¹³⁹.

Bir asır kadar Kastamonu ve dolaylarına hâkim olan Çobanoğulları döneminde, özellikle beylik merkezi olan Kastamonu, başta Hüsameddin Çoban olmak üzere beylerin girişimleriyle yoğun ilmi ve edebi faaliyetlere sahne olmuştur¹⁴⁰.

Bölgeye egemen olan ikinci Türk beyliği ise Çobanoğulları'nı tarihin derinliklerine gömen Candaroğulları beyliğidir. Beyliğin kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar, Sultan Mesud'un Moğolların elinden kurtarılmasında gösterdiği başarıdan ötürü Kastamonu havalisinde bulunan Eflani verilerek ödüllendirilmiştir. Onun ölümüyle yerine geçen Süleyman Paşa, ani baskınla Kastamonu'yu ele geçirdiği gibi Çobanoğulları beyliğinin başında olan Yavlak Arslan'ın oğlu Mahmud Beyi de öldürmüştür. 1322'den sonra Sinop ve Taraklı Borlu (Safranbolu)'yu da beylik topraklarına katan Süleyman Paşa, beyliğin sınırlarını genişletmiştir¹⁴¹.

Süleyman Paşa, Safranbolu'yu aldıktan sonra buranın idaresini oğlu Ali Bey'e bırakmıştır¹⁴². Nitekim 1332 yılında Safranbolu'ya gelen İbn-i Battuta eserinde, Candaroğulları beyliğine bağlı olan Safranbolu'nun tepe üzerine kurulmuş bir yerleşim yeri olduğundan bahsederek, kalenin aşağısında bulunan Süleyman Bey Medresesi'ne

¹³⁸ Yakupoğlu, "Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XIII-XV. Yüzyıllar)", 37-39.

¹³⁹ Yakupoğlu, "Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XIII-XV. Yüzyıllar)", 40-45.

¹⁴⁰ Yaşar Yücel, "Çobanoğulları", *DİA*, Cilt 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 354.

¹⁴¹ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 287.

¹⁴² M. Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Cilt 8, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1992), 551.

indiğini ve şehrin idarecisi olarak kalede bulunan Süleyman Padişah'ın oğlu Ali Bey ile görüştüğünü belirtmiştir¹⁴³.

Kastamonu ve Paflagonya bölgesine hâkim olan Candaroğulları beyleri, İlhanlılar tarafından nasb ve tayin edilmekte olup¹⁴⁴ Osmanlılarla birlikte Bizans'a karşı akınlarda bulunmuşlardır. Özellikle Candaroğlu I. Süleyman Paşa gerek siyasi gerek ordu teşkilatı bakımından kuvvetli siyasi bir varlık olarak, Bizans sınırlarını geçip birçok kaleyi muhasara etmiştir¹⁴⁵.

30 yıldan fazla süreyle bölgeyi idare eden Süleyman Paşa'dan sonra yerine oğlu İbrahim Bey geçmiştir. Babasına karşı isyan ederek Kastamonu'yu ele geçiren Gıyaseddin İbrahim Şah hakkında kaynaklarda neredeyse hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Beylik yaptığının dair bilinen tek vesika 1341 tarihli Sinop'ta kendisi tarafından yaptırılan caminin kitabesidir¹⁴⁶.

1345 yılında İbrahim Bey'in ölümüyle yerine amcası Yakup Bey'in oğlu Adil Bey geçmiştir. Adı gibi adil olduğu belirtilen Adil Bey'in bir savaşta şehit olmasından sonra yerine Osmanlı kaynaklarında Kötürüm Beyazid olarak anılan oğlu Celâlüddin Bayezid hükümdar olmuştur (1361)¹⁴⁷.

Çeyrek yüzyıl kadar iktidarda kalan Kötürüm Bayezid, Karadeniz'de Venedik ve Cenevizliler ile nüfuz mücadelelerinde bulunmuş¹⁴⁸, Osmanlı Devleti ile dost görünürken ona karşı ittifaklara girişmiş, oğlu II. Süleyman ile girdiği iktidar mücadelesiyle beyliğinin Kastamonu ve Sinop olmak üzere ikiye ayrılmasına sebep olmuştur. Neticede Osmanlı'nın desteğini alan II. Süleyman Bey Kastamonu'nun, Kötürüm Bayezit ise Sinop'un başına geçmiştir. 1385 yılında Kötürüm Bayezit'in ölümüyle yerini oğlu İsfendiyar Bey almıştır¹⁴⁹.

İktidarının ilk dönemlerinde Osmanlılarla dostane ilişkiler sürdüren II. Süleyman Bey, daha sonra siyasi çıkar güderek bu politikadan vazgeçince Yıldırım Bayezit ile

¹⁴³ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Arşiv Belgelerinde Karabük*, 20.

¹⁴⁴ A. Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş (En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar)*, Cilt 1 (İstanbul: Enderun Yayınları, 1981), 328.

¹⁴⁵ Selahattin Döğüş, "Osmanlı-Candaroğulları İlişkileri", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4 (2014): 1047.

¹⁴⁶ Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Cilt 8, 551-552.

¹⁴⁷ Muhammet Berberoğlu, "Beylikler Döneminde Sinop" (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010), 37.

¹⁴⁸ Cafer Çiftçi, XIV. Yüzyılda Anadolu'da Uç Beyliklerinin Siyasî ve İktisadî Faaliyetleri", *Türkler*, Cilt 7, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 601.

¹⁴⁹ Yaşar Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, Cilt 7 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 147; Hammer, Sultan Bayezid'in bu sefer neticesinde Kastamonu'yu oğlu Şehzade Süleyman'a devrettiğini yazmaktadır. Bk., Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 1 (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 2008), 247.

çarpışmak zorunda kalmıştır. Yapılan savaşta Süleyman Bey'i öldüren Yıldırım Bayezid¹⁵⁰, Kastamonu ve Taraklı Borlu (Safranbolu)'yu ele geçirirken İsfendiyar Bey'in af dilemesi ve Osmanlılara itaatini bildirmesi üzerine onun Sinop hâkimi olarak kalmasına izin vermiştir (1394-1396)¹⁵¹. Neticede Candaroğullarının Kastamonu şubesi Osmanlı topraklarına dâhil olurken Sinop kısmı bir süre daha varlığını korumuştur.

Timur Anadolu'ya geldiğinde onu destekleyenler arasında İsfendiyar Bey de bulunmaktaydı. Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yenilmesi üzerine Timur, kendisiyle birlikte Batı Anadolu seferine iştirak etmesinden ötürü¹⁵² Kastamonu, Çankırı, Kalecik ve Sinop'u İsfendiyar'a verince¹⁵³ Candaroğlu beyliğinin yeni hâkimi İsfendiyar Bey olmuştur.

Osmanlıya karşı ittifaklar içinde yer alan İsfendiyar Bey, Kastamonu ve Çankırı dolaylarını isteyen oğlu Kasım'ı desteklediği için Çelebi Mehmed ile karşı karşıya gelmiştir. Çelebi Mehmed'in Sinop'u muhasara altına almasıyla zor durumda kalan İsfendiyar Bey, Osmanlıya tabi olmayı, Kastamonu kendinde kalmak üzere diğer bölgeleri Kasım Bey'e devretmeyi ve Ilgaz Dağı'nı sınır olarak tanımayı kabul etmiştir. Nihayetinde Candaroğulları beyliği, biri yarı müstakil ve diğeri Osmanlı tabiyetinde olmak üzere tekrar ikiye bölünmüştür¹⁵⁴.

II. Murad tahta çıktığı zaman iç karışıklılardan faydalanan İsfendiyar Bey, önce Çankırı'da bulunan oğlu Kasım Bey'in elindeki toprakları işgal etmiş sonra Taraklı Borlu'ya kadar ilerlemiştir¹⁵⁵. Şehzade isyanlarını bastıran II. Murad duruma hâkim olunca İsfendiyar Bey'in üzerine yürümüş ve Taraklı Borlu'da yapılan savaş neticesinde İsfendiyar Bey yaralanmıştır. Yapılan anlaşma gereği Osmanlıların ele geçirdiği Kastamonu ve Bakır Küresi İsfendiyar Bey'e geri verilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt 1 (Ankara: TTK Yayınları, 2010), 23.

¹⁵¹ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, Cilt 1, haz., Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 322-323; Aşıkpaşazâde, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, haz., Atsız (İstanbul:MEB. Yayınları, 1992), 64-65; Hadidi bu olayı şu şekilde anlatmaktadır. Çeri cem'itdi emr idüp şitâbân- Yürür İsfendiyar'a Yıldırım Han- Taraklı-Borlu'ya irişdügi dem- Hemân feth itdi vü zabt itdi muhkem- Pes andan Kastamonı Kasdın itdi- Kaçup İsfendiâr-oğlı ki gitti...Taraklı-Borlu'da pes kodı âdem Nevâhisin bile zabt itdi muhkem- Oradan sulh idüp döndi şehin-şah- Yine Bursa diyarına tutup râh...Bk. Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz., Necdet Öztürk (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991),121-122; Münecimbaşı Ahmed Dede Efendi bu seferde Yıldırım Bayezit'in Kastamonu ile birlikte Canik ve Samsun'u ele geçirdiğini, tarih olarak ise 1393 yılını yazmaktadır. Bk., Münecimbaşı Ahmed Dede, *Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül A'sar/Münecimbaşı Tarihi*, Cilt 1, çev., İsmail Erünsal (1001 Temel Eser, 37), 136

¹⁵² Yücel, "Candaroğulları", 148.

¹⁵³ Edirmeli Oruç Bey, *Oruç Beğ Tarihi*, haz., Nihal Atsız (1001 Temel Eser 5), 63.

¹⁵⁴ Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Cilt 8, 556-557.

¹⁵⁵ Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, 167.

¹⁵⁶ Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 289-290.

İsfendiyar Bey'in 1443 yılında ölmesi üzerine yerine geçen oğlu İbrahim Bey, kızı Hatice Hatun'u II. Murad'la evlendirirken kendisi de Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Hatun'u alarak iki güç arasında akrabalık tesis etmiştir. Aynı yıl içinde ölen İbrahim Bey'in yerini büyük oğlu İsmail Bey almıştır. İsmail Bey, kardeşi Kızıl Ahmed Bey ile iktidar mücadelesine girince devlet ricali tarafından desteklenen Kızıl Ahmed, Candaroğulları beyliğinin başına geçmiştir (1461). Fatih Sultan Mehmed ile beraber Trabzon seferinde bulunan Kızıl Ahmed Bey, dönüşünde kendisine Mora sancak beyliği verilerek Candaroğulları beyliği elinden alınmış ve beylik toprakları Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir (1461)¹⁵⁷.

Candaroğulları döneminde idarecilerinin teşebbüsleriyle Safranbolu ve çevresinde birçok eser meydana getirilmiştir. Safranbolu'da inşa edilen Gazi Süleyman Paşa Camii ve medresesi dönemin izlerini taşıyan en önemli eserler arasında yer almaktadır.

1461 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren Safranbolu, bu tarihten itibaren Anadolu Beylerbeyliği sancaklarından Bolu'ya bağlanmış 19. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru ise Kastamonu eyaletinin kazalarından biri olmuştur.

¹⁵⁷ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I* (Ankara: TTK Basımevi, 1995), 86-87.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI

1.1. Safranbolu'nun İdarî Yapısı

Ticaret ve kervan yollarının kavşağında yer alan Safranbolu, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra başkente yakınlığı ve iskâna elverişli coğrafyası ile idari bakımdan önemli bir konuma sahip olmuştur.

Osmanlı idaresine girdikten sonra Bolu sancağına tabi bir kaza ve nahiye merkezi konumunda olan Safranbolu'ya ait tahrir kayıtları 16. yüzyılın başlarına kadar gider. Muhtemelen H.925/M.1519 yılına ait tahrir defterinde bu kaza, idari birim olarak Taraklıborlu, merkezi ise Borlu olarak geçmektedir¹⁵⁸

Safranbolu, 16. yüzyılda Anadolu Beylerbeyliğinin 17 sancağından biri olan Bolu'ya bağlı kazalar arasında¹⁵⁹ olup bu dönemde Taraklıborlu olarak adlandırılmaktadır. Taraklıborlu, tımarların tespiti ve dağılışıyla ilgili bilgiler verilirken *Nahiye*, idari yapıya ait kapsamlı bilgiler verildiğinde ise genellikle *Kaza* olarak ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle idari birim olarak tımar nahiyesi olan Safranbolu, adli taksimatta kadılık kurumuna sahip bir kaza merkezi olarak gösterilmiştir. Ancak bu durum sadece Safranbolu'ya ait bir özellik olmayıp 19. yüzyıla kadar “kaza” ve “nahiye” birbirine geçişli bir idari taksimatı ifade etmiştir¹⁶⁰.

1519 tahririnde Safranbolu, 11 mahalle, 111 köy, 10 mezra olarak kaydedilmiştir¹⁶¹. 1530 tahririnde 105 köy, 35 mezra, 13 çiftlik, 1568 tahririnde ise 10 mahalle 122 köy 1 mezradan oluşan bir kazadır¹⁶².

16. yüzyılın ikinci yarısında Safranbolu, Eflani ve Kızılbel ile birlikte tek kaza haline getirilirken, 17. yüzyıl sonlarına doğru Bolu sancağının lağvedilmesi üzerine de voyvodalık olarak konumlandırılmıştır¹⁶³.

¹⁵⁸ Feridun Emecen, “Safranbolu”, *DİA*, Cilt 35 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 482.

¹⁵⁹ 16 kazadan oluşan Bolu sancağının kazaları; Bolu, Çağa, Mudurnu, Taraklıborlu, Gerece, Mengen, Ereğli (Bendereğli), Kıbrıs, Konarapa, Dodurga, Yenice, Hızırbeğli, Ulus, Yedidivan, Onikidivan, Viranşehir'dir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 15.

¹⁶⁰ Kenan Ziya Taş, “16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları”, *OTAM*, Cilt 18, Sayı 29 (1996): 20.

¹⁶¹ Kenan Ziya Taş, “Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993), 49.

¹⁶² Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 15.

¹⁶³ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 33.

18. yüzyıl başlarında kaza konumunda olan Safranbolu¹⁶⁴, 9 Rebiülevvel 1199/20 Ocak 1785 tarihli Taraklıborlu kazasına ait menzilat, avarız ve harç-ı bab masrafları ve hanelere taksimatını içeren belgede¹⁶⁵ 18 mahallesi¹⁶⁶, 42 köyü¹⁶⁷ bulunmaktaydı.

6 Cemaziyevvel 1215/25 Eylül 1800 tarihinde Bolu sancağının kazaları arasında yer alan Viranşehir¹⁶⁸ gibi Safranbolu'da bu sancağın kazaları arasında bulunuyor olmalı. Nitekim 29 Cemaziyelahir 1232/16 Mayıs 1817 tarihli belgede Viranşehir sancağının kazaları arasında Safranbolu'nun yer aldığı görülmektedir¹⁶⁹.

19. yüzyılın başlarında birçok sancak muhassıllık şeklinde idare edilmeye başlayınca Darphâne-i Âmire tarafından yönetilen ve devletin en büyük mukataalarından olan Bolu ve Viranşehir sancakları da 13 Recep 1240/3 Mart 1825 tarihinde voyvodalıktan çıkarılarak muhassıllığa çevrilmiştir¹⁷⁰. Ancak söz konusu bu sancakların aynı yılın Şevval'in dördüncü günü Kastamonu'ya ilhak edildikleride görülmektedir¹⁷¹.

1831 nüfus defterlerine göre, Viranşehir sancağına bağlı olan Safranbolu'nun bu yıllarda 16'sı Müslüman, 1'i gayrimüslim olmak üzere 17 mahallesi, 43 Müslüman, 1'i gayrimüslim olmak üzere toplam 44 köyü bulunmaktaydı¹⁷².

1834 yılında Ankara müşirliğine bağlanan Viranşehir sancağı¹⁷³, Muharrem 1253/Nisan-Mayıs1837 tarihli nüfus defterinden de anlaşıldığı üzere¹⁷⁴ Redif-i Mansure-i Vilayet-i Ankara Müşirliğine bağlı görünmektedir¹⁷⁵.

H. 1256/ M. 1840 yılına ait *Bolu ve Za'feranborlu Meclisinden tevarüd etmiş olan iki kıta' mazbata meallerinde Za'feranbolu Muhassıllığı mülhakatından Viranşehir Kazasına....* şeklinde başlayan belgede Safranbolu'nun muhassıllık, Viranşehir'in ise

¹⁶⁴ VGM. HD., 01132, 49.

¹⁶⁵ Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'îye Sicili Transkribi", 16-19.

¹⁶⁶ Kıran mahallesi, Zimmiyan-i Kıran ve Müslüman Kıran, Hüseyin Kethüda mahallesi de Hüseyin Kethüda ve Zimmiyan-i Hüseyin Kethüda şeklinde geçmesi sebebiyle iki ayrı mahalle olarak değerlendirilmişlerdir.

¹⁶⁷ Yazı karyesi, kaynaklarda Müslüman Yazı, Zimmi-i Yazı şeklinde geçmesi sebebiyle iki ayrı karye olarak değerlendirilmiştir.

¹⁶⁸ BOA. C.MF., 127/6341, 1, 6 Cemaziyevvel 1215/25 Eylül 1800.

¹⁶⁹ Viranşehirin kazaları; Viranşehir, Kızılbel, Aktaş, Şehabeddin, Yörük, Borlu, Eflâni, Ova, Ulus, Amasra, Bartın, Keçinos, Zerzene, Tefen, Perşembe, Çarşamba, Bendekli, Yenice, Kurukavak'tır. Bk., SŞS.d., 2115, 6b, (29 Cemaziyelahir 1232/16 Mayıs 1817).

¹⁷⁰ Yücel Özkaya, Ali Akyıldız, "Muhassıl", *DİA*, Cilt 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 19.

¹⁷¹ BOA. C.DH., 261/13028, 2, (4 Şevval 1240/22 Mayıs 1825).

¹⁷² NFS. d., 783, 1-377; NFS. d., 818, 1-42.

¹⁷³ Hür Kalyoncu, *Tarih İçinde Safranbolu*, (İstanbul: Özlem Matbaacılık, 2010), 27.

¹⁷⁴ NFS. d., 784, 2.

¹⁷⁵ Vecihi Tönük, *Türkiye'de İdare Teşkilatı*, Cilt 3, Sayı 1 (Ankara: İçişleri Bakanlığı, 1945) 91.

Safranbolu Muhassıllığına bağlı bir kaza olduğu ifade edilmektedir¹⁷⁶. Buna karşın H.1258/ M.1842-1843 yılına ait muhassıllık merkezlerindeki jurnal memurlarının isim ve maaşlarının belirtildiği tezde kaynak alınan BOA. MAD. 9189 numaralı belgeye göre ise muhassıllık merkezi Viranşehir olarak gösterilmiştir¹⁷⁷. Neticede bu belgelerden de anlaşılacağı üzere Safranbolu'nun bağlı olduğu Viranşehir'in idari statüsünün çok sık değiştiği görülmektedir. Nitekim Viranşehir'i, Safranbolu kazasının bağlı olduğu sancak olarak ifade eden Kemal Karpat¹⁷⁸ da Viranşehir'in statüsünün biraz karışık olduğunu ifade etmiştir¹⁷⁹.

1840 yılında daha önceki mahalle ve köyler varlığını korurken aynı yıl Kadıbükü köyüne tabi Balcılar ve Yayla adında iki mezra¹⁸⁰ ile 1 Muharrem 1256-29 Cemaziyelahir 1258 yıllarında Sakarlık adlı bir köy, mevcut mahalle ve köylere ilave edilmiştir¹⁸¹. Ancak H.27 Cemaziyelevvel 1263/M. 13 Mayıs 1847 tarihinden itibaren Sakarlık köyüne¹⁸², H. 6 Zilkade 1266/M. 13 Eylül 1850 tarihinden itibaren de Balcılar ve Yayla adlı iki mezranın kaydına rastlanmamıştır¹⁸³.

1842 yılında Safranbolu kazasının bağlı olduğu Viranşehir¹⁸⁴, Bolu, Kastamonu ve Kocaeli sancaklarıyla “Bolu Müşirliği” adı altında birleştirilerek eyâlet haline getirilmiş ve eyalet merkezi de Bolu olarak belirlenmiştir¹⁸⁵. 1845 yılına geldiğinde ise Safranbolu'nun, bağlı olduğu Viranşehir, bu kez Bolu değil, Kastamonu eyaletinin sancaklarından biri olarak görülmektedir¹⁸⁶.

Neticede 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yapılan idari düzenlemelerden nasibini alan Safranbolu, bu yüzyılın başlarında Bolu sancağına bağlı bir kaza iken

¹⁷⁶ A.} MKT. MVL. 1/1, 1.

¹⁷⁷ Ayla Efe, “Muhassıllık Teşkilatı” (Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 2002), 44.

¹⁷⁸ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev. Bahar Tırnakçı (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 152.

¹⁷⁹ Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, 45.

¹⁸⁰ Balcılar ve Yayla, belgelerde Karye-i Kadıbüküne tâb-i Balcılar ve Karye-i Kadıbüküne tâb-i Yayla şeklinde geçmektedir. Bk. ML. VRD. TMT.d. 4524, 117, 121; bu nedenle köye tâbi bir köy olamayacağını, bunun olsa olsa mezra olabileceği düşünüldüğünden mezra şeklinde ifade edilmiştir. Neticede Osmanlı'da en küçük mülki idare birimi olan mezzarlar, köylerin bir alt birimi olan ve 100'den aşağı nüfusu olan yerleşim merkezleridir. Bk., Zekeriya Bülbül, *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi* (Ankara: Nobel, 2013), 121. Ancak H. 21 Şaban 1237/ M. 13 Mayıs 1822 tarihinde, Yayla'nın Çıraklar karyesine tâbi' bir köy olarak ifade edildiği görülmektedir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 144.

¹⁸¹ NFS.d., 10484, 21.

¹⁸² NFS.d., 10495. Ayrıca Sakarlık köyüne ait temettuat kaydı da bulunmamaktadır.

¹⁸³ NFS.d., 10501.

¹⁸⁴ NFS.d., 789, 2.

¹⁸⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 35.

¹⁸⁶ NFS.d., 10490, 2, (1 Muharrem 1262/30 Aralık 1845).

yüzyılın ilk yarısını, Kastamonu eyaletine bağlı Viranşehir sancağı kazalarından biri olarak tamamlamıştır.

1.1.1. Kaza ve İdarecileri

Osmanlı idari yapısı içerisinde eyalete bağlı olan sancağın, alt birimi olan kaza¹⁸⁷, Osmanlılar'a özgü idari bir birimdir¹⁸⁸. Ticari ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin oluşturduğu idarî birlik olan kazanın doğuşu, ekonomik, sosyal, coğrafi ve kültürel şartların belirlediği tarihi bir seyir içerisinde gerçekleşmiştir¹⁸⁹.

Klasik Osmanlı yönetiminde kadılık bölgesi olması dolayısıyla adını buradan alan kaza, 16. yüzyıl başlarından itibaren idari ve kazaî bir taksimat olarak anılmaya başlamıştır¹⁹⁰.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren aynı ad ile anılan kaza, başlangıçta idari-adli daha sonraları sadece adli bir birim olarak tanzimatın ilanına kadar varlığını sürdürmüştür¹⁹¹. Kazanın idari, hukukî ve askeri bakımdan bir bütün olarak yeni bir teşkilatın içerisinde yer alması ise 1835 sonrasında meydana gelmeye başlamıştır¹⁹².

Eski dönemlerden farklı olarak sadece din ve devleti değil, ülkeyi ve milleti de kalkındırmak, halka devlet içerisinde merkezi bir yer vererek halkın devlet için değil, devletin halk için var olduğu düşüncesini uygulamaya koymayı amaçlayan Tanzimat ile birlikte Osmanlı idari taksimatında önemli değişiklikler yapılmıştır¹⁹³.

Tanzimat'ın ilan edilmesiyle birlikte taşraya ilişkin ilk önemli düzenleme 1840'da Rumeli, Anadolu ve Adalar'da uygulanmaya başlanan Muhassıllık teşkilatı olmuştur. Hem idari hem de mali alanlarda radikal bir dönüşümü simgeleyen bu düzenleme ile¹⁹⁴ bölgelerinde gerçek vergi potansiyelini belirlemek üzere merkezden atanan Muhassıl-ı Emvâl adında memurlar görevlendirilerek iltizam usulüne son

¹⁸⁷ Nejat Göyünç, "Osmanlı Devlet'inde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a kadar)", *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 86.

¹⁸⁸ Tuncer Baykara, "Kaza", *DİA*, Cilt 25 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 119.(119-120).

¹⁸⁹ Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, 247.

¹⁹⁰ Yunus Özger, *XIX. Yüzyıl Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008), 71.

¹⁹¹ Musa Çadircı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)", *Belleten*, Cilt 53, Sayı 206 (Ankara, 1989), 237.

¹⁹² Baykara, *DİA*, 119-120.

¹⁹³ Sabit Genç, "Merzifon Kazasının İdari, Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1839-1914)" (Doktora Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2019), 25.

¹⁹⁴ Burak Hamza Eryiğit, Cansu Kalafat, "Osmanlı Devlet'inde 1840-1858 Yılları Arasında Taşra Yönetimini Düzenleyen Nizamnameler Üzerine Bir Değerlendirme", *Strategic Public Management Journal*, Cilt 5, Sayı 10 (Aralık, 2019), 55.

verilmesi hedeflenmiştir¹⁹⁵. Ayrıca Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye tarafınca alınan karar ile¹⁹⁶ muhassıllara yardımcı olmak, vergilerin tespit ve tevzii konularında ilgili görüşmeler yapmak üzere sancak merkezlerinde muhassıllık meclisi (Büyük Meclis) oluşturulmuştur. Bu meclis, muhassıl, hâkim, müftü, asker zabiti, mahallin ileri gelenlerinden dirayetli ve iyi halli 4 temsilcinin yanı sıra, 2 kâtipten meydana gelmekteydi. Ayrıca bölgede gayrimüslimler de yaşıyorsa bunlar metropolit ve kocabaşlarından belirlenen iki kişiyle temsil edilecekti¹⁹⁷. Nitekim Viranşehir sancağının merkez kazası olan Safranbolu'da¹⁹⁸ da belirlenen amaçlar doğrultusunda Büyük Meclis oluşturulmuştur. H.15 Cemaziye'l-evvel 1256/ M. 15 Temmuz 1840 tarihli Maliye nezareti tarafından gönderilen ve *Tanzimat-ı Hayriyye usul-i mehâsin şümulüne tevkîfen ba irade-i seniyye ve ber mucîb talimat-ı behiyye herbir mahalde tertib olunduğu misillü mülhakâtiyle Za'feranborlu kazasında dahi kur'a usulüne tatbiken tertib olunan büyük ve küçük meclis a'zâlarının esâmi ve mikdar-ı maaşlarını mübeyyin...* şeklinde başlayan belgede bunu görmek mümkündür. Aynı belgeye eklenen ve *Za'feranborlu ve tevâbî kazalarında ba kur'a-i şer'iyye tertib olunan meclis a'zâlarının isim ve miktâr-ı maaşlarını mübeyyin vârid olan defterin hülasasıdır* şeklinde başlayan diğer bir belgede ise *Nefs-i Za'feranborluda tertib olunan büyük meclis azaları* ve kuruş cinsinden maaşları şu şekilde belirtilmiştir.

Müftü Hüseyin Hilmi¹⁹⁹, Maaş: 300
Sandık Emîni Çiçekzade Ali Ağa, Maaş: 600
Vücûhdan Hacı Mehmed Ağa, Maaş: 400
Bulaklı Mehmed Ağa, Maaş: 300
Hacı Osman Efendi, Maaş: 300
Kocabaş Yorgi, Maaş: 150

Safranbolu kazasında oluşturulan Büyük Meclis, 5 Müslüman 1 zimmi olmak üzere 6 kişiden oluşmakta olup devlet bu azalara toplamda 2050 kuruş maaş vermiştir²⁰⁰.

¹⁹⁵ Özgür Yılmaz, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Taşra İdare Meclisleri (1840-1871)", *History Studies International Journal of History*, Cilt 6, Sayı 6 (Aralık 2014): 258.

¹⁹⁶ Turan Erdoğan, "Osmanlı Devleti'nde Eyaletten Vilayet'e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri" (Yükseklisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2014), 10.

¹⁹⁷ Özkaya ve Akyıldız, *DİA*, 19.

¹⁹⁸ Safranbolu'da Büyük Meclis oluşturulurken Viranşehir'de küçük meclisin oluşturulmuş olması, Safranbolu'nun Viranşehir sancağının merkez kazası olmasından ileri gelmiş olmalıdır. Bk., BOA. C. DH., 39/1937, 1-3; Ayrıca 2118 numaralı şer'iyye sicili transkripsiyonunun yapıldığı tezdeki bir belgede Safranbolu, Viranşehir sancağının kürsi-yi livası şeklinde tanımlanmıştır. Bk., Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 89.

¹⁹⁹ Hicri 1 Safer 1247/ M. 12 Temmuz 1831 tarihinde Müftü Ahmed Efendi'nin ölümü üzerine Müftü olan Hüseyin Hilmi Efendi'nin bk., Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 189; 1844-1845 Temettuat defterinde Babasultan mahallesinde 4. hanede ikamet ettiği ve hala aynı görevi icra ettiği tespit edilmiştir. Bk. ML.VRD.TMT.d 04546, 5.

²⁰⁰ BOA. C. DH., 39/1937, 1-3.

Ancak Tekfurdağı'nda benzer şekilde kura ile oluşturulan Büyük Meclisde ise 13 üye bulunmuştur²⁰¹.

1842 yılına gelindiğinde beklenen sonuçların alınamaması üzerine Muhassıllık Meclisleri kaldırılmıştır. Aynı yılın Mart ayında yeni bir düzenleme ile birkaç köyün bağlandığı köy ile sancak arası yeni bir idari birim olan “kaza” oluşturulmuştur. Bu idari birimin yeni yönetici ise halk tarafından seçilen “Kaza Müdürü” olmuştur²⁰². Ancak kaza müdürlerinin başta gelen görevleri vergi toplamak olduğundan onları kaza yöneticisi olarak değil de kaza merkezlerinde sürekli oturan birer tahsildar olarak nitelemek daha uygun olacaktır. Bununla birlikte naib ve kazanın ileri gelenleri ile birlikte oluşturdukları küçük meclis aracılığıyla yönetimi ilgilendiren işlerin de bu müdürlerce yapıldığının bilinmesi gerekmektedir²⁰³.

1842 düzenlemesinin en önemli özelliği bu tarihe kadar adli birim olan kazanın bu tarih itibarıyla ilk kez idari birim olarak taşra teşkilatında yer alması ve imparatorluğun yıkılışına kadar bu statüde varlığını sürdürmesidir²⁰⁴.

Kaza yönetiminde en önemli idareci, padişah beratıyla atanan ve padişahın emrettiği her konuda karar vermeye yetkili olan kadılardır. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında kaza idaresinde memurin-i kaza denilen kaymakam²⁰⁵, naib, müftü, sandık emini ve mal müdürü, kazaların en üst düzey yöneticileri olmuştur²⁰⁶.

Kaza tabiri ile hemen hemen özdeşleşmiş olan kadı, buldukları yerin hem mülki amiri, hâkimi, belediye başkanı, emniyet amiri, hem de halkın her konuda müracaat edebileceği sosyal güvenlik makamındaki şahıstır²⁰⁷. Nitekim bir üst makamdan gönderilen emirnameye göre, Borlu (Safranbolu) kadısı ve subaşısından Safranbolu'nun Bürnük köyü sakinlerinden olan İpçi Hacı Mustafa'nın boşamış olduğu

²⁰¹ Efe, *Muhassıllık Teşkilatı*, 64.

²⁰² Erdoğan, *Osmanlı Devleti'nde Eyaletten Vilayet'e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri*, 10.

²⁰³ Çadircı, “Türkiye’de Kaza Yönetimi (1840-1876)”, 247.

²⁰⁴ Musa Çadircı, “Tanzimat”, *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 184.

²⁰⁵ H. 1200/ M. 1785/1786. Tarihlerinde Safranbolu ile birlikte Kızılbet ve Şehabettin adlı 3 kazanın başına tek bir kaymakam olarak es-Seyyid Mehmed Eminzade es-Seyyid Sun‘ullah Efendi atanmıştır. Bk. Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkribi”, s.136; Yine aynı üç kazaya H. 1225/ M. 1810-1811 tarihlerinde tek kaymakam olarak Hacibenlioğlu Seyyid Mehmed Çelebi atanmıştır. Bk., Rıdvan Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2013), 222-223. Neticede Safranbolu kaymakamı tabiri ilk kez Ahmet Muhtar Efendi için 1850 yılında kullanılmıştır. Daha öncesinde kazaya has bir kaymakamın varlığına tesadüf edilmemiştir. Safranbolu kaymakamları listesi için bk., Aytekin Kuş, *Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)* (Safranbolu: Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, 2009), 13.

²⁰⁶ Özger, *XIX. Yüzyıl Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*, 72.

²⁰⁷ Cin, Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 267.

eski eşi Ayşe'nin rızası dâhilinde evlendirilmesi istenmektedir²⁰⁸. Özel bir durum olan evlilikte dahi bir üst merci tarafından böyle bir talebin Safranbolu kadısından istenmesi kadılık görevinden beklenen hizmetin sınırlarını göstermesi bakımından önemlidir. Yine kızların velilerinin izni olmaksızın evliliğe izin verilmemesi, sahte evraklar ile kızların başkalarına satılmamaları konusunda kadıların dikkatli olmalarının istenmesi²⁰⁹ de kadıların sosyal güvenliğin temininde başvurulacak ilk merci olduğunun kanıtı sayılabilir.

Kaza idaresinin başı olan kadı, genellikle kaza merkezi olan ve nefis olarak tabir edilen şehirde oturur, kaza bölgesinde yer alan bütün köylerin davaları, meclis-i şer' adı verilen kadının evi ya da merkez cami yanında bulunan mahkemede görülürdü²¹⁰. Nitekim Safranbolu'da da İzzet Mehmet Paşa'nın vakfettiği vakıf malları arasında bir mahkemenin bulunması, kazada davaların görüleceği müstakil bir mahkemenin varlığını göstermektedir²¹¹.

Sadece Müslümanların değil gayrimüslim vatandaşların davalarına da kadılar bakabiliyordu. Gayrimüslimlerin kendi hukuk kuralları ve davalarına bakan cemaat liderleri olmasına rağmen eğer isterlerse davalarını Osmanlı mahkemelerinde görülmesini talep edebilirlerdi²¹². Nitekim Safranbolu'nun Kıran Köyünden Nikola kızı Sultan'ın babasından kendine kalan arazisine haksız yere müdahale ettikleri iddiasıyla Acı Avram oğulları İstazoli, Preşkova, Yani ve Yordan aleyhine açtığı dava, Safranbolu kadısı tarafından görülmüş ve kadı Sultan'ın haksızlığına dair hüküm vermiştir²¹³. Neticede gayrimüslimlerin hukuki meselelerde kendi cemaat liderlerini değil de kadıyı tercih etmeleri ona duyulan güvenin yanı sıra işini layığı ile yerine getirdiğinin de göstergesi sayılabilir.

Kadıların görevlerini kötüye kullanmaları, verdikleri hükümlerin adaletli olmayışı gibi sebepler ahalinin şikâyetine neden olabilirdi. Bu durumunlar da ise devlet yönetimi “müfettiş paşa” denilen beylerbeyi ya da sancakbeyi rütbesindeki bir kişiyi

²⁰⁸ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 61-62.

²⁰⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 109.

²¹⁰ Mehmet Ali Ünal “Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı” *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999) 119.

²¹¹ Çeşme mahallesi 5. hanede ikamet etmekte olan İzzet Mehmet Paşa vakfı mütevellisi Emirhocaoğlu El-Hac Mehmed'in üzerinde bulunan vakıf malları içerisinde senelik kirası 500 kuruş olan bir mahkeme bulunmaktadır. Bk., ML.VRD.TMT.d 4537, 5.

²¹² Belkıs Konan, “Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme”, *AÜHFĐ*, Cilt 64, Sayı 1 (2015), 174-176.

²¹³ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 68.

teftiş için görevlendirirdi. Bununla birlikte Dergâh-ı Ali çavuşlarından biri de “mübaşir müfettişi” sıfatıyla ilgili bölgeye gönderilirdi²¹⁴. Tabii bu durumun aksine, ahalinin memnuniyetini kazanan kadı veya naibler de olabilmekteydi. Nitekim Safranbolu naibi Müderris Kütahyalı Halil Rüştü Efendizade Seyyit Yakup Asım Efendi ile Safranbolu Müftüsü Hasan Hilmi Efendi’den ahalinin memnun kalması²¹⁵ ve bu durumun üst mercilere bildirilmesi, ahalinin görevini layığı ile yapan kişileri takdir ettiklerini de göstermesi bakımından önemlidir.

Görevleri göz önüne alındığında onun kadar geniş bir görev alanı bulunan başka bir memur olmayan kadıların²¹⁶, birinci dereceden yardımcıları naiblerdir. Kadılar tarafından tayin edilip kazasker tarafından onaylandıktan sonra görevlerine başlayan naibler, kadıların bulunmadığı yerlere tam yetkiyle atanabildikleri gibi herhangi bir sorunun yerinde çözülmesi gerektiği durumlarda olay mahalinde keşif ve araştırma yapmak üzere de görevlendirilebilirlerdi. Aldıkları görevlere göre de bab naibi, ayak naibi şeklinde adlandırılırlardı²¹⁷.

Osmanlı klasik döneminde kazalarda kadının yanı sıra en önemli görevli, yönetim işlerinden sorumlu olan subaşıydı. Subaşılar 16. yüzyılın ilk yarısına kadar merkezden atanırken, bu tarihten sonra beylerbeyi veya sancak beyi tarafından atanmıştır²¹⁸.

Kadıların önemli görevlerinden olan avarız hanelerinin kayıt ve muhafaza edilmesi ve bu vergilerin toplanmasında²¹⁹ tahsilat işleri subaşı tarafından gerçekleştirilmekteydi²²⁰. Kadının yardımcısı ve bir nevi tahsilatçısı olan subaşı, kaza ve daha küçük merkezlerde idare amiri olarak görev yapmaktaydı²²¹. Safranbolu’da görev yapan bazı subaşılarının isimleri ve görevde oldukları yıllar şöyledir. Es-Seyyid Hüseyin Ağa (H.1202/M. 1787-1788)²²², Osman Ağa (H. 1218/M. 1803) Süleyman Ağa (H. 1218/ 1804), Salih Ağa (H. 1220/ M. 1805- H. 1220/ 1806), İsmail Ağa (H. 1222/M.

²¹⁴ Kadir Caner Doğan, “Osmanlı Devleti Klasik Çağında Kadılık Kurumu ve Fonksiyonları”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4 (2019), 38.

²¹⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 61.

²¹⁶ İlber Ortaylı, “Kadı”, *DİA*, Cilt 24 (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 69.

²¹⁷ Ekrem Tak, “Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 39-40.

²¹⁸ Mehmet Boztepe, “Osmanlı Devleti’nin Taşra Yönetimini Şekillendiren “Merkeziyetçilik” Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 36 (Nisan 2013), 7.

²¹⁹ İlber Ortaylı, *Osmanlı Devleti’nde Kadı* (Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 1994), 41.

²²⁰ Safranbolu’da avarız vergileri subaşı tarafından tahsil ediliyordu. Bk., Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkribi”, 49.

²²¹ Cin, Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 273.

²²² Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkribi”, 58.

1807)²²³-(H. 1223/ M 1808), Seyyid Mehmed Ağa (H. 1222-1223/M. 1808-1809)²²⁴, Salih Ağa (H. 1224/M. 1809)²²⁵.

Sultanın vekili olarak yargı görevini ifa ettiklerinden bazı kadılar, nâib²²⁶ bazıları da mutasarrıf olarak adlandırılmışlardır²²⁷. Bununla birlikte bu üç farklı göreve gelen kişilerin bahsedilen görevler arasında geçiş yaptığı da görülmektedir. Örneğin H. 1 Cemaziye'l-ahir 1221/ M. 16 Ağustos 1806 tarihinde Safranbolu'ya mutasarrıf olarak tayin edilen Mevlâna Es-seyyid Mustafa Necib Efendi²²⁸, H. 1 Cemaziye'l-evvel 1222/ M. 7 Temmuz 1807 tarihinde yine Safranbolu'ya ancak bu kez de kadı olarak atanmıştır²²⁹. Neticede kaza idaresinde yetkili olan ve birbirleriyle geçişli olan bu üç görevdeki şahısların isimleri, tekrara girmemek adına kaza idarecileri şeklinde tek bir başlık altında ifade edilmesi uygun görülmüş ve aşağıdaki tabloya aktarılmıştır²³⁰.

²²³ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 26- 46-101-117-179.

²²⁴ Emre Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu” (Yükseklisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2017), 93-220.

²²⁵ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 133.

²²⁶ Hümeysra Karabıyık, “Denizli’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı” (Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Kadar)” (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), 69.

²²⁷Mutasarrıf, Osmanlı idari teşkilatında “herhangi bir makam, görev veya memuriyeti elinde bulunduran, tasarruf eden” kişi anlamına gelip, ilmiye teşkilatında ise kadılığa bilfiil getirilenler de mutasarrıf şeklinde anılmıştır. Bk., Ali Fuat Öreç, “Mutasarrıf”, *DİA*, Cilt 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 377.

²²⁸ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 153.

²²⁹ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 147.

²³⁰ Tablo 1.1 incelendiğinde yöneticilerin görevde buldukları yıllar bir düzen içerisinde devam ederken daha önceki dönemlere geri dönüşlerin olduğu görülecektir. Bu durum, faydanılan defter serilerinin aralarına başka defter serisinin dahil edilmeden bir düzen içerisinde dipnotlarda gösterilmeye çalışılmasından ileri gelmektedir.

Tablo 1. Safranbolu Kazasının İdarecileri²³¹

Yer Aldığı Defter No	İdarecinin İsmi	Görev Tarihi
2112	Emin Efendizâde Seyyid Mustafa Efendi	H. 1199/ M. 1784-1785
	Mevlânâ Es-Seyyid Mahmud Efendi	H.1199/ M. 1784-1785
	Mevlânâ Es-Seyyid Mustafa Efendi	H.1199/ M. 1784-1785
	El-Hac Ali	H.1200/ M. 1785-1786
	Es-Seyyid İbrahim Efendi	H.1200/ M. 1785-1786
	Es-Seyyid Osman Hamdi Efendi	H. 1201/ M. 1786-1787
544	Müderrişzade Es-seyyid El-hac Mehmed Emin	H. 1215/M. 1800
	El-hac Mehmed Reşid	H. 1215/M. 1800
	Ali	H. 1216/M. 1801
	Seyyid Mehmed Bahri	H. 1216/M. 1801
2113	Müftizâde Es-Seyyid Mehmed Efendi	H. 1218/ M. 1803
	Mevlâna Mehmed Emin Efendi	Tarih yok
	Mevlânâ El-Hac Süleyman Efendi	H. 1219/ M. 1804
	Mehmed Emin Efendi	H. 1219/ M. 1804
	Mevlâna Ahmed Efendi	H. 1219/ M. 1804
	Mevlâna Hâfız İbrahim Efendi	H. 1219/ M. 1804
	Mevlânâ El-Hac Halil Efendi	H. 1220/ M. 1805
	Es-Seyyid Hasan Efendi	H. 1221/ M. 1806
	Mevlânâ Es-Seyyid Mustafa Necib Efendi	H. 1221/ M. 1806
1118	Şeyh Mehmed	H. 1219/ M. 1804
	Seyyid İbrahim	H. 1219-1220/ M. 1804-1805
	Hacı Mahmud	H. 1221/ M. 1806
2114	Eski Göynük Naibi Mevlâna Halil Efendi	H. 1221/ M. 1806
	El-Hac Abdurrahman	H. 1221/ M. 1806
	İslambollu Mevlâna Osman Efendi ibn-i Hasan	H. 1221/ M. 1806
	Mevlâna Mehmed Emin Efendi ibn-i Mehmed İslambolî	H. 1222/ M. 1807
	Mevlâna Mehmed Emin Efendi	H. 1222/ M. 1807
	Mevlânâ El-Hac Halil Efendi	H. 1222/ M. 1807
	Mevlânâ Es-Seyyid Yakub Efendi	H. 1223/ M. 1808
1118	Ahmed	H. 1222/ M. 1807
566	Hüseyin Efendi	H. 1226/M. 1811

²³¹ Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkripi”, 8-39-42-78-93; VGM. HD., 544, 158-159; VGM. HD., 1118, 247; Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu”, (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 23-43-61-93-119-130-137-147; VGM. HD., 1118, 247; Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 18-19-20-70-71-107; Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 32-33-77-78-107; VGM. HD., 1118, 247; VGM. HD., 566, 49; VGM. HD., 546, 186; SŞSC.d., 2115, 2a-9a-13a-17a-21b-69b-75a; BOA., C.MF., 68/3361, 1; VGM. HD., 546, 188; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 52-279-282; VGM. HD., 549, 168; SŞSC.d., 2117, 13b; VGM. HD., 549, 169; Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 43-76-107-126-284-389-404-418-475; VGM. HD., 550, 167; Rıza Ulusoy, “2119 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2019), 1-155; SŞSC.d., 2120, 17b-26a-43a-85b-86a; SŞSC.d., 2121, 58b-65b; SŞSC.d., 2122, 3a-38a-73b-98-126a; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 61; Bilgin Arslan, “1251-1258 Yıllarına Ait 2124 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu”, (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2016), 76; SŞSC.d., 2125, 4b-95a; SŞSC.d., 2126, 9a-20b-36a-49b-83b; SŞSC.d., 2127, 85b; SŞSC.d., 2128, 66b-67b-95b; Ayhan Işık, “Safranbolu Nakübü’l Eşrâf Kaymakamları ve Seyyidleri”, *Dünden Bugüne Safranbolu’da Dini Hayat*, ed. Hür Mahmut Yücer, (Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016), 52.

546	Müftüzade Mustafa Sıdkı	H. 1229/M. 1814
	Seyyid Mehmed	H. 1229/M. 1814
2115	Mevlânâ Seyyid Asım Efendi	H. 1231/ M. 1816
	Nimetullah Efendi	H. 1231/ M. 1816
	Tezkirecizade Mevlâna Nimetullah Naim Efendi	H. 1233/ M. 1818
	Mevlâna Osman Rıza Efendi	H. 1233-1234/ M. 1818-1819
	Hafız Ahmed Efendi	H. 1234/ M. 1819
68	Balızade! Es-seyyid Mehmed Esad Efendi	H. 1233/ M. 1818
546	Hafız Mehmed Kemal	H. 1235/ M. 1820
	Hafız Ahmed	H. 1235/ M. 1820
	Hafız Kemal Efendi	H.1236/ M. 1821
	Yahyazade Eyüb Sabir	H. 1237/M. 1822
2116	Müftizâde Seyyid Mehmed Efendi	H.1236/ M. 1821
	Mehmed Fethullah	H. 1238-1239/M. 1823-1824
549	El-hac Osman Rıfat	H. 1238/ M.1823
	Ali	H. 1240/ M. 1824
2117	Şerifzade Es-seyyid Ahmed Raşid	H. 1241/ M. 1825
549	İbrahim Edhem	H. 1241/ M. 1825
	Müftüzade Seyyid Ahmed Tahir	H. 1242-1243/ M. 1826-1827
	Seyyid Mehmed	H. 1244/ M. 1828-1829
2118	Es-Seyyid Halil	Tarih yok
	Es-Seyyid Mehmed Zühdi Efendi	H. 1246/ M. 1830
	Bâlizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	H. 1246/ M. 1831 (Ayfarkı)
	Mevlâna İsmail Efendi	H. 1247/ M. 1832
	Es-Seyyid Hâfız Ahmed	H. 1248/ M. 1833
	Mevlâna Es-Seyyid Mehmed Memiş Efendi	H. 1248-1249/ M. 1833-1834
	El-Hac Memiş Efendi	H. 1249/ M. 1834
550	İsmail	H. 1249/ M. 1834
2119	Bu defterin transkrip edilen tezinde hiçbir mutasarrıf, kadı ve naib kaydı bulunmamaktadır.	
2120	Mehmed Hayrullah	H. 1252/ M. 1836
	Seyyid Mehmed Sadi Efendi	H. 1252/ M. 1836
	Es-seyyid Emin Abdulkadir	H. 1244/ M. 1828
	Hemşinli İbrahim Zühdü	H. 1250/ M. 1835
	Es-seyyid Mehmed Sueda	H. 1252/ M. 1836
	Es-seyyid Süleyman	H. 1253/ M. 1837
	Es-seyyid Ahmed Nazif	H. 1253/ M. 1837
2121	Es-seyyid Mustafa Şakir	H. 1253/ M. 1838.
	Müftüzade Es-seyyid Ahmed Nazif	H. 1253/ M. 1838.
	Es-seyyid Mehmed Sueda	H. 1254/ M. 1838
2122	Ahmed Nazif	Tarih yok
	Es-seyyid El-Hac Hasan Tahirzade	H.1255/ M. 1839
	Mevlâna El-Hac Hafız Ömer Efendi	H. 1258/ M. 1842
-	Ahmed Raşid Efendi	H. 1258/ M. 1842
2123	Müderriş Kütahyalı Halil Rüştü Efendizade Seyyid Yakup Asım Efendi	H. 1257/ M. 1842
2124	Asım Molla Efendi	H. 1254/ M. 1838-1839
2125	El-Hac Hafız Ömer Efendi	H. 1259/ M. 1843
2126	Es-Seyyid Mustafa Necib	H. 1260/ M. 1844
	İbrahim Ethem	H. 1260/ M. 1844
	Hüseyin Fehmi Efendi	H. 1252/ M. 1836-1837
	Es-seyyid El-Hac Mehmed Muhsin	H. 1249/ M. 1833

	Es-seyyid Mehmed Hulusi Efendi	H. 1262/ M.1846
2127	Mevlâna Es-seyyid Mustafa Efendi	H. 1264/ M.1848
2128	El-Hac Kadızade Seyyid Abdullah Sabri	H. 1265/ M. 1849
	Es-seyyid Mehmed Rifat	H. 1265/ M. 1849
	Es-seyyid Mustafa Hulusi Efendi	H. 1266/ M. 1850
-	Seyyid Hasan Efendi	H. 1266/ M. 1850

1.1.2. Mahalleler ve İdarecileri

Osmanlı idari teşkilatında kentsel alanların en alt birimi olan mahalleler, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Diğer bir deyişle, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yaşadıkları şehir kesimidir²³².

Mahalleler genellikle -sosyal ve fiziki anlamda bir Müslümanın ya da gayrimüslimin- bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılanması adına birer mektep, medrese, cami²³³, meydan, çeşme, kahvehane, pazar, şifahane, aşevi ve hamama sahip olacak şekilde tasarlanmıştır²³⁴.

Osmanlı merkezinin önemle üzerinde durduğu konulardan biri, genel güvenliğin sağlanması, mahalle halkının birbirine karşılıklı olarak kefil olmalarıyla kendini göstermektedir. Böylece faili meçhul vakalarda cezanın tüm mahalleye kesilecek olması suç oranının düşmesinde oldukça etkili olmuştur²³⁵. Bu da en alt idari birim olan mahallelerin ülke güvenliğinin sağlanmasında ne denli etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Safranbolu'ya ait mahalleler, ad ve sayı bakımından, çeşitli dönemlere göre farklılık göstermektedir. 1519 yılında Bolu sancağına bağlı olan Safranbolu kazasının 9 Müslüman, 1 gayrimüslim olmak üzere 10 mahallesi bulunmaktaydı²³⁶. 1831 yılına kadar ad ve sayılarında birtakım değişiklikler geçirmiş olan Safranbolu mahalleleri bu tarihten 1851 yılına kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan sayı ve adlarını²³⁷

²³² Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları* 4, ed. Halil İnalıcık vd. (İstanbul: Enderun Kitapevi, 1984), 69.

²³³ Gayrimüslim mahallelerinde kilise.

²³⁴ Musa Şahin ve Esra Şimşek, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mahalle Yönetimi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 30 (Ağustos 2011): 224.

²³⁵ Ömer Düzbakar, "Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri", *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5 (Şubat 2002), 100.

²³⁶ Taş, "Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı", 50.

²³⁷ Bazı belgelerde Safranbolu'nun Akyar, bk., BOA. HAT., 1532/83, 1; Akçasu, bk.,VGM. HD., 550, 167; Gümüş ve Kayaaltı bk., Özçiçek, "Safranbolu 2113 Nolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807)", 146, gibi mahalle adlarına da rastlanılmaktadır. Ancak bu mahalleler, birkaç belgede Safranbolu'nun mahalleleri arasında zikredilmesine rağmen bunların nüfusları idari bir birim olarak mahalle statüsünde değerlendirilmemiş olmalı ki bu

muhafaza etmişlerdir²³⁸. Safranbolu'nun 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ilk yarısının sonuna kadar mahalle ad ve sayılarındaki değişim Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 1519- 1831 yılları Safranbolu'nun Mahalleleri²³⁹

1519	1568	1784	1803	1831
Arabşir	Arabşir	-	-	-
Baba Mescid	Baba Mescid	Babasultan	Babasultan	Babasultan
Cami	Cami	Cami-i Kebir	Cami-i Kebir	Cami-i Kebir
Çeşme	Çeşme	Çeşme	Çeşme	Çeşme
Fakih Bolat	Fakih Bolat	Polat	Müslüman Polat Zimmiyan-i Polat	Müslüman Polat
Hacı Evhad	Hacı Evhad	Hacı Evhad	Hacı Evhad	Hacı Evhad
Gebzan	Gebzan	Müslüman Kıran Zimmiyan-i Kıran	Müslüman Kıran Zimmiyan-i Kıran	Müslüman Kıran Zimmiyan-i Kıran ²⁴⁰
Karaali	Karaali	Karaali	Karaali	Karaali
Kethüda	Kethüda	Hüseyin Kethüda Zimmiyan-i Hüseyin Kethüda	Hüseyin Kethüda	Cami-i Hüseyin Kethüda
Küplüce	Küplüce	-	-	-
Toplam: 10	Çavuş	Çavuş	Çavuş	Çavuş Ağa
	Toplam: 11	Kal'a	Kal'a	-
		Bağlarbaşı	-	-
		Hacıdurmuş	Hacıdurmuş	Hacıdurmuş
		Hacıbeyli	Hacıbeyli	Hacıbeyli
		Kavak	Kavak	Kavak
		Tekke	Tekke	Tekke
		Hacıhalil	Hacıhalil	Hacıhalil
		Toplam: 18	Toplam: 17	Kirkille
				Hacıali Ağa
				Toplam: 17

1519'dan 1831'e kadar Safranbolu mahallelerine bakıldığında küçük ad değişiklikleriyle varlığını sürdürenler olduğu gibi zamanla başka adla anılan ya da tamamen ortadan kalkanlar da bulunmaktadır. Örneğin 1519 tahririnden sonra Çavuş mahallesinin ortaya çıktığını ve bu mahallenin 1831 yılına dek varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Çavuş mahallesinin, bir sonraki tahrirde Çeşme mahallesinin nüfusunun azaldığı görüldüğünden bu mahalleden ayrılarak ortaya çıktığı düşünülmektedir²⁴¹.

mahallelere ait nüfus ve temettuat defterleri düzenlenmemiştir. Bu da nüfus ve temettuat verileri olmayan bu mahallelerin yapılan çalışmada idari birim olarak mahalle statüsünde değerlendirilmesine imkân tanımamaktadır.

²³⁸ NFS.d., 10503, 15; NFS.d., 10504, 2.

²³⁹ Taş, "Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı", 49-50; Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'ie Sicili Transkribi", 16-17; Özçiçek, "Safranbolu 2113 Nolu Şer'ie Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M.1807)", 26; Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 2.

²⁴⁰ NFS.d. 818, 2.

²⁴¹ Taş, "Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı", 49-50.

Nitekim başka bir çalışmada Safranbolu'nun mahalleleri içinde Çavuş mahallesinin "Çeşme n. d. Çavuş" şeklinde kaydedilmesi bu görüşü desteklemektedir²⁴².

1784 yılında Arabşir ve Küplüce adlı mahallelere rastlanmazken Kal'a, Bağlarbaşı, Hacı Durmuş, Hacıbeyli, Kavak ve Tekke adlı 6 tane yeni mahallenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Cami adlı mahallenin Cami-i Kebir, Baba Mescidi- Babasultan, Fakih Bolat- Polat, Kethüda- Hüseyin Kethüda şeklinde ufak ad değişiklikleriyle varlıklarını korurlarken Hüseyin Kethüda mahallesinin Müslüman-zimmi olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca Bolu sancağında müstakil olarak iki gayrimüslim mahallesinden biri olan Gebran Mahallesi²⁴³ de aynı şekilde isim değişikliği ike Kıran adını almış ve Müslüman Kıran ve Zimmiyan-i Kıran olarak ikiye ayrılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yönetimde benimsediği Millet Sisteminin²⁴⁴ bir yansıması olarak Müslüman-ı Kıran ve Zimmiyan-i Kıran şeklinde ikiye ayrılan Kıran, Safranbolu'da gayrimüslimlerin yaşadığı iki mahalden biridir. Bu mahal, idari birim olarak bazı kaynaklarda köy²⁴⁵, bazı kaynaklarda ise mahalle olarak geçmektedir²⁴⁶. Ancak bu ikilem, yapılan idari değişiklikten değil, belgeleri kaleme alan kâtiplerin tercihinden kaynaklanmış olmalıdır. Zira aynı belge içerisinde dahi bir sayfada köy, diğer bir sayfada mahalle olarak yazılması bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Müslüman-ı Kıran Mahallesi adında bir mahallenin olması da Zimmiyan-i Kıran

²⁴² Yakupoğlu, "Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XIII-XV. Yüzyıllar)", 380; Ayrıca bu çalışmada XVI. yüzyıl başlarında Safranbolu, Arabşir (19 hane), Baba Mescidi (22 hane), Cami (15 hane), Çeşme n. d. Çavuş (43 hane), Gebran (27 hane), Hacıahmed (20 hane), Kadı (22 Hane), Karaali (18 hane), Kethüdâ (22 hane) ve Küplüce (65 hane) olmak üzere 10 mahalleye sahip olup toplam 273 hanede yaklaşık 1700'e yakın erkek nüfus bulunduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmada -yaklaşık olarak aynı tarihlerde olmasına rağmen- Safranbolu'nun mahalle adlarındaki değişiklik de göze çarpmaktadır. Buna göre 1519 yılı tahririnde bulunan Fakih Bolat, Hacı Evhad mahallelerinin olmadığı bunun yerine Hacıahmed ve Kadı mahallelerinin bulunduğu görülmektedir. Bu da okunmadan kaynaklı olarak Hacı Evhad ile Hacıahmed'in aynı mahalleler olabileceğini, daha sonraki tarihlere bakıldığında Kadı adlı mahallenin ismi değiştirilerek Fakih Bolat adını aldığı ihtimalini akla getirmektedir.

²⁴³ Taş, "Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı", 50.

²⁴⁴ Millet Sistemi: Osmanlı Devleti'nin bünyesinde barındırdığı birçok etnik unsuru diline ve etnik kimliğine göre değil, İslam hukukunun öngördüğü dini kimliğe göre Müslim-Gayrimüslim şeklinde iki sınıfa ayırarak yönetmesine denilmektedir. Osmanlıda her farklı dini topluluk, bu sisteme uygun olarak kendi mahallelerinde, kendi mahalli kültürlerini son derece engin hürriyet ve hoşgörü içerisinde sürdürmüşlerdir. Bk. Cevdet Küçük, "Osmanlı Devleti'nde "Millet Sistemi", *Osmanlı*, Cilt 4, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999) 210-211.

²⁴⁵ Okumuş ve Tekin, "H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı", 5.

²⁴⁶ Gülnaz Okumuş, "2141 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu" (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2016), 16.

Mahallesinin varlığına işaret etmektedir²⁴⁷. Neticede aynı durum Müslüman-ı Yazı Karyesi, Zimmiyan-i Yazı Karyesi ayırımında da görülmektedir²⁴⁸.

Kıran Mahallesinin adının menşei konusunda da birkaç farklı görüş bulunmaktadır. Kıran adının Gebran kelimesinin bozuk bir telaffuzundan kaynaklı olabileceği²⁴⁹ bu görüşlerden ilkidir. İkinci görüşe göre; 1196 yılına kadar mahallenin adı Kırandoros iken bu tarihten sonra bölgeyi ele geçiren Selçuklular, mahallenin adını Kıranköy'e dönüştürmüştür²⁵⁰. Üçüncü ve son görüşe göre ise; Kıran adını mahallede bulunan kilise kapısının üzerindeki kitabede geçen Theodoros Krandos'un adına izafeten sonradan almıştır. Ancak söz konusu kitabe, 1861 yılında yanan kilisenin tamirata sonrasında eklenmiştir²⁵¹. Oysa Kıran ismi daha önceki tarihlere ait belgelerde yer almakta olup sonradan verilmiş bir isim olması mümkün görünmemektedir²⁵². Bize göre ikinci görüşün olabirliği olmakla birlikte, ilk varsayım daha gerçekçi görünmektedir. Zira Safranbolu'nun 16. yüzyılda Mahalle-i Gebran²⁵³ adlı bir mahalleye sahip olması²⁵⁴ bu ihtimali kuvvetlendirmektedir²⁵⁵. Ayrıca Osmanlı topraklarında gayrimüslimlerin oturdukları mahallelere Gebran isminin verilmesi Safranbolu'ya mahsus bir özellik olarak da görülmemelidir²⁵⁶. Bunun yanında Müslüman Kıran mahallesi 1841 temettuat defterinde Müslümankaraveli²⁵⁷ olarak geçmektedir. Ancak mahallenin Müslüman Kıran²⁵⁸ olan isminin okumadan kaynaklı hata nedeniyle Müslümankaraveli olarak ifade edildiğinin belirtilmesi gerekmektedir.

²⁴⁷ Bu çalışmada bahsedilen mahalle ve köylerin kendilerine ait farklı muhtara sahip olmalarından dolayı -adları tek olmasına rağmen- iki farklı mahalle ve iki farklı köy olarak değerlendirilmiştir.

²⁴⁸ ML.VRD.CMH.d. 641, 2, 40.

²⁴⁹ Taş, "16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları", 203.

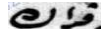

²⁵⁰ Ünsal Tunçözgür, *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu* (Safranbolu: Işıl Ajans, 2002), 170; Oya Şenyurt, "Safranbolu Kıranköy Ayios Stefanos Kilisesi ve Çevresinde Yapılaşma Girişimlerine İlişkin Bilinmeyen bir Kroki ve Arşiv Belgesi", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, Sayı 9 (Kasım 2016): 193.

²⁵¹ Abdülkadir Atar, "1845 (Miladi) Yılına Ait Cizye Defterlerine Göre Safranbolu ve Bartın Kazalarında Vergi Sistemi", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, ed., Ayhan Işık vd. (Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 30 Aralık 2019): 14.

²⁵² H.1200/M. 1785/1786 tarihli belgede *Der-Mahalle-i Zimmiyan-i Kıran* ifadesi bunu göstermektedir. Bk., Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'îye Sicili Transkribi", 8.

²⁵³ Gebran, Osmanlı belgelerinde Hristiyanları ifade etmek için kullanılan bir terim olup birçok belgede geçmektedir. Bk. *Gebran ve Yahudiyan cizyesi* TS.MA.e 3/ 17, *Gebran-ı Sakız Cizyesi* BOA. İE. SM., 4/ 301, *Gebran cizyesi* BOA. A.} DVNSMHH.d., 4/1669.

²⁵⁴ Taş, "16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları", 203.

²⁵⁵ Kıran ismi belgelerde şeklinde geçmektedir. Ancak kelime olarak kıran, sözlüklerde olarak da yazılabilmektedir. Gebran'nın yazılımlı ise böyledir. Görüldüğü gibi son iki yazılım arasında sadece "b" ve "ı" sesini veren "y" harfi farkı bulunmaktadır. Bu da zamanla önce okunuşta sonra yazılışta değişikliğe sebep olmuş olabilir.

²⁵⁶ Osmanlının birçok şehrinde Gebran adında gayrimüslim mahallesi bulunmaktadır. Bk. Osman Gümüşçü, "XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997), 104.

²⁵⁷ Gümüşoğlu, "Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)", 24.

²⁵⁸ ML. VRD. TMT.d. 4525, 148.

Diğer bir mahalle olarak, 1568 yılında adı Kethüda olan mahallenin 1784 yılına ait belgeden Hüseyin Kethüda olarak değiştiğini ayrıca Müslüman ve zimmi şeklinde iki ayrı mahalleye ayrıldığını görmekteyiz. Ancak 1803 yılda Viranşehir voyvodası Derviş Osman Ağa'ya gönderilen vergi buyruğunda Hüseyin Kethüda, tek bir mahalle olarak geçerken bu kez de Polat mahallesi, aynı şekilde iki ayrı mahalle adıyla zikredilmektedir²⁵⁹. 1831 nüfus defterlerinde ise Polat Mahallesinden sadece Müslüman Polat mahallesin kaldığı, Kıran mahallesinin hem Müslüman hem zimmi olarak iki şekilde de varlıklarını korudukları görülmektedir. Ayrıca yine bu defterlerde Kal'a mahallesinin adına rastlanmazken Kirkille ve Hacıali Ağa adlı mahallerin ortaya çıktığı görülmektedir. Neticede 1831 ile 1851 yılları arasında mahallelerin ne adlarında ne de sayılarında herhangi bir değişiklik söz konusu olmadan Tablo 1'de görüldüğü üzere 1831 yılındaki adlarını korumuşlardır.

Safranbolu'nun diğer mahalle adlarına bakılacak olursa çoğunluğu kişi adlarından oluştuğu görülecektir. Mahallelere isimleri verilen kişiler muhtemelen mahalde sevilen, itibar gören ve mahalleye katkısı olan kişilerdir. Karaali, Hacı Evhad, Hüseyin Kethüda, Fakih Bolat sonra Polat, Hacı Durmuş, Hacıbeyli, Hacı Halil ve Hacı Ali Ağa mahalleleri kişi adı taşıyan mahallelerdir.

Osmanlıda mahalle adlarını belirleyen bir faktör de mahal içerisinde bulunan mimari yapılar gibi görünmektedir. Safranbolu'da bu mahallelere örnek olarak Cami sonra Cami-i Kebir²⁶⁰, Çeşme, Baba Mescid sonra kişi adı şeklinde Babasultan, Tekke ve Kal'a mahalleleri gösterilebilir. Bunun yanı sıra ismini nereden aldığı konusunda bilgi sahibi olunmayan mahalle adlarına da Kirkille Mahallesi örnek verilebilir.

Osmanlı şehrinde mahalleler 3-5 haneden oluşabildiği gibi²⁶¹ genellikle 10 ila 30 haneden oluşsa da bu sayı 40'ı da bulabilmekteydi. Ancak Tanzimat sonrasında yapılan düzenlemelerle mahalle için hane sınırı 50 olarak belirlenmiştir²⁶².

Safranbolu'nun 1831- 1845 yıllarında hane bakımından en büyük mahallesi, gayrimüslimlerin ikamet ettiği Zimmiyan-i Kıran mahallesidir. 1831 yılında 285 olan

²⁵⁹ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 26.

²⁶⁰ Müslümanlar, fethettikleri şehirleri Müslümanlaştırmak adına şehirde bulunan en büyük dini yapıyı camiye çevirerek adına Ulu Cami ya da Cami-i Kebir derdi. Nitekim Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra Ayasofya'yı Cami-i Kebir ilan etmişti. Bk., Halil İnalçık ve Bülent Arı, "Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6 (2005): 32.

²⁶¹ Gümüüşçü, *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, 104.

²⁶² İbrahim Özgül ve Nazım Kartal, *Osmanlı'da Yerel Yönetimlerin Gelişimi ve Yerel Yönetim Metinleri II* (İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2019), 27.

hane sayısı, 1840-1842-1843 yıllarında 274 iken 1845 yılında ciddi bir düşüş ile 236 haneye inmiştir²⁶³. Yine aynı yıllarda Safranbolu’da Müslümanların yaşadığı en büyük mahalle ise Karaali’dir. Bu mahalle 1831 yılında ilk nüfus sayımında 178 hane iken 1837 yılında 43 hane artışıyla²⁶⁴ 221 haneye çıkmış ancak 1840 yılında 214, 1845 yılında ise 207 haneye düşmüştür.

Safranbolu’nun hane bakımından en küçük mahallesi ise Kirkille’dir. 1831 yılında 19 olan hane sayısı 1845 yılında 16 olarak kaydedilmiştir. Safranbolu’nun 1831 yılında Müslümanların ikamet ettiği 16 mahallede toplam hane sayısı 969 iken 1837 yılında 1137, 1840 yılında tutulmuş olan nüfus defterinde 1114, aynı yıl tutulmuş olan temettuat defterinde ise 1116²⁶⁵ olarak kaydedilmiştir. 1845 temettuat defterlerine göre Müslüman mahallelerindeki hane sayısı 1071’e düşerken, 1840 yılında 274 olan gayrimüslimlerin hane sayısı ise 236’ya düşmüştür²⁶⁶.

19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalleleri yönetenler, padişah beratı ile tayin edilen imamlardı. Aynı zamanda imamlar, mülki-beledi amir olan Kadı’nın mahalle düzeyinde temsilcileriydi. Gayrimüslim mahallelerinde ise bu görev, ruhani reis²⁶⁷ ve cemaatin kocabaşısı tarafından gerçekleştirilirdi. Mahallelerin doğum-ölüm, evlilik kayıtları, mahalleye yeni gelen kişilerin kefaleti, devlet adına toplanacak verginin tahsilatı, bu din adamları vasıtasıyla yürütülürdü²⁶⁸.

II. Mahmut döneminde birçok alanda olduğu gibi idari alanda da birtakım yeniliklere imza atıldı. Bu yeniliklerden olan muhtarlık teşkilatı, mahallelerin asayişini temin edebilmek amacıyla, ilk olarak 1829 yılında İstanbul’da, ikinci olarak ise 1833 yılında Kastamonu’da kurulmuştur. Böylece Müslüman mahallelerinde, güvenilirliği kanıtlanmış kişilerden muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani²⁶⁹, gayrimüslim mahallelerinde

²⁶³ ML.VRD.TMT. d. 4523; NFS.d., 789; ML.VRD.TMT. d. 4509.

²⁶⁴ Bu yıla ait nüfus defterinin ilk sayfası yırtık olduğundan Karaali Mahallesinin ilk 18 kişinin kaydı bulunmamaktadır. Bu yüzden ilk 18 kişi kaç hanede yaşadığına dair tahminden öte bilgiye sahip olamayacağından ötürü herhangi bir ilavede bulunmayarak veriler olduğu gibi girilmiştir. Ayrıca bu nüfus defterinde hane sayıları verilmemiş olup kişilerin aile yakınlıklarına ve lakaplardaki değişime bakarak hane tespitinde bulunulduğunun da bilinmesi gerekmektedir. Bk., NFS.d. 784, 2.

²⁶⁵ 1840-1841 yılı temettuat defterinde Babasultan mahallesinin hane sayısı 157, Hacıhalil’in 97, Hacı Evhad’ın 42, Müslümanpolat’ın 48 olarak kaydedilmiş olmasından dolayı arada 2 hanelik fark olmuştur. Bk. Gümüşoğlu, “Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)”, 24.

²⁶⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25; NFS.d. 784, 1-56, NFS.d. 785, 1- 146; Koç, “787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri”, 13-134; ML. VRD. TMT.d., 4532, 4546, 4557, 4543, 4518, 4539, 4542, 4545, 4560, 4537, 4520, 4507, 4565, 4561, 4534, 4523, 4509, NFS.d. 818, 42, NFS.d., 789, 17.

²⁶⁷ Bu kişiler genellikle papazlar olduğu gibi bazen Metropolit vekili de olabilmekteydi. Bk., NFS.d. 818, 2.

²⁶⁸ Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, 305-306.

²⁶⁹ Musa Çadırcı, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, *Belleten*, Cilt 34, Sayı 135 (Temmuz 1970): 409-412.

ise muhbir-i evvel ve muhbir-i sani adı altında muhtar ve yardımcısı seçilmeye başlanmıştır²⁷⁰. Ancak gayrimüslim mahallelerinde muhtarlık teşkilatı tam olarak yerleşmemiş olmasından dolayı, muhbir-i evvel ve muhbir-i sani ile birlikte kocabaşlar ve papazlar da eskiden olduğu gibi bu görevlerini yürütmeye devam etmişlerdir²⁷¹. Neticede mahallelerde vergilerin tahsili, mahalleye yeni gelip yerleşmek isteyenler ile ilgili tahkikatta bulunmak, mahalle hesaplarını tutmak, veraset işleri ile ilgilenmek, mahalle ahalisinin haksızlığa uğraması halinde onlar adına gerekli yerlere başvurmak, kısacası mahallelinin güven içerisinde yaşayabilmesini temin etmek, bundan böyle muhtarların sorumluluğuna girmiştir²⁷². İmamlar ise mahalleli ile hükümet arasında aracı olan muhtarlara kefil olarak -eskiden olduğu kadar etkili olmasalar da- mahalle idaresinde yine söz sahibi olmaya devam etmiştir²⁷³.

Halkın muhtarlık uygulamalarından memnun olması üzerine teşkilatın yaygınlaştırılması için ülkenin her tarafına emirler gönderilmiştir. 1833 yılı itibarıyla Ankara, Sivas, Aydın gibi Anadolu şehirlerinde muhtarlıklar oluşturularak bu teşkilatın ülke geneline yaygınlaştırılmasına başlanmıştır²⁷⁴. Safranbolu’da ise 9 Nisan 1834 tarihinde muhtarı evvel ve muhtarı sani olmak üzere iki muhtarın seçilmesine dair Borlu’ya emirname gönderildiğini aynı ayın içinde merkeze gönderilen ilamdan kısa bir sürede bu kararın uygulanarak Safranbolu’da muhtarlık teşkilatının kurulduğunu görülmektedir²⁷⁵. Ancak bu teşkilatın kurulmasından önce de Safranbolu’nun bazı mahalle ve köylerinde muhtar adı altında görevliler bulunmaktaydı²⁷⁶.

Tablo 3. Farklı Tarihlere Göre Safranbolu Mahalle Muhtar ve İmamları²⁷⁷

Mahalle Adları	Yıl	Mahalle Muhtarı/ Muhtar-ı Evvel	Muhtar-ı Sani	Mahalle İmamı
Karaali	1831 ²⁷⁸	-	-	Çavuşoğlu Abdurrahim Efendi bin İsmail
	1834 ²⁷⁹	El-hac İbrahim bin Mehmed	Ahmed bin Hacı Hüseyin	Ahmed bin Abdurrahim

²⁷⁰ NFS.d. 789, 10.

²⁷¹ Şenol Çelik, “1261/1845 Tarihli Harput Kefalet Defteri ve Bu Deftere Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Harput Şehri”, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (2014): 26.

²⁷² Şahin ve Şimşek, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Mahalle Yönetimi”, 227.

²⁷³ Ali Murat Yel ve Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Mahalle”, *DİA* 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 325-326.

²⁷⁴ Ali Akyıldız, “Muhtar”, *DİA*, Cilt 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 52.

²⁷⁵ Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 478-480.

²⁷⁶ Kiran köyünden Nikola kızı Sultan’ın babasından kendine intikal eden araziye haksız yere müdahale ettikleri iddiasıyla Acı Avram oğulları İstazol, Preşkova, Yani ve Yordan aleyhine açılan H.1 Zilkade 1236/M.31 Temmuz 1821 tarihli davada hazır bulunan şühüdü’l-hal içerisinde Bulak muhtarı Mehmed Ağa’nın yer almış olması bu görüşü desteklemektedir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 68-69. Ayrıca 1831 nüfus defterinde bazı mahalle ve köylerde muhtar olduğu görülmektedir. Bk. Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 67.

²⁷⁷ Bu ve bundan sonraki tablo, alfabetik olarak değil, yerleşim birimlerinin defterlerdeki kayıt sıralamasına göre düzenlenmiştir.

²⁷⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 84.

²⁷⁹ Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 480-483.

	1837 ²⁸⁰	-	-	-
	1840 ²⁸¹	İmamhalifeoğlu Hacı İbrahim bin Mehmed	Akçasancaktaroğlu Hacı Mustafa bin Mehmed	Çavuşoğlu Ahmed bin Abdurrahim
	1845 ²⁸²	İmamhalifeoğlu Hacı İbrahim Efendi	Akçaalemdaroğlu Hacı Mustafa	Çavuşoğlu Ahmed Efendi
Babasultan	1831 ²⁸³	Emirhacıoğlu Mustafa bin Mehmed	-	Tabanlızade Mehmed bin Mehmed
	1834	El-Hac Ali bin Hacı Mustafa	Es-Seyyid Mehmed bin Osman	Mehmed bin Hacı Mehmed
	1837	Dağdelenoğlu Bekir bin Süleyman	Mollaömeroğlu Hafız Ahmed bin Ömer	Tabanlıoğlu Mehmed bin Mehmed
	1840	Dağdelenoğlu Bekir bin Süleyman	Mollaömeroğlu Ahmed bin Ömer	Hüseyin Hilmi bin Ahmed
	1845 ²⁸⁴	-	-	-
Çavuş	1831 ²⁸⁵	Kuruismailoğlu Ali bin İsmail	-	Aliefendioğlu Mehmed Efendi bin İbrahim
	1834 ²⁸⁶	Es-Seyyid Mehmed bin Süleyman	Es-Seyyid Ali bin İsmail	Es-Seyyid Ahmed bin Ahmed
	1837	Selamcıoğlu Mehmed bin Süleyman	Samanoğlu Ali bin İsmail	Şakiroğlu Haşim bin Haşim
	1840	Osmansancaktaroğlu Osman bin Mustafa	Kuruismailoğlu Ali bin İsmail	Salimefendioğlu Mehmed bin Süleyman
	1845 ²⁸⁷	Osmansancaktaroğlu Osman	Tokatoğlu Mehmed	Şakirefendioğlu Hacı Mustafa Efendi
Cami-i Kebir	1831 ²⁸⁸	-	-	Kalemoğlu Ahmed bin Ömer
	1834	Es-Seyyid Mehmed bin Hacı İbrahim	Süleyman bin Abdullah	Es-Seyyid Mustafa bin İsmail
	1837	Ustaoglu Mehmed bin İbrahim	Kıyıcıoğlu Süleyman bin Mehmed	Kapıcıoğlu Ali Efendi bin Mustafa
	1840	-	-	Kapıcıoğlu Ali Efendi bin Mustafa
	1845 ²⁸⁹	Sepetoğlu Yusuf	Boyacıoğlu Mehmed	İmamhalifeoğlu Mehmed Efendi
Hüseyin Kethüda	1831 ²⁹⁰	Çakıroğlu Hacı Mustafa bin Mehmed	-	İmamoğlu Tahir bin Halil
	1834	Seyyid Halil bin Mustafa	Es-Seyyid el-Hac Mustafa bin Mehmed	Tahir bin Halil
	1837	Terzioğlu Halil bin Mustafa	Yahyabeşeoğlu Osman bin Yahya	İmamoğlu Tahir bin Halil
	1840	Terzioğlu Halil bin Mustafa	Yahyabeşeoğlu Osman bin Yahya	İmamoğlu Tahir bin Halil
	1845 ²⁹¹	Tekeoğlu Mehmed	Terzioğlu Halil	İmamoğlu Tahir bin Halil
Hachhalil	1831 ²⁹²	Mahmudoğlu Feyzullah bin Mahmud	-	Zâkırzade Mahmud Efendi bin Mehmed
	1834	Memiş bin İbrahim	Abdullah bin Feyzullah	Es-Seyyid Mahmud bin Ahmed
	1837	Kürtoğlu Mehmed bin Hüseyin	Hacbakıoğlu Abdullah bin Feyzullah	Zâkırzade Mahmud bin Mehmed
	1840	Hacıbakıoğlu Abdullah bin Feyzullah	-	Zâkırzade Mahmud bin Mehmed

²⁸⁰ Bu nüfus defterinde Karaali mahallesinin ilk 18 hanesinin yazıldığı sayfa yırtık olduğundan muhtarlar ile imam bilgisi bulunmamaktadır. Bk. NFS.d. 784, 2.

²⁸¹ NFS.d. 785.

²⁸² ML. VRD. TMT.d. 4532.

²⁸³ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 67.

²⁸⁴ ML. VRD. TMT.d. 4546.

²⁸⁵ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 114.

²⁸⁶ Soytürk'ün Çarşı diye okumuş olduğu mahalle, daha sonraki yıllardaki muhtarın aynı kişi olmasından da anlaşılacağı üzere Çavuş mahallesi olmalıdır. Zira Çarşı mahallesinde ikamet ettiği söylenen kişilere ait lakapların Çavuş mahallesinde bulunmuş olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Bk., SŞSC.d., 2118, 85; Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 482.

²⁸⁷ ML. VRD. TMT.d. 4557.

²⁸⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 105.

²⁸⁹ ML. VRD. TMT.d. 4543.

²⁹⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 125.

²⁹¹ ML. VRD. TMT.d. 4518.

²⁹² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 140.

	1845 ²⁹³	Hacıbakiöğlu Abdullah	-	Zâkîroğlu Mahmud Efendi
Kavak	1831 ²⁹⁴	-	-	Mollaömeroğlu İsmail bin Mehmed
	1834	İbrahim bin ismail	El-Hac Osman bin Mehmed	Es-Seyyid İsmail bin Mehmed
	1837	Yazıcıoğlu İbrahim bin İsmail	Abdullahoğlu Ahmed bin Abdullah	Tabanlıoğlu İsmail bin Mehmed
	1840	Yazıcıoğlu İbrahim bin İsmail	Abdullahoğlu Ahmed bin Abdullah	Tabanlıoğlu İsmail bin Mehmed
	1845 ²⁹⁵	-	-	Tabanlıoğlu Hacı İsmail
Hacı Evhad	1831 ²⁹⁶	Kurdoğlu Mustafa bin Ali	-	Cicioğlu Hafız Süleyman Efendi bin İsmail
	1834	Es-Seyyid Hüseyin bin Osman	Mustafa bin Ali	Süleyman bin İsmail
	1837	Kömbeoğlu Ahmed bin Ali	Kurtoğlu Mustafa bin Ali	Cicioğlu Hafız Süleyman bin İsmail
	1840	Göncüoğlu Ahmed bin Ali	Kurtoğlu Mustafa bin Ali	Cicioğlu Süleyman bin İsmail
	1845 ²⁹⁷	Kilecioğlu Mehmed	-	Cicioğlu Hafız Süleyman
Müslümanpolat	1831 ²⁹⁸	Ganioğlu Mehmed bin Ahmed	-	Hocaoğlu Mustafa bin İsmail
	1834	El-Hac Mustafa bin Osman	İsmail bin Ali	Es-Seyyid İsmail bin Hacı Mustafa
	1837	Ahmedoğlu Mehmed bin Ahmed	Kezbanoğlu İbrahim bin Mehmed	Hocamehmedoğlu İsmail bin Mustafa
	1840	-	Mehmedhocaoğlu Ahmed bin Osman	Hocamehmedoğlu İsmail bin Mustafa
	1845 ²⁹⁹	-	Hocamehmedoğlu Ahmed	Hocamehmedoğlu Hacı Mustafa Efendi
Hacıdurmuş	1831 ³⁰⁰	-	-	Hacıbakiöğlu Ali bin Mehmed
	1834	Es-Seyyid el-Hac Mustafa bin İbrahim	Mustafa bin Hasan	Ömer bin Hacı Mehmed
	1837	Cebecioğlu Mehmed bin Halil	Bekirbeyoğlu Mehmed bin Ahmed	Çavuşoğlu Ömer bin Hacı Mehmed
	1840	Cebecioğlu Mehmed bin Halil	-	Çavuşoğlu Ömer bin Hacı Mehmed
	1845 ³⁰¹	-	-	Çavuşoğlu Ömer Efendi
Çeşme	1831 ³⁰²	Enzillioğlu Mustafa bin Mehmed	-	Kürkçüoğlu Hüseyin bin Mustafa
	1834	Es-Seyyid Ahmed bin Feyzullah	Es-Seyyid Hacı Mustafa bin Mehmed	El-Hac Hüseyin bin Mustafa
	1837	Emirhocaoğlu Mehmed bin Feyzullah	Bayramoğlu Mustafa bin Mehmed	Kürkçüoğlu Hüseyin bin Mustafa
	1840	Emirhocaoğlu Mehmed bin Feyzullah	Bayramoğlu Mustafa bin Mehmed	Kürkçüoğlu Hüseyin bin Mustafa
	1845 ³⁰³	Bayramoğlu Hacı Mustafa	-	Kürkçüoğlu Abdullah
Tekke	1831 ³⁰⁴	-	-	Kadıbüklüoğlu Ahmed bin Hüseyin
	1834	Es-Seyyid Ahmed bin Mustafa	Es-Seyyid Mustafa bin Ahmed	Es-Seyyid Ahmed bin Hüseyin
	1837	İmamoğlu Mustafa bin Ahmed	Beteroğlu Ali bin Mehmed	Kadıbüklüoğlu Ahmed bin Hüseyin
	1840	İmamoğlu Mustafa bin Ahmed	Beteroğlu Ali bin Mehmed	Emirhocaoğlu Mustafa bin Ali
	1845 ³⁰⁵	Sarhüseyinoğlu Ahmed	-	Kadıbüklüoğlu Hasan Efendi

²⁹³ ML. VRD. TMT.d. 4539.

²⁹⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 158.

²⁹⁵ ML. VRD. TMT.d. 4542.

²⁹⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 130.

²⁹⁷ ML. VRD. TMT.d. 4545

²⁹⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 149.

²⁹⁹ ML. VRD. TMT.d. 4544.

³⁰⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 167.

³⁰¹ ML. VRD. TMT.d. 4560.

³⁰² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 154.

³⁰³ ML. VRD. TMT.d. 4537.

³⁰⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 176.

³⁰⁵ ML. VRD. TMT.d. 4520.

Hacıali ³⁰⁶	1831 ³⁰⁷	Kasracıoğlu Hacı Ali bin Bekir	-	Ömerbeşeoğlu Veli bin Ömer
	1834	Es-Seyyid el-Hac Ali bin Ebubekir	Mehmed bin Feyzullah	Veliyüddin bin Ömer
	1837	Kasracıoğlu Hacı Ali bin Bekir	Şamhoğlu Mehmed bin Feyzullah	Ömeroğlu Veli bin Ömer
	1840	Kasracıoğlu Hacı Ali bin Bekir	Şamhoğlu Mehmed bin Feyzullah	Ömeroğlu Veli bin Ömer
	1845 ³⁰⁸	-	-	Ömerbeşeoğlu Veli
Müslümankıran	1831 ³⁰⁹	Demirayakoğlu Hüseyin bin Ali	-	Alacanoğlu Mehmed bin Hüseyin
	1834	Ali bin Mustafa	Ahmed bin Mehmed	Es-Seyyid el-Hac Mustafa bin İsmail
	1837	Kirişçioğlu Ahmed bin Mehmed	Kenanoğlu Ahmed bin Mehmed	Hocamehmedoğlu Mustafa bin İsmail
	1840	-	-	-
	1845 ³¹⁰	Kirişçioğlu Ahmed	-	-
Hacıbeyli	1831 ³¹¹	-	-	İmamoğlu Hasan bin Mustafa
	1834	Es-Seyyid Mustafa bin Abdullah	Hüseyin bin Mehmed	Es-Seyyid Hasan bin Mustafa
	1837	Çakaloğlu Mustafa bin Abdullah	Kabakçioğlu Hüseyin bin Mehmed	İmamoğlu Hasan bin Mustafa
	1840	Çakaloğlu Mustafa bin Abdullah	Kabakçioğlu Hüseyin bin Mehmed	İmamoğlu Hasan bin Mustafa
	1845 ³¹²	Çakaloğlu Mustafa	-	İmamoğlu Hasan Efendi
Kirkille	1831	-	-	Mestçiomeroğlu bin Bekir
	1834	-	-	-
	1837	-	-	-
	1840	-	-	-
	1845 ³¹³	-	-	-
Zimmiyan-i Kıran	Tarih	Muhbir-i Evvel	Muhbir-i Sani	Papaz
	1831	-	-	Papazacilefter veledi Braskova ³¹⁴
	1840	-	-	Papazoğlu Lefter veledi Braskova
	1842	Kuyumcuistavrioğlu Suzari veledi Yorgi	-	Papazoğlu Lefter veledi Braskova
	1845 ³¹⁵	Balacıoğlu Asanon	-	Papazoğlu Yordan
	1851 ³¹⁶	-	-	Papazoğlu Papaz Yordan veledi Braskova

Tablo 3 incelendiğinde muhtarların görevlerinde uzun süre kaldıkları görülmektedir. Bu durum mahalle ahalisi ve mahalle imamlarının birlikte seçtiği muhtarların³¹⁷ görevlerini layıkıyla yerine getirdiğinin bir göstergesi olabileceği gibi mahalle ahalisinin bu görevlilerden memnun olduklarının da bir göstergesi olabilir. Ayrıca Hacıbeyli mahallesinde 1842 yılında muhtar-ı evvel olan Çakaloğlu Mustafa bin

³⁰⁶ Soy Türk'ün silik olarak bahsedip okuyamadığı mahallenin adı sonraki tarihlerde görev yapan aynı kişilerden de anlaşılacağı üzere Hacıali mahallesidir. Bk.Soy Türk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 483.

³⁰⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 171.

³⁰⁸ ML. VRD. TMT.d. 4507.

³⁰⁹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 179.

³¹⁰ ML. VRD. TMT.d. 4565.

³¹¹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 164.

³¹² ML. VRD. TMT.d. 4561.

³¹³ ML. VRD. TMT.d. 4534.

³¹⁴ Bu kişi aynı zamanda Metropolit vekilidir. Bk., NFS. d. 818, 2.

³¹⁵ ML. VRD. TMT.d. 4509.

³¹⁶ NFS. d. 790, 2.

³¹⁷ Soy Türk, *2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, 480.

Abdullah'ın 1845'te mahalle imamı olarak, 1842 yılında mahalle imamı olan İmamoğlu Hasan bin Mustafa'nın ise 1845'de muhtar-ı evvel olarak görevlendirilmesi, muhtarlık ve imamlık görevlerinin hala birbirleriyle geçişli olarak devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Yine Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere Safranbolu'da muhtarlık teşkilatının kurulduğu tarihten 1845 yılına değin Kirkille mahallesine imam ve muhtarın tayin edildiğine dair herhangi bir bulguya rastlanılmamaktadır. Nitekim bu mahallede yer alan bir mescit kaydına da tesadüf edilmemiştir. Bu durum muhtemelen Kirkille Mahallesi nüfusunun bahsedilen görev atamalarını gerektirecek seviyede olmadığına bir göstergesi sayılabilir.

İncelenen dönem içerisinde mahalle muhtarları ve imamların, kendi asli görevleri dışında, farklı mesleklere de sahip oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin; Müslüman Kıran Mahallesi muhtar-ı evveli Kirişçioğlu Ahmed aynı zamanda berber, Hacıdurmuş mahallesi imam-ı sanisi-müderriş, Müslümanpolat mahallesi imamı-muallim-i sıbyan, Kavak mahallesi imamı-mühtab, Karaali mahallesi muhtar-ı evveli Akçaalemdaroğlu Hacı Mustafa-attar (aktar), yine aynı mahallenin muhtar-ı sanisi İmamhalifeoğlu Hacı İbrahim-tuzculuk mesleğine sahipti. Ayrıca Hacı Halil Mahallesi muhtar-ı evveli Hacıbakioğlu Abdullah debbağ, Hacıbeyli mahallesi muhtarı İmamoğlu Hasan Efendi attar, Hacıali mahallesi imamı Ömerbeşeoğlu Veli ziraatçi, Çavuşağa mahallesi muhtarı sanisi Tokatoğlu Mehmet debbağ, Cami Kebir mahallesi muhtar-ı evveli Sepetoğlu Yusuf nalbant, aynı mahallenin muhtar-ı sanisi Boyacıoğlu Mehmet demirci, Babasultan mahallesi imamı Tabanlızade Mehmed Efendi, Hatiplik mesleğine sahiptiler. Hacı Evhad mahallesi muhtar-ı evveli Kilecioğlu Mehmed debbağlık mesleğine sahipken aynı mahallenin imamı Cüceoğlu Hafız Süleyman, köylü yardımıyla geçinecek kadar fakir durumdaydı³¹⁸.

³¹⁸ ML. VRD. TMT.d., 4532, 4546, 4557, 4543, 4518, 4539, 4542, 4545, 4560, 4537, 4520, 4507, 4565, 4561, 4534, 4523, 4509, NFS.d. 789, 17.

1.1.3. Köyler ve İdarecileri

Osmanlı Devleti'nin idari taksimatı karakteristik olarak eyalet, sancak, nahiye, köy ve mezra'alardan oluşmaktaydı³¹⁹. Ancak 1842 yılında köy ve sancak arasına kaza idari birimi kurularak taksimat; köy, kaza sancak ve eyalet şeklini almıştır³²⁰.

Şehirlerde mahalle, kırsal da ise köyler, klasik devirlerden beri Osmanlı yönetiminin en alt birimleriydi. İktisadi, mali ve idari yönden kendi içinde kapalı bir ünite olan köy ve mahallelerin tanınması 19. yüzyılın yönetim reformlarıyla başlamıştır. Geleneksel toplumda aralarında büyük farklar olan bu ünitelerden mahalleler, şehrin bir bölümü iken köyler ise otarşik bir yapı içerisinde³²¹. Farsça “mahalle, semt, sokak, yöre” anlamındaki “kûy”dan gelen köy kelimesi Osmanlıların resmi kayıtlarında -arapça şekliyle- karye olarak geçmektedir.

Bir iskân terimi olarak köy, ekonomisi genellikle tarıma, hayvancılığa ve el sanatlarına dayanan, mekanik iş bölümü, cemaat ruhu ve geleneksel ilişkilerin yaygın olduğu, nüfusu en fazla binlerle ifade edilebilen, toplumsal değişim sürecinin nispeten yavaş işlediği, kırsal bir mekânda varlığını sürdüren sosyal ve fiziksel çevrelerin oluşturduğu yerleşim birimidir³²².

Safranbolu'nun köyleri, çeşitli dönemlerde sayı ve isim bakımından birtakım farklılıklar göstermiştir. Örneğin, 1784 yılında mahalle olan Bağlarbaşı, 1803 yılında köy statüsüne geçmiştir. Yine 1784 yılında var olan Gökviran karyesinin, 1803 yılında ismine rastlanılamamaktadır. Bunun yanı sıra Safranbolu kazasının köy sayısında da zamanla artış olmuştur. Örneğin; 1803 yılından itibaren Ketten, 1831 yılından itibaren Arıcak, 1840 yılında ise Sakarlık adlı köyler ile Kadıbükü köyüne tabi olan Balcılar ve Yayla adlı mezralar ortaya çıkmıştır. Ancak H.27 Cemaziyelevvel 1263/M. 13 Mayıs 1847 tarihinden itibaren Sakarlık köyüne³²³, H. 6 Zilkade 1266/M. 13 Eylül 1850 tarihinden itibaren de Balcılar ve Yayla adlı iki mezranın kaydına rastlanmamıştır³²⁴. 19. yüzyılın ilk yarısının sonunda ise Safranbolu'nun toplam 44 köyü olduğu tespit edilmiştir.

³¹⁹ Orhan Kılıç, “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Eyalet ve Sancak Teşkilatlanması”, *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 89.

³²⁰ Sadık Fatih Torun, “Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı”, *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14 (Aralık 2017): 85.

³²¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840- 1880)* (Ankara: TTK Basımevi, 2000), 106.

³²² Osman Gümüşçü ve Mustafa Sabri Küçükkaşçı, “Köy”, *DİA*, Ek-2, (Ankara: TDV Yayınları, 2019), 85-86.

³²³ NFS.d., 10495.

³²⁴ NFS.d., 10501.

Safranbolu, Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi Türklerin yoğun olarak yerleştiği ve yeni iskân merkezleri kurdukları bir yer olmuştur. Kurdukları yerleşim yerlerine de kendi kültürlerini yansıtan isimler vererek damgalarını vurmayı başarmışlardır. Safranbolu'nun köy adlarına bakıldığında bu durumu görmek mümkündür. Örneğin Bulak ve Saruyan (Sarıyan), cemaat ve oymak adlarını taşıyan köy isimleri iken, Yazı ve Karapınar ise Türkmen gruplarının oluşturduğu ve onların hayat tarzlarını yansıtan köy isimleri arasında gösterilebilir ³²⁵.

Yer adlarını belirleyen unsurlardan biri de tabiat şartlarının coğrafi konum üzerindeki etkisidir. Örneğin Arıcak, Bostanbükü, Değirmencik, Susandı (Susandık), Bağlarbaşı, Safranbolu insanının bulunduğu yörenin tabii özelliklerini gözlemlemesi neticesinde buralara verdikleri köy isimleri arasında gösterilebilir. Bunun yanında Safranbolu'da Akviran, Alınviran, Pelitviran, Oğulviran gibi hem tabiat özelliklerini hem de eski yerleşim yeri olup terk edilen ve sonradan üzerine yerleşilen yer olduğunu işaret eden köy adları da bulunmaktadır³²⁶.

³²⁵ İlhan Şahin, "Anadolu'da Türk Yerleşme Sürecinde Safranbolu", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*, (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 12-13.

³²⁶ Şahin, "Anadolu'da Türk Yerleşme Sürecinde Safranbolu", 13.

Tablo 4. Farklı Tarihlerle Göre Safranbolu'nun Köyleri.

1784 ³²⁷	1803 ³²⁸	1831 ³²⁹	1840-1843 ³³⁰	1850 ³³¹
-	Bağlarbaşı	Bağlarbaşı	Bağlarbaşı	Bağlarbaşı
Tokatlı	Tokatlı	Tokatlı	Tokatlı	Tokatlı
Gayza	Gayza	Gayza	Gayza	Gayza
Susunduk	Susunduk	Susunduk	Susunduk	Susunduk
Dane-i Ulvî	Dane-i Ulvî	Dane-i Ulvî	Dane-i Ulvî	Dane-i Ulvî
Dane-i Sufla	Dane-i Sufla	Dane-i Sufla	Dane-i Sufla	Dane-i Sufla
Gökviran	-	-	-	-
Ağaçkilise	Ağaçkilise	Ağaçkilise	Ağaçkilise	Ağaçkilise
Kozcığaz	Kozcığaz	Kozcığaz	Kozcığaz	Kozcığaz
Kirpe	Kirpe	Kirpe	Kirpe	Kirpe
Çiftlik-i Ulvî	Çiftlik-i Ulvî	Çiftlik-i Ulvî	Çiftlik-i Ulvî	Çiftlik-i Ulvî
Çiftlik-i Sufla	Çiftlik-i Sufla	Çiftlik-i Sufla	Çiftlik-i Sagır	Çiftlik-i Sufla
Müslüman Yazı	Müslüman Yazı	Müslüman Yazı	Müslüman Yazı	Müslüman Yazı
Zimmiyan-i Yazı	Zimmiyan-i Yazı	Zimmiyan-i Yazı ³³²	Zimmiyan-i Yazı ³³³	Zimmiyan-i Yazı
-	Ketenköyü	Keten	Keten	Keten
Konarı	Konarı	Konarı	Konarı	Konarı
Sırçalı	Sırçalı	Sırçalı	Sırçalı	Sırçalı
Sakaralan	Sakaralan	Sakaralan	Sakaralan	Sakaralan
Sorguncuk	Sorguncuk	Sorguncuk	Sorguncuk	Sorguncuk
Çomakviran	Çomakviran	Çomakviran	Çomakviran	Çomakviran
Moğol	Moğol	Moğol	Moğol	Moğol
Değirmencik	Değirmencik	Değirmencik	Değirmencik	Değirmencik
Alınviran	Alınviran	Alınviran	Alınviran	Alınviran
Pelitviran	Pelitviran	Pelitviran	Pelitviran	Pelitviran
Oğulviran Harmancık	Oğulviran	Oğulviran	Oğulviran	Oğulviran
Yacı	Yacı	Yacı ³³⁴	Yacı	Yacı
Karapınar	Karapınar	Karapınar	Karapınar	Karapınar
Akviran	Akviran	Akviran	Akviran	Akviran
Kadıbükü	Kadıbükü	Kadıbükü	Kadıbükü ve bu karyeye bağlı Balçılar ve Yayla ³³⁵	Kadıbükü
Çıraklar	Çıraklar	Çıraklar	Çıraklar	Çıraklar
Sarıyan	Sarıyan	Sarıyan	Sarıyan	Sarıyan
Ilbarıt	Ilbarıt	Ilbarıt	Ilbarıt	Ilbarıt
Çerçen	Çerçen	Çerçen	Çerçen	Çerçen
Kuzyaka	Kuzyaka	Kuzyaka	Kuzyaka	Kuzyaka
Büyük	Büyük	Büyük	Büyük	Büyük
Kızılcaviran-ı Ulvî	Kızılcaviran-ı Ulvî	Kızılcaviran-ı Ulvî	Kızılcaviran-ı Ulvî	Kızılcaviran-ı Ulvî
Kızılcaviran-ı Sufla	Kızılcaviran-ı Sufla	Kızılcaviran-ı Sufla	Kızılcaviran-ı Sufla	Kızılcaviran-ı Sufla
Kart	Kart	Kart	Kart	Kart
Bostanbükü	Bostanbükü	Bostanbükü	Bostanbükü	Bostanbükü
Melisa	Melisa	Melisa	Melisa	Melisa
Kapullu	Kapullu	Kapullu	Kapullu	Kapullu
Başköy	Başköy	Başköy	Başköy	Başköy
Kılavuzlar	Kılavuzlar	Kılavuzlar	Kılavuzlar	Kılavuzlar
Bulak	Bulak	Bulak	Bulak	Bulak
Toplam: 42 Köy	Toplam: 43 Köy	Arıcak	Arıcak	Arıcak
		Toplam: 44 Köy	Sakarlık	-
			Toplam: 45 Köy 2 Mezra'a	Toplam: 44 Köy

³²⁷ Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'iyeye Sicili Transkribi", 14-17. Bu çalışmada bazı köylerin ismi okunma hatasından dolayı Sorguncuk-Sorgunca, Oğulviran-Oğlanviran, Alınviran-Eliniviran, Ilbarıt-Albarıt, Çerçen-Çerçi, Kozcığaz-Kozcığar, Büyük-Bozak, Kart-Karet, şeklinde okunarak yanlış yazılmıştır. Bu yanlış yazımlar orijinal belge incelendikten sonra tarafımızca düzeltilerek tabloya aktarılmıştır.

³²⁸ Özçipek, Safranbolu 2113 Nolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807), 26-27. Bu çalışmada bazı köylerin yanlış olarak okunması -Susunduk karyesinin Sevindik okunması gibi ya da okunulandan emin olunamayarak Ketenköy karyesinin Kötezköy şeklinde yazılması gibi, yapılan hatalar tarafımızca düzeltildikten sonra tabloya aktarılmıştır.

³²⁹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25.

³³⁰ NFS.d. 10484.

³³¹ NFS.d. 10501.

³³² NFS.d. 818, 25.

³³³ NFS.d. 789, 18.

³³⁴ Yacı karyesi bu eserde Bacı olarak okunmuştur. Bk., Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 34.

³³⁵ 1822 tarihinde Yayla köyü olarak geçen bu mahal o tarihlerde Çıraklar Köyüne tabi imiş. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 144.

Osmanlı yönetimi, klasik devirlerinden beri kırsal alanın en alt birimi olan köyleri, cemaat esasına göre örgütleyerek yönetmiştir. Diğer bir deyişle aynı köyde yaşayan farklı dine sahip iki cemaat, kendilerine ait ayrı muhtarlar ya da bu vazifeyi yerine getirecek din görevlileri tarafından yönetilmiştir³³⁶. Bu durum Safranbolu'nun Kıran Mahallesi ve Yazı karyelerinde de görülmektedir. Yani Kıran Mahallesi ve Yazı karyesi, Müslüman ve zımmiyan şeklinde ikiye ayrılmış ve bu mahaller, iki ayrı muhtar ya da din görevlisi tarafından yönetilmiştir.

Köylerdeki muhtarlık teşkilatı ve din adamlarının fonksiyonlarına gelince, muhtarlık teşkilatının kurulmasıyla birlikte mahallelerde uygulanmaya başlayan kurallar, köylerde de aynı şekilde tatbik edilmiştir. Muhtarlık teşkilatı Safranbolu'da 1834 yılında kurulmuş olmasına rağmen, 1831 nüfus sayımında Bağlarbaşı köyünün bir muhtarı, diğer köylerin ise birer köy ihtiyarı bulunmaktadır³³⁷. Aşağı yukarı her köyde “karye-i mezbure ihtiyarı” şeklinde adlandırılan kişilerin olması Safranbolu'da muhtarlık teşkilatının resmi olarak kurulmasından önce de bu teşkilatın alt yapısının oluşturulmuş olduğunun bir kanıtı olabilir. Zira Gayza, Dane-i Ulvi, Çıraklar, Sarıyan, Ilbarıt, Bürnük, Kızılcaviran-ı Ulvî, Karıt ve Bostanbükü köylerinde 1831 yılında köy ihtiyarı olan kişilerin daha sonraki tarihlerde muhtar olarak görevlendirilmeleri bu görüşü doğrular niteliktedir.

Tablo 5. Muhtelif Tarihlere Göre Safranbolu Köy Muhtarı ve İmamları.

Köy Adları	Yıl	Köy Muhtarı/Köy İhtiyarı/ Muhtar-I Evvel	Muhtar-I Sani	Mahalle İmamı
Bağlarbaşı	1831 ³³⁸	Cubcuboğlu Mustafa Bin Ali	-	-
	1837 ³³⁹	Cubcuboğlu Mustafa Bin Ali	Hergelecioğlu Mehmed Bin Ahmed	Donukosmanoğlu Ahmed Bin Mehmed
	1840 ³⁴⁰	Cubcuboğlu Mustafa Bin Ali	Hergelecioğlu Mehmed Bin Ahmed	Donukosmanoğlu Ahmed Bin Mehmed
	1845 ³⁴¹	Cubcuboğlu Mustafa	-	-
Tokatlı	1831 ³⁴²	Karakadioğlu Ahmed Bin Mustafa	-	Aslanoğlu Mehmed Bin İbrahim
	1837	Mustafa Efendi Bin Yakup Efendi	Simsaroğlu Emin Bin Osman	Aslanoğlu Mehmed Bin İbrahim
	1840	Yakup Efendi Bin Yakup	Simsaroğlu Emin Bin Osman	-
	1845 ³⁴³	Osmankadioğlu Ahmed	-	Arslanoğlu Ahmed

³³⁶ Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, 106-113; Demokan Demirel, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma (1839-1923)”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 473 (Aralık 2011): 104.

³³⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 182.

³³⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 182.

³³⁹ NFS.d., 784.

³⁴⁰ NFS.d., 785 ve 786.

³⁴¹ ML. VRD. TMT.d. 4533.

³⁴² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 185.

³⁴³ ML. VRD. TMT.d., 4553.

Gayza	1831 ³⁴⁴	Dursunoğlu Mehmed Bin Osman	-	Hocaoğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1837	Dursunoğlu Mehmed Bin Osman	Dursunoğlu Hasan Bin İbrahim	İmamoğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1840	Dursunoğlu Mehmed Bin Osman	Dursunoğlu Hasan Bin İbrahim	İmamoğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1845 ³⁴⁵	Dursunoğlu Mehmed	Dursunoğlu Hasan	Sıvacıoğlu Mehmed
Susunduk	1831 ³⁴⁶	Odabaşoğlu Ali Bin Ahmed	-	-
	1837	-	-	-
	1840	Hamidoğlu Abdullah Bin Mehmed	-	-
	1845 ³⁴⁷	Hamidoğlu Abdullah	-	-
Dane-i Ulvî	1831 ³⁴⁸	Gökmenoğlu Hüseyin Bin Mustafa	-	Hacıhüseyinoğlu Hacı Salih Bin Ahmed*
	1837	Gökmenoğlu Hüseyin Bin Mustafa	Tavşancioğlu Hasan Bin Mehmed	-
	1840	Tavşancioğlu Hüseyin Bin Mehmed	-	-
	1845 ³⁴⁹	Gökmenoğlu Hüseyin	Odabaşoğlu Hüseyin	Hacısalihoğlu Hasan
Dane-i iSufia	1831 ³⁵⁰	Ahmedbeşeoğlu Ahmed Bin İbrahim	-	Gökgözoğlu Mustafa Bin Ahmed
	1837	Kadioğlu Mehmed Bin Abdullah	Topalahmedoğlu İbrahim Bin Ahmed	Gökgözoğlu Mustafa Bin Ahmed
	1840	-	Bilaloğlu Mustafa Bin Mehmed	Setlekoğlu Mustafa Bin Ahmed
	1845 ³⁵¹	Ahmedbeşeoğlu Ali	Tabiboğlu Mehmed	Setlekdeoğlu Mustafa
Ağaçkilise	1831 ³⁵²	Muradoğlu Mustafa Bin Hüseyin	-	Hatipoğlu Osman Bin Ali (Hem Hatip Hem İmam)
	1837	Velibeyoğlu Mustafa Bin Ali	Yahyaoğlu Yahya Bin Mustafa	Hatipoğlu Osman Bin Ali
	1840	Velibeyoğlu Mustafa Bin Ali	Yahyaoğlu Yahya Bin Mustafa	Hatipoğlu Osman Bin Ali
	1845 ³⁵³	Civelekoğlu Mehmed	-	Hatipoğlu Osman Efendi ³⁵⁴
Kozcığaz	1831 ³⁵⁵	Davulcuoğlu Osman Bin Feyzullah	-	-
	1837	Davulcuoğlu Osman Bin Feyzullah	-	-
	1840	Davulcuoğlu Osman Bin Feyzullah	-	-
	1845 ³⁵⁶	-	-	-
Kırpe	1831 ³⁵⁷	Değirmencioğlu Hacı Ali Bin Osman	-	Veliefendioğlu Ahmed Bin Veli
	1837	Döngeloğlu Osman Bin Mustafa	Hoşafçioğlu Mustafa Bin Abdullah	Velioğlu Ahmed Bin Veli
	1840	Hacıoğlu Mustafa Bin Osman	Hoşafçioğlu Mustafa Bin Abdullah	Velioğlu Ahmed Bin Veli
	1845 ³⁵⁸	-	-	-
Çiftlik-i Ulvî	1831 ³⁵⁹	Balıoğlu Hasan Bin Osman	-	-
	1837	Osmanbeşeoğlu Hasan Bin Mustafa	Osmanbeşeoğlu Hasan Bin Mustafa	Gökhüseyinoğlu Emin Bin Hüseyin
	1840	Onsekizoğlu Feyzullah Bin Feyzullah	-	-

³⁴⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 189.

³⁴⁵ ML. VRD. TMT.d., 4508.

³⁴⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 203.

³⁴⁷ ML. VRD. TMT.d., 4570.

³⁴⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 200.

³⁴⁹ ML. VRD. TMT.d., 4521.

³⁵⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 195.

³⁵¹ ML. VRD. TMT.d., 4522.

³⁵² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 214.

³⁵³ ML. VRD. TMT.d., 4540.

³⁵⁴ Bu kişinin mesleği temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kayıtlı.

³⁵⁵ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 229.

³⁵⁶ ML. VRD. TMT.d., 4538.

³⁵⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 223.

³⁵⁸ ML. VRD. TMT.d., 4527.

³⁵⁹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 204.

	1845 ³⁶⁰	-	-	-
Çiftlik-i Sufla	1831 ³⁶¹	Pehlivanoğlu Hacı Halil Bin Hüseyin	-	Gökhüseyinoğlu Mehmed Emin Bin Hüseyin
	1837	Melakoğlu Mehmed Bin Ahmed	Kömürçüoğlu Osman Bin Osman	Hatipoğlu Hasan Bin Mustafa
	1840	-	-	Hatipoğlu Hasan Bin Mustafa/ Kocabaşoğlu Mustafa Bin Hüseyin
	1845 ³⁶²	Arabacıoğlu Osman	-	Hatiboğlu Hasan Efendi
Müslüman Yazı	1831 ³⁶³	Alioğlu Mustafa Bin Osman	Karye Ağası; Sallamacıoğlu Hacı Emin Ağa Bin Mehmed	Kadiroğlu Hafız Mehmed Efendi Bin Hüseyin (Hem Hatip Hem İmam)
	1837	Sallamacıoğlu Hacı İbrahim Bin Mustafa	Potoğlu Mehmed Bin Ali	Kadiroğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1840	Alioğlu Mustafa Bin Osman	-	Kadiroğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1845 ³⁶⁴	Hatiboğlu Ahmed	-	Alioğlu Osman Efendi
Zimmiyan-i Yazı	1831 ³⁶⁵	-	-	Papazoğlu Simyon Veledi Sava
	1840 ³⁶⁶	-	-	-
	1842 ³⁶⁷	Muhbir-İ Evvel: Fındıkoğlu İstavri Veledi Kostan	Muhbir-İ Sani: Oksavaoğlu Simyon Veledi Vasil	Acikirekoloğlu Simyon Veledi Sava
	1845 ³⁶⁸	-	-	Simyonoğlu Simyon
	1851 ³⁶⁹	-	-	Simyonoğlu Papaz Simyon Veledi Kostan
Keten	1831 ³⁷⁰	Tutancıoğlu Hacı Ali Bin Hasan	-	-
	1837	Aliustaoğlu Ali Bin İsmail	Aliustaoğlu Ali Bin İsmail	-
	1845 ³⁷¹	-	-	-
Konarı	1831 ³⁷²	Aliçelebioğlu Ali Bin Mustafa	-	Hatiboğlu Abdurrahman Bin Osman
	1837	Şatıroğlu Abdurrahman Bin Halil	Dağlıoğlu Mehmed Bin Numan	Hatiboğlu Mehmed Bin Abdurrahman
	1840	Şatıroğlu Ahmed Bin Süleyman	Hasırcıoğlu Mehmed Bin Osman	Hatiboğlu Mehmed Bin Abdurrahman
	1845 ³⁷³	Hacıhasanoğlu Hüseyin	Gökçeoğlu Hüseyin	Hatiboğlu Mehmed Efendi ³⁷⁴
Sırçalı	1831 ³⁷⁵	Akmehmedoğlu Mehmed Bin Bekir	-	Hatipoğlu Süleyman Bin Mehmed*
	1837	Takmanoğlu Mehmed Bin Emrullah	Hatipoğlu İsmail Bin Mehmed	-
	1840	Kemaloğlu Hüseyin Bin Hasan	Hatipoğlu İsmail Bin Mehmed	-
	1845 ³⁷⁶	-	-	Hatipoğlu Süleyman
Sakaralan	1831 ³⁷⁷	Kocamustafaoğlu Hasan Bin Mustafa	-	-
	1837	Çömezoğlu Hüseyin Bin Mustafa	Kocamustafaoğlu Hasan Bin Mustafa	Kadiroğlu Emrullah Bin Mahmud
	1840	Çömezoğlu Hüseyin Bin Mustafa	Kocamustafaoğlu Hasan Bin Mustafa	Kabakoğlu Emrullah Bin Mehmed
	1845 ³⁷⁸	-	-	Kabakoğlu Emrullah
Sorguncuk	1831	-	-	-

³⁶⁰ ML. VRD. TMT.d., 4552.

³⁶¹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 206.

³⁶² ML. VRD. TMT.d., 4528.

³⁶³ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 432.

³⁶⁴ ML. VRD. TMT.d., 4555.

³⁶⁵ NFS.d., 818, 25.

³⁶⁶ Bu yıla ait kaynakta hiçbir mesleki bilgiye yer verilmemiştir. Bk., ML. VRD. TMT.d., 4523, 61.

³⁶⁷ NFS.d., 789, 18.

³⁶⁸ ML. VRD. TMT.d., 4559.

³⁶⁹ NFS.d., 790, 13.

³⁷⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 194.

³⁷¹ ML. VRD. TMT.d., 4548.

³⁷² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 384.

³⁷³ ML. VRD. TMT.d., 4569.

³⁷⁴ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

³⁷⁵ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 232.

³⁷⁶ ML. VRD. TMT.d., 4567.

³⁷⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 298.

³⁷⁸ ML. VRD. TMT.d., 4526.

	1837	-	-	-
	1840	-	Karamustafaoğlu Abdullah Bin Mustafa	-
	1845 ³⁷⁹	-	-	-
Çomakvıran	1831 ³⁸⁰	Eyüpoğlu Feyzullah Bin İbrahim	-	Eyüpoğlu Mehmed Bin Emrullah
	1837	-	-	-
	1840	-	-	-
	1845 ³⁸¹	-	-	Eyüpoğlu Mehmed Efendi
Moğol	1831 ³⁸²	Cıncioğlu Hacı Mehmed Bin Mehmed	-	Topçuoğlu Abdullah Bin Ali(Hem Hatip Hem İmam)
	1837	Çıncioğlu Mehmed Bin Mehmed	Karamustafaoğlu Abdullah Bin Mustafa	Eyüpoğlu Mehmed Bin Emrullah
	1840	-	-	-
	1845 ³⁸³	-	-	Topçuoğlu Abdullah Efendi ³⁸⁴
Değirmencik	1831 ³⁸⁵	Sipahioğlu Halil Bin Mustafa	-	Topalhüseyinoğlu Mehmed Bin Süleyman
	1837	Hasanbeyoğlu Süleyman Bin Ali	Sipahioğlu Osman Bin Ali	İmamoğlu Salih Bin İsmail
	1840	Hasanbeyoğlu Süleyman Bin Ali	Sipahioğlu Mustafa Bin Halil	İmamoğlu Salih Bin İsmail
	1845 ³⁸⁶	-	-	Abdioğlu Abdi
Alınvıran	1831 ³⁸⁷	Ahmedçelebioğlu Mehmed Bin Mustafa	-	Mehmedefendioğlu Mustafa Efendi Bin Mehmed*
	1837	Haciahmedoğlu Mustafa Bin Ahmed	Hacıhüseyinoğlu Mehmed Bin Hüseyin	Mehmedefendioğlu Mustafa Efendi Bin Mehmed Efendi (Halveti Tarikatı Şeyhi)
	1840	Haciahmedoğlu Mustafa Bin Ahmed	Hacıhüseyinoğlu Mehmed Bin Hüseyin	Mehmedefendioğlu Mustafa Bin Mehmed (Halveti Tarikat Şeyhi)
	1845 ³⁸⁸	-	-	Mehmedefendioğlu Mustafa Efendi ³⁸⁹
Pelitvıran	1831 ³⁹⁰	Uzunalioğlu Mustafa Bin İsmail	-	Davudefendioğlu Hacı Ahmed Bin Ali*
	1837	Topalhacıoğlu Mustafa Bin Mehmed (Emekli Sipahi)	Hacısalihoğlu Mehmed Bin Ali	Davudoğlu Ahmed Bin Ali
	1840	Topalhacıoğlu Mustafa Bin Mehmed	-	Davudoğlu Ahmed Bin Ali
	1845 ³⁹¹	-	-	-
Oğulvıran	1831 ³⁹²	Ömeroğlu Mustafa Bin Hüseyin	-	Hocaoğlu Süleyman Bin Ömer*
	1837	Gönlüoğlu Mustafa Bin Ali	Ömeroğlu Ahmed Bin Ahmed	Delihacıoğlu Mustafa Bin Ali
	1840	Çolakoğlu Ali Bin Hüseyin	Ömeroğlu Ahmed Bin Ahmed	Delihassaoğlu İsmail Bin Hasan
	1845 ³⁹³	-	-	-
Yacı	1831 ³⁹⁴	Emirmustafaoğlu Mehmed Bin Mustafa	-	-
	1837	Sarımustafaoğlu İbrahim Bin Mustafa	Bilaloğlu Ahmed Bin Mustafa	-
	1840	Sarımustafaoğlu İbrahim Bin Mustafa	Bilaloğlu Ahmed Bin Mustafa	-

³⁷⁹ ML. VRD. TMT.d., 4517.

³⁸⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 230.

³⁸¹ ML. VRD. TMT.d., 4554.

³⁸² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 235.

³⁸³ ML. VRD. TMT.d., 4564.

³⁸⁴ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

³⁸⁵ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 240.

³⁸⁶ ML. VRD. TMT.d., 4536.

³⁸⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 251.

³⁸⁸ ML. VRD. TMT.d., 4556.

³⁸⁹ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

³⁹⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 274.

³⁹¹ ML. VRD. TMT.d., 4516.

³⁹² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 266.

³⁹³ ML. VRD. TMT.d., 4529.

³⁹⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 300.

	1845 ³⁹⁵	-	-	-
Karapınar	1831 ³⁹⁶	Bölükbaşıoğlu Ahmed Bin Abdullah	-	-
	1837	Bölükbaşıoğlu İsmail Bin Süleyman	Karakadıoğlu Mustafa Bin Emin	-
	1840	Bölükbaşıoğlu İsmail Bin Süleyman	Karakadıoğlu Mustafa Bin Emin	-
	1845 ³⁹⁷	-	-	-
Akviran	1831 ³⁹⁸	Hacıosmanoğlu Feyzullah Bin İsmail	-	Hacıosmanoğlu Mehmed Bin Osman
	1837	Gümrükçüoğlu Feyzullah Bin Süleyman	Alibeyoğlu Ömer Bin Ali (Rençber)	Hatipoğlu Mehmed Bin İbrahim (Hem İmam Hemhatip)
	1840	Gümrükçüoğlu Feyzullah Bin Süleyman	-	-
	1845 ³⁹⁹	-	-	Şabanoğlu Mehmed Efendi
Kadıbükü	1831 ⁴⁰⁰	Demircioğlu Mehmed Bin Ali	-	Katircioğlu İbrahim Bin Mustafa
	1837	İmamoğlu Mustafa Bin Hüseyin	Emiribrahimoğlu İsmail Bin İbrahim	Katircioğlu İbrahim Bin Mustafa
	1840	İmamoğlu Mustafa Bin Hüseyin	Emiribrahimoğlu İsmail Bin İbrahim	Katircioğlu İbrahim Bin Mustafa
	1845 ⁴⁰¹	İmamoğlu Mustafa	-	Katircioğlu İbrahim Efendi
Çıraklar	1831 ⁴⁰²	Şeyhoğlu Mustafa Bin Mehmed	-	Mehmedoğlu Osman Bin Ahmed
	1837	Şeyhoğlu Mustafa Bin Mehmed	Bu dakoğlu Mustafa Bin Ahmed	Çörekçioğlu İbrahim Bin Feyzullah
	1840	Şeyhoğlu Mustafa Bin Mehmed	Bu dakoğlu Mustafa Bin Ahmed	Çörekçioğlu İbrahim Bin Feyzullah
	1845 ⁴⁰³	Şeyhoğlu Mustafa	-	-
Sarıyan	1831 ⁴⁰⁴	Hüsamoğlu Mehmed Bin İsmail	-	Hüsamoğlu Osman Bin Salih* Hatip
	1837	Hüsamoğlu Mehmed Bin İsmail	Hamzaoğlu Mustafa Bin Ali	Kabakçioğlu Ahmed Bin Hüseyin
	1840	Hüsamoğlu Mehmed Bin İsmail	Hamzaoğlu Mustafa Bin Ali	Kabakçioğlu Ahmed Bin Hüseyin
	1845 ⁴⁰⁵	Hüsamoğlu Mehmed	-	-
İlbarıt	1831 ⁴⁰⁶	Hacıialioğlu Hüseyin Bin Osman	-	Hacıhamzaoğlu Abdullah Bin Hasan
	1837	Hacıialioğlu Hasan Bin Osman (Rençber)	Hacıömeroğlu Mustafa Bin Hasan (Rençber)	Hacıhamzaoğlu Abdullah Bin Hasan
	1840	Hacıialioğlu Hüseyin Bin Osman	Hacıömeroğlu Mustafa Bin Hasan	Hacıhamzaoğlu Abdullah Bin Hasan
	1845 ⁴⁰⁷	Hasanoğlu Mehmed	-	Hacıhamzaoğlu Abdullah ⁴⁰⁸
Çerçen	1831 ⁴⁰⁹	Hasanbeyoğlu Mehmed Bin Hasan	-	Kallaşoğlu Mehmed Bin Mustafa*
	1837	Dilaveroğlu İbrahim Bin Abdullah	Hacımusaoğlu Osman Bin Hasan (Yekçeşm)	Dilaveroğlu Hacı Emin Efendi Bin Yusuf (Hem İmam Hem Hatip Hemde Emekli Sipahi)
	1840	Hasanbeyoğlu Mehmed Bin Hasan	Hacımusaoğlu Osman Bin Hasan	Dilaveroğlu Mehmed Bin Emin
	1845 ⁴¹⁰	Musaoğlu İbrahim	-	-

³⁹⁵ ML. VRD. TMT.d., 4563.

³⁹⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 211.

³⁹⁷ ML. VRD. TMT.d., 4551.

³⁹⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 259.

³⁹⁹ ML. VRD. TMT.d., 4558.

⁴⁰⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 278.

⁴⁰¹ ML. VRD. TMT.d., 4515.

⁴⁰² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 302.

⁴⁰³ ML. VRD. TMT.d., 4535.

⁴⁰⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 307.

⁴⁰⁵ ML. VRD. TMT.d., 4510.

⁴⁰⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 290.

⁴⁰⁷ ML. VRD. TMT.d., 4514.

⁴⁰⁸ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

⁴⁰⁹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 284.

⁴¹⁰ ML. VRD. TMT.d., 4511.

Kuzyaka	1831 ⁴¹¹	Alibaliolu Ahmed Bin Ahmed	-	Yilancioğlu Mustafa Bin Hüseyin (Burada Hatip)
	1837	Karabekiroğlu Ali Bin Bekir	Kadioğlu Hasan Bin Abdullah	Yilancioğlu Mustafa Bin Mustafa
	1840	-	Ömercioğlu Ahmed Bin Ömer (Muallim-İ Sıbyan)	Yilancioğlu Mustafa Bin Mustafa (Burada İmam)
	1845 ⁴¹²	Anteplioğlu Mehmed	-	Yilancioğlu Mustafa ⁴¹³
Bürnük	1831 ⁴¹⁴	Burnazolu Hüseyin Bin Mehmed	-	Hocaoğlu Ömer Bin Osman
	1837	Burnazolu Hüseyin Bin Mehmed	Bozbaşıoğlu Mehmed Bin Ömer	Hocaoğlu Ömer Bin Osman
	1840	Burnazolu Hüseyin Bin Mehmed	-	Hocaoğlu Ömer Bin Osman
	1845 ⁴¹⁵	-	-	Hocaoğlu Şakir/ Hocaoğlu Mustafa ⁴¹⁶
Kızılcviran-İ Ulvî	1831 ⁴¹⁷	Çörekçioğlu İsmail Bin Osman	-	Hatiboğlu Ahmed Bin Ali
	1837	Çörekçioğlu İsmail Bin Osman	Çimenlioğlu Feyzullah Bin Mehmed	Hatiboğlu Ahmed Bin Ali
	1840	Sadıkdedeoğlu İbrahim Bin Ahmed	Çimenlioğlu Feyzullah Bin Mehmed	Hatiboğlu Ahmed Bin Ali
	1845 ⁴¹⁸	Sadıkdedeoğlu İbrahim	-	Hatiboğlu Ahmed Efendi ⁴¹⁹
Kızılcviran-İ Sufia	1831 ⁴²⁰	Abdibeyoğlu Osman Bin Mehmed	-	Taşlakoğlu Mustafa Bin Ahmed
	1837	Taşlıoğlu Osman Bin Ahmed (Hem İmam Hem Muhtar)	İsmailustaoğlu Mehmed Bin Halil	Taşlıoğlu Osman Bin Ahmed
	1840	Taşlıoğlu Osman Bin Ahmed (Aynı Adam)	İsmailustaoğlu Mehmed Bin Halil	Taşlıoğlu Osman Bin Ahmed
	1845 ⁴²¹	Taşlıoğlu Osman	-	Taşlıoğlu Mustafa Efendi
Karıt	1831 ⁴²²	Karahüseyinoğlu Hacı Ahmed Bin Hüseyin	-	Yilancioğlu Halil Bin Hasan
	1837	Karahüseyinoğlu Hacı Ahmed Bin Hüseyin	Haciosmanoğlu Hüseyin Bin Osman	Yilancioğlu Halil Bin Hasan
	1840	Karahüseyinoğlu Hacı Ahmed Bin Hüseyin	-	Yilancioğlu Halil Bin Hasan
	1842	Karahüseyinoğlu Ahmed Bin Hüseyin	-	Yilancioğlu Halil Bin Hasan
	1845 ⁴²³	-	-	Yilancioğlu Halil
Bostanbükü	1831 ⁴²⁴	Hamzaolu Ahmed Bin Ali	-	Cebecioğlu Ali Bin Ömer (Hem İmam Hem Hatip)
	1837	Hamzaolu Ahmed Bin Ali	Hatipoğlu İsmail Bin Hüseyin	Cebecioğlu Ali Bin Ömer
	1840	Hamzaolu Ahmed Bin Ali	-	Cebecioğlu Ali Efendi Bin Ömer
	1845 ⁴²⁵	Hatipoğlu İsmail	-	Kıralioğlu Ahmed
Melisa	1831 ⁴²⁶	Bölükbaşıoğlu Mehmed Bin Salih	-	Bağcıoğlu Ahmed Bin Ali
	1837	Tarakçioğlu Veli Bin Veli	Şabanoğlu Ali Bin Ahmed (Rençber)	Tellioğlu Mehmed Bin Ali
	1840	Tarakçioğlu Veli Bin Veli	Şabanoğlu Ali Bin Ahmed (Rençber)	Tellioğlu Mehmed Bin Ali
	1845 ⁴²⁷	Aliefendioğlu Mehmed	-	-

⁴¹¹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 342.

⁴¹² ML. VRD. TMT.d., 4513.

⁴¹³ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

⁴¹⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 310.

⁴¹⁵ ML. VRD. TMT.d., 4530.

⁴¹⁶ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

⁴¹⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 356.

⁴¹⁸ ML. VRD. TMT.d., 4531.

⁴¹⁹ Temettuat defterinde imam değil, hatip olarak kaydedilmiş.

⁴²⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 363.

⁴²¹ ML. VRD. TMT.d., 4550.

⁴²² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 244.

⁴²³ ML. VRD. TMT.d., 4549.

⁴²⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 270.

⁴²⁵ ML. VRD. TMT.d., 4519.

⁴²⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 380.

⁴²⁷ ML. VRD. TMT.d., 4541.

Kapullu	1831 ⁴²⁸	Hatiboğlu Hasan Bin Ahmed	-	Tiryakioğlu Feyzi Bin Mehmed
	1837	Sofuoğlu Hasan Bin Mehmed	Yazıcıoğlu Ahmed Bin Abdullah	Yahyaimamoğlu Hasan Bin Ahmed
	1840	-	-	Yahyaimamoğlu Hasan Bin Ahmed
	1845 ⁴²⁹	Çilimamoğlu Mustafa	-	Yahyaimamoğlu Mehmed
Başköy	1831 ⁴³⁰	Söylemezoğlu Mehmed Bin Hüseyin	-	-
	1837	Söylemezoğlu Ahmed Bin İbrahim	Konakoğlu Osman Bin Mehmed	Söylemezoğlu Mehmed Bin Hüseyin
	1840	Söylemezoğlu Mehmed Bin Hüseyin	-	Söylemezoğlu Mehmed Bin Hasan
	1845 ⁴³¹	Sarımehmedoğlu Hasan	-	Söylemezoğlu Mehmed
Kılavuzlar	1831 ⁴³²	Çorozoğlu Ahmed Bin Mehmed	-	Müezzinoğlu Mehmed Bin Ali
	1837	Kadiroğlu Osman Bin Mehmed (Rençber)	Çömezoğlu Ahmed Bin Mehmed (Rençber)	Eminefendioğlu Mehmed Bin Emin
	1840	-	-	-
	1845 ⁴³³	-	-	Bıçakçioğlu Ömer Efendi
Bulak	1831 ⁴³⁴	Dayioğlu Mehmed Bin Mustafa	-	Mahmudoğlu Ahmed Bin Mahmud Ve İmamoğlu Ahmed Bin Mehmed
	1837	Dallioğlu Esseyid Mustafa Bin Mehmed	Dallioğlu Ömer Bin Mustafa	İmamoğlu Ahmed Bin Mehmed
	1840	Dallioğlu Mehmed Bin Mustafa	-	İmamoğlu Ahmed Bin Mehmed
	1845 ⁴³⁵	-	-	İmamoğlu Ahmed Efendi
Arıcak	1831 ⁴³⁶	İsmailoğlu İbrahim Bin	-	Yağbaoğlu Hüseyin Bin Hacı İbrahim
	1837	Kadioğlu İbrahim Bin Ahmed	Serdaroğlu Hasan Bin Mehmed (Rençber)	Yağcıoğlu Hüseyin Bin İsmail
	1840	-	-	Yağlıoğlu Hüseyin Bin İsmail
	1845 ⁴³⁷	Toslakoğlu Ahmed	-	-

Safranbolu’da köy muhtarları ya da imamlarının birçoğunun ikinci mesleği rençberliktir. Ancak bunun yanı sıra Alınviran karyesi imamı Mehmedefendioğlu Mustafa Efendi, Halveti tarikatının şeyhi, Tokatlı karyesi muhtar-1 evveli Mustafa Efendi bin Yakup Efendi, beratlı mahkeme serkatibi, Kuzyaka karyesi muhtar-1 sanisi Ömercioğlu Ahmed bin Ömer, muallim-i sıbyan, Kızılcaviran-1 Süfla karyesi muhtar-1 evveli Taşlıoğlu Osman bin Ahmed aynı zamanda köyünün imamı, Bostanbükü karyesi imamı Cebecioğlu Ali bin Ömer, köyünün hem hatibi hem de imamı olduğu gibi 1837 yılı Ketan köyünün muhtar-1 evveli Aliustaoğlu Ali bin İsmail ile aynı yılın Çiftlik-i Ulvî köyünün muhtar-1 evveli, Osmanbeşeoğlu Hasan bin Mustafa gibi köylerinin muhtarı sanisi olarak da vazifelendirilmişlerdir. Bunun yanı sıra Kızılcaviran-1 Ulvî karyesi

⁴²⁸ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 329.

⁴²⁹ ML. VRD. TMT.d., 4566.

⁴³⁰ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 369.

⁴³¹ ML. VRD. TMT.d., 4506.

⁴³² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 322.

⁴³³ ML. VRD. TMT.d., 4568.

⁴³⁴ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 402.

⁴³⁵ ML. VRD. TMT.d., 4512.

⁴³⁶ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 374.

⁴³⁷ ML. VRD. TMT.d., 4547.

imamı Hatiboğlu Ahmed bin Ali gibi bir kaynakta hatip diğer bir kaynakta imam olarak kaydedilenler de görülmektedir.

1.2. Safranbolu'nun Demografik Yapısı

Nüfus bilimi olarak ifade edilen demografi, "sınırları belli bir coğrafyada bulunan nüfusun yapısını, özelliklerini ve değişimlerini inceleyen bilim dalı" şeklinde ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle demografi, "amacı insan nüfusunu incelemek olan ve bu nüfusun boyutlarını, yapısını ve çeşitli niteliklerini sayısal açıdan irdeleyen bir bilim dalı" olarak tanımlanabilir⁴³⁸.

Bu bölümde Safranbolu'nun 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan nüfus sayımları neticesinde elde edilen verilerden hareketle, kazanın erkek nüfusunun; yaşı, tipoloji, engellilik, kullanılan lakap, unvan, isim, nüfus hareketleri, gibi farklı özellikleri sayısal olarak ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Müslümanların Nüfusu ve Yaşları

Bir şehrin niteliğinin bilinmesinde en önemli unsurlardan biri olan nüfus, ülkelere ve coğrafî şartlara göre değiştiiğinden toplumların dönüşümünde daima etkin bir rol oynamıştır. Bu bakımdan ülkeler, yaptıkları nüfus sayımlarıyla kendi toplumlarının değişim ve dönüşümlerinden haberdar olabilmişlerdir. Osmanlı Devleti nüfus sayımlarını genel olarak arazi sayımı, vergi mükelleflerinin ve askere alınacakların miktarını tespit etmek amaçlı yapmıştır. Ancak Osmanlı yönetimi, Tanzimat dönemi ve sonrasında nüfus sayımlarına ve verilerine daha modern bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte nüfus sayımları, arazi dökümünü çıkarmak, orduya alınacak asker ile vergi mükelleflerinin sayılarını tespit etmek için değil, nüfus miktarına ve ülkenin sosyo-ekonomik niteliklerine ilişkin bilgi almayı hedefleyen sayımlar şeklinde gerekleştirelmeye başlamıştır⁴³⁹.

Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Safranbolu'da da nüfus miktarını öğrenmeye yönelik ilk nüfus sayımı⁴⁴⁰ 1831 yılında yapılmıştır. Müslüman ve

⁴³⁸ Sevgi Işık Erol, "Küresel Bir Sorun Olarak Demografik Dönüşüm: Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken nlemler", *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, Sayı 3 (Aralık, 2016): 39.

⁴³⁹ Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Tarihi İstatistikler Dizisi II, 18.

⁴⁴⁰ Arazi sayımı, vergi mükellefleri ve askere alınacakların kaydedildiği tahrir defterleri de nüfus verilerini içeren defterlerdir. Safranbolu'nun ilk tahrir defteri 1480 yılına aittir. Ancak bu defterde Safranbolu'nun kendisi değil, köylerden bir kısmının kayıtları bulunmaktadır. 1519 yılına ait ikinci tahrir defterinde Safranbolu'nun 9 mahallesi bulunuyordu. Bu mahallelerde 287 Müslüman, 27 gayrimüslim toplam 314 hane, yaklaşık 1600 dolaylarında da nüfus bulunmakta idi. 1568 yılı tahrir defterinde ise kazadaki hane sayısı 541'i Müslümanlara 63' gayrimüslimlere ait olmak üzere 604 olmuş toplam nüfus da bir önceki tahririn yaklaşık iki katına varan artışla, 3000 dolaylarına kadar

gayrimüslim erkeklerin ayrı bir şekilde sayılarak kaydedildiği bu nüfus sayımının ardından 1837 ile 1840 yıllarında sadece Müslüman, 1842 yılında sadece gayrimüslim, 1844-1845 yıllarında da Müslüman Kıptî erkek nüfus miktarını ortaya koyan toplam dört nüfus sayımı daha gerçekleştirilmiştir⁴⁴¹. Bunun yanında kişilerin gelir durumlarını tespit etmeye yönelik 1840- 1845 yıllarında temettuat sayımları da yapılmıştır.

Safranbolu'ya ait belgelerden kazanın, büyük oranda Müslümanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Nitekim şehir merkezinde 17 mahalleye sahip olan Safranbolu'nun bir mahalle dışındaki tüm mahallelerinde Müslümanlar yaşamaktaydı. 1831 nüfus defterine göre; Safranbolu'nun şehir merkezinde 969 hane bulunmakta olup bunlarda 2.409 Müslüman erkek yaşamaktaydı. Bu sayımda mahallelerin en büyüğü 178 hane ve 458 erkek nüfus ile Karaali Mahallesi olup, hane başına düşen nüfusu ise 2,57'dir. İkinci mahalle olan Babasultan, 138 hane ve 369 erkek nüfusa sahipken hane başına düşen nüfusu 2,67'dir. Nüfus bakımından en kalabalık üçüncü mahalle ise 90 hane, 232 nüfus ile Çavuşağa mahallesidir. Aynı yıl verisine göre; Safranbolu'nun en küçük mahallesi, 19 hane ve 39 erkek nüfus ile Kirkille'nin hane başına düşen nüfusu 2,05'tir. En küçük ikinci mahalle olan Hacıbeyli'de 22 hanede 51 erkek nüfus yaşarken hane başına düşen nüfus 2,46, en küçük üçüncü mahalle ise, 23 hane 48 erkek nüfus ile hane başına 2,09 nüfusa sahip Müslüman Kıran mahallesidir. Hane başına düşen nüfusun en fazla olduğu birinci mahalle 2,90 ile Hacıevhad, ikinci 2,67 ile Babasultan, üçüncü ise 2,58 ortalamayla Çavuşağa mahallesi şeklinde sıralanmaktadır⁴⁴². Hane başına düşen nüfusun en düşük olduğu mahallelerin ilki 2,05 ile Kirkille iken bu mahalleyi 2,09 ile Müslüman Kıran ve Kavak Mahallesi takip etmekteydi. Bu da bize doğurganlığın en fazla olduğu mahallenin Hacıevhad, en düşük olduğu mahallenin ise Kirkille olduğu yorumuna imkân tanımaktadır.

Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere 1837'de Safranbolu'nun merkez mahallelerin hane, nüfus ve hane başına düşen nüfus miktarı değişmekle birlikte nüfus bakımından en büyük ve en küçük mahalle sıralaması aynı kalmıştır. Ancak genele bakıldığında

ulaşmıştır. Bk. Feridun M. Emecen, "Taraklıborlu'dan Safranbolu'ya; Bir Müze-Şehrin Doğuşu ve Yükselişi", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 18-20.

⁴⁴¹ 1851 yılında gayrimüslimlerin kayıt altına alındığı bir sayım daha gerçekleşmiş olsa da bu sayım Safranbolu'da yaşayan gayrimüslim erkek nüfus miktarından ziyade sadece vergi mükelleflerinin sayılarını ortaya koyan cizye defterlerindeki gibi düzenlendiğinden yani vergi vermeyen çocuklar kaydedilmediği için gerçek nüfusu vermemektedir. Bu bakımdan nüfus defteri olarak kodlanmış olsa da bir nüfus defteri olarak değerlendirilmemiştir. Bk. NFS. d., 790.

⁴⁴² Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25.

1831 ile 1837 yıl arasında Müslüman mahallelerinin toplam nüfusu %2'lik artış ile 2.409'dan 2465'e, hane sayısı ise 16,72'lik artışla 969'dan 1131'e yükselmiştir⁴⁴³.

1837 ile 1840 verileri karşılaştırıldığında ise Safranbolu'nun Müslüman mahallelerinin nüfusu %2,11'lik azalmayla 2.465'den 2.413'e, hane sayısı %0,97'lik azalmayla 1.131'den 1.120'ye, hane başına düşen toplam nüfus ise %0,92'lik azalmayla 2,17'den 2,15'e inmiştir. Mahallelerin büyüklük ve küçüklük sıralamalarına gelince onlar bu yıl da değişmemiştir⁴⁴⁴. Genel bir değerlendirme yapıldığında 1831 yılında 2.409 olan Safranbolu mahallelerindeki Müslüman erkek nüfusunun, 1837 yılında 2.465'e çıktığını ancak 1840 yılında bu nüfusun 2.413'e düştüğünü söylemek mümkündür.

Tablo 6. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Mahallelerinin Müslüman Erkek Nüfusu

Mahalle Adları	1831 ⁴⁴⁵			1837 ⁴⁴⁶			1840 ⁴⁴⁷		
	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus
Babasultan	138	369	2,67	165	360	2,18	158 ⁴⁴⁸	339	2,14
Cami-İ Kebir	86	208	2,42	97	215	2,21	90	207	2,30
Çavuşağa	90	232	2,58	115	268	2,33	127	288	2,26
Çeşme	37	95	2,57	48	106	2,20	47	100	2,13
Hacali	24	53	2,21	26	52	2,00	30	58	1,93
Hacıbeyli	22	51	2,46	24	61	2,54	25	61	2,44
Hacıdurmuş	39	85	2,18	38	76	2,00	42	75	1,79
Hacıevhad	42	122	2,90	46	114	2,47	41	101	2,46
Hacıhalil	78	192	2,46	91	203	2,23	96	203	2,11
Hüseyin Kethüda	80	194	2,43	90	190	2,11	83	177	2,13
Karaali	178	458	2,57	221	474	2,14	214 ⁴⁴⁹	451	2,10
Kavak	43	93	2,16	46	98	2,13	51	104	2,04
Kirkille	19	39	2,05	20	43	2,15	15	34	2,27
M. Kıran	23	48	2,09	23	44	1,91	23	46	2,00
M. Polat	42	108	2,57	50	105	2,10	47	103	2,19
Tekke	28	62	2,21	31	56	1,80	31	66	2,13
Toplam/ Ortalama	969	2409	2,48	1131	2465	2,17	1120	2413	2,15

Safranbolu köylerinin hane, nüfus ve hane başına düşen nüfusun değerlendirilmesine gelince 7 numaralı tablodan 1831 verilerine göre en fazla hane sayısına sahip köyün 213 hane ile Müslüman Yazı olduğu görülecektir. Bunu 203 hane ile Bulak ve 146 hane ile Konarı takip etmektedir. Aynı yılın en az hane sayısına sahip

⁴⁴³ NFS.d., 784.

⁴⁴⁴ NFS.d., 785.

⁴⁴⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25.

⁴⁴⁶ NFS.d., 784, 1-56. Nüfus defterinin ilk sayfası yırtık olduğundan Karaali Mahallesinin ilk 18 kişinin kaydı bulunmamaktadır. Bu yüzden ilk 18 kişi kaç hanede yaşadığına dair tahmin yapılmasında eksik şekliyle hane sayısını vermek uygun görülmüştür.

⁴⁴⁷ NFS.d., 785, 1- 146.

⁴⁴⁸ NFS.d., 785, 43. Bu defterde Babasultan mahallesi toplamda 156 hane görünmekte ancak sayımda 2 hane atlandığı tespit edildiğinden hesaplamalarda bu veriler kullanılmıştır.

⁴⁴⁹ Numaralandırılmış olarak 208 hane görünmekte ancak 6 hanenin numarası eklenmediği için toplamda 214 haneye ait veriler bulunmaktadır.

köyü 5 hane ile Kozcığaz, 6 hane ile Susunduk ve 7 hane ile Çomakvıran takip etmektedir.

1831 yılın en kalabalık erkek nüfusa sahip köyü olan Bulak'ın erkek nüfusu 650'dir. İkinci 565 nüfus ile Yazı, üçüncü ise 437 nüfus ile Konarı köyü şeklinde sıralanmaktadır. En az erkek nüfusa sahip köyler 15 nüfuslu Susunduk, 16 nüfuslu Keten ve 20 nüfuslu Kozcığaz'dır.

Aynı yıl verilerinde hane başına düşen nüfusun en fazla olduğu köy %4,62 oranla Çıraklar'dır. Doğurganlığın en fazla olduğu bu köyü %4,56 oranla Değirmencik ve %4,43 oranla Oğulvıran köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen nüfusun en az olduğu köyler ise %1,85 oranla Çiftlik-i Ulvî, %2,39 oranla Melisa ve %2,50 oranla Susunduk olarak sıralanmaktadır.

Yıllara göre hane, nüfus ve hane başına düşen nüfus değerlendirildiğinde 1831 yılında Safranbolu'nun 43 Müslüman köyündeki hane sayısı 1.866 iken 1837 yılında %16,93 artışla 2.182, 1831 yılında 5.808 olan erkek nüfus sayısı 1837'de %7,85 oranında düşüşle 5.352 olmuştur. 1831 yılında tüm köylerin hane başına düşen toplam nüfus oranı ise 3,11 iken, 1837 yılında %21,22 oranında azalmayla 2,45'e inmiştir.

1840 yılına gelindiğinde Safranbolu'daki Müslüman köylerin toplam hane sayısı bir önceki veri yılına göre 111 hane artarak, %5,09 oranında yükselişle 2293 olduğunu görmek mümkündür. 1837'de Müslüman köylerindeki 5.352 olan toplam erkek nüfus ise 1840 yılında 75 kişi artarak %1,40 yükselişle 5.427 olmuştur. Köylerin hane başına düşen toplam nüfus oranına gelince; 1837 yılında 2,45 olan hane başına düşen nüfus 0,08 azalmayla 2,37'ye inmiştir. Ayrıca tablo 7'ye bakıldığında Kadıbükü köyünün 1840 yılında Yayla ve Balcılar adlı iki mezraya sahip olduğu görülmektedir. Kadıbükü köyünün önceki nüfus verilerine bakıldığında bu mezraların Kadıbükü'nden ayrılarak oluşturulduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Köylerinin Müslüman Erkek Nüfusu

Köy Adları	1831 ⁴⁵⁰			1837 ⁴⁵¹			1840 ⁴⁵²		
	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus
Ağaçkilise	66	180	2,73	67	183	2,73	72	178	2,47
Akviran	56	161	2,88	59	134	2,27	65	143	2,20
Alınviran	41	168	4,10	50	134	2,68	61	138	2,26
Arıcak	35	119	3,40	45	110	2,44	43	108	2,51
Bağlarbaşı	17	53	3,12	24	55	2,29	26	55	2,11
Başköy	40	103	2,58	35	98	2,80	38	93	2,44
Bostanbükü	27	86	3,19	36	86	2,38	36	97	2,69
Bulak	203	650	3,20	256	568	2,21	277	595	2,14
Bürnük	74	267	3,61	93	240	2,58	98	252	2,57
Çerçen	38	123	3,24	51	128	2,50	58	124	2,13
Çıraklar	26	120	4,62	43	110	2,55	45	111	2,46
Çiftlik-i Sağır	38	104	2,74	44	116	2,63	42	110	2,61
Çiftlik-i Ulvî	20	37	1,85	18	41	2,27	17	39	2,29
Çomakviran	7	26	3,71	9	24	2,66	10	25	2,50
Dane-i Süfla	34	103	3,03	38	118	3,10	38	108	2,84
Dane-i Ulvî	19	62	3,26	25	81	3,24	28	78	2,78
Değirmencik	18	82	4,56	27	76	2,81	33	74	2,24
Gayza	33	91	2,76	40	102	2,55	41	111	2,70
Ilbarıt	49	175	3,57	52	158	3,03	55	151	2,74
Kadubükü	36	116	3,22	51	107	2,09	29	69	2,37
Kadubükü'ne Tab'i Yayla							12	20	1,66
Kadubükü'ne Tab'i Balçılar							8	17	2,12
Kapullu	100	284	2,84	104	264	2,53	107	266	2,46
Karapınar	20	55	2,75	33	57	1,72	23	61	2,65
Kart	54	139	2,57	56	110	1,96	53	116	2,18
Keten	10	16	2,60	9	21	2,33	9	19	2,11
Kılavuzlar	50	149	2,98	59	152	2,57	64	161	2,51
Kızılcaviranüstüfla	32	118	3,69	39	104	2,66	41	98	2,39
Kızılcaviranulvî	46	149	3,24	59	159	2,69	60	150	2,50
Kırpe	41	115	2,80	41	100	2,43	42	103	2,45
Konarı	146	437	2,99	169	379	2,24	176	384	2,18
Kozcığaz	5	20	4,00	7	21	3,00	7	21	3,00
Kuzyaka	82	308	3,76	103	286	2,77	105	297	2,82
Melisa	31	74	2,39	28	54	1,92	27	56	2,07
Moğol	18	49	2,72	20	40	2,00	20	41	2,05
Oğulviran	21	93	4,43	28	83	2,96	33	89	2,69
Pelitviran	28	81	2,89	28	58	2,14	30	56	1,86
Sakaralan	9	36	4,00	10	33	3,30	17	35	2,05
Sarıyan	16	63	3,94	17	43	2,52	20	48	2,40
Sırçalı	16	65	4,06	22	52	2,36	18	40	2,22
Sorguncuk	8	29	3,63	7	27	3,85	10	31	3,10
Susunduk	6	15	2,50	5	16	3,20	7	15	2,14
Tokatlı	22	74	3,36	32	82	2,56	33	78	2,36
Yacı	15	48	3,20	16	41	2,56	18	40	2,22
Müslümanyazı	213	565	2,65	227	501	2,20	241	526	2,18
Toplam	1866	5808	3,11	2182	5352	2,45	2293	5427	2,37
Mahalle ve Köy Toplam Ortalama	2835	8217	2,90	3313	7817	2,35	3413	7840	2,30

Safranbolu'nun mahalle ve köylerindeki toplam Müslüman hane sayısı 1831 yılında 2.835, Müslüman erkek nüfusu 8.217, hane başına düşen toplam nüfus ise

⁴⁵⁰ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 26-27.

⁴⁵¹ NFS.d., 784, 58-168.

⁴⁵² NFS.d., 785, 151-279, 786, 2-239.

2,90'dır. 1837 yılında Safranbolu'nun mahalle ve köylerindeki toplam Müslüman hane sayısı 3.313, Müslüman erkek nüfusu 7.817, hane başına düşen nüfus %2,35'dir.

Kazanın genelinde hane sayılarının artmasında geniş aile yapısından çekirdek aileye geçilmiş olma ihtimali söz konusu olabilir. Yani aile büyükleri ile birlikte yaşayan kişilerin zamanla kendilerine ait evlere taşınarak hane sayısında bir artışa yol açtığı düşünülebilir. Nüfustaki düşüşte ise nüfus yoklama defterlerinde tespit edildiği gibi kâtiplerin nüfus sayımlarında bazı kişileri unutarak defterlere kaydetmediği ihtimali göz önünde bulundurulabilir.

1840 yılında ise Müslüman mahalle ve köylerin toplam hane sayısı 3.413 Müslüman erkek nüfusu 7.840, hane başına düşen nüfus 2,30'dur. Bunlara Müslüman Kıptilerin 1844 verileri de eklendiğinde Safranbolu'nun toplam Müslüman hane sayısı 3.420, toplam Müslüman erkek nüfus 7.857, hane başına düşen nüfus ise 2,30 olarak aynı kaldığı görülecektir.

Safranbolu'nun mahalle ve köylerinde yaşayan Müslüman erkek nüfusun yaşları ve kendi içlerinde mahalle ve köylere göre ortalaması -daha kolay anlaşılabilmesi açısından - 9 kategoriye ayrılarak tablo 8 ve 9'da gösterilmiştir. Buna göre en fazla genç nüfusa sahip mahalle, 1-10 yaş grubu 110 olan Karaali olup bu yaş grubunun oranı %24,39'dur. Bu mahalledeki en genç erkek birey 1 aylık iken en yaşlı birey 83 yaşındadır. En fazla genç nüfusa sahip ikinci mahalle olan Çavuşağa mahallesinde 1-10 yaş grubunda 95 kişi olup bunların diğer yaşlara oranı %32,99'dur. Bu mahalledeki en genç birey 1 aylık olup en yaşlı birey ise 78 yaşındadır. 73 kişi ile en fazla genç nüfusa sahip üçüncü mahalle olan Babasultan'da bu oran %21,53 olup, mahallenin en genç bireyi 3 aylık iken en yaşlı bireyi 74 yaşındadır.

En fazla yaşlı nüfusa sahip mahalle, 85+ yaş grubu 3 kişi olan Hacıhalil ve Hüseyinkethüda mahalleleri olup bu yaş grubunun oranı Hacıhalil mahallesinde %1,48, Hüseyinkethüda mahallesinde %1,69'dur. Hacıhalil mahallesinde en genç birey 6 aylık, en yaşlı birey 88, Hüseyinkethüda mahallesinde en genç birey 1 aylık en yaşlı birey 83 yaşındadır. En fazla yaşlı nüfusa sahip ikinci mahalle 85+ yaş grubu 2 kişi olan Kavak mahallesinde bu oran %1,92 iken bu köyü 1'er kişi ve sırasıyla %1,33, %0,97, %0,22 oranlarla Hacıdurmuş, Müslümanpolat ile Karaali mahallesi takip etmektedir. Hacıdurmuş mahallesinde en genç birey 1 aylık, en yaşlı birey 83, Müslümanpolat

mahallesinde en genç birey 2 aylık, en yaşlı birey 85, Karaali mahallesinde ise en genç birey 1 aylık, en yaşlı birey 83 yaşındadır.

Tablo 8. 1840 Yılı Nüfus Defterine Göre Safranbolu Mahallelerinde Yaşayan Müslüman Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları

Mahalle Adları	Yaş Aralıkları								
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	80+
Babasultan	73	74	63	38	29	33	23	6	0
Oranı %	21,53	21,83	18,58	11,21	8,55	9,73	6,78	1,77	0,00
Cami-İ Kebir	54	41	26	23	27	17	13	6	0
Oranı %	26,09	19,81	12,56	11,11	13,04	8,21	6,28	2,90	0,00
Çavuşağa	95	53	30	21	39	21	20	9	0
Oranı %	32,99	18,40	10,42	7,29	13,54	7,29	6,94	3,13	0,00
Çeşme	24	23	14	3	17	11	8	0	0
Oranı %	24,00	23,00	14,00	3,00	17,00	11,00	8,00	0,00	0,00
Hacali	20	6	10	7	7	3	4	1	0
Oranı %	34,48	10,34	17,24	12,07	12,07	5,17	6,90	1,72	0,00
Hacıbeyli	19	7	12	4	3	4	8	4	0
Oranı %	31,15	11,48	19,67	6,56	4,92	6,56	13,11	6,56	0,00
Hacıdurmuş	15	17	8	15	11	4	3	1	1
Oranı %	20,00	22,67	10,67	20,00	14,67	5,33	4,00	1,33	1,33
Hacıevhad	22	26	15	10	9	8	7	4	0
Oranı %	21,78	25,74	14,85	9,90	8,91	7,92	6,93	3,96	0,00
Hacıhalil	61	28	37	17	22	21	10	4	3
Oranı %	30,05	13,79	18,23	8,37	10,84	10,34	4,93	1,97	1,48
Hüseyinkethüda	36	42	27	15	17	20	12	5	3
Oranı %	20,34	23,73	15,25	8,47	9,60	11,30	6,78	2,82	1,69
Karaali	110	86	74	44	48	55	25	8	1
Oranı %	24,39	19,07	16,41	9,76	10,64	12,20	5,54	1,77	0,22
Kavak	28	23	10	8	14	12	5	2	2
Oranı %	26,92	22,12	9,62	7,69	13,46	11,54	4,81	1,92	1,92
Kirkille	10	6	7	0	2	4	5	0	0
Oranı %	29,41	17,65	20,59	0,00	5,88	11,76	14,71	0,00	0,00
Müslümankıran	12	7	7	4	4	8	3	1	0
Oranı %	26,09	15,22	15,22	8,70	8,70	17,39	6,52	2,17	0,00
Müslümanpolat	32	16	9	15	11	6	9	4	1
Oranı %	31,07	15,53	8,74	14,56	10,68	5,83	8,74	3,88	0,97
Tekke	19	13	11	10	5	4	3	1	0
Oranı %	28,79	19,70	16,67	15,15	7,58	6,06	4,55	1,52	0,00
Toplam	630	468	360	234	265	231	158	56	11
Toplam Oranı	26,11	19,39	14,92	9,70	10,98	9,57	6,55	2,32	0,46

Toplam 2413 erkek şahsın yaşadığı Safranbolu'nun Müslüman mahallelerinde, nüfusun en yoğunlaştığı grup, 630 kişi ve %26,11 oranla 1-10 yaş grubudur. Bunu 468 kişi ve 19,39 oranla 11-20 ile 360 kişi ve 14,92 oranla 21-30 yaş grubu takip etmektedir. Nüfusun en az olduğu yaş grupları ise sırasıyla 11 kişi ve %0,46 oranla 80+, 56 kişi ve %2,32 oranla 71-80, 158 kişi ve %6,55 oranla 61-70 yaş grupları takip etmektedir. Mahallelerin en yaşlı iki bireyi 88 yaşında olup bunların biri Kavak diğeri Hacıhalil mahallesinde ikamet etmektedir. Mahallelerin en yaşlı ikinci kişisi 85 yaşında olup Müslümanpolat mahallesinde, üçüncü kişileri ise 83 yaşında olup Hüseyinkethüda ve Karaali mahallesinde yaşamaktadırlar. Mahallelerin en genç bireylerine gelince bunlar

1 aylık olmakla birlikte 6 kişidirler⁴⁵³. Bu kişilerin ikamet ettiği mahalleler ise Müslümankıran, Hacıdurmuş, Hacıali, Çavuşağa, Hüseyinkethüda ve Karaali'dir.

Safranbolu köylerindeki yaş gruplarının değerlendirilmesine gelince sadece Müslüman Yazı köyünde 1 kişinin yaşı yazılmamış olup, köylerin hepsinde tüm erkek şahısların yaşları belirtilmiştir. Buna göre en fazla genç nüfusa sahip köy, 1-10 yaş grubu 141 olan Bulak köyü olup bu grubun oranı %23,70'dir. Bu köydeki en küçük birey 2 aylık iken en yaşlı birey 93 yaşındadır. En genç nüfusa sahip ikinci köy, 132 kişi, %25,10 oranla Müslüman Yazı köyünde en genç birey 1 aylık, en yaşlı birey 93 yaşındadır. Bunu 93 kişi, %31,31 oranla Kuzyaka köyü takip etmekte olup bu köyün en genç bireyi 1 yaşında iken en yaşlı birey 93 yaşındadır.

En fazla yaşlı nüfusa sahip köy, 85+ yaş grubu 7 kişi olan Konarı köyünde bu oran %1,82 olup bu köyün en genç bireyi 2 aylık, en yaşlı bireyi 98 yaşındadır. En fazla yaşlı nüfusa sahip ikinci köy, 85+ yaş grubu 6 olan Ağaçkilise köyünde bu oran %3,37 olup bu köydeki en genç birey 1 yaşında iken en yaşlı birey ise 103 yaşındadır. Yaşlı nüfusun en fazla olduğu üçüncü köye gelince 85+ yaş grubunun 5 olduğu Kuzyaka köyünde bu oran %1,68 olup köyün en genç bireyi 1, en yaşlı bireyi 93 yaşındadır.

Toplam 5.427 kişinin yaşadığı Safranbolu'nun Müslüman köylerinde nüfusun en yoğunlaştığı grup, 1578 kişi, %29,08 oranla 1-10 yaş grubu'dur. Bunu 859 kişi %15,83 oran ile 11-20 yaş grubu takip ederken 858 kişi %15,81 orana sahip 21-30 yaş grubu ise üçüncü sırada yer almaktadır. Köylerin en yaşlı bireyi 112 yaşında olup Dane-i Süfla köyünde yaşamaktadır. 106 yaşında olan köylerin en yaşlı ikinci bireyi Alınviran köyünde, 103 yaşındaki iki kişi ise Ağaçkilise ve Değirmencik köylerinde ikamet etmektedirler. Köylerin en genç bireylerine gelince bunlar 1 aylık olmakla birlikte 6 kişidirler. Bu kişilerin yaşadığı köyler ise, Kapullu, Müslüman Yazı, Susunduk, Sırçalı, Değirmencik, Alınviran'dır.

⁴⁵³ Yaşları aylık olan bireyler, daha kolay ifade edilebilmesi açısından 1-10 yaş grubu içerisine dâhil edilmişlerdir.

Tablo 9. 1840 Yılı Nüfus Defterine Göre Safranbolu Köylerinde Yaşayan Müslüman Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları

Köy Adları	Yaş Aralıkları								
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	80+
Ağaçkilise	60	26	26	12	13	12	16	7	6
Oranı %	33,71	14,61	14,61	6,74	7,30	6,74	8,99	3,93	3,37
Akviran	40	17	23	11	15	22	10	5	0
Oranı %	27,97	11,89	16,08	7,69	10,49	15,38	6,99	3,50	0,00
Alınvıran	43	19	22	9	16	8	13	5	3
Oranı %	31,16	13,77	15,94	6,52	11,59	5,80	9,42	3,62	2,17
Arıcak	45	13	11	11	13	9	5	1	0
Oranı %	41,67	12,04	10,19	10,19	12,04	8,33	4,63	0,93	0,00
Bağlarbaşı	8	10	10	6	9	4	3	4	1
Oranı %	14,55	18,18	18,18	10,91	16,36	7,27	5,45	4,27	1,82
Başköy	27	17	18	7	9	4	9	1	1
Oranı %	29,03	18,28	19,35	7,53	9,68	4,30	9,68	1,08	1,08
Bostanbükü	44	8	15	7	7	8	7	1	0
Oranı %	45,36	8,25	15,46	7,22	7,22	8,25	7,22	1,03	0,00
Bulak	141	88	93	54	87	47	63	12	10
Oranı %	23,70	14,79	15,63	9,08	14,62	7,90	10,59	2,02	1,68
Bürnük	69	41	52	24	19	16	21	6	4
Oranı %	27,38	16,27	20,63	9,52	7,54	6,35	8,33	2,38	1,59
Çerçen	39	24	15	12	5	15	8	4	2
Oranı %	31,45	19,35	12,10	9,68	4,03	12,10	6,45	3,23	1,61
Çıraklar	39	15	15	12	17	5	5	3	0
Oranı %	35,14	13,51	13,51	10,81	15,32	4,50	4,50	2,70	0,00
Çiftlik-i Süfla	26	22	15	12	9	15	4	5	2
Oranı %	23,64	20,00	13,64	10,91	8,18	13,64	3,64	4,55	1,82
Çiftlik-i Ulvî	10	8	4	2	7	4	1	1	2
Oranı %	25,64	20,51	10,26	5,13	17,95	10,26	2,56	2,56	5,13
Çomakvıran	7	0	7	0	6	2	1	2	0
Oranı %	28,00	0,00	28,00	0,00	24,00	8,00	4,00	8,00	0,00
Dane-i Süfla	37	15	19	5	11	8	7	4	2
Oranı %	34,26	13,89	17,59	4,63	10,19	7,41	6,48	3,70	1,85
Dane-i Ulvî	35	8	9	5	7	8	5	1	0
Oranı %	44,87	10,26	11,54	6,41	8,97	10,26	6,41	1,28	0,00
Değirmencik	13	21	10	6	10	4	8	1	1
Oranı %	17,57	28,38	13,51	8,11	13,51	5,41	10,81	1,35	1,35
Gayza	40	7	16	13	11	12	6	2	4
Oranı %	36,04	6,31	14,41	11,71	9,91	10,81	5,41	1,80	3,60
Ilbarıt	48	23	21	10	15	17	6	8	3
Oranı %	31,79	15,23	13,91	6,62	9,93	11,26	3,97	5,30	1,99
Kadıbükü	19	6	8	10	14	7	3	2	0
Oranı %	27,54	8,70	11,59	14,49	20,29	10,14	4,35	2,90	0,00
Yayla	3	3	4	2	4	1	2	1	0
Oranı %	15,00	15,00	20,00	10,00	20,00	5,00	10,00	5,00	0,00
Balçular	4	2	3	1	4	0	2	0	1
Oranı %	23,53	11,76	17,65	5,88	23,53	0,00	11,76	0,00	5,88
Kapullu	90	42	38	25	35	16	14	5	1
Oranı %	33,83	15,79	14,29	9,40	13,16	6,02	5,26	1,88	0,38
Karapınar	26	9	6	4	7	2	3	1	3
Oranı %	42,62	14,75	9,84	6,56	11,48	3,28	4,92	1,64	4,92
Karıt	24	24	24	10	16	5	6	4	3
Oranı %	20,69	20,69	20,69	8,62	13,79	4,31	5,17	3,45	2,59
Keten	10	0	1	1	4	2	0	1	0
Oranı %	52,63	0,00	5,26	5,26	21,05	10,53	0,00	5,26	0,00
Kılavuzlar	57	22	28	13	17	9	9	5	1
Oranı %	35,40	13,66	17,39	8,07	10,56	5,59	5,59	3,11	0,62
Kızılcvıran-ı Süfla	26	15	24	13	9	6	2	0	3
Oranı %	26,53	15,31	24,49	13,27	9,18	6,12	2,04	0,00	3,06
Kızılcvıran-ı Ulvî	51	31	25	15	3	18	5	1	1
Oranı %	34,00	20,67	16,67	10,00	2,00	12,00	3,33	0,67	0,67
Kırpe	24	16	13	13	14	10	4	5	4
Oranı %	23,30	15,53	12,62	12,62	13,59	9,71	3,88	4,85	3,88
Konarı	85	82	70	37	48	29	19	7	7
Oranı %	22,14	21,35	18,23	9,64	12,50	7,55	4,95	1,82	1,82
Kozcığaz	5	2	7	2	2	1	2	0	0
Oranı %	23,81	9,52	33,33	9,52	9,52	4,76	9,52	0,00	0,00

Kuzyaka	93	52	47	23	31	20	19	7	5
Oranı %	31,31	17,51	15,82	7,74	10,44	6,73	6,40	2,36	1,68
Melisa	17	9	4	5	11	4	5	1	0
Oranı %	30,36	16,07	7,14	8,93	19,64	7,14	8,93	1,79	0,00
Moğol	7	7	8	4	3	9	1	0	2
Oranı %	17,07	17,07	19,51	9,76	7,32	21,95	2,44	0,00	4,88
Oğulviran	26	13	10	10	13	10	6	0	1
Oranı %	29,21	14,61	11,24	11,24	14,61	11,24	6,74	0,00	1,12
Pelitviran	10	7	16	8	6	4	5	0	0
Oranı %	17,86	12,50	28,57	14,29	10,71	7,14	8,93	0,00	0,00
Sakaralan	7	8	8	4	3	2	3	0	0
Oranı %	20,00	22,86	22,86	11,43	8,57	5,71	8,57	0,00	0,00
Sarıyan	18	6	5	4	6	4	3	2	0
Oranı %	37,50	12,50	10,42	8,33	12,50	8,33	6,25	4,17	0,00
Sırçalı	12	5	5	4	7	2	4	1	0
Oranı %	30,00	12,50	12,50	10,00	17,50	5,00	10,00	2,50	0,00
Sorguncuk	16	2	3	2	3	5	0	0	0
Oranı %	51,61	6,45	9,68	6,45	9,68	16,13	0,00	0,00	0,00
Susunduk	5	3	2	0	2	0	1	0	2
Oranı %	33,33	20,00	13,33	0,00	13,33	0,00	6,67	0,00	13,33
Tokatlı	27	9	16	5	9	5	4	2	1
Oranı %	34,62	11,54	20,51	6,41	11,54	6,41	5,13	2,56	1,28
Yacı	13	7	2	2	7	5	3	0	1
Oranı %	32,50	17,50	5,00	5,00	17,50	12,50	7,50	0,00	2,50
Müslüman Yazı	132	95	80	59	57	50	33	17	3
Oranı %	25,10	18,06	15,21	11,22	10,84	9,51	6,27	3,23	0,57
Toplam	1578	859	858	494	621	446	356	135	80
Toplam Oran %	29,08	15,83	15,81	9,10	11,44	8,22	6,56	2,49	1,47
Mahalle ve Köy Toplam	2208	1327	1218	728	886	677	514	191	91
Toplam Nüfusa Oranı %	28,16	16,93	15,54	9,29	11,30	8,64	6,56	2,44	1,16

Safranbolu'nun mahalle ve köylerinde yaşayan toplam erkek nüfusun yaşları değerlendirildiğinde ise nüfusun en yoğunlaştığı ve 2.208 kişinin yer aldığı yaş grubu 1-10 olup bunun toplam nüfusa göre oranı %28,16'dır. Bunu 1.327 kişi, %16,93 oranla 11-20 ve 1.218 kişi, %15,54 oranla 21-30 yaş grubu takip etmektedir. Nüfusun en az olduğu birinci yaş grubu 91 kişi, %1,16 oranla 85+ grubu iken, ikinci 191 kişi %2,44 oranla 71-80, üçüncü ise 514 kişi %6,56 oranla 61-70 yaş grubudur. Tablo 1.7 ve 1.8'den de anlaşılacağı üzere 1840 yılında Safranbolu'nun tüm köy ve mahallelerinde çalışan, vergi veren ve eli silah tutan asker olabilecek 11-20, 21-30,31-40 yaş gruplarının toplam nüfusa oranları %41,75'tir. Bu da bize bağımlı yani devletin potansiyel iş gücü olarak faydalanamayacağı 1-10, 67-70, 71-80 ve 80+ yaş gruplarının %38,33 oranında olup aktif nüfustan %3,42 oranında daha az olduğu çıkarımını yapmaya imkân tanımaktadır.

1.2.2. Müslüman Kıptilerin Nüfusu ve Yaşları

Kıbt, Grekler'in Mısırlılar veya Nil deltası sakinleri için kullandığı aigyptos kelimesinin kökü olan gyptın Arapça karşılığı olup Batı dillerindeki egypt ve coptun da aslını teşkil etmektedir⁴⁵⁴. Hristiyanlığın Mısır'a girmesinden sonra bu dini kabul eden

⁴⁵⁴ DİA, "Kıptî", Cilt 25 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 424.

Kıptilerle Hristiyanlık özdeşleşmiş ve Kıpti ismi Mısır'daki Hristiyan halkı ifade etmeye başlamıştır. Nitekim 7. yüzyılda Mısır'ı fetheden Müslümanlar, burayı Dârülkıbt olarak tanımlamışlardır⁴⁵⁵.

Osmanlı Devleti, yönetimde diğer etnik unsurlardan ayrı tuttuğu göçebe, yarı göçebe ya da yerleşik olarak topraklarında yaşayan çingeneleri, Mısır'dan geldikleri kabulünden yola çıkılarak, kıpti olarak adlandırmıştır⁴⁵⁶. Nitekim Osmanlı arşiv belgelerine bakıldığında çingenelerin, Kıptî olarak adlandırıldıklarını görmek mümkündür. Örneğin; Rumeli Eyaletindeki çingeneler, “Kıptîyân-ı Vilâyet-i Rûm-ili”⁴⁵⁷ şeklinde başlayan tahrir defterinde kayıt altına alınmışlardır.

Osmanlı topraklarında çok geniş coğrafyaya yayılan çingeneler⁴⁵⁸, farklı idari ve hukuk kurallarına maruz kalmışlardır. Müslüman-gayrimüslim olarak iki gruba ayrılmalarına rağmen, hukuki bakımdan aynı muameleye tabi tutulmuşlardır. Müslüman çingeneler, cinayet, vatana ihanet gibi suçları işledikleri takdirde Müslümanlar gibi asılarak değil, gayrimüslimler gibi kafaları kesilerek cezalandırılmaları⁴⁵⁹ buna örnek olarak gösterilebilir.

Osmanlı Devleti, çingeneleri dini inanışları bakımından Hristiyan, Müslüman ismini almış “ehl-i perde” ve ehl-i İslam olduğunu kanıtlayan çingeneler şeklinde üç gruba ayırmıştır. Hristiyan çingeneler diğer gayrimüslimler gibi cizye vergisi vermekle mükellef iken “ehl-i perde” grubundakiler kısmen indirim tabi idiler. Müslüman olan ve İslam dinin gereklerini yerine getiren Müslüman çingeneler ise padişah beratı ile cizyeden muaf tutulmuşlardır⁴⁶⁰. Buna karşın 19. yüzyıl ortalarına doğru düzenlenmiş olan vergi defterlerinde Hristiyan Kıptîlerden cizye, Müslüman Kıptîlerden ise mal-ı maktu'u adıyla vergi alındığını iddia eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaya göre, mal-ı maktu'u vergisi, aynî ya da nakdî olarak kıptî mükelleflerden alınan mutad

⁴⁵⁵ Mustafa Erdem, “Kıpti Kilisesi Üzerine Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 1 (Ocak 1997): 145.

⁴⁵⁶ Süleyman Faruk Göncüoğlu, Şükriye Pınar Yavuztürk, “Sulukule ve Çingeneleri”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 23 (2009): 109.

⁴⁵⁷ İsmail Altınöz, “Osmanlı Döneminde Balkan Çingeneleri”, *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum Tebliğleri (Bükreş, Romanya 1-5 Kasım 2006)* (İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2011): 96.

⁴⁵⁸ 1830 nüfus sayımına göre Osmanlı topraklarında 36.675 Kıptinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bk. Ege Yılmaz, “Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve “Çingeneler”: Vergi, Askerlik ve Adlandırma Meseleleri”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 18 (Güz 2018): 283.

⁴⁵⁹ Salih Akyel, “Kocaeli Sancağı Nüfus Defterine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Şile ve Şeyhler Kazalarının Müslüman Kıptilerin Nüfus ve Toplum Yapısı”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III (Kocaeli 25-27 Mart 2016)* (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2017): 942.

⁴⁶⁰ Emine Dingiş, “Kocaeli Sancağı'nda Çingeneler ve Cizye Meselesi”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, (2-4 Mayıs 2014)*, Cilt 1 (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015): 553.

bir vergi olarak görülmüş ve ilerki yıllarda temettuat vergisine dönüştüğü ifade edilmiştir⁴⁶¹.

Osmanlı toplumunun bir parçası olan çingeneler, başta demircilik ve müzisyenlik olmak üzere tenekeci, nalbant, kılıç ustası, elekçi, kuyumcu, bıçakçı, ayakkabıcı, tımarcı ve kasaplık gibi el mahareti isteyen meslekleri tercih etmişlerdir⁴⁶². Safranbolu’da yaşayan 7 hane reisi ise elekçilik mesleğini icra etmişlerdir⁴⁶³. İlk hanede bulunan çingenelerin başı olan Çeribaşı⁴⁶⁴ Karamustafaoğlu Mehmed de elekçilik yapan hane reislerindedir.

İlk nüfus sayımlarında gayrimüslim tebaa; Hristiyan, Ermeni ve Yahudi olarak sınıflandırılırken Kıpti tebaa da başlarda ayrı bir sınıf olarak değerlendirilmiştir⁴⁶⁵. Müslüman olmalarına rağmen diğer Müslüman erkek nüfustan ayrı tutulan Kıptiler, Safranbolu’ya ait müstakil nüfus defterinde değil, Bolu eyaletine bağlı Viranşehir sancağının diğer kazalarında yaşayan Kıptiler ile ortak bir defterde kayıt altına alınmışlardır.

H.1260/M.1844-1845 yıllarına ait bu nüfus defteri “*Bolu eyaleti dâhilinde vâk’i Viranşehir Sancağının hâvi olduğu kazalarında geşt-ü gûzar iden müslim Kıptîyân ’nın yaş ve eşgal ve sanaatlarını mübeyyin tahrir defteridir*” şeklinde başlamaktadır. Herhangi bir vergi alındığına dair bilgi bulunmayan Safranbolu’daki Müslüman çingenelerin, nüfus kayıtlarını ihtiva eden bu defterde 7 hane, 17 erkek nüfus bulunmaktadır. Diğer Müslüman nüfusa oranları sadece %0,22 olan Müslüman Kıptilerin yaşlarına bakıldığında ise 1-10 yaş grubunda %23,53 oranla 4 kişi bulunurken, 11-20 yaş grubunda %29,41 oranla 5, 21-30 yaş grubunda %23,53 oranla 4, 31-40 yaş grubunda %11,76 oranla 2, 41-50 yaş grubunda %5,88 oranla 1, 51-60 yaş grubunda ise %5,88 oranla 1 kişi bulunmaktadır. Müslüman Kıptilerin en küçük bireyi 2 yaşındayken en yaşlı bireyi ise 60 yaşındadır⁴⁶⁶.

⁴⁶¹ Kazım Kartal, Aziz Altı, “19. Yüzyılın ortalarında Vergi Kayıtlarına Göre Nevrekop ve Razlık Kıptileri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36 (Aralık 2020), 492.

⁴⁶² Suat Kolukırık, “Sosyolojik Perspektiften Türkiye Çingeneleri: İzmir Çingeneleri Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1 (Nisan 2006): 2.

⁴⁶³ NFS.d., 817, 2-4.

⁴⁶⁴ Kartal, Altı, “19. Yüzyılın Ortalarında Vergi Kayıtlarına Göre Nevrekop ve Razlık Kıptileri”, 492.

⁴⁶⁵ İzzettin Artokça, *Kıptiler* (Ankara: Stratejik Rapor No: 51, 2013), 6.

⁴⁶⁶ NFS.d., 817, 2-4.

1.2.3. Gayrimüslimlerin Nüfusu ve Yaşları

Kurulduğu coğrafyanın demografik özelliğinden dolayı heterojen toplum yapısına sahip olan Osmanlı Devleti, bünyesinde barındırdığı toplulukları Müslüman ve Müslüman olmayan yani Müslim-Gayrimüslim şeklinde dini açıdan sınıflandırarak yönetmiştir.⁴⁶⁷ 1831 yılı nüfus sayımında bütün sancak, kaza, nahiye ve çiftliklerdeki halkın din esasına göre ayrılarak sayılması⁴⁶⁸ da bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Nitekim Safranbolu gayrimüslimlerinin Müslümanlardan ayrı olarak kaydedildiği farklı nüfus defterlerine sahip olmaları da bunu göstermektedir.

Safranbolu gayrimüslimlerine ait 818 numaralı nüfus defterindeki “*Kaza-i Za’feranborlu mahalle-i Zimmiyan-i Kıranköy Millet-i Rumiyan*” ifadelerinden Safranbolu’da yaşayan gayrimüslimlerin Rum milletinden oldukları anlaşılmaktadır. Aynı defterde çevre kazalarda Rum milletinin yanı sıra Ermeni milletinin de nüfus bilgilerinin bulunmasına karşılık Safranbolu’da sadece Rumların kayıt altına alınması Safranbolu’da Rumlardan başka gayrimüslim olmadığını göstermektedir.

Safranbolu Rumları, şer’iyye sicillerindeki avarız hane kayıtlardan anlaşıldığı üzere daha önceki tarihlerde Cami-i Kebir, Polat, Hüseyinkethüda ve Kıran mahalleleri ile Yazı ve Bostanbükü köylerinde yaşamaktaydılar⁴⁶⁹. Ancak nüfus, cizye ve temettuat defterlerine bakıldığında bu kişilerin sadece Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyünde kayıt altına alındığı görülmektedir. Dolayısıyla daha önceki tarihlerde farklı mahallelerde dağınık halde yaşayan Safranbolu Rumlarının -Başköy, Kuzyaka, Bulak, Kapullu, Melisa köylerinde bağ ve arazileri olmakla beraber -daha sonraları sadece Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyünde ikamet etmeye başladıklarını söylemek mümkündür⁴⁷⁰. Buna karşılık Cami-i Kebir, Kıran ve Zimmiyan-i Polat mahallelerinde yaşayan zimmilerin vermekle mükellef oldukları vergilerin bir defterde toplanmasının istendiği emirnameden⁴⁷¹ hareketle gayrimüslimlerin Safranbolu’nun farklı mahallelerinde ikamet etmeye devam ettiklerini ancak sadece Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Zimmiyan-i Yazıköy’e ait defterlere kaydedildikleri çıkarımını yapmak da mümkün görünmektedir. Tablo 10’a bakıldığında

⁴⁶⁷ Bahaeddin Yediöldüz, “Klasik Dönemde Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 335.

⁴⁶⁸ Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, 17.

⁴⁶⁹ Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iye Sicili Transkribi”, 19-21.

⁴⁷⁰ ML. VRD. TMT.d., 4509, 4512.

⁴⁷¹ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 144.

1831 yılında Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 285 hanede 748 Rum erkek nüfusun yaşadığını ve hane başına düşen nüfusun %2,62 olduğunu görülmektedir. Aynı yıl verilerine göre bünyesinde 105 hane barındıran Zimmiyan-i Yazı köyünde 276 Rum erkek nüfus bulunurken hane başına düşen nüfus ise %2,63'tür.

1842 yılında Zimmiyan-i Kıran mahallesindeki Rum hane sayısı, bir önceki veri yılına göre 11 düşerek %3,86 oranında azalmayla 274 olurken Zimmiyan-i Yazı köyde hane sayısı 19 artarak %18,10 oranında yükselişle 124'e çıkmıştır. Yine 1842 yılında Zimmiyan-i Kıran mahallesindeki Rum erkek nüfus 1831 verilerine göre 16 artarak %2,14 oranında artışla 764 olurken Zimmiyan-i Yazı köyündeki erkek nüfus bir önceki veri yılına göre 32 azalarak %11, 59 oranında düşüşle 244'e inmiştir. Aynı yıl hane başına düşen nüfus Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 2,79 iken Zimmiyan-i Yazı köyde bu oran 1,97'ye kadar düşmüştür. Netice olarak bu kayıtlardan 11 yıllık süreçte Zimmiyan-i Kıran mahallesinde hane sayısının düşerken erkek nüfusun arttığı Zimmiyan-i Yazı köyünde ise hane sayısının artarken erkek nüfusun düştüğü yorumunu yapmak mümkündür.

Tablo 10. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Mahalle ve Köylerindeki Gayrimüslim Erkek Nüfus.

Mahalle ve Köy Adları	1831 ⁴⁷²			1842-1843 ⁴⁷³		
	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus	Hane	Erkek Nüfus	Hane Başına Düşen Nüfus
Zimmiyan-i Kıran Mah.	285 ⁴⁷⁴	748	2,62	274	764	2,79
Zimmiyan-i Yazı Köyü	105	276	2,63	124 ⁴⁷⁵	244	1,97
Toplam	390	1024	2,63	398	1008	2,53

Genele bakıldığında 1831 yılında Safranbolu'da 390 Rum hanesi bulunmakta olup bunlarda 1024 Rum erkek nüfus ikamet ettiği görülmektedir. Rumlara ait hanelerin %73, 8'i Zimmiyan-i Kıran mahallesinde, %26,92'i Zimmiyan-i Yazı köyünde bulunmaktaydı. Aynı yıl Safranbolulu Rum erkek nüfusun %73,05'i Zimmiyan-i Kıran mahallesinde, %26,95'i ise Zimmiyan-i Yazı köyünde yaşamaktaydı. 1842 yılında ise Safranbolu'nun genelinde 398 Rum hanesi olup bunların %68,84'ü Zimmiyan-i Kıran

⁴⁷² NFS.d., 818.

⁴⁷³ NFS.d., 789.

⁴⁷⁴ Oysa aynı tarihlerde yapılan nüfus sayımına göre Müslüman-ı Kıran Mahallesi'nde 23 hane olup bunlarda 49 erkek nüfus yaşamaktadır. Bu kayıt bize aynı mahalle adını paylaşan Rumlara, Müslümanlardan 15 kat daha kalabalık olduğunu göstermektedir.

⁴⁷⁵ Defterde 128 hane görülmesine rağmen bazı hanelerin atlandığı, hane sayısının gerçekte 124 olduğu tespit edilmiştir. Bk., NFS.d., 789, 23.

mahallesinde, %31,16'sı Zimmiyan-i Yazı köyünde idi. Aynı yıl Safranbolu'nun toplam Rum erkek nüfusu 1008 olup bunların %75,79'u Zimmiyan-i Kıran mahallesinde %24,21'i Zimmiyan-i Yazı köyünde ikamet etmekteydi.

Safranbolu Rumlarının yaşlarına baktıldığında Zimmiyan-i Kıran mahallesinde en fazla nüfusun 228 kişi %29,84 oranla 1-10 yaş grubunda yer aldığını görülmektedir. Bunu 140 kişi %18,32 oranla 21-30 yaş grubu takip ederken üçüncü sırada 137 kişi %17,93 oranla 11-20 yaş grubu yer almaktadır. Zimmiyan-i Yazı köyünde ise nüfusun en yoğun olduğu yaş grubu 58 kişi %23,87 oranla 21-30'dur. 49 kişi %20,16 oranla 1-10 yaş grubu ikinci sırada yer alırken bunu 45 kişi %18,52 oranla 11-20 yaş grubu takip etmektedir. Burada dikkati çeken husus, Zimmiyan-i Yazı köyünde aktif çalışma hayatındaki kişilerin bulunduğu 21-30 yaş grubunun, çocuk nüfusun bulunduğu 1-10 yaş grubundan fazla olmasıdır ki bu da o dönem için Zimmiyan-i Yazı köyünde yeni doğanların sayısının azaldığını göstermektedir.

Nüfusun en az olduğu grup, her iki mahalde de 80+ yaş grubudur. Zimmiyan-i Kıran mahallesinde bu grubun oranı 1 kişi %0,13 oranda iken Zimmiyan-i Yazı köyünde 2 kişi %0,82 oranındadır.

Tablo 11. 1842-1843 yılı Safranbolu Gayrimüslim Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları

Mahalle/Köy Adları	Yaş Aralıkları								
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	80+
Zimmi Kıran	228	137	140	80	81	74	15	8	1
Oranı %	29,84	17,93	18,32	10,47	10,60	9,69	1,96	1,05	0,13
Zimmi Yazı ⁴⁷⁶	49	45	58	28	29	21	8	3	2
Oranı %	20,16	18,52	23,87	11,52	11,93	8,64	3,29	1,23	0,82
Toplam	277	182	198	108	110	95	23	11	3
T. G. N. Oranı %	27,51	18,07	19,66	10,72	10,92	9,43	2,28	1,09	0,30

Genele bakıldığında ise Safranbolu gayrimüslim erkeklerin en fazla olduğu yaş grubu, 277 kişi %27,51 oranla 1-10'dur. Bunu 198 kişi %19,66 oranla 21-30 yaş grubu takip ederken üçüncü sırada 182 kişi %18,07 oranla 11-20 yaş grubu yer almaktadır. Gayrimüslim erkek nüfusun en az olduğu yaş grubunda birinci, 3 kişi %0,30 oranla 80+ yaş grubu iken, ikinci 11 kişi %1,09 oranla 71-80, üçüncü ise 23 kişi %2,28 oranla 61-70 yaş grubudur. Safranbolu Rum erkeklerinin en genç bireyi 2 aylık olup Zimmiyan-i Kıran mahallesinde yaşarken en yaşlı bireyi 91 yaşındaki kişi de aynı mahallede ikamet

⁴⁷⁶ 4. Hane 17. Sırada ikamet eden Simyonoğlu Yorgi'nin torunu olan Yovakim veledi Kirekol'un yaşı belirtilmediğinden Zimmiyan-i Yazı köyünün yaş hesaplamaları 243 kişi üzerinden yapılmıştır. Bk., NFS.d., 789,18.

etmektedir. Zimmiyan-i Yazı köyünde en genç birey 1 yaşında iken en yaşlı birey 84 yaşındadır.

1.2.4. Safranbolu'nun Toplam Erkek Nüfusu ve Yaşları

Safranbolu'da biri Rumlara ait 17 mahalle bulunmakta olup bu mahallelerin sadece birinde Rumlar, 16'sında ise Müslümanlar yaşamaktadır. 1831 yılında Safranbolu'nun şehir merkezinde yer alan bütün mahallelere oranı %77,27 olan 16 Müslüman mahallede 969, oranı %22,73 olan tek gayrimüslim mahallesinde 285 Rum hanesi olmak üzere toplam 1.254 hane bulunmaktadır. Aynı yıl verilerine göre 16 Müslüman mahallesinde %76,31 oranla 2.409 Müslüman, %23,69 oranla 748 Rum olmak üzere tüm mahallelerde toplam 3157 erkek nüfus yaşamaktadır⁴⁷⁷. Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1831 yılı Safranbolu'nun toplam mahallelerinin yani merkez nüfusunun 6.314 olduğu tahmin edilebilir.

1840 yılında Safranbolu merkezde 1.120 Müslüman, 1842 yılında 274 Rum olmak üzere 17 mahallede toplam 1.394 hane bulunmaktaydı. Müslüman mahallelerin toplam mahallelere oranı %80,34, Rum mahallesindeki hanelerin oranı ise %19,66'dır. Aynı verilerden hareketle 16 Müslüman mahallesinde %75,95 oranla 2413 Müslüman, %24,05 oranla 764 Rum olmak üzere Safranbolu merkez erkek nüfusu 3.177'dir.⁴⁷⁸ Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1840'lı yıllarda Safranbolu merkez nüfusunun 6.354 olduğu tahmin edilebilir.

Safranbolu'nun köyleri söz konusu olduğunda 43 Müslüman köye karşılık bir tek Zimmiyan-i Yazı köyü gayrimüslim köyüdür. 1831 verilerine göre Müslüman köylerinin tümünde 1.866, Rumların yaşadığı Zimmiyan-i Yazı köyünde 105 olmak üzere Safranbolu köylerinin tümünde 1.971 hane bulunmaktaydı. Zimmiyan-i Yazı köyündeki hanelerin tüm Müslüman köylerindeki hanelere oranı %5,33'tür. Aynı yıl verilerinde Müslüman köylerinde toplam 5.808 Müslüman, Zimmiyan-i Yazı köyünde 276 Rum olmak üzere Safranbolu'nun tüm köylerinde toplam 6.084 erkek nüfus yaşamaktadır. Köylerdeki Müslümanların Rumlara oranı ise %95,46'dır⁴⁷⁹. Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1831 yılında Safranbolu köylerinin toplam nüfusu 12.168 olduğu tahmin edilebilir.

⁴⁷⁷ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25 ve NFS.d., 818.

⁴⁷⁸ NFS.d., 785, 789.

⁴⁷⁹ Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 26-27 ve NFS.d., 818.

1840'lı yılların verilerine göre tüm Müslüman köylerinde %94,87 oranla 2.293 Müslüman, Zimmi Yazı köyünde %5,13 oranla 124 Rum olmak üzere Safranbolu'nun tüm köylerinde toplam 2.417 hane bulunmaktadır. Aynı verilerden hareketle 43 Müslüman köyünde %95,70 oranla 5.427 Müslüman, %4,30 oranla 244 Rum olmak üzere Safranbolu köylerinin toplam erkek nüfusu 5.671'dir⁴⁸⁰. Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1840'lı yıllarda Safranbolu köylerinin toplam nüfusu 11.342 olduğu tahmin edilebilir.

Safranbolu'nun tüm mahalle ve köylerindeki toplam hane ve erkek nüfusuna gelince 1831 yılında %87, 91 oranla 2.835'i Müslüman, %12,09 oranla 390'ı Rum olmak üzere Safranbolu'da toplam 3.225 hane bulunmaktaydı. Aynı yıl %88,92 oranla 8.217 Müslüman, %11,08 oranla 1.024 Rum olmak üzere Safranbolu'nun toplam erkek nüfusu 9.241'dir⁴⁸¹. Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1831 yılında Safranbolu'nun toplam nüfusu 18.482 olduğu tahmin edilebilir. Bu da Safranbolu'nun sancak dâhilindeki kazalar içerisinde hatırı sayılır bir nüfusa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bu tarihlerde toplam erkek nüfusu 60.727 olan Viranşehir sancağının⁴⁸² en fazla nüfusa sahip kazası Bendereğli/Ereğli iken ikinci sırada Safranbolu'nun gelmesi bu görüşü doğrular niteliktedir⁴⁸³.

1840 yılında Safranbolu'nun tamamında %89,39 oranla 3.413'ü Müslüman, 1842 yılında %10,42 oranla 398 'i Rum, 1844 yılında %0,18 oranla 7 Müslüman Kıpti olmak üzere Safranbolu'da toplam 3.818 hane bulunmaktaydı. Bahsedilen yıllarda bu hanelerde 7.840 Müslüman (%88,44), 1.008 Rum (%11,37), 17 Müslüman Kıpti (%0,19) olmak üzere 8.865 erkek nüfus yaşamaktaydı⁴⁸⁴. Kadın nüfusunun da bu kadar olduğu düşünülürse 1840'lı yıllarda Safranbolu'nun toplam nüfusunun 17.730 olduğu tahmin edilebilir.

Safranbolu'nun toplam erkek nüfusunun yaklaşık 13 yıllık süreçte 752 kişi azaldığı görülmektedir. Nüfus sayısındaki bu düşüşte doğal ölümlerin karşısında doğumların daha az gerçekleşmesi etkili olmalıdır. Zira nüfus sayısının düşmesinde etkili olabilecek doğal afet, savaş, salgın hastalık ve göç gibi nüfusta ciddi hareketlilik

⁴⁸⁰ NFS.d., 785, 786, 789.

⁴⁸¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 25-27 ve NFS.d., 818.

⁴⁸² Ramazan Arslan, *XIX. Asırda Bartın Kazasının Sosyal ve İktisâdî Yapısı* (Bartın: Bartın Üniversitesi İİBF Yayınları, 2019), 11.

⁴⁸³ Viranşehir sancağına bağlı tüm kazaların toplam nüfusları hakkında kapsamlı bilgi için bk., Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830- 1914*, 152.

⁴⁸⁴ NFS.d., 785, 786, 817, 789.

meydana getirecek faktörlerden herhangi birinin incelenen dönem içerisinde yaşandığına dair bir bilgiye tesadüf edilmemesi bu yoruma imkân tanımaktadır.

18 Ekim 1837 tarihinde Safranbolu'yu ziyarete gelen İngiliz doktor, yerbilimci, coğrafyacı ve gezgin olan William Francis Ainsworth, “*iyi bir pazarı, dört güzel camisi, mescitleri, medreseleri, tekkeleri (derviş manastırları), iki büyük hanı ve dört genel hamamı var*” diye tanımladığı Safranbolu'da 3.000 Müslüman, 250 Hristiyan evi bulunduğunu söylemiştir⁴⁸⁵. Oysa 1837 yılında tutulmuş olan Müslüman nüfus defterine göre Safranbolu Müslüman mahallelerinde 1.131, köylerinde 2.182 olmak üzere toplam 3.313 Müslüman haneye karşılık Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 274, Zimmiyan-i Yazı köyünde 128 olmak üzere toplamda 402 Rum hanesi bulunmaktaydı⁴⁸⁶. Bu da Ainsworth'un Safranbolu'daki haneler hakkında vermiş olduğu bilgilerin sadece bir tahmin olduğunu ortaya koymaktadır.

19. yüzyılın ortalarına doğru Müslim-gayrimüslim ve Müslüman Kıptiler de olmak üzere tüm Safranbolu erkek nüfusunun yaşlarını değerlendirmek gerekirse⁴⁸⁷ toplam nüfusun en yoğun olduğu yaş grubu %28,08 oranla 2489 kişinin bulunduğu 1-10 yaş grubudur. Bunu %17,08 oranla 1514 kişinin bulunduğu 11-20 yaş grubu takip ederken üçüncü sırada %16,02 oranla 1420 kişinin bulunduğu 21-30 yaş grubu yer almaktadır. Nüfusun en az olduğu yaş grubu ise %1,06 oranla 94 kişinin bulunduğu 85+ yaş grubudur. Bu da bahsedilen yıllarda Safranbolu'nun oldukça genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

1.2.5. Safranbolu Erkek Nüfusunun Fiziksel Özellikleri

Osmanlı Devleti'nde ilki 1831 yılında yapılan nüfus sayımlarında erkek nüfusun boy, bıyık ve sakal şekli/rengi gibi birtakım fiziki özellikleri de kayıt altına alınmıştır. Bu veriler, fotoğraf makinelerinin yaygın olmadığı zamanlarda nüfus bilgisi verilen yerlerdeki kişilerin dış profillerinin nasıl olduklarına dair bilgi edinilmesine kaynaklık

⁴⁸⁵ Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, 65.

⁴⁸⁶ 1837 yılında Safranbolu'da gayrimüslimlere ait nüfus defteri bulunmadığından Rumların verileri -1837 yılına en yakın tarih olduğu için- H. 1256/M. 1840 yılına ait 4523 numaralı temettuat defterine göre verilmiştir. Ayrıca 1831 yılı nüfus defterine göre; Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 285, Yazı köyünde 105 olmak üzere 390, 1842 yılı nüfus defterine göre ise; Kıran mahallesinde 274, Yazı köyünde 124 olmak üzere toplamda 398 Rum hanesi bulunmaktaydı. Neticede 3 farklı kaynaktan Ainsworth'un ifadelerinden daha fazla hane mevcuttur. Bk., ML.VRD.TMT. d., 4523; NFS.d., 818; NFS.d., 789.

⁴⁸⁷ Erkek nüfusun yaş verileri Müslümanlar için 1840 yılına ait olan 785 ve 786 numaralı nüfus defterlerinden gayrimüslimler için 1842-1843 yılına ait 789 nolu nüfus defterinden Kıptiler için ise 1844 yılına ait 817 numaralı nüfus defterinden elde edilmiştir. Ayrıca daha öncede bahsettiğimiz üzere Zimmiyan-i Yazı'da bir kişinin yaşı belirtilmediğinden yaş belirlemeleri toplam erkek nüfustan bir eksik şekilde yani 8864 üzerinden hesaplanmıştır.

etmektedir. Ancak Safranbolu'nun 1831 erkek nüfus sayımlarında gayrimüslimlerin fiziksel özellikleri kayıt altına alınmış iken⁴⁸⁸ Müslümanların bu bilgileri, aynı yıla ait defterlerde bulunmamaktadır⁴⁸⁹. Bundan dolayı erkek nüfusun fiziksel özellik bilgileri Müslümanlar için 1840 yılına ait olan 785 ve 786 numaralı nüfus defterlerinden gayrimüslimler için 1842-1843 yılına ait 789 nolu nüfus defterinden Kıptiler için ise 1844 yılına ait 817 numaralı nüfus defterinden elde edilmiştir⁴⁹⁰.

Safranbolu nüfus defterlerinde erkek şahısların boyları, uzun- uzunca, orta- ortaca şeklinde tahmin içeren kelimelerle ifade edilmiştir⁴⁹¹. Bu durum boy verilerinin bir ölçü aletiyle değil, göz yordamıyla belirlendiğini düşündürmektedir. Bu bakımdan boy verilerinin kesinlik içermediğinin göz önüne alınması gerekmektedir.

Safranbolu kazasında yaşayan erkek nüfusun %61,84'ün yani 5.482 kişinin boy bilgisi verilmiş olup bunların 5.117'si (%57,73) orta, 295'i (%3,33) uzun, 70'i (%0,79) ise kısa boylu olarak kayıt altına alınmıştır. Kendi nüfusuna göre en fazla boy verisine sahip yer, %80,00 oranla Kadıbükü köyüne tabi olan Yayla mezrasıdır. Mezrada 16 kişinin boy bilgisi verilirken bu mahalde kısa boylu kişinin bulunmadığı dikkat çekmektedir. 13 kişi orta boylu olarak 3 kişi ise uzun boylu olarak kaydedilmiştir. Kendi nüfusuna göre en fazla boy verisine sahip olan ikinci mahal, Pelitviran köyü iken burada yaşayan erkek nüfusun %75'i yani 42 kişinin boy bilgisi verilmiş olup bu kişilerin hepsi orta boylu olarak kayıt altına alınmıştır. Nüfusunun %72,73'ünün boy bilgisinin verildiği Bağlarbaşı köyü ise bu kategoride üçüncü sırada yer almaktadır. 40 kişinin boy bilgisinin verildiği köyde 2 uzun 38 orta boylu erkek bulunmaktadır.

Tablo 12'ye baktıldığında kendi nüfusuna göre en az boy verisine sahip mahal %41,94 oranla 13 kişinin boy bilgisinin verildiği Sorguncuk köyüdür. Köyde 3 uzun 10 orta boylu erkek bulunmaktadır.

Boy verilerini genel olarak değerlendirmek gerekirse; 30 kişiyle en fazla uzun boylu erkeklerin Karaali mahallesinde, 424 kişiyle orta boyluların Zimmiyan-i Kıran mahallesinde, kısa boyluların ise 10 kişiyle Bulak ve Konarı köylerinde ikamet ettiklerini söylemek mümkündür.

⁴⁸⁸ NFS.d., 818.

⁴⁸⁹ NFS.d., 782, 783.

⁴⁹⁰ NFS.d., 785, 786, 817, 789.

⁴⁹¹ Boy verilerinin bu şekilde fazla kategoriye ayrılması tabloya aktarılmasında sıkıntı oluşturduğundan, uzunca boyluları uzun, ortaca boyluları orta, kısaca boyluları ise kısa boylu kategorisine dâhil ettik.

Nüfus defterlerinde kayıt altına alınan fiziki özelliklerden biri de kişilerin bıyık şekli ve rengidir. Safranbolu nüfus defterlerinde kişilerin bıyıkları 10 farklı grupta ifade edilmiş olup bunlar; kara, az kara, kır, kırca, kumral, az kumral, sarı, az bıyıklı, şabb-ı emred (sakal ve bıyığı olmayan) ile ter bıyıklı (bıyıkları yeni çıkmakta olan) şeklindedir. Ancak gruplardaki kişi sayısı göz önüne alınarak ter, şabb-ı emred (ş.e), kara ve sarı olmak üzere 4 grup şeklinde tabloya aktarılması uygun görülmüştür⁴⁹².

Safranbolu erkek nüfusunun %33,38'inin yani 2.959 kişinin bıyık bilgileri verilmiş olup bunların 1.241'i (%14,00) ter, 870'i (%9,82) şabb-ı emred, 449'u (%5,07) sarı, 399'u (%4,50) ise kara bıyıklıdır. Kendi nüfusuna göre en fazla bıyık bilgisi verilen mahal, %60,66 oran 143 kişi ile Zimmiyan-i Yazı köyüdür. Bu köyde yaşayan erkeklerin 47'si ter, 23'ü şabb-ı emred, 44'ü sarı, 29'u ise kara bıyıklı olup, köyde en fazla ter bıyıklı kişi bulunmaktadır. Nüfusuna göre en fazla bıyık bilgisi verilen ikinci mahal, Zimmiyan-i Kıran mahallesidir. %51,96 oranla 397 kişinin bıyık bilgileri verildiği mahallede sırasıyla en fazla 156 kişi ile sarı, 114 ter, 94 kara ve 33 şabb-ı emred bıyığa sahip kişi bulunmaktadır. Nüfusunun %47,06'sının yani 8 kişinin bıyık bilgisinin verildiği Müslüman Kıptiler ikinci sırada yer alırken bunların 4'ü ter, 2'si şabb-ı emred, 1'i kara, 1'i de sarı bıyıklıdır. Kendi nüfusuna göre en az bıyık bilgisine sahip yer ise; %5,26 oran ve 1 kişi ile Keten köyüdür. Köyde yaşayan tek bıyık bilgisi verilen kişi de ter bıyıklıdır.

Safranbolu nüfus defterlerinde kayıt altına alınan fiziki özelliklerden sonuncusu da kişilerin sakal şekli⁴⁹³ ve rengidir. Defterlerde sakal bilgileri, ak, kara, kır, kırca sarı, kumral, az, tane, köse ve top sakal olarak 10 farklı şekilde ifade edilerek kayıt altına alınmıştır. Ancak bu kategorideki kişi sayılarını dikkate alınarak ak, kara, kır, sarı ve köse olmak üzere 5 farklı grup şeklinde tabloya aktarılmıştır⁴⁹⁴.

⁴⁹² Az kara bıyıklılar kara, az bıyıklılar ter bıyık grubuna, kır, kırca ve kumral bıyıklılar ise sarı bıyık grubuna dâhil edilmiştir. Buna göre; Babasultan'da 3, Hüseyin Kethüda'da 1, Bostanbükü'nde 2, Kadıbükü'nde 1, Kapullu'da 1, Kirpe'de 1, Konarı'da 2, Zimmiyan-i Kıran'da 11 kumral, 32 kır, Başköy'de 1, Zimmiyan-i Yazı'da 5 olmak üzere toplamda 60 kişi sarı bıyıklı grubuna, Zimmiyan-i Yazı'da az kara bıyıklı 1 kişi kara bıyıklı, Müslüman Kıran'daki 1 az bıyıklı kişi ise ter bıyıklı grubuna dâhil edilmiştir.

⁴⁹³ Sadece Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 759. sıra 273. hanede yaşayan 53 yaşındaki Andonoğlu Yovakim'in sakal şekli verilmiş olup bu kişi "top sakallı" olarak kaydedilmiştir. Bk., NFS.d., 789, 17.

⁴⁹⁴ Karaali'de 5, Çerçen'de 3, Kadıbükü'nde 2 Hacıali, Hüseyin Kethüda, Çavuşağa, Yayla, Keten, Konarı, Kuzyaka ve Oğulviran'da 1'er az sakallı kişi ile Zimmiyan-i Kıran'daki bir top sakallı kişi, Değirmencik'de 2, Alınviran ve Bostanbükü'ndeki 1'er "tane sakallı" kişi olmak üzere 22 kişi köse grubuna, kırca sakallılar ise kır grubuna dâhil edilmiştir. Ayrıca Karaali ve Konarı'da 4, Hacıdurmüş ve Çavuşağa'da 2, Bümük'de 1 olmak üzere toplam 13 kumral sakallı kişi, sarı sakallı grubuna dâhil edilmiştir.

Tablo 12. Safranbolu Erkek Nüfusunun Fiziki Özellikleri⁴⁹⁵

Mahalle/ Köy	Boy			Bıyık				Sakal				
	Uzun	Orta	Kısa	Ter	Ş. E.	Kara	Sarı	Ak	Kara	Kır	Sarı	Köse
Baba Sultan	24	195	5	53	56	12	19	19	43	31	14	3
Oranı %	66,08			41,30				32,15				
Cami-İ Kebir	4	122	-	29	31	6	4	14	25	20	16	2
Oranı %	60,87			33,82				37,20				
Çavuşağa	15	154	-	28	39	3	6	18	47	22	16	6
Oranı %	58,68			26,39				37,85				
Çeşme	3	62	1	16	16	3	1	7	12	13	6	-
Oranı %	66,00			36,00				38,00				
Haciali	1	32	-	5	4	2	2	4	10	1	-	3
Oranı %	56,90			22,41				39,66				
Hacıbeyli	1	39	-	9	3	6	1	7	7	7	2	-
Oranı %	65,57			31,15				37,70				
Hacı Durmuş	15	35	1	13	10	8	2	5	12	3	3	-
Oranı %	68,00			44,00				30,67				
Hacı Evhad	3	62		15	21	3	2	3	12	9	9	2
Oranı %	64,36			40,59				34,65				
Hacıhalil	6	122	1	24	18	20	12	10	16	19	20	2
Oranı %	63,55			36,45				33,00				
Hüseyin Kethüda	22	95	-	20	29	11	4	13	28	13	10	3
Oranı %	66,10			36,16				37,85				
Karaali	30	246	4	53	75	24	10	35	56	36	27	12
Oranı %	62,08			35,92				36,81				
Kavak	3	53	2	9	17	4	1	13	17	1	7	2
Oranı %	55,77			29,81				38,46				
Kirkille	4	16	-	4	5	-	1	2	5	3	3	-
Oranı %	58,82			29,41				38,24				
M.Kıran	1	30	1	6	8	1	1	3	3	10	2	-
Oranı %	69,57			34,78				39,13				
M.Polat	10	54	-	8	15	4	1	8	13	11	4	4
Oranı %	62,14			27,18				38,83				
Tekke	1	42	-	7	10	2	3	4	9	4	4	1
Oranı %	65,15			33,33				33,33				
Z.Kıran	17	424	7	114	33	94	156	19	4	30	1	
Oranı %	58,64			51,96				7,20				
Ağaçkilise	8	99	-	33	5	5	4	7	23	15	10	8
Oranı %	60,11			26,40				35,39				
Akviran	4	86	1	13	16	4	5	5	11	32	9	8
Oranı %	63,64			26,57				45,45				
Alınviran	-	83	-	18	8	2	1	11	16	19	6	6
Oranı %	60,14			34,78				42,03				
Arıcak	1	56	-	13	4	2	4	6	8	10	11	1
Oranı %	52,78			21,30				33,33				
Bağlar Başı	2	38	-	13	3	2	2	3	10	5	3	-
Oranı %	72,73			36,36				38,18				
Başköy	5	48	-	11	11	1	6	3	13	6	8	-
Oranı %	56,99			31,18				32,26				
Bostanbükü	3	48	1	11	5	2	3	4	10	6	5	7
Oranı %	53,61			21,65				32,99				
Bulak	11	378	10	87	51	41	29	28	62	77	45	2
Oranı %	67,06			34,96				35,97				
Bürnük	2	176	1	42	39	14	12	16	24	18	16	7
Oranı %	71,03			42,46				32,14				
Çerçen	2	69	-	12	7	5	3	10	17	5	5	7
Oranı %	57,26			21,77				35,48				
Çıraklar	1	62	-	13	6	1	3	2	17	5	8	9
Oranı %	56,76			20,72				36,94				
Çiftlik-i Suflla	-	72	-	22	4	2	1	4	20	11	8	1
Oranı %	65,45			26,36				40,00				
Çiftlik-İ Ulvi	1	20	-	4	1	-	2	2	4	3	6	-
Oranı %	53,85			17,95				38,46				
Çomak Viran	-	17	-	4	-	1	1	2	2	3	2	1

⁴⁹⁵ NFS.d., 785, 786, 817, 789.

Oranı %	68,00			24,00				40,00				
Dane-İ Süfla	-	62	-	19	3	-	4	4	12	14	6	1
Oranı %	57,41			24,07				34,26				
Dane-İ Ulvî	2	34	-	9	3	-	1	1	13	7	4	-
Oranı %	46,15			16,67				32,05				
Değirmencik	-	48	-	14	7	-	-	4	9	5	5	-
Oranı %	64,86			28,38				43,24				
Gayza	-	65	-	17	-	1	1	5	16	10	8	7
Oranı %	58,56			17,12				41,44				
Ilbarıt	1	85	-	20	9	-	1	9	13	20	17	1
Oranı %	56,95			19,87				39,74				
Kadıbükü	1	43		3	5	3	1	3	4	13	4	10
Oranı %	63,77			17,39				49,28				
K. Yayla	3	13	-	2	3	-	1	2	2	2	2	1
Oranı %	80,00			30,00				45,00				
K. Balçılar	-	12	-	2	-	-	-	1	2	3	1	3
Oranı %	70,59			11,76				58,82				
Kapullu	6	141	1	39	11	6	18	13	33	8	22	4
Oranı %	55,64			27,82				30,08				
Karapınar	-	29	-	5	3	-	-	3	14	2	2	1
Oranı %	47,54			13,11				36,07				
Karıt	5	68	1	20	12	7	3	4	18	8	10	3
Oranı %	63,79			36,21				37,07				
Keten	1	8	-	1	-	-	-	1	3	2	1	1
Oranı %	47,37			5,26				42,11				
Kılavuzlar	9	78	9	30	14	3	3	12	28	6	3	7
Oranı %	59,63			31,06				34,78				
K. Süfla	2	64	-	21	9	1	2	3	13	5	10	3
Oranı %	67,35			33,67				34,69				
K. Ulvî	7	72	1	26	15	1	1	3	12	10	11	
Oranı %	53,33			28,67				28,00				
Kirpe	3	65	-	15	4	5	4	6	14	12	10	1
Oranı %	66,02			27,18				41,75				
Konarı	17	234	10	57	71	21	13	22	40	40	27	10
Oranı %	67,97			42,19				36,20				
Kozcığaz	-	14	-	5	2	1	-	1	2	2	2	-
Oranı %	66,67			38,10				33,33				
Kuzyaka	5	166	-	34	48	11	3	20	42	13	17	13
Oranı %	57,58			32,32				35,35				
Melisa	-	33	-	5	3	1	3	1	5	8	7	-
Oranı %	58,93			21,43				37,50				
Moğol	1	28	-	9	1	-	-	2	5	6	5	1
Oranı %	68,29			24,39				46,34				
Oğulviran	-	51	1	9	5	-	-	3	18	13	5	3
Oranı %	58,43			15,73				47,19				
Pelitviran	-	42	-	17	3	-	1	4	5	3	5	4
Oranı %	75,00			37,50				37,50				
Sakaralan	-	21	-	1	3	1	1	-	3	7	5	2
Oranı %	60,00			17,14				48,57				
Sarıyan	-	25	-	4	2	-	1	2	5	6	1	6
Oranı %	52,08			14,58				41,67				
Sırçalı	-	24	-	4	2	-	3	-	7	6	1	2
Oranı %	60,00			22,50				40,00				
Sorguncuk	3	10	-	4	1	-	4	-	1	3	1	-
Oranı %	41,94			29,03				16,13				
Susunduk	3	7		3	-	-	1	4	2	-	-	-
Oranı %	66,67			26,67				40,00				
Tokatlı	2	40	-	9	3	3	6	1	4	9	9	2
Oranı %	53,85			26,92				32,05				
Yacı	1	22	1	7	1	2	-	3	6	-	4	2
Oranı %	60,00			25,00				37,50				
M. Yazı	7	317	6	70	52	17	26	30	55	67	33	9
Oranı %	62,74			31,37				36,88				
Z. Yazı	14	153	5	47	23	29	44	16	2	9	-	-
Oranı %	70,49			60,66				11,07				
M. Kipti	2	8	-	4	2	1	1	-	1	1	1	-
Oranı %	58,82			47,06				17,65				
Toplam	295	5117	70	1241	870	399	449	470	965	768	525	194
Toplam Nüfusa	61,84			33,38				32,96				
Oranı %												

Safranbolu erkek nüfusunun %32,96'sının yani 2.922 kişinin sakal bilgisi verilmiş olup bunlar; 965'i (%10,89) kara, 768'i (%8,66) kır, 525'i (%5,92) sarı, 470'i (%5,30) ak ve 194'ü (%2,19) köse sakala sahiptir. Kendi nüfusuna göre en fazla sakal bilgisi verilen mahal, %58,82 oranla Kadıbükü'ne tabi olan Balcılar mezrasıdır. Mezrada 3 kır, 3 köse, 2 kara, 1 ak, 1 sarı olmak üzere 10 kişinin sakal bilgisi verilmiştir. Kendi nüfusuna göre en fazla sakal bilgisi verilen ikinci yer, %49,28 oran ve 34 kişiyle Kadıbükü köyüdür. Köyde 13 kır, 10 köse, 4 kara, 4 sarı ve 3 ak sakallı kişi bulunmaktadır. %48,57 oranla kendi nüfusuna göre en fazla sakal bilgisi verilen Sakaralan köyünde 7 kır, 5 sarı, 3 kara ve 2 köse olmak üzere toplam 17 kişinin sakal bilgisi verilmiştir. Kendi nüfusuna göre en az sakal bilgisi verilen yerlere gelince birinci sırada %7,20 oran 54 kişi ile Zimmiyan-i Kıran mahallesi yer alırken ikinci sırada 11,07 oran 27 kişiyle Zimmiyan-i Yazı köyü bulunmaktadır.

Tüm bu verilerden hareketle 8.865 olan Safranbolu erkek nüfusunun %57,72 oran 5.117'si orta boylu, %14,00 oran 1.241'i ter bıyıklı ve %10,89 oran 965'i kara sakallı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bıyık ve sakal verilerine bakarak Müslümanların sakal, zimmilerin ise bıyık bırakmada daha ön planda yer aldığını söylemek mümkündür.

1.2.6. Safranbolu Erkek Nüfusundaki Engelliler

Osmanlı Devleti, gerçekleştirmiş olduğu nüfus sayımlarında kişilerin birçok özelliğinin yanı sıra varsa hastalık ve engelliliklerini de nüfus defterlerine kaydetmiştir. Safranbolu'da nüfus defterlerine kaydedilen hastalıklar; alil, amelmande, fitık, sara, mariz ve ayaktan illetli şeklinde ifade edilirken engellilikler ise; divane, meczup, mecnun, âmâ yekçeşm, dilsiz, sağır, çolak, küt, topal, a'raç, nim, burunsuz, ma'şuş ve cüce şeklinde kayıt altına alınmıştır.

Alil, amelmande, fitık, sara, mariz, ayaktan rahatsız kişileri hastalıklı, divane, meczup, mecnun kişileri zihinsel engelli, âmâ ve yekçeşm kişileri görme engelli, dilsiz kişileri konuşma engelli, sağır kişileri işitme engelli, çolak, küt, topal, a'raç, nim, burunsuz kişileri fiziksel engelli, ma'şuş ve cüce kişileri de anamoli olarak sınıflandırmak mümkündür. Ancak böyle bir sınıflama konunun anlaşılabilirliğini sınırlandırabileceğinden farklı anlamlarda olan kelimeler ayrı ayrı belirtilmiştir. Buna karşılık aşağı yukarı aynı anlamlara gelen divane, meczup, mecnun ile a'raç, topal gibi kelimeler tek başlık altında toplandı. Bunun yanı sıra ayaktan rahatsız, burunsuz,

ma'suş, cüce, sara hastası gibi münferit olanlar ile fitık, mariz ve nim gibi çok az sayıda olanlar ise; diğer başlığı altında tabloya aktarıldı.

Tablo 13. Safranbolu'da Yaşayan Engelli Nüfusun Yerleşim Yerlerine Dağılımı ve Oranları⁴⁹⁶

Mahalle/ Köy Adı	Âmâ	Yekçeşm	Dilsiz	Sağır	Mecnun	Çolak	Topal	Küt	Alil	Amelmande	Diğer
Babasultan	2	3	-	-	-	2	5	-	5	1	3
Oranı %	2,44										
Cami-i kebir	2	1	-	-	-	2	2	-	3	1	1
Oranı %	5,80										
Çavuşağa	-	3	1	-	1	2	-	-	3	4	-
Oranı %	4,86										
Çeşme	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1
Oranı %	3,00										
Hacıali	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Oranı %	5,17										
Hacıbeyli	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
Oranı %	3,28										
Hacıdurmüş	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-
Oranı %	5,33										
Hacıevhad	1	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-
Oranı %	4,95										
Hacıhalil	1	1			4	1	2				5
Oranı %	6,90										
H. Kethüda	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1
Oranı %	1,69										
Karaali	-	4	1	-	3	2	1	-	-	-	-
Oranı %											
Kavak	1	-	1	-	1	-	1	-	2	-	-
Oranı %	5,77										
Kirkille	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Oranı %	5,88										
M.Kıran	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-
Oranı %	6,52										
M.Polat	2	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Oranı %	4,85										
Tekke	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Oranı %	6,06										
Z.Kıran	7	-	-	-	1	1	2	-	1	-	-
Oranı %	1,57										
Ağaçkilise	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-
Oranı %	2,25										
Akvıran	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-
Oranı %	2,10										
Alınvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Oranı %	0,72										
Arıcak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00										
Bağlarbaşı	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Oranı %	3,64										
Başköy	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Oranı %	3,23										
Bostanbükü	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	2,06										
Bulak	1	4	-	1	-	2	3	1	2	-	1
Oranı %	2,52										
Bürnik	1		1	1	-	-	3	-	1	3	-
Oranı %	3,97										
Çerçen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00										
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00										

⁴⁹⁶ NFS.d., 785, 786, 817, 789.

Çiftlik-i Süfla	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,91											
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Çomakviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Dane-i Süfla	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	1,85											
Dane-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Oranı %	1,28											
Değirmencik	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Oranı %	1,35											
Gayza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Oranı %	0,90											
İlbarit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Kadıbükü	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	1,45											
K. Yaşla	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Oranı %	5,00											
K. Balcılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Kapullu	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-
Oranı %	1,50											
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Karıt	1	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Oranı %	4,31											
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Oranı %	5,26											
Kılavuzlar	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Oranı %	2,48											
K. Süfla	2	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-
Oranı %	6,12											
K. Ulvî	-	-	-	1	-	2	2	-	2	-	-	1
Oranı %	5,33											
Kırpe	1	3	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1
Oranı %	6,80											
Konarı	-	4	-	-	2	-	2	-	1	-	-	1
Oranı %	2,60											
Kozcığaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Kuzuaka	-	2	-	-	-	1	-	2	-	-	-	1
Oranı %												
Melisa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Moğol	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Oranı %	4,88											
Oğulviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Pelitviran	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Oranı %	3,57											
Sakaralan	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	2,86											
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Sırçalı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00											
Susunduk	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Oranı %	13,33											
Tokatlı	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Oranı %	2,56											
Yacı	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	2,50											
M. Yazı	-	1	-	1	1	1	3	-	3	-	-	-
Oranı %	1,90											
Z. Yazı	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,41											

M. Kıpti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı %	0,00										
Toplam	28	38	8	8	23	24	40	6	39	11	19
Toplam Nüfusa Oranı %	0,32	0,43	0,09	0,09	0,26	0,27	0,45	0,07	0,44	0,12	0,21

Elde edilen veriler ışığında Safranbolu’da yaşayan 8.865 erkeğin 244’ü yani toplam erkek nüfusun %2,75’inde bir takım hastalık ve engellilikler bulunmaktadır. Bu hastalık ve engellilikler içinde 40 kişi ile topallar ilk sırayı alırken bunların toplam erkek nüfusa oranları %0,45’tir. İkinci sırada 39 kişi ile aliller bulunmakta olup bunların toplam erkek nüfusa oranları ise %0,44’tür. 38 kişi, %0,43 oranla üçüncü sırada yekçeşmler; 28 kişi, %0,32 oranda âmâlar dördüncü, 24 kişi %0,27 orana sahip çolaklar ise beşinci sırada yer almaktadır. Altıncı sırada 23 kişi %0,26 orana sahip olan mecnunlar yer alırken, %0,21 orana sahip diğer başlığı altında 19 kişi bulunmaktadır. Bu 19 kişiyi de şu şekilde açıklamak mümkündür. Babasultan, Çeşme ve Hacıhalil mahallelerinde sırasıyla 2, 1, 2 ile Kirpe köyünde 1 olmak üzere toplam 6 kişide fitık hastalığı bulunmaktadır. Hüseyinkethüda mahallesi ve Bulak, Gayza, Konarı köyleri ile Kadıbükü’ne bağlı Yayla mezrasında 1’er kişi olmak üzere toplam 5 kişi de ise mariz denilen rahatsızlık mevcuttur. Bunun yanı sıra Hacıhalil mahallesinde 1 kişi sara hastasıyken aynı mahallede 1 kişinin de ayağından illetli olduğu belirtilmiştir. Babasultan, Cami-i Kebir, Hacıhalil mahallelerinde 1’er kişiden toplam 3 kişi nim, Tekke mahallesinde 1 kişi ma’şuş, Kızılcaviran-ı Ulvî köyünde 1 kişi burunsuz, Kuzyaka köyünde ise 1 kişi cüce olarak kayıt altına alınmıştır.

Herhangi bir rahatsızlık ve engellilik kaydı bulunmayan 14 köy mevcuttur. Bunlar; Arıcak, Karapınar, Çiftlik-i Ulvî, Kozcıgaz, Melisa, Balcılar, Çıraklar, Sarıyan, Ilbarıt, Çerçen, Oğulvıran, Sırçalı, Çomakvıran, Sorguncuk köyleridir. Ayrıca Müslüman Kıptiler arasında da rahatsız ve engelli kişi kaydı bulunmamaktadır. Buna karşın, 1 âmâ 2 a’raç, 1 ayaktan illetli, 1 çolak, 1 divane, 2 fitık, 1 sara, 2 mecnun, 1 meczup, 1 nim ve 1 yekçeşm olmak üzere en fazla farklı hastalık ve engellilik bulunan mahal ise Hacıhalil mahallesi’dir. Ayrıca 14 kişi ile en fazla hasta ve engelli bulunan mahal de yine Hacıhalil Mahallesi olarak dikkat çekmektedir.

Kendi nüfusuna göre en fazla hasta ve engelli bulunan mahal kategorisinde birinci sırayı %13,33 oran ve 2 kişiyle Susunduk köyü alırken ikinci sırada %6,90 oran ve 14 kişiyle Hacıhalil, üçüncü sırada ise; 7 kişi %6,80 oranla Kirpe köyü bulunmaktadır.

1.2.7. Safranbolu’da Erkek Nüfusun Kullandığı Lakaplar/ Sülale İsimleri

Övgü veya yergi ifade eden isim ve sıfat manasında Arapça bir kelime olan lakap⁴⁹⁷ dil ve halkbiliminin yanı sıra kültür tarihimiz açısından da önemli bir yere sahiptir.

Türk toplumunda özellikle geleneksel yaşam biçimlerinde yaygın olarak kullanılan lakaplar; kişilerin fiziki özelliği, sosyal statüsü, davranışı, konuşması, yaşayış biçimi göz önünde bulundurularak bir kimseye ya da aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan isimlerdir⁴⁹⁸. Bununla birlikte toplum hafızasında muhafaza edilen ve nesilden nesile aktararak gelenekselleşen lakaplar, genellikle kişilerin mesleği ve görevinden, eğitim düzeyinden, ırki kökeninden, gelmiş olduğu yöreden, işlemiş olduğu bir suçtan ya da diğer insanlardan ayırt edilecek fiziki özelliklerden kaynaklanmaktadır⁴⁹⁹. Safranbolu kazasında kullanılan lakaplar da çoğunlukla bu doğrultuda verilmiş lakaplardır.

Safranbolu’da aile büyüğünün mesleğini ifade eden lakaplardan en yaygın kullanımı olan Demircioğlu, Cami-i Kebir, Kavak, Tekke başta olmak üzere 3 mahallede, Ağaçkilise, Akviran, Arıcak, Çerçen, Kadıbükü, Yayla, Konarı, Moğol, Müslüman Yazı köyleriyle birlikte 12 farklı mahalde kullanılmaktadır. Bunu Babasultan, Cami-i Kebir, Çavuşağa, Hacıhalil, Hüseyinkethüda, Karaali, Müslümanpolat, Zimmiyan-i Kıran adlı 7 mahalle ve Ağaçkilise ile Konarı adlarındaki iki köyle birlikte 9 farklı mahalde kullanılan Boyacıoğlu takip etmektedir. Meslekten kaynaklanan en yaygın lakaplardan diğerleri de Katırcıoğlu ile Değirmencioğlu lakaplarıdır. Katırcıoğlu, Babasultan, Hüseyinkethüda, Karaali, Zimmiyan-i Kıran adındaki 4 mahalle ile Akviran, Kadıbükü, Yayla, Kızılcaviran-ı Süfla ve Konarı adlarındaki 5 köy olmak üzere 9 farklı mahalde kullanılmaktadır. Değirmencioğlu lakabı ise, Babasultan, Cami-i Kebir, Çeşme, Hacıevhad, Hacıhalil, Hüseyinkethüda, Karaali, Zimmiyan-i Kıran adındaki 8 mahalle ile Tokatlı adındaki köyle birlikte 9 farklı mahalde kullanılmaktadır (Tablo 14).

⁴⁹⁷ Nebi Bozkurt, “Lakap”, *DİA*, Cilt 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 65.

⁴⁹⁸ Seyhan Özdemir, Ramazan Erdem, “Akademik Örgütlerde İdari Personel Arasında Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Çalışma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 25 (2016/3): 248-249.

⁴⁹⁹ Cumhuriyet Mustak, “Geçmişten Günümüze Buldan’da Kullanılan Lakaplar”, *Buldan Sempozyumu Bildirileri 2*, haz., İrfan Ertuğrul, Tuğrul Tok (Buldan: Buldan Kaymakamlığı Yay., 2006): 882.

Lakapların veriliş sebeplerinden olan aile büyüklerinin görevlerini gösteren lakaplar da Safranbolu'da sıkça kullanılmıştır. Bunların başında Emiroğlu lakabı, Hacıdurmuş, Hacıhalil, Karaali, Kavak, Müslüman Polat adlı 5 mahalle ile Ağaçkilise, Alınviran, Akviran, Başköy, Bostanbükü, Bulak, Bürnük, Çiftlik-i Süfla, Çiftlik-i Ulvi, Çomakviran, Dane-i Süfla, Kadıbükü, Kapullu, Kuzyaka, Melisa, Pelitviran, Yacı adlarındaki 17 köy olmak üzere 22 farklı mahalde kullanılmaktadır. Babasultan, Cami-i kebir, Hacıdurmuş, Hacıevhad, Hacıhalil, Hüseyinkethüda, Kavak, Tekke adlarındaki 8 mahalle ile Ağaçkilise, Arıcak, Bulak, Bürnük, Çiftlik-i Süfla, Dane-i Süfla, Ilbarıt, Kapullu, Karapınar, Karıt, Konarı, Kuzyaka ve Müslüman Yazı adlarındaki 13 köy olmak üzere toplamda 21 farklı mahalde kullanılan Kadıoğlu lakabı da bu grupta yer almaktadır. Bunu Babasultan, Çavuşağa, Hacıbeyli, Hacıevhad, Hacıhalil, Hüseyinkethüda, Karaali, Tekke adlarındaki 8 mahalle ile Ağaçkilise, Akviran, Başköy, Bulak, Gayza, Kılavuzlar, Tokatlı, Müslüman Yazı adlarındaki 8 köy olmak üzere 16 farklı mahalde kullanılan Müezzinoğlu lakabı takip etmektedir (Tablo 14).

Aile büyüğünün sosyal statüsünü gösteren lakaplara gelince Babasultan, Çeşme, Hacıdurmuş, Hacıhalil, Karaali ve Zimmiyan-i Kıran adlarındaki 6 mahalle ile Alınviran, Bulak, Dane-i Süfla, Değirmencik, Gayza, Kapullu, Karapınar, Kılavuzlar, Kuzyaka, Moğol, Oğulviran, Pelitviran adlarındaki 12 köy olmak üzere 18 farklı mahalde kullanılan Hacıoğlu lakabı yaygın kullanımı ile öne çıkmaktadır. Yine 18 farklı mahalde kullanılan Köleoğlu lakabı da Babasultan, Cami-i Kebir, Çavuşağa, Hacıbeyli, Hacıevhad, Karaali, Kavak, Kirkille, Müslüman Polat, Zimmiyan-i Kıran adlarındaki 10 mahalle ile Akviran, Çerçen, Karıt, Kızılcaviran-ı Süfla, Kuzyaka, Moğol, Susunduk, Zimmiyan-i Yazı adlarındaki 8 köyde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kategoride yer alabilecek olan Gulamoğlu lakabı ise 14 farklı mahalde kullanımı ile dikkat çekmektedir. Bu lakabın kullanıldığı yerler, Babasultan, Çavuşağa, Hacıbeyli, Hacıdurmuş, Kavak, Kirkille, Müslüman Polat adlarındaki 7 mahalle ile Akviran, Bağlarbaşı, Bulak, Kapullu, Karıt, Tokatlı, Müslüman Yazı köylerdir (Tablo 14).

Aile büyüğünün ırki kökeninden kaynaklan lakaplardan Kürtoğlu, bu grupta en yaygın kullanımı olan lakaptır. Kürtoğlu, Babasultan ve Hacıhalil adlarındaki 2 mahalle ile Alınviran, Bağlarbaşı, Bulak, Bürnük, Karıt, Melisa ve Müslüman Yazı adlarındaki 7 köy, toplam 9 farklı mahalde kullanılmaktadır. Aynı grupta yer alan Lazoğlu lakabı ise Karaali ve Zimmiyan-i Kıran adlarındaki 2 mahalle ile Akviran, Çomakviran, Kılavuzlar, Zimmiyan-i Yazı adlarındaki 4 köy, toplamda 6 farklı mahalde

kullanılmaktadır. Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Bulak, Kızılcaviran-ı Süfla ve Sırçalı adındaki 3 köyle birlikte toplam 4 farklı mahalde kullanılan Macaroğlu da bu grupta gösterilebilir (Tablo 14).

Kırımlioğlu, Şamlıoğlu ve Geredelioğlu, aile büyüğünün geldiği memleketi gösteren Safranbolu'da kullanımı yaygın olan lakaplardandır. Kırımlioğlu, Hüseyinkethüda, Müslümanpolat ve Zimmiyan-i Kıran adlarındaki 3 mahalle ile Kuzyaka köyünde, toplamda 4 farklı mahalde kullanılmaktadır. Cami-i Kebir, Çavuşağa, Hacıali adlarındaki 3 mahalle ile Müslüman Yazı köyünde kullanılan Şamlıoğlu da 4 farklı mahalde kullanılmaktadır. Bu grupta yer alan Geredelioğlu ise Babasultan, Cami-i Kebir ve Karaali adlarındaki 3 farklı mahallede kullanılmaktadır (Tablo: 1.14).

Aile büyüğünün dış görünüşünden kaynaklanan lakap grubunda yer alan Köseoğlu, Safranbolu'da yaygın kullanımı olan lakaplar arasındadır. Bu lakap, Babasultan, Hacıevhad, Karaali, Müslüman Polat, Tekke ve Zimmiyan-i Kıran adlarındaki 6 mahalle ile Bulak, Bürnük, Çiftli-i Süfla, Çomakviran, Ketten, Kızılcaviran-ı Ulvi, Konarı, Kuzyaka, Pelitviran, Sorguncuk, Tokatlı ve Müslüman Yazı adlarındaki 12 köyle birlikte 18 farklı mahalde kullanılmaktadır. Yine bu katagoride yer alabilecek olan Çakıroğlu, Babasultan, Hüseyinkethüda, Karaali, Kavak ve Müslüman Kıran adlarındaki 5 mahalle ile Bulak, Kadıbükü, Kapullu, Kızılcaviran-ı Süfla, Kızılcaviran-ı Ulvi, Sırçalı, Müslüman Yazı, Yayla ve Zimmiyan-i Yazı adlarındaki 9 köy olmak üzere 14 farklı mahalde kullanılmaktadır. Karamustafaoğlu lakabı da dış görünüş itibariyle verilmiş lakaplardandır. Bu lakap ise Çavuşağa mahallesi ile Kirkille, Çerçen, Dane-i Süfla, Kadıbükü, Kızılcaviran-ı Süfla, Kılavuzlar, Kuzyaka, Moğol, Sorguncuk ve Müslüman Yazı adlarındaki 10 köy, toplamda 11 farklı mahal yanında Müslüman Kıptiler arasında da yaygın kullanımı olan lakaplardandır.

Tablo 14. Safranbolu’da Kullanılan Lakaplar/ Sülale İsimleri⁵⁰⁰

Mahalle Adı	Lakaplar/ Sülale İsimleri
Babasultan	Abdurrahmanoğlu, Ağaoğlu, Ağanınoğlu, Ağyaroğlu, Ahmedoğlu, Akıllıoğlu, Alakuruoğlu, Alikadioğlu, Aliustaoğlu, Altuncuoğlu, Araboğlu, Avazoğlu, Ayvazoğlu, Bacıoğlu, Bakkalcıoğlu, Bekirefendioğlu, Bekiroğlu, Berberoğlu, Bodurhasanoğlu, Boduroğlu, Boyacıoğlu, Burnazoğlu, Cebecioğlu, Ciğeroğlu, Conkoğlu, Çamkirişoğlu, Çakıroğlu, Çamurluoğlu, Çelebioğlu, Çıbanoğlu, Çiçekoğlu, Çiçekzade, Çolakoğlu, Çotakoğlu, Çuhadaroğlu, Dağarlıoğlu, Dağdelenoğlu, Darıcıoğlu, Debbazoğlu, Değirmencioğlu, Dikici, Dimicioğlu, Dorukoğlu, Dostmehmedoğlu, Dumanoğlu, Ekmekçihanoğlu, Ekmekçioğlu, Emeksiz, Emeksizioğlu, Emirhacıoğlu, Emirhacıoğlu, Emirhacıoğlu, Ertzevelioğlu, Evliyabeşeoğlu, Evliyoğlu, Feyzioğlu, Geredeli, Geredelioğlu, Gıbroğlu, Gökahmedoğlu, Gökanoğlu, Gökmenoğlu, Gulamoğlu, Gudanecioğlu, Gūdanhacıoğlu, Hacıoğlu, Hacıoğlu, Hacıbaki oğlu, Hacıbekiroğlu, Hacıçuhadar oğlu, Hacıoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıömeroğlu, Hacıvelioğlu, Hafızoğlu, Halildedeoğlu, Halilhayrioğlu, Halilsofu oğlu, Halilzadeoğlu, Hasanhalifeoğlu, Hasankalfaoğlu, Hasanustaoğlu, Hatipoğlu, İbrahimfendioğlu, İbşiroğlu, İnhan oğlu, İshakoğlu, İvazoğlu, Kaburoğlu, Kadıoğlu, Kadıhavaoğlu, Kadıroğlu, Kahveci, Kanberoğlu, Kaptırcıoğlu, Karaalemdaroğlu, Karabiberoğlu, Karabekiroğlu, Karaboyroğlu, Karahüseyinoğlu, Karakadioğlu, Karamehmedoğlu, Karaoğlu, Karaosmanoğlu, Karakazoğlu, Katırcıoğlu, Katipoğlu, Kavasakoğlu, Keçeciibrahimoğlu, Keçecioğlu, Kızılbaşoğlu, Kirişcioğlu, Koşcuoğlu, Kozcuoğlu, Köçekoğlu, Kökoğlu, Köleoğlu, Körbezhocaoğlu, Köroğlu, Köseoğlu, Kusukoğlu, Kuyumcuoğlu, Kuyumcuosmanoğlu, Küçükme hmedoğlu, Küçük oğlu, Külüşhocaoğlu, Küreksiz oğlu, Kürizhocaoğlu, Kürksüz oğlu, Kürthüseyinoğlu, Kürthasanoğlu, Kürtoğlu, Mançacı, Mantarcıoğlu, Memişbeşeoğlu, Memişbeyoğlu, Menzillioğlu, Mihçioğlu, Mollaahmedoğlu, Mollaahmedzade, Mollabekiroğlu, Mollahasanoğlu, Mollahüseyinoğlu, Mollaibrahimoğlu, Mollaoğlu, Mollaömeroğlu, Muharrembeyoğlu, Muhtesipoğlu, Musaoğlu, Muslihiddinoğlu, Muslubeyoğlu, Musullubeyoğlu, Muşmuşoğlu, Müezzinoğlu, Müezzinzade, Nuhoğlu, Oduncuoğlu, Osmançavuşoğlu, Ömerbeşeoğlu, Paçaoğlu, Patlakoğlu, Ramazanoğlu, Sabuncuoğlu, Sakallıoğlu, Saraçoğlu, Sarımustafaoğlu, Seferoğlu, Serahlıbeyoğlu, Sepetoğlu, Seyitoğlu, Sürencioğlu, Sütçüoğlu, Şabanoğlu, Şatırzade, Şerbetçioğlu, Şeyhoğlu, Tabanlıoğlu, Tabanlızade, Tabıboğlu, Tapazoğlu, Taşataroğlu, Tekeciahmedoğlu, Tekehacıahmedoğlu, Tekelioğlu, Tımaroğlu, Tokalakoğlu, Tomaroğlu, Trabzonluhoca, Trabzonluoğlu, Tuzcuoğlu, Uyaroğlu, Uykucuoğlu, Uzunalıoğlu, Uzunoğlu, Ünzillioğlu, Velibeyoğlu, Velioğlu, Yahyaoğlu, Yapıcıoğlu, Yaseminoğlu, Yatalakoğlu, Zakıroğlu, Zühelyoğlu.
Cami-i Kebir	Ahadoğlu, Akıllıoğlu, Akme hmedoğlu, Akmustafaoğlu, Aliberrakoğlu, Aligulam oğlu, Aygıroğlu, Bağdatlıoğlu, Ballıoğlu, Baltaoğlu, Battaloğlu, Bekırağaoğlu, Bekirbeyoğlu, Bekiroğlu, Bellioğlu, Benderlioğlu, Boşnakoğlu, Boyacıoğlu, Bozoğlu, Buzbuzoğlu, Cebecioğlu, Çalıkoğlu, Çavuşoğlu, Çılbeşeoğlu, Çoşkar oğlu, Dallıoğlu, Dayıoğlu, Değirmenci, Değirmencioğlu, Deligözoğlu, Delihacıoğlu, Delihasanoğlu, Demircioğlu, Dervişoğlu, Emirhacıoğlu, Emirhasanoğlu, Esiroğlu, Fikıroğlu, Ganıoğlu, Geredelioğlu, Gıcıroğlu, Göceoğlu, Gökçe oğlu, Gugukoğlu, Gübtioğlu?, Hacıoğlu, Hacıme hmedoğlu, Hacımeraklıoğlu, Hacımüezzinoğlu, Hacıömeroğlu, Hacıvelioğlu, Ham oğlu, Hasanbeşeoğlu, Hasanoğlu, Hatipoğlu, Huccac oğlu, Hüsam oğlu, İfıroğlu, Kaçioğlu, Kadıoğlu, Kahvecioğlu, Kahyaoğlu, Kalemoğlu, Kameroğlu, Kapıcıoğlu, Karaalıoğlu, Karagözoğlu, Karahüseyinoğlu, Karalıoğlu, Karaosmanoğlu, Katipoğlu, Kavurmacıoğlu, Kayyumoğlu, Keçecioğlu, Kelbekiroğlu, Keleşoğlu, Kıcıroğlu, Kırdemancıoğlu, Kıyıcıoğlu, Kızıloğlu, Kocabaşoğlu, Koğukoğlu, Konyaoğlu, Koyunluoğlu, Köleoğlu, Kuydurmazoğlu, Kürekçioğlu, Kürkçüoğlu, Kürthocaoğlu, Lülecioğlu, Meseoğlu, Mollahüseyinoğlu, Mukayyidoğlu, Müsellem oğlu, Oruçoğlu, Pehlivanoğlu, Ramazanoğlu, Sakaoğlu, Salıkoğlu,

⁵⁰⁰ NFS.d., 784,785, 786, 817, 789, 790, 818; Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 39-49.

	Sepetoğlu, Soyтарыoğlu, Subaşıoğlu, Suhteoğlu, Şerefetlioğlu, Şamlıoğlu, Taranlıoğlu, Tepelioğlu, Terziahmedoğlu, Terzioğlu, Tohmaoğlu, Tontonoğlu, Topalemiroğlu, Toktokoğlu, Topalömeroğlu, Türkmenoğlu, Ustaoglu, Velioglu, Yahyabeşeoğlu, Yelogoğlu, Yesiroğlu, Yongacioğlu, Zakiroğlu.
Çavuşağa	Abdioğlu, Abduşoğlu, Abidinoğlu, Ağaoğlu, Alacanoğlu, Alazoğlu, AliBu dakoğlu, Aliefendioğlu, Aligulamoğlu, Alikadioğlu, Aliköleoğlu, Anasızoğlu, Araçlıoğlu, Araşlıoğlu, Arapoğlu, Bacılıoğlu, Bayramoğlu, Beneşoğlu, Boyacioğlu, Bozacioğlu, Börekçioğlu, Buzbuzoğlu, Cebecioğlu, Coşkaroğlu, Coşkunoglu, Çıkrıkçioğlu, Çılboroğlu, Çoruzoğlu, Deliahmedoğlu, Deligözoğlu, Emirhocaoglu, Gökgozoğlu, Gulamoğlu, Hacıabdazoğlu, Hacıalioğlu, Hacıavazoğlu, Hacıazizoğlu, Hacıbekiroğlu, Hacıbeylioğlu, Hacıdervişoğlu, Hacıeseoğlu, Hacıhamzaoglu, Hacıhasanoğlu, Hacıhüseyinoğlu, Hacıismailoğlu, Hacıkadioğlu, Hacımikailoğlu, Hacıpiroğlu, Hacıüvezoğlu, Hatipmehmedoğlu, İmamoğlu, İpekoğlu, İslamoğlu, Kabakadioğlu, Kadıhasanoğlu, Karabekiroğlu, Karagözoğlu, Karahasanoğlu, Karahüseyinoğlu, Karaibrahimoğlu, Karamehmedoğlu, Karamustafaoğlu, Kavurmacioğlu, Kavuşturucuoğlu, Kazanasmazoğlu, Keküroğlu, Kenarcioğlu, Kesimoğlu, Kirdemancioğlu, Koscuoğlu, Köleoğlu, Köshehasanoğlu, Kukadoğlu, Kuruismailoğlu, Küçükhasanoğlu, Mantarcioğlu, Memişağa, Memişoğlu, Mesciömeroğlu, Meseoğlu, Mezarcioğlu, Mollaoğlu, Muhziroğlu, Muhtesiboğlu, Muslubeseoğlu, Musluoğlu, Müezzinoğlu, Numanefendioğlu, Odabaşioğlu, Osmançavuşoğlu, Osmansancaktaroğlu, Ömeramcaoğlu, Ömerbeyoğlu, Ömeroğlu, Palaşoğlu, Reisoğlu, Sakahocaoğlu, Sakaoğlu, Selamciaoğlu, Salimefendioğlu, Salimoğlu, Saraçoğlu, Satiroğlu, Sevdalioğlu, Seyisoğlu, Sofuoğlu, Suhteoğlu, Şakirefendioğlu, Şakiroğlu, Şamlıoğlu, Terlekoğlu, Tiryakioğlu, Tokadoğlu, Tokatlıoğlu, Topalhacıbekiroğlu, Tufanoğlu, Tülüoğlu, Türüdüoğlu, Ustaabdullahoğlu, Yağciaoğlu, Yalmancioğlu, Yemenicioğlu, Yörükçuoğlu, Zakiroğlu.
Çeşme	Abacioğlu, Akgözoğlu, Alişoğlu, Bayramoğlu, Berberosmanoğlu, Böğürçüoğlu, Civeoğlu, Çelebioğlu, Çuhadaroğlu, Değirmencioğlu, Dikicioğlu, Dönekoğlu, Dünyanoğlu, Emirhacioğlu, Emirhocaoglu, Enzillioğlu, Evliyaoğlu, Gökçeoğlu, Güdanhacioğlu, Gökmenoğlu, Gülekoğlu, Hacıalioğlu, Hacıbaltaoğlu, Hacıbayramoğlu, Hacıhaliloğlu, Hacımemişoğlu, Hacıoğlu, Haşimoğlu, Himmetoğlu, İbrahimefendioğlu, Kadirhalifeoğlu, Kadirkalfaoğlu, Kahramanoğlu, Kahyaoğlu, Karahaliloğlu, Karakulakoğlu, Karaoğlu, Karaosmanoğlu, Kethüdaoğlu, Koçumoğlu, Konakoğlu, Küçükkhüseyinoğlu, Kulakoğlu, Kürkçüoğlu, Mirialioğlu, Müderrisoğlu, Müftüoğlu, Nayincioğlu, Pastırmacioğlu, Softaoğlu, Şabanoğlu, Tapacioğlu, Ünzillioğlu, Yamanoğlu, Yemenialioğlu, Zakiroğlu.
Hacıali	Açıkgözoğlu, Ahmedoğlu, Alibeyoğlu, Alioğlu, Balıkçioğlu, Bankacioğlu, Bekirefendioğlu, Bodurhasanoğlu, Bostanoğlu, Boşnakoğlu, Çelebioğlu, Danaköylüoğlu, Debbağoğlu, Dilsizoğlu, Emrullahoğlu, Hacıkeleşoğlu, Hacımahmudoğlu, Hacımehmedoğlu, Kasracioğlu, Kavşioğlu, Kefanoğlu, Keleşoğlu, Kenanoğlu, Kosukoğlu, Mahmudoğlu, Mutafoğlu, Müytaboğlu, Narinoğlu, Ovalıoğlu, Ömerbeşeoğlu, Ömeroğlu, Sanullahoğlu, Seferbeyoğlu, Semercioğlu, Semizoğlu, Şahbeyoğlu, Şamlıoğlu, Türkmenoğlu.
Hacıbeyli	Alabacakoğlu, Bulaklıoğlu, Cinoğlu, Cücebekiroğlu, Çakaloğlu, Çayırbeşeoğlu?, Dedeoğlu, Elebiçakoğlu, Emirahmedoğlu, Feyzioğlu, Ganioglu, Gök hüseyinoğlu, Gulamoğlu, İmamoğlu, Kabakçioğlu, Kabasalihoğlu, Kadıbüknünoğlu, Kasapmehmedoğlu, Kastamonuluoğlu, Kelbekiroğlu, Kıroğlu, Kırsalihoğlu, Köleoğlu, Küçükhacioğlu, Moşiloğlu, Muafıoğlu, Musuloğlu, Muşmuşoğlu, Müezzinoğlu, Receboğlu, Sancakdaroğlu, Satioğlu, Veziroğlu
Hacıdurmuş	Ağamehmedoğlu, Ağaoğlu, Akkadioğlu, Alibeyoğlu, Bekirbeyoğlu, Beşincioğlu, Camdanoğlu, Çavuşoğlu, Çayciaoğlu, Celiboğlu, Cicioğlu, Coşkunoglu, Çıtakoğlu, Dizarioğlu, Dizdarzade, Dünyanoğlu, Eğinlioğlu, Emiroğlu, Emrioglu, Evliyaoğlu, Firarioğlu, Gulamoğlu, Gökahmedoğlu, Habiboğlu, Hacıabdioğlu, Hacıbekioğlu, Hacıoğlu, Hacıosmanoğlu, Hamdioğlu, Hasanoğlu, Kabaahmedoğlu, Kayıkçioğlu, Kadioğlu, Kadıroğlu, Karagülmezoğlu, Kartoğlu, Kıcıroğlu, Kuyumcuoğlu, Kuyumcuosmanoğlu, Mehmedoğlu, Mollaahmedoğlu, Mollaibrahimoğlu, Müftüoğlu, Pasdırmacioğlu, Pişicioğlu, Poyruoğlu, Saatçi, Saatçioğlu,

	Sariahmedoğlu, Sehilkioğlu, Sehlioğlu, Sipahioğlu, Soyтарыoğlu, Tatarmustafaoglu, Traşoğlu, Velioğlu, Yabçacıoğlu
Hacievhad	Ahadoğlu, Ahmedoğlu, Aygıroğlu, Bakkaloğlu, Battaloğlu, Bayramoğlu, Benlioğlu, Beteroğlu, Boşnakoğlu, Cicioğlu, Cüceoğlu, Değirmencioğlu, Delihacioğlu, Dırnazoğlu, Ekmekçioğlu, Gökmenoğlu, Gönbeoğlu, Göncüoğlu, Hatipoğlu, Himmetoğlu, Hotakoğlu, Hotanoğlu, İlbeyoğlu, İpekoğlu, Kadioğlu, Kanberoğlu, Karaalioğlu, Karabakkaloğlu, Karabekiroğlu, Karaosmanoğlu, Karayakalioğlu, Kayabaşoğlu, Kenanoğlu, Kefanoğlu, Kilecioğlu, Kirişçioğlu, Koğucuoğlu, Köleoğlu, Köseoğlu, Kurtoğlu, Memişoğlu, Mollaoğlu, Müezzinoğlu, Pekmezcioğlu, Pireoğlu, Piroğlu, Pulcuoğlu, Sepetoğlu, Topalhasanoğlu, Topbekiroğlu, Yolcuoğlu.
Hacihalil	Abalioğlu, Abduşoğlu, Açıkgozoğlu, Akçaoğlu, Ahmeoğlu, Arabhacioğlu, Ateşoğlu, Bacaksızoğlu, Bahanecioğlu, Beyoğlu, Bezirganoğlu, Birikoğlu, Birbeyoğlu, Boyacioğlu, Ciniblioğlu, Cinlioğlu, Çakaloğlu, Çavuşoğlu, Çelebioğlu Çerkeşlioğlu, Çılbroğlu, Çilosmanoğlu, Çinilioğlu, Çolakoğlu, Dayınoğlu, Dedeoğlu, Değirmencioğlu, Delidallioğlu, Deligözoğlu, Delimehmedoğlu, Delitayoğlu, Dervişoğlu, Dilsizoğlu, Direndefiloğlu, Ekmekçioğlu, Emirhasanoğlu, Emirhüseyinoğlu, Emirhocaoğlu, Emrioğlu, Emiroğlu, Feyzioğlu, Gargioğlu, Göreldeoğlu?, Gūdanhacioğlu, Gūdükoğlu, Gūrūzlüoğlu, Gūzellioglu, Hacıazizoğlu, Hacıbakioğlu Hacıbostanoğlu, Hacıhalioğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıkeleşoğlu, Hacıoğlu, Hafizoğlu, Hamioğlu Hasanımamoğlu, Hasmanoğlu, Hedikoğlu, Hocamehmeoğlu, Hüsamoglu, Hüseyinbeyoğlu, Kabancioğlu, Kaburoğlu Kadioğlu, Kalburoğlu, Kalyoncuoğlu, Karaahmedoğlu, Karabakkaloğlu, Karataşoğlu, Kahveciosmanoğlu, Kaşifoğlu, Kazanasmaz, Kazanasmazoğlu, Keleşoğlu, Kenarcioğlu, Keşşafoglu, Kethüdaoğlu, Kirkoğlu, Kırımizāde, Kızıoğlu, Kibritçioğlu, Kibritoğlu, Kilcioğlu, Kürthacioğlu, Kürtoğlu, Mahmudoğlu, Mahmudımamoğlu, Marazoğlu, Mescioğlu, Mestçioğlu, Müytaboğlu, Müezzinoğlu, Nalbantçioğlu, Natıralioğlu, Odabaşoğlu, Orhaylioğlu, Oruçoğlu, Receboğlu, Saraçoğlu, Satıroğlu, Seferoğlu, Sivişoğlu, Subaşoğlu, Surnacioğlu, Şeyhoğlu, Tapancioğlu, Taracamehmedoğlu?, Uzunyusufoğlu, Velimehmedoğlu, Veziroğlu, Yağçioğlu, Yalmancioğlu, Zakıroğlu.
Hüseyinkethü da	Abdibeşeoğlu, Abdullahbeşeoğlu, Abdullahoğlu, Ahmedoğlu, Alazoğlu, Alibeşeoğlu, Anasızoğlu, Arikoglu, Aynacioğlu, Bedellioğlu, Bekıralendaroğlu, Bekıroğlu, Borucuoğlu, Boyacioğlu, Buyurucuoğlu, Buzbuzoğlu, Cebecioğlu, Cücebekıroğlu, Çakıroğlu, Çerkeşlioğlu, Çılbroğlu, Değirmenci, Değirmencioğlu, Deliahmedoğlu, Delikanlıoğlu, Dervişoğlu, Devırdioğlu, Dilsizoğlu, Ellezoğlu, Firariefendioğlu, Ganıoğlu, Gökhasanoğlu, Hacıbekıroğlu, Hacımehamoğlu, Hacımuharremoğlu, Hacıömeroğlu, Halilımamoğlu, Hamzaoglu, Hasanmehmedoğlu, Hasanoğlu, Hatipoğlu, Hayrullahoğlu, Hızıroğlu, Himmetoğlu, İgnecioğlu, İmamoğlu, Kabakoğlu, Kabıroğlu, Kadioğlu, Kadıroğlu, Kalburoğlu, Kalyoncuoğlu, Kanberoğlu, Karaalioğlu, Karageneoğlu, Karagözoğlu, Karabrahımoğlu, Karamehmedoğlu, Kasapoğlu, Katırcıahmedoğlu, Katırcioğlu, Kavsakoğlu, Kavşioğlu, Kavuşturucuoğlu, Kazazoğlu, Keleşoğlu, Kenanoğlu, Kırmlıoğlu, Kocabıyıkoglu, Kosukoğlu, Kuzgunoğlu, Kürtmehmedoğlu, Maşuloğlu, Musuloğlu, Müezzinoğlu, Müminbeşeoğlu, Odabaşoğlu, Orhaylioğlu, Oruçoğlu, Pekmezcioğlu, Pilavcioğlu, Receboğlu, Saffetoğlu, Salimefendioğlu, Sarıhüseyinoğlu, Satıroğlu, Sofuoğlu, Suhteoğlu, Şerefeddinoğlu, Şeyhoğlu, Tahmısoğlu, Tahmışçioğlu, Tanakoğlu, Tanakçioğlu, Tocudoğlu, Tohuboğlu, Tekeoğlu, Terzioğlu, Tiryakioğlu, Toygaroğlu, Türkahmedoğlu, Türüdüoğlu, Yahyabeşeoğlu, Yalamaoğlu, Zaimoğlu.
Karaali	Abdioğlu, Abdullah, Abdurrahmanoğlu, Abrurrezzakoğlu, Acielmaoğlu, Açıkgozoğlu, Adamustafaoglu, Ahmedoğlu, Ahmedustaoğlu, Akbıyıkoglu, Akçasancakdaroglu, Akmustafaoglu, Alikadioğlu, Alikahyaoğlu, Aliyazıcıoğlu, Anasızoğlu, Araphacioğlu, Araboğlu, Aşıkhalıoğlu, Anteplioğlu, Aygıroğlu, Bağdatlıoğlu, Bağlıhasanoğlu, Balcıoğlu, Balhoğlu, Başçavuşoğlu, Bayramköseoğlu Bekıroğlu, Belaşoğlu, Belebatıkoğlu, Berberoğlu, Beşçioğlu, Bezzaroğlu, Bıyıklıoğlu, Boyacioğlu, Bozbaşoğlu, Bozyüzoğlu, Börekçioğlu, Bulaklıoğlu, Büzükoğlu, Candaranoğlu, Cemedanoğlu, Cebeceoğlu, Cebeoğlu, Celıboğlu, Cendermeoğlu, Cevapoğlu, Cıbrıömeroğlu, Ciğeroğlu, Cinoğlu,

	Cinođlanoođlu, Cořkaroođlu, Cořkunođlu, Cuceahmedođlu, Cuceođlu, Cürümođlu, Çakıroğlu, Çakmakođlu, Çapulcuođlu, Çavuşoğlu, Çekerođlu, Çelebiođlu, Çeliboođlu, Çelikođlu, Çengiođlu, Çengelođlu, Çiftlikliođlu, Çiđömerođlu, Çizmeciođlu, Çolakbekirođlu, Çolakmehmedođlu, Çubukçuođlu, Çukadaroođlu, Debbađoođlu, Deđirmenciođlu, Delifeyziođlu, Delihasanoođlu, Deliömerođlu Derehaciođlu, Dervişoğlu, Desteciođlu, Devircanođlu, Devirdiođlu, Durduođlu, Eđriahmedođlu, Ekmekçiođlu, Ekradođlu, Emirođlu, Emirhaciođlu, Emirhocođlu, Emirhüseynođlu, Emirmehmedođlu, Esirođlu, Etyemezođlu, Fikirođlu, Gargahoođlu, Geredeliođlu Gökçeođlu, Guguođlu, Gerdanhaciođlu, Gümüšođlu, Habibođlu, Hacılioğlu, Hacıbakioğlu, Hacıbekiroğlu, Hacıemiroğlu, Hacıhasanoğlu, Hacısmailoğlu, Hacımahmudoğlu, Hacıoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıömeroğlu, Hacıyahyaoğlu, Halildedeođlu, Hamidođlu, Haşiroğlu, Hatipođlu, Helvaciođlu, Hışiroğlu, Hidayetođlu, Hidayetzade, Hancıosmanoğlu, Himmetođlu, Hociođlu, Hotanlıoğlu, Hüseyinbeyođlu, İbşiroğlu İhtiyaroğlu, İmamhalifeoğlu, İmamoğlu, İnegöllüoğlu, Kabakçı, Kabakçiođlu, Kahvecialiođlu, Kalyoncuođlu, Kanberhocođlu, Kanberođlu, Kapıcmustafaoğlu, Kapıcioğlu, Kapısızoğlu, Karaahmedođlu, Karaaliođlu, Karabacakođlu, KaraBu dakoğlu, Karaođlu, Karaismailođlu, Karakaşoğlu, Karaosmanođlu, Karasaliođlu, Karnıkabaoğlu, Katırcioğlu, Kavukçuođlu, Kavurmaciođlu, Katlamaciođlu, Kırhacioğlu, Kırhocoğlu, Kıroğlu, Kızooğlu, Kızıloğlu, Kileciođlu, Kiracihaciođlu, Köleođlu, Köseođlu, Kösekahyaođlu, Kötürümođlu, Kuburođlu, Kuşooğlu, Kuyumcuođlu, Kuyumcuosmanođlu, Kuzgunođlu, Küçükhacimustafaođlu, Küçükhaciođlu, Kürdhaciođlu, Kürkçüođlu, Lazođlu, Macukođlu, Madanođlu, Madenođlu, Mahmudođlu, Mantarciođlu, Mazlumođlu, Melekhaciahmedođlu, Melekođlu, Meseođlu, Mollaahmed, Mollaođlu, Muhzıroğlu, Murtazaođlu, Müezzinođlu, Mütesellimođlu, Mütevelliođlu, Namazođlu, Natıroğlu, Natırismailoğlu, Nazlıoğlu, Noktaođlu, Nuhbeşeoğlu, Osmanbeyođlu, Ovaliođlu, Ozanođlu, Ömeraliođlu, Ömerađaođlu, Ömerbeşeoğlu, Ömerustaođlu, Palaşoğlu, Palışoğlu, Palabıyıkooğlu, Paşaoğlu, Ramazanođlu, Recebođlu, Receptipahiođlu, Sadullahođlu, Salıkooğlu, Salukođlu, Sarıbeyoğlu, Sarıkadioğlu, Sepetođlu, Servanođlu, Seyisođlu, Soğucaklı, Soğucaklıoğlu, Sufiođlu, Şabandedeoğlu, Şabanoğlu, Tayahmedođlu, Tazıoğlu, Tokalakođlu, Tombulođlu, Topalakođlu, Tuzcuođlu, Tüfenkçı, Tüfekçiođlu, Uzunmütevelliođlu, Yağlıoğlu, Yahniciođlu, Yazıcioğlu, Yesirođlu, Yüzbaşıhasanoğlu, Zeynelođlu
Kavak	Abdullahoğlu, Abdurrezakoğlu, Akçaoğlu, Aliefendioğlu, Arabooğlu, Aşçioğlu, Bahanecioğlu, Bektaşioğlu, Börekçioğlu, Büyükalioğlu, Caferoğlu, Cezzarooğlu, Çakıroğlu, Çamurluoğlu, Çengeloğlu, Çıtakoğlu, Damaklıoğlu, Deliahmedoğlu, Demircioğlu, Eciroğlu, Emiroğlu, Esiroğlu, Feyoğlu, Gulamoğlu, Hacıhsanoğlu, Hacıosmanoğlu, Hallaçoğlu, Hamzaoğlu, Hatipoğlu, İğnecioğlu, İpçioğlu, Kabasuhteoğlu, Kabıroğlu, Kadioğlu, Kahyaoğlu, Kalyoncuoğlu, Kayıncioğlu, Kethüdaoğlu, Kırsuhteoğlu, Kirişçioğlu, Köleoğlu, Mahmudoğlu, Mehmedoğlu, Mollahamzaoğlu, Mollaoğlu, Mollaömeroğlu, Mutoğlu, Palışoğlu, Paşacioğlu, Paşacıkooğlu, Pekmezçioğlu, Receboğlu, Sancakdarooğlu, Sepetoğlu, Sipahioğlu, Sofuoğlu, Tabanlıoğlu, Üzümcüoğlu, Yağçioğlu, Yazıcioğlu
Kirkille	Akbıyıkooğlu, Bakırcioğlu, Bitişikooğlu, Dizdarooğlu, Cemekoğlu, Çobanoğlu, Debbağooğlu, Delioğlu, Gulamoğlu, Hacısaidoğlu, Hacıseyitoğlu, Hasanbeyoğlu, Hasmanoğlu, Karahasanoğlu, Karamustafaoğlu, Kasapoğlu, Kepeklioğlu, Köleoğlu, Mahmudoğlu, Mehmedustaoğlu, Mesciömeroğlu, Mollahamzaoğlu, Mollakadioğlu, Osmanoğlu, Sakaoğlu, Sofuoğlu, Velioğlu.
Müslüman Kiran	Alacanoğlu, Aliköleoğlu, Altuncuoğlu, Arabooğlu, Basmacioğlu, Battaloğlu, Bişicioğlu, Cılızoğlu, Çakıroğlu, Çilingiroğlu, Demirayakoğlu, Hacımahmudoğlu, Hacımehmedoğlu, Hekimarapoğlu Horozoğlu, İstablooğlu, Kabakçioğlu, Karaalioğlu, Karabıberooğlu, Karnıkabaoğlu, Kefanoğlu, Kenanoğlu, Kirişçioğlu Kocabaşoğlu, Kuşçuoğlu, Künganoğlu, Macukoğlu, Mecikoğlu, Mollaoğlu, Ömerbeyoğlu, Tocudoğlu?, Topalsalioğlu, Ustaabdullahoğlu, Uzunoğlu, Yesiroğlu.
Müslüman Polat	Abdulcelilooğlu, Abduşoğlu, Ahmedoğlu, Akçaoğlu, Alabekiroğlu, Arıcaklıoğlu, Aygıroğlu, Bırtdedeoğlu, Boyacioğlu, Celiloğlu, Cezayirlioğlu, Çavuşoğlu, Davudoğlu, Demirayakoğlu, Dumanlıoğlu, Dümenlioğlu, Emirhocoğlu, Emiroğlu,

	Ganioğlu, Gulamoğlu, Hacıhamzaoğlu, Hamzaoğlu, Hasanbeşeoğlu, Hasanoğlu, Hergelecioğlu, Hocamehmedoğlu, Hocaoğlu, İlbeyoğlu, İpekoğlu, Kadiroğlu, Kalyoncuoğlu, KaraBu dakoğlu, Karabudoğlu, Karnıkabaoğlu, Kepeklioğlu, Kezbanoğlu, Kırımlıoğlu, Köleoğlu, Köseoğlu, Küçükçüoğlu, Mahmudoğlu, Mantarcioğlu, Marizoğlu, Marazosmanoğlu, Mecikoğlu, Mehmedhocaoğlu, Mezarçioğlu, Oduncuoğlu, Ömercioğlu, Ömeramcaoğlu, Pirdedeoğlu, Pirzadeoğlu, Sarimehmedoğlu, Sürmeliioğlu, Tafraoğlu, Tabakoğlu, Tanakoğlu, Tilkioğlu, Tocudoğlu, Tohuboğlu.
Tekke	Akçaoğlu, Aliustaoğlu, Anteplioğlu, Beteroğlu, Biberahmedoğlu, Bitiroğlu, Bıyıklıoğlu, Boyadioğlu, Bozacıoğlu, Büyükaliioğlu, Demircioğlu, Emirhacioğlu, Emirhocaoğlu, Evliyaoğlu, Evliyazade, Gönbeoğlu, Göncüoğlu, Habiboğlu, Hacıbaltaoğlu, Hacısmailoğlu, Hacıömeroğlu, Hasanoğlu, Hatipoğlu, İmamoğlu, İshakoğlu, Kadıbüklüoğlu, Kadioğlu, Kalyoncuoğlu, Karahalıoğlu, Kerimoğlu, Köseoğlu, Köşelioğlu, Kumbaoğlu, Küçükhacioğlu, Mumcuoğlu, Müezzinoğlu, Osmanlıoğlu, Paçacıoğlu, Pirahmedoğlu, Sarihüseyinoğlu, Sofuoğlu, Taşataroğlu, Yahnicioğlu, Yirikaliioğlu
Zimiyani-Kıran	Acıavramoğlu, Acıbayramoğlu, Acıbabyosoğlu, Aciekelmioğlu, Acıgavrailoğlu, Acıgürçioğlu, Aciıstavrioğlu, Acıkostanoğlu, Acıyasefoğlu, Acıyramoğlu, Acıvasıoğlu, Ağzıyukarioğlu, Akanikoğlu, Aksavaoğlu, Akyanioğlu, Alagözoğlu, Andıroğlu, Andriyeoğlu, Andonoğlu, Arnavudoğlu, Asanosoğlu, Aslanoğlu, Arslanoğlu, Ayleparmakioğlu, Ayvazoğlu, Baglosoğlu, Balabanoğlu, Balıoğlu, Baraşoğlu, Basmacıoğlu, Bayramlıoğlu, Bedosoğlu, Bellioğlu, Benderliioğlu, Bendezoğlu, Benlioğlu, Beziroğlu, Bezzaroğlu, Boyacıoğlu, Braşoğlu, Braskovaoğlu, Buyurmazoğlu, Bülbüloğlu, Celilkostanoğlu, Cırıkioğlu, Cinlioğlu, Çalıkoğlu, Çarıkioğlu, Çatalıklıoğlu, Çataloğlu, Çavdaroğlu, Çemendaroğlu, Çıracıoğlu, Çilkostanoğlu, Çivicioğlu, Çobanoğlu, Çopuroğlu, Çorbacıoğlu, Çorekoğlu, Çukurluoğlu, Dallıoğlu, Dallyoğlu, Danyoloğlu, Değirmencioğlu, Delikirekoloğlu, Delimuradoğlu, Delisavaoğlu, Delıyanoğlu, Denkoğlu, Derebeyoğlu, Dirmandıoğlu, Dimitrioğlu, Direkoğlu, Dönbekoğlu, Ekelmioğlu, Ekinlioğlu, Elikütoğlu, Ereklillioğlu, Erespotioğlu, Erkalıoğlu, Eskicioğlu, Eşekçioğlu, Fakiroğlu, Fukaraoğlu, Gabioğlu, Gabrozioğlu, Gavrailoğlu, Gayduzoğlu, Gecegezenoğlu, Gedikkızıoğlu, Gemicioğlu, Göbücüoğlu, Gökğözoğlu, Gökoğlu, Göresbeoğlu, Güllüoğlu, Gürcüoğlu, Habızarıoğlu, Hacıoğlu, Harbecioğlu, Hamalcıoğlu, Hanyalıoğlu, Haşıroğlu, Hızaroğlu, İneboluluoğlu, İvazoğlu, İzmirlioğlu, Kabasakaloğlu, Kaçıbalıoğlu, Kadımoğlu, Kafuroğlu, Kaklamanoğlu, Kalafatoğlu, Kalaycıoğlu, Kalıpçioğlu, Kalıpçiosımoğlu, Kalinozoğlu, Kalkanoğlu, Karagözoğlu, Karoğlu, Karakostanoğlu, Karasavaoğlu, Karapapazoğlu, Karayanioğlu, Karayorgioğlu, Karınoğlu, Katırcıoğlu, Kavasoğlu, Kayrılıoğlu, Kazoğlu, Keçekazanoğlu, Keçioğlu, Kelaşoğlu, Kelkikoğlu, Keltemiloğlu, Kekekoğlu, Keklikoğlu, Keloğlu, Kelvasıoğlu, Kermekiroğlu, Kıbrıslıoğlu, Kıdırcıoğlu, Kılıçcıoğlu, Kiloğlu, Kırmızıoğlu, Kırmızıoğlu, Kırmızıkorailoğlu, Kırmızıoğlu, Kırmızıievresteoğlu, Kırmızıoğlu, Kızyanioğlu, Kilcioğlu, Kılislıoğlu, Kirekoloğlu, Kirekosoğlu, Kiremitçioğlu, Kirkasıoğlu, Kıryazıoğlu, Kocamanoğlu, Kokoşoğlu, Kondatadüdükoğlu, Kostioğlu, Korailoğlu, Kostanoğlu, Köleoğlu, Kölekostanoğlu, Körpeoğlu, Körsuzarioğlu, Köseoğlu, Kösekostanoğlu, Köserevanoğlu, Köşekoğlu, Kuşanoğlu, Kuşçuoğlu, Kuyumcuıstavrioğlu, Kuyumcuoğlu, Küpçüoğlu, Kürküilbeoğlu, Kürkçüpapazoğlu, Kürkçüoğlu, Lazarioğlu, Lazoğlu, Macaroglu, Madencioğlu, Makokoğlu, Melesoğlu, Meniloğlu, Merbasan, Mihailoğlu, Miramoğlu, Molisoğlu, Müytab, Nakuşoğlu, Nekireoğlu, Osımyorgioğlu, Palacıoğlu, Palaçoğlu, Panazoğlu, Papazoğlu, Parmaksızoğlu, Puçioğlu, Rumbeyoğlu, Salmanoğlu, Salomanoğlu, Savaoğlu, Sırçabryıkoğlu, Marazmihailoğlu, Öksüzyanioğlu, Samancıoğlu, Saryanioğlu, Setidiloğlu, Sivacıoğlu, Sipahioğlu, Soğanoğlu, Sucuoğlu, Sucuyanioğlu, Sünbülkızoğlu, Sünbüloğlu, Tarabacıoğlu, Tavilkirekoloğlu, Tekireoğlu, Tellioğlu, Tilkioğlu, Tiryakioğlu, Tolukoğlu, Tonbuloğlu, Topalkirekoloğlu, Toslakoğlu, Trabzonlu, Tudoroğlu, Uslakoğlu, Ustayorgioğlu, Valatşakoğlu?, Vasıoğlu, Viranoğlu, Yanioğlu, Yavalcıoğlu, Yavlazoğlu, Yemenicikirekoloğlu, Yemenicikostanoğlu, Yemenicioğlu, Yermikazoğlu, Yetimoğlu, Yuvarlakoğlu, Zerrecioğlu, Zeyiloğlu, Ziloğlu.

Ağaçkilise	Abdullahoğlu, Aksakaloğlu, Beloğlu, Bodurcuoğlu, Boyacıoğlu, Cesetoğlu, Cinoğlu, Cülekoğlu, Çapanoğlu, Çaşnioğlu, Çiloğlu, Çıyanoğlu, Çuhadaroğlu, Danecioğlu, Dabazoğlu, Delihasanoglu, Demircioğlu, Dervişoğlu, Duduloğlu, Eğribaşoğlu, Emiroğlu, Feyzullahbeşeoğlu, Gavgacıoğlu, Gökhasanoğlu, Habiboğlu, Hacımustafaoğlu, Hacıömeroğlu, Hatiboğlu, İncehasanoğlu, Kadioğlu, Kahyaoğlu, Kapısızoğlu, Karacaoğlu, Karaköleoğlu, Karakülahoğlu, Karaosmanoğlu, Kavukçuoğlu, Kaymakçioğlu, Kazakoğlu, Keleşmehmedoğlu, Kibaroğlu, Kofçuoğlu, Mahmudoğlu, Muradoğlu, Musaoğlu, Müezzinoğlu, Müftüoğlu, Onsekizoğlu, Ömerbeyoğlu, Ömeroğlu, Parmaksızoğlu, Poyracioğlu, Sariahmedoğlu, Soytarioğlu, Şabanoğlu, Tunluoğlu, Tutuloğlu, Uzunağaoğlu, Uzunhasanoğlu, Uzunoğlu, Velibeyoğlu, Yahyaoğlu.
Akviran	Abdurrahmanbeyoğlu, Abdurrahmanoğlu, Alibeyoğlu, Allakhasanoğlu, Aydınlioğlu, Ayrancıoğlu, Baloğlu, Bayramoğlu, Bekirefendioğlu, Bostancıoğlu, Cayakhüseyinoğlu, Cevatoğlu, Civeoğlu, Çarıkçioğlu, Çörtoğlu, Demircioğlu, Emirmehmedoğlu, Emiroğlu, Emirosmanoğlu, Gedikoğlu, Gökotosunoğlu, Gulamoğlu, Gümrükçüoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıömeroğlu, Hatiboğlu, Hafizoğlu, Hırçahasanoğlu, Hirtaoğlu, Hirehasanoğlu, Iraklioğlu, İmamoğlu, Kadıroğlu, Kahyaoğlu, Kapıcıoğlu, Karabekiroğlu, Katırcioğlu, Keskinioğlu, Keşelioğlu, Kethüdaoğlu, Kırıcıoğlu, Kirazoğlu, Kocavelioğlu, Köleoğlu, Köselioğlu, Kulakoğlu, Kullukoğlu, Kurtoğlu, Kutbulahmedoğlu, Küçükmeahmedoğlu, Lazoğlu, Malakoğlu, Mamukoğlu, Mangalaoğlu, Mankalioğlu, Mollaoğlu, Mollaosmanoğlu, Müezzinoğlu, Sakaoglu, Sarımanoğlu, Sarmanoğlu, Sarvanoğlu, Selimioğlu, Sipercioğlu, Şebeboğlu, Şişmanhüseyinoğlu, Tıslakoğlu, Tonbuloğlu, Tuzoğlu, Yolaçıkmaazoğlu, Yusufioğlu, Zoroğlu.
Alınviran	Abdurrahmanoğlu, Ahmedçelebioğlu, Aliçavuşoğlu, Ayvazoğlu, Boşnakoğlu, Çolakoğlu, Dağlioğlu, Dardağanoğlu, Delihasanoglu, Doğancıoğlu, Emirhasanoğlu, Emiroğlu, Fazlioğlu, Fethullahoğlu, Hacıahmedoğlu, Hacıalioğlu, Hacıhüseyinoğlu, Hacıoğlu, Hacısunullahoğlu, Hamzaoglu, Hocaoglu, Hüsamoglu, Kalyoncuoğlu, Karahasanoğlu, Karamehmedoğlu, Kayıkçioğlu, Kazlioğlu, Kösemoglu, Kurumustafaoğlu, Kuruoğlu, Kürtoğlu, Küsdümoğlu, Mehmedefendioğlu, Mehmedustaoğlu, Nasrullahoğlu, Niflioglu, Sakaoglu, Sariahmedoğlu, Termuharremoğlu, Topalalioğlu, Topaloğlu, Tamaçoğlu, Tomaçoğlu, Yakupbeyoğlu, Yorucuoğlu.
Arıcak	Akmehmedoğlu, Bekiroğlu, Çelebioğlu, Dardaroğlu, Delikürdoğlu, Demircioğlu, Emirahmedoğlu, Emrullahoğlu, İmamoğlu, İsmailioğlu, İsmailustaoğlu, Kadıoğlu, Kargioğlu, Karakaşoğlu, Kemaloğlu, Kenanoğlu, Mollahüseyinoğlu, Panakdozoğlu, Pehlivanoğlu, Sarıkızoğlu, Sariosmanoğlu, Serdaroğlu, Tataroğlu, Tosluoğlu, Yağlioğlu.
Bağlarbaşı	Ağlayanoğlu, Bartınlioğlu, Cubcuboğlu, Davulcuoğlu, Donukosmanoğlu, Elmacioğlu, Gömleksizoğlu, Gulamoğlu, Hergelecioğlu, Horozoğlu, Karahasanoğlu, Karaibrahimoğlu, Karaismailoğlu, Karaömeroğlu, Katırcıömeroğlu, Kerkitçioğlu, Kürdoğlu, Madanoğlu, Memişoğlu, Sarioğlu, Taşçıkaranoglu, Taşçioğlu, Tulacioğlu
Başköy	Akhasanoğlu, Akmehmedoğlu, Aynagözoğlu, Çibakoğlu, Çilimamoğlu, Çobanoğlu, Emiroğlu, Feyyazoğlu, Gedikoğlu, Gebeşahmedoğlu, Hasanoğlu, Hozmuroğlu, Huzmuradoğlu, İğnegözoğlu, İmamoğlu, Kabahasanoğlu, Kadıbeşeoğlu, Kalyonoglu, Karahasanoğlu, Kazoğlu, Keleşoğlu, Konakoğlu, Konukoğlu, Köpekoğlu, Mahmudoğlu, Mazakoğlu, Mollahasanoğlu, Müezzinoğlu, Sarimehmedoğlu, Soytarioğlu Söylemezoğlu, Şabanoğlu, Topuzoğlu, Velioğlu.
Bostanbükü	Ahmedoğlu, Akşabanoğlu, Aynacıoğlu, Bekçioğlu, Cebecioğlu, Cezayirlioğlu, Cezrealioğlu, Çavuşoğlu, Çilmehmedoğlu, Çolakoğlu, Çörekçioğlu, Debbağoğlu, Ekinhanoglu, Emiroğlu, Feyzullahoğlu, Hamzaoglu, Hatiboğlu, İbisoğlu, İğnecioğlu, İmamoğlu, İnhanoglu, Kabakçioğlu, Kadıhasanoğlu, Kadıroğlu, Karaşabanoğlu, Kırallioğlu, Köçekoğlu, Mahmudoğlu, Mutafoğlu, Sakallioğlu, Salihoğlu, Selamoğlu, Sarıbekiroğlu, Sariosmanoğlu, Softaoğlu, Sofuoğlu, Suhteoğlu, Tanakoğlu, Türkmenoğlu.
Bulak	Abdurrahmanoğlu, Aktarıcıoğlu, Akhüseyinoğlu, Akmehmedoğlu, Akşabanoğlu, Alibeşeoğlu, Aligöcenoğlu, Alikocaoglu, Aliköleoğlu, Arabhasanoğlu, Araboğlu, Aslanoğlu, Ayvazoğlu, Bacakoğlu, Baydanoğlu, Bekiroğlu, Bekirustaoğlu, Benderlioğlu, Bazarganhacıoğlu, Bazarganoğlu, Bekirbeşeoğlu, Bıçakçioğlu,

	Bıyıklıoğlu, Bodurhacıoğlu, Börekçiosmanoğlu, Bulamacıoğlu, Burunsuzoğlu, Cenkoğlu, Cezayirlioğlu, Cicioğlu, Cevaboğlu, Çakıroğlu, Çamurluoğlu, Çerçioğlu, Çernikoğlu, Çınaroğlu, Çilhüseyinoğlu, Çilingiroğlu, Çiloğlu, Çilosmanoğlu, Çilömeroğlu, Çingeoğlu, Çobanoğlu, Çobanhacıoğlu, Çolakoğlu, Çorbacıoğlu, Dabazoğlu, Damcıoğlu, Dallıoğlu, Dangazoğlu, Darıcıoğlu, Davudoğlu, Dayıoğlu, Debbagahmedoğlu, Delikaygioğlu, Deliahmedoğlu, Delioğlanoğlu, Dikkulakoğlu, Elboyloğlu, Emirahmedoğlu, Emirhocaoğlu, Emirhüseyinoğlu, Emiroğlu, Emirosmanoğlu, Emiroğlu, Emriyoğlu, Esiroğlu, Eyüblüoğlu, Fazlıoğlu, Göcmenmedoğlu, Gökmenoğlu, Gökviranlıoğlu, Göncekoğlu, Göncöoğlu, Gulamoğlu, Gürcübekiroğlu, Gürcüismailoğlu, Hacıabdioğlu, Hacıabdullahoğlu, Hacıahmedoğlu, Hacıbekiroğlu, Hacıdervişoğlu, Hacıevliyaoğlu, Hacıhaliloğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıhüseyinoğlu, Hacımuradoğlu, Hacımustafaoğlu, Hacımüezzinoğlu, Hacıoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıömeroğlu, Hacışabanoğlu, Hacıvelioğlu, Halacoğlu, Hatıboğlu, Hızarcıoğlu, Humaoğlu, Hüseyinustaoğlu, İbrahimioğlu, İbrahimustaoğlu, İhsanoğlu, İmamoğlu, İsmailgulamoğlu, İsmailköleoğlu, Kabunoğlu, Kadıbüklüoğlu, Kadımahmudoğlu, Kadılıoğlu, Kadımehmedoğlu, Kadıoğlu, Kadıroğlu, Kaklamacıoğlu, Kapullubekiroğlu, Karaahmedoğlu, Karahüseyinoğlu, Karabrahimoğlu, Karakaşoğlu, Kartacaoğlu, Katılımcıoğlu, Kayyumoğlu, Kazalioğlu, Kebabçioğlu, Kelosmanoğlu, Kenanoğlu, Kıracıoğlu, Kırtçioğlu, Kırzalıoğlu, Kısaoğlanoğlu, Kiracıoğlu, Kocabaşoğlu, Kocamehmedoğlu, Kocaoğlanoğlu, Koyunoğlu, Köçekoğlu, Köroğlu, Köseoğlu, Kötürümoğlu, Kuloğlu, Kuşoğlu, Küçükmeahmedoğlu, Küçükömeroğlu, Kürdoğlu, Kütahyalıoğlu, Macaroğlu, Madanoğlu, Madenoğlu, Mahferoğlu, Mahmudoğlu, Mahsuroğlu, Malakoğlu, Malatyalıoğlu, Mehatiyelioğlu, Mehmedoğlu, Menteşoğlu, Mıcıkıoğlu, Mihmanoğlu, Mollaahmedoğlu, Mollahüseyinoğlu, Mollaosmanoğlu, Mollaoğlu, Muradoğlu, Musluoğlu, Müytaboğlu, Müezzinoğlu, Nuroğlu, Nurullahoğlu, Ocaklıoğlu, Odabaşioğlu, Osmanbeyoğlu, Ömerbeşeoğlu, Ömerhacıoğlu, Ömerhocaoğlu, Ömeroğlu, Pehlivanoğlu, Pekmezçioğlu, Sadıkıoğlu, Salihoğlu, Sarıahmedoğlu, Sarıçavuşoğlu, Sarıhanıoğlu, Sarıkoğlu, Sarımeahmedoğlu, Seğmenhocaoğlu, Sipahioğlu, Subaşioğlu, Suhteoğlu, Softaoğlu, Şabalakoğlu, Tabakahmedoğlu, Tabanahmedoğlu, Tabanlıoğlu, Tarıkıoğlu, Tavukçuoğlu, Tayazoğlu, Terbaşoğlu, Tokatoğlu, Uzunalıoğlu, Uzunboyloğlu, Uzunıoğlu, Ürkekoğlu, Yamakoğlu, Zenginoğlu.
Bürnük	Abdullahbeyoğlu, Ahmedbeyoğlu, Aliimamoğlu, Armutçuoğlu, Bozbaşoğlu, Bölükoğlu, Burnazoğlu, Bükoğlu, Cebecioğlu, Çavuşoğlu, Çuhadaroğlu, Dursunoğlu, Emiroğlu, Ferhadooğlu, Gökhasanoğlu, Hacıalıoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacımeahmedoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıömeroğlu, Hatıboğlu, Helvacıoğlu, Hicazoğlu, Hocaoğlu, İbrahimfendioğlu, İmamoğlu, Kadıoğlu, Kadırbeyoğlu, Kadırbeyoğlu, Karaalıoğlu, Karamollaoğlu, Karaömeroğlu, Kelahmedoğlu, Kemikoğlu, Köroğlu, Kösehasanoğlu, Kösehüseyinoğlu, Köseoğlu, Kuloğlu, Külahçioğlu, Kürtoğlu, Mahmudoğlu, Mollahasanoğlu, Mollahüseyinoğlu, Mucidoğlu, Nalbantoğlu, Nükçüoğlu, Oruçoğlu, Osmanıoğlu, Petekoğlu, Pirecioğlu, Recebbeyoğlu, Saferoğlu, Sancaktaroğlu, Sarıazoğlu, Sarıosmanoğlu, Saferoğlu, Semercioğlu, Tekşikoğlu, Tüfenkçioğlu, Veliustaoğlu, Yabaoğlu, Yabaosmanoğlu, Yahyaoğlu, Yazıcıoğlu, Yonuzoğlu.
Çerçen	Aşçioğlu, Bağdadlıoğlu, Celeboğlu, Çavuşoğlu, Çiloğlu, Delimeahmedoğlu, Demircioğlu, Dervişoğlu, Dilaveroğlu, Hacıahmedoğlu, Hacıalıoğlu, Hacımusaoğlu, Hacımusluoğlu, Hasanbeyoğlu, Hatıboğlu, Kallaşoğlu, Karamustafaoğlu, Karaosmanoğlu, Kasapoğlu, Kerimoğlu, Kocahasanoğlu, Köleoğlu, Köleosmanoğlu, Kulakoğlu, Kullukoğlu, Kumaşoğlu, Kurubeyoğlu, Kurumestanoğlu, Kurumustafaoğlu, Masaloğlu, Mehmedçioğlu, Mestanoğlu, Musaoğlu, Musluoğlu, Mutafoğlu, Müytaboğlu, Sarioğlu, Tangıroğlu, Topçuoğlu, Tülekoğlu, Velioğlu, Yahyaoğlu.
Çıraklar	Bodurhüseyinoğlu, Budakoğlu, Çörekçioğlu, Çodmanoğlu, Çotmanoğlu, Çörekçioğlu, Gökoğlu, Gökoğlanoğlu, Gülhanıoğlu, Hocaoğlu, İmamoğlu, Kahyaoğlu, Karaalıoğlu, Karabiberoğlu, Keleşoğlu, Kethüdaoğlu, Korucuoğlu, Kölehasanoğlu, Kulaksızoğlu, Kurtçuoğlu, Mehmedoğlu, Sarioğlu, Şeyhoğlu, Tataroğlu, Topuzoğlu.

Çiftlik-i Süfla	Ahadbillahoğlu, Aliamcaoğlu, Altıparmaklıoğlu, Arabacıoğlu, Bâlioğlu, Bekçioğlu, Canbazoğlu, Cürümoğlu, Çolakeminoğlu, Danecioğlu, Delihacıoğlu, Emiroğlu, Esperoğlu, Gökhüseyinoğlu, Göklemezoğlu, Gülmezoğlu, Kömüşçüoğlu, Hacıfeyzullahoğlu, Hacıhimmetoğlu, Hacıismailoğlu, Hacımemişoğlu, Hasanoğlu, Hatiboğlu, İmamoğlu, Kabakoğlu, Kadioğlu, Karahaliloğlu, Kocabaşoğlu, Kömürçüoğlu, Köseoğlu, Kulaksızoğlu, Malakoğlu, Mollaahmedoğlu, Mollaismailoğlu, Osmancıoğlu, Pehlivanoğlu, Hüseyincioğlu, Solakoğlu, Soymukçuoğlu, Topaloğlu, Umuroğlu, Velibaşoğlu, Velibeşeoğlu, Yesiroğlu.
Çiftlik-i Ulvî	Araçlıoğlu, Azizoğlu, Baloğlu, Bâlioğlu, Bekçioğlu, Çavdaroğlu, Çilosmanoğlu, Ellezoğlu, Emiroğlu, Feyzioğlu, Gazanferoğlu, Gökhüseyinoğlu, Gökoğlu, Hacıalıoğlu, Hacıbakıoğlu, Hamzaoğlu, Hatiboğlu, İslamoğlu, Mehmedoğlu, Onsekizoğlu, Osmanbeşeoğlu, Şişmanoğlu
Çomakviran	Abdioğlu, Emiroğlu, Eyüboğlu, Hacıbeyoğlu, Haslıoğlu, Köroğlu, Köseoğlu, Lazoğlu.
Dane-i Süfla	Ağabeyoğlu, Ahmedbeşeoğlu, Akmehmedoğlu, Aliköleoğlu, Aligulamıoğlu, Aylazoğlu, Benderlioğlu, Bilaloğlu, Çavuşoğlu, Çilahmedoğlu, Çorbacıoğlu, Ellezoğlu, Emiralioğlu, Emiroğlu, Gökğözoğlu, Hacıoğlu, Kadioğlu, Karaahmedoğlu, Sarıalıoğlu, Karagözoğlu, Karamustafaoğlu, Kasaboğlu, Kocabaşoğlu, Konakçioğlu, Lafoğlu, Sarıoğlu, Serenlikoğlu, Setlekoğlu, Tavşancıoğlu, Topalahmedoğlu, Topalosmanoğlu.
Dane-i Ulvî	Abuşoğlu, Allukoğlu, Emirahmedoğlu, Gökmenoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıhüseyinoğlu, Hacımehmedoğlu, Hocamehmedoğlu, İbişoğlu, İmamhasanoğlu, Kabakçioğlu Kazakoğlu, Kerimoğlu, Kömüşoğlu, Kuşçuoğlu, Küçükahmedoğlu, Mehmedoğlu, Olukoğlu, Ömerhalifeoğlu, Ömerkalfaoğlu, Tavşancıoğlu.
Değirmencik	Abdioğlu, Arabacıoğlu, Delidallıoğlu, Delidayıoğlu, Gayrioğlu, Gökhüseyinoğlu, Hacıhüseyinoğlu, Hacıoğlu, Hacıyusufoğlu, Hasanbeyoğlu, İmamoğlu, Kağnıcıoğlu, Kahyaoğlu, Karahasanoğlu, Kethüdaoğlu, Kulakoğlu, Nurioğlu, Nuroğlu, Oduncuoğlu, Receboğlu, Seyranoğlu, Seyrekoğlu, Sipahioğlu, Topalhüseyinoğlu, Topaloğlu, Tülekoğlu.
Gayza	Abuşoğlu, Acarlıoğlu, Ayvazoğlu, Bırçakçioğlu, Bostancıoğlu, Dursunoğlu, Geyvelioğlu, Güvelioğlu, Hacıoğlu, Haliloğlu, Halacıoğlu, Hocaoğlu, Hüsamıoğlu, İmamoğlu, İpekoğlu, Karamanoğlu, Kargacıoğlu, Konakoğlu, Kozoğlu, Kürelıoğlu, Mollacıoğlu, Musaoğlu, Musluoğlu, Mustafabeşeoğlu, Müezzinoğlu, Odabaşoğlu, Pilavcıoğlu, Salihbeşeoğlu, Salihıoğlu, Selmanoğlu, Semizoğlu, Toskaoğlu, Toskooğlu, Uzunhüseyinoğlu
İlbarıt	Akmustafaoğlu, Dalkıranıoğlu, Deliahmedoğlu, Fazlıoğlu, Feyzioğlu, Gökmenoğlu, Hacıalıoğlu, Hacıhamzaoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıömeroğlu, Hacışabanoğlu, Hasanoğlu, Hoşafçioğlu, İbrahimbeyoğlu, Kadioğlu, Karahaliloğlu, Karabrahımoğlu, Karamehmedoğlu, Kuruhalıoğlu, Madanoğlu, Mollahasanoğlu, Mollaoğlu, Musluoğlu, Nakiyoğlu, Nakiyeoğlu, Ortakçioğlu, Osmanbeyoğlu, Sarıbrahımoğlu, Süleymanbeyoğlu.
Kadıbükü	Abazaoğlu, Aşgaroğlu, Benlioğlu, Çakıroğlu, Çuhadaroğlu, Deliibrahımoğlu, Delimehmedoğlu, Demircioğlu, Emirhasanoğlu, Emiribrahımoğlu, Emiroğlu, Gedikhüseyinoğlu, Gedikoğlu, Gökmenoğlu, Hasanoğlu, Hocaoğlu, Holdaroğlu, İmamoğlu, Karaabdullahoğlu, Karaahmedoğlu, Karahasanoğlu, Karamanoğlu, Karamustafaoğlu, Katırcıoğlu, Kelezoğlu, Külahçioğlu, Mollaoğlu, Nebioğlu, Osmanoğlu, Sakallıcaferoğlu, Sakallıkaramanoğlu, Salihoğlu, Sipahioğlu, Sofuoğlu, Sucuoğlu, Sukhaoğlu, Topaloğlu, Terzioğlu, Vedezzoğlu, Zabunoğlu.
Kadıbükü'ne Tab'i Yayla	Aşgaroğlu, Çakıroğlu, Çuhadaroğlu, Demircioğlu, Karaahmedoğlu, Karahasanoğlu, Katırcıoğlu, Külahçioğlu, Salihoğlu, Üveyoğlu, Velimehmedoğlu.
Kadıbükü'ne Tab'i Balçılar	Abazaoğlu, Benlioğlu, Deliibrahımoğlu, Hasanoğlu, Sipahioğlu, Sofuoğlu, Zabunoğlu.
Kapullu	Abbasoğlu, Abdikalfaoğlu, Ağuzoğlu, Alibeyoğlu, Aligöloğlu, Aliköleoğlu, Alişoğlu, Amcaoğlu, Avazoğlu, Balcıoğlu, Batioğlu, Bayramoğlu, Bazencioğlu, Bazarganoğlu, Bekırağaoğlu, Berberoğlu, Bostancıoğlu, Celilefendizade, Cürümlüoğlu, Çakıroğlu, Çataloğlu, Çekmezoğlu, Çelikoğlu, Çilimamoğlu, Çuhadaroğlu, Dalyanoğlu, Delihasanoğlu, Dervişoğlu, Emirahmedoğlu, Emirbeşiroğlu, Emiroğlu, Emirsalihoğlu, Fatioğlu, Fıkıoğlu, Fındıkoğlu, Gafuroğlu, Guguzoğlu, Gulamoğlu, Hacıoğlu, Hacıyusufoğlu, Halilimamoğlu, Hamzaoğlu,

	Hatiboğlu, Hocaoğlu, İmamoğlu, İkizoğlu, İmamoğlu, Kadioğlu, Kadiroğlu, Kalyoncuoğlu, Karagözoğlu, Karahüseyinoğlu, Karaköleoğlu, Kaygıoğlu, Kukuroğlu, Kulaksızoğlu, Kuşoğlu, Latifoğlu, Manavoğlu, Mantarcıoğlu, Marufioğlu, Mehmedalioğlu, Mollaismailoğlu, Nevrizoğlu, Oğuzoğlu, Oruçoğlu, Pehlivanoğlu, Petekoğlu, Saferoğlu, Sancaktaroğlu, Sarımeahmedoğlu, Sarımustafaoğlu, Seferoğlu, Seyisoğlu, Sipahioğlu, Sofuoğlu, Şahneoğlu, Tiryakioğlu, Türüdüoğlu, Tüysüzüoğlu, Uzunalioğlu, Uzunhasanoğlu, Uzunhüseyinoğlu, Yahnicioğlu, Yahyaimamoğlu, Yamakoğlu, Yavaşoğlu, Yazıcıoğlu, Zaimoğlu.
Karapınar	Ahmedbeyoğlu, Ahmedoğlu, Alioğlu, Bölükbaşoğlu, Caferoğlu, Deliademoğlu Hacıoğlu, İmamoğlu, Kadioğlu, Karahasanoğlu, Karakadioğlu Karaömeroğlu, Receboğlu.
Karıt	Abduşoğlu, Ahmedustaoğlu, Alacaoğlu, Alicikoğlu, Alişoğlu, Ayvazbeşeoğlu, Ayvazoğlu, Çilahmedoğlu, Deliahmedoğlu, Delihassanoğlu, Deliosmanoğlu, Deliömeroğlu, Dervişoğlu, Ekşiosmanoğlu, Emrioğlu, Göçoğlu, Gökhüseyinoğlu, Gulamoğlu, Hacıahmedoğlu, Hacıbayramoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıosmanoğlu, Hicazoğlu, Hocaoğlu, İbrahimioğlu, İhtiyaroğlu, İmamoğlu, Kadioğlu, Kahyaoğlu, Karaabdioğlu, Karaabdullahoğlu, Karaahmedoğlu, Karahüseyinoğlu, Karamemişoğlu, Karaosmanoğlu, Kayışoğlu, Keleşoğlu, Kethüdaoğlu, Kocabıyıkioğlu, Kocahasanoğlu, Köleoğlu, Köseömeroğlu Kürtalioğlu, Kürtöğlu, Külhanoğlu, Mollabekiroğlu, Mollamustafaoğlu, Musaoğlu, Pehlivanoğlu, Sakaoğlu, Sarısmailoğlu, Semizoğlu, Soyтарыoğlu, Tavşancıoğlu, Türkmenoğlu, Yamakoğlu, Yılancıoğlu.
Keten	Aliustaoğlu, İmamoğlu, Kocaoğlu, Köseoğlu, Küçükoğlu, Rahmaniöğlu, Selamcıoğlu, Topalimamoğlu, Tutancıoğlu.
Kılavuzlar	Abdullahfendioğlu, Abduşoğlu, Ahmedkalfaoğlu, Ahmedoğlu, Ahmedustaoğlu, Alioğlu, Ayvazoğlu, Alibeyoğlu, Benbalıoğlu, Bıçakçioğlu, Boynueğrioğlu, Canbazoğlu, Cünüboğlu, Çağarcanbazoğlu, Çavuşoğlu, Çorozoğlu, Çömezoğlu, Çörekçioğlu, Çuhadaroğlu, Deliosmanoğlu, Delireceboğlu, Eminefendioğlu, Emirhüseyinoğlu, Emirmehmedoğlu, Emirosmanoğlu, Fazlıoğlu, Gafuroğlu, Gavasoğlu, Gökhüseyinoğlu, Hacıbalıoğlu, Hacıbalıoğlu, Hacıoğlu, Hacınınoğlu, Hamidoğlu, Hüsamioğlu, İhsanoğlu, İmamoğlu, Kadiroğlu, Kalyoncuoğlu, Karaalioğlu, Karaalinioğlu, Karahüseyinoğlu, Karamehmedinoğlu, Karamemişoğlu, Karamustafanoğlu, Kasaboğlu, Kelhasanoğlu, Kuburoğlu, Kukuroğlu, Lazbeyoğlu, Lazoğlu, Mahmudoğlu, Mazıkioğlu, Mehmedustaoğlu, Mollaşabanoğlu, Müezzinoğlu, Oruçoğlu, Osmansofuoğlu, Sarıbeyoğlu, Sipahioğlu, Sofuoğlu, Şabanoğlu, Tahmazoğlu, Uzunismailoğlu, Uzunoğlu, Veliğanınoğlu, Yamanioğlu.
Kızılcaviran-ı Süfla	Abdibeyoğlu, Abdullahbeyoğlu, Piriöğlu, Boduroğlu, Büzmeoğlu, Çakıroğlu, Çalikoğlu, Çalukoğlu, Çilşabanoğlu, Çörekçioğlu, Ekinhanoğlu, İnhanioğlu, İshakoğlu, İsmailioğlu, İsmailustaoğlu, Karahasanoğlu, Karaibrahimoğlu, Karamustafaoğlu, Katırcıoğlu, Keleşoğlu, Kırhasanoğlu, Köleoğlu, Kuşoğlu, Macaröğlu, Mimyaröğlu, Osmanbeşeoğlu, Osmanioğlu, Pireoğlu, Piriöğlu, Sakaoğlu, Sariosmanoğlu, Şabanbeyoğlu, Şahinoğlu, Taşlakoğlu, Taşlıoğlu, Uzunoğlu, Yanıkioğlu.
Kızılcaviran-ı Ulvî	Alibeyoğlu, Alişoğlu, Aydınahmedoğlu, Basribeyoğlu, Beyoğlu, Cemalioğlu, Ceziroğlu, Ciritoğlu, Civelekoğlu, Civeoğlu, Cücemustafaoğlu, Çakıroğlu, Çamurcuoğlu, Çataloğlu, Çataloğlununoğlu, Çıldırımoğlu, Çıldırımamanoğlu, Çilselamioğlu, Çimenlioğlu, Çizeroğlu, Çörekçioğlu, Darıcıoğlu, Deliosmanoğlu, Emirabdullahoğlu, Gübüralioğlu, Habercioğlu, Hacıhasanoğlu, Halilbeşeoğlu, Hamurcuoğlu, Hatipoğlu, Hüseyinbeyoğlu, Karabacakoğlu, Karaeminoğlu, Karaemiroğlu, Karaismailoğlu, Karamüminoğlu, Karaosmanoğlu, Karaömeroğlu, Kebabçioğlu, Kebudoğlu, Kerimoğlu, Kırismailoğlu, Kırosmanoğlu, Kısamustafaoğlu, Kızıroğlu, Köshehasanoğlu, Köseoğlu, Kuruoğlu, Küçükosmanoğlu, Mahmudoğlu, Mollaabdioğlu, Mollaabdullahoğlu, Mollaosmanoğlu, Mudıkoğlu, Müdüroğlu, Osmanbey, Osmanbeyoğlu, Palalioğlu, Pireoğlu, Recebbeyoğlu, Sadıkdedeoğlu, Sadıkoğlu, Seferbeyoğlu, Semercioğlu, Sofuoğlu, Uzunhüseyinoğlu, Uzunibrahimoğlu, Uzunibrahimoğlu, Uzunmehmedoğlu, Uzunmustafaoğlu, Zarcıoğlu, Zorsakaloğlu.

Kirpe	Almanoğlu, Araboğlu, Aşçıoğlu, Atmacaoğlu, Azizoğlu, Bıyıklıoğlu, Boşnakoğlu, Cebecioğlu, Çavuşoğlu, Çolaksüleymanoğlu, Danacıoğlu, Devocioğlu, Diğerboşnakoğlu, Döngeloğlu, Döngüloğlu, Göcenoğlu, Gökmehtedoğlu, Hacıalioğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıbrahimioğlu, Hacıömeroğlu, Hacırecepöğlu, Halilimamoğlu, Haliloğlu, Hatiboğlu, Hoşafçıoğlu, İmamoğlu, Kabakçıoğlu, Karabiberoğlu, Karaömeroğlu, Kayıkçıoğlu, Misdikoğlu, Mollaoğlu, Mustafaoğlu, Posuroğlu, Sakaoğlu, Semerci, Sofuoğlu, Toyoğlu, Veliefendioğlu, Velioğlu.
Konarı	Ahçıbaşıoğlu, Ahmedustaoğlu, Akhasanoğlu, Akmehtedoğlu, Aliçelebioğlu, Araboğlu, Aşçıoğlu, Avazcıoğlu, Azuroğlu, Basrıbeşeoğlu, Bıyıklıoğlu, Boyacıoğlu, Çalıkıoğlu, Çimenioğlu, Çobanoğlu, Çomanoğlu, Dağhoğlu, Demircioğlu, Derenlioğlu, Dertlioğlu, Dervişoğlu, Devocioğlu, Dikkulakoğlu, Emcekoğlu, Eminefendioğlu, Emirhasanoğlu, Ejderoğlu, Ezdadoğlu, Gafuroğlu, Gazanferoğlu, Gedikoğlu, Gedizoğlu, Girdapoğlu, Göbekoğlu, Göbezoğlu, Gökçeoğlu, Gök hüseyinoğlu, Gökoğlu, Gübterioğlu, Güllaboğlu, Gülhasanoğlu, Hacıabsaloğlu, Hacıalioğlu, Hacıbekiroğlu, Hacıbostanoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacısaoğlu, Hacımüminoğlu, Hacıyusufoğlu, Hasanbeşeoğlu, Hasırcıoğlu, Haşiroğlu, Hatiboğlu, Haydaroğlu, Hınazoğlu, Hırdaoğlu, Hışiroğlu, Hocaoğlu, İbrahimustaoğlu, İhtiyaroğlu, İmamoğlu, İmecoğlu, İrekoğlu, İsmailbeyoğlu, Kabaahmedoğlu, Kadioğlu, Kadiroğlu, Kahyaoğlu, Kallaoğlu, Kalyoncuoğlu, Karaahmedoğlu, Karahasanoğlu, Karaismailoğlu, Karakaşoğlu, Karakaşzade, Karaoğlanoğlu, Karavelioğlu, Karıthıoğlu, Kartlıoğlu, Katırcıoğlu, Katipoğlu, Kaytazoğlu, Kebelioğlu, Kelalioğlu, Keleşmehtedoğlu, Keleşoğlu, Kelhasanoğlu, Kethüdaoğlu, Kırahmedoğlu, Kösehüseyinoğlu, Köseoğlu, Köylüoğlu, Kuleoğlu, Kürtosmanoğlu, Manavoğlu, Mehmedalioğlu, Mehmedustaoğlu, Memişoğlu, Memişustaoğlu, Menteşoğlu, Mısırlıoğlu, Mollaahmedoğlu, Mualleşoğlu, Muhtaroğlu, Musavelibeşeoğlu, Müminoğlu, Müstakimoğlu, Nasuhoğlu, Niyazoğlu, Ohanoğlu, Ömercioğlu, Plancioğlu, Recebbeşeoğlu, Sakaoğlu, Sarıalioğlu, Sarımehtedoğlu, Sarıömeroğlu, Sivacıoğlu, Simitoğlu, Sipahioğlu, Sunullahoğlu, Şabanoğlu, Şatroğlu, Tiryakioğlu, Topaloğlu, Tosunoğlu, Uzunbekiroğlu, Velibeşeoğlu, Velioğlu, Yayıkıoğlu, Yılcıoğlu, Yolasığmazoğlu, Yorgunoğlu, Yörükahmedoğlu, Yörükhacıahmedoğlu, Yörükioğlu, Yürekoğlu, Zirveoğlu, Zonturoğlu.
Kozciğaz	Davulcuoğlu, Gökhasanoğlu, Karakurtoğlu, Sarıosmanoğlu, Yılcıoğlu.
Kuzyaka	Ahmedbeyoğlu, Alibâlioğlu, Alacaoğlu, Aliveziroğlu, Anteplioğlu, Arıkoğlu, Aydınlioğlu, Balcıoğlu, Bektaşoğlu, Bevadoğlu, Boduroğlu, Bostancıoğlu, Bögelekoğlu, Cavlakhasanoğlu, Cavlakıoğlu, Cebecioğlu, Civacıoğlu, Cubkadioğlu, Çakmaksızoğlu, Çolakhasanoğlu, Çökelekoğlu, Çörekçioğlu, Delibaltaoğlu, Deliibrahimioğlu, Dikenioğlu, Doğancıoğlu, Ebetoğlanoğlu, Emiroğlu, Gavgaoğlu, Göbekçioğlu, Gökçeoğlu, Gökoğlu, Güveyioğlu, Hacıahmedoğlu, Hacıoğlu, Hacısalıhoğlu, Hacışabanoğlu, Halilefendioğlu, Hatiboğlu, Haşiroğlu, Hışiroğlu, Himmetoğlu, Hocaoğlu, Hökelekoğlu, İmamoğlu, İpekoğlu, Kabakçıoğlu, Kabakulakoğlu, Kadioğlu, Kadiroğlu, Kahyaoğlu, Kalyoncuoğlu, Kamçıcıoğlu, Karaahmedoğlu, Karabekiroğlu, Karacaoğlu, Karahabıboğlu, Karaismailoğlu, Karamustafaoğlu, Karanebioğlu, Karazümoğlu, Kayıkçıoğlu, Keleşoğlu, Kelkadioğlu, Kırımlioğlu, Konyaoğlu, Kostakoğlu, Kostioğlu, Köbniioğlu, Köleoğlu, Könbeoğlu, Köpekçioğlu, Köseoğlu, Köseosmanoğlu, Kuloğlu, Kuruoğlu, Küpecioğlu, Lutoğlu, Mehmedalioğlu, Memişoğlu, Meşinoğlu, Mollaahmedoğlu, Mollaoğlu, Mutoğlu, Oduncuoğlu, Osmanustaoğlu, Ozanoğlu, Ömercioğlu, Ömeroğlu, Sakaoğlu, Seferoğlu, Serdaroğlu, Sivacıoğlu, Şabanhacıoğlu, Şabanoğlu, Tahtacıoğlu, Tatarhasanoğlu, Tiryakioğlu, Tozulaoğlu, Turukoğlu, Uzunioğlu, Veliibrahimoğlu, Yılcıoğlu.
Melisa	Aliefendioğlu, Bağcıoğlu, Bölükbaşıoğlu, Çimenioğlu, Dabazoğlu, Darıcıoğlu, Delioğlu, Devocioğlu, Doğanioğlu, Emiroğlu, Gebeşoğlu, Hacıosmanoğlu, Haliloğlu, Kadımanoğlu, Karamehmedoğlu, Karaşahinoğlu, Kargacıoğlu, Kargaoğlu, Karukoğlu, Kürtoğlu, Markazlıoğlu, Maarifoğlu, Murtazaoğlu, Osmancıoğlu, Osmanioğlu, Rasıloğlu, Sarıoğlu, Sofuoğlu, Süleymansofuoğlu, Şabanoğlu, Tarakçıoğlu, Telloğlu, Tutmanoğlu, Zarcıoğlu
Moğol	Bağlıoğlu, Bayramoğlu, Canbazoğlu, Celeboğlu, Cincioğlu, Çitçioğlu, Demircioğlu, Eğriioğlu, Eyüboğlu, Hacıoğlu, Haliloğlu, İmamoğlu, Karamehmedoğlu,

	Karamustafaoğlu, Kethüdaoğlu, Köleoğlu, Kuşçuoğlu, Maksudoğlu, Murtazaoğlu, Şabanoğlu, Topçuoğlu.
Oğulviran	Alibeşeoğlu, Çobanosmanoğlu, Çolakoğlu, Delialioğlu, Delihacıoğlu, Delihassaoğlu, Delireceboğlu, Emirhasanoğlu, Emirsüleymanoğlu, Gönbeoğlu, Gönlüoğlu, Hacıoğlu, Haliloğlu, Hocoğlu, Hüsnüoğlu, İmamoğlu, Kayıkçıoğlu, Kazdağlıoğlu, Könbeoğlu, Musluoğlu, Osmanbeşeoğlu, Ömeroğlu, Soytarıoğlu, Sütlüoğlu, Topalmusluoğlu.
Pelitviran	Çolakhalioloğlu, Çolakoğlu, Davundefendioğlu, Davudoğlu, Delifiloğlu, Deligülüoğlu, Deliosmanoğlu, Dumanoğlu, Emiroğlu, Fakiroğlu, Gafuroğlu, Kıroğlu, Hacıalioğlu, Hacımahmudoğlu, Hacıoğlu, Hacısalihioğlu, Hacıvelioğlu, Hancıoğlu, Hasanoğlu, Helvacıoğlu, İbrahimioğlu, Karaalioğlu, Kısahüseyinoğlu, Köseoğlu, Mehmedbeşeoğlu, Sariosmanoğlu, Sofuoğlu, Şabanoğlu, Topalhacıoğlu, Uzunalioğlu, Uzunioğlu, Velikioğlu.
Sakaralan	Akmanoğlu, Bekirustaoğlu, Çömezoğlu, Çukuroğlu, Haliloğlu, Kabaoğlu, Kabakoğlu, Kahyaoğlu, Kavukluoğlu, Kethüdaoğlu, Kocamustafaoğlu, Suhteoğlu.
Sarıyan	Abdibeşeoğlu, Abdullahbeşeoğlu, Boduroğlu, Corukoğlu, Delihaliloğlu, Delihassanoğlu, Hamzaoğlu, Hasanoğlu, Hozmuroğlu, Hüsamioğlu, Kabakçıoğlu, Kahyaoğlu, Sarımsakçı, Sarımsakçıoğlu.
Sırçalı	Abdullahoğlu, Abdurrahmanoğlu, Akmehmedoğlu, Akmustafaoğlu, Alahasanoğlu, Camcıoğlu, Canbazooğlu, Cılızoğlu, Cinoğlu, Çakıroğlu, Çevikoğlu, Çvıoğlu, Halacoğlu, Hatıboğlu, İnyetoğlu, Kadıhasanoğlu, Kemaloğlu, Macarooğlu, Sofuoğlu, Takmayınoğlu.
Sorguncuk	Cinbekiroğlu, Dabazooğlu, Gökhüseyinoğlu, İmamoğlu, İshakooğlu, Kadıroğlu, Karamustafaoğlu, Köseoğlu, Sarımusluoğlu.
Susunduk	Hamıdoğlu, Hasanoğlu, Karaahmedoğlu, Kayoğlu, Kayoğlanoğlu, Köleoğlu, Kulakçıoğlu, Odabaşioğlu, Süleymanoğlu, Zavrakooğlu.
Tokath	Aslanooğlu, Aydınlioğlu, Balooğlu, Basmacıoğlu, Corazooğlu, Çıloğlu, Çobanoğlu, Çuhadarooğlu, Değirmencioğlu, Deliahmedoğlu, Giritlioğlu, Gulamooğlu, Karageneoğlu, Karakadioğlu, Kıbrıshioğlu, Kırcalioğlu, Kırcaoğlu, Kocaahmedoğlu, Köseoğlu, Kuşgözoğlu, Musakadioğlu, Mutafoğlu, Müytaboğlu, Müezzinoğlu, Osmanefendioğlu, Seferoğlu, Simsarooğlu, Şabanoğlu, Veliahmedoğlu, Yahyaoğlu, Yakupefendioğlu.
Yacı	Altıkulaçoğlu, Aygıralioğlu, Aygıroğlu, Bilaloğlu, Ciritmusaoğlu, Çörekçioğlu, Daneibrahimoğlu, Emirmehmedoğlu, Emirmustafaoğlu, Emiroğlu, Emirosmanoğlu, Karaalioğlu, Karaibrahimoğlu, Kayısoğlu, Kurtoğlu, Musluoğlu, Sansarooğlu, Sarımustafaoğlu, Zazaibrahimoğlu.
Müslüman Yazı	Abdurrahmanoğlu, Abdülkerimoğlu, Ademhaliloğlu, Aklatlıhacıoğlu, Akmehmedoğlu, Alifakioğlu, Alikadioğlu, Alioğlu, Alişoğlu, Aliustaoğlu, A'raçoğlu, Araçhoğlu, Arıcaooğlu, Aşıkosmanoğlu, Aşıkömeroğlu, Azmanoğlu, Bafralıoğlu, Bâlioğlu, Batıroğlu, Battaloğlu, Bekiroğlu, Benlioğlu, Benliahmedoğlu, Berecioğlu, Biberocioğlu, Bidellioğlu, Bircioğlu, Boduroğlu, Bostancıoğlu, Bostanoğlu, Botoğlu, Boyarooğlu, Bülbüloğlu, Büyükhocaoğlu, Cankaloğlu, Cimkecioğlu, Cinalioğlu, Cinhasanoğlu, Cubaoğlu, Cubcuşoğlu, Çabukoğlu, Çakalımamooğlu, Çakaloğlu, Çakıroğlu, Çapkınoğlu, Çataloğlu, Çırakhasanoğlu, Çobanoğlu, Çopuroğlu, Çölmekçioğlu, Çörekçioğlu, Çuhadarooğlu, Çuhaoğlu, Delifazlıoğlu, Deliibrahimoğlu, Delikanlıoğlu, Delimahmudoğlu, Demircioğlu, Devresioğlu, Dilkıranooğlu, Dişçioğlu, Dişçiosmanoğlu, Dişlioğlu, Doğanooğlu, Dumanooğlu, Durmuşoğlu, Düşeninoğlu, Düzcüosmanoğlu, Eflahanlıoğlu, Eflanihasanınoğlu, Ekremooğlu, Ekşioğlu, Ellezoğlu, Ellişeroğlu, Eminefendioğlu, Eminooğlu, Emirmehmedoğlu, Erzanoğlu, Eyüboğlu, Fakioğlu, Gebeşoğlu, Gökpehlivanooğlu, Gulamooğlu, Güdanoğlu, Gürefoğlu, Gürkanooğlu, Hacıbeyoğlu, Hacıhasanoğlu, Hacıhüseyin, Hacıhüseyinoğlu, Hacıibrahimoğlu, Hacıismailoğlu, Hacımustafaoğlu, Hacıosmanoğlu, Hacıpiroğlu, Hacısalihioğlu, Hacıtosunoğlu, Hacıyaoğlu, Halacoğlu, Halilcikoğlu, Haliloğlu, Halilustaoğlu, Halikooğlu, Hasanefendioğlu, Hasanoğlu, Haşiroğlu, Hatıboğlu, Hışiroğlu, Hocoğlu, Hurumooğlu, Ispartalı, İbişoğlu, İkizoğlu, İmamoğlu, Kadıoğlu, Kadıroğlu, Kameribrahimoğlu, Kamışoğlu, Kamışımamooğlu, Kapısızooğlu, Karaahmedoğlu, Karahacıoğlu, Karahainooğlu, Karahaliloğlu, Karahüseyinoğlu, Karamustafaoğlu, Karakullukçuoğlu, Karaoğlanoğlu, Kavuroğlu, Keçecioğlu, Keleşoğlu,

	Keleşhafizoğlu, Keleşoğlu, Kenanoğlu, Ketencioğlu, Kırmızıoğlu, Kısamustafaoğlu, Kocamustafaoğlu, Konakoğlu, Konukoğlu, Köroğlu, Köşehocaoğlu, Köseoğlu, Kurtçuoğlu, Kürdoğlu, Mahamoğlu, Mahmudoğlu, Malakoğlu, Manavhasanoğlu, Mardikoğlu, Mazlumoğlu, Mazlumalioğlu, Mehmedalioğlu, Mehmedustaoğlu, Memişoğlu, Mencelecioğlu, Mıhlacioğlu, Mimaroğlu, Mollabekiroğlu, Mollahasanoğlu, Mollaoğlu, Muharremoğlu, Müdüroğlu, Müezzinoğlu, Narinoğlu, Nebiahmedoğlu, Nurioğlu, Nuroğlu, Odabaşoğlu, Oruçoğlu, Osmancioğlu, Osmanoğlu, Partaloğlu, Pazarlıoğlu, Pircioğlu, Pirecioğlu, Pirvelioğlu, Ramazanoğlu, Revganoğlu, Sadıkoğlu, Salacioğlu, Sallamacioğlu, Salihoğlu, Saltoğlu, Saltosmanoğlu, Sancakdaroğlu, Sarıahmedoğlu, Sarıalioğlu, Sarıkasapoğlu, Sarıoğlu, Semercioğlu, Sobacioğlu, Sofalioğlu, Sucuoğlu, Şabançelebioğlu, Şabanoğlu, Şamlıoğlu, Şirvanoğlu, Taşlıoğlu, Tavırcioğlu, Tonbakalioğlu, Tonbakoğlu, Topalömeroğlu, Tosyalıoğlu, Tuğmanoğlu, Tuzcuoğlu, Tuzcuosmanoğlu, Ulacakoğlu, Ustaoğlu, Uzunhasanoğlu, Uzunibrahimoğlu, Vayoğlu, Vayvayoğlu, Velioğlu, Yahyaoğlu, Yazıcıoğlu, Yirikhasanoğlu, Yirikoğlu, Zehillioğlu, Zeyneloğlu.
Zimmiyan-i Yazı	Acibedosoğlu, Acikirekoloğlu, Acikoloğlu, Acikostanoğlu, Acisimyonuğlu, Advanoğlu, Akçeoğlu, Aksavaoğlu, Arabacioğlu, Asalakoğlu, Ayvalıoğlu, Ayvazoğlu, Balabanoğlu, Beharvaneoğlu, Bahşioğlu, Bodursavaoğlu, Boyracioğlu, Burbarcioğlu, Bülbüloğlu, Cücüroğlu, Çakıroğlu, Çiftçioğlu, Çobansuzarioğlu, Dayıacioğlu, Delıacioğlu, Delısavaoğlu, Delıyanıoğlu, Demcioğlu, Derelıoğlu, Demıšoğlu, Dimıslıoğlu, Devyanıoğlu, Evranoğlu, Fellahoğlu, Fındıkoğlu, Gacıoğlu, Gökğözoğlu, Gülakçeoğlu, Gülleoğlu, Gündoğduoğlu, İvadoğlu, İvlıoğlu, Kaçıoğlu, Kakuleoğlu, Kakkuşoğlu, Kalaycıoğlu, Karabedrikoğlu, Karaboduroğlu, Karacaoğlu, Karacevaboğlu, Karaçobanoğlu, Karamuradoğlu, Karaoğlanoğlu, Karayorgıoğlu, Karayörüköoğlu, Kasaloğlu, Kasapoğlu, Kazakoğlu, Kazıköoğlu, Kebapçioğlu, Kırcaoğlu, Kiremitçioğlu, Kocabaşoğlu, Kocaoğlu, Kocayasefoğlu, Kokoşoğlu, Kondencioğlu, Kondencioğlu, Kostanoğlu, Kökmekoğlu, Köleoğlu, Körkostanoğlu, Köyedoğuoğlu, Kuşçuoğlu, Lazarioğlu, Lazoğlu, Lefteroğlu, Mardıkoğlu, Medıroğlu, Meryemoğlu, Mihailoğlu, Miramoğlu, Nikolaoğlu, Oksavaoğlu, Papazoğlu, Pehlivanıoğlu, Revanlıoğlu, Selamcıoğlu, Simyonuğlu, Surnacıoğlu, Tabı-İköleoğlu, Takaoğlu, Tölüköoğlu, Tüfenkçioğlu, Vasıloğlu, Yakşioğlu, Yasefustaoğlu, Yolasığmazoğlu, Zehıroğlu, Zurnacıoğlu.
Müslüman Kıptiler	Bektaşoğlu, Halıloğlu, Hacıalioğlu, Karamustafaoğlu.

Bu tablo oluşturulurken 1831'den 1851'e kadar Safranbolu'nun tüm farklı tarihlerdeki nüfus defterleri kullanılmıştır. Bundan maksat farklı tarih aralığında aynı mahalle veya köyde yaşamış tüm insanların kullanmış oldukları lakap/sülale isimlerinin bilinmesi ve kullanılan bu lakapların zamanla değişiminin gözler önüne serilmek istenmesidir. Örneğin; 1831 yılı Alınviran köyüne ait kayıta bulunmayan Delıhasanoğlu ve Dardağanoğlu lakaplarına sahip kişilerin 1840 yılı nüfus defterinde kayıtlı olmaları⁵⁰¹ ya da aynı köyün 1831 yılı kaydında bulunan Hamzaoğlu, Hocaoğlu, Hüsamoğlu, Kalyoncuoğlu ve Karahasanoğlu lakaplarına sahip kişilerin⁵⁰² 1837 yılı nüfus defterinde kayıtlı olmamaları gibi⁵⁰³. Veya yine aynı köyün 1837 yılı kaydında Tamaçoğlu olarak

⁵⁰¹ NFS. d., 786, 211, 212.

⁵⁰² Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 44.

⁵⁰³ NFS. d., 784, 88, 90.

kaydedilen şahsın⁵⁰⁴ 1840 nüfus defterinde Tomaçoğlu olarak kayıt altına alınması gibi⁵⁰⁵ nedenler bu kararın alınmasında etkili olmuştur.

1.2.8. Safranbolu’da Erkek Nüfusun Kullandığı Unvanlar

Türk kültüründe oldukça büyük öneme sahip olan unvanlar, “Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullandığı ad, san⁵⁰⁶” şeklinde tanımlanmaktadır. Unvanlar, kişi adından önce kullanılabildikleri gibi sonrasında da kullanılabilmektedir⁵⁰⁷. Nitekim 1840 yılında düzenlenen nüfus verilerine göre Safranbolu’da 93 erkeğin isminden önce ya da isminden sonra kullandığı bir unvanı bulunmaktadır. Müslüman nüfusun sadece %1,18’lik bölümünün kullandığı bu unvanlar; Hacı, Efendi, Zenci, Derviş, Elhac, Emir, Esseyid, Hafız ve Şeyh’dir⁵⁰⁸.

Hacı: “Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman; Kudüs Efes vb. kutsal bir yeri ziyaret etmiş olan Hristiyan⁵⁰⁹” olarak tanımlanan Hacı, Safranbolu’da en fazla kullanılan unvandır. Karaali Mahallesinde 25, Babasultan mahallesinde 12, Cami-i Kebir ve Hacıhalil mahallelerinde 5’er, Bulak köyünde 4, M. Yazı köyünde ve Çavuş mahallesinde 3, Hacıdurmuş ve Çeşme mahallelerinde 2, Kavak, Hacıevhad, Müslüman Kıran, Hacıali, Tekke mahalleleri ile Karıt köyünde 1’er kişi olmak üzere toplam 67 kişi, isimlerinden önce Hacı unvanı kullanmıştır⁵¹⁰.

Efendi: Arapça “seyyid” ve “mevlâ” kelimelerinin karşılığı olarak 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil görmüş, saygıdeğer ve itibar sahibi kimselere mahsus bir tabir olarak kullanılmaya başlanmış olan efendi unvanı, sosyal, siyasi, ilmi, dini ve tasavvufi çevrelerde giderek geniş bir kullanım alanı bulmuştur⁵¹¹. Safranbolu’da en fazla kullanılan ikinci unvan olan Efendi, Karaali ve Cami-i Kebir mahallelerinde 2’şer, Babasultan, Kavak, Çavuş, Tekke mahallelerinde ve Bulak ile Bostanbükü köyünde 1’er kişi olmak üzere toplam 10 kişinin isimlerinden sonra kullanılmıştır⁵¹².

⁵⁰⁴ NFS. d., 784, 89.

⁵⁰⁵ NFS. d., 786, 211.

⁵⁰⁶ *Türkçe Sözlük*, haz., Şükrü Halûk Akalın vd. (Ankara: TDK Yayınları, 2020), 638.

⁵⁰⁷ Yeter Torun, “Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1 (2006), 362.

⁵⁰⁸ NFS. d., 785, 786.

⁵⁰⁹ *Türkçe Sözlük*, 229.

⁵¹⁰ NFS. d., 785, 2-25, 27-43, 45-57, 65-75, 151-180, 183-212, 103-117, 91-94, 135-139, 59-64, 77-82, 87-89, 97-99, 131-134; NFS. d., 786, 73-78.

⁵¹¹ Orhan F. Köprülü, “Efendi”, *DİA*, Cilt 10 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 455-456.

⁵¹² NFS. d., 785, 2-25, 47-57, 27-43, 59-64, 103-117, 131-134, 151-180; NFS. d., 786, 63-67.

Zenci: Türkçe sözlükte “siyah ırktan olan kimse⁵¹³” olarak tabir edilen Zenci, Safranbolu’da en fazla kullanılan üçüncü unvandır. Hacıhalil ve Çavuş mahalleleri ile Konarı köyünde 2’şer kişi olmak üzere toplamda 6 kişinin adından önce zenci unvanı bulunmaktadır⁵¹⁴.

Derviş: Farsça bir kelime olan ve bütün Müslüman milletlerin dillerine girmiş olan derviş unvanı, esas itibariyle “muhtaç, yoksul ve dilenci” anlamlarına gelse de bir tarikata ve şeyhe bağlı olan mürid, sūfyâne hayat yaşayan kişi şeklinde tanımlanmaktadır⁵¹⁵. Safranbolu’da Karaali, Babasultan ve Hüseyin Kethüda mahallelerinde 1’er kişi olmak üzere toplamda üç kişinin isminden önce derviş unvanı kullanılmıştır⁵¹⁶.

El-hac: “Hacı, hac vazifesini yerine getirmiş kimse⁵¹⁷” olarak ifade edilen el-hac unvanı, Safranbolu’da Karaali mahallesinde 2, Tekke mahallesinde 1 kişi olmak üzere toplam 3 kişinin isminden önce kullanılmıştır⁵¹⁸.

Emir: İlk Türk-İslam devletlerinde ülke, şehir, ahali ve bazı vazifelerin yöneticilerine verilen bir unvan olan emir⁵¹⁹, Safranbolu’da sadece Hacıhalil Mahallesinde 1 kişinin isminden önce kullanılmıştır⁵²⁰.

Esseyid: “Ulu kişi, efendi⁵²¹” şeklinde ifade edilen bu unvan, Hz. Muhammed’in soyundan gelen kimseler için kullanılan seyit⁵²² kelimesinden kaynaklanmış olup Safranbolu’da sadece Karaali mahallesinde bir kişinin isminden önce kullanılmıştır⁵²³.

Hafız: Arapça’da “korumak, ezberlemek” manasındaki hıfz kökünden türemiş bir sıfat olan Hafız⁵²⁴, “Kur’an’ı bütünüyle ezbere bilen kimse⁵²⁵”lerin kullandıkları bir unvandır. Safranbolu’da sadece Babasultan mahallesinde bir kişinin isminin önünde Hafız unvanı bulunmaktadır⁵²⁶.

⁵¹³ *Türkçe Sözlük*, 701.

⁵¹⁴ NFS. d., 785, 65-75, 103,117; BOA NFS. d., 786, 129-148.

⁵¹⁵ Tahsin Yazıcı, “Derviş”, *DİA*, Cilt 9 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 188.

⁵¹⁶ NFS. d., 785, 2-25, 27-43, 121-129.

⁵¹⁷ Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 396.

⁵¹⁸ NFS. d., 785, 2-25, 131-134.

⁵¹⁹ Zeynep Altunsoy, “İlk Türk-İslam Devletleri’nde Kullanılan İdari ve Askeri Terim ve Unvanlar” (Yükseklisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2006), 43.

⁵²⁰ NFS. d., 785, 65-75.

⁵²¹ Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 418.

⁵²² *Türkçe Sözlük*, 542.

⁵²³ NFS. d., 785, 2-25.

⁵²⁴ Nebi Bozkurt, “Hafız”, *DİA*, Cilt 15 (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 74.

⁵²⁵ *Türkçe Sözlük*, 230.

⁵²⁶ NFS. d., 785, 151-180.

Şeyh: Türkçe sözlükte “Tarikat kurucusuna, tarikat büyüklerine veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimseye verilen ad; Arap kabile ve aşireti başkanı⁵²⁷” şeklinde tanımlanan şeyh unvanı, çeşitli ilim dallarında otorite kabul edilmiş âlimler için de kullanılmıştır⁵²⁸. Safranbolu’da sadece Bulak köyünde bir kişinin isminden önce şeyh unvanı bulunmaktadır⁵²⁹.

1.2.9. Safranbolu’da Erkek Nüfusun Kullandığı İsimler

Sadece nesne, varlık ya da obje için değil insan için de çok önemli olan isim, onomastik bilim dalının inceleme alanına girmektedir⁵³⁰. Özel adlar bilimi anlamına gelen Onomastik biliminin kişi adlarını konu alan bölümüne de Antroponimi denilmektedir⁵³¹.

İnsanın kültürel ve bireysel kimliğini yansıtmamasının yanında, insanoğlunu belirli kılark kargaşayı, karışıklığı, yanılma ve yanlışlığı önleyerek kişiler arası ilişkileri düzenleyen kişi adları⁵³², kültürel aidiyeti ve toplumsal varoluşu simgeleyen kodlar olarak önem taşıdıkları gibi sosyo-kültürel bağlamda şekillenen anlam ve formları açısından da toplumsal kimliğin sembolojik araçları olmuşlardır⁵³³. Başka bir deyişle bir milletin dil, tarih, kültür ve folkloru bakımından büyük önem taşıyan kişi adları, kullanıldıkları coğrafyanın, kültürün, dini ve fikri inanışın izlerini taşımaktadır⁵³⁴. Nitekim Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali gibi isimlerde dini, Oğuz, Kaan, Alparslan gibi isimlerde milli, aile büyüklerinin isimlerini tercihlerde ise töresel değerlerin etkisini görmek mümkündür.

Safranbolu’da kullanılan erkek isimlerine bakıldığında ise dini değerlerin etkisi oldukça güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Nitekim 7.857 Müslüman erkek nüfusa sahip kazanın %21,50’sinin yani 1.689 kişinin Mehmet isminde olması bunu göstermektedir. Son peygamber Hz. Muhammet (SAV)’in ismi Türkler tarafından Mehmed şeklinde

⁵²⁷ *Türkçe Sözlük*, 582.

⁵²⁸ Nesrin Güllüdağ, Halit Baş, “1452 Numaralı İzmit Şeriye Sicilinde Yeralan Unvan ve Lakaplar Üzerine Bir İnceleme” *Anasay*, Sayı 7 (Şubat 2019), 88.

⁵²⁹ NFS. d., 785, 151-180.

⁵³⁰ Mualla Murat, Gizem Gülkanat, “Onomastik Bilimi ve Eğitim” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 28 (Ekim 2018): 248.

⁵³¹ Yılmaz Kurt, “Adana Sancağında Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 26 (1991): 169.

⁵³² Mehralı Calp, “Kişi Adları Üzerine Bilimsel Bir Çalışma (Ağrı Örneği)”, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 52 (Erzurum 2014): 29.

⁵³³ Celalettin Çelik, “Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2 (Haziran 2006): 39-40.

⁵³⁴ Ahmet Gündüz, “1561 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Kocaeli Sancağında Şahıs İsimleri”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu- III* (Kocaeli: 2017): 723.

kullanılmıştır. Bunun sebebi, Türk milletinin peygambere duyduğu derin sevgi ve hürmetten dolayı onun adının aynen kullanılmasının bir nevi saygısızlık olarak görmesinden kaynaklanmaktadır⁵³⁵. 951 kişi %12,10 oranla Mustafa isminin ikinci sırada, 875 kişi %11,14 oranla Ahmet isminin üçüncü sırada yer alması da -bu isimlerin peygambere nispet edilen isimler olmalarından dolayı- son peygamber Hz. Muhammet'e duyulan sevginin bir tezahhürü olmalıdır. Bununla birlikte Âdem, Eyüb, Halil-İbrahim, İsmail, İdris, Musa, Süleyman, Yusuf, Yakup, Yahya, Yunus gibi peygamber isimlerinin de kazada kullanılan isimler arasında yer alması Safranbolu'lu Müslümanların isim koymada dini değerlere verdikleri önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca Abdullah, Feyzullah, Nurullah, Sadullah, Abdurrahman, Kadir ve İslam isimlerinin yanı sıra Bekir (Ebubekir'e atfen), Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin isimlerinin tercih edilmesi de Allah'a, Hulefâ-yi Râşidîn'e ve ehlibeyte duyulan sevgiyi göstermesi bakımından önemlidir (Tablo 15).

Neticede Safranbolu'da Müslümanların tercih ettiği 78 farklı erkek isiminde büyük oranda Türk-İslam ve Arap geleneğinin etkisi görülmektedir. Bu isimlerin çoğunluğu Arapça kökenli İslami isimler olmakla birlikte Nihat gibi Farsça kökenli, Satı, Satılmış, Akman gibi Türkçe kökenli isimler de Safranbolu'da kullanılan isimler arasında yer almıştır (Tablo 15).

⁵³⁵ Ali Açık, "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2 (2003): 317.

Tablo 15. Safranbolu Müslüman Erkeklerin Kullandıkları İsimler, Sayıları ve Toplam Müslüman Nüfusa Oranları⁵³⁶

M.İsim	Kişi Sayısı	Toplam M. Nüfusa Oranı %	M.İsim	Kişi Sayısı	Toplam M. Nüfusa Oranı %	M.İsim	Kişi Sayısı	Toplam M. Nüfusa Oranı %
Mehmed	1689	21,50	Raşid	9	0,11	Aziz	1	0,01
Mustafa	951	12,10	Emrullah	6	0,08	Baki	1	0,01
Ahmed	875	11,14	Haşim	6	0,08	Beşir	1	0,01
Hüseyin	677	8,62	Hurşit	6	0,08	Bilal	1	0,01
Ali	561	7,14	Kadir	6	0,08	Ethem	1	0,01
Osman	548	6,97	Said	6	0,08	Fettah	1	0,01
Hasan	483	6,15	Selim	6	0,08	Feyyazali	1	0,01
İsmail	357	4,54	Mehmedali	5	0,06	Halid	1	0,01
İbrahim	272	3,46	Nuri	4	0,05	Hamid	1	0,01
Emin	204	2,60	Eyüb	3	0,04	Hüseyin Kemal	1	0,01
Ömer	184	2,34	Hidayet	3	0,04	Hüseyin Hilmi	1	0,01
Halil	181	2,30	Satı	3	0,04	Kâmil	1	0,01
Abdullah	168	2,14	Satılmış	3	0,04	Kemal	1	0,01
Süleyman	162	2,06	Salim	3	0,04	İdris	1	0,01
Bekir	93	1,18	Yahya	3	0,04	İslam	1	0,01
Salih	85	1,08	Hamza	2	0,03	Kebir	1	0,01
Feyzullah	58	0,74	Akman	2	0,03	Raci	1	0,01
Abdurrahman	37	0,47	Cafer	2	0,03	Rüştü	1	0,01
Yusuf	27	0,34	Mümin	2	0,03	Sadık	1	0,01
Yakup	26	0,33	Nazif	2	0,03	Yunus	1	0,01
Tahir	23	0,29	Ruşen	2	0,03	Tayyar	1	0,01
Şakir	19	0,24	Sadullah	2	0,03	Nurullah	1	0,01
Memiş	19	0,24	Numan	2	0,03	Nihat	1	0,01
Veli	16	0,20	Musa	2	0,03	Muslu	1	0,01
Mahmud	11	0,14	Âdem	1	0,01	Mustafa Sadık	1	0,01
Recep	11	0,14	Âlim	1	0,01	İsmi Yazılmayan:	3	0,04
Toplam	7737	98,45		92	1,23		28	0,29

Genel Toplam: 7857

Safranbolu kazasında Müslümanlarla birlikte Zimmiyan-i Kıran Mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyünde gayrimüslimler de yaşamaktadır. Rum oldukları bilinen bu gayrimüslimler ise 89 farklı isim kullanmışlardır (Tablo 16).

Kazadaki Rum nüfusun 1 kişi hariç tamamının isim bilgileri nüfus defterine kaydedilmiştir. Buna göre toplam 1.008 Rum'un %9,72'sinin kullandığı erkek ismi yani'dir. Toplamda 98 kişinin kullandığı isim, Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 73 kişinin⁵³⁷ kullanımıyla en fazla tercih edilen birinci isim iken Zimmiyan-i Yazı köyünde 25 kişinin kullanımıyla en fazla tercih edilen ikinci isim olmuştur. Rumların en fazla tercih ettikleri Yorgi ismi 86 kişinin kullanımı %8, 53 oranıyla ikinci sırada yer alırken

⁵³⁶ NFS. d., 785, 786, 817.

⁵³⁷ Daha önce yazmış olduğumuz makalenin arşiv okumalarında, okunamayan bazı isimlerin bu tez çalışması esnasında okunabilmesiyle Zimmiyan-i Kıran mahallesinde yaşayan Rumların isimlerinde bazı değişiklikler söz konusu olmuştur. Buna göre "H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı", adlı makalemizde geçen isimlerden Yani, 72 değil 73, Yorgi 65 değil 66, Suzari 36 değil 38, Yordan 35 değil 37 olarak değiştirilmiş olup tablo: 18'de yer almaktadır. Bk., Okumuş, Tekin, "H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı", 128.

73 kişinin kullanımı %7,24 oranıyla Dimitri, Rumlar arasında en fazla tercih edilen üçüncü erkek ismi olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 16. Safranbolu Gayrimüslim Erkeklerin Kullandıkları İsimler, Sayıları ve Toplam Gayrimüslim Nüfusa Oranları

G.M. İsim	Kişi Sayısı	Toplam G. M. Nüfusa Oran %	G. M. İsim	Kişi Sayısı	Toplam G. M. Nüfusa Oran %	G.M. İsim	Kişi Sayısı	Toplam G.M. Nüfusa Oran %
Yani	98	9,72	Ekelmi	6	0,60	Edram	1	0,10
Yorgi	86	8,53	Kirkor	6	0,60	Enami	1	0,10
Dimitri	73	7,24	Kalboz	5	0,50	Hirabor	1	0,10
Kirekol	64	6,35	Murad	5	0,50	Hristosla	1	0,10
İstavri	51	5,06	Nemil	5	0,50	Harabnor	1	0,10
Kostan	50	4,96	Baglos	4	0,40	Hazas Nozla	1	0,10
Yordan	48	4,76	Enadi	4	0,40	Hristo	1	0,10
Suzari	41	4,07	Haranbo	4	0,40	Hristos	1	0,10
Sava	38	3,77	Kiryako	4	0,40	Kafka	1	0,10
Anastas	32	3,17	Korail	4	0,40	Kalinoz	1	0,10
Vasil	32	3,17	Bayramlı	3	0,30	Kirlos	1	0,10
Andon	30	2,98	Molisi	3	0,30	Kostanti	1	0,10
Simyon	29	2,88	Nidelli	3	0,30	Lantari	1	0,10
Mihail	27	2,68	Nikol	3	0,30	Leftim	1	0,10
İlbe	18	1,79	Suma	3	0,30	Luka	1	0,10
Yovakim	18	1,79	Todori	3	0,30	Mara Beno	1	0,10
İstoza	17	1,69	Cücür	2	0,20	Masal Bender	1	0,10
Lazari	16	1,59	İstožno mez	2	0,20	Nemel	1	0,10
Bedos	15	1,49	Kelemker	2	0,20	Penayod	1	0,10
Andriye	13	1,29	Manasi	2	0,20	Serafil	1	0,10
Nikola	13	1,29	Yovani	2	0,20	Seraka Nim	1	0,10
Yasef	12	1,19	Zahriye	2	0,20	Sirhan	1	0,10
İstefanos	11	1,09	Zanail	2	0,20	Tekire	1	0,10
İstefan	10	0,99	Abastol	1	0,10	Trandefil	1	0,10
Lefter	10	0,99	Anasta Nos	1	0,10	Yako	1	0,10
Osim	10	0,99	Avram	1	0,10	Yesfil?	1	0,10
Asanos	9	0,89	Baglo	1	0,10	Zebegan	1	0,10
Esber	8	0,79	Bendili	1	0,10	Ziyolni yoz	1	0,10
Anastos	7	0,69	Bolkim?	1	0,10	İsmi Yazılmayan: 1 Kişi %0,10		
Braskova	7	0,69	Bretomez	1	0,10			
Toplam	893	88,55		86	8,60		29	2,90

Genel Toplam: 1008

Kazanın her mahalle ve her köyünde hangi isimlerin kaç kişi tarafından kullanıldığı, bunların yaşanılan yerin kendi nüfusuna göre oranları için tablo 17'ye bakılabilir. Bu tablo incelendiğinde Kadıbükü'nde 10 kişinin kullanımı ve köy nüfusunun %14,49 oranıyla Ali, Keten'de 4 kişinin kullanımı %21,05 oranıyla Mustafa, Moğol'da 6 kişinin kullanımı ve %14,63 oranıyla Ali, Oğulviran'da 10'ar kişinin kullanımı ve %11,24 oranlarıyla Osman ve Hüseyin, Sorguncuk'da 5 kişinin kullanımı ve %16,13 oranıyla Hüseyin, Yacı'da 5 kişinin kullanımı ve %12,50 oranıyla Hüseyin en fazla tercih edilen isimler olmuştur. Bunun dışında Balcılar'da Mustafa ve İbrahim,

Karapınar'da Mustafa, Ali ve Hüseyin, Değirmencik'te Mustafa, Ahmed, Hasan ve Hüseyin, Kozciğaz'da Hasan, Sakaralan'da da Mustafa ismi Mehmed ismiyle birlikte en fazla tercih edilen isimlerdir. Geri kalan 16 mahalle, 33 köy ile Müslüman Kıptiler arasında dahi en fazla tercih edilen birinci isim Mehmed'dir. Kendi nüfusuna göre Mehmed isminin en fazla tercih edildiği yer, erkek nüfusu 55 olan Bağlarbaşı köyüdür. Köyün %40,00 'ı (22 kişi) Mehmed ismine sahiptir. Bu ismin en fazla kullanıldığı ikinci yer, erkek nüfusu 100 olan Çeşme mahallesidir. Mahallenin %38'i (38 kişi) Mehmed ismini kullanmaktadır. Bunu takip eden yer ise nüfusu 451 olan Karaali mahallesidir. Mahallenin %34,59'unun (156 kişinin) Mehmed ismini kullanarak bu ismin en fazla tercih edildiği üçüncü yer olmuştur.

Tablo 17 incelendiğinde en fazla isim çeşitliliği bulunan yerlerin Zimmiyan-i Kıran Mahallesi (82), Zimmiyan-i Yazı (33) ve Konarı köyü (28) olduğu görülecektir. Zimmiyan-i Kıran mahallesindeki isim çeşitliliğinin fazla olmasında Safranbolu'da nüfusu en fazla yer olmasının dışında burasının ticari bakımdan dış dünyaya daha açık olmasında aramak mümkündür.

Tablo 17. Safranbolu'da Kullanılan Erkek İsimlerinin Mahalle ile Köylerdeki Kullanım Sayıları ve Yerleşim Birimlerinin Erkek Nüfusuna Oranları (%)

Babasultan	Abdullah 15 (4,42), Abdurrahman 1 (0,29), Ahmed 38 (11,21), Ali 29 (8,55), Baki 1 (0,29), Bekir 8 (2,36), Emin 11 (3,24), Eyüb 1 (0,29), Feyzullah 2 (0,59), Halil 6 (1,77), Hasan 9 (2,65), Hüseyin 23 (6,78), Hüseyinhilmi 1 (0,29), İbrahim 11 (3,24), İsmail 8 (2,36), Mehmed 98 (28,91), Mehmedali 1 (0,29), Mustafa 39 (11,50), Osman 16 (4,72), Ömer 3 (0,88), Salih 3 (0,88), Sadullah 1 (0,29), Süleyman 7 (2,06), Tahir 2 (0,59), Yakup 2 (0,59) Yusuf 2 (0,59), Yazılmamış 1 (0,29). 26 Farklı İsim
Cami-i Kebir	Abdullah 1 (0,48), Abdurrahman 1 (0,48), Adem 1 (0,48), Ahmed 29 (14,01), Ali 10 (4,83), Bekir 1 (0,48), Emin 4 (1,93), Feyzullah 1 (0,48), Halil 3 (1,45), Hasan 8 (3,86), Hurşit 1 (0,48), Hüseyin 16 (7,73), İbrahim 4 (1,93), İsmail 10 (4,83), Mehmed 66 (31,88), Musa 1 (0,48), Mustafa 29 (14,01), Osman 7 (3,38), Ömer 5 (2,42), Selim 1 (0,48), Süleyman 4 (1,93), Tahir 1 (0,48), Veli 1 (0,48), Yahya 1 (0,48), Yusuf 1 (0,48). 25 Farklı İsim
Çavuşağa	Abdullah 8 (2,78), Ahmed 37 (12,85), Ali 23 (7,99), Bekir 6 (2,08), Emin 7 (2,43), Feyzullah 1 (0,35), Halil 5 (1,74), Hasan 9 (3,13), Haşim 1 (0,35), Hüseyinkemal 1 (0,35) Hüseyin 8 (2,78), İbrahim 8 (2,78), İsmail 11 (3,82), Mehmedali 1 (0,35), Mehmed 72 (25,00), Memiş 1 (0,35), Mustafa 44 (15,28), Osman 19 (6,60), Ömer 5 (1,74), Raci 1 (0,35), Said 1 (0,35), Salih 1 (0,35), Sadullah 1 (0,35), Salim 2 (0,69), Süleyman 8 (2,78), Yakup 2 (0,69), Yusuf 4 (1,39), Tahir 1 (0,35). 28 Farklı İsim
Çeşme	Abdullah 3 (3,00), Ahmed 11 (11,00), Ali 7 (7,00), Bekir 1 (1,00), Emin 3 (3,00), Feyzullah 1 (1,00), Halil 2 (2,00), Hasan 2 (2,00), Hüseyin 2 (2,00), İbrahim 1 (1,00), İsmail 3 (3,00), Mehmed38 (38,00), Mustafa 16 (16,00), Osman 5 (5,00), Ömer 2 (2,00), Raşid 1 (1,00), Salih 1 (1,00), Yakup 1 (1,00). 18 Farklı İsim
Hacali	Ahmed 6 (10,34), Ali 8 (13,79), Bekir 2 (3,45), Emin 2 (3,45), Feyzullah 1 (1,72), Halil 1 (1,72), Hüseyin 5 (8,62), İbrahim 3 (5,17), İsmail 2 (3,45), Mehmed 12 (20,69), Mustafa 8 (13,79), Osman 4 (6,90), Ömer 3 (5,17), Veli 1 (1,72). 14 Farklı İsim
Hacıbeyli	Abdullah 1 (1,64), Ahmed 6 (9,84), Ali 4 (6,56), Bekir 2 (3,28), Halil 1 (1,64), Hasan 3 (4,92), Hüseyin 7 (11,48), İsmail 5 (8,20), Mehmed 18 (29,51), Mustafa 8 (13,11), Osman 2 (3,28), Ömer 3 (4,92), Salih 1 (1,64). 13 Farklı İsim
Hacıdurmuş	Ahmed 13 (17,33), Ali 6 (8,00), Bekir 1 (1,33), Bilal 1 (1,33), Emin 2 (2,67), Feyzullah 1 (1,33), Hüseyin 2 (2,67), İbrahim 2 (2,67), İsmail 5 (6,67), Mehmed 18 (24,00), Mustafa 15 (20,00), Mustafa Sadık 1 (1,33), Osman 2 (2,67), Ömer 2 (2,67), Rüştü 1 (1,33), Süleyman 2 (2,67), Yusuf 1 (1,33). 17 Farklı İsim
Hacievhad	Abdullah 5 (4,95), Ahmed 6 (5,94), Ali 5 (4,95), Bekir 1 (0,99), Emin 2 (1,98), Feyzullah 1 (0,99), Halil 2 (1,98), Hasan 2 (1,98), Hüseyin 7 (6,93), İbrahim 2 (1,98), İsmail 8 (7,92), Mehmed 30 (29,70), Mustafa 13 (12,87), Osman 8 (7,92), Ömer 3 (2,97), Süleyman 6 (5,94). 16 Farklı İsim
Hacıhalil	Abdullah 6 (2,96), Ahmed 26 (12,81), Ali 11 (5,42), Emin 3 (1,48), Feyzullah 2 (0,99),

	Halil 7 (3,45), Hasan 7 (3,45), Hurşit 1 (0,49), Hüseyin 15 (7,39), İbrahim 5 (2,46), İsmail 10 (4,93), Mahmud 1 (0,49), Mehmed 55 (27,09), Memiş 1 (0,49), Mustafa 28 (13,79), Osman 10 (4,93), Ömer 6 (2,96), Raşid 1 (0,49), Salih 1 (0,49), Süleyman 3 (1,48), Yakup 1 (0,49), Yusuf 3 (1,48). 22 Farklı İsim
Hüseyinkethüda	Abdullah 5 (2,82), Ahmed 27 (15,25), Ali 11 (6,21), Bekir 2 (1,139), Emin 3 (1,69), Halil 8 (4,52), Hasan 3 (1,69), Hurşit 1 (0,56), Hüseyin 13 (7,34), İbrahim 2 (1,13), İsmail 14 (7,91), Mehmed 43 (24,29), Mustafa 26 (14,69), Osman 10 (5,65), Ömer 2 (1,13), Salih 2 (1,13), Süleyman 2 (1,13), Yusuf 1 (0,56), Tahir 2 (1,13). 19 Farklı İsim
Karaali	Abdullah 8 (1,77), Abdurrahman 1 (0,22), Ahmed 53 (11,75), Ali 22 (4,88), Bekir 7 (1,55), Emin 3 (0,67), Feyzullah 4 (0,89), Halil 9 (2,00), Hasan 20 (4,43), Hurşit 1 (0,22), Hüseyin 33 (7,32), İbrahim 8 (1,77), İsmail 25 (5,54), Kadir 1 (0,22), Mahmud 1 (0,22), Nuri 2 (0,44), Mehmed 156 (34,59), Memiş 1 (0,22), Musa 1 (0,22), Mustafa 58 (12,86), Osman 18 (3,99), Ömer 8 (1,77), Salih 4 (0,89), Selim 1 (0,22), Süleyman 4 (0,89), Yunus 1 (0,22), Yusuf 1 (0,22). 27 Farklı İsim
Kavak	Abdullah 6 (5,77), Abdurrahman 14 (13,46), Ali 7 (6,73), Bekir 2 (1,92), Emin 4 (3,85), Feyzullah 2 (1,92), Halil 3 (2,88), Hasan 4 (3,85), Hüseyin 7 (6,73), İbrahim 2 (1,92), İsmail 8 (7,69), Mehmed 23 (22,12), Mustafa 10 (9,62), Nihat 1 (0,96), Osman 7 (6,73), Ömer 2 (1,92), Salih 2 (1,92). 17 Farklı İsim
Kirkille	Abdullah 2 (5,88), Ahmed 5 (14,71), Ali 2 (5,88), Bekir 2 (5,88), Emin 1 (2,94), Halil 2 (5,88), Hasan 1 (2,94), Hurşit 1 (2,94), Hüseyin 1 (2,94), Mehmed 8 (23,53), Mustafa 5 (14,71), Osman 3 (8,82), Süleyman 1 (2,94). 13 Farklı İsim
Müslüman Kıran	Abdullah 2 (4,35), Ahmed 5 (10,87), Ali 5 (10,87), Aziz 1 (2,17), Hasan 1 (2,17), Hüseyin 7 (15,22), İbrahim 1 (2,17), İsmail 3 (6,52), Mehmed 15 (32,61), Mustafa 4 (8,70), Osman 2 (4,35). 11 Farklı İsim
Müslüman Polat	Abdullah 2 (1,94), Ahmed 13 (12,62), Ali 6 (5,83), Bekir 3 (2,91), Emin 1 (0,97), Halil 2 (1,94), Hasan 2 (1,94), Hüseyin 2 (1,94), İbrahim 7 (6,80), İsmail 7 (6,80), Mahmud 1 (0,97), Mehmed 30 (29,13), Mustafa 12 (11,65), Osman 8 (7,77), Ömer 1 (0,97), Salih 1 (0,97), Süleyman 5 (4,85). 17 Farklı İsim
Tekke	Abdullah 2 (3,03), Ahmed 5 (7,58), Ali 6 (9,09), Bekir 2 (3,03), Emin 6 (9,09), Hasan 1 (1,52), Hüseyin 6 (9,09), İbrahim 2 (3,03), İsmail 1 (1,52), Mehmed 18 (27,27), Mustafa 11 (16,67), Osman 3 (4,55), Ömer 2 (3,03), Salih 1 (1,52). 14 Farklı İsim
Zimiyan-i Kıran	Anastanos 1 (0,13), Anastas 27 (3,53), Anastos 7 (0,92), Andon 23 (3,01), Andriye 12 (1,57), Asanos 9 (1,18), Avram 1 (0,13), Baglo 1 (0,13) Baglos 4 (0,52), Bayramlı 2 (0,26), Bedos 11 (1,44), Bendili 1 (0,13), Bolkim? 1 (0,13), Braskova 7 (0,92), Bretomez 1 (0,13), Dimitri 57 (7,46), Edram 1 (0,13), Ekelmi 6 (0,79), Enadi 4 (0,52), Esber 8 (1,05), Harabnor 1 (0,13), Haranbo 4 (0,52), Hazasnozla 1 (0,13), Hristo 1 (0,13), Hristos 1 (0,13), İlbe 16 (2,09), İstavri 33 (4,32), İstefan 10 (1,31), İstefanos 11 (1,44), İstoznomez 2 (0,26), İstozla 16 (2,09), Kafka 1 (0,13), Kalboz 3 (0,39), Kalinoz 1 (0,13), Kelemker 2 (0,26), Kirekol 30 (3,93), Kirkor 6 (0,79), Kirlos 1 (0,13), Kiryako 4 (0,52), Korail 3 (0,39), Kostan 27 (3,53), Kostanti 1 (0,13), Lantari 1 (0,13), Lazari 16 (2,09), Lefter 8 (1,05), Leftim 1 (0,13), Luka 1 (0,13), Manasi 2 (0,26), Marabeno 1 (0,13), Masalbender 1 (0,13), Mihail 22 (2,88), Molisi 3 (0,39), Murad 2 (0,26), Nemel 1 (0,13), Nidelli 3 (0,39), Nikol 3 (0,39), Nikola 8 (1,05), Osim 9 (1,18), Sava 26 (3,40), Serafil 1 (0,13), Serakanim 1 (0,13), Simyon 12 (1,57), Sirhan 1 (0,13), Suma 3 (0,39), Suzari 38 (4,97), Tekire 1 (0,13), Todori 3 (0,39), Trandefil 1 (0,13), Vasil 23 (3,01), Yako 1 (0,13), Yani 73 (9,55), Yasef 12 (1,57), Yesfil 1 (0,13), Yordan 37 (4,84), Yorgi 66 (8,64), Yovakim 14 (1,83), Yovani 2 (0,26), Zahriye 2 (0,26), Zanaıl 2 (0,26), Zebagan 1 (0,13), Ziyolnıyoz 1 (0,13), Yazılmamış 1 (0,13). 82 Farklı İsim
Ağaçkilise	Abdullah 3 (1,69), Ahmed 28 (15,73), Ali 10 (5,62), Bekir 1 (0,56), Emin 9 (5,06), Halil 3 (1,69), Hasan 10 (5,62), Hüseyin 20 (11,24), İbrahim 8 (4,49), İsmail 4 (2,25), Mehmedali 1 (0,56), Mehmed 29 (16,29), Mustafa 13 (7,30), Osman 15 (8,43), Ömer 2 (1,12), Salih 6 (3,37), Selim 1 (0,56), Süleyman 7 (3,93), Şakir 1 (0,56), Yahya 1 (0,56), Tahir 3 (1,69), Veli 3 (1,69). 22 Farklı İsim
Akviran	Ahmed 11 (7,69), Ali 9 (6,29), Bekir 2 (1,40), Cafer 1 (0,70), Emin 8 (5,59), Feyzullah 2 (1,40), Fettah 1 (0,70), Halil 7 (4,90), Hasan 9 (6,29), Hüseyin 15 (10,49), İbrahim 6 (4,20), İsmail 7 (4,90), Mehmed 23 (16,08), Mustafa 19 (13,29), Osman 7 (4,90), Ömer 4 (2,80), Raşid 1 (0,70), Salih 3 (2,10), Süleyman 2 (1,40), Yakup 4 (2,80), Yusuf 1 (0,70), Tahir 1 (0,70). 22 Farklı İsim
Alınvıran	Abdullah 2 (1,45), Ahmed 9 (6,52), Ali 10 (7,25), Bekir 3 (2,17) Cafer 1 (0,72) Emin 7 (5,07), Feyzullah 3 (2,17), Halil 5 (3,62), Hasan 8 (5,80), Haşım 1 (0,72), Hüseyin 10 (7,25), İbrahim 12 (8,70), İsmail 3 (2,17), Mehmed 24 (17,39) Mustafa 13 (9,42), Osman 8 (5,80), Ömer 2 (1,45), Salih 2 (1,45), Süleyman 7 (5,07), Yakup 4 (2,90), Veli 4 (2,90). 21 Farklı İsim
Arıcaık	Ahmed 10 (9,26), Ali 7 (6,48), Bekir 2 (1,85), Emin 2 (1,85), Feyzullah 1 (0,93), Halil 1 (0,93), Hasan 14 (12,96), Hüseyin 15 (13,89), İbrahim 7 (6,48), İsmail 6 (5,56), İdris 1 (0,93), Kadir 1 (0,93), Mahmud 1 (0,93), Mehmed 16 (14,81), Mustafa 7 (6,48), Osman 7 (6,48), Ömer 9 (8,33), Selim 1 (0,93). 18 Farklı İsim
Bağlarbaşı	Abdullah 1 (1,82), Ahmed 5 (9,09), Ali 4 (7,27), Emin 1 (1,82), Hasan 1 (1,82), Hüseyin 6 (10,91), İbrahim 3 (5,45), İsmail 2 (3,64), Mehmed 22 (40,00), Mustafa 4 (7,27), Osman 2 (3,64), Salih 1 (1,82), Süleyman 1 (1,82), Yusuf 2 (3,64). 14 Farklı İsim
Başköy	Abdullah 1 (1,08), Ahmed 13 (13,98), Ali 5 (5,38), Bekir 1 (1,08), Emin 1 (1,08), Halil 2 (2,15), Hasan 14 (15,05), Hüseyin 9 (9,68), İbrahim 6 (6,45), İsmail 3 (3,23), Mehmed 16 (17,20), Mustafa 12 (12,90), Osman 9 (9,68), Süleyman 1 (1,08). 14 Farklı İsim
Bostanbükü	Ahmed 9 (9,28), Ali 8 (8,25), Bekir 1 (1,03), Halil 3 (3,09), Hasan 11 (11,34), Hüseyin 10 (10,31), İbrahim 1 (1,03), İsmail 4 (4,12), Mahmud 1 (1,03), Mehmed 22 (22,68), Mustafa 10 (10,31), Osman 8 (8,25), Ömer 5 (5,15), Raşid 1 (1,03), Recep 1 (1,03), Süleyman 1 (1,03), Veli 1 (1,03). 17 Farklı İsim
Bulak	Abdullah 10 (1,68), Ahmed 75 (12,61), Ali 41 (6,89), Bekir 22 (3,70), Emin 17 (2,86), Halil 7 (1,18), Hasan 52 (8,74), Hüseyin 58 (9,75), İbrahim 9 (1,51), İsmail 22 (3,70), Mehmed 108 (18,15), Memiş 1 (0,17), Mustafa 70 (11,76), Nuri 1 (0,17), Osman 46 (7,73), Ömer 21 (3,53), Raşid 1 (0,17), Recep 1 (0,17), Said 5 (0,84), Salih 4 (0,67), Süleyman 14 (2,35), Şakir 1 (0,17), Yakup 2 (0,34), Yusuf 3 (0,50), Tahir 2 (0,34), Veli 2 (0,34). 26 Farklı İsim
Bürnük	Abdullah 6 (2,38), Abdurrahman 1 (0,40), Ahmed 26 (10,32), Ali 15 (5,95), Bekir 1 (0,40), Emin 2 (0,79), Feyzullah 2 (0,79), Halil 5 (1,98), Hasan 23 (9,13), Hüseyin 33 (13,10), İbrahim 11 (4,37), İsmail 23

	(9,13), Kadir 1 (0,40), Mehmed 31 (12,30), Memiş 5 (1,98), Mustafa 22 (8,73), Numan 1 (0,40), Nuri 1 (0,40), Osman 22 (8,73), Ömer 6 (2,38), Salih 6 (2,38), Süleyman 5 (1,98), Şakir 3 (1,19), Yusuf 1 (0,40). 24 Farklı İsim
Çerçen	Abdullah 1 (0,81), Abdurrahman 3 (2,42), Ahmed 9 (7,26), Ali 8 (6,45), Bekir 1 (0,81), Emin 1 (0,81), Feyzullah 1 (0,81), Halil 5 (4,03), Hasan 6 (4,84), Hüseyin 11 (8,87), İbrahim 9 (7,26), İsmail 6 (4,84), Mehmed 22 (17,74), Mustafa 12 (9,68), Muslu 1 (0,81), Osman 14 (11,29), Ömer 5 (4,03), Süleyman 7 (5,65), Yusuf 1 (0,81), Tahir 1 (0,81). 20 Farklı İsim
Çıraklar	Abdullah 2 (1,80), Ahmed 7 (6,31), Ali 7 (6,31), Bekir 1 (0,90), Emin 6 (5,41), Ethem 1 (0,90), Feyzullah 5 (4,50), Halil 2 (1,80), Hasan 3 (2,70), Hüseyin 11 (9,91), İbrahim 9 (8,11), İsmail 8 (7,21), Memiş 1 (0,90), Mehmed 19 (17,12), Mustafa 9 (8,11), Osman 11 (9,91), Recep 1 (0,90), Satılmış 1 (0,90) Salih 2 (1,80), Salim 1 (0,90), Süleyman 1 (0,90), Şakir 1 (0,90), Tahir 2 (1,80). 23 Farklı İsim
Çiftlik-i Sağır	Ahmed 10 (9,09), Ali 6 (5,45), Emin 3 (2,73), Feyzullah 1 (0,91), Halil 3 (2,73), Hasan 15 (13,64), Hüseyin 16 (14,55), İbrahim 1 (0,91), İsmail 5 (4,55), Mehmed 22 (20,00) Mustafa 17 (15,45), Osman 9 (8,18), Süleyman 2 (1,82). 13 Farklı İsim
Çiftlik-i Ulvî	Abdullah 1 (2,56), Ahmed 3 (7,69), Ali 2 (5,13), Emrullah 1 (2,56), Feyzullah 1 (2,56), Halil 1 (2,56), Hasan 3 (7,69), Hüseyin 5 (12,82), İbrahim 1 (2,56), İsmail 2 (5,13), Mehmed 8 (20,51), Mustafa 4 (10,26), Osman 2 (5,13), Ömer 1 (2,56), Satı 2 (5,13), Salih 1 (2,56), Süleyman 1 (2,56). 17 Farklı İsim
Çomakviran	Abdullah 2 (8,00), Ahmed 3 (12,00), Ali 2 (8,00), Emrullah 1 (4,00), Halil 1 (4,00), Hüseyin 1 (4,00), İbrahim 1 (4,00), Memiş 1 (4,00), Mehmed 5 (20,00), Mustafa 2 (8,00), Osman 1 (4,00), Salih 1 (4,00), Süleyman 2 (8,00), Şakir 1 (4,00), Tahir 1 (4,00). 15 Farklı İsim.
Dane-i Süfla	Abdullah 1 (0,93), Ahmed 14 (12,96), Ali 7 (6,48), Bekir 1 (0,93), Emin 3 (2,78), Halil 3 (2,78), Hasan 8 (7,41), Hüseyin 10 (9,26), İbrahim 1 (0,93), İsmail 4 (3,70), Mehmed 22 (20,37), Mustafa 19 (17,59), Osman 11 (10,19), Ömer 2 (1,85), Salih 1 (0,93), Yakup 1 (0,93). 16 Farklı İsim.
Dane-i Ulvî	Ahmed 6 (7,69), Ali 4 (5,13), Emin 2 (2,56), Halil 1 (1,28), Hasan 12 (15,38), Hüseyin 12 (15,38), İbrahim 1 (1,28), İsmail 3 (3,85), Mehmed 15 (19,23), Mustafa 11 (14,10), Osman 6 (7,69), Ömer 1 (1,28), Salih 3 (3,85), Süleyman 1 (1,28). 14 Farklı İsim.
Değirmencik	Abdullah 2 (2,70), Ahmed 8 (10,81), Ali 3 (4,05), Emin 2 (2,70), Emrullah 1 (1,35), Feyzullah 1 (1,35), Halil 4 (5,41), Hasan 8 (10,81), Hüseyin 8 (10,81), İbrahim 5 (6,76), İsmail 4 (5,41), Mehmed 8 (10,81), Mustafa 8 (10,81), Osman 6 (8,11), Ömer 1 (1,35), Recep 1 (1,35), Salih 1 (1,35), Süleyman 1 (1,35), Şakir 1 (1,35), Tahir 1 (1,35). 20 Farklı İsim.
Gayza	Abdullah 6 (5,41), Ahmed 13 (11,71), Ali 5 (4,50), Emin 3 (2,70), Halil 4 (3,60), Hasan 15 (13,51), Hüseyin 9 (8,11), İbrahim 2 (1,80), İsmail 3 (2,70), Mehmed 27 (24,32), Mustafa 14 (12,61), Osman 7 (6,31), Ömer 1 (0,90), Süleyman 2 (1,80). 14 Farklı İsim.
İlbarıt	Abdullah 6 (3,97), Ahmed 9 (5,96), Ali 10 (6,62), Bekir 1 (0,66), Emin 4 (2,65), Feyzullah 2 (1,32), Halil 3 (1,99), Hasan 16 (10,60), Hamza 1 (0,66), Hüseyin 17 (11,26), İbrahim 7 (4,64), İsmail 5 (3,31), Mehmed 22 (14,57), Memiş 2 (1,32), Mustafa 17 (11,26), Osman 9 (5,96), Ömer 9 (5,96), Recep 1 (0,66), Ruşen 1 (0,66), Satılmış 1 (0,66), Salih 5 (3,31), Süleyman 2 (1,32), Yusuf 1 (0,66). 23 Farklı İsim
Kadübükü	Ahmed 4 (5,80), Ali 10 (14,49), Emin 1 (1,45), Feyzullah 1 (1,45), Halil 3 (4,35), Hasan 4 (5,80), Hüseyin 4 (5,80), İbrahim 7 (10,14), İsmail 7 (10,14), Mehmed 9 (13,04), Mustafa 8 (11,59), Münin 1 (1,45), Osman 5 (7,25), Ömer 1 (1,45), Recep 2 (2,90), Ruşen 1 (1,45), Süleyman 1 (1,45). 17 Farklı İsim.
Kadübükü'ne Tab'i Yayla	Ahmed 1 (5,00), Ali 4 (20,00), Feyzullah 1 (5,00), Halil 1 (5,00), İbrahim 1 (5,00), İsmail 1 (5,00), Mehmed 6 (30,00), Mustafa 2 (10,00), Osman 1 (5,00), Salih 1 (5,00), Süleyman 1 (5,00). 11 Farklı İsim.
Kadübükü'ne Tab'i Balcalar	Ahmed 2 (11,76), Ali 1 (5,88), Halil 1 (5,88), Hasan 2 (11,76), İbrahim 3 (17,65), Mehmed 3 (17,65), Mustafa 3 (17,65), Süleyman 2 (11,76). 8 Farklı İsim.
Kapullu	Abdullah 5 (1,88), Ahmed 42 (15,79), Ali 16 (6,02), Bekir 3 (1,13), Feyzullah 3 (1,13), Halil 6 (2,26), Hasan 35 (13,16), Hüseyin 37 (13,91), İbrahim 5 (1,88), İsmail 8 (3,01), İslam 1 (0,38), Mehmed 57 (21,43), Mustafa 20 (7,52), Osman 19 (7,14), Ömer 1 (0,38), Salih 3 (1,13), Süleyman 4 (1,50), Yusuf 1 (0,38). 18 Farklı İsim
Karapınar	Abdullah 1 (1,64), Ahmed 4 (6,56), Ali 7 (11,48), Bekir 1 (1,64), Emin 4 (6,56), Feyzullah 1 (1,64), Halil 1 (1,64), Hasan 2 (3,28), Hüseyin 7 (11,48), İbrahim 2 (3,28), İsmail 2 (3,28), Mehmedali 1 (1,64), Mehmed 7 (11,48), Mustafa 7 (11,48), Osman 6 (9,84), Ömer 1 (1,64), Satı 1 (1,64), Süleyman 2 (3,28), Şakir 1 (1,64), Tahir 3 (4,92). 20 Farklı İsim.
Karıt	Ahmed 17 (14,66), Ali 7 (6,03), Emin 2 (1,72), Eyüb 1 (0,86), Halil 2 (1,72), Hasan 11 (9,48), Hüseyin 16 (13,79), İbrahim 5 (4,31), Mehmed 21 (18,10), Memiş 1 (0,86), Mustafa 18 (15,52), Osman 9 (7,76), Ömer 6 (5,17). 13 Farklı İsim.
Keten	Ahmed 1 (5,26), Ali 2 (10,53), Emin 1 (5,26), Halil 1 (5,26), Hasan 2 (10,53), Hüseyin 1 (5,26), İsmail 1 (5,26), Mehmed 3 (15,79), Mustafa 4 (21,05), Osman 1 (5,26), Ömer 1 (5,26), Veli 1 (5,26). 12 Farklı İsim
Kılavuzlar	Abdullah 5 (3,11), Abdurrahman 1 (0,62), Ahmed 21 (13,04), Ali 13 (8,07), Bekir 1 (0,62), Emin 3 (1,86), Halil 1 (0,62), Hasan 7 (4,35), Hamid 1 (0,62), Hüseyin 12 (7,45), İbrahim 2 (1,24), İsmail 9 (5,59), Mahmud 4 (2,48), Mehmed 34 (21,12), Mustafa 17 (10,56), Osman 17 (10,56), Ömer 8 (4,97), Salih 2 (1,24), Süleyman 2 (1,24), Tahir 1 (0,62). 20 Farklı İsim.
Kızılcaviran-ı Süfla	Abdullah 1 (1,02), Abdurrahman 1 (1,02), Ahmed 14 (14,29), Ali 5 (5,10), Emin 1 (1,02), Eyüb 1 (1,02), Halil 2 (2,04), Hasan 7 (7,14), Hüseyin 12 (12,24), İbrahim 3 (3,06), İsmail 7 (7,14), Kadir 1 (1,02), Mehmed 16 (16,33), Mustafa 11 (11,22), Osman 9 (9,18), Ömer 3 (3,06), Salih 1 (1,02), Süleyman 2 (2,04), Şakir 1 (1,02). 19 Farklı İsim.
Kızılcaviran-ı Ulvî	Abdullah 1 (0,67), Ahmed 17 (11,33), Ali 10 (6,67), Bekir 1 (0,67), Emin 1 (0,67), Feyzullah 2 (1,33), Halil 4 (2,67), Hasan 16 (10,67), Hüseyin 11 (7,33), İbrahim 9 (6,00), İsmail 10 (6,67), Kebir 1 (0,67), Memiş 1 (0,67), Mehmed 23 (15,33), Mustafa 19 (12,67), Osman 13 (8,67), Ömer 5 (3,33), Salih 3 (2,00), Süleyman 1 (0,67), Şakir 1 (0,67), Boş 1 (0,67). 20 Farklı İsim 1 Boş.
Kirpe	Abdullah 2 (1,94), Abdurrahman 1 (0,97), Ahmed 10 (9,71), Ali 6 (5,83), Emin 5 (4,85), Feyzullah 2 (1,94), Halil 1 (0,97), Hasan 4 (3,88), Hüseyin 7 (6,80), İbrahim 3 (2,91), İsmail 4 (3,88), Mehmed 20

	(19,42), Mustafa 14 (13,59), Osman 10 (9,71), Ömer 6 (5,83), Raşid 1 (0,97), Salih 1 (0,97), Süleyman 4 (3,88), Yakup 1 (0,97), Veli 1 (0,97). 20 Farklı İsim.
Konarı	Abdullah 12 (3,13), Abdurrahman 8 (2,08), Ahmed 36 (9,38), Ali 32 (8,33), Bekir 3 (0,78), Emin 8 (2,08), Feyyaz Ali 1 (0,26), Halil 11 (2,86), Hasan 18 (4,69), Halid 1 (0,26), Haşim 2 (0,52), Hamza 1 (0,26), Hurşit 1 (0,26), Hüseyin 24 (6,25), İbrahim 21 (5,47), İsmail 10 (2,60), Mehmed 85 (22,14), Mustafa 50 (13,02), Mümin 1 (0,26), Nazif 1 (0,26), Osman 31 (8,07), Ömer 14 (3,65), Raşid 1 (0,26), Salih 1 (0,26), Süleyman 5 (1,30), Şakir 3 (0,78), Yakup 1 (0,26), Tayyar 1 (0,26), Yazılmamış 1 (0,26). 28 Farklı İsim
Kozcığaz	Ahmed 1 (4,76), Ali 2 (9,52), Emin 1 (4,76), Emrullah 1 (4,76), Feyzullah 1 (4,76), Halil 1 (4,76), Hasan 3 (14,29), Hüseyin 2 (9,52), İsmail 2 (9,52), Mehmed 3 (14,29), Mustafa 2 (9,52), Osman 1 (4,76), Ömer 1 (4,76). 13 Farklı İsim.
Kuzyaka	Abdullah 12 (4,04), Ahmed 27 (9,09), Ali 32 (10,77), Bekir 3 (1,01), Emin 9 (3,03), Halil 8 (2,69), Hasan 18 (6,06), Hidayet 1 (0,34), Hüseyin 25 (8,42), İbrahim 20 (6,73), İsmail 13 (4,38), Kadir 2 (0,67), Mehmed 43 (14,48), Memiş 3 (1,01), Mustafa 4 (13,80), Osman 15 (5,05), Ömer 3 (1,01), Recep 2 (0,67), Salih 9 (3,03), Selim 1 (0,34), Süleyman 8 (2,69), Şakir 1 (0,34), Yakup 1 (0,34). 23 Farklı İsim
Melisa	Abdullah 1 (1,79), Ahmed 7 (12,50), Ali 6 (10,71), Bekir 1 (1,79), Beşir 1 (1,79), Halil 1 (1,79), Hasan 5 (8,93), Hüseyin 5 (8,93), İbrahim 1 (1,79), Mehmed 17 (30,36), Mustafa 5 (8,93), Osman 3 (5,36), Ömer 1 (1,79), Süleyman 1 (1,79), Veli 1 (1,79). 16 Farklı İsim.
Moğol	Abdullah 3 (7,32), Abdurrahman 1 (2,44), Ahmed 2 (4,88), Ali 6 (14,63), Emin 2 (4,88), Emrullah 1 (2,44), Hasan 3 (7,32), Hüseyin 4 (9,76), İbrahim 1 (2,44), İsmail 1 (2,44), Mehmed 4 (9,76), Mustafa 5 (12,20), Osman 5 (12,20), Süleyman 1 (2,44), Şakir 1 (2,44), Veli 1 (2,44). 16 Farklı İsim
Oğulviran	Abdullah 2 (2,25), Abdurrahman 2 (2,25), Ahmed 9 (10,11), Ali 7 (7,87), Emin 2 (2,25), Feyzullah 1 (1,12), Halil 1 (1,12), Hasan 5 (5,62), Haşim 1 (1,12), Hüseyin 10 (11,24), İbrahim 2 (2,25), İsmail 6 (6,74), Kâmil 1 (1,12), Mehmed 8 (8,99), Mustafa 8 (8,99), Numan 1 (1,12), Osman 10 (11,24), Ömer 1 (1,12), Sadık 1 (1,12), Salih 3 (3,37), Süleyman 4 (4,49), Şakir 1 (1,12), Yakup 2 (2,25), Tahir 1 (1,12). 24 Farklı İsim.
Pelitviran	Abdullah 2 (3,57), Ahmed 4 (7,14), Ali 7 (12,50), Bekir 1 (1,79), Emin 1 (1,79), Feyzullah 1 (1,79), Halil 2 (3,57), Hasan 4 (7,14), İbrahim 3 (5,36), İsmail 4 (7,14), Kemal 1 (1,79), Mehmed 10 (17,86), Mustafa 6 (10,71), Osman 6 (10,71), Nazif 1 (1,79), Salih 1 (1,79), Selim 1 (1,79), Şakir 1 (1,79). 18 Farklı İsim.
Sakaralan	Ali 2 (5,71), Bekir 1 (2,86), Emin 1 (2,86), Emrullah 1 (2,86), Feyzullah 1 (2,86), Hasan 4 (11,43), Hidayet 1 (2,86), Hüseyin 6 (17,14), İsmail 2 (5,71), Mahmud 1 (2,86), Mehmed 7 (20,00), Mustafa 7 (20,00), Süleyman 1 (2,86). 13 Farklı İsim.
Sarıyan	Ahmed 3 (6,25), Ali 2 (4,17), Emin 3 (6,25), Halil 5 (10,42), Hasan 1 (2,08), Hüseyin 2 (4,17), İbrahim 4 (8,33), İsmail 4 (8,33), Mehmed 10 (20,83), Mustafa 4 (8,33), Osman 4 (8,33), Ömer 1 (2,08), Recep 1 (2,08), Salih 3 (6,25), Süleyman 1 (2,08). 15 Farklı İsim.
Sırçalı	Abdullah 1 (2,50), Ahmed 4 (10,00), Ali 2 (5,00), Emin 3 (7,50), Hasan 2 (5,00), Hüseyin 5 (12,50), İsmail 1 (2,50), Mehmed 10 (25,00), Memiş 1 (2,50), Mustafa 6 (15,00), Osman 1 (2,50), Süleyman 4 (10,00). 12 Farklı İsim.
Sorguncuk	Abdullah 1 (3,23), Ahmed 4 (12,90), Ali 3 (9,68), Emin 1 (3,23), Halil 2 (6,45), Hasan 1 (3,23) Hüseyin 5 (16,13), İbrahim 1 (3,23), İsmail 2 (6,45), Mehmed 4 (12,90), Mustafa 2 (6,45), Osman 1 (3,23), Ömer 1 (3,23), Salih 1 (3,23), Süleyman 2 (6,45). 15 Farklı İsim.
Susunduk	Abdullah 1 (6,67), Ahmed 2 (13,33), Ali 1 (6,67), Halil 1 (6,67), Hasan 1 (6,67), Hüseyin 2 (13,33), İsmail 1 (6,67), Mehmed 3 (20,00), Mustafa 1 (6,67), Osman 2 (13,33). 10 Farklı İsim.
Tokatlı	Abdullah 2 (2,56), Ahmed 14 (17,95), Ali 4 (5,13), Bekir 1 (1,28), Emin 1 (1,28), Halil 2 (2,56), Hasan 1 (1,28), Hüseyin 4 (5,13), İbrahim 3 (3,85), İsmail 2 (2,56), Mehmet 23 (29,49), Mustafa 10 (12,82), Osman 6 (7,69), Ömer 1 (1,28), Süleyman 3 (3,85), Yusuf 1 (1,28). 16 Farklı İsim.
Yacı	Ahmed 2 (5,00), Ali 2 (5,00) Emin 2 (5,00), Feyzullah 1 (2,50), Halil 3 (7,50), Hasan 4 (10,00), Hüseyin 5 (12,50), İbrahim 4 (10,00), İsmail 4 (10,00), Mehmed 3 (7,50), Mustafa 1 (2,50), Osman 3 (7,50), Ömer 1 (2,50), Raşid 1 (2,50), Recep 1 (2,50), Süleyman 3 (7,50). 16 Farklı İsim
Müslüman Yazı	Abdullah 6 (1,14), Abdurrahman 2 (0,38), Ahmed 78 (14,83), Ali 45 (8,56), Alim 1 (0,19), Emin 29 (5,51), Feyzullah 8 (1,52), Halil 9 (1,71), Hasan 22 (4,18), Haşim 1 (0,19), Hidayet 1 (0,19), Hüseyin 39 (7,41), İbrahim 14 (2,66), İsmail 22 (4,18), Mahmud 1 (0,19), Mehmed 96 (18,25), Mustafa 69 (13,12), Nurullah 1 (0,19), Osman 46 (8,75), Ömer 12 (2,28), Raşid 1 (0,19), Salih 3 (0,57), Süleyman 11 (2,09), Şakir 1 (0,19), Yakup 4 (0,76), Yusuf 3 (0,57), Tahir 1 (0,19). 27 Farklı İsim.
Zimmiyan-i Yazı	Abasdol 1 (0,41), Anastas 5 (2,05), Andon 7 (2,87), Andriye 1 (0,41), Bayramlı 1 (0,41), Bedos 4 (1,64), Cücür 2 (0,82), Dimitri 16 (6,56), Enami 1 (0,41), Hirabor 1 (0,41), Hristosla 1 (0,41), İlbe 2 (0,82), İsnözla 1 (0,41), İstavri 18 (7,38), Kalboz 2 (0,82), Kirekol 34 (13,93), Korail 1 (0,41), Kostan 23 (9,43), Lefter 2 (0,82), Mihail 5 (2,05), Murad 3 (1,23), Nemil 5 (2,05), Nikola 5 (2,05), Osim 1 (0,41), Penayod 1 (0,41), Sava 12 (4,92), Simyon 17 (6,97), Suzari 3 (1,23), Vasil 9 (3,69), Yani 25 (10,25), Yordan 11 (4,51), Yorgi 20 (8,20), Yovakim 4 (1,64). 33 Farklı İsim.
Müslüman Kıpti	Ahmed 1 (5,88), Akman 2 (11,76), Ali 2 (11,76), Halil 1 (5,88), Hasan 1 (5,88), Hüseyin 2 (11,76), Satılmış 1 (5,88), Yahya 1 (5,88), Mehmedali 1 (5,88), Mehmed 3 (17,65), Mustafa 2 (11,76). 11 Farklı İsim.

1.2.10. Safranbolu’da Nüfus Hareketleri

Osmanlı devletinde nüfus hareketleri, sosyal ve siyasi değişimlerle sebep sonuç ilişkisi bakımından birbirleriyle bağlantılıdır ve toplumların dönüşümünde oldukça etkili olmuştur. Doğum-ölüm oranları, göç gibi demografik olayların, doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal sonuçları bulunmaktadır⁵³⁸.

Nüfus bilimi olarak da ifade edilen demografinin⁵³⁹ inceleme alanına giren nüfus hareketleri -doğum-ölüm, giden-gelen bilgisi- nüfusun niteliğini ve niceliğini etkileyen önemli faktörlerdir. Bu da nüfus hareketliliğinin devlet tarafından kontrol altına alınarak birtakım önlemler almasını gerektirmiştir⁵⁴⁰. Nitekim Osmanlı Devleti, ilkinin 1831 yılında gerçekleştirdiği nüfus sayımından 6 ay sonra, nüfustaki değişiklikleri yoklama defterlerine kaydederek merkeze göndermiştir⁵⁴¹.

Nüfus hareketliliğinin kayıt altına alındığı nüfus yoklama defterleri, Safranbolu’da 3-4-6 aylık nadiren de olsa 1 ve 2,5 yıllık periyotlarda düzenlenmiştir⁵⁴². Bu defterlerin ilki H. Muharrem-Zilhicce 1246-1247/ Haziran-Mayıs 1830-1831⁵⁴³ tarihli olup bu defter aynı zamanda doğum-ölüm ve göç olaylarını gösteren tablolar için kullandığımız defterlerin de ilkidir. Doğum-ölüm tablosu için kullanılan defterlerin, 7’si Müslümanların, 4’ü gayrimüslimlerin 3’ü her ikisinin de bilgilerini içeren 14 yoklama defterinin en sonuncusu ise H. Muharrem- Cemaziyelahir 1256-1258/ M Mart- Temmuz 1840-1842 tarihlidir⁵⁴⁴. Bununla birlikte bu tarihten 1851 yılına kadar ki süreçte doğum-ölümlerin nüfusla mukayese edileceği nüfus defteri olmadığından doğum-ölüm tablosuna aktarılamayan nüfus yoklama defterleri de mevcuttur. Bu defterlerin de ilki, H. Muharrem- Cemaziyelahir 1259/ M. Şubat- Temmuz 1843⁵⁴⁵, son defter ise H. 11 Recep- 15 Zilkade 1267/ M. 12 Mayıs- 11 Eylül 1851 tarihlidir⁵⁴⁶.

⁵³⁸ İlhan Ekinci, “19. Yüzyılda Ordu Kazasından Canik’e Göçler”, *Geçmişten Günümüze Göç I*, ed. Osman Köse (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 723.

⁵³⁹ Nebi Bozkurt, “Nüfus”, *DİA*, Cilt 33 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 293.

⁵⁴⁰ Gümüşçü, *16. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, 193.

⁵⁴¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 31.

⁵⁴² NFS.d., 10493 numaralı 1262 senesi Mayıs –Ağustos dönemine ait defter 3 aylık, NFS.d. 10494 numaralı 1262 senesi 1- Eylül –29 Kanun-i evvel dönemine ait defter 4 aylık, NFS.d., 10472 numaralı 1248 senesinin Muharrem-Zilhicce dönemine ait 1 yıllık, NFS.d., 10484 numaralı 1256 senesinin Muharrem ayı başlangıcından 1258 yılı Cemaziyelahir sonuna kadarki döneme ait 30 aylık yoklama defterleri bu periyotlarda düzenlenmiştir.

⁵⁴³ NFS.d., 10469.

⁵⁴⁴ NFS.d., 10484.

⁵⁴⁵ NFS.d., 10485.

⁵⁴⁶ Arşiv defter formundaki bu tarihe karşılık defterin orijinalinde 1267 yılının Mayıs başından Ağustos sonuna kadarki süreyi içeren 4 aylık yoklama defteri olduğu ifade edilmektedir. Bk., NFS.d., 10504.

Nüfus hareketliliğinin kayıt altına alındığı yerlerden biri de asıl nüfus defterleridir⁵⁴⁷. Ancak bazı nüfus defterlerinde bu bilgilerin tamamı yoktur. Örneğin; 1840 yılı Müslüman erkek nüfusuna ait 785 ve 786 numaralı defterlerde doğum-ölüm bilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca 1842-1843 yılı gayrimüslim erkek nüfusuna ait 789 numaralı defterde sadece 6 kişinin nerede olduğu kaydedilmişken hiçbir doğum-ölüm kaydı bulunmamaktadır.

Nüfus hareketliliği verilerini içeren diğer kaynaklar ise temettuat defterleri ve gayrimüslimler için düzenlenmiş olan cizye defterleridir. Bu defterlerde doğum-ölüm kayıtları bulunmasa da kişilerin gittikleri yerler hakkında bilgiler bulunmaktadır.

1.2.10.1. Doğum ve Ölümler

Nüfus hareketleri kapsamında değerlendirilen doğum-ölüm olayları, nüfusun artış ve düşüşü ile nüfusun yaş durumunu etkileyen önemli bir faktördür. Bu bakımdan erkek doğum-ölümlerinin kayıt altına alınmasına büyük önem gösterilmiştir.

1831'den 1842 yılına kadar Safranbolu kazasında tutulmuş olan nüfus yoklama defterlerine göre; Safranbolu'da 1.407'si doğum 1.966'sı ölüm olmak üzere 3.373 doğum-ölüm vakası gerçekleşmiştir. 1.407 doğumun toplam nüfusa oranı %15,90 iken 1.966 ölümün toplam nüfusa oranı ise 22,22'dir.

Tablo 18. Yoklama Defterlerine Göre Safranbolu'da Doğum ve Ölümler⁵⁴⁸

Mahalle/ Köy Adları	Erkek Nüfusu	Doğum	Mahalle/Köye Oranı	Toplam Erkek Nüfusa Oran %	Ölüm	Mahalle/Köye Oranı	Toplam Erkek Nüfusa Oran %
Babasultan	339	46	13,57	0,52	54	15,93	0,61
Cami-İ Kebir	207	22	10,63	0,25	37	17,87	0,42
Çavuşağa	288	27	9,38	0,31	39	13,54	0,44
Çeşme	100	10	10,00	0,11	17	17,00	0,19
Hacali	58	12	20,69	0,14	10	17,24	0,11
Hacıbeyli	61	9	14,75	0,10	7	11,48	0,08
Hacıdurmuş	75	16	21,33	0,18	12	16,00	0,14
Hacıevhad	101	23	22,77	0,26	22	21,78	0,25
Hacıhalil	203	21	10,34	0,24	40	19,70	0,45
Hüseyinkethüda	177	20	11,30	0,23	38	21,47	0,4
Karaali	451	44	9,76	0,50	56	12,42	0,63
Kavak	104	8	7,69	0,09	14	13,46	0,16
Kirkille	34	3	8,82	0,03	9	26,47	0,10
Müslüman Kıran	46	5	10,87	0,06	10	21,74	0,11
Müslüman Polat	103	13	12,62	0,15	18	17,48	0,20
Tekke	66	8	12,12	0,09	16	24,24	0,18

⁵⁴⁷ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*, 31.

⁵⁴⁸ Kıptilere ait herhangi doğum-ölüm ve göç kaydı olmadığından onları toplam nüfusa dâhil etmeyerek tüm mahalle ve köylerde yaşayan Müslümanların H. 1256/M. 1840, Gayrimüslimlerin H. 1258/M.1842 yıllarındaki en son erkek nüfusuna (8848) göre tablo düzenlenmiştir. Zira bu tarihlerden sonra çalışmanın tarih sınırları içerisinde Safranbolu'nun herhangi bir nüfus defteri bulunmadığı için oranlama yapılamamış ve geri kalan diğer nüfus yoklama defterlerinin sadece verilerini girilmiştir. NFS.d., 10469, 10470, 10471, 10472, 10475, 10476, 10477, 10478, 10479, 10480, 10481, 10482, 10483, 10484.

Zimmiyan-i Kıran	764	139	18,19	1,57	156	20,42	1,76
Ağaçkilise	178	29	16,29	0,33	31	17,42	0,35
Akviran	143	26	18,18	0,29	48	33,57	0,54
Alınviran	138	35	25,26	0,40	56	40,58	0,63
Arıcak	108	19	17,59	0,21	31	28,70	0,35
Bağlarbaşı	55	6	10,91	0,07	4	7,27	0,05
Başköy	93	22	8,33	0,25	22	8,33	0,25
Bostanbükü	97	27	27,84	0,31	19	19,59	0,21
Bulak	595	77	12,94	0,87	95	15,97	1,07
Bürnük	252	48	19,05	0,54	69	27,38	0,78
Çerçen	124	8	6,45	0,09	26	20,97	0,29
Çıraklar	111	15	13,51	0,17	34	30,63	0,38
Çiftlik-i Süfla	110	17	15,45	0,19	11	10,00	0,12
Çiftlik-i Ulvî	39	13	33,33	0,15	12	30,77	0,14
Çomakviran	25	4	16,00	0,05	8	32,00	0,09
Dane-i Süfla	108	27	25,00	0,31	18	16,67	0,20
Dane-i Ulvî	78	15	19,23	0,17	8	10,26	0,09
Değirmencik	74	14	18,92	0,16	25	33,78	0,28
Gayza	111	14	12,61	0,16	12	10,81	0,14
Ilbarıt	151	16	10,60	0,18	40	26,49	0,45
Kadıbükü	69	19	27,54	0,21	33	47,83	0,37
Kadıbükü'ne Tab'i Yayla	20	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
Kadıbükü'ne Tab'i Balçılar	17	2	11,76	0,02	0	0,00	0,00
Kapullu	266	26	9,77	0,29	62	23,31	0,70
Karapınar	61	8	13,11	0,09	11	18,03	0,12
Karıt	116	21	18,10	0,24	38	32,76	0,43
Keten	19	10	52,63	0,11	6	31,58	0,07
Kılavuzlar	161	35	21,74	0,40	27	16,77	0,31
Kızılcaviramsüfla	98	36	36,73	0,41	40	40,82	0,45
Kızılcaviranulvî	150	30	20,00	0,34	29	19,33	0,33
Kırpe	103	20	19,42	0,23	33	32,04	0,37
Konarı	384	41	10,68	0,46	119	30,99	1,35
Kozcığaz	21	4	19,05	0,05	6	28,57	0,07
Kuzyaka	297	68	22,90	0,77	71	23,91	0,80
Melisa	56	25	44,64	0,28	34	60,71	0,38
Moğol	41	9	21,95	0,10	12	29,27	0,14
Oğulviran	89	16	17,98	0,18	25	28,09	0,28
Pelitviran	56	7	12,50	0,08	30	53,57	0,34
Sakaralan	35	5	14,29	0,06	6	17,14	0,07
Sakarlık	-	-	0,00	0,00	3	-	0,03
Sarıyan	48	3	6,25	0,03	25	52,08	0,28
Sırçalı	40	15	37,50	0,17	15	37,50	0,17
Sorguncuk	31	12	38,71	0,14	10	32,26	0,11
Susunduk	15	4	26,67	0,05	2	13,33	0,02
Tokatlı	78	8	10,26	0,09	8	10,26	0,09
Yacı	40	16	40,00	0,18	12	30,00	0,14
Müslüman Yazı	526	78	14,83	0,88	123	23,38	1,39
Zimmiyan-i Yazı	244	31	12,70	0,35	62	25,41	0,70
Toplam/Toplam Nüfusa Oranı	8848	1407	-	15,90	1966	-	22,22

1831-1842 yılları arasında doğum olaylarının en fazla görüldüğü yer, 764 erkek nüfusuyla Safranbolu kazasının en kalabalık yeri olan, Zimmiyan-i Kıran mahallesidir. Mahallede 11 yıllık süreçte 139 kişi dünyaya gelirken bunların mahallenin kendi nüfusuna oranı %18,19, Safranbolu'nun toplam nüfusuna oranı ise %1,57'dir. Yine en fazla ölümün gerçekleştiği Zimmiyan-i Kıran'da ölen 156 kişinin mahalle nüfusuna oranı %20,42 iken bunun toplam nüfusa oranı ise %1,76'dır. Doğumu mahalle ya da köyün erkek nüfusuna göre değerlendirecek olursak; 10 doğumun gerçekleştiği Keten köyü, %52,63 oranla nüfusuna göre en fazla doğumun görüldüğü yer olarak ilk sırada

yer almaktadır. Ölüm aynı şekilde değerlendirildiğinde 30 kişinin öldüğü Pelitviran köyü, %53,57 oranla nüfusuna göre en fazla ölümün gerçekleştiği yer olarak dikkat çekmektedir.

Doğumların en fazla olduğu ikinci mahal, 526 erkek nüfusuyla Safranbolu'nun en kalabalık üçüncü yeri olan Müslüman Yazı köyüdür. Köyde 11 yıllık süreçte gerçekleşen 78 doğumun köy nüfusuna oranı %14,83, toplam nüfusa oranı ise %0,88'dir. En fazla ölümün gerçekleştiği ikinci yer olan Müslüman Yazı köyünde 123 kişi ölürken bunun köyün nüfusuna oranı %23,38, Safranbolu toplam nüfusuna göre oranı ise %1,39'dur.

595 erkek nüfusu ile Safranbolu'nun en kalabalık ikinci yerleşim birimi olan Bulak köyü, doğum olayının en fazla görüldüğü üçüncü yerdir. 11 yıllık süreçte köyde 77 doğum gerçekleşirken bunun köyün nüfusuna oranı %12,94, toplam nüfusa oranı ise %0,87'dir. Ancak en fazla ölümün gerçekleştiği üçüncü mahal Bulak köyü değil, 384 erkek nüfusa sahip Konarı köyüdür. 119 kişinin öldüğü Konarı'da bunun köy nüfusuna oranı %30,99 iken Safranbolu'nun erkek nüfusuna oranı ise 1,35'dir.

11 yıllık süreçte en az doğumun görüldüğü yerler -Sakarlık köyü ile Kadıbükü köyüne tabi Yayla ve Balçılar adlı mezarları ayrı tutarsak⁵⁴⁹- 3 kişinin dünyaya geldiği Kirkille mahallesi ile Sarıyan köyüdür. 34 erkek nüfusa sahip Kirkille mahallesinde gerçekleşen doğumların mahalle nüfusuna oranları %8,82 iken toplam nüfusa oranı %0,03'tür. 48 erkek nüfusa sahip Sarıyan köyünde de 3 doğum görülmekle birlikte bunun kendi nüfusuna oranı %6,25 iken toplam nüfusa oranı %0,03'tür. 48 erkek nüfusuna sahip Sarıyan, kendi nüfusuna göre %6,25 oranla en az doğumun gerçekleştiği yer olarak da ilk sırada yer almaktadır.

En az ölümün gerçekleştiği yer ise; 11 yıllık süreçte sadece 2 ölümün görüldüğü Susunduk köyünde bunun kendi nüfusuna oranı %13,33 iken toplam nüfusa oranı ise %0,02'dir. Kendi nüfusuna göre en az ölümün gerçekleştiği yer ise 55 erkek nüfusa sahip Bağlarbaşı köyüdür. 4 kişinin öldüğü köyde bunun nüfusuna göre oranı ise sadece %7,27'dir.

⁵⁴⁹ Hiç doğumun gerçekleşmediği Sakarlık köyü ile Kadıbükün'ne tabi Yayla ve Balçılar adlı mezarlar bir istisna olup buralarda doğum-ölüm olaylarının çok az olmasının nedeni bu yerlerin muhtemelen yeni oluşturulmuş olmasından dolayı kayıtlarının tutulmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Neticede tablo 18'e bakıldığında, Safranbolu'ya ait 17 mahalle ile 44 köyde - 1831-1842 yılları arasındaki 11 yıllık süreçte -toplam 1.407 doğum, 1.966 ölüm olayının gerçekleştiği görülecektir. Doğum ile ölüm arasındaki 559'luk farkın -bu tarihlerde Safranbolu'da afet, salgın hastalık vs. toplu ölümlere sebep olabilecek vakaların olmadığı göz önünde bulundurulduğunda- ölümlerin doğumlardan daha fazla olduğu değil, doğumların ölümlerden daha az gerçekleşmesinden kaynaklandığını söylemek daha gerçekçi olacaktır. Bu da Safranbolu'da bu tarihlerde doğurganlığın oldukça düşük olduğu yorumuna imkân tanımaktadır.

1843-1851 tarihleri arasında 13'ü Müslüman, 7'si gayrimüslimlere ait olmak üzere toplam 20 adet yoklama defteri bulunmaktadır. Bu defterlere göre; Safranbolu'nun genelinde 849 doğuma karşılık 804 ölüm gerçekleşmiştir⁵⁵⁰. Bu tarih aralığında toplam nüfusu gösteren herhangi bir nüfus defteri olmadığından nüfusta gerçekleşen bu değişimleri değerlendirme imkânımız bulunmamaktadır. Ancak doğum-ölüm ve göç farklarını ekleyip/çıkartırsak 1851 yılında Safranbolu nüfusunu tahmin edebiliriz.

1.2.10.2. Göçler

Nüfus hareketleri içerisinde nüfusun niteliğini ve niceliğini doğum-ölüm olaylarından daha fazla etkileyen göç, en genel tanımıyla, coğrafi olarak mekân değiştirme sürecinin; sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik açıdan toplumun yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak ifade edilmektedir⁵⁵¹.

Osmanlı toplumunda insanlar, hükümetin kararları doğrultusunda ve kanunların müsaade ettiği ölçüde, düzeni aksatmamak koşuluyla devlet sınırları içerisindeki topraklarda hareket etme özgürlüğüne sahipti. Bu yer değiştirmeler, ticaret, şehirlerarasında farklı amaçlarla gidiş-gelişler, eğitim amacıyla yapılan seyahatler vs. şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁵⁵². Ancak bu hareket serbestisi, buldukları mahallin devlet ileri gelenlerinin izniyle, verilen mürur tezkiresiyle geçerli olabilmekteydi.

⁵⁵⁰ NFS.d., 10485, 10486, 10487, 10488, 10489, 10490, 10491, 10492, 10493, 10494, 10495, 10496, 10497, 10498, 10499, 10500, 10501, 10502, 10503, 10504.

⁵⁵¹ Emre Dağışan ve Selçuk Aydın, "Göçün Sosyal Hayata Yansımaları: 93 Harbi Döneminde Oltu'dan Tokat'a bir Göç Hikâyesi", *Geçmişten Günümüze Göç II*, ed. Osman Köse (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 738.

⁵⁵² İbrahim Güler, "18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Nüfus Hareketleri Olarak İç Göçler", *Tarih Dergisi*, Sayı 36, (2000): 161.

Nitekim mürur tezkiresi olmadan kimsenin İstanbul'dan taşraya- taşradan İstanbul'a gidip gelmelerini yasaklayan birden çok ferman yazılmıştır⁵⁵³.

Genellikle göçler, nüfus hareketinin niteliğine göre; gönüllü-zorunlu ve bilinçsiz, ülke sınırlarına göre; iç-dış, kalıcı-geçici, yönüne göre; şehirden şehre, şehirden kıra, kırdan kıra, kırdan şehre gibi farklı şekillerde tasnif edilmektedir⁵⁵⁴.

1831'den 1851'e kadar ki süreçte Safranbolu'da gerçekleşen göçlerin niteliğine bakıldığında; bu göçlerin, gönüllü, iç, geçici, şehirden-şehre ve kırdan-şehre yapıldığını söylemek mümkündür⁵⁵⁵. Zira yapılan bu göçlerin büyük çoğunluğu birkaç aylığına yapılmıştır. Ancak nadir de olsa uzun süreliğine göç edenlerde bulunmaktadır. Bunlar; Pelitviran köyünde ikamet eden Hasan bin İbrahim'in İstanbul'da 20 sene⁵⁵⁶; Bürnük köyü sakinlerinden Oruçoğlu İsmail bin İbrahim'in 30 senedir İstanbul'da yaşadığı belirtilmiştir.⁵⁵⁷ Bunun yanı sıra temettuat defterlerinde de uzun süreliğine göç etmiş kişilerin bilgilerine de rastlanılmaktadır. Zimmiyani Kıran Mahallesi dikici esnaflarından Solımanoğlu Kırkor Ereğli'de 1, Kalcıoğlu Kirekol Küre'de 7, Gürcüoğlu Suzari Devrek'te 7, kuyumcu Gürcüoğlu Dimitri Çankırı Karacalar'da 8⁵⁵⁸ Kavak mahallesi sakinlerinden Bahiroğlu Ahmed ve Bekir Medine'de 10, Gulamoğlu Hasan Bursa'da 8⁵⁵⁹ Müslüman Kıran mahallesinde kayıtlı Alacakoğlu Mehmed ise 10 seneden fazla süredir İstanbul'da yaşaması⁵⁶⁰ bu bilgiler arasında gösterilebilir.

Nüfus yoklama defter verilerinden hareketle 20 yıllık zaman diliminde⁵⁶¹ Safranbolu'da yaşayanlar içerisinde sadece 5 kişi kalıcı olmak üzere şehirlere göç etmiştir. Bunlardan biri Karaali mahallesinden Kütahya'ya, biri Ilbarıt diğeri Arıcak köyünden 2 kişi İstanbul'a, Çeşme mahallesinden 2 kişi ise Kızılbel kazası Ödemiş

⁵⁵³ Bahsedilen fermanlar için bk., AE. SMHD.II., 27/1646, 1; Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 89, 92, 123,232.

⁵⁵⁴ Doğan Yörük, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Aksaray Sancağında Göçler", *Geçmişten Günümüze Göç I*, ed. Osman Köse, (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 699.

⁵⁵⁵ Bununla birlikte köyden mahalleye, mahalleden mahalleye, köyden köye de geçişler olmakla birlikte bunlar çok fazla yekûn tutmadığı için değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

⁵⁵⁶ NFS.d., 786, 217.

⁵⁵⁷ NFS.d., 786, 107.

⁵⁵⁸ ML. VRD. TMT., 04509, 54, 57, 59.

⁵⁵⁹ ML. VRD. TMT., 04542, 9, 19.

⁵⁶⁰ ML. VRD. TMT., 04565, 9.

⁵⁶¹ Müslüman erkeklerin, 1263/1846-1847 yılı Cemaziyelevvel-Şevval ayları arasında tutulmuş olan 6 aylık 10495 numaralı nüfus defteri ile M.1265/ H. 1848-1849 yılı Şevval- Safer ayları arasında tutulmuş olan 4 aylık 10498 numaralı nüfus defterlerinde hiçbir gelen-giden kaydı bulunmamaktadır. Gayrimüslimlerin ise H. 1248/ M. 1832-1833 yılı Muharrem-Zilhicce ayları arasında tutulmuş bir senelik 10472 numaralı, H. 1262/ M. 1845-1846 yılı Cemaziyelevvel- Ramazan ayları arasında tutulmuş 4 aylık 10493 numaralı, H. 1264/ M. 1847-1848 yılı Şevval- Safer ayları arasında tutulmuş 4 aylık 10497 numaralı defter ile H. 1267/ M. 1850- 1851 yılı Recep- Zilkade ayları arasında tutulmuş 10504 numaralı defterlerde hiçbir gelen-giden kaydı bulunmamaktadır.

divanına hanesiyle birlikte göç ederek yerleşmiştir⁵⁶². Geri kalan diğer göçlerin hepsi geçici yapılan göçlerdir.

1831-1851 yılları arasında Safranbolu'dan yapılan göçlerin yoğunluğuna göre sırasıyla şu yerlere göç edilmiştir. İstanbul, Gerede, Bolu, Düzce, Kudüs, Bartın, Hicaz, Devrek, Bursa, Çerkeş, Yabanabad (Kızılcahamam)⁵⁶³, Kastamonu, Viranşehir, Eskişehir, İzmit, Ankara, Gölpazarı, Rumeli, Bafra, Kütahya, Hendek, Lefke, Şam, Sinop, Kızılbel, Cide, Kıbrıs, Bendekli (Ereğli)⁵⁶⁴, Kayseri, İznikmid, Hanya, Küre-i Nühas (Küre), Ayaş, Koçhisar, Uvlu?, Dörtdivan, Akçaşehir, Konya, Kırkağaç, Karahisar, Belgrad, Trabzon, Girit, Ayandon (Türkeli, Çatalzeytin)⁵⁶⁵, İzmir, Alaplı, Niğde, Kocaeli, Musul, Ulus, Edirne, Samsun, Torbalı, Akşehir, Varna, Tekfurdağı (Tekirdağ)⁵⁶⁶, Midilli, Hereke, Haymana, İnebolu, Şile, Alaplı, Araç, Tosya, Halep, Mısır, Karaağaç⁵⁶⁷.

Nüfus yoklama defterlerine göre 1831-1851 yılları arasında Safranbolu'dan farklı şehirlere geçici olarak 1.210 kişi göç etmiştir. Bunun toplam erkek nüfusa oranı⁵⁶⁸ %13,68'dir. Bu göçlerin %80,91'i İstanbul'a, geri kalan %19,09'u farklı şehirlere yapılmıştır. Yapılan göçlerin nedenlerine bakıldığında %66,78'i ticari, %11,32 dini ziyaret, %14,38'i askeri, %2,98'i ilmi, %4,55'i ise görevli, hasta ziyareti ya da hasta tedavisi gibi muhtelif amaçlarla yapıldığını görülmektedir. İlmi ve askeri göçlerin %100'ü İstanbul'a yapılırken bunların tamamı Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Gayrimüslimler ise göçlerini ya dini ya da ticari amaçlarla yapmıştır. Müslümanlar göçlerinin büyük çoğunluğunu İstanbul'a yaparken gayrimüslimler İstanbul'dan ziyade farklı şehirleri ve Safranbolu'ya yakın kazaları tercih etmişlerdir.

⁵⁶² NFS.d., 10476, 10479, 10489.

⁵⁶³ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 795.

⁵⁶⁴ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 103.

⁵⁶⁵ M. Hanefi Bostan, "Anadolu'da Çepni İskânı", *Türkler*, Cilt 6, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 496; Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 66.

⁵⁶⁶ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, 747.

⁵⁶⁷ NFS.d., 784, 785, 786, 789, 818, 790, 10469, 10470, 10471, 10475, 10476, 10477, 10478, 10479, 10480, 10481, 10482, 10483, 10484, 10485, 10486, 10487, 10488, 10489, 10490, 10491, 10492, 10494, 10496, 10499, 10500, 10501, 10502, 10503, ML.VRD.CMH., d., 0643, 0641, 1308, ML. VRD. TMT., 4509, 4559, 4540, 4558, 4556, 4547, 4533, 4506, 4519, 4512, 4530, 4511, 4535, 4528, 4552, 4554, 4522, 4521, 4536, 4508, 4514, 4515, 4566, 4551, 4549, 4548, 4568, 4550, 4531, 4527, 4569, 4538, 4513, 4541, 4564, 4529, 4516, 4526, 4510, 4567, 4517, 4570, 4553, 4563, 4555.

⁵⁶⁸ Nüfus miktarında 1840 yılına ait 785 ve 786 müslüman nüfus defterleri ile 1842 yılına ait 789 numaralı gayrimüslim nüfus defterlerinden elde edilen nüfus verileri kullanılmıştır. Kiptilerin verileri daha sonraki yıllara ait olduğundan Müslüman Kiptiler bu hesaplamalara dâhil edilmemiştir.

Tablo 19'a bakıldığında 20 yıllık süreçte Safranbolu nüfusunda kayıtlı olan 808 kişinin ticari amaçla göç ettiğini görülmektedir. Bu kişilerin 754'ü (%93,32) Müslüman, 54'ü (%6,68) gayrimüslimdir. Bu göçleri gerçekleştiren kişilerin 706'sı (%87,38) İstanbul'a 102'si (%12,62) ise farklı şehirlere ticaret yapmak amacıyla göç etmiştir. Müslümanların 706'sı (%93,69) İstanbul'a, 48'i (%6,37) ise farklı şehirlere ticaret yapmak amacıyla geçici olarak göç ederken Safranbolu'dan İstanbul'a ticari amaçla yapılan göçlerin %100'ü Müslüman erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir. İstanbul'a giden 706 kişi, %75,92 oranda çörekçilik, %3,12 oranda debbağlık, %2,41 oranda kayıkçılık, %1,42 oranda bıçakçılık, %0,99 oranda rençberlik, 0,57 oranda katırcılık mesleklerini icra etmek amacıyla bu göçleri gerçekleştirmiştir. Geri kalan %15,58'i ise pazar malı alma, kasapbaşılık, demircilik, helvacılık, kurabiyecilik, bökçilik, şekercilik, turşuculuk ve aşçılık yapmak gibi çeşitli amaçlarla İstanbul'a gitmiştir.

Safranbolu'da en fazla göç, 109 kişi %9,01 oranla Zimmiyan-i Kıran mahallesinden gerçekleşmiştir. Bu mahalleden 20 yıllık süreçte 50 kişi ticari amaçlı göç ederken 59 kişi dini ziyaret (hac vazifesi) amacıyla Kudüs'e gitmiştir. Müslümanların Hicaz'a gayrimüslimlerin Kudüs'e yaptığı bu ziyaretlerin gidiş-geliş sürelerine bakıldığında bunların bir seneden az olmadığı görülmektedir. Bu da bize hac ziyaretlerinin sadece dini değil, ticari amaçlarla da yapıldığını düşündürmektedir.

En fazla göçün yapıldığı ikinci mahal olan Kuzyaka köyünden 3 kişi tahsil görmek, 7 kişi askerliğe başvurmak, 62 kişi ticaret yapmak, 4 kişi farklı nedenlerle olmak üzere 76 kişi geçici olarak göç etmiştir. Bunun diğer mahalle ve köylere oranı ise %6,28'dir. En fazla göçün yapıldığı üçüncü mahal Konarı köyüdür. 20 yıllık süreçte 73 kişiden 3'ü ilmi, 13'ü askeri, 37'si ticari, 14'ü dini, 6'sı farklı amaçlarla belli bir süreliğe göç etmiştir. 20 yıllık süreçte Hacıali mahallesi ile Bağlarbaşı, Çomakviran ve Susunduk köylerinden hiç kimse farklı şehirlere göç etmemiştir.

Safranbolu'dan İstanbul'a tahsil için Cerrahpaşa, Sultan Beyazıt-1 Veli ve Mahmutpaşa medreseleri ile saraya gidilmiştir⁵⁶⁹. İلمي nedenlerle göç eden 36 kişiden 7'si Bulak köyünden iken en fazla asker veren ve en fazla hacca gidenlerin (Müslüman) olduğu mahal ise Konarı köyüdür. Neticede 1831-1851 tarihleri arasında Safranbolu'dan başka şehirlere göç eden 1.210 kişiden 5 kişi hariç diğerlerinin tümü belirli süreliğine geçici olarak göç etmiştir.

⁵⁶⁹ NFS.d., 10480, 10481, 10476, 10477.

Tablo 19. Nüfus Yoklama Defterlerine Göre 1831-1851 Yılları Arası Safranbolu'dan Yapılan Göçler⁵⁷⁰

Mahalle/ Köy Adları	İlim	Askerlik	Ticaret	Hac	Diğer	Toplam	% Oran
Babasultan	2	4	28	9	-	43	3,55
Cami-İ Kebir	-	4	10	2	-	16	1,32
Çavuşağa	3	8	6	10	-	27	2,23
Çeşme	1	3	10	3	-	17	1,40
Hacıali	-	-	-	-	-	-	0
Hacıbeyli	1	-	3	1	-	5	0,41
Hacıdurmüş	-	-	7	-	3	7	0,58
Hacıevhad	1	6	2	1	-	10	0,83
Hacıhalil	-	4	4	-	1	9	0,74
Hüseyinkethüda	-	2	10	-	1	13	1,07
Karaali	2	6	16	10	-	34	2,81
Kavak	1	2	5	-	2	10	0,83
Kirkille	-	1	-	-	2	3	0,25
Müslüman Kıran	-	3	5	-	-	8	0,66
Müslüman Polat	-	-	5	2	-	7	0,58
Tekke	-	-	4	-	-	4	0,33
Zimiyani Kıran	-	-	50	59	-	109	9,01
Ağaçkilise	-	5	3	-	-	8	0,66
Akviran	-	4	34	-	3	41	3,39
Alınviran	1	1	34	-	-	36	2,98
Arıcak	-	3	4	-	1	7	0,58
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	0
Başköy	1	2	-	-	1	4	0,33
Bostanbükü	1	1	4	-	1	7	0,58
Bulak	7	10	31	1	7	56	4,63
Bürnük	1	10	24	-	1	36	2,98
Çerçen	-	4	21	-	-	25	2,07
Çıraklar	-	3	20	-	2	25	2,07
Çiftlik-i Süfla	-	4	36	-	1	41	3,39
Çiftlik-i Ulvî	-	-	15	1	-	16	1,32
Çomakviran	-	-	-	-	-	-	0
Dane-i Süfla	-	4	1	-	1	6	0,50
Dane-i Ulvî	-	-	1	-	-	1	0,08
Değirmencik	-	3	21	2	-	26	2,15
Gayza	-	1	1	-	-	2	0,17
Ilbarıt	1	8	22	-	4	35	2,89
Kadıbükü	-	1	25	2	1	29	2,40
Kadıbükü'ne Tab'i Yayla	-	-	2	-	1	3	0,25
Kadıbükü'ne Tab'i Balcılar	-	1	-	-	-	5	0,41
Kapullu	-	3	7	-	6	16	1,32
Karapınar	-	2	2	-	-	4	0,33
Karıt	-	1	12	-	-	13	1,07
Keten	-	-	1	-	-	1	0,08
Kılavuzlar	-	2	4	-	-	6	0,50
Kızılaviranısüfla	-	2	10	-	-	12	0,99
Kızılaviranıulvî	1	3	25	-	-	29	2,40
Kırpe	-	4	16	-	-	20	1,65
Konarı	3	13	37	14	6	73	6,03
Kozcıgaz	-	1	3	-	-	4	0,33

⁵⁷⁰ NFS.d., 784, 785, 786, 789, 818, 790, 10469, 10470, 10471, 10475, 10476, 10477, 10478, 10479, 10480, 10481, 10482, 10483, 10484, 10485, 10486, 10487, 10488, 10489, 10490, 10491, 10492, 10494, 10496, 10499, 10500, 10501, 10502, 10503.

Kuzyaka	3	7	62	-	4	76	6,28
Melisa	-	1	1	-	-	2	0,17
Moğol	1	-	5	-	-	6	0,50
Oğulvıran	3	1	55	-	1	60	4,96
Pelitvıran	-	2	24	-	1	27	2,23
Sakaralan	-	3	11	-	-	14	1,16
Sakarlık	-	-	2	-	-	2	0,17
Sarıyan	-	1	5	-	2	8	0,66
Sırçalı	2	6	12	-	-	20	1,65
Sorguncuk	-	1	8	-	-	9	0,74
Susunduk	-	-	-	-	-	-	0
Tokatlı	-	1	-	-	-	1	0,08
Yacı	-	1	20	-	-	21	1,74
Müslüman Yazı	-	11	18	6	2	37	3,06
Zimmiyan-i Yazı	-	-	4	14	-	18	1,49
Toplam	36	174	808	137	55	1210	100
Toplam Nüfusa Oranı	0,41	1,97	9,13	1,55	0,62	13,68	8848

Nüfus hareketlerinde giden kişiler kadar gelen kişiler de nüfusun niceliğini etkilemektedir. 1831-1851 yılları arasında tutulmuş yoklama defterlerinde 1.210 giden kişiye karşılık 454 kişi de Safranbolu'ya gelmiştir. Ancak bu gelen kişiler, Safranbolu'da kayıtlı olup belirli süreliğine farklı şehirlere geçici göç edip geri dönen kişilerdir. Bu bakımdan gelen kişiler nüfus miktarında bir fark meydana getirmemiştir. Ayrıca *Kaza-i mezburda ba-ticaret misafire-i mütemekkin yabancı re'âyanın miktarıdır* başlığı altında Trabzon, Ankara, Bolu, Devrek, Araklı, Kayseri, Kastamonu, Eynelli, Tokat, Gümüşhane ve Sinop⁵⁷¹'tan Safranbolu'ya ticaret yapmak amacıyla geçici olarak göç eden gayrimüslimler bulunmaktadır. Bu kişiler, kazada toplanan cizye miktarının artmasına katkı sağlamışlardır. Ancak nüfus kayıtları geldikleri yerde olduğundan Safranbolu nüfusunda bir fark yaratmamışlardır. Buna karşılık Bendrekli'den Hacıali mahallesine göç eden Bolulu Davud bin Halil⁵⁷², Eflani kazasından Çavuşağa mahallesine gelen Karabrahimoğlu İbrahim bin İbrahim, Sart kazasından Babasultan mahallesine gelen Tekelioğlu Halil bin İzzet⁵⁷³ ile İstanbul'dan Akviran köyüne gelen Bayramoğlu Mehmed bin Hasan'ın⁵⁷⁴ hanesiyle birlikte göç etmeleri nüfusta artış meydana getirmiştir. Bunun yanında son tahrirde Mısır'da olduğundan sayılmayıp daha sonra Babasultan mahallesine yeni kaydedilen Köroğlu İsmail bin Halil, Gulamı Zenci Mercan bin Abdullah ve Hacıbekiroğlu Derviş Mustafa bin Osman ile yine son tahrirde diyar-ı aharda olduğundan sayılmayan Mazlumoğlu Halil bin Hasan'ın daha sonra

⁵⁷¹ NFS.d., 790, ML. VRD. CMH.d., 643, 641.

⁵⁷² NFS.d., 10485/ 2.

⁵⁷³ NFS.d., 10480, 2, 4,

⁵⁷⁴ NFS.d., 10488, 15.

Karaali Mahallesi'ne kaydedilmesi⁵⁷⁵ de nüfusun artışında etkili olmuştur. Tüm bunlara ilaveten son tahrirde yanlışlıkla kaydedilmeyip daha sonra mahalle imamı ve muhtarının haber vermesiyle yeni kayıt olan 7 kişi daha bulunmaktadır. Neticede son nüfus sayımından sonra Safranbolu'dan farklı şehirlere kalıcı olarak göç eden 5 kişiye karşılık, farklı şehirlerden kalıcı olarak 4 kişi gelmiştir. Ayrıca çeşitli sebeplerle son nüfus sayımında nüfus defterine kaydedilmeyip daha sonra yeni kayıt olan 11 kişi daha bulunmaktadır. Böylece toplam gelen-giden değerlendirmesinde 12 fark ortaya çıkmaktadır.

Buna göre; Safranbolu'nun nüfus hareketlenmelerinde 1843'den 1851 yılına kadar doğan-ölen değerlendirmesinde 45, giden-gelen değerlendirmesinde ise 12 toplam 57 fark meydana gelmiştir. Böylece 1840-1842-1844 verilerine göre 8.865 olan Safranbolu'nun tahmini⁵⁷⁶ erkek nüfusunun, nüfus hareketlenmesi neticesinde 8.922 olduğunu söyleyebiliriz. Bu kadar da kadın nüfusu olduğunu düşündüğümüzde 1851 yılında Safranbolu'nun toplam nüfusunu 17.844 olarak tahmin etmek mümkün olacaktır.

⁵⁷⁵ NFS.d., 10492, 2.

⁵⁷⁶ Buradaki veriler her ne kadar resmi kaynaklardan tespit edilmiş olsa da bu ifade, nüfus sayımlarında sayılmayan kişilerin olabileceği düşüncesiyle kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

2.1. Safranbolu’da Aile

Toplumun çekirdeği ve temeli olan aile, evlenme, kan ya da evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı geliri paylaşarak aynı evde yaşayan, birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş- erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturdukları bir birliktir⁵⁷⁷.

İnsan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşmanın kaynağı, toplumda oluşmuş maddi-manevi zenginlikleri nesilden nesile aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal vs. yönleriyle toplumsal birim olan aile⁵⁷⁸, büyüklüğüne göre genel olarak geniş ve çekirdek aile şeklinde ikiye ayrılmaktadır⁵⁷⁹.

Osmanlı ailesi, çekirdek ailenin yaşam kalıplarından ziyade geniş ailenin yaşam ve üretim kalıplarına uymaya meyillidir⁵⁸⁰. Ancak yapılan çalışmalar Osmanlı ailesinin anne, baba ve çocuklardan meydana gelen çekirdek aile yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır⁵⁸¹. Nitekim Safranbolu’da anne-baba, çocuklar ve diğer akrabalarla aynı haneyi paylaşan aileler bulunmakla birlikte Safranbolu ailesi çoğunlukla çekirdek aile görünümündedir.

1844-1845 yılı temettuat defter verilerinde Zimmiyan-i Kıran’da⁵⁸² kayıt altına alınan kişi sayısı 497’dir. Mahallede 91 hanede 1, 73 hanede 2, 42 hanede 3, 19 hanede 4, 8 hanede 5, 3 hanede ise 6 erkek kayıtlıdır. Yani Safranbolu’nun en kalabalık ve en geniş aile potansiyeline sahip Zimmiyan-i Kıran mahallesinde dahi ailelerin %47,69’u 2 veya daha az erkek nüfustan oluşmaktadır⁵⁸³. Bu da Safranbolu ailesinin geniş değil daha ziyade çekirdek aile modeline sahip olduğunun bir kanıtı sayılabilir.

⁵⁷⁷ Sürmeli Ağdemir, “Aile ve Eğitim”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Mart 1991): 11.

⁵⁷⁸ İbrahim Etem Çakır, “Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet: 1671-1678 Sofya Örneği”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 31 (2012): 42.

⁵⁷⁹ Vehbi Ünal, “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26 (2013): 589-590.

⁵⁸⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 20.

⁵⁸¹ Ahmet Özkiraz, Gül İşçi Baş, “Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* Cilt 30, Sayı 18 (Haziran, 2016): 90.

⁵⁸² Zimmiyan-i Kıran mahallesinin örneklem olarak gösterilmesinde; Gayrimüslim ailelerin Müslümanlardan biraz daha çok çocuk sahibi olması, bk., İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, 22, ve bu mahallenin Safranbolu’nun en fazla nüfusa sahip yerleşim birimi olması gibi faktörler etkili olmuştur.

⁵⁸³ ML. VRD. TMT.d. 4509.

Sağlıklı bir toplumun oluşumu ve devamı, toplumu oluşturan ailenin, devletlerin huzur ve güveni ise kendisini meydana getiren aile kurumunun sıhhatine ve gücüne bağlıdır⁵⁸⁴. Osmanlı Devleti de bu düşünceyle güçlü bir ailenin kurulmasına büyük önem göstermiştir. Nitekim devletin bu tutumu, Safranbolu şer’iyye sicillerinde yer alan fermanlarda da görülebilmektedir. Genç kızların velilerinin izni olmaksızın evlendirilmelerinin engellenmesi⁵⁸⁵ ile kızların ve dul kadınların kendilerine denk kişilerle⁵⁸⁶ hüsnü rızalarıyla evlendirilmelerini⁵⁸⁷ içeren fermanlar, Osmanlı’nın sağlıklı aile kurulmasına yönelik girişimlerine örnek gösterilebilir. Ayrıca yine bu sicillerde bulunan ıskat-ı cenin yani çocuk düşürmenin engellenmesine dair ferman⁵⁸⁸ ise devletin, kurulan sıhhatli ailenin devamlılığına da ne denli önem verdiğinin kanıtı sayılabilir.

Osmanlı Devleti’nde aile hukuku, diğer hukuki konularda olduğu gibi İslam hukuku çerçevesinde ele alınmıştır. Devlet içerisindeki zimmiler ise aile hukukunda kendi dini kurallarını uygulamakta serbest bırakılmışlardır. İki tarafın zimmi olduğu durumlarda kilise yetkili sayılırken, tek tarafın Müslüman olması halinde hukuki meseleler şer’i mahkemeye intikal etmiştir⁵⁸⁹.

2.1.1. Evlilik

Aile kurumunun temelini oluşturan evlilik, bütün ilahi dinlerde kadın ve erkeğin kendilerine has bir mahremiyet ve ortak paylaşım alanı oluşturmalarına ve insan neslinin devamına katkı sağlamalarına olanak sağlayan yegâne meşru ilişki olarak kabul edilmiştir⁵⁹⁰.

Evlilik yolunda ilk adım olarak gösterilen nişanlılık, nikâh akdinden önce karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı huzurlu bir aile kurmanın gerçekleştirilebilmesi ve ileride çıkması muhtemel problemlerin önlenmesi için tarafların birbirlerini beğenmeleri ve aralarında gerekli yakınlığı kurup kuramayacaklarını araştırdıkları bir süreç olarak ifade edilebilir⁵⁹¹. İslam Hukukunda *hitbe*⁵⁹² olarak adlandırılan nişanlılık, Osmanlı

⁵⁸⁴ Ünal, “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din”, 589.

⁵⁸⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 109.

⁵⁸⁶ SŞSC.d., 2126, 7a-b.

⁵⁸⁷ SŞSC.d., 2115, 87a-98b.

⁵⁸⁸ SŞSC. d., 2121, 59a.

⁵⁸⁹ Mustafa Polat, “Arşiv Kayıtlarına göre XIX. Yüzyılda İnegöl’de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat” (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017), 92.

⁵⁹⁰ Fahrettin Atar, “Nikâh”, *DİA*, Cilt 33 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 112.

⁵⁹¹ İbrahim Acar, “Nişan”, *DİA*, Cilt 33 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 153.

⁵⁹² Bir kadının nikahına talip olmak demektir. Bk., Ömer Nasuhi Bilmen, *Fıkıh İlmi & İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*, haz., Abdurrahman Karaman (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016), 93.

şer'iyye sicillerinde *namzetlik* şeklinde geçmektedir. Namzetlik yani evliliğe aday olma sadece evlenme vaadinden ibaret olup, taraflara evlilik zorunluluğu yüklememektedir⁵⁹³.

Osmanlı kadı sicillerinde nişanlılıkla ilgili kayıtlar, İslam fıkında bu sürecin hukuki bir karşılığının olmamasından ötürü oldukça azdır⁵⁹⁴. Nitekim 19. yüzyılın ilk yarısında tutulan Safranbolu şer'iyye sicillerinde namzetlikle ilgili tek kayıt, Safranbolu kazası ahalisinden Hasançavuşzade Hüseyin Ağa'nın oğlu Hasan Bey ile Çerkeş kasabası hanedanından merhum Hidayetzade'nin kızı Fatma Hanım'ın namzetliğinin sona erdirilmesi ile ilgilidir. Kayıttan anlaşıldığı üzere, Fatma Hanım tarafından sorunun şeyhülislamlıkta çözülmesi talep edilmişse de iki tarafın da bu makam ile münasebetlerinden dolayı Bab-ı Âli'den tarafların anlaşdırılmaları uygun görülmüştür. Ancak yapılan tahkikat neticesinde anlaşmazlığın giderilmesi mümkün olmadığından beldenin âdeti gereği iki tarafın birbirine verdiği eşyaların iade edilmesine karar verilmiştir. Neticede Şerife Fatma Hatun, namzeti Çavuşzade Hasan'ın nişan adına kendisine verdiği üç yüz adet hayriye altını, bir elmaslı yüzük ile bir tek kaşlı elmas yüzüğü, vekil tayin ettiği İbrahim Ağa aracılığıyla Çavuşzade Hasan'a iade ederek nişanlılığına son vermiştir (9 Cemaziyevvel 1254/ 31 Temmuz 1838)⁵⁹⁵.

Toplumun çekirdeğini oluşturan aile müessesesinin temeli olan evlenme, sosyal hayatın en önemli hukuki muamelelerinden biri olduğu için doğuşu, hüküm ve neticeleri bakımından tam bir aleniyet ve kesinlik gerektirir⁵⁹⁶. Bu nedenledir ki evlilik yani nikâh akdi şahitler huzurunda yapılmaktadır.

Evlenmelerinde herhangi bir engel bulunmayan taraflar şahit olarak belirlenen iki kişi huzurunda mehr miktarı belirlendikten sonra kadı tarafından nikâhları kıyılır ve bu muamele mahkeme kayıtlarına geçer⁵⁹⁷.

İslam'da nikâh esnasında damadın gelin adayına vermesi gereken garanti akçesine mehr denilmektedir. Müslüman ile evlenen kadın, zimmi dahi olsa ödenmesi gereken mehr, verildiği zamana göre iki şekilde adlandırılmaktadır. Nikâh öncesi

⁵⁹³ Arzu Karaslan, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2 (2015): 191.

⁵⁹⁴ Polat, "Arşiv Kayıtlarına göre XIX. Yüzyılda İnegöl'de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat", 93.

⁵⁹⁵ ŞŞSC. d., 2121, 79a.

⁵⁹⁶ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukunda Evlenme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974), 132.

⁵⁹⁷ Hatice Durgun, "XIX. Yüzyılda Teke Sancağı'na Bağlı Elmalı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)" (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2014), 122.

verilene mehr-i mu'accel, boşanma sırasında ya da vefat durumunda terekenin taksiminden önce verilene ise mihr-i mü'accel denilmektedir⁵⁹⁸.

Kadının hakkı olması hasebiyle kendisinden başkasının almasının yasak olduğu mehr miktarı, evlenecek kızın güzelliği, becerikliliği gibi birtakım özellikleri ile günün şartlarına göre değişebilmektedir. Mehr, nikâh esnasında belirlenmemiş ise boşanma ya da ölüm durumlarında emsallerine göre miktarı tespit edilerek terekeden alınır ve kadına verilir⁵⁹⁹. Örneğin; Safranbolu'nun Dane-i Ulya (Ulvi) köyü sakinlerinden Ellezoğlu Mustafa'nın Şam-ı Şerif'te sakin iken ölümüyle eşi Fatma binti Osman'a ve oğluna kalan mallar arasında eşinin kendisine vermekle mükellef olduğu 100 kuruş mihr-i müeaccel de bulunmaktadır⁶⁰⁰. Kadının evlilik esnasında öldüğü durumlarda ise mehr, terekeye kaydedilerek varislerine intikal etmiştir⁶⁰¹. Mesela Safranbolu'nun Akseki Mahallesi sakinelerinden Havva bint-i el-Hac Ali adlı kadının ölümü üzerine tutulan terekesinde, sahip olduğu eşyaların yanı sıra eşinin kendisine vermesi gereken 200 kuruş mehr miktarı da kayıt altına alınmıştır⁶⁰². Bu da kadına vadedilen mehrin, kendisinin ölümü halinde dahi unutulmayarak çocuklarına intikal edebilecek kadar öneme haiz olduğunu göstermektedir.

19. yüzyılın ilk yarısında Safranbolu'daki boşanma davalarında bahsedilen mehr-i müeaccel miktarları, 100, 150, 160, 200, 206, 250, 300 (Alınviran köyündeki boşanmada mehr miktarı verilmemiştir) kuruş üzerinden belirlenmekteydi⁶⁰³. Bu da ilgili dönemde Safranbolu'da mehr-i müeaccel ücretlerinin ortalama 195 kuruş civarında olduğunu göstermektedir.

Osmanlılar'da nikâh akidleri bizzat kadılar veya kadıların iziname ile yetkilendirdiği din görevlileri tarafından gerçekleştirilmiştir⁶⁰⁴. Ancak nikâh a kadının veya onun izniyle din adamının katılması hukuken zorunlu olmadığından her nikâh ın kadı huzurunda ya da kadı iznine tabi olarak kıyıldığını söylemek mümkün değildir⁶⁰⁵. Nitekim çalışma dönemi kapsamındaki Safranbolu şer'iyye sicillerinde herhangi bir

⁵⁹⁸ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, 95-96.

⁵⁹⁹ Durgun, *XIX. Yüzyılda Teke Sancağı'na Bağlı Elmalı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)*, 123.

⁶⁰⁰ SŞSC. d., 2115, 87b, (5 Cemaziyelevvel 1233/13 Mart 1818).

⁶⁰¹ Ramazan Hurç, "233 Nolu Şer'iyye Siciline Göre Kahramanmaraş'ın Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (1292-1295/1876-1878)" (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1995), 66.

⁶⁰² Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 99.

⁶⁰³ SŞSC.d., 2121, 7b-8a-19a-62b-92b; SŞSC.d., 2125, 75a; Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi", 21.

⁶⁰⁴ Vedat Yurt, "Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Evliliğe Tahdit Tedbirleri: İnanlılarla Evlilik Yasağı" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 6.

⁶⁰⁵ M.Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Nikah Akidleri", *Osmanlı Araştırmaları III* (İstanbul, 1982): 5-10.

nikâh kaydına rastlanmaması da bu durumdan kaynaklanmış olmalıdır. Neticede 50 yıllık süreçte kazada hiçbir evlilik yapılmadığı düşünölemeyeceğinden bu dönemde Safranbolu’da kıyılan nikâh akidlerinin mahkeme kayıtlarına geçmediğini söylemek daha gerçekçi olacaktır⁶⁰⁶.

2.1.2. Boşanma

Karı-koca arasında evlilik ile kurulmuş olan aile bağının çözümlmesi, evliliğın sona ermesi anlamına gelen boşanma⁶⁰⁷, İslam hukukunda talak olarak ifade edilmiştir. İslam, dini neslin devamı için tek yol olan evliliğı teşvik etmiş, eşlerin evliliklerini, karşılıklı sevgi ve saygı ortamını olabildiğince korumalarını istemiş, talakı da evliliğın devamına imkân kalmadığında başvurulabilecek en son çare olarak meşru saymıştır⁶⁰⁸.

Osmanlı aile hukukunun kaynağını oluşturan İslam aile hukukunda⁶⁰⁹ erkek iradesi neticesinde gerçekleşen talak, kadının isteğı ile eşlerin anlaşarak gerçekleştirdikleri muhalaa ve hâkimin çeşitli sebeplerle evliliğı sonlandırdığı tefrik olmak üzere başlıca üç tür boşanma vardır⁶¹⁰.

İslam hukuku boşanma yetkisini genel itibariyle erkeğe vermiştir. Tek taraflı irade beyanı ile evliliğı sonlandırma imkânına sahip olan erkek, herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve yargı kararına ihtiyaç duymaksızın karısını boşayabilmektedir⁶¹¹. Örneğın Safranbolu’nun Bostanbükü köyü sakinlerinden Salih Beşe’nin kızı Halime Hatun’u eşi Topal Emirzade Es-seyyid Ömer bin Mehmet, tatlik-i şer’ ile boşamıştır. Halime Hatun, Ömer’in vekili İzzetpaşa Cami imamı Mustafa Efendi eliyle kendisini boşayan eşi Ömer’den mihir ve nafakası ve diğerk haklarının karşılığı 160 kuruşu nakit olarak aldığını şahitler huzurunda söylemiş ve boşanmaları mahkeme kayıtlarına geçmiştir (3 Rebiülevvel 1222/11 Mayıs 1807) ⁶¹².

⁶⁰⁶ XIX. yüzyıldan önce şer’iyye sicillerinde genellikle evlilik ve nikâh kaydına rastlanılmamakta, ahalinin şahitliğı yeterli görölmekteydi. Bk., Durgun, “XIX. Yüzyılda Teke Sancağı’na Bağlı Elmalı Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)”, 121. Safranbolu’da ise 19. yüzyılın ilk yarısında dahi evlilik işlemleri sicillere kaydedilmemiştir.

⁶⁰⁷ İbrahim Paçacı, “Sosyal Hayattaki Değışim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evllenme ve Boşanma Örneğı)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11 (2008): 82.

⁶⁰⁸ H. İbrahim Acar, “Talak”, *DİA*, Cilt 39 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 496.

⁶⁰⁹ M. Akif Aydın, “Osmanlı Hukukunda Kazâi Boşanma” “Tefrik””, *Osmanlı Araştırmaları* 5 (İstanbul, 1986): 1.

⁶¹⁰ Samiye Tunç, “Tanzimat’tan I. Meşrutiyet’e Antakya’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1876)” (Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, 2020), 140-143.

⁶¹¹ Nevin Ünal Özkorkut, “İslam Hukukunda ve Osmanlı Uygulamasında Koca Şiddetine Karşı Kadının Başvurabileceğı Hukuk Yolları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 1 (Ocak 2016): 235.

⁶¹² Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerkendirmesi”, 21; Aynı dava sicilin diğerk transkripsiyonunda da geçmektedir. Bk., Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 34.

Osmanlı'da sultan kızı veya şiddet mağduru kadınların da boşama yetkisine sahip oldukları görülmektedir. Sultan kızları, boşanma hakkını nikâh akdi esnasında elde ederken şiddet gören kadınlar ise bu hakkı mahkemeler aracılığıyla elde etmişlerdir⁶¹³. Örneğin; Safranbolu'nun Yazı köyü sakinlerinden Konakoğlu Seyyid Halil, yine aynı köy sakinelerinden kayınvalidesi Ayşe Hatun ve şahitler huzurunda eşim Emine'yi döver ya da kötü söz edersem boşanma hakkı kendisinde olsun diyerek söylediklerinin mahkeme kayıtlarına geçmesi istemiştir (18 Şevval 1218/31 Ocak 1804)⁶¹⁴. Böylece Emine, mahkemede şahitler huzurunda boşanma hakkına sahip olmuştur.

İslam hukuku, geçimsizlik ya da benzer sebeplerle kocası ile anlaşamayan kadına, eşinin kendisini boşamaması durumunda, müeccel mehrinden ve iddet nafakasından vazgeçerek kendisi için katlanılmaz hale gelen evliliği bitirme hakkı vermiştir. Muhalaa veya hul' olarak tabir edilen karşılıklı rıza ile boşanma şer'iyye sicillerinde sıkça rastlanan bir boşanma türüdür⁶¹⁵. Talakın kendilerine yükleyeceği mehr ve nafaka borcundan kurtulmak için erkekler de talak yoluna gitmeyerek eşlerini genellikle muhalaa yoluyla⁶¹⁶ boşamışlardır.

Safranbolu'da mahkeme kayıtlarına yansıyan boşanmaların çoğunluğu muhalaa yani eşlerin anlaşarak evliliklerini sonlandırdıkları türdendir. Bu davalarda hüsn-i muaşeret veya hüsn-i imtizacın olmadığı vurgulanarak boşanma nedeninin geçimsizlik olduğu belirtilmiştir. Muhalaa türü boşanmalarda kadınlar genellikle eşlerinden alacakları mehr-i mü'eccel ve muaccel, nafaka-i 'iddet ve me'ûnet-i süknâm gibi haklarının yanı sıra para, bazı ev eşyalarından da vazgeçmişlerdir. Örneğin; Safranbolu'nun Dana köyü sakinlerinden Duhanoğlu kerimesi Fatma Hatun, kocası Azizoğlu Ahmed'den 100 kuruş mihr-i muaccelinden, iddet nafakasından ve mesken masrafları hakkında vazgeçtiğini mahkeme huzurunda belirterek karşılıklı rıza ile boşanmışlardır (Rebiülahir 1259/15 Mayıs 1843)⁶¹⁷. Ancak haklarından taviz vermeden karşılıklı rıza ile eşlerinden ayrılan kadınlar da olmuştur. Nitekim Safranbolu'nun Kavak Mahallesi sakinelerinden Dülger Deli Ahmed'in kızı Halime, Müslümanpolat mahallesi sakinlerinden olan kocası Salih'ten mehr-i müecceli 150 kuruşu, iddet-i nafakası olan 50 kuruşu ve birtakım eşyalar ile on aylık küçük oğlu İsmail'in 7 yaşına dek

⁶¹³ Özkiraz, İççi Baş, "Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma", 90.

⁶¹⁴ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 40.

⁶¹⁵ Cin, Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, 528.

⁶¹⁶ Ünal Özkorkut, "İslam Hukukunda ve Osmanlı Uygulamasında Koca Şiddetine Karşı Kadının Başvurabileceği Hukuk Yolları", 238.

⁶¹⁷ SŞSC. d., 2125, 75a.

mahkemenin kabul ettiği aylık 15 kuruşu alma koşuluyla anlaşarak boşanmıştır (27 Zilhicce 1253/24 Mart 1838)⁶¹⁸.

Haklarını aldıktan ya da onlardan taviz vererek boşandıktan sonra pişman olup tekrar mahkemeye müracaat edenler olmuş ki bu gibi durumlara karşı bazı tedbirler alınmıştır. Örneğin Safranbolu'nun Alınvıran köyü sakinlerinden Hamzaoğlu Mehmed yine aynı köyün sakinlerinden Hacıhüseyinoğlu Molla Hüseyin'nin kerimesi olan eşinden anlaşarak ayrıldıklarını ve taraflardan biri alınan karardan vazgeçip tekrar davaya teşebbüs ederse 1000 kuruş ödemekle mükellef olacağını şahitler huzurunda kabul ederek boşanmışlardır (15 Cemaziyelahir 1221/30 Ağustos 1806)⁶¹⁹.

Neticede çalışma dönemi içerisinde Safranbolu mahkeme kayıtlarına yansıyan 8 boşanmanın 7'si muhalaa yoluyla gerçekleşmiştir. Kazadaki boşanmalarda çoğunlukla muhalaa türü boşanmanın görülmesi, Safranbolu kadınlarının anlaşamadıkları eşleri ile yaşamaktansa para ve mal varlığından vazgeçebilecek kadar özgürlüklerine düşkün olduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

2.1.3. Vasi Tayini

Boşanma veya ebeveynlerden birinin ölümü gibi ailenin dağıldığı durumlarda maddi-manevi en fazla zarar görenler şüphesiz çocuklardır. Bu nedenle İslam hukuku, ailenin ziyneti olarak kabul ettiği çocukların haklarını güvence altına almış ve vasilik terimi bu çerçevede önem kazanmıştır.

İslam hukukunda, çocukların, fiziksel olarak kendi ihtiyaçlarını temin edemeyecek kişilerin ve akli dengesi yerinde olmayanların hukuki temsilcileri ile mallarını tasarruf etme görevine vesayet, bu görevi yerine getiren kişiye ise vasi denilmektedir⁶²⁰.

Osmanlı Devleti'nde çocuk haklarını korumak, onların geleceklerini teminat altına almak adına birtakım tedbirler alındığı bilinmektedir. Çocukların haklarını

⁶¹⁸ SŞSC. d., 2121, 7b.

⁶¹⁹ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 150.

⁶²⁰ Hüseyin Muşmal, İrem Gürbüz, "Osmanlıda Vasilik Kurumu: Konya Örneği", *Turkish Studies History*, Cilt, 13, Sayı 16 (Yaz-2018): 205.

koruyup idare edebilecek kişilerden vasi tayin edilmesi devletin bu konuda aldığı tedbirlerden biri olarak gösterilebilir⁶²¹.

Çocukların vasileri, öncelikle babalar, babaların tayin ettiği vasiler daha sonra en yakın akrabalar ile hâkimin nasb ve tayin edeceği kişiler olabilmekteydi⁶²². Safranbolu’da babanın öldüğü durumlarda genellikle anneler, annelerin ölümü halinde ise babalar vasi olarak tayin edilmiştir. Ebeveynlerin her ikisinin öldüğü durumlarda vasi genellikle yakın akrabadan birileri olmuştur. Ancak babanın ölümü halinde anne sağ olmasına rağmen annenin değil yakın akrabanın vasi tayin edildiği de olmuştur. Örneğin, Safranbolu’nun Konarı köyü sakinlerinden Müminoğlu Hüseyin’in ölümü üzerine mal varlığı eşi Ayşe ile çocukları Mehmed ve Mustafa’ya kalmıştır. Mahkeme anne Ayşe’yi değil, çocuklarının amcaları Hacı Hasan’ı vasi olarak tayin etmiştir (29 Şevval 1253/26 Ocak 1838)⁶²³. Mahkeme, babaların ölümü halinde anne sağ olmasına rağmen yakın akraba olmayan mahallenin ya da köyün ileri gelen kişilerinden de vasi tayin edilebiliyordu. Mesala Çavuş Mahallesi sakinlerinden Ali Efendi’nin ölümü üzerine mal varlığı eşi Hamide ve oğulları Abdullah ile Mehmed’e kalmıştır. Mahkeme çocuklara babalarından kalan malı korumak için anne Hamide Hatun’u değil, Hacıhalil mahallesi sakinlerinden Çelebioğlu Seyyid Mustafa’yı vasi olarak atamıştır (25 Zilkade 1254/8 Şubat 1839)⁶²⁴. Safranbolu’nun Müslüman Kıran Mahallesi sakinlerinden Mollaoğlu İsmail’in ölümü üzerine mal varlığı, eşi Havva, çocukları Hanife, Fatıma ve Abdullah’a kalmıştır. Mahkemenin vasi olarak tayin ettiği kişi bu kez, mahalle muhtarı Ahmed olmuştur (15 Rebiülevvel 1259/15 Nisan 1843)⁶²⁵.

Vasiler, yetimlerin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması, babalarının ya da kendi borçlarının ödenmesi için kadı kontrolünde yetim mallarını satabilirlerdi⁶²⁶. Örneğin; Safranbolu sakinlerinden (mahalle köy adı yazılmamış) Cezayirli Şahbeyoğlu El-hac Hasan’nın vefat etmesi üzerine mahkemenin görevlendirdiği kassam tarafından malları tahrir edilmiş ve tayin olunan vasi aracılığı ile bu mallar müzayede yoluyla satılmıştır. Bu satıştan elde edilen 455 kuruş, onu onbir buçuk yani %15 üzerinden para vakfına

⁶²¹ Okan Gümüüşdoğrayan, “Üsküdar Şer’iyye Sicillerinde Kadın ve Çocuklarla İlgili Davaların Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019), 58; Güven Dinç, “Şer’iyye Sicillerine göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya’da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu”, *OTAM*, Sayı 17 (Ankara 2005): 114.

⁶²² Rıfat Özdemir, “Harput ve Çemişkezek’te Askeri Ailelerin Sosyo Ekonomik Yapısı 1890-1919”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1 (1990): 72.

⁶²³ SŞSC.d., 2120, 98b.

⁶²⁴ SŞSC.d., 2121, 72b.

⁶²⁵ SŞSC.d., 2125, 60b.

⁶²⁶ Mustafa Karazeybek, “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında AfyonKarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelemesi” (Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2011), 168.

yatırılmış, buradan elde edilen gelir ise yetim kalan küçük oğul Hacı Mahmud'un rüşdüne değin ihtiyaçlarına tahsis edilmiştir (15 Cemaziyelevvel 1244/23 Kasım 1828)⁶²⁷.

İslam hukukunda, vasinin tayinini gerektiren durumlarda bir veya birden fazla vasi tayini caiz olduğu gibi vasinin yapacağı tasarruflara nezarete bulunmak adına nazır ataması da caizdir. Yani hâkim bir çocuk üzerine vasi tayin ederken, vasi ve çocuk üzerine de nazır atayabilmekteydi⁶²⁸. Mesela Safranbolu'nun Dane-i Ulvî köyü sakinlerinden Hacı Hüseyin'in mal varlığı eşi Emine Hanım ile annesi Fatıma ve çocuklarına kalmıştır. Mahkeme tarafından çocukların annesi Emine Hanım vasi, büyük oğul Hasan ise nazır olarak atanmıştır (1 Cemaziyelahir 1255/12 Ağustos 1839)⁶²⁹.

Kayıp kişilerin mirası, genellikle mahkeme tarafından tayin edilen kayyımlar tarafından muhafaza edilmekteydi⁶³⁰. Örneğin; Safranbolu'nun Hacıhalil Mahallesi sakinelerinden Ekmekçi Veli Hüseyin'in kızı Fatıma'nın ölümü üzerine mal varlığı kaybolan kocası Mehmed, annesi Hanife ve babası Hüseyine kalmıştır. Mehmed kayıp olduğundan miras kalan malların idaresi kayyum olarak atanan Akçaalemdaroğlu el-Hac Mustafa'ya bırakılmıştır (19 Safer 1260/10 Mart 1844)⁶³¹.

Safranbolu'da vasi tayinleri Müslümalarda olduğu gibi gayrimüslimler için de geçerli olmuştur. Örneğin; Safranbolu'nun Zimmiyan-i Kıran Mahallesi sakinlerinden Kibritçioğlu Dimitri'nin ölümü üzerine mal varlığı eşi Sultan ve çocuklarına kalmış anne Sultan'nın talebiyle mahkeme, Sultan'ı çocuklarına vasi olarak tayin etmiştir (15 Safer 1254/10 Mayıs 1838)⁶³².

2.1.4. Miras (Tereke)

Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi çalışmalarının başvuru kaynakları arasında yer alan şer'iyye sicilleri, içerdiği çeşitli belgeler ile karanlıkta kalmış birçok konun aydınlatılmasında önemli bir yere sahiptir.

⁶²⁷ SŞSC.d., 2120, 26a.

⁶²⁸ Özdemir, "Harput ve Çemişkezek'te Askeri Ailelerin Sosyo Ekonomik Yapısı 1890-1919", 75.

⁶²⁹ SŞSC.d., 2122, 9a.

⁶³⁰ Tunç, "Tanzimat'tan I. Meşruiyet'e Antakya'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1876)", 150.

⁶³¹ SŞSC.d., 2125, 83a.

⁶³² SŞSC.d., 2121, 18b.

Şer'iyye sicillerindeki belge türleri içinde en fazla yekûnu oluşturduğu düşünülen terekeler⁶³³, Osmanlı tarihi için zengin bir kaynak koleksiyonu meydana getirmektedir. Tereke kayıtları, ölen kişinin ve mirasçılarının kimlik bilgilerini, tereke sahibinin vârislerine bıraktığı her türlü menkul ve gayrimenkul mal varlığının en ince ayrıntısına kadar dökümünü, bu malların mirasçılar arasında İslam miras hukukuna göre taksimini, sayılan bu eylemleri gerçekleştiren görevlilerin aldıkları harç miktarları gibi birçok konuyu ihtiva etmektedir. Bu konu çeşitliliği nedeniyle farklı alanlardaki birçok araştırmacının dikkatini çeken tereke kayıtları, yapılan çalışmalarda ana kaynak olarak kullanılmıştır⁶³⁴.

Tereke kayıtları, siciller içerisinde toplu ya da dağınık bir halde bulunabildiği gibi muhallefât, metrukât, tereke ya da kassam defterleri adıyla müstakil olarak da⁶³⁵ bir görevli kadrosu tarafından tutulmaktaydı. Bu kadroda başta *kadı* olmak üzere, mirasa konu olan malların tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve varisler arasında paylaşılması görevini ifa eden *kassam*, kassamın elde ettiği verileri muhasebesini yaparak tereke defterlerine işleyen *kâtip*, mal varlığının, alacakların ve borçların tespit edilmesinde gerekli duyuruları yapan ve bu kapsamdaki bilgileri toplayan *dellaliye* ve envanteri çıkarılan malları, alacaklılar, devlet ve varisler arasında paylaşımı yapılmaya kadar koruma işini gerçekleştiren *Emin-i Beytülmal* yer almaktaydı⁶³⁶.

Terekeleri düzenleyen görevli kadrosunun tereke taksiminde tahsil ettikleri en önemli vergi *resm-i kismet* idi. Kâtipler tarafından *resm-i 'âdi*, *resm-i kismet-i askerî*, *resm-i mu'tad*, gibi farklı şekillerde yazılan *resm-i kismet*, tereke sahibi askerî zümreden ise Anadolu ya da Rumeli kazaskeri, reayadan ise mahalli kadılar adına tahsil edilmekteydi. Bu vergi tereke kayıtlarında tek bir kalem olarak ifade edilebildiği gibi,

⁶³³ Terekeler ile ilgili yapılmış olan kapsamlı bir araştırmada İstanbul'a ait 9883 şer'iyye sicil içerisinde 3907 tanesi yani sicillerin %40'ı tereke ve miras ile ilgili kayıtlardan oluşmaktadır. Bk., Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)* (İstanbul: OSAV, 1995), 30.

⁶³⁴ Terekeler temelinde yapılan çalışmalar için bk., Ömer Düzbakar, "XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları arasında Bursa Şer'iyye Sicilleri'ne Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım-Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgelere Göre)" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003); Özlem Oral, "Osmanlı Tereke Kayıtlarındaki İç Mekân İthal Aydınlatma Eşyaları (19. Yüzyıl Ortalarından 20. Yüzyıl Başlarına Geç Osmanlı İç Mekan Aydınlatmasının Sosyal ve Kültürel Tarihine Yönelik Mukayeseli Bir Etüt)" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016); Mehmet Beşirli, "1453 Numaralı İzmit Şer'iyye Sicili'nde Kayıtlı Bazı Tereke Defterlerinin Sosyal ve Ekonomik Açısından Analizi (1846-1848)", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, (2-4 Mayıs 2014)*, Cilt 2 (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015): 615-634; Fatih Bozkurt, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları", *TALİD*, Cilt 11, Sayı 22, (2013): 193-229.

⁶³⁵ Tahsin Özcan, "Muhallefât", *DİA*, Cilt 30 (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 407. Adı geçen bu defterler arasında bazı farklılıkların olduğunu ileri süren görüşler için bk., Bozkurt, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları", 193-194.

⁶³⁶ Fatih Coşkun Ertaş, Bülent Şişman, "XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı'da Tereke Uygulaması ve Muhasebesi-Sosyo-Ekonomik Yapıya ve Miras Hukukuna Etkileri", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4 (Ocak 2013): 200.

resm-i 'âdi, kâtibiyye, ihzariye ve huddâmiyye şeklinde dört ayrı kalemde müstakil olarak da kaydedilmekteydi⁶³⁷. İncelenen dönem içerisinde kayıt altına alınan Safranbolu şer'iyye sicillerinde bu kalemlerin yanı sıra *mübaşiriyye*⁶³⁸, *resm-i beytülmal, me'mur hizmeti, ücret-i kalemiyye, kaydiyye*⁶³⁹, *harc-ı hüccet-i vesaya, harc-ı hizmeti*⁶⁴⁰ şeklinde farklı kalemler bulunmakta iken bazı tereke kayıtlarında söz konusu olan resm-i kısmet veya diğer harçların kaydedilmemiş olduğu da görülmektedir⁶⁴¹. Ancak bu harçların belirtilmemiş olması kassam, kâtip ve muhızlıların resm-i kısmetten pay almadıkları anlamına gelmemektedir⁶⁴².

Osmanlı Devleti, tereke kayıtlarını tutan görevli kadrosunun tereke düzenlemelerinde uyulması gereken kuralları, yapılan işlem karşılığında ne kadar ücret alacaklarını⁶⁴³ belirlemiş ve bunları yerel yöneticilere gönderdiği adaletnameler aracılığıyla zaman zaman hatırlatmıştır. Nitekim devletin 1239/1824 yılında Safranbolu'ya gönderdiği adaletnamede, tereke taksiminde görevlilerin alması gereken ücreti, bin kuruşta yirmi beş kuruş olarak tespit etmiş, bu miktardan fazla bir şey talep edilmemesini ve devletin tereke taksiminde belirlediği kurallara harfiyen uyulmasını buna karşı gelenelerin isimlerinin yetkililerce merkeze iletilmesini istemiştir⁶⁴⁴.

Şer'iyye sicillerinde yer alan terekeler, mirasçıların talebi üzerine tutulmakta olup mirasçıların talebi olmaksızın kadı tarafından taksimi kesinlikle yasaklanmıştır⁶⁴⁵. Talep üzerine düzenlenen tereke kayıtlarında şu aşamalar takip edilmekteydi. Önce ölen kişinin ve mirasçıların kimler olduğunu belirten ön kayıttan sonra ölen kişinin en ince ayrıntısına kadar sahip olduğu malı, mülkü tespit edilir günün şartlarına göre fiyatları belirlenerek kaydedilirdi. Sonra sırasıyla varsa borcu ve alacakları, vasiyeti, vermediyse eşine olan mihri ya da eşinden kendine kalan mihri, techiz ve tekfin yani cenaze

⁶³⁷ Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875)", 185-186.

⁶³⁸ ŞSSC.d., 2126, 20a, (13 Rebiülevvel 1260/2 Nisan 1844).

⁶³⁹ ŞSSC.d., 2127, 105a, (23 Zilkade 1264/21 Ekim 1848).

⁶⁴⁰ ŞSSC.d., 2121, 4b, (29 Zilhicce 1253/26 Mart 1838).

⁶⁴¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 142-143.

⁶⁴² Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875)", 186.

⁶⁴³ Bu ücretler dönem dönem farklılık arz etmiştir. Bk., Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, 55-60; Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875)", 185.

⁶⁴⁴ Bu adaletname ve devletin tereke taksiminde belirlemiş olduğu kurallar için bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 304-306.

⁶⁴⁵ Halil İnalçık, "15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimaî Tarihi Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 15, Sayı 1-4 (1953): 52. Bazı şer'iyye sicillerinde tereke kayıtlarına rastlanılmaması ölen kişi yakınlarının miras taksimini kendi aralarında hallettikleri anlamına gelebilir. Nitekim 2117 ve 2123 numaralı Safranbolu şer'iyye sicillerinde herhangi bir tereke kaydına rastlanılmaması bu görüşü desteklemektedir. Yoksa 1257-1259/1841-1843 yılları arasında tutulmuş olan bu deftere bakarak Safranbolu'da iki yıl boyunca kimsenin vefat etmemiş olduğunu iddia etmek, hiçte gerçekçi olmayacaktır. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*.

masrafları ve bu işlemleri gerçekleştiren görevlilerin alacağı harç tutarları hesaplanır, toplam servetten çıkarıldıktan sonra kalanı mirasçılar arasında taksim edilirdi. Miras taksimat talebi, tereke sahibinin ölümünün ardından gelebildiği gibi uzun bir süre sonra mirasçılardan birinin ölümü üzerine de gerçekleşebilmekteydi. Nitekim Safranbolu'nun Bulak köyü sakinlerinden 9 sene önce katledilmiş olan Burunsuzoğlu Deli Mehmed'in terekesi, mirasçılarında oğlu Mustafa'nın ölümü üzerine diğer mirasçıların talebiyle düzenlenmiştir. Buna göre Mehmed'in toplam 10410 kuruş 14 para değerinde mirası bulunmaktadır. Bu paradan eşinin mihri: 380 kuruş, annesi Fatıma'nın borcu için 470 kuruş, Hacı Emin Ağa'ya verilen 75 kuruş, Resm-i 'adi: 260 kuruş 10 para, Kaydiyye: 16 kuruş, Dellaliye: 200 kuruş olmak üzere toplam 1401 kuruş 10 para olan giderler düşüldükten sonra geriye 9009 kuruş 4 para kalmıştır. Bu para da eşi Hatice'ye 1463 kuruş 39 para, annesi Fatıma'ya 1501 kuruş 20 para, oğlu İsmail'e 3021 kuruş 32 para, kızı Ayşe'ye 1510 kuruş 36 para ve diğer kızı Sare'ye 1510 kuruş 36 para şeklinde paylaştırılmıştır (3 Cemaziyelevvel 1260/21 Mayıs 1844)⁶⁴⁶.

İslam hukukunu uygulayan Osmanlı Devleti, miras üzerinde kimlerin hak sahibi olduğunu, bu kişilerin mirastan ne oranda pay alabileceklerini vs. tüm detayları bu hukuk sisteminin gerekleri çerçevesinde tatbik etmiştir⁶⁴⁷. Tereke sahibinin yakınları dışında mirastan hak alan kişilerin olabildiğine de rastlanılmıştır. Örneğin Safranbolu'nun Sakaralan köyü sakinlerinden Kavaklıoğlu Emin, Yusuf adlı bir şahsı öldürdüğünden Bolu'da asılarak idam edilmiş ve geride bıraktığı mallardan öldürdüğü Yusuf'un babasına kanun gereği diyet bedeli olarak hak verilmiştir. Buna göre katil Emin'in geride bıraktığı mallarda ortak olan kardeşi Mehmed'in 71 kuruş olan hissesi, Emin ile Mehmed'in ortak olduğu 214 kuruş 30 hissesi ve maktül Emin'in 470 kuruş hissesi paylaştırılmış, Emin'in kendine ait 470 kuruşluk hissesinin tamamı öldürmüş olduğu Yusuf'un babasına verilmesine karar verilmiştir. Bu kayıтта katil Emin'in cenaze masrafları ve tereke düzenlenmesinde görevli olanların harçları belirtilmemiştir (21 Şaban 1234/15 Haziran 1819)⁶⁴⁸.

Vârisi olmayan veya bilinmeyen kişilerin geride bıraktığı mallar, Beytülmal tarafından devlet güvencesi altına alınmaktaydı⁶⁴⁹. Görevlendirilen memur aracılığıyla

⁶⁴⁶ SŞSC.d., 2126, 2b-3a.

⁶⁴⁷ İslam hukuku miras taksimatı hakkında kapsamlı bilgi için bk., Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Cilt 1-2-3 (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016).

⁶⁴⁸ SŞSC.d., 2115, 68a.

⁶⁴⁹ Mehmet Erkal, "Beytülmal", *DİA*, Cilt 6 (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 92.

tespiti yapılan söz konusu mallar satılır ve elde edilen para mirasçı çıkana kadar muhafaza edilirdi. Örneğin Safranbolu'nun Arıcak köyü sakinelerinden olan Vardaroğlu Osman'nın eşi Ayşe Hatun'un bilinen bir vârisi olmadığından mal varlığı Viranşehir sancağı kaymakamı El-hac Hüseyin Hurşit Ağa'nın görevlendirdiği zaptiye Hüseyin Ağa tarafından tespit edilip müzayede yoluyla 437 kuruşa satılmıştır. Cenaze masraflarına, 98, vasiyeti üzere Başköy mektebi tamiri için 40, resm-i 'adi 10 kuruş 37 para, resm-i beytülmal 10 kuruş 37 para, memur hizmeti 7 kuruş, dellaliye 7 kuruş, ücreti kalemiye ve kaydiye 7 kuruş olmak üzere toplam 180 kuruş 34 para giderlere verildikten sonra geri kalan 256 kuruş 34 para mirasçısı çıkana kadar devlet tarafından koruma altına alınmıştır (23 Zilkade sene 1264 – 21 Ekim 1848)⁶⁵⁰.

Yine benzer şekilde, Kayseri reayasından olup bir süreden beri Kastamonu'da ticaretle meşgul olan ve bu sebeple Safranbolu'nun Kıran mahallesine misafir olarak geldiği sürede vefat eden Sofiye veledi İstakor adlı zimminin malı, ölümünden sonra memur Hacı Osman tarafından müzayede ile satılmış ve 502 kuruş 3 para elde edilmiş ve beyt'ül-mala teslim edilerek herhangi bir mirasçı çıkana kadar koruma altına alınmıştı. Daha sonra İstakor'un damadı Sahhak veledi Yako'nun talebi üzerine tereke düzenlenerek mirasa konu olan malların dökümü çıkartılmış memur masrafları düşüldükten sonra elde kalan 455 kuruş 3 para Yako'nun Safranbolu'da bulunan vekili Saçmacıoğlu Şahbaz veledi Bedos'a teslim edilmiştir (13 Rebiülevvel 1260/2 Nisan 1844)⁶⁵¹. Burada dikkati çeken husus, gayrimüslimlerin de kadıya müracaat ederek tereke düzenlenmesini talep etmesinden ziyade ölen kişinin ya da tereke düzenlenmesini talep eden kişinin dinine bakılmaksızın miras kalan malın mirasçı çıkana kadar devlet tarafından güvence altına alınmasıdır.

Şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtlarında kişilerin sosyal statülerinin yanı sıra aile durumları hakkında malumat edinebilmek de mümkündür. Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi⁶⁵² poligaminin çok nadir olsa bile incelenen dönem içerisinde Safranbolu'da da tercih edilen bir evlilik türü olduğu müşahede edilmiştir. Nitekim Safranbolu'nun Bulak köyü sakinlerinden El-hac Mustafa Ağazade Mehmed Ağa'nın oğlu El-hac Mustafa'nın 3 eşi bulunmaktaydı. Cenaze masrafları, alacak ve verecekleri

⁶⁵⁰ SŞSC.d., 2127, 105a.

⁶⁵¹ SŞSC.d., 2126, 19b-21b.

⁶⁵² Tereke kayıtları üzerinde yapılmış olan kapsamlı bir çalışma neticesinde birden fazla kadınla evlenen erkeklerin oranı %7 olarak tespit edilmiştir. Bk., Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, 4.

ile harç paraları düşüldükten sonra toplam 81.921 kuruş 25 para olan Mustafa'nın mirası, birinci eşi Fatıma'ya 3413 kuruş 16 para, ikinci eşi Şerife'ye 3413 kuruş 16 para, üçüncü eşi Melekfer'e 3413 kuruş 16 para olmak üzere eşit bir şekilde paylaştırıldıktan sonra geri kalan para, kızı Nazife'ye 27.307 kuruş 8 para 1 akçe, diğer kızı Hatice'ye 27.307 kuruş 8 para 1 akçe, erkek kardeşi Ömer Ağa'ya 8533 kuruş 19 para 1 akçe, kız kardeşi Habibe'ye 4266 kuruş 29 para 2,5 akçe, diğer kız kardeşi Sare'ye 4266 kuruş 29 para 2,5 akçe şeklinde taksim edilmiştir (15 Rebiülevvel 1264/20 Şubat 1848)⁶⁵³. Anlaşıldığı üzere ağa oğlu olması dışında mal varlığından da zengin olduğu anlaşılan Hacı Mustafa'nın üç eşli olmasını, ekonomik durumunun iyi olmasına bağlamak mümkün görünmektedir.

Netice itibariyle incelenen dönem içerisinde tutulmuş olan tereke kayıtlarına bakıldığında ölen kişilerin geride bıraktıkları mal varlıklarının Osmanlı miras hukuku kapsamında mirasçılara taksim edilmesi servetin küçültülerek paylaşımını ön görmekte ve ekonomik kaynakların farklı kişiler aracılığıyla kullanımına imkân sağladığı görülmektedir. Ayrıca sözü edilen bu kayıtlar sayesinde kişilerin kimlikleri, ikametgâhları, sosyal statüleri ve aile hayatı, ekonomik durumu hatta devletin vatandaşları arasında farklılık gözetip gözetmediği gibi birçok konunun açıklığa kavuşturulabileceği anlaşılmaktadır. Böylece tereke kayıtlarının disiplinlerarası çalışma kapsamında tarihten iktisata, halk biliminden sosyolojiye kadar birçok alanda kullanılacak ana kaynak işlevine sahip belgeler olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Safranbolu'da Adli Vakalar

İnsanoğlu, varolduğundan beri yaşadığı toplumun düzenini temin etmek için özel çaba göstermiş, kurduğu düzeni korumak için de emir ve yasaklardan oluşan birtakım kurallar oluşturmuştur. Hemen hemen her toplumda, konulan kurallara uymamak suç olarak kabul edilirken, suç işleyenlere ise ceza adı verilen yaptırımlar uygulanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde uygulanan İslam hukukunda suç ve cezalar, had, kısas ve diyet ile ta'zir olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır⁶⁵⁴. Had cezasını gerektiren suçlar: Bunlar yalnız Allah hakkı olarak kabul edilen⁶⁵⁵ zina, zina iftirası, içki içme, yol kesme

⁶⁵³ SŞSC.d., 2127, 70a-72b.

⁶⁵⁴ Ahmet Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 97-98.

⁶⁵⁵ Cezanın Allah için bir hak olarak kabul edilmesi, onun toplum yararına ve toplum düzeninin korunmasına yönelik olduğunu göstermektedir. Bk., Abdülkadir Udeh, *İslam Ceza hukuku ve Beşerî Hukuk*, çev., Akif Nuri (İstanbul: İhya Yayınları, 1978), 209; Ayrıca bu cezanın Allah hakkı oluşunun anlamı, bu cezaların devlet, kişi ve toplum tarafından

ve hırsızlıktır⁶⁵⁶. Bu suçlara verilen cezalar ağır ceza sayıldığından yargılamada oldukça hassas davranılır basit bir şüphe bile bu cezaların düşmesine yol açardı. Bunda Allah'ın elçisinin “imkân buldukça şüphelerle had cezalarını düşürün yanılarak affetmek, yanılıp ceza vermekten iyidir”⁶⁵⁷ sözü etkili olmuş olmalıdır.

Kıyas ve diyet cezasını gerektiren suçlar: Suçluya işlediği suçun dengi bir ceza uygulanması, suç ile ceza arasında eşitlik olarak ifade edilen kıyas, cinayet suçuna karşı verilen bir cezadır⁶⁵⁸. Had suçları gibi kıyas suçlarının cezası da kanun koyucu tarafından belirlenmiş olduğundan bu cezalar üzerinde devlet başkanı ya da hâkimin takdir yetkisi yoktur⁶⁵⁹. Ancak kıyasta Allah hakkı değil, kul hakkı hâkimdir. Bu hâkimiyet, mağdurun veya yakınlarının faili affetmesi durumunda cezanın düşmesi ya da mahiyet değiştirmesiyle kendini göstermektedir⁶⁶⁰. Diyet ise, ölüm veya yaralamayla neticelenen bir suç işlendiğinde, kıyas istenmediği veya kıyasın mümkün olmadığı durumlarda, mal olarak verilmesi gereken bedel yani bir bakıma para cezasıdır⁶⁶¹. Kıyas ve diyet suçlarının kovuşturulması ve cezanın infazının uygulanıp uygulanmayacağı mağdurun talebiyle gerçekleştirilebilir. Oysa had suçlarında şikâyet olmasa bile kovuşturma resen yapılır, cezaların infazı ise durdurulamaz⁶⁶².

Ta'zir cezasını gerektiren suçlar: Ta'zir suçları, ayet ve hadislerle miktarları belirlenmemiş ancak toplumsal düzeni bozması ve bozgunculuğa sebep olmasından ötürü şâri tarafından yasaklanan her türlü fiildir. Kısaca insanın işlediği her tür masiyet olan ta'zir, had, kıyas ve diyeti gerektiren suçların dışında kalan tüm suçlar için söz konusu olabilir⁶⁶³. Devlet yöneticisi ya da hâkim tarafından belirlenen ta'zir cezaları,

düşürülmesinin, affının, azaltılmasının ve değiştirilmesinin mümkün olmaması anlamına da gelmektedir. Bk., Mehmet Koç, “Osmanlıda Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık ve Yaralama Suçları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 33 (2019): 262.

⁶⁵⁶ Hadlere dinden çıkma/dönme (irtidâd) ve isyan (bağy) suçlarını da dâhil ederek had suçlarını 7 olarak tespit eden bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Bk., Burcu Gelir, “1680-1700 Tarihleri Arasında Ayntab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları” (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006), 23-24; Mehmet Koç, “Fuhuş ve Fuhuşa Aracılık Suçlarının Osmanlı Hukukundaki Cezaları”, *Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 47 (2019): 117; Rıfat Uslu, “İslam Hukunda Suç ve Ceza Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 37 (Nisan 2015): 1050.

⁶⁵⁷ Abdülaziz Bayındır, “Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması”, *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 127.

⁶⁵⁸ Ali Turan, Ahmet Aksın, “7 Numaralı Kıyas Defterinin (s.1-70) Tanıtımı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 18, Sayı 1 (2008): 327-330.

⁶⁵⁹ Fethi Gedikli, “18. Asır İstanbul'unda Şeriye Sicillerine Göre Öldürme (Katl) Suçu” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 9.

⁶⁶⁰ Hayreddin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku 1* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1987), 226.

⁶⁶¹ İlhan Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1 (2003): 171.

⁶⁶² Mehmet Koç, “Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları” (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017), 15-16.

⁶⁶³ Sami Ergin, “İslam Hukukunda Ta'zir Suçları” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007), 5.

Allah ve kul haklarının korunmasını, kötülüklerin yaygınlaşmasını, bireylere ve topluma zarar vermesini önleyici, suçluları terbiye ve ıslah edici özelliklere sahiptir⁶⁶⁴.

Osmanlı hukuku kapsamında yer alan suç ve cezalara kısaca değindikten sonra Safranbolu’da 19. yüzyılın ilk yarısında mahkeme kayıtlarına yansıyan cinayet, hırsızlık, tecavüz gibi cemiyetin hak ve hukukunu ihlal eden en ağır suçlar ile bu suçlara verilen cezalar ele alınacaktır.

2.2.1. Cinayet

İnsanlığın yaradılışına paralel olarak ortaya çıkan cinayet, insanların birbirlerine karşı işleyebileceği en ağır ve en eski suçlardan biridir. Bundan dolayıdır ki bütün dinlerde, ahlaki öğretilerde, hukuk düzenlerinde ağır bir dille kınanarak yasaklanmış, bu yöndeki girişimleri engelleyecek ve adaleti sağlayarak toplum vicdanını rahatlatacak birtakım maddi-manevi yaptırımlarla önlenmeye çalışılmıştır⁶⁶⁵.

En eski toplumlarda bile cinayet suçuna insana verilebilecek en ağır ceza olan ölüm cezası uygulanmıştır⁶⁶⁶. Osmanlı hukuku ise cinayet vakalarını kasıt unsuruna göre belirlemiş ve ona göre yaptırımlarda bulunmuştur⁶⁶⁷.

Osmanlı Devlet’inde cinayet suçları, kasten/ teammüden katl, kasıt benzeri/ şibh-i amd ile katl, hataen katl, hata benzeri katl ve tesebbüben katl olarak 5 şekilde belirlenmiş ve suçun işlenişine göre kısas, diyet ve ta’zir cezalarından gerekli görüleni tatbik edilmiştir⁶⁶⁸.

Safranbolu şer’iyye sicillerine yansıyan cinayet vakalarında olayı mahkemeye intikal ettiren kişi genellikle maktülün varisleri olmuştur. Şahitler huzurunda cinayetin nasıl, hangi aletle ne zaman gerçekleştirildiği en ince ayrıntılarıyla anlatan varisler, katile verilebilecek cezanın belirleyicisi de olmuşlardır. Örneğin Safranbolu’nun Çarşu (Çavuş) mahallesi sakinlerinden Deligözoğlu Ali b. Ebubekir b. Hacı Mehmed’in Karaali mahallesi sakinlerinden üvey kayınpederi Terzioğlu Mehmed b. Ali tarafından siyah saplı çerkez bıçağı ile sağ ve sol göğsünden yaraladıktan sonra boğazı kesilerek

⁶⁶⁴ Tuncay Başoğlu, “Ta’zir”, *DİA*, Cilt 40 (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 198.

⁶⁶⁵ Ali Bardakoğlu, “Katil”, *DİA*, Cilt 25 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 45.

⁶⁶⁶ Münteha Maşalı, “Ölüm Cezası”, *DİA*, Cilt 34 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 40.

⁶⁶⁷ Fatih Öztop, “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devleti’nde “Adam Öldürme” Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”, *TİDSAD*, Sayı 3 (Haziran 2015): 76.

⁶⁶⁸ Ümit Güler, *Osmanlı Toplumunda Cinayet (18. ve 19.YY. Diyarbekir Örneği)*, ed. Bedrettin Basuğuy (Ankara: İlahiyat Yayın, 2020), 28-31; Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986), 880.

öldürüldüğü davada kısas talep edilmiştir. Olayı mahkemeye taşıyan maktülün eşi Havva binti Hacı Ali Efendi, annesi Şerife binti Hüseyin ve iki kız kardeşi Halime ve Havva, üvey kızı ile geçinemeyen damadı ile bu konu üzerine konuşurken damadının kendisine çubuk ile vurması sonucu onu öldüren ve bunu mahkemede itiraf eden Terzioğlu Mehmed'in katledilmesi hususunda ısrarcı olmuşlardır. Sicilde farklı tarihe ait iki belgede varislerden herhangi birinin kısastan vazgeçmesi üzerine katile diyet cezası verilebileceği belirtilmesine rağmen taraflar kısastan vazgeçmemişlerdir. Neticede Terzioğlu Mehmed, mahkeme kararı sonucunda Deligözoğlu Ali'nin varislerinin huzurunda kısas edilmiştir (7 Zilhicce 1261/7 Aralık 1845)⁶⁶⁹.

Toplumsal düzeni korumak adına cinayet vakalarını kamu adına kovuşturan devlet⁶⁷⁰, tarafların diyet konusunda anlaşmasına rağmen ceza kanunu gereği katile ceza verebiliyordu. Mesela Safranbolu'nun Ilbarıt köyü sakinelerinden Ümmügülsüm adlı hatun, aynı köyün sakinlerinden Karabacakoğlu Halil adlı kişiden iki adet beygir kiralamış ancak Halil, mallarını beygirle taşıdığı anda Ümmügülsüm'ü kasten (amden) öldürerek mallarını gasp etmiştir. Halil'in duruşma esnasında suçunu itiraf etmesiyle gasbedilen eşyalar Ümmügülsüm'ün tek varisi Salih'e verilmiştir. Salih'in kısas talebi üzerine mahkeme tarafından olayın iç yüzü araştırılmış ve tarafların bir noktada anlaşmalarına karar verilmiştir. Neticede Salih 1500 kuruş diyet olarak kısastan vazgeçerken katil Halil ise ceza kanununu gereğince kötü şartlarda çalıştırılmak üzere 5 yıl pranga cezasıyla hapse mahkûm edilmiştir (29 Cemaziyelevvel 1257/5 Aralık 1841)⁶⁷¹.

Safranbolu dışında farklı kazalarda gerçekleşen cinayet vakaları da Safranbolu şeriyeye sicillerine kaydedilebiliyordu. Örneğin; Safranbolu'nun bağlı olduğu Viranşehir sancağının diğer bir kazası olan Amasra'nın Kum divanı sakinlerinden Bayramoğlu Mehmedali b. Ahmed'i balta sopasıyla başı ve göğsünden yaraladıktan sonra ölümüne sebep olan ve suçlamaları kabul etmediği halde şahitlerin şahitlikleri neticesinde suçlu bulunan ve kan bedeli olarak 857 kuruş diyet ödeyen Dağanakoğlu Veysi b. Hamza da aynı divan sakinlerindedir (5 Cemaziyelahir 1259/3 Temmuz 1843)⁶⁷².

⁶⁶⁹ SŞSC.d., 2126, 87a-88b.

⁶⁷⁰ Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, çev., Ülkü Tansel (İstanbul: Tarih Yurt Yayınları, 2005, 450.

⁶⁷¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 25.

⁶⁷² SŞSC.d., 2122, 130a,

Osmanlı Devleti'nde Müslümanlar gibi gayrimüslim tebaa da cinayet vakalarını şer'i mahkemelere getirebiliyordu. Örneğin Safranbolu'nun Zimmiyan-i Kıran Mahallesi sakinlerinden Kırmızıoğlu Dimitri'nin, yine aynı mahalle sakinlerinden arkadaşı Elagözoğlu Vasil veledi Yani tarafından tüfekte vurulması üzerine maktülün varisleri olayı şer'i mahkemeye taşımıştır. Görülen davada olayın cinayet değil, kazaen gerçekleştiği anlaşılmıştır. Neticede tarafların kısas veya diyet taleplerinin olmaması sebebiyle sabıkası olmayan Dimitri'nin suçsuz olduğuna karar verilmiş ve dava düşmüştür (9 Cemaziyelevvel 1259/7 Haziran 1843)⁶⁷³.

Safranbolu şer'iyye sicillerine yansıyan cinayetler genellikle erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak katilin kadın olduğu bir cinayet davasına da rastlanılmıştır. Safranbolu'nun Kavak Mahallesi sakinlerinden Bekir Efendioğlu Hüseyin b. Ahmed'in öldürülmesi üzerine kaymakamlık tarafından tayin edilen mübaşir aracılığıyla araştırılması neticesinde katilin, maktülün teyzesi ve üvey annesi Sare binti Hacı Ali olduğu tespit edilmiştir. Mahkemede görülen davada katil, şahitler huzurunda yeğeni ve üvey oğlu olan Hüseyin'in kendisine muhibbe dediği için tartışıklarını ve uyuduğunda odunla kafasına vurduktan sonra boğazını bıçakla kestiğini itiraf etmiştir. Neticede kısas edilmesine karar verilen Sare Hatun, küçük olan çocuklarından büyüğünün reşit olmasına kadar hapsedilmesi uygun görülmüştür (21 Rebiülevvel 1266/4 Şubat 1850)⁶⁷⁴.

Safranbolu şer'iyye sicillerinde ceza verilmeyen cinayet vakasına da rastlanılmıştır. Örneğin, maktülün varisleri tarafından mahkemeye taşınan davada Safranbolu sakinlerinden Hurşit b. Abdullah, Kömbeoğlu Mehmed'i kahve dibeği demiri ile sağ kolu üzerinden yaralamış ve ölümüne sebep olduğundan hapsedilmesine karar verilmiştir. Ancak olayın araştırılması ve şahitlerin beyanıyla aslında Mehmed'in Hurşit'in bahçesine girerek öldürme amacıyla elindeki bıçakla sol göğsünden yaraladığı bunun üzerine Hurşit'in de kendini korumak amacıyla Mehmed'e vurduğu tespit edilmiştir. Durumun fetvahaneye intikali neticesinde alınan fetva ile Hurşit'in ne kısas ne diyet ne de hapsinin söz konusu olmadığı, nefsi müdafâ sonucu Mehmed'in ölümüne sebep olduğuna karar verilmiş ve Hurşit, hiçbir ceza almadan serbest bırakılmıştır (27 Cemaziyelevvel 1261/3 Haziran 1845)⁶⁷⁵.

⁶⁷³ SŞSC.d., 2125, 46a-47a.

⁶⁷⁴ SŞSC.d., 2128, 95b.

⁶⁷⁵ SŞSC.d., 2126, 92a-b.

Safranbolu mahkeme kayıtlarına yansıyan bazı ölüm vakalarında gerçekleşen ölümün kendiliğinden mi yoksa cinayet mi olduğunun soruşturulmasının istediği durumlar da olabilmekteydi. Örneğin; Viranşehir kazası Sündük köyü sakinlerinden Tomsakoğlu Veli, Borlu kurrası sakinlerinden Hünkafoğlu El-hac Ömer'in hizmetinde bulunan kızının merdivenlerden düşüp ölümü üzerine diyet ya da kısas ettirmek için başvurduğu mahkemeden mübaşir talep ederek olayın soruşturulmasını istemiştir. Mahkeme ise olayın soruşturulmasına karar vermiş ancak dava neticesini belirtmemiştir (27 Safer 1222/6 Mayıs 1807)⁶⁷⁶. Görüldüğü gibi bu olayda Veli'nin suçladığı herhangi biri bulunmamakta sadece kızının ölümünü şüpheli gördüğü için araştırılmasını talep etmektedir.

Neticede insanlığın var olduğu günden beri işlenen cinayet suçuna Safranbolu'da da -sayıları fazla olmasa da- rastlandığı ve kazada işlenen bu suçlara ne tür cezalar verildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.2.2. Hırsızlık ve Gasp

Hırsızlık, tanımı ve cezası toplumdan topluma ve zamana göre değişebilmekle birlikte genellikle kamu düzenini bozan suçlardan biri olarak kabul edilmektedir⁶⁷⁷. İslam ceza hukukuna göre çeşitli tanımları olan hırsızlığı⁶⁷⁸, “ceza ehliyetine sahip bir kimsenin, mülkiyetinde ya da mülkiyet şüphesi altında bulunmayan, hukukun belirlediği şartları taşıyan ve belli bir değeri bulunan başkasına ait koruma altındaki malı, serbest iradesiyle zimmetine geçirmek kastıyla gizlice alması”⁶⁷⁹ şeklinde ifade etmek mümkündür.

Osmanlı hukuk literatüründe “sirkat” şeklinde de ifade edilen hırsızlığa⁶⁸⁰ hukuken sabit olma koşuluyla bedensel ve mali olmak üzere iki şekilde ceza-i müeyyide uygulanmıştır. Bedensel ceza el kesme iken mali ceza, çalınan malın aynen iadesi ve malın telefi halinde ise kıymet bedelinin ödettirilmesidir⁶⁸¹.

⁶⁷⁶ Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 31-32.

⁶⁷⁷ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, Cilt 17 (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 384.

⁶⁷⁸ Hırsızlığın mezheplere göre farklı tanımlamaları için bk., Ömer Menekşe, “XVII ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçu ve Cezası” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 19.

⁶⁷⁹ Cihan Osmanağaoğlu-Karahasanoğlu, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Algılanması ve Cezalandırma Şekilleri”, *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt 1, ed. Fethi Gedikli (İstanbul: Onkikilevha, 2016), 661.

⁶⁸⁰ Fatih Öztop, Demet Karasu, “Ceraimi-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında “Hırsızlık” Suçları ve Failleri (R.1329/ 1913-1914)”, *AMS- International Journal of Social Sciences*, Cilt 5, Sayı 10 (Temmuz 2017): 115.

⁶⁸¹ Adnan Akalın, “İslam Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Çalınan Mal ile İlgili İhtilaflar” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 53.

19. yüzyılın ilk yarısına ait Safranbolu mahkeme kayıtlarındaki hırsızlık olaylarında el kesme cezasına rastlanılmazken çalınan malların aynen iadesi ya da bedel ödenmesine yönelik uygulama söz konusu olmuştur. Örneğin; Safranbolu'nun Yazı köyü sakinelerinden Çömlekçioğlu Ali'nin eşinin (İsim verilmemiştir), Çiniciler Hanı'na daha sonra almak üzere bıraktığı soğan tohumlarının Kostan adlı zimmi tarafından çalındığını Dişçioğlu Osman ve Halil Bayrakdar adlı kişilerin şahitliği ile kanıtlatmış ve mahkeme tarafından Kostan'nın bedel ödemesine karar verilmiştir⁶⁸². Yine başka bir hırsızlık olayında Safranbolu ahalisinden İbrahim Çavuş, üç yıldır kolladığı köyün yaylasından Çankırı'nın kaza ve köylerine ait hayvanlardan 32 baş çamış öküzü ve ineği çalarak memleketine getirdiği yetkililere haber verilmiştir. Bunun üzerine yeri tespit edilen İbrahim Çavuş'un bir kısmını sattığı bir kısmını kestiği hayvanlardan elinde kalanların sahiplerine geri iadesine hükmedilirken dava ile ilgili daha fazla ayrıntı verilmemiştir (27 Cemaziyelahir 1255/7 Eylül 1839)⁶⁸³.

İncelenen dönemde organize olarak adlandırılabilir hırsızlık olaylarına da rastlanılmaktadır. Örneğin, Viranşehir sancağına tabi Şihabüddin kazası köylerinden birtakım kişiler, ahalilerin evlerine girerek çaldıkları malları boş bir alana bırakıp kaçmışlardır. İçerisinde altın ve gümüş takılar, kumaş çeşitleri ile 1151 kuruş paranın bulunduğu bu mallar, sahipleri bulununcaya kadar muhafaza edilmeleri amacıyla sancak kaymakamlığına teslim edilmiştir (3 Recep 1261/8 Temmuz 1845)⁶⁸⁴.

Neticede 19. yüzyılın ilk yarısında Safranbolu'da mahkeme kayıtlarına yansıyan hırsızlık olayları fazla olmamakla birlikte çalınan malların safran⁶⁸⁵, soğan tohumu gibi tarım ürünleri, altın, gümüş takılar, birtakım eşya ve kumaşlar ile büyükbaş hayvan olduğu tespit edilmiştir. Görülen davalarda malın iadesi, mal değerinin alınması ya da bedel ödettirilmesi dışında hırsızlara verilen herhangi bir cezaya rastlanılmamıştır⁶⁸⁶.

⁶⁸² Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi", 201.

⁶⁸³ SŞSC.d., 2122, 10b.

⁶⁸⁴ SŞSC.d., 2126, 76a-b.

⁶⁸⁵ Safranbolu'nun Akviran köyü sakinlerinden ismi belirtilmeyen bir kadın oldukça fazla miktarda safranın çalındığını mahkemeye iletmış, mahkeme de hırsızlığı yapanların bulunması için tahkikat yapılmasına karar vermiştir (15 Şevval 1219/17 Ocak 1805). Bk., Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 87.

⁶⁸⁶ Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'iyye Sicili Transkribi"; Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu", (H.1218-1222/ M. 1803-1807); Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi"; Karakaya, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu"; SŞSC.d., 2115; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*; SŞSC.d., 2117; Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi"; Ulusoy, "2119 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu"; SŞSC.d., 2120; SŞSC.d., 2121; SŞSC.d., 2122; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz,

Ancak bu durum hırsızlık yapan kişilere hiçbir ceza verilmediği anlamına gelmeyip onlara standart bir ceza uygulandığını ya da hırsızlık dava sonuçlarının mahkeme kayıtlarına geçirilmediğini akla getirmelidir. Zira işlenen bir suçun herhangi bir cezai müeyyidesi olmadığı düşünülemez. Nitekim hırsızlıktan ayrı olarak kişilerin hem malına hem de canına kast etmeyi ifade eden gasp olaylarında malın ya da kıymetinin iadesinin yanı sıra hapis cezasının mahkeme kayıtlarına geçmesi bu durumu göstermektedir. Örneğin Viranşehir sancağına bağlı Ova kazası ahaliyelerinden Çil Hüseyin, Ömer Kavvas ve adamlarının halkın mallarını gasp ettiklerinin sabit olması üzerine, çalınan malların aynen, harcanan malların ise bedellerinin iadesi ile suçluların Ankara'ya sevk edilerek herbirine yedi yıl hapis cezası verilmesine hükmedilmiştir (22 Zilhicce 1257/4 Şubat 1842)⁶⁸⁷. Gasp olaylarında genellikle yaralamalara rastlanırken cinayet dahi işlenen vakalar da olabilmekteydi. Nitekim Safranbolu'nun Sakalar köyü sakinlerinden Kurumustafaoğlu İbrahim yetkililere başvurarak, Akviran köyünden Mollaosmanoğlu Ömer Ağa ve arkadaşlarının evini bastıktan sonra kendisini bağlayıp eziyet ettiklerini, eşini öldürdükten sonra 1700 kuruşunu gasp ettiklerini bildirmiştir. Yetkililer de sancak voyvodası ile kaza kadısından bu konunun kapsamlı bir şekilde araştırılarak aydınlığa kavuşturulmasını istemiştir (Cemaziyelahir 1219/Ekim 1804)⁶⁸⁸.

2.2.3. Tecavüz

Toplumsal ahlak ve düzeni bozan suçlar arasında insan üzerinde bıraktığı fiziksel ve ruhsal etkilerinden dolayı şüphesiz en ağır olanı tecavüzdür. Bir erkeğin zor kullanarak bir başka insanla cinsel ilişkiye girmesi olarak ifade edilen tecavüz (ırza geçme) suçu, en eski hukuk sistemlerinde dahi şiddetli bir şekilde cezalandırılmıştır⁶⁸⁹.

İslam hukukunda tecavüz, ayrı bir suç olarak değerlendirilmeyip, had cezasını gerektiren zina suçu kapsamında ele alınmıştır⁶⁹⁰. Ancak zina suçunun ispatındaki şartlar tecavüz suçunda da arandığından, uygulamada tecavüz suçu, had cezasından ziyade ta'zir ile cezalandırılmıştır⁶⁹¹. Örneğin; Safranbolu'nun Zimmiyan-i Kıran mahallesinden Derebeyoğlu Kostan'ın Viranşehir kazalarından Zerzene'de misafir iken

Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter; Arslan, "1251-1258 Yıllarına Ait 2124 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu"; SŞSC.d., 2125; SŞSC.d., 2126; SŞSC.d., 2127; SŞSC.d., 2128.

⁶⁸⁷ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*; 126.

⁶⁸⁸ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu", (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 90-91.

⁶⁸⁹ Belkıs Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", *OTAM*, Sayı 29 (2011): 149-152.

⁶⁹⁰ Adem Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi)", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 47 (Ağustos 2018): 226.

⁶⁹¹ Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", 153.

Zerzene kazasının Şardivanı sakinelerinden Ayşe adındaki bir kadına tecavüz ettiğini mahkemede itiraf etmesi üzerine hapis cezası uygun görülmüştür. Ancak daha sonra 10 sene hapis cezasına karşılık geleceği düşünülerek, Ankara eyaleti müşiri İsmail Paşa'nın da beyanıyla zanlı Derebeyoğlu Kostan'ın Dersaadet'e gönderilerek Tersane-i Amire'de 10 yıl kürek cezasına mahkûm edilmesine karar verilmiştir (9 Ramazan 1842/14 Ocak 1842)⁶⁹².

Namusa karşı işlenen suçlarda mağdurun şikâyeti üzerine başlatılan tahkikat kapsamında halkın şahitliğine başvurulmaktaydı⁶⁹³. Özellikle iddia sahibi iddiasını ispatlayacak şahit bulamadığı durumlarda kişilerin haklılıkları, çevre halkının kendileri hakkında iyi ve sözüne güvenilir insan olduklarına dair şahitlik etmeleriyle mümkün olabilmekteydi. Mesela Safranbolu'nun Ilbarıt Köyü sakinelerinden Boşnakoğu Ali'nin eşi Havva bint-i Mustafa, dere kenarında bulunduğu sırada Hacıömeroğlu Yusuf bin Mustafa'nın ırzına geçmeye kalkışması üzerine gereğinin yapılması için mahkemeye müracaat etmiştir. Bunun üzerine mahkeme, köy ahalisinin şahitlikleriyle Havva'nın sözüne güvenilir, temiz namuslu bir kadın olduğunu ve davasında haklı olduğuna karar vermiş ancak zanlıya verilen ceza hakkında bilgi vermemiştir (5 Cemaziyelevvel 1237/27 Şubat 1822)⁶⁹⁴.

19. yüzyılın ilk yarısında Safranbolu mahkeme kayıtlarına yansıyan iki tecavüz davasının yanı sıra bir de tecavüz olarak değerlendirilebilecek olan ensest⁶⁹⁵ davasına rastlanılmıştır. Bu davada, Alınviran köyü sakinlerinden Hamzaoğlu Mehmed, kendisiyle evlenen Hacıhüseyinoğlu Molla Hüseyin kızının, evlendikten sonra üç ay içinde bir kız çocuğu dünyaya getirmesi üzerine kadının kendi kardeşi İbrahim'den hamile kaldığını öğrenmiş ve mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme ise mübaşir Halil Ağa tarafından durumun tüm yönleriyle araştırılmasına karar vermiştir (19 Rebiülevvel 1222/27 Mayıs 1807)⁶⁹⁶.

⁶⁹² Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 117.

⁶⁹³ Ahmet Aksın, Emrah Maral, "Osmanlı Devleti'nde Irza ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850)", *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt 1, ed. Fethi Gedikli (İstanbul: Onkikilevha, 2016), 823.

⁶⁹⁴ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 118.

⁶⁹⁵ Latince lekelemek, kirletmek anlamına gelen "incestare" ve kirliliğe anlamına gelen "incestus" kelimelerinden türeyen ensest, Amerikan Sağlık Eğitim ve Koruma Bölümünün 1980 yılında yaptığı tanıma göre; aile içi yaşamında ana-baba figürüne, gücüne ve otoritesine sahip kişilerin çocuğu cinsel anlamda taciz etmesi olarak kabul edilmiştir. Bk., Esen Ertur, Nesime Yayıcı, "Erkek Mağdur Açısından Ensest", *Adli Tıp Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1 (2011): 200.

⁶⁹⁶ Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi", 26; Karakaya, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu", 37.

2.3. Sosyal Kurumlar

Sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın ayrılmaz parçaları olan sosyal kurumlar, kentlerin gelişimine sağladıkları katkı dolayısıyla sosyal tarih araştırmalarında yer alan konular arasında bulunmaktadır. Sosyal tarih araştırmalarında bir şehrin fiziki görünümünün ortaya koyulması oldukça önemlidir. İncelenen döneme göre değişiklik göstermekle birlikte bir şehrin silüeti genellikle cami, mescit, medrese, tekke-zaviye, mahkeme, han, hamam, kilise gibi sosyal kurumlar sayesinde belirlemektedir.

Bu bölümde, 19. yüzyılın ilk yarısında Safranbolu'daki büyük çoğunluğu vakıflar aracılığı ile idare edilen cami, mescit, muallimhane, medrese, mektep, tekke-zaviye ve mahkeme gibi sosyal kurumların isimleri, yerleri, inşa tarihleri, bu kurumlara yapılan atamalar, başta hurufat defterleri olmak üzere bir takım arşiv belgeleri sayesinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Özellikle Safranbolu'daki kurumların tarihi şeceresinin takibi açısından önemli olan hurufat defterleri sayesinde, vakıflara kayıtlı olan bu yapıların karanlıkta kalan birçok yönü aydınlatılabilecektir. Örneğin, Safranbolu'nun Yazı köyündeki İlyas Efendi Camiinin (Orta Cami), inşa tarihinin H.1244/ M.1828 olduğu tespit edilmiştir⁶⁹⁷. Oysa Safranbolu'ya ait 544 numaralı hurufat defterinde H.1211/M.1796-1797'de bu camiye atama yapılmıştır⁶⁹⁸. Bu da İlyas Efendi Camii'nin 1796 yılında var olduğunu dolayısıyla caminin daha önceki yıllarda inşa edildiğini göstermektedir.

2.3.1. Vakıflar

Sözlükte “durmak; durdurmak, alıkoymak” anlamına gelen vakıf kelimesi, terim olarak “bir malın mâliki tarafından dini, içtimai ve hayrî bir gayeyle ebediyen tahsisi” şeklinde ifade edilmektedir⁶⁹⁹. Diğer bir deyişle, ferdi çalışma ve gayretle elde edilen imkân ve mal varlığının gönül rızasıyla paylaşılmasını öngören hukuki ve sosyal bir sistem olan vakıf, bir nevi şahsi imkânların kamu hizmetine dönüştürülmesidir⁷⁰⁰.

⁶⁹⁷ Bülent Nuri Kılavuz, “Safranbolu Yazıköy İlyas Efendi (Orta) Camii”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 25 (2013): 146.

⁶⁹⁸ VGM. HD., 544, 157.

⁶⁹⁹ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *DİA*, Cilt 42 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 475.

⁷⁰⁰ Mehmet Bayartan, Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1 (2008): 159.

Vakıfların, ilk defa ne zaman, nerede, kimler tarafından, nasıl kurulduğuna dair kesin bilgi bulunamamakta ise de varlıklı kişilerin mallarının bir kısmını halkın yararına bağışlamaları çok eski dönemlerden beri görülen bir uygulamadır⁷⁰¹.

Antik Mezopotamya'dan, Yunan'a, Roma ve Bizans'tan, İslamiyet öncesi Araplar'a kadar birçok devlette uygulama alanı bulan vakıflar⁷⁰², İslamiyetle birlikte hukuki bir müessese statüsüne kavuşmuştur⁷⁰³.

Türk-İslam devletlerinin tümünde adeta yarış halinde gelişen vakıflar, özellikle Osmanlı Devleti'nde tekâmülünün zirvesine ulaşarak sosyal hayatın hemen hemen her alanında kendine yer bulmuştur⁷⁰⁴.

Vakıfların kuruluş temelinde, insanlığa karşı şahsi ve vicdani sorumluluk hissi, iyilik, şefkat, yardımlaşma/dayanışma duygusu gibi değerler ve bu değerleri kendisine ilke edinmiş kişinin hür iradesi yatmaktadır⁷⁰⁵. Nitekim Safranbolu'da cami, mescit, mektep, medrese, tekke, zaviye, han, hamam, mahkeme gibi birçok sosyal hizmet kurumu bu amaçlarla inşa edilmiş, kurum görevlilerinin maaşları da bu kurumlara tahsis edilen vakıflar aracılığı ile ödenmiştir

Vakfi kuran ve vakfeden kişiye vâkıf⁷⁰⁶, vâkıf tarafından düzenlenen vakfin işleyişiyle ilgili resmî belgeye vakfiye⁷⁰⁷, vakfiye şartları, şer'i hükümler ve mer'î mevzuat çerçevesinde vakfin işlerini idare etmek üzere görevlendirilen kimseye ise müteveli denilmektedir. Vakfin kuruluş sırasında vâkıf, müteveli belirlememiş ise ya kendi müteveli olur veya başkasını tayin ederdi. Vâkıfın "evladımın erşedi" ifadesinden dolayı bazen birden fazla müteveli tayini de yapılabilmekteydi.⁷⁰⁸ Örneğin Safranbolu'nun Babasultan mahallesinde ikamet eden livanın mal kâtibi Mollabekirzâde Mehmed Efendi ve kardeşi Abdullah, 11 dükkândan 530, 3 mağazadan 40, nakit olarak

⁷⁰¹ Sami Ağaoğlu, "Van Merkez Sancağındaki Vakıflar (XVI-XVIII. Yüzyıllar Sosyal Hayata ve Eğitime Katkıları)" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2003), 23.

⁷⁰² Murat Çizakça, *İslam Dünyasında Vakıflar*, çev. Elif Sürayya Genç, (Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık, 2017), 14. Vakıfların tarihi gelişimi hakkında teferruatlı bilgi için bk., Bülent Köprülü, "Tarihte Vakıflar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3 (Mayıs 1951): 479-518.

⁷⁰³ Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler*, Cilt 10 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 825-826; Yasin Akyıldız, Ali Rıza Abay, "Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 15 (Aralık 2017):147.

⁷⁰⁴ Ahmet Akgündüz, "Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in eşi Bülbül Hatun'un Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 55 (Haziran 2021): 26.

⁷⁰⁵ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *DİA*, Cilt 42 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 479-480.

⁷⁰⁶ Sami Ağaoğlu, "Konya Şer'iyye Sicillerine Göre Şeyh Ahmet Efendi Vakfi Eserleri ve Vakfiyeleri (XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında)" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1996), 1.

⁷⁰⁷ Osman Gazi Özgüdenli, "Vakfiye", *DİA*, Cilt 42 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 465.

⁷⁰⁸ Nazif Öztürk, "Müteveli", *DİA*, Cilt 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 217.

da 150 kuruş olmak üzere toplam 720 kuruş yıllık geliri bulunan Kazdağlızade vakfının mütevelliliğini birlikte yürütmekteydiler⁷⁰⁹.

Vakıflar, kendi tüzel kişilikleri, kendi vakfiyeleri ve kendi teamülleri gereği yönetildiğinden idari olarak çeşitlilik arz etmekteydi. Genel anlamda vakıflar üzerinde doğrudan yetkisi bulunmayan devlet, bu idari çeşitliliği ortadan kaldırarak vakıfları tek merkezden idare edebilmek için 1826'da Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'ni kurmuştur⁷¹⁰.

Osmanlı'da bulunan bütün vakıfların idaresinden, mülhak ve diğer vakıfların denetiminden sorumlu olan Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'ne⁷¹¹ öncelikle evkâf-ı hümâyün denilen hükümet elindeki vakıflar, sonra evkâf-ı kadime denilen önceki İslam devletlerinden kalan vakıflar dâhil edilmiştir. Geri kalan vakıfların kontrolü için de evkâf-ı mülhaka sistemi getirilmiştir⁷¹².

Viranşehir sancağı kazalarındaki Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlı vakıfların muhasebe kayıtlarını gösteren belgede Safranbolu'da bu nezarete bağlı iki vakıf kaydı bulunmakta olup bunların gelirlerinden bir kısmı Haremeyn muhasebesine devredilmiştir. Belgede yer alan vakıflardan ilki El-hac Mustafa Sadık'ın mütevelliliğini yaptığı Karaali mahallesindeki Hidayetullah bin El-hac Ahmed'in Camii şerifidir. Vakfın 1259 yılında toplam 375 kuruş geliri bulunmakta olup bu paranın 3 kuruş 20 parası Haremeyn muhasebesine devredilmiştir. Kadıbükü köyündeki İhtiyaroğlu Mahmud Vakfı Zaviyesi ise Safranbolu'da Evkâf-ı Hümâyün nezaretine bağlı ikinci vakıftır. 1259/1843-1844 yılında 240 kuruş geliri olan vakfın Haremeyn⁷¹³ muhasebesine devredilen miktarı 12 kuruştur⁷¹⁴. Zürrî vakıflardan⁷¹⁵ olduğu anlaşılan ve Karaali sakinlerinden Hacı Osman'ın eşi Fatma bin Mehmed'in mutasarrıflığında

⁷⁰⁹ ML. VRD. TMT.d., 4546, 12.

⁷¹⁰ Kemalettin Koç, "Tanzimat Sonrası Evkâf-ı Müstesna", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2 (Ekim 2020): 1166-1168.

⁷¹¹ Nazif Öztürk, "Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti", *DİA*, Cilt 11 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 521.

⁷¹² Koç, "Tanzimat Sonrası Evkâf-ı Müstesna", 1168.

⁷¹³ Bu kelime, Mekke ve Medine şehirlerini birlikte ifade eden tabir olarak kullanılmaktadır. Bk., Ş. Tufan Buzpınar, Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Haremeyn", *DİA*, Cilt 16 (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 153.

⁷¹⁴ BOA. EV.d., 12222, 2. (22 Safer 1260- 3 Rebiülevvel 1261/13 Mart 1844-12 Mart 1845).

⁷¹⁵ Zürrî vakıf; vâkıfın elindeki mallarını, zengin- fakir herkesin eşit olarak kendisinden faydalanabileceği kurumlara değil de sadece çocukları veya asırlar boyunca devam edecek soyunun fertleri yararına hapsederek kurduğu vakıftır. Bu vakıflar *ehli, evlatlık- evladiyelik ve aile vakıfları* olarak da adlandırılmaktadır. Bk., Yasin Yılmaz, " Vakıf Kurumun Dayandığı Temel Referanslar ve Zürrî Vakıfların Vakıf Sistemindeki Yeri", *Dini Araştırmalar*, Cilt 17, Sayı 44 (Haziran 2014): 53; Nazif Öztürk'ün XIX. Yüzyıl Osmanlı vakıfları üzerinde yaptığı bir araştırmada 19. Yüzyılda vakıfların %15'nin (60 vakfiyenin 9'u) yarı ailevi vakıflardan oluştuğu, örnek alınan vakfiyeler arasında ailevi vakıflara rastlanmadığı belirtilmiştir. Bk., Hasan Yüksel, " Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi", *Türkler*, Cilt 10 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 852.

olan İhtiyaroğlu Mahmud Vakfı'nın bir yıl sonraki geliri ise 400 kuruş olarak kaydedilmiştir⁷¹⁶.

Evkâf Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte vakıflar idaresini merkezileştiren devlet⁷¹⁷, vakıflar üzerindeki denetimini arttırarak sancak ve kazalara vakıf mallarının telef edilmemesi hakkında emirnameler göndermiştir. Örneğin; Kastamonu valisine gönderilen bir emirnamede Safranbolu'daki Süleyman Paşa Vakfı'nın bağ bahçe gibi vakıf mallarının şunun bunun elinde itlaf edilmemesi istenirken⁷¹⁸ diğer bir emirnamede taşradaki vakıflar üzerinde ihtilafı bir durum söz konusu olduğunda bunun mahallindeki müsakkafat defterlerine kaydedilmesi istenmiştir⁷¹⁹.

Şehirlerin ekonomik olarak kalkınmasında oldukça etkili olan vakıflar, gelir kalemlerine ve görevli kadrosuna göre büyük ya da küçük olarak nitelendirilebilmekteydi. Örneğin; İzzet Paşa Vakfı gelir kalemleri ve görevli kadrosu⁷²⁰ bakımından Safranbolu'da bulunan büyük vakıflar arasında yer almaktadır. 1210-1212/1795-1797 yıllarında tanzim edilen iki vakfiyeye göre paşanın Safranbolu'da toplam 88 parça mülkün vakıf haline getirildiği belirtilmektedir⁷²¹ 1260-1261/1844-1845 yıllarında ise Çeşme mahallesi sakinlerinden Emirhocaoğlu El-hac Mehmed'in mütevelliliğini yaptığı vakfın, 203 dükkândan 6.351, 1 harabe handan 120, İzmir'deki Rumhane gediği mukataasından 480, 1 adet menzil mukataasından 10, 1 adet menzil-i mahkemedan 500, 1 adet su hızarından 120, 1 adet değirmenden 880, 2 adet kahvehaneden 280 kuruş olmak üzere toplam 211 mülkten 8.741 kuruş yıllık kira geliri bulunmaktadır⁷²².

Kişiler kendi mal varlıklarından sosyal kurumlar inşa ettirerek vakfedebildiği gibi başkasının vakfettiği cami ve medrese gibi kurumların işlerliğini sürdürebilmesi için kendi paralarını da vakfedebilirlerdi. Örneğin Safranbolu'nun Hacıhalil Mahallesi sakinlerinden Asmazade Hacı Halil Ağa, Bağlarbaşı cami görevlilerine verilmek üzere

⁷¹⁶ ML. VRD. TMT.d., 4532, 10.

⁷¹⁷M. Fuad Köprülü, *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi* (İstanbul, Ötüken, 1983), 389; Mustafa Alkan, "Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi (Tüsoktar Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma)" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2004), 26.

⁷¹⁸ BOA. A.} MKT. UM., 40/22, 1.

⁷¹⁹ SSSC.d., 2125, 44b, (H. 25 Şevval 1259/ M. 18 Kasım 1843).

⁷²⁰ Bu vakfın bünyesinde barındırdığı görevli kadrosu hakkında kapsamlı bilgi için bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*.

⁷²¹ Şefaattin Deniz, "Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa 'nın Vakıfları (Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2014), 194.

⁷²² ML. VRD. TMT.d., 4537, 5.

150 kuruşunu bu camiye vakfetmiştir⁷²³. Yine benzer şekilde Divan-ı Hümayun hocalarından Hasan Şerif Efendi, bağlara giderken Kûh tekyesinde bulunan köprüünün önüne yolcular faydalansın diye bir musluk yaptırarak 35 kuruş para vakfetmiş, sabah akşam bu musluktan su dağıtılması için Kabasuhteoğlu İbrahim adlı şahsı mütevellî olarak tayin etmiştir⁷²⁴.

Sosyal hayatın neredeyse tamamına nüfuz eden vakıflar, şehirlerin kuruluş ve gelişimine en fazla katkı sağlayan kurumlardır. 19. yüzyılın ilk yarısının sonunda Safranbolu'daki bazı vakıflar⁷²⁵ ve bu vakıfların gelirleri ile idarecilerinin adları aşağıda yer almaktadır.

Hamide Hatun Vakfı: 1260-1261/1844-1845 yıllarında Cami-i Kebir mahallesinde ikamet etmekte olan Mukayyidoğlu Feyzullah, kardeşi Ahmed ve amcalarının oğulları Mukayyidoğlu Hacı Abdullah'ın mütevellisi olduğu 6 dükkândan 40, 1 handan 700 ve 2 hamamdan 700 kuruş olmak üzere toplam 1440 kuruş yıllık kira geliri bulunan vakıf, suyollarının harap olmasından dolayı tamir gördüğünden, geliri giderine yetmemiş ve 554 kuruş 30 para borçlu duruma düştüğü kaydedilmiştir⁷²⁶.

Aynı mütevelliler tarafından idare edilen vakfın 1000 kuruş olan hamam geliri, 1266/1849-1850 senesinde 200 kuruşluk zam ile 1200 kuruşa çıkarılmış, 800 kuruş olan han geliri ile vakfın toplam geliri 2000 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Gazi Süleyman Paşa Vakfı: Mütevelliliği Sövüşoğlu Osman Efendi tarafından yapılmaktadır. Gazi Süleyman Paşa'nın iki adet camii şerif hatibine verilmek üzere tahsis edilen Ermişe adlı köyün geliri 1600 kuruş iken 1266/1849-1850 senesinde 100 kuruşluk zam ile 1700 kuruşa çıkarılmıştır.

Vakfı: Mütevellileri Raci ve Mehmed Efendiler olup geliri 400 kuruştur.

⁷²³ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 140.

⁷²⁴ Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 41.

⁷²⁵ Taktir edileceği üzere müstakil bir çalışma ile izah edilebilecek miktardaki Safranbolu vakıflarının tümünün bilgilerini vakfiyelere göre tek tek açıklamak çalışmanın konusunu aşacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Bu bakımdan vakıflar başlığı altında 1266-1267/M. 1849-1851 iki yıllık ihale ve iltizamı ile mütevellileri ve muhasebelerini gösteren defterde kayıtlı olan Safranbolu'daki vakıfların genel bilgilerine temas edilecektir. Bk., BOA. EV.d, 13910, 2.

⁷²⁶ ML. VRD. TMT.d., 4543, 12-33.

Gevherhan Sultan Vakfı: Mütevellisi Aliefendioğlu Ali Efendi'dir. Bostanbükünde beş adet köprünün geliri 775 kuruş iken 1266/1849-1850 senesinde 25 kuruşluk zam ile 800 kuruşa çıkarılmıştır.

Doğanoğlu Hacı Bayram Vakfı: Konarı köyünde bulunan vakıf, Hacı Güdanoğlu Ahmed Ağa tarafından idare edilmekte olup vakfın geliri 1075 kuruştur.

İhtiyaroğlu Mahmud Vakfı: Kadıbükü köyünde bulunan vakıf, Hacı Osman Ağa ile ahalileri tarafından idare edilmekte olup vakfın geliri 1625 kuruştur.

Şeyh Abdi Vakfı: 1260-1261/1844-1845 yıllarında Hacıevhad mahallesi sakinlerinden Kurtoğlu Mustafa'nın mütevelliliğini yaptığı vakfın, 37,5 kuruş geliri bulunmakta olup vakıf mezrasının 27,5 kuruş masrafları düştükten sonra toplam 10 kuruş geliri bulunmakta idi⁷²⁷. 1266 yılında ise Ağaçkilise köyü muhtarı Mustafa Gavs'ın mütevelliliğini yaptığı aynı vakfın, 150 kuruş olan geliri, 150 kuruşluk zam ile 300 kuruşa çıkarılmıştır.

Çavuş Köyü Vakfı: Çavuşlar köyünde bulunan vakfın idarecisi, Güdanoğlu Hacı Ahmed Efendi'dir. Vakfa tahsis edilen Ekmekçi mezrası geliri 500 kuruş iken 1266/1849-1850 yılında 150 kuruş zam ile 650 kuruşa çıkarılmıştır.

Çiftlik-i Ulvî Köyünde Şahne Köy ve Öküz Köyünün Mezrası: Sıvacı El-hac Mustafa Efendi'nin idaresinde olan mezraların geliri 50 kuruştur.

Hatuncuk Dere Hamamı Vakfı: Safranbolu merkezde bulunan vakfın idarecisi, Kaşoğlu Halil olup vakfın geliri 500 kuruştur.

Kapullüzü ile Gazi Süleyman Paşa'nın 24000 kuruş olan öşür ve rüsumat gelirleri ile yukarıda bulunan vakıfların 1266-1267/1849-1851 yıllarını kapsayan iki yıllık toplam geliri 33100 kuruştur⁷²⁸.

Yukarıda belirtilen vakıfların dışında Safranbolu'da cami, mescit, mektep, medrese, muallimhane, mahkeme, tekke, zaviye, han ve hamam gibi sosyal hizmet kurumları olarak inşa edilen birçok vakıf bulunmaktadır⁷²⁹. İncelenen dönem içerisinde Safranbolu'da bulunan sosyal kurumlar ve vakıf bilgileri aşağıda yer almaktadır.

⁷²⁷ Bk., ML. VRD. TMT.d., 4545, 5.

⁷²⁸ Bk., BOA. EV.d, 13910, 2.

⁷²⁹ Safranbolu'nun vakıfları hakkında daha geniş bilgi için bk., Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ülkü (Ayan) Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri* (Ankara: Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, 1998); Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Nazım Yılmaz, *Arşiv Belgelerinde Karabük*, (İstanbul: Karabük Valiliği Kültür Yayınları, 2013); Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Nazım Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler* (İstanbul:

2.3.2. Cami ve Mescitler

Mescit, küçük ibadethanelerin adı olmakla beraber, “secde edilen yer” anlamına gelirken⁷³⁰ Cuma namazı kılınan ve minberi bulunan büyük mescitlere ise “cami” denilmiştir⁷³¹.

İslam dininde en önemli ibadetlerden biri olan namazın, topluca kılınmasının teşvik edilmesi⁷³², Cuma ve bayram namazlarının ise cemaat ile kılınmasının zaruryeti, cami mimarisinin ortaya çıkmasında en önemli etken olmuştur⁷³³.

Kent silüetlerine yaptıkları katkı dolayısıyla Osmanlı mimari eserlerinin başında gelen cami⁷³⁴ ve mescitler, asıl fonksiyonları mabet olduğundan ibadet için inşa edilmelerinin yanında örgün ve yaygın eğitimin de yapıldığı oldukça işlevsel mekânlardır⁷³⁵. Ayrıca şehirlerin gelişip büyümesinde ve yeni mahallelerin oluşumunda bir nevi çekirdek görevi gören cami ve mescitler, sosyo-ekonomik hayatın merkezinde yer almışlardır. Genellikle mahallelerin oluşumu, cami ve mescitlerin inşası ile başlar sonra bunların etrafında çarşı, pazar yeri, bedesten, dükkân ve meskenlerin azalan önem sırasına göre yerleştirilmesiyle tamamlanır⁷³⁶. Nitekim Safranbolu da bu şekilde, Candaroğlu Süleyman Bey idaresine girdikten sonra Süleyman Bey’in kaza merkezinde yaptırmış olduğu cami ve medrese sayesinde ilk sivil yerleşme mekânına sahip olabilmıştır⁷³⁷.

Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013); Hüseyin Lütfi Ersoy, *Hicri 937 Miladi 1530 Yılı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterinde Taraklı-Borlu Kazası (Safranbolu) Köyleri ve Vakıfları* (İstanbul: Atak Matbaası, 2007); Şefaattin Deniz, “Safranbolu’lu İzzet Mehmed Paşa’nın Vakıfları” (Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2014); Fatma Nur Güngör, “Cinci Hoca (Hüseyin Efendi)’nin Safranbolu’daki Hayratı: Hamide Hatun Vakfı” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2014); Selma Turhan Sarıköse, “Safranbolu Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu’nun Köylerinde Para Vakıfları”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3 (Ekim 2019): 94-118; Abdülkadir Atar, “Osmanlı Döneminde Safranbolu Para Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 52 (Aralık 2019): 93-122; Mustafa Can, “Safranbolu İzzet Mehmed Paşa Vakfı’na Ait Hicri 1224 (Miladi 1809-1810) Tarihli Muhasebe Defteri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu* (11-12 Ekim 2019): 522-533.

⁷³⁰ Yusuf Civelek, “Mescid ve Mimari”, *Kutadgubilig Felsefe- Bilim Araştırmaları* (25 Mart, 2014): 252.

⁷³¹ Ahmet Önkal, Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA*, Cilt 7 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 46.

⁷³² Beş vakit namazın cemaatle kılınmasına dair ferman ve buyruğular için bk., SŞSC.d., 2117, 25; SŞSC.d., 2120, 58; SŞSC.d., 2121, 17, SŞSC.d., 2122, 3.

⁷³³ Abdülkadir Dündar, “Fonksiyonu ve Mimari Unsurlarıyla Mescid-i Nebevî’nin İslam Sanatı ve Kültüründeki Önemi”, *Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açından) Bildiriler Kitabı*, Cilt 1 (Malatya: 8-9 Ekim 2018): 302.

⁷³⁴ Halil İbrahim Alpaslan, “Osmanlı Dönemi İzmir’inde Müslüman Cemaatin Sosyo-Ekonomik Olanakları ile Cami Mimarisinin Gelişimi Arasındaki İlişkiler, 17.-20. Yüzyıl” (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014), 33.

⁷³⁵ Recep Cici, *Osmanlı Dönemi İslam Hukuku Çalışmaları (Kuruluşun Fatih Devri Sonuna Kadar)* (Bursa: Arasta Yayınları, 2001), 31.

⁷³⁶ Karazeybek, “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Afyonkarahisar Şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelemesi”, 170-171.

⁷³⁷ Emecen, “Safranbolu”, *DİA*, Cilt 35 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 481.

Cami ve mescitler çoğunlukla hükümdar, vezir, emir eşraf gibi nüfuzlu kişiler tarafından inşa ettirilmiş, bakımı, malzeme temini, görevli ödemesi gibi masrafları ise bu yapılara vakfedilen para veya gayrimenkul gelirleriyle karşılanmıştır⁷³⁸.

Osmanlı şehirlerinin genelinde olduğu gibi Safranbolu’da da cami ve mescitlerde görev yapan personelin istihdamı, bu ibadethanelere vakfedilen vakıfların vakfiye şartlarına göre yapılmıştır. İstihdamda atamalar, genellikle babadan oğluna geçmekle birlikte, kadı, naib ya da eşrafın arzıyla vazifeye layık kişiler, şeyhülislamın onayından sonra görevlerine başlayabilmişlerdir. Vazifelendirilen kişilerin görevlerini ömür boyu yapma imkânları olmasına rağmen bazen personelin ilmi yetersizliğinin anlaşılmasından ötürü görevden el çektirilenler olabildiği gibi hastalık, yaşlılık sebepleriyle ya da herhangi bir sebep belirtmeksizin vazifesini bırakanlar da olabilmektedir.

19. yüzyılın ilk yarısına ait arşiv belgelerinden Safranbolu’da 13 mescit, 72 cami tespit edilmiştir. Kazanın çeşitli mahallerinde inşa edilen bu cami ve mescitlerin isimleri olanlar belgelerde geçen adlarına göre, isimleri olmayanlar ise ya yaptıranın ismi ile ya da bulunduğu mahallin ismi ile adlandırılarak alfabetik olarak aşağıda sıralanmıştır. Bunun yanı sıra arşiv belgelerinde herhangi bir kayda rastlanılmayan iki caminin de incelenen dönem içerisinde var olduğu tespit edilmiştir.

Akçasu Cami: Safranbolu’nun Akçasu mahallesinde⁷³⁹ Babasultan tarafından yaptırılan caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük bir akçe ile hatip olan Seyyid Abdullah b. Seyyid Hacı Ahmed’in çocuksuz olarak⁷⁴⁰ ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve naib Yahyazade Eyüb Sabir’in arzıyla İsmail b. Ahmed atanmıştır (10 Şaban 1237/2 Mayıs 1822)⁷⁴¹. Aynı camiye yapılan ikinci atama ise günlük yarım akçe ile müezzin olan Seyyid Abdullah b. Hacı Seyyid Ahmed’in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, naib Yahyazade Eyyüb Sabir’in arzıyla ilgili vazifeye Mehmed b. Mehmed tayin edilmiştir (20 Şaban 1237/12 Mayıs 1822)⁷⁴². İncelenen dönem içerisinde camiye ait diğer bir atama kaydı, camide günlük bir akçe ile hatip olan İsmail b. Ahmed’in ölümü üzerine

⁷³⁸ Önkal, Bozkurt, “Cami”, 53.

⁷³⁹ 1893 tarihli Lütfiye (Kaçak) Camiye ait bir vakfiyede Akçasu mahallesinin, Babasultan mahallesinden ayrılarak oluşturulduğu belirtilmektedir. Bk., Taşkın Deniz, Duygu Ersöz, “Safranbolu Şehri Yer Adları: Mekân, Kimlik ve Kültür”, *International Journal of Geography and Geography Education*, Sayı 42 (Mayıs, 2020): 532. Ancak Akçasu mahallesini, 1805-1806 yıllarına ait belgede de Safranbolu mahalleleri arasında görülmektedir. Bk., Özçiçek, “Safranbolu 2113 Nolu Şer’iye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807)”, 146.

⁷⁴⁰ Çocuksuz olarak ifadesinden kasıt; görevini teslim edeceği erkek evladının bulunmamasıdır.

⁷⁴¹ VGM. HD., 546, 189.

⁷⁴² VGM. HD., 546, 189.

gerçekleştirilirken Kadı Seyyid Emin Abdulkadir'in arzıyla merhumun oğulları Ahmed ve Mehmed b. İsmail, ortaklaşa olmak üzere ilgili vazifeye atanmıştır (17 Rebiülahir 1245/16 Ekim 1829)⁷⁴³.

Akviran Köyü Cami: Safranbolu'nun Akviran köyünde bulunan cami, El-hac Halil tarafından yaptırılmış olup yapım tarihi bilinmemektedir. Camiye ilk atama müezzin Havva binti Veli'nin görevden alınmasıyla yapılmış olup göreve, kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla Mahmud atanmıştır (Muharrem 1220/Haz-Tem 1805). Camide bir akçe ile kayyum olan Mehmed Cemal'in ölümüyle yerine Kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla İsa atanmıştır (Cemaziyelevvel 1221/Tem-Ağu 1806)⁷⁴⁴. Camide gönüllü olarak imamlık yapan Seyyid İbrahim b. Hasan'ın vefat etmesi üzerine boşalan göreve merhumun oğulları Seyyid Mehmed ve Seyyid Hasan b. Seyyid İbrahim atanmıştır (Cemaziyelahir 1240/Oca-Şub 1825)⁷⁴⁵.

Ağaçkilise Köyü Cami: Safranbolu'nun Ağaçkilise köyünde bulunan cami, köyün adı ile anılmakta olup kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde camiye ait ilk kayıttaki atama, camide günlük beş akçe ile imam ve hatip olan Osman b. Osman'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine oğulları Es-seyyid Osman Halife ve Es-seyyid Mehmed Halife tayin edilmiştir (5 Şaban 1231/1 Temmuz 1816)⁷⁴⁶.

Alaca Kilise Cami: Safranbolu'nun Polat mahallesinde bulunan caminin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ilk atama camide günlük iki akçe ile hatip olan Es-seyyid Ahmed b. Hacı İsmail'in çocuksuz ölümü üzerine yapılmış olup ilgili vazifeye naib Hüseyin'in arzıyla merhumun kardeşi Es-seyyid Osman atanmıştır (13 Recep 1226/3 Ağustos 1811)⁷⁴⁷.

Alınviran Köyü Cami: Safranbolu'nun Alınviran köyünde olduğu anlaşılan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde bu camiye ait ilk ve tek kayıt, Safranbolu'nun Değirmencik köyünden Abdioğlu Molla Abdullah bin Mustafa'nın 28 Aralık 1845 tarihli tereke kaydında bu caminin nakit vakfına 115 kuruş borcu olduğu ile alakalıdır⁷⁴⁸.

⁷⁴³ VGM. HD., 550, 167.

⁷⁴⁴ VGM. HD., 1118, 247.

⁷⁴⁵ VGM. HD., 549, 168.

⁷⁴⁶ BOA. HAT., 1536/17, 1.

⁷⁴⁷ VGM. HD., 566, 49.

⁷⁴⁸ Sarıköse, " Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları",101.

Arıcak Köyü Cami: Safranbolu'nun Arıcak köyünde hayır sahipleri tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide gönüllü olarak hatiplik yapan Es-seyyid Osman'ın ölümü üzerine yapılmış olup sahip olunan berat gereğince yerine büyük oğlu Seyyid Osman b. Seyyid Osman atanmıştır (11 Recep 1229/29 Haziran 1814)⁷⁴⁹. İkinci atama ise, bir önceki kayıтта bahsedilen cami hatibi Es-seyyid Osman b. Es-seyyid Osman'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine naib Es-seyyid Mehmed Zühdü'nün arzıyla göreve yeterliliğini sınav ile kanıtlayan merhumun büyük oğlu Es-seyyid Ömer Halife b. Es-Seyyid Osman tayin edilmiştir (19 Safer 1246/9 Ağustos 1830)⁷⁵⁰.

Babasultan Mahallesi Cami: Safranbolu'nun merkez mahallelerinden Babasultan'da bulunan caminin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde camiye yapılan ilk atama, camide bir akçe ile eczâ-i şerif tilâvet eden Seyyid Beşir'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla Seyyid Halil atanmıştır (Safer 1221/Nis-May 1806)⁷⁵¹. Camide günlük iki akçe ile imamlık yapan Mehmed b. Osman'ın ölümü üzerine yerine naib İbrahim Edhem'in arzıyla merhumun oğulları Mehmed ve Mustafa ibn-i Mehmed tayin edilmiştir (22 Rebiülahir 1242/23 Kasım 1826)⁷⁵².

Bağlarbaşı Cami: Safranbolu'nun Bağlarbaşı köyünde bulunan caminin ne zaman kimin tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde bu camiye ait tek kayıt, Hacıhalil mahallesi sakinlerinden Asmazzade Hacı Halil Ağa'nın cami hatibine 10, imamına 5, mumuna 5 kuruş ile müezzine yüz para verilmek üzere vakfettiği para ile alakalıdır (25 Recep 1237/17 Nisan 1822)⁷⁵³.

Bağlıca Köyü Mescidi: Safranbolu'da Bağlıca köyünde bulunan ve Mustafa adlı bir şahıs tarafından yaptırılan mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde yarım akçe ile imam olan Hasan'ın görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine Musa tayin edilmiştir (Zilkade 1219/Şub-Mar 1805)⁷⁵⁴.

⁷⁴⁹ VGM. HD., 546, 186.

⁷⁵⁰ VGM. HD., 550, 167.

⁷⁵¹ VGM. HD., 1118, 247.

⁷⁵² VGM. HD., 549, 169.

⁷⁵³ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 140.

⁷⁵⁴ VGM. HD., 1118, 247.

Baş Köyü Cami: Safranbolu'nun Baş adlı köyünde bulunan caminin kim tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide bir akçe ile imam olan Seyyid Ali b. Abdülleyl'in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, ilgili göreve Seyyid Hüseyin b. İbrahim tayin edilmiştir (20 Recep 1236/23 Nisan 1821)⁷⁵⁵.

Bostanbükü Köyü Cami: Safranbolu'nun Bostanbükü köyünde olduğu anlaşılan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde camiye ait ilk ve tek kayıt, köyün sakinlerinden Bekiroğlu İsmail'in 9 Mayıs 1850 tarihli terekesinde bu caminin para vakfına 150 kuruş borcu olduğu ile alakalıdır⁷⁵⁶.

Bürnük Köyü Cami: Safranbolu'nun Bürnük köyünde hayır sahibi Hüseyin Kethüda tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide bir akçe ile imam olan Ahmed'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, şahsın yerine torunu Eseyyid Ömer b. Osman tayin edilmiştir (17 Recep 1216/23 Kasım 1801). Camiye yapılan ikinci atama ise ilk atamayla aynı gün yapılmış olmakla birlikte bu kez müezzinlik görevine ölen şahsın diğer torunu Es-seyyid Ali b. Osman tayin edilmiştir⁷⁵⁷.

Bulak Köyü Mescidi: Safranbolu'nun Bulak köyünün Tekye mahallesinde bulunan mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa ettirildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde iki akçe ile imam olan Ahmed b. Mehmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup Anadolu Kazaskeri Mevlana Yahya..Pirzade Efendi'nin onayı ile ilgili vazifeye Seyyid Osman b. Mustafa atanmıştır (28 Zilhicce 1234/18 Ekim 1819)⁷⁵⁸.

Çatal Hacı Ali Cami: Safranbolu'nun Yazı köyünde bulunan cami, Çatal Hacı Ali tarafından inşa ettirilmiştir. Yapım tarihi bilinmeyen camiye yapılan ilk atama, camide günlük yarım akçe ile hatip olan Seyyid Ahmed b. Seyyid Mehmed'in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleşmiş olup, boş kalan vazifeye naib Müftüzade Mustafa Sıdkı

⁷⁵⁵ VGM. HD., 546, 189.

⁷⁵⁶ Sarıköse, " Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları",102.

⁷⁵⁷ VGM. HD., 544, 159.

⁷⁵⁸ VGM. HD., 546, 188.

arzıyla Seyyid Hafız Mehmed b. Hüseyin tayin edilmiştir (8 Rebiülahir 1229/30 Mart 1814)⁷⁵⁹.

Çavuş Ağa Cami: Safranbolu'nun Çavuş mahallesinde bulunduğu tahmin edilen caminin kim tarafından, ne zaman inşa ettirildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama günlük iki buçuk akçe ile imamlık (imamlık için yüksek miktar olan bu ücret caminin oldukça meşhur olduğunun kanıtı olabilir) yapan Seyyid Ali'nin görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve naib Babazade Seyyid Mehmed Emin Efendi'nin arzıyla görevi bırakan şahsın kardeşi, Seyyid Mehmed b. Mehmed atanmıştır (20 Şaban 1247/24 Ocak 1832)⁷⁶⁰.

Çerçen Köyü Mescidi Cami/Hasan Ramiz Cami⁷⁶¹: Safranbolu'nun Çerçen köyünde Divan-ı Hümayûn hocalarından Hasan Ramiz Efendi tarafından yeniden inşa ettirilip minber koydurularak camiye çevrilmiştir. Caminin hatip ihtiyacına binaen naib Müftüzade Ahmed Tahir'in arzıyla ilgili göreve Seyyid Hacı Mehmed Emin b. Seyyid Yusuf tayin edilmiştir (14 Muharrem 1243/7 Ağustos 1827)⁷⁶².

Çeşme Mahallesi Mescidi: Safranbolu'nun Çeşme mahallesinde bulunan mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde günlük iki akçe ile imam olan Hacı Halil'in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve Seyyid Hüseyin Halife tayin edilmiştir (9 Zilkade 1219/9 Şubat 1805)⁷⁶³.

Çıraklar Köyü Mescidi Cami: Safranbolu'nun Çıraklar köyünde bulunan mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Köyün hayırsever ahalileri tarafından mescide minber koydurularak camiye tahvil ettirilmiştir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide gönüllü olarak hatip olan İmamzade Seyyid Osman'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, kadı Seyyid Emin Abdulkadir Efendi arzıyla ilgili vazifeye merhumun oğlu Seyyid Osman b. Osman tayin edilmiştir (26 Şaban 1245/20 Şubat 1830)⁷⁶⁴. Camide gönüllü olarak hatiplik yapan Seyyid Osman b. Osman'ın çocuksuz ölümü üzerine naib Balızade Seyyid Mehmed Emin arzıyla ilgili

⁷⁵⁹ VGM. HD., 546, 186.

⁷⁶⁰ VGM. HD., 550, 167.

⁷⁶¹ Bk., Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri*, 107.

⁷⁶² VGM. HD., 549, 169.

⁷⁶³ VGM. HD., 545, 210.

⁷⁶⁴ VGM. HD., 550, 167.

vazifeye Seyyid Mustafa b. Seyyid Mehmed tayin edilmiştir (25 Şevval 1247/28 Mart 1832)⁷⁶⁵.

Çiftlik Köyü Cami/ El-hac Ömer Cami⁷⁶⁶: Safranbolu'nun Çiftlik⁷⁶⁷ köyünde Es-seyyid El-hac Ömer tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük iki akçe ile hatip olan Es-seyyid Ali'nin görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine naib El-hac Mehmed Reşid'in arzıyla görevi bırakan şahsın büyük oğlu Es-seyyid Osman atanmıştır (6 Şaban 1215/23 Aralık 1800)⁷⁶⁸. Bu camiye yapılan ikinci atama ise bir önceki kayıta atanan şahsın (Es-seyyid Osman b. Ali) ölümü üzerine gerçekleşmiş olup yerine naib İbrahim Edhem'in arzıyla merhumun oğulları Es-seyyid Ali ve Es-seyyid Mustafa b. Es-seyyid Osman kardeşler tayin edilmiştir (21 Cemaziyelevvel 1241/1 Ocak 1826)⁷⁶⁹.

Çampınarı Mahallesi Cami: Safranbolu'nun Bağlarbaşı köyü Çampınarı mahallesinde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte onarıma ihtiyaç duyan cami, Ali b. Mustafa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Yeni caminin imam-hatip ve müteveli ihtiyacını karşılamak içinse naib Dervişzade Es-seyyid El-hac Mehmed Emin'in arzıyla Es-seyyid Mustafa b. Hasan ilgili görevlere atanmıştır (24 Muharrem 1215/17 Haziran 1800)⁷⁷⁰.

Çukurüstü Cami: Safranbolu'ya tabî Tokatlı deresi bağlarında, değirmen üstünde Çukurüstü denilen yerde El-hac Salih Paşa tarafından yeniden yaptırılan caminin ilk inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide gönüllü hatip olan Seyyid Halil ibn Mustafa'nın çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, boş kalan göreve, naib Fetullah Efendi'nin arzıyla Seyyid Mahmud b. Mehmed tayin edilmiştir (21 Recep 1239/22 Mart 1824)⁷⁷¹.

Dane-i Süflâ Köyü Cami: Safranbolu'nun Dane-i Süflâ köyünde olduğu anlaşılan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen

⁷⁶⁵ VGM. HD., 550, 167.

⁷⁶⁶ Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri*, 108.

⁷⁶⁷ Bu köy Safranbolu'nun nüfus, yoklama, temettuat vs defterlerinde, Çiftlik-i Ulvî ve Çiftlik-i Süflâ şeklinde kayıt altına alınmasına rağmen bu belgede sadece çiftlik olarak geçmektedir.

⁷⁶⁸ VGM. HD., 544, 159.

⁷⁶⁹ VGM. HD., 549, 169.

⁷⁷⁰ VGM. HD., 544, 158.

⁷⁷¹ VGM. HD., 549, 168.

dönem içerisinde bu camiye ait ilk ve tek kayıt, köyün sakinlerinden Kara Mustafa'nın 4 Haziran 1839 tarihli terekesinde bu cami vakfına 100 kuruş borcu olduğuna dairdir⁷⁷².

Dane-i Ulvî Köyü Mescidi Cami: Safranbolu'da Dane-i Ulvî köyünde bulunan ve Salih adında biri tarafından yaptırılan mescit, cemaatinin fazla olması sebebiyle minber koydurularak camiye çevrilmiştir. Camiye hatip olarak da naib Seyyid Yakup'un arzıyla liyakatini sınavla ispat etmiş olan Seyyid Salih b. Ahmed tayin edilmiştir (12 Cemaziyelahir 1230/22 Mayıs 1815)⁷⁷³.

Değirmencik Köyü Cami: Safranbolu'nun Değirmencik köyünde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide yarım akçe ile hatip olan Seyyid Ömer'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, muhtar Salih Halife ve naib El-hac Mehmed Reşid'in arzıyla ilgili göreve merhumun oğlu Süleyman atanmıştır (3 Rebiülahir 1215/24 Ağustos 1800)⁷⁷⁴.

Derviş Seyyid Mehmed Ağa Cami: Safranbolu'nun Konarı köyünde Yazıcuma adındaki mahalde Derviş Seyyid Mehmed Ağa tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. Camide yarım akçe ile hatiplik yapan Seyyid Numan b. Seyyid Ahmed'in ölümü üzerine boşalan vazifesine, merhumun oğlu Seyyid Mehmed b. Seyyid Numan atanmıştır (20 Cemaziyelahir 1234/16 Nisan 1819)⁷⁷⁵.

Dibekönü Cami/ Hocasade Mustafa Ağa Cami⁷⁷⁶/ Kilise Önü Cami⁷⁷⁷: Safranbolu bağlarında Dibekönü denilen mahalde bulunan cami, Hocasade Mustafa Ağa tarafından yeniden inşa ettirilmekle birlikte caminin ilk yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama caminin imam-hatiplik ihtiyacına binaen yapılmış olup bahsedilen görevlere liyakati sınavla tescillenen, naib Hüseyin'in arzıyla Mehmed b. El-hac Mehmed atanmıştır (23 Recep 1226/13 Ağustos 1811)⁷⁷⁸. Camiye yapılan ikinci atama ise camide gönüllü olarak imam-hatiplik yapan Mehmed b. El-hac

⁷⁷² Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 106.

⁷⁷³ VGM. HD., 546, 187.

⁷⁷⁴ VGM. HD., 544, 159.

⁷⁷⁵ VGM. HD., 546, 188.

⁷⁷⁶ İncelenen dönem içerisinde tespit edilen belgelerde Dibekönü denilen mahaldeki cami-i şerif olarak ifade edilen cami, başka bir çalışmada Hocasade Mustafa Ağa Cami olarak geçmektedir. Bk., Abdulkadrioğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri*, 107.

⁷⁷⁷ Yapılan başka bir araştırmaya göre; Kilise Önü Cami olarak da adlandırılan bu caminin Bulak köyünde bulunduğu ifade edilmektedir. Bk., Aysun Özköse, "Safranbolu'da Kıranköy, Tabakhane, Bulakköy, Yazıköyü ve Yörükköyü'nde Kaybolan Kültür Mirasımız", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 102.

⁷⁷⁸ VGM. HD., 566, 49.

Mehmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleşmiş olup, merhumun yerine naib Müftüzade Seyyid Mehmed'in arzıyla kasaba sakinlerinden El-hac Mustafa b. Mehmed tayin edilmiştir (28 Zilkade 1236/27 Ağustos 1821)⁷⁷⁹.

Dilaver Ağa Cami: Safranbolu'nun Çerçen köyünde bulunan caminin Dilaver Ağa tarafından inşa ettirildiği düşünülmekle birlikte caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide yarım akçe ile hatip olan Es-seyyid İsmail'in çocuksuz ölümü üzerine yapılmış olup yerine naib Müderriszade Es-seyyid El-hac Mehmed Emin'in arzıyla Mustafa atanmıştır (5 Cemaziyelahir 1214/4 Kasım 1799)⁷⁸⁰.

Emirler Köyü Cami: Safranbolu'ya bağlı Sabuncular civarında Emirler köyünde bulunan ve Seyyid Mehmed tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide gönüllü olarak hatip olan Seyyid Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş yerine oğlu Seyyid Mustafa tayin edilmiştir (14 Şevval 1217/7 Şubat 1803)⁷⁸¹.

Gayza Köyü Cami: Safranbolu'nun Gayza köyünde bulunan caminin kim tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük yarım akçe ile hatip olan Seyyid Süleyman b. Hasan'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup sahip olunan berat gereğince ilgili göreve merhumun oğlu Seyyid Abdullah b. Seyyid Süleyman atanmıştır (4 Recep 1232/20 Mayıs 1817)⁷⁸².

Gazi Süleyman Paşa Cami/Eski Cami: Gazi Süleyman Paşa'nın Safranbolu'da kale dışında inşa ederek vakfetmiş olduğu cami, Eski Cami adıyla da bilinmektedir⁷⁸³. İncelenen dönemde camiye ilk atama camide günlük iki akçe ile devirhân⁷⁸⁴ olan Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleşmiş olup merhumun yerine torunları Mehmed ve İsmail kardeşler tayin edilmiştir (16 Safer 1220/16 Mayıs 1805)⁷⁸⁵. Camiye ait diğer bir kayıтта, İsmail ve Mehmed kardeşlerin çocuksuz olarak ölmeleriyle bu camideki devirhânlık görevine Gazi Süleyman Paşa vakfı mütevellisi Ahmed'in arzıyla Seyyid

⁷⁷⁹ VGM. HD., 546, 189.

⁷⁸⁰ VGM. HD., 544, 158.

⁷⁸¹ VGM. HD., 545, 211.

⁷⁸² VGM. HD., 546, 187.

⁷⁸³ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu'Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 114; Aynur Durukan, "Safranbolu'daki Ahşap Tavanlı Camiler", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*, (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 24.

⁷⁸⁴ Devirhân: Bir vakıfta devamlı olarak Kur'an okumak ve hatim indirmekle görevli kimse.

⁷⁸⁵ VGM. HD., 545, 210.

Ahmed b. Seyyid Ömer tayin edilmiştir (15 Safer 1229/6 Şubat 1814)⁷⁸⁶. İncelenen dönem içerisindeki 1 Zilhicce 1257/14 Ocak 1842 tarihli son kayıta ise caminin uzun zamandan beri tamir edilmediğinden yıkılmaya yüz tuttuğu için mimar halifesi tarafından incelenerek tamirine izin verilmesi istendiği belirtilmektedir⁷⁸⁷.

Gedikli Cami: Caminin Safranbolu'nun hangi mahalinde ne zaman kimin tarafından inşa ettirildiği bilinmemekle birlikte caminin ismine, Murad Efendizade Şeyh Seyyid Ali Efendi vakfının günlük bir akçe ile mütevellisi olan Mehmed Esir b. Abdullah'ın vazifesini bırakması üzerine yerine Seyyid Mustafa'nın, atama kaydında tesadüf edilmiştir. Kayıta Murad Efendizade Şeyh Seyyid Ali Efendi'nin vakfeylediği bir bab bezzaz dükkânı gelirinden Gedikli camiinde âb-keşlik⁷⁸⁸ yapan kişiye günlük yarım akçe verilmesinden bahsedilmektedir (Cemaziyelahir 1218/Eyl-Ekm 1803)⁷⁸⁹.

Gevherhan Sultan Cami: Safranbolu'nun Bostanbükü köyünde bulunan caminin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ait ilk kayıta Hoca Gevherhan Sultan Cami olarak geçen camide günlük yarım akçe vazife ile caminin hatibi olan Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed'in kendi rızasıyla bıraktığı göreve günlük iki akçe ile Es-seyyid Ömer Efendi b. Ebubekir atanmıştır (15 Cemaziyevvel 1215/4 Ekim 1800)⁷⁹⁰. Camiye ait ikinci kayıt ise Rabiülahir 1250/1834-1835 yılına ait olup caminin 1315 kuruş masrafı bulunduğu dairdir⁷⁹¹.

Hacı Ali Mescidi: Safranbolu'nun Yazı köyünde bulunan mescidin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidin müezzin ihtiyacına binen gerçekleştirilmiş olup kadı Hacı Mahmud'un arzıyla günlük iki akçe ile müezzinliğe Yanıkoğlu Hüseyin tayin edilmiştir. Aynı ay içerisinde mescidin imamlık görevine ise kadı Hacı Mahmud'un arzıyla Yanıkoğlu Mustafa tayin edilmiştir (Safer 1222/Nis-May 1807)⁷⁹².

Hacıevhad Mahallesi Mescidi: Safranbolu'nun Hacıevhad mahallesinde bulunan mescidin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde günlük bir akçe ile imam olan Seyyid Ali

⁷⁸⁶ VGM. HD., 546, 186.

⁷⁸⁷ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 114.

⁷⁸⁸ Âb-keş: Sucu, Saka. Bk., Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 6.

⁷⁸⁹ VGM. HD., 545, 210.

⁷⁹⁰ BOA. AE. SSLM. III., 421/24114, 3.

⁷⁹¹ Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 520.

⁷⁹² VGM. HD., 1118, 247.

b. Mehmed'in çocuksuz ölümüyle gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve naib Mustafa Sıdkı'nın arzıyla liyakatini sınavla ispat eden Süleyman b. İsmail tayin edilmiştir (24 Cemaziyelevvel 1229/14 Mayıs 1814)⁷⁹³.

Hacıhalil Mahallesi Mescidi: Safranbolu'nun Hacıhalil mahallesinde bulunan mescidin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide ait ilk atama, mescidde üç akçe ile imam olan El-hac Ömer'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine naib Hafız Mehmed Kemal'in arzıyla liyakatini sınavla ispatlayan Mahmud b. Mehmed tayin edilmiştir (17 Zilhicce 1235/25 Eylül 1820)⁷⁹⁴.

Hacı İshak Cami: Safranbolu'da Sıraçlı Elviran köyünde Hacı İshak tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk tayin, camide bir akçe ile hatip olan Seyyid Mehmed b. Mustafa'nın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve berat gereğince merhumun oğlu Seyyid Mehmed atanmıştır (12 Ramazan 1228/8 Eylül 1813)⁷⁹⁵. Camiye yapılan ikinci atama ise bir önceki kayıta camiye hatip olarak atanan Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve merhumun oğlu Seyyid Süleyman b. Seyyid Mehmed tayin edilmiştir (23 Recep 1235/6 Mayıs 1820)⁷⁹⁶.

Hacı Mehmed Şeyh Mescidi: Safranbolu'nun Beylihacı⁷⁹⁷ mahallesinde Hacı Mehmed Şeyh tarafından yaptırılan mescidin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde günlük bir akçe ile imam olan Şeyh Halil b. Ali Çelebi'nin görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup naib Fetullah arzıyla ilgili vazifeye mahalle sakinlerinden Şeyh Hasan b. Mustafa tayin edilmiştir (21 Cemaziyelahir 1239/22 Şubat 1824)⁷⁹⁸.

Hacı Recep Mescidi Cami: Safranbolu'nun Konarı köyünde bulunan ve Hacı Recep'in inşa ettirdiği mescidin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemin ilk ataması, camide bir akçe ile imam, yarım akçe ile hatip ve bir akçe ile mekteb-i şerifte muallim-i sıbyan olan Seyyid Hafız Ömer ve Seyyid Ahmed adlarındaki kardeşlerin ortaklaşa yürüttükleri vazifelerini bırakmaları üzerine gerçekleşmiş olup,

⁷⁹³ VGM. HD., 546, 186.

⁷⁹⁴ VGM. HD., 546, 188.

⁷⁹⁵ VGM. HD., 546, 186.

⁷⁹⁶ VGM. HD., 546, 188.

⁷⁹⁷ Kayıtta bu şekilde geçen mahallenin Hacıbeyli mahallesi olması muhtemeldir.

⁷⁹⁸ VGM. HD., 549, 168.

ilgili vazifelere Seyyid Mehmed atanmıştır (18 Rebiülevvel 1229/10 Mart 1814)⁷⁹⁹. Atanan kişilerden aynı cami olduğu anlaşılan caminin ismi bu belgede İlica Recep Mescidi Cami olarak geçmektedir. Camide bir akçe ile imam, yarım akçe ile hatip ve bir akçe ile muallim-i sıbyan olan Seyyid Mehmed'in görevlerini bırakması üzerine ilgili vazifelere muhtar cemaatinden Molla Ali b. Hasan atanmıştır (11 Rebiülevvel 1246/30 Ağustos 1830)⁸⁰⁰.

Hidayetullah Cami: Safranbolu'nun Karaali mahallesinde Hacı Hidayetullah b. Ahmed tarafından yaptırılmış olan caminin inşa tarihi bilinmemektedir⁸⁰¹. İncelenen döneme ait tespit edilen tek kayıta, cami vakfından almak üzere günlük üç akçe ile hatiplik yapan Seyyid Mehmed Tahir Halife'nin vefatı üzerine oğulları Yakup, Salim ve Mehmed'e teklif edilen hatiplik görevini Yakup ve Salim istememiş ve göreve Mehmed Halife tayin edilmiştir (26 Muharrem 1253/2 Mayıs 1837)⁸⁰².

Hisar Cami: Safranbolu'nun Yazı köyünde bulunan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama caminin boş kalan hatiplik vazifesine Safranbolu naibinin arzı üzerine Emin ve Mustafa Halifeler tayin edilmiştir (belge içinde tarih yok belgenin özet kısmında 29.12.1222 tarihi bulunmaktadır)⁸⁰³.

Hüseyin Çelebi Cami: Safranbolu'nun hangi mahalinde olduğu belirtilmeyen cami, hayır sahibi Hüseyin Çelebi veledi İlyas tarafından inşa edilmiştir. İncelenen dönem içerisinde camiye ait ilk kayıt, cami vakfının mütevellisi Es-seyyid Ali veledi Mehmed'in ölümü üzerine tutulmuş olup, berat gereği ilgili vazifeye merhumun oğlu Es-seyyid Hüseyin atanmıştır (19 Cemaziyelevvel 1237/11 Şubat 1822)⁸⁰⁴.

⁷⁹⁹ VGM. HD., 546, 186.

⁸⁰⁰ VGM. HD., 550, 167.

⁸⁰¹ Günümüzde İzzet Mehmet Paşa mahallesinde bulunan Hidayetullah Caminin, 1718-1719 yılında Hidayet Ağa tarafından inşa ettirildiği belirtilmektedir. Bk. Hüseyin Kaya, Halil Kurt, "Contribution of Concrete Cultural Constituents to the Tourism Potential of Safranbolu", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Sayı 19 (2011): 228. İncelenen döneme ait kaynakta Karaali mahallesinde yer alan cami ile, bu caminin farklı mahallelerde yer alması bu camilerin farklı camiler olduğunu akla getirmektedir. Ancak İzzet Mehmet Paşa mahallesi gibi incelenen dönemden sonra kurulan mahallelerin eski mahalle sınırları içerisinde kalabileceği göz önüne alındığında farklı yerlerde bulunan bu camilerin aynı cami olduğunu söylemek de mümkündür. Ayrıca başka bir kaynakta bu caminin 1105/1693-1694 yılında inşa ettirildiği belirtilmektedir. Bk., Recep Karacakaya, İsmail Yücedağ, Bülent Nuri Kılavuz, *Safranbolu Kitabeleri*, (İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013), 85.

⁸⁰² BOA. HAT., 1607/9, 1.

⁸⁰³ BOA. HAT., 1504/42, 1.

⁸⁰⁴BOA. C.EV., 224/11167, 1.

Hüseyin Kethüda/Taşminare Cami⁸⁰⁵: Hayır sahibi Hüseyin Kethüda tarafından yaptırılan caminin yapım tarihi bilinmemektedir⁸⁰⁶. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, ücretini cami vakfından almak üzere camide vaiz ve nasih olan Usameddin'in çocuksuz olarak ölmesi üzerine yapılmıştır. Vakfının mütevellisi Es-seyyid Ahmed'in arzıyla Hüseyin b. Es-seyyid Mustafa, Şeyhülislam Mustafa... (mürekkep dökülmüş)'nın onayıyla ilgili vazifelere atanmıştır (27 Recep 1214/25 Aralık 1799)⁸⁰⁷. Camide günlük bir akçe ile sermahfil⁸⁰⁸ olan Seyyid Ahmed b. Seyyid Abdurrahman'ın çocuksuz olarak ölümüyle yerine naib Hafız İbrahim'in arzıyla Seyyid Halil b. Mustafa atanmıştır (26 Rebiülevvel 1220/24 Haziran 1805)⁸⁰⁹. Camide günlük üç akçe ile imamlık yapan Ahmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine vazifeye yeterliliği sınav ile tespit olan ve naib Hacı Halil'in arzıyla Es-seyyid Mehmed b. Mustafa atanmıştır (25 Zilhicce 1220/16 Mart 1806)⁸¹⁰. Camide iki akçe ile hatip ve bir akçe ile sermahfil görevlerini icra eden Abdurrahman'ın ölümü üzerine kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla bahsedilen görevlere merhumun oğlu Seyyid Hüseyin atanmıştır (Şaban 1220/Ekim-Kasım 1805)⁸¹¹. Camide bir akçe ile cüzhân olan İsmail'in ölümü üzerine yerine müteveli Hasan'ın arzıyla merhumun oğlu Mehmed atanmıştır (Ramazan 1221/Kas-Ara 1806)⁸¹². Camide on akçe ile imamlık yapan Ali'nin görevini bırakması üzerine oğlu Mehmed, naib Hacı Mahmud'un arzıyla ilgili göreve atanmıştır (Recep 1222/Eyl-Ekm 1807)⁸¹³. Camide günlük bir akçe ile târifhan⁸¹⁴ olan Ali'nin çocuksuz olarak ölmesi üzerine boşalan göreve naib Seyyid Yakup'un arzıyla Seyyid Mehmed b. Mustafa tayin edilmiştir (21 Recep 1223/12 Eylül 1808)⁸¹⁵. Camide iki akçe ile hatip ve bir akçe ile sermahfil görevlerinde bulunan Seyyid Halil b. Mustafa'nın görevlerini bırakması üzerine yerine naib Seyyid Yakub'un arzıyla Seyyid Mehmed b. Mustafa

⁸⁰⁵ İncelenen dönem içerisindeki belgelerde Hüseyin Kethüda Cami olarak geçen bu camiye mahallince Taşminare denildiği belirtilmektedir. Bk., Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ülkü (Ayan) Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri*, (Ankara: Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, 1998), 105.

⁸⁰⁶ Bu caminin Zaim Osman Ağa tarafından 1763 yılında yaptırıldığı kabul edilmiştir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Kılavuz, *Safranbolu Kitabeleri*, 61. Ancak elde edilen verilerde bu caminin yaptıranı Hüseyin Kethüda olarak belirtildiğinden aynı cami olamayacağı göz önüne alınarak caminin yapım tarihi belirtilmemiştir.

⁸⁰⁷ VGM. HD., 544, 158.

⁸⁰⁸ Sermahfil: Müezzinbaşının yardımcısı, camilerde vakfedenin şartı olarak okunacak cüzleri, temcit vb.nin okunuşunu yöneten kimse.

⁸⁰⁹ VGM. HD., 545, 210.

⁸¹⁰ VGM. HD., 545, 210.

⁸¹¹ VGM. HD., 1118, 247.

⁸¹² VGM. HD., 1118, 247.

⁸¹³ VGM. HD., 1118, 247.

⁸¹⁴ Târifhan: Farsçada bildirme, öğretme anlamlarına gelen kelime, eskiden camilerde ve tekkelerde namazdan önce cemaate Hz. Peygamberin, din büyüklerinin, tarikat ulularının niteliklerini anlatmakla görevli kimse (Özellikle Vakfiyelerde geçer)

⁸¹⁵ VGM. HD., 566, 49.

atanmıştır (23 Recep 1223/14 Eylül 1808)⁸¹⁶. Camide iki akçe ile ferraş⁸¹⁷ olan Hasan b. Mehmed vekil bırakmadan ticaret ile meşgul olması üzerine uzun süredir boş kalan göreve naib Seyyid Yakup'un arzıyla Mustafa b. Halil atanmıştır (23 Recep 1223/14 Eylül 1808)⁸¹⁸. Hüseyin Kethüda vakfından almak üzere günlük iki akçe ile hatip ve günlük bir akçe ile sermahfil görevlerinde bulunan Mehmed b. Mustafa'nın çocuksuz olarak ölmesi üzerine ilgili göreve yeterliliğini sınavla kanıtlamış olan ve naib Müftüzade Mustafa Sıdkı'nın arzıyla Halil b. Ali atanmıştır (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814)⁸¹⁹. Camide üç akçe ile imam olan Seyyid b. Mehmed'in çocuksuz olarak ölmesi üzerine cami vakfı mütevellisi Seyyid Ahmed'in tavsiyesiyle ilgili göreve Halil b. Mustafa atanmıştır (16 Safer 1229/7 Şubat 1814)⁸²⁰. Camide günlük üç akçe ile müezzinlik yapan Seyyid Mehmed'in hasta ve yaşlı olmasından dolayı görevini bırakması üzerine vakfın mütevellisi Seyyid Ahmed'in arzıyla ilgili göreve İsmail b. Mustafa atanmıştır (Rebiülahir 1229/Mar-Nis 1814)⁸²¹. Camide günlük üç akçe ile imamlık yapan Es-seyyid Halil b. Mustafa'nın çocuksuz olarak ölmesiyle boşalan vazifeye sınavla yeterliliğini kanıtlayan ve naib El-hac Osman Rıfat'ın arzıyla Tahir b. Halil atanmıştır (29 Safer 1238/15 Kasım 1822)⁸²².

Caminin bakım, onarım ve görevlilerin maaşlarını karşılayan Hüseyin Kethüda Cami vakfı kalemlerine bakıldığında oldukça büyük olduğu anlaşılan caminin, vakıf kalemleri 5 Zilkade 1221/14 Ocak 1807 tarihinde 2 kahvehane, 1 fırın, 22 dükkân kirası olup o tarihlerdeki vakıf mütevellisi, Es-seyyid Ahmed Ağa'dır⁸²³. 19. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru (1260-1261/1844-1845) cami vakfı mütevellileri, lakaplarından kardeş oldukları anlaşılan, Sütçüoğlu Emin, Sütçüoğlu Hacı Osman Efendi ve Sütçüoğlu Hüseyin'dir. Aynı yıllarda caminin 22 dükkândan 89 kuruş, 1 handan 14 kuruş, 1 hamamdan 7 kuruş, 0,25 dönüm bahçeden 8 kuruş, 1 kahvehaneden 20 kuruş ve 3 dönümlük tarladan 7,5 kuruş olmak üzere toplam 145,5 yıllık geliri bulunmaktadır. Ancak aynı yıllarda, Hüseyinkethüda cami-i şerifin hasır döşeme masrafları gelirine yetmediğinden vakfın 150,5 kuruş borçlu olduğu belirtilmiştir⁸²⁴.

⁸¹⁶ VGM. HD., 566, 49.

⁸¹⁷ Cami, imaret vb yerleri süpürüp temizlemekle görevli kimse, hizmetçi.

⁸¹⁸ VGM. HD., 566, 49.

⁸¹⁹ VGM. HD., 546, 186.

⁸²⁰ VGM. HD., 546, 186.

⁸²¹ VGM. HD., 546, 186.

⁸²² VGM. HD., 549, 168.

⁸²³ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 176.

⁸²⁴ ML. VRD. TMT.d., 4546, 7, 35, 52.

İlbarıt Köyü Cami: Safranbolu'nun İlbarıt köyünde El-hac Abdurrahman adındaki hayır sahibi tarafından yaptırılan ve belgelerde “Hacı Abdurrahman Cami” şeklinde geçen caminin, yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde bu camiye ilk atama, camide günlük yarım akçe ile imam-hatip olan Mustafa b. Ali'nin görevlerini bırakması üzerine yapılmış olup yerine Es-seyyid El-Hac Hamza Halife getirilmiştir (18 Muharrem 1215/11 Haziran 1800)⁸²⁵. Günde bir akçe ile müezzin olarak kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla Hüseyin atanmıştır (Zilkade 1219/Şub-Mar 1805)⁸²⁶. Camiye kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla müezzin olarak bu kez Ahmed atanmıştır (Muharrem 1220)⁸²⁷. Camiye günde yarım akçe ile imam olarak kadı Seyyid İbrahim'in önerdiği Hüseyin atanmıştır (Muharrem 1220/Nisan 1805)⁸²⁸. İncelenen dönemde camiye yapılan son atama günlük yarım akçeye imam-hatiplik yapan Seyyid Hacı Hamza'nın görevlerini bırakması üzerine yapılmış olup yerine oğlu Seyyid Hasan b. Hacı Hamza tayin edilmiştir (9 Safer 1224/26 Mart 1809)⁸²⁹.

İç (Derûn) Kale Cami: Kayıtlarda *Derun-ı Kale Cami* şeklinde geçen bu caminin Safranbolu'da Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırılan iki camiden biri olduğu düşünülmekle⁸³⁰ birlikte caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde bu camiye ait ilk kayıt, caminin hatibi Hacı Mehmed'den tekâlif-i şâkka⁸³¹ vergisinin alınmamasına dairdir (15 Zilkade 1217/9 Mart 1803)⁸³². Dönem içinde caminin en erken tarihli ataması, Süleyman Paşa Vakfı tarafından karşılanan günlük üç akçe naathân⁸³³ ve günlük iki akçe ile selâhan olan Seyyid Ataullah'ın ölümü üzerine gerçekleşmiş olup merhumun yerine oğlu Seyyid Mehmed Emin b. Seyyid Ataullah

⁸²⁵ VGM. HD., 544, 158.

⁸²⁶ VGM. HD., 1118, 247.

⁸²⁷ VGM. HD., 1118, 247.

⁸²⁸ VGM. HD., 1118, 247.

⁸²⁹ VGM. HD., 566, 49.

⁸³⁰ Camiyi fonlayan vakfın Süleyman Paşa vakfı olmasının yanı sıra Gazi Süleyman Paşa'nın biri kale içinde biri kale dışında olmak üzere iki camisi olduğu bilgisinden hareketle caminin Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca Süleyman Paşa'nın camileri, mescitleri ifadesi de Paşa'nın iki camisi olduğunun diğer bir kanıtı sayılabilir. Bilgi için BOA. C. EV., 364/18474; BOA.EV. HMH.d. 4721 belge ve defterin özet bölümüne bakılabilir. Son olarak, Gazi Süleyman Paşa'nın yaptırmış olduğu Eski Cami'nin konumundan bahsederken bu caminin kale dışında inşa edildiği ifadesi ile bk. Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 114; Gazi Süleyman Paşa'nın kale içinde bulunan camii ifadeside de bk., BOA. HAT., 1582/13, 1 kayıtlarda *Derun-ı kale Cami* olarak geçen bu caminin, Süleyman Paşa'nın yaptırdığı diğer cami olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında Gazi Süleyman Paşa vakfına bağlı medrese ve iki Cuma mescidi kaydıda paşanın iki camisi olduğunun bir diğer kanıtı sayılabilir. Bk., SŞSC.d., 2126, 104.

⁸³¹ Osmanlı maliyesinde devletin talep ettiği vergi ve harçların genel adı olan tek'alifin bir türü olan tekâlif-i şâkka, “Güç yetirilemeyecek kadar ağır vergiler” demektir ve genellikle memurların halktan aldıkları izinsiz vergileri ifade etmektedir. Bk. Ahmet Tabakoğlu, “Tekâlif”, *DİA*, Cilt 40 (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 337.

⁸³² Özççek, “2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 150-151.

⁸³³ Naathân: Cami veya tekkede na't (Peygambere övgü içeren kaside türü) okuma görevini yapan kişi.

atanmıştır (24 Zilhicce 1224/30 Ocak 1810)⁸³⁴. Aynı kayıt 18 Safer 1236/25 Kasım 1820 tarihinde de bulunmaktadır⁸³⁵. Caminin diğer bir kaydında ise, hatiplik görevinin boş olduğu, ancak kim tarafından boş bırakıldığı ifade edilmeyen belgede Evkaf-ı Hümayun nazırı ve Darussaade Ağa'sının arzıyla bu göreve liyakatleri olan Seyyid Mustafa, Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed getirildiği ifade edilmiştir (29 Zilhicce 1245/21 Haziran 1830)⁸³⁶.

İlyas Efendi Cami: Safranbolu'nun Yazı köyünde İlyas Efendi tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ait en erken tarihli atama⁸³⁷, gönüllü mütevellî Seyyid Hafız Mehmed'in çocuksuz olarak ölmesi üzerine yapılmıştır. Şeyhülislam Mevlâna Ömer Hulisi'nin onayı ile sınav ile ilmi yeterliliğini kanıtlayan Seyyid İsmail, Cuma vaizi olanlar için vakfedilmiş 180 kuruştan almak üzere ilgili göreve atanmıştır (Zilhicce 1215/Nis-May 1801)⁸³⁸. İkinci atama camide günlük 5 akçe ile imam-hatiplik ve günlük 1 akçe ile kayyumluk yapan Seyyid Adülhalim b. Hafız Ömer'in bu vazifeleri bırakması üzerine Şevval 1218/Ock-Şub 1804)'de yapılmış olup naib Müftizade Seyyid Mehmed'in önerisi, Şeyhülislam Mevlâna Ahmed Esad Efendi'nin de onayı ile Seyyid Hafız Mehmed b. Hüseyin imam-hatip ve kayyum olarak atanmıştır⁸³⁹. Üçüncü atama 5 akçe ile imam-hatip olan Seyyid Recep'in ölümü üzerine yapılmıştır. Recep'in oğlu Seyyid Ali, naib Ahmed'in arzıyla Safer 1222/Nis-May 1807)'de aynı vazifelere atanmıştır⁸⁴⁰. Dördüncü atama, günlük üç akçe ile müezzin olan Osman'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine naib Esseyyid Yakub'un önerisi ile 12 Recep 1225/13 Ağustos 1810 tarihinde Osman'ın oğlu Mehmed atanmıştır⁸⁴¹. İncelenen dönemde bu camiye yapılan son atama Cuma vaizi olarak 1215/1800-1801 yılında atanan Seyyid İsmail'in ölümü üzerine 22 Rebiülahir 1245/21 Ekim 1829 tarihinde yapılmıştır. Bu vazifeye kadı Seyyid Emin Abdulkadir'in önerisi, şeyhülislam Yasincizade Seyyid Abdülvehhab Efendi'nin onayı ile merhum İsmail'in oğulları Seyyid Mustafa, Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed ile merhumun kardeşleri ortak olarak atanmıştır⁸⁴².

⁸³⁴ VGM. HD., 566, 49.

⁸³⁵ VGM. HD., 546, 188.

⁸³⁶ BOA. HAT., 1582/13, 1

⁸³⁷ Bu camiye daha önceki tarihte yapılan atama için çalışmanın 159. sayfasına bakılabilir.

⁸³⁸ VGM. HD., 544, 159.

⁸³⁹ VGM. HD., 545, 209.

⁸⁴⁰ VGM. HD., 1118, 247.

⁸⁴¹ VGM. HD., 566, 49.

⁸⁴² VGM. HD., 550, 167.

İzzet Mehmet Paşa Cami: İzzet Mehmet Paşa tarafından 1211/1796-1797 yıllarında yaptırılan ve bir külliye içerisinde yer alan caminin⁸⁴³ vakfiyesine göre; camide birer dersiam⁸⁴⁴, vaiz, bevvab, sermahfil-i devr-hân, iki imam-hatip, iki müezzin, iki kayyum, üç devr-han ve bir saatçi olmak üzere toplam 14 cami görevlisine senelik 1188 kuruş ücret tahsis edilmiştir⁸⁴⁵. 1260-1261/1844-1845 yıllarında cami kayyumları Cami Kebir mahallesinin 35. hanesinde ikamet eden Meseoğlu Osman ile aynı mahallenin 72. hanesindeki Kayyumoğlu Mehmed'in bu mesleklerinden senelik gelirleri 78'er kuruştur⁸⁴⁶.

Kadıbükü Köyü Cami/Halil Cami⁸⁴⁷: Safranbolu'nun Kadıbükü köyünde Halil adlı bir şahıs tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük bir akçe ile hatip olan İsmail b.Osman'ın ölümü üzerine gerçekleşmiş olup oğulları yerine geçmek istemeyince yerine Yörükan-taraklı naibi Es-seyyid Mustafa'nın arzıyla mahalın muhtarı Mehmed b. Hüseyin atanmıştır (3 Zilkade 1215/18 Mart 1801)⁸⁴⁸. Camiye yapılan ikinci atama bir önceki kayıta camiye hatip olarak atanan Mehmed b. Hüseyin'in çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleşmiş olup yerine, göreve liyakatini sınavla kanıtlayan ve kadı Seyyid Mehmed'in arzıyla Mehmed b. Ali tayin edilmiştir (29 Şevval 1229/14 Ekim 1814)⁸⁴⁹. Dönemin son ataması ise önceki kayıta caminin hatiplik görevine getirilen Seyyid Mehmed b. Ali'nin görevini yerine getirmediğinin yetkililere iletilmesi üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye naib Osman Rıza'nın arzıyla Osman b. Hasan tayin edilmiştir (29 Zilkade 1233/30 Eylül 1818)⁸⁵⁰.

Kale Cami: Safranbolu'ya bağlı Zora⁸⁵¹ köyünde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk

⁸⁴³ Erençül Eryüksel, "Safranbolu Şehrinde 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005), 67.

⁸⁴⁴ Bu kişi aynı zamanda paşanın yaptırdığı medresesinde müderrislik görevini de ifa edecektir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 55.

⁸⁴⁵ Cami görevlilerinin ayrıntılı vazife ve ücretleri için bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 126-130.

⁸⁴⁶ ML.VRD.TMT.d., 4543, 19 ve 32.

⁸⁴⁷ Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri*, 110.

⁸⁴⁸ VGM. HD., 544, 159.

⁸⁴⁹ VGM. HD., 546, 186.

⁸⁵⁰ VGM. HD., 546, 188.

⁸⁵¹ Safranbolu'nun nüfus, temettuat gibi defterlerde adı geçmeyen ancak daha sonraki kayıtlarda ise Zopran olarak bahsedilen bu köy hakkında kapsamlı bilgi için bk., Durmuş Gür, Yaşar Serkal Yıldırım, "Paphlagonia Bölgesi'nde Geç Antik ve Erken Bizans Yerleşimi: Sora", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3 (Haziran 2017); 757-780; Halim Gül, Çerkeş Halifelerinden Safranbolulu Mehmet Emin Efendi", *Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri* (Mayıs 2017): 91; Şenol Susoy, "Şeyh Mehmed Zoravi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14 (Temmuz 2020): 288; Halim Gül, "Safranbolulu Halveti-Şa'bani Şeyhi

atama, camide gönüllü olarak imamlık yapan Mustafa'nın ölümü üzerine gerçekleşmiş olup yerine oğlu Hüseyin tayin edilmiştir (27 Şevval 1215/13 Mart 1801)⁸⁵². Camiye yapılan dönemin son ataması ise bir önceki kayıta imamlık görevine gönüllü olarak atanmış olan Hüseyin b. Mustafa'nın vefatı üzerine gerçekleşmiş olup şahsın yerine merhumun oğlu Ahmed b. Hüseyin tayin edilmiştir (3 Rebiülevvel 1244/13 Eylül 1828)⁸⁵³.

Kâmil Efendi Cami: Safranbolu'da kale kapısı altında Kâmil Efendi tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide bir akçe ile hatip olan El-hac Mustafa'nın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye merhumun oğlu Abdullah b. El-hac Mustafa tayin edilmiştir (28 Şaban 1245/22 Şubat 1830). Camiye yapılan ikinci atama ise bir önceki atamada hatiplik görevine getirilen Abdullah'ın görevini bırakması üzerine yapılmış olup ilgili göreve naib Seyyid Mehmed Zühdü Efendi'nin arzıyla muhtar Seyyid İbrahim b. Ahmed atanmıştır (26 Rebiülahir 1246/14 Ekim 1830)⁸⁵⁴.

Kapullu Köyü Aşağı Mahalle Mescidi: Safranbolu'nun Kapullu köyünde olduğu anlaşılan mescidin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde mescide ait iki kayıt, mescidin para vakfına dair bilgileri ihtiva etmektedir⁸⁵⁵.

Kapullu Köyü Cami: Safranbolu'nun Kapullu köyünde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, bir akçe ile hatip olan Ebubekir b. Abdülaziz'in ölümü üzerine yapılmış olup merhumun yerine oğlu Ahmed atanmıştır (Muharrem 1216/May-Haz 1801)⁸⁵⁶. Camiye yapılan ikinci tayin, camide yarım akçe ile hatip olan Ahmed b. Ebubekir b. Abdülaziz'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, naib Hafız Mehmed Kemal'in arzıyla hatiplik görevine merhumun oğlu Ali atanmıştır (14 Recep 1235/27 Nisan 1820)⁸⁵⁷. Aynı belgede bulunan diğer bir kayıta ise, caminin otuz yılı aşkın süredir

Yazıköylü Mehmed Emin Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Tekkesi", *Dünden Bugüne Safranbolu'da Dini Hayat*, ed. Hür Mahmut Yücer (Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016), 124.

⁸⁵² VGM. HD., 544, 159.

⁸⁵³ VGM. HD., 549, 169.

⁸⁵⁴ VGM. HD., 550, 167.

⁸⁵⁵ Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 108-109.

⁸⁵⁶ VGM. HD., 544, 159.

⁸⁵⁷ VGM. HD., 546, 188.

imamı olan Seyyid Feyzullah'ın naib Hafız Kemal Efendi'nin arzıyla aynı göreve yeniden tayin edildiği belirtilmektedir (10 Muharrem 1236/18 Ekim 1820)⁸⁵⁸.

Kapullu Köyü Yukarı Cami: Safranbolu'nun Kapullu köyünde olduğu anlaşılan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde camiye ait ilk ve tek kayıt, köyün sakinlerinden Ekizoğlu Hüseyin'in 23 Nisan 1846 tarihli terekesinde bu caminin para vakfına 100 kuruş borcu olduğu ile alakalıdır⁸⁵⁹.

Karıt Köyü Cami: Safranbolu'nun Karıt Köyü'nde bulunan caminin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde bu camiye ait ilk ve tek kayıt, Karıt köyünden Semizoğlu Mustafa'nın 9 Aralık 1846 tarihli terekesinde bu cami vakfına 100 kuruş borcu olduğuna dairdir⁸⁶⁰.

Kavak Mahallesi Cami: Safranbolu'nun Kavak mahallesinde bulunan ve hayırseverler tarafından mescide minber koydurularak camiye tahvil ettirilen caminin kimin tarafından, ne zaman inşa ettirildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ait ilk atama, camide günlük bir buçuk akçe ile imam olan Mehmed b. Eş-şeyh Ömer'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, ilgili göreve oğulları El-hac İsmail ve El-hac Ahmed ibn Mehmed adlı kardeşler tayin edilmiştir (13 Safer 1241/27 Eylül 1825)⁸⁶¹.

Kayalı Mescidi Cami: Safranbolu'da Kayalı adlı mahalde bulunan ve mahalle sakinlerinin yeniden inşa ettirip minber koydurularak camiye tahvil ettirdikleri mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, hatiplik ihtiyacına binaen gerçekleştirilmiş olup, naib Bakızade Seyyid Mehmed Emin arzıyla ilgili vazifeye muhtar El-hac Mustafa b. Ahmed tayin edilmiştir (29 Safer 1247/9 Ağustos 1831)⁸⁶².

Kazdağlıoğlu Cami: Kazdağlıoğlu Mehmed tarafından 1192/1779'da yaptırılan caminin⁸⁶³ 1199 yılı vakıf mütevellisi Esseyid Ebubekir b. Esseyid Mehmed olup cami vakfının 25 adet dükkânı bulunmaktadır⁸⁶⁴. Caminin müezzini 12 akçe, sala okuyan Guburoğlu Molla Mehmed 2 akçe, devir vazifelisi Evliyaoğlu Ömer 2 akçe, kayyum ve

⁸⁵⁸ VGM. HD., 546, 188.

⁸⁵⁹ Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 110.

⁸⁶⁰ Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 110.

⁸⁶¹ VGM. HD., 549, 168.

⁸⁶² VGM. HD., 550, 167.

⁸⁶³ Karacakaya, Yücedağ, Kılavuz, *Safranbolu Kitabeleri*, 36.

⁸⁶⁴ Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'iyeye Sicili Transkribi", 47-48.

ferraşlık görevlisi Boracımestanoğlu Hacı Mustafa 8 akçe, devirhan, ta'rif ve kürsi görevlisi Ahmed Efendi 6 akçe alırken imam vekili ise 20 kuruş⁸⁶⁵ almaktadır (1 Zilkade 1235/10 Ağustos 1820)⁸⁶⁶.

Kılavuzlar Köyü Cami: Safranbolu'nun Kılavuzlar köyünde bulunan caminin kim tarafından, hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ilk atama günlük yarım akçe ile hatip olan Mehmed'in ölümü ile oğlu Osman'ın başvurusu üzerine gerçekleşmiş olup yerine oğlu Osman atanmıştır (Cemaziyelahir 1218/Eyl-Ekm 1803)⁸⁶⁷. İkinci atama Es-seyyid Osman b. Es-seyyid Mehmed'in çocuksuz ölümü üzerine yapılmış olup naib Mehmed Emin'in arzıyla yerine merhumun amcaoğlu Es-seyyid Mehmed Efendi atanmıştır (21 Rebiülahir 1222/28 Haziran 1807)⁸⁶⁸. Üçüncü atama bu camide gönüllü hatiplik yapan Es-seyyid Mehmed Emin'in vefat etmesi üzerine yapılmış olup naib İsmail'in arzıyla ilgili vazifeye merhumun oğlu Es-seyyid Mehmed Halife atanmıştır (29 Safer 1249/18 Temmuz 1833)⁸⁶⁹.

Kılavuzlar Köyü Mescidi: Safranbolu'nun Kılavuzlar köyünde bulunan mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescidde günlük bir akçe ile imam olan Seyyid Mustafa b. Mahmud'un ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye merhumun oğlu Seyyid Mahmud b. Seyyid Mustafa tayin edilmiştir. (20 Cemaziyelevvel 1223/14 Temmuz 1808)⁸⁷⁰.

Kıran Köyü Cami: Safranbolu'nun Yörükciyan köylerinden Kıran adlı köyde Mehmed Ağa tarafından yeniden inşa edilen caminin imam-hatiplik görevlerine gönüllü olarak Abdullah b. Süleyman atanmıştır (Cemaziyelevvel 1235/Şub-Mar 1820)⁸⁷¹.

Kızılcaviran-ı Ulvî Köyü Cami: Safranbolu'nun Kızılcaviran-ı Ulvi köyünde merhum İbrahim tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk ve son atama, camide günlük yarım akçe ile hatip olan Mustafa b. Veli'nin vefatı üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye naib

⁸⁶⁵ Bu verilen ücret senelik olmalıdır. Zira imamlık görevlerinden alınan ücretler göz önüne alındığında bu ücretin imamlık görevi için çok yüksek olduğu görülecektir.

⁸⁶⁶ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 163.

⁸⁶⁷ VGM. HD., 545, 210.

⁸⁶⁸ VGM. HD., 545, 210.

⁸⁶⁹ VGM. HD., 550, 167.

⁸⁷⁰ VGM. HD., 566, 49.

⁸⁷¹ VGM. HD., 546, 188.

İbrahim Edhem'in arzıyla merhumun kardeşi Ahmed b. Veli tayin edilmiştir (7 Cemaziyelevvel 1242/7 Aralık 1826)⁸⁷².

Kilecizade Zaim Mustafa Ağa Cami: Safranbolu'nun Bağlarbaşı köyünde Çampınarı mahallesinde bulunan caminin ne zaman, kimin tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camiye vakfedilen iki dükkân kirasından almak üzere günlük iki akçe ile imam ve günlük bir akçe ile hatip olan Mehmed'in çocuksuz olarak ölmesi üzerine gerçekleştirilmiş olup merhumun yerine vazifeye yeterliliği sınav ile anlaşılan, naib Müderriszade Es-seyyid El-hac Mehmed Emin'in arzıyla Es-seyyid El-hac İsmail atanmıştır (Safer 1215/Haz-Tem 1800)⁸⁷³. İncelenen dönemde camiye yapılan son atama, camiye vakfedilen dükkân kirasından almak üzere günlük üç akçe ile imam-hatip olan Seyyid Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, ilgili görevlere kadı Seyyid Emin Abdulkadir'in arzıyla merhumun oğlu Seyyid Mehmed atanmıştır (4 Cemaziyelevvel 1245/1 Kasım 1829)⁸⁷⁴.

Konarı Köyü Mescidi Cami: Safranbolu'nun Konarı köyünde Hacı Mustafa tarafından inşa ettirilen mescidin yapım tarihi bilinmemektedir. Ancak cemaatinin fazla olması sebebiyle Seyyid İbrahim Ağa b. Seyyid Mustafa tarafından minber koydurularak camiye çevrilmesi 1219/1804-1805 yılında gerçekleşmiştir. Yeni caminin hatiplik görevine ise, mescidi camiye tahvil ettiren Seyyid İbrahim Ağa'nın kardeşi Seyyid Halil b. Seyyid Mustafa tayin edilmiştir (19 Şaban 1219/23 Kasım 1804)⁸⁷⁵. Caminin imam-hatip görevlerine verilmek üzere tahsis edilen Doğanoglu Hacı Bayram mezasından dört müdlük mezra geliri ile imam-hatiplik yapan Hacı Mehmed'in ölümüyle yerine oğlu Abdurrahman tayin edilmiştir (Şaban 1220/Ekm-Kas 1805)⁸⁷⁶.

Konarı Köyü Mescidi/Abdurrahman Mescidi: Safranbolu'nun Konarı köyünde bulunan mescit, Abdurrahman adındaki bir şahıs tarafından inşa ettirilmiş olmakla birlikte mescidin ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mescide bir akçe ile imam olan Abdurrahman'ın görevini bırakması üzerine gerçekleşmiş olup, kadı Seyyid İbrahim'in arzıyla ilgili göreve İbrahim tayin edilmiştir (Zilhicce 1220/Şub-Mar 1806)⁸⁷⁷. Abdurrahman mescidi olarak

⁸⁷² VGM. HD., 549, 169.

⁸⁷³ VGM. HD., 544, 158.

⁸⁷⁴ VGM. HD., 550, 167.

⁸⁷⁵ VGM. HD., 545, 210.

⁸⁷⁶ VGM. HD., 1118, 247.

⁸⁷⁷ VGM. HD., 1118, 247.

bilinen mescit, günden güne harap olup kullanılamayacak hale gelmesi üzerine Kastamonu'nun eski mutasarrıfı vezir El-hac Salih Paşa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Mescidin ikinci bir imam ihtiyacı olduğundan ilgili göreve kadı Seyyid Mehmed arzıyla Seyyid Numan b. Seyyid Ahmed atanmıştır (25 Rebiülevvel 1244/5 Ekim 1828)⁸⁷⁸.

Köprülü Mehmed Paşa Cami: Safranbolu'nun Çeşme mahallesinde, Osmanlı sadrazamlarından Köprülü Mehmed Paşa tarafından yaptırılan caminin, 1658-1662/1068-1072 yıllarında inşa edildiği düşünülmektedir⁸⁷⁹. 1260-1261/1844-1845 yıllarında caminin kayyumu, Çavuş mahallesinde 39. hanede ikamet eden Tokadoğlu Mehmed olup mesleğinden senelik tahmini geliri 54 kuruştur⁸⁸⁰. Aynı yıllarda Köprülü Cami şerif vakfı kâtibi ise Hacıali mahallesinin 7. hanesinde ikamet etmekte olan Sunullahoğlu Ömer Efendi'nin vazifesinden yıllık tahmini geliri 45 kuruştur⁸⁸¹.

Kuzyaka Köyü Cami/ Ebubekir Efendi Cami⁸⁸²: Safranbolu'nun Kuzyaka köyünde Navsaklar adlı mahalde Ebubekir Efendi adlı hayır sahibi tarafından mescid olarak yaptırılmıştır. 11 Şevval 1215/25 Şubat 1801 tarihinde köy halkının cuma ve bayram namazlarını kılacakları bir camiye sahip olmadıklarını yetkililere iletmeleri üzerine⁸⁸³ minber koydurularak camiye tahvil edilmiştir. Caminin hatiplik görevine ise naibin arzıyla Ahmed b. Himmet Halife atanmıştır (21 Şevval 1215/7 Mart 1801)⁸⁸⁴.

Mehmed Efendi Cami: Safranbolu bağlarında Çampınarı adındaki mahalde Mehmed Efendi tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, günlük bir akçe ile hatip olan Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleşmiş olup ilgili göreve şehirdışından olmasına rağmen göreve yeterliliğini sınav ile kanıtlamış olan, naib Ali'nin arzıyla Es-seyyid El-hac İsmail b. Ahmed atanmıştır (Cemaziyelahir 1216/Ekm-Kas 1801)⁸⁸⁵. Camiye yapılan ikinci atama ise Seyyid İsmail b. Ahmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine boşalan cami hatipliğine yapılmış olup yerine kaza sakinlerinden Seyyid Mehmed b. Haşim Halife tayin edilmiştir (Safer 1233/Ara-Ock 1817-1818)⁸⁸⁶. Camiye yapılan diğer bir atama ise

⁸⁷⁸ VGM. HD., 549, 169.

⁸⁷⁹ Eryüksel, "Safranbolu Şehrinde 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri", 16-20.

⁸⁸⁰ ML.VRD.TMT.d., 4557, 16.

⁸⁸¹ ML.VRD.TMT.d., 4507, 6.

⁸⁸² Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri*, 105.

⁸⁸³ BOA. C.EV., 95/4732, 1-3.

⁸⁸⁴ BOA. AE. SSLM. III., 421/24112, 1-3.

⁸⁸⁵ VGM. HD., 544, 159.

⁸⁸⁶ VGM. HD., 546, 187.

bir önceki kayıta günlük bir akçe ile hatip olan Seyyid Mehmed b. Haşim'in çocuksuz olarak ölümü üzerine yerine naib Şerifzade Seyyid Ahmed Raşid'in arzıyla Seyyid Ali b. Haşim atanmıştır (17 Muharrem 1241/1 Eylül 1825)⁸⁸⁷. Bir diğer atama, son kayıttaki Seyyid Ali b. Haşim'in hatiplik görev beratının yenilenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir (20 Şaban 1241/30 Mart 1826)⁸⁸⁸. İncelenen dönemde camiye yapılan son atama kaydı ise günlük bir akçe vazife ile hatip olan Es-seyyid Ali Halife b. Haşim'in ölümüyle, büyük oğlunun kendine intikal eden vazife beratını teslim ederek görevden vazgeçtiğini belirtmesi üzerine yapılmış olup ilgili vazifeye liyakati belli olan Numan Halife b. İsmail tayin edilmiştir (18 Rebiülahir 1261/26 Nisan 1845)⁸⁸⁹.

Melisa Köyü Cami: Safranbolu'nun Melisa köyünde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama camide günlük yarım akçe ile imam ve hatip olan Derviş El-hac Ali'nin ölümüyle yapılmış olup yerine naib Müderriszade Es-Seyyid El-hac Mehmed Emin'in arzıyla Rasul... atanmıştır (11 Cemaziyelahir 1214/10 Kasım 1799)⁸⁹⁰. Camiye yapılan ikinci atama daha önce imam-hatip olarak tayin edilen Rasul'ün çocuksuz olarak vefat etmesi üzerine gerçekleştirilmiş olup bahsedilen görevlere naib Hüseyin'in arzıyla köyün sakinlerinden Seyyid Mustafa b. Hamza atanmıştır (26 Cemazielevvel 1226/18 Haziran 1811)⁸⁹¹. İncelenen dönemde camiye yapılan son atama camide günlük yarım akçe ile imam-hatiplik yapan Seyyid Mustafa b. Ahmed'in ölümü üzerine gerçekleşmiş olup yerine naib Müftüzade Seyyid Ahmed Tahir'in arzıyla merhumun oğlu Seyyid Ali atanmıştır (19 Rebiülevvel 1243/10 Ekim 1827)⁸⁹².

Moğol Köyü Cami: Safranbolu'nun Moğol köyünde bulunan caminin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide yarım akçe ile hatip olan Mehmed b. Osman'ın çocuksuz olarak ölmesi üzerine gerçekleşmiş olup şahsın yerine naib Osman Rıza'nın arzıyla Osman b. Halil atanmıştır (17 Muharrem 1234/16 Kasım 1818)⁸⁹³. Dönemin ikinci ve son ataması ise, bir önceki kayıta caminin hatiplik görevine atanan Osman b. Halil'in çocuksuz

⁸⁸⁷ VGM. HD., 549, 168.

⁸⁸⁸ VGM. HD., 549, 169.

⁸⁸⁹ BOA. C. EV. 379/19236, 5.

⁸⁹⁰ VGM. HD., 544, 158.

⁸⁹¹ VGM. HD., 566, 49.

⁸⁹² VGM. HD., 549, 169.

⁸⁹³ VGM. HD., 546, 188.

ölümü üzerine gerçekleşmiş olup ilgili göreve naib Mehmed Fethullah Efendi arzıyla Seyyid Abdullah b. Ali tayin edilmiştir (22 Şaban 1239/22 Nisan 1824).

Oğulviran Köyü Cami/ Seyyid Salih Ağa b.Es- Seyyid El-hac Adrurrahman Cami⁸⁹⁴: Safranbolu'nun Oğulviran köyünde bulunan ve Seyyid Salih Ağa b. Seyyid El-hac Adrurrahman tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük yarım akçe ile imam ve hatip olan Ali b. Ömer'in ölümüyle gerçekleşmiş olup ilgili göreve naib Müftüzade Seyyid Ahmed Tahir'in arzıyla Süleyman b. Ali tayin edilmiştir (10 Şevval 1242/7 Mayıs 1827)⁸⁹⁵.

Pelitviran Köyü Cami/Abdurrahman Efendi Cami⁸⁹⁶: Safranbolu'nun Pelitviran köyünde bulunan ve Abdurrahman Efendi tarafından yaptırılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide günlük yarım akçe vazife ile hatip olan Habib Mehmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup naib Müftüzade Seyyid Ahmed Tahir'in arzıyla merhumun kızıdan olma torunu El-hac Ahmed b. Ali Tayin edilmiştir (23 Şevval 1243/8 Mayıs 1828)⁸⁹⁷.

Polat Mahallesi Mescidi: Safranbolu'nun Polat mahallesinde bulunan mescidin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, mecdidde iki akçe ile imam olan İsmail'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve merhumun oğlu Seyyid Mustafa b. İsmail tayin edilmiştir (13 Recep 1226/3 Ağustos 1811)⁸⁹⁸.

Ramazan Dede Mescidi Cami: Safranbolu'nun Sad köyünde Ramazan Dede tarafından yaptırılan mescit, hayırsever ahali tarafından minber koydurularak camiye dönüştürülmüştür. İncelenen dönemde camiye ait ilk atama, camide günlük yarım akçe ile hatip olan Mehmed b. Ali'nin ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine torunu Ali b. Ömer tayin edilmiştir (7 Şaban 1241/17 Mart 1826)⁸⁹⁹.

Salih Paşa Mescidi Cami: Safranbolu bağları içinde Çeker/Ciğer Tarlası olarak bilinen yerde merhum Salih Paşa tarafından yaptırılan mescidin inşa tarihi

⁸⁹⁴ Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri*, 108.

⁸⁹⁵ VGM. HD., 549, 169.

⁸⁹⁶ Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyyeleri*, 105.

⁸⁹⁷ VGM. HD., 549, 169.

⁸⁹⁸ VGM. HD., 566, 49.

⁸⁹⁹ VGM. HD., 549, 169.

bilinmemektedir. Cemaatinin fazla olması üzerine hayır sahipleri tarafından yeniden minber koydurulan mescit, camiye çevrilmiştir. Yeni caminin hatip ihtiyacına binaen yapılan ilk atama, kadı Seyyid Emin Abdulkadir'in arzıyla gerçekleştirilmiş olup ilgili göreve muhtar Seyyid El-hac Osman b. İsmail atanmıştır (11 Rebiülahir 1245/10 Ekim 1829)⁹⁰⁰.

Sarı Köyü Mescidi: Safranbolu'nun Sarı⁹⁰¹ köyünde bulunan ve hayır sahibi Ramazan adındaki bir şahıs tarafından inşa ettirilen mescidin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescide yapılan ilk atama, camide gönüllü olarak imam olan Mustafa ve Ömer adındaki kardeşlerden Ömer'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, ilgili göreve merhum Ömer'in oğulları Ali ve Mehmed ibn Ömer kardeşler tayin edilmiştir (10 Şaban 1237/2 Mayıs 1822)⁹⁰².

Sarıyan Köyü Cami: Safranbolu'nun Sarıyan köyünde bulunan caminin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide yarım akçe ile hatip olan Salih b. Hüseyin'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, kadı Seyyid Emin Abdulkadir'in arzıyla merhumun yerine oğlu Osman b. Salih tayin edilmiştir (21 Safer 1245/22 Ağustos 1829)⁹⁰³. Camiye yapılan ikinci atama, camide günlük yarım akçe ile hatiplik yapan Osman Halife'nin çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye Ahmed b. Hüseyin atanmıştır (9 Muharrem 1253/15 Nisan 1837)⁹⁰⁴.

Şeyh Hacı İsmail Efendi Cami: Safranbolu'nun Akviran⁹⁰⁵ köyünde bulunan caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama para vakfından almak üzere iki akçe ile müezzin olan Hacı Abdullah'ın çocuksuz olarak ölümü üzerine yapılmış olup ilgili göreve bila-veled fevt şartıyla Seyyid Hacı İsmail atanmıştır (22 Safer 1215/15 Temmuz 1800)⁹⁰⁶. Camiye yapılan ikinci tayin, kadı Hacı Mahmud'un arzıyla Hidayetullah'ın yarım akçe almak üzere ferraşlık görevine getirilmesiyle gerçekleşmiştir (Safer 1222/Nis-May 1807)⁹⁰⁷. Üçüncü atama, caminin para vakfından almak üzere günlük iki akçe ile müezzinlik yapan Hacı İsmail'in

⁹⁰⁰ VGM. HD., 550, 167.

⁹⁰¹ Kayıtta Sarı olarak geçen bu köyün, Sarıyan Köyü olması muhtemeldir.

⁹⁰² VGM. HD., 546, 189.

⁹⁰³ VGM. HD., 550, 167.

⁹⁰⁴ BOA. HAT. 1598/6, 1.

⁹⁰⁵ Bu caminin Akviran köyünde olduğu sadece bir kaynaktan geçmektedir. Bk., VGM. HD., 01118, 247; diğer dört yerde bahsedilen caminin yeri, Safranbolu'nun bağlarında, bağlucada, bağlarda gibi genel olarak ifade edilmiştir.

⁹⁰⁶ VGM. HD., 544, 159.

⁹⁰⁷ VGM. HD., 1118, 247.

çocuksuz olarak ölümü üzerine yapılmış olup ilgili göreve Seyyid Mehmed b. Haşim tayin edilmiştir (Safer 1233/Ara-Ock 1817-1818)⁹⁰⁸. Camide günlük iki akçe ile müezzin olan Seyyid Mehmed b. Haşim'in çocuksuz ölümü üzerine kadı Şerifzade Seyyid Ahmed Raşid'in arzıyla ilgili göreve Seyyid Ali b. Haşim atanmıştır (17 Muharrem 1241/1 Eylül 1825)⁹⁰⁹. Aynı yıl içinde, görev beratı zayi olan Seyyid Ali b. Haşim'in ilgili görev beratının yenilenmesiyle dönemin son ataması gerçekleştirilmiştir (20 Şaban 1241/30 Mart 1826)⁹¹⁰.

Şeyh Hacı Mehmed Efendi Cami: Safranbolu'nun Bağlarbaşı köyünde Yıldızpınarı adındaki mahalde Seyyid Şeyh Hacı Mehmed Efendi tarafından yapılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, camide gönüllü olarak hatiplik yapan Mehmed'in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup naib Hafız Ahmed'in arzıyla ilgili vazifeye yeteterliliğini sınavla kanıtlayan Seyyid Osman b. Mehmed tayin edilmiştir (8 Rebiülevvel 1235/25 Aralık 1819)⁹¹¹.

Şeyh İbrahim Cami: Safranbolu'nun Dane-i Süflâ köyünde bulunan cami, Şeyh İbrahim tarafından yaptırılmış olmakla birlikte inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ilk atama, camide günlük bir akçe ile hatiplik yapan Mehmed'in ölümü üzerine yapılmış olup ilgili vazifeye bilâ-veled fevti şartıyla Seyyid Osman tayin edilmiştir (Recep 1218/Ekm-Kas 1803)⁹¹². İkinci atama Seyyid Osman'nın hutbe tilevetindeki ilmi yetersizliğinden ötürü vazifeye layık olmadığına anlaşılması üzerine 27 Rebiülahir 1229/18 Nisan 1814'de yapılmıştır. Osman'ın yerine yeterliliği sınav ile tescillenen, ahaliden Hüseyin Usta b. Osman ile Seyyid Mustafa b. İbrahim'in kefaletleri ve naib Müftüzade Mustafa Sıdkı'nın arzı, Anadolu kazaskeri Mehmed Salih Efendizade Mehmed Salih Efendi'nin onayı ile ilgili göreve Seyyid Mustafa b. Ali atanmıştır⁹¹³. İncelenen dönemde camiye yapılan son atama ise camide günlük bir akçe ile hatiplik yapan Es-seyyid Mustafa b. Ali Halife'nin kendi rızasıyla görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine büyük oğlu Es-seyyid Mehmed b. Mustafa Halife tayin edilmiştir (3 Cemaziyelevvel 1255/15 Temmuz 1839)⁹¹⁴.

⁹⁰⁸ VGM. HD., 546, 187.

⁹⁰⁹ VGM. HD., 549, 168.

⁹¹⁰ VGM. HD., 549, 169.

⁹¹¹ VGM. HD., 546, 188.

⁹¹² VGM. HD., 545, 210.

⁹¹³ VGM. HD., 546, 186.

⁹¹⁴ BOA. HAT., 1620/64, 1.

Şeyh Şaban Efendi Cami: Safranbolu’da Kıranköy adlı köyde⁹¹⁵ bulunan ve incelenen dönemdeki ilk kaydında Şaban Bey Cami olarak geçen caminin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Camiye yapılan ilk atama imam Salih’in görevden alınmasıyla gerçekleştirilmiş olup günlük yarım akçe ile imamlık vazifesine kadı Seyyid İbrahim’in arzıyla Mehmed atanmıştır (Safer 1220/Mayıs 1805)⁹¹⁶. Bu kez Şeyh Şaban Cami olarak geçen camiye yapılan ikinci atama, Camide bir akçe ile müezzin olan Halil’in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine kadı Hacı Mahmud’un arzıyla merhumun oğlu Ali tayin edilmiştir (Ramazan 1221/Kas-Ara 1806)⁹¹⁷.

Uzun Mescidi Cami: Safranbolu’nun Kapullu köyünde bulunan caminin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye ait ilk atama, camide günlük yarım akçe ile yarım hatiplik yapan Mehmed b. Ebubekir’in ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, naib Seyyid Mehmed Bahri arzıyla ilgili göreve, köy sakinlerinden olduğu halde köy dışında yaşayan ve göreve liyakati sınavla tespit edilen, Seyyid Hüseyin b. İbrahim tayin edilmiştir (13 Zilkade 1216/17 Mart 1802)⁹¹⁸. Camiye kürsü koyduran Debbağ El-hac Hüseyin b. Abdullah adındaki hayır sahibinin cami vakfına mütevellilik görevi, kendi ve kendinden sonra damadına ve torunlarına geçmek üzere 7 Safer 1218/29 Mayıs 1803 tarihli ferman gereğince vakıf kaydı ruznamçe-i askeriyye kaydedilmiştir. Buna göre günlük sekiz akçe almak üzere Debbağ El-hac Hüseyin b. Hüseyin müteveli olarak tayin edilmiştir (15 Safer 1218/6 Haziran 1803)⁹¹⁹. Debbağ El-hac Hüseyin b. Hüseyin’in bin beş yüz kuruş⁹²⁰ olan nakid vakfından almak üzere günlük dört akçe ile müezzinlik görevine yeniden Osman b. Ömer atanmıştır. (Aynı yıl gün ve ay yok). Caminin para vakfından almak üzere günlük bir akçe ile devirhanlık görevine önce İbrahim b. Mustafa getirilmiş sonra aynı gün içinde Feyzullah b. Mehmed tayin edilmiştir (29 Safer 1218/20 Haziran 1803)⁹²¹. Camide günlük yarım akçe ile hatip olan Seyyid Ahmed b. Hasan’ın hatiplik beratının

⁹¹⁵ Safranbolu’nun Kıran adında köyü değil, mahallesi bulunmakta ancak bu belgede ilgili mahal köy olarak ifade edilmiştir. Ayrıca iki kaynaktan ise bu caminin Kadılar mahallesinde bulunduğu ifade edilmektedir. Bk., BOA. HAT., 1449/33, 1, (8 Zilkade 1187); BOA. HAT., 1501/61, 1, (29. Zilhicce 1222)

⁹¹⁶ VGM. HD., 1118, 247.

⁹¹⁷ VGM. HD., 1118, 247.

⁹¹⁸ VGM. HD., 544, 159.

⁹¹⁹ VGM. HD., 545, 211.

⁹²⁰ İncelenen dönemde Safranbolu’ya ait hurufat defterlerinin tümünde Debbağ El-hac Hüseyin b. Hüseyin tarafından vakfedilen para 1500 kuruş olarak geçmektedir. Ancak 1238 yılında aynı kişinin yüz kuruş daha fazla para vakfi olduğu dolayısıyla caminin toplam vakıf parasının 1600 kuruş olduğu görülmektedir. Bk., VGM. HD., 549, 168; Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 90.

⁹²¹ VGM. HD., 545, 211.

kaybolması üzerine gerçekleştirilen bir diğer atamada, ilgili göreve yine Seyyid Ahmed b. Hasan tayin edilmiştir (21 Recep 1219/26 Ekim 1804)⁹²². Camide yarım akçe ile yarım hisse hatiplik yapan Seyyid Ahmed'in ardından diğer yarım hisse ile hatipliğe devam eden Seyyid Hüseyin'in hatiplik görevlerinden alınması üzerine boş kalan cami hatipliğine Anadolu Kazaskeri Mevlana..zade Mehmed Emin Efendi'nin onayı ile Seyyid Feyzullah b. Mehmed atanmıştır (6 Rebiülevvel 1230/16 Şubat 1815)⁹²³. Bir önceki kayıta camiye hatip olarak tayin edilen Seyyid Feyzullah b. Mehmed'in kendi rızasıyla görevini bırakması üzerine naib Yakup arzıyla ilgili göreve Seyyid Hüseyin b. İbrahim atanmıştır (16 Şaban 1230/24 Temmuz 1815)⁹²⁴. Camide günlük yarım akçe ile imam olan Seyyid Ahmed b. Hüseyin'in ölümü üzerine yerine oğlu Seyyid Hasan tayin edilmiştir (11 Zilkade 1232/22 Eylül 1817)⁹²⁵. Camide dört akçe ile hatip olan Seyyid Hasan b. Ahmed b. Seyyid Hasan b. Ahmed'in yeniden aynı göreve ataması yapılmıştır (9 Zilkade 1233/10 Eylül 1818)⁹²⁶. Camide günlük dokuz akçe ile vaiz ve nasih olan Ahmed b. Ali'nin ölümü üzerine naib Yahyazade Eyyüb Sabir arzı, Şeyhülislam Yasincizade Seyyid Abdülvehhab Efendi'nin onayı ile ilgili vazifelere merhumun büyük oğlu Seyyid Lokman b. Ahmed tayin edilmiştir (14 Muharrem 1238/1 Ekim 1822)⁹²⁷. İncelenen dönemde camiye ait son kayıt, caminin 1254 senesi Recep ayı başında Seyyid Mustafa Ağa b. Osman Ağa memuriyetinde görmüş olduğu onarım (963 kuruş 10 para) masrafının caminin nakit vakfından karşılanmasına dairdir (23 Muharrem 1255/8 Nisan 1839)⁹²⁸.

Veliyüddin Cami: Safranbolu'nun Kirpe köyünde bulunan cami, hayır sahibi Veliyyüddin adlı bir şahıs tarafından yaptırılmakla⁹²⁹ birlikte inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde caminin ilk ataması, günlük bir akçe ile imam, bir akçe ile hatip olan Hasan b. Mehmed'in ölümüyle yapılmış olup ilgili vazifelere merhumun oğlu Seyyid Ahmed b. Hasan atanmıştır (27 Safer 1224/13 Nisan 1809)⁹³⁰. İncelenen dönem içerisinde yapılan son atama ise camide bir akçe ile imam, yarım akçe

⁹²² VGM. HD., 545, 211.

⁹²³ VGM. HD., 546, 187.

⁹²⁴ VGM. HD., 546, 187.

⁹²⁵ VGM. HD., 546, 187.

⁹²⁶ VGM. HD., 546, 187.

⁹²⁷ VGM. HD., 549, 168.

⁹²⁸ ŞŞSC.d., 2121, 78.

⁹²⁹ BOA. C.EV., 273/13921, 1.

⁹³⁰ VGM. HD., 566, 49.

ile hatip olan Seyyid Ahmed b. Hasan'ın vazifelerini bırakması üzerine yapılırken şahsın yerine kardeşi Abdurrahman Halife atanmıştır (4 Cemaziyelahir 1234/31 Mart 1819)⁹³¹.

Yacı Köyü Cami: Safranbolu'nun Yacı köyünde Seyyid İbrahim b. Hüseyin'in devletten aldığı izinle yeniden inşa ettirdiği ve minber koydurarak mescitten camiye tahvil ettirdiği caminin ilk inşa tarihi bilinmemektedir. Caminin hatip ihtiyacına binaen yapılan ilk atama, naib Müftüzade Seyyid Mehmed'in arzıyla gerçekleşmiş olup ilgili vazifeye Seyyid Hüseyin b. İbrahim tayin edilmiştir. (28 Safer 1237/24 Kasım 1821)⁹³². Camiye yapılan dönemin ikinci ve son ataması ise bir önceki kayıta hatip olarak atanan Seyyid Hüseyin b. İbrahim'in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleşmiş olup ilgili vazifeye naib Babazade Seyyid Mehmed Emin'in arzıyla Hüseyin b. Ahmed tayin edilmiştir (9 Cemaziyelevvel 1247/16 Ekim 1831)⁹³³.

Yazı Köyü Cami: Safranbolu'nun Yazı Köyünde bulunan caminin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde camiye ait ilk ve tek kayıt, camide günlük yarım akçe ile hatiplik yapan Hafız Mehmed b. Hüseyin Halife'nin çocuksuz ölümü üzerine ilgili vazifeye, Seyyid Ömer b. Mehmed Halife'nin tayin edilmesi üzerinedir (27 Safer 1252/13 Haziran 1836)⁹³⁴.

Yusuf Ağa Mescidi: Safranbolu'nun Kirpe köyünde bulunan Yusuf Ağa mescidinin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde mescite yapılan ilk atama, mescitte beş akçe ile imam olan Receb'in berati olmaması üzerine gerçekleştirilmiş olup kadı Şeyh Mehmed'in arzıyla ilgili göreve yine Receb tayin edilmiştir (Zilkade 1219/Şub-Mart 1805)⁹³⁵.

Yusuf Efendi Cami: Safranbolu'nun Tokatlıvıran köyünde Yusuf Efendi tarafından inşa ettirilen caminin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde camiye yapılan ilk atama, yarım akçe ile imamlık yapan Seyyid Mustafa'nın çocuksuz olarak ölmesi üzerine gerçekleştirilmiş olup yerine naib Müderriszade Es-seyyid El-hac Mehmed Emin'in arzıyla Es-seyyid Şeyh Abdurrahman atanmıştır (11 Cemaziyelevvel 1224/24 Haziran 1809)⁹³⁶. Camiye yapılan bir diğer atama ise günlük yarım akçe ile imamlık yapan Seyyid Ahmed b. Abdurrahman'ın çocuksuz ölümüyle gerçekleştirilmiş

⁹³¹ VGM. HD., 546, 188.

⁹³² VGM. HD., 546, 189.

⁹³³ VGM. HD., 550, 167.

⁹³⁴ BOA. HAT., 1599/12, 1.

⁹³⁵ VGM. HD., 1118, 247.

⁹³⁶ VGM. HD., 544, 158.

olup yerine naib Hafız İbrahim'in arzıyla Seyyid Mehmed b. İbrahim atanmıştır (19 Recep 1220/13 Ekim 1805)⁹³⁷.

Arşiv belgeleri kaynak alınarak tespit edilen 13 mescit ve 72 caminin yanı sıra arşiv belgelerinde rastlayamadığımız Hamidiyye ve Dağdelen camileri de incelenen dönemde Safranbolu'da bulunan camiler arasında yer almaktadır. Dergâh Cami ya da son adı ile Hamidiyye Camii, Hacıhalil veya Çeşme mahallesinde 1251/1835 yılında II. Mahmud tarafından inşa edilmiştir. Hacı Mehmed Emin Efendi'nin şeyhlik yaptığı bu cami, bazı kaynaklarda Zulmiye Camii (1301-1302/1884) şeklinde geçmekteyse de 2002 yılında isminin değiştirilmesi talebi üzerine Hamidiyye adını almıştır⁹³⁸. Kitabesinden anlaşıldığı üzere 1181/1767-1768 yıllarında Akçasu mahallesinde Hacı Muhammed tarafından yaptırılan Dağdelen Camii⁹³⁹ ise muhtemelen geçirmiş olduğu isim değişikliği nedeniyle arşiv belgelerinde rastlayamadığımız diğer bir camidir.

2.3.3. Mektep, Medrese, ve Muallimhaneler

Osmanlı şehrinin çekirdeğini oluşturan camilerin ardından inşa edilen ikinci sosyal yapı, genellikle mektep, medrese gibi eğitim kurumlarıdır. Bunda İslam dininin kadın erkek herkese ilim tahsilini farz kılması etkili olmuş, böylece hemen her cami yanına bir mektep inşa edilmiştir⁹⁴⁰.

İslam medeniyetinin en önemli temsilcilerinden olan Osmanlı Devleti, fethettiği her yerde halkın dini ve ilmi ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına cami, mektep ve medreseler yaptırmıştır. Bu alanda gerçekleştirilen atılıma, padişah ve yakınları başta olmak üzere sosyo-ekonomik durumları müsait birçok kişi de katılmış, böylece Osmanlı topraklarında köylere varıncaya kadar yüzlerce, hatta binlerce eğitim-öğretim kurumu tesis edilmiştir⁹⁴¹.

Osmanlı'da geleneksel sivil eğitim kurumları, ilköğretim düzeyinde mahalle mektepleri ve daha yüksek düzeyde olan medreselerdi⁹⁴². Osmanlılarda ilk tahsilin

⁹³⁷ VGM. HD., 545, 210.

⁹³⁸ Gül, "Safranbolulu Halvetî-Şa'bânî Şeyhi Yazıköylü Mehmed Emin Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Tekkesi", 132-133.

⁹³⁹ Karacakaya, Yücedağ, Kılavuz, *Safranbolu Kitabeleri*, 33

⁹⁴⁰ Recai Doğan, "Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 37 (1997): 413.

⁹⁴¹ Mefail Hızlı, "Anadolu'daki Osmanlı Medreseleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4 (2004): 372.

⁹⁴² Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin*, çev. Osman Yener (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 38.

verildiği mektepler, “sıbyan mektebi”, “dâru’l-ilim”, “muallimhane”, “mektephane”, “mahalle mektebi”, “taş mektep” ve “mekteb-i ibtidâiye” isimleriyle de anılmıştır⁹⁴³.

Çocukların toplumdaki dinsel sosyalizasyonunu sağlayan sıbyan mektepleri, genellikle camilerin yakınında yapılmış bir odalı mekânlarda, bir hocanın yönetimindeki yerlerdi⁹⁴⁴. 5-15 yaş arasındaki çocukların eğitim gördüğü bu mekteplerde, okuma-yazma, basit hesap işlemleri, bazı dini bilgilerin öğretilmesinin yanı sıra ahlakî terbiye de verilmekteydi⁹⁴⁵. Sıbyan mekteplerinde öğretmenlik, muallim veya hoca denilen ve genellikle medreselerde eğitim görmüş kişiler tarafından yapılmaktaydı. Bunun yanında mahalle imamları da muallimlik yapabiliyordu⁹⁴⁶. Nitekim Safranbolu’da Hacıhalil mahallesi imamı Zakiroğlu Mahmud Efendi, aynı zamanda muallim-i sıbyanlık yapan kişilerdendi⁹⁴⁷.

Sıbyan mekteplerinden sonra gidilebilen ve toplumda yaygın olan medreseler⁹⁴⁸, Osmanlı eğitim-öğretim kurumlarının en önemli bölümünü oluşturmaktaydı⁹⁴⁹. Bu okullara, sıbyan mekteplerini bitirenler ile Dârü’l Hüffâzlarda veya evlerde özel bir şekilde okuma-yazma öğrenmiş ve ergenlik çağına gelmiş genç erkeklerin yanı sıra hiç okuma- yazma bilmeyen erkekler de gidebilirdi⁹⁵⁰. Sünni İslam görüşünü, hukuk anlayışını üreten bu yüksek eğitim kurumlarında⁹⁵¹, Aklî Bilimler (matematik, felsefe...), Dinî- Hukukî Bilimler/Yüksek İslami Bilimler (Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm), Alet Bilimleri (Arapça, mantık, belâgat), dersleri okutulmaktaydı. Sahn, yani en yüksek düzeyde bir medreseyi bitirenler bu okullarda hoca yani müderris olabiliirdi⁹⁵².

Eğitim ve öğretime büyük önem verildiği anlaşılan Safranbolu’da incelenen dönem içerisinde -arşiv kaydı bulunan- 15 eğitim kurumu tespit edilmiştir.1844-1845

⁹⁴³ Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, Cilt 1 (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2005), 76.

⁹⁴⁴ Nihat Büyükbaş, “Osmanlı İnsan Yetiştirme Düzeni ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 87 (2013): 207-208.

⁹⁴⁵ Zülfü Demirtaş, “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1 (2007): 174-175.

⁹⁴⁶ Serap Merdal, “Türkiye’de Şehir İlk Öğretmen Okullarında, 1924-1973 Yılları Arasında Uygulanan Ders Programlarının İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1992), 1.

⁹⁴⁷ ML. VRD. TMT.d., 4539, 4.

⁹⁴⁸ Yahya Akyüz, *Osmanlı Devleti’nde Eğitim* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000), 34

⁹⁴⁹ Fahri Unan, “Medreseler ve Osmanlı Merkezi Yönetimi”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9 (2004): 1.

⁹⁵⁰ Mustafa Şanal, “Osmanlı Devleti’nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 14 (2003): 151.

⁹⁵¹ Caner Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924* (Konya: Konya Ticaret Odası Kültür Yayınları, 1998), 18.

⁹⁵² Akyüz, *Osmanlı Devleti’nde Eğitim*,

yıllarında Safranbolu genelinde, 1'i dersiamm, 4'ü müderris, 29'u muallim-i sıbyan olmak üzere toplam 34 eğitim ve öğretim görevlisi bulunmaktadır⁹⁵³.

Akviran Köyü Mektebi: Safranbolu'nun Akviran köyünde olduğu anlaşılan mektebin kimin tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde bu mektebe ait ilk ve tek kayıt köyün sakinlerinden Mehmet bin Ebubekir'in 17 Haziran 1849 tarihli tereke kaydında sözü edilen mektebin nakit vakfına 500 kuruş borcu olduğuna dairdir⁹⁵⁴.

Gazi Süleyman Paşa Sıbyan Mektebi: Safranbolu'nun en eski mekteplerinden sayılan mektebin atamaları, Gazi Süleyman Paşa Vakfı gelirlerinden karşılanmıştır. İncelenen döneme ait ilk kayıt, Gazi Süleyman Paşa Cami vakfından almak üzere günlük beş akçe ile mektepte muallim olan İsmail Halife veledi Osman Halife'nin ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, naib Hüseyin Efendi'nin arzıyla ilgili vazifeye merhumun oğlu Es-seyyid Mustafa Halife tayin edilmiştir (20 Recep 1226/10 Ağustos 1811)⁹⁵⁵. Aynı belgede yer alan diğer bir kayıta ise, Süleyman Paşa vakfından almak üzere günlük iki akçe ile devirhan ve günlük iki akçe ile mektep halifesi olan İsmail Halife b. Osman ölümü üzerine naib Hüseyin Efendi'nin arzıyla ilgili vazifelere merhumun oğulları Es-seyyid Mehmed ve Feyzi Halifeler ataması bulunmaktadır (20 Recep 1226/10 Ağustos 1811)⁹⁵⁶.

Gazi Süleyman Paşa Medresesi: Medreseyi yaptıran hakkında iki farklı görüş olup, bu görüşlerden ilkinde göre; Candaroğlu Süleyman Bey'in kale altında Cam-i Kebir Mahallesi kadar uzanan alanda yaptırdığı medresenin, Kapullüzü Köyü, şehir civarı ve Viranşehir nahiyesinin Karaca köyü ve bu nahiyede beş mudluk arazi, vakıfları arasında yer almaktadır. İkinci görüşe göre; medreseyi Osmanlı şehzadesi Gazi Süleyman Paşa yaptırmış, Borlu'da hamam ile Kapullu köyünün gelirinin yanı sıra Safranbolu'da Mağara adındaki yerden çıkan su, cami, medrese ve hamama tahsis edilmiştir⁹⁵⁷. 1200/1775-1786 yılında medresenin müderrisi, El-hâce Mehmed Efendi'dir⁹⁵⁸. Süleyman Paşa evkafından almak üzere günlük üçte bir iki vazife ile müderris ve üçte iki vazife ile dua-guy olan Mehmed Halifenin ölümü üzerine yerine

⁹⁵³ Bk., Tablo 3.1.

⁹⁵⁴ Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 101.

⁹⁵⁵ BOA. C.MF., 52/2554, 1.

⁹⁵⁶ BOA. C.MF., 52/2554, 3.

⁹⁵⁷ Selma Turhan Sarıköse, "Osmanlı Döneminde Safranbolu'da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı 28 (2019): 313.

⁹⁵⁸ Şahin, "Safranbolu 2112 Numaralı Şer'iyeh Sicili Transkribi", 9.

oğlu Mehmed Halife'nin tayin edildiği (26 Rebiülevvel 1229/18 Mart 1814)⁹⁵⁹ medresenin, 1261/1845 yılında tamir ettirildiği yönünde bilgiler bulunmaktadır⁹⁶⁰.

Hacıbeyli Mahallesi Muallimhanesi: Safranbolu'nun Hacıbeyli mahallesinde El-hac Mehmed b. El-hac Mustafa tarafından yaptırılan muallimhanenin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde buraya ait en erken tarihli kayıttaki atama, muallimhanede günlük iki akçe ile muallim-i sıbyan olan Mustafa b. Halil'in çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup ilgili vazifeye naib Seyyid Ahmed Raşid arzıyla Seyyid Mahmud b. Mehmed tayin edilmiştir (8 Cemaziyelahir 1240/28 Ocak 1825)⁹⁶¹.

Hacı Ebubekir ve Mustafa Medresesi: Safranbolu'da Köprülü Mehmed Paşa Cami yakınında bulunan medresenin yapım tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde buraya ait en erken tarihli kayıttaki atama, medresede müderris olan Seyyid Esad ve Seyyid Mehmed b. Abdullah adındaki kardeşlerin çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup boş kalan vazifeye şeyhülislam Mevlâna Dürrizade Seyyid Abdullah Efendi onayı ile Seyyid Mehmed b. Haşim tayin edilmiştir (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814)⁹⁶². Diğer bir atama ise bir önceki kayıтта müderris olarak atanan Seyyid Mehmed b. Haşim'in evlatsız olarak ölümü üzerine gerçekleştirilmiştir. Bahsedilen göreve talip olan ve liyakati sınavla tespit edilen Seyyid b. Veliyüddin, şeyhülislam Mevlâna Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin onayı ile müderris olarak atanmıştır (21 Safer 1241/5 Ekim 1825)⁹⁶³.

Hamdi Mehmed Efendi Mektebi: İncelenen dönem içerisinde bu mektebe ait ilk kayıt, Safranbolu'nun Kapullu köyünde Hamdi Mehmed Efendi mektebi vakfının mütevellisi olan Mehmed Halife b. Ali'nin görev beratının yenilenmesine dairdir (10 Şevval 1233/13 Ağustos 1818)⁹⁶⁴. Aynı tarihe ait diğer bir atama ise bu mektep vakfının mütevellisi olan Mehmed Halife b. Ali'nin kendi rızasıyla görevini bırakması üzerine gerçekleştirilmiş olup naib Balızade Es-seyyid Mehmed Esad Efendi arzıyla ilgili vazifeye Es-seyyid Ahmed Halife b. Mehmed tayin edilmiştir (10 Şevval 1233/13 Ağustos 1818)⁹⁶⁵.

⁹⁵⁹ BOA. C.MF., 49/2447, 1.

⁹⁶⁰ Sarıköse, "Osmanlı Döneminde Safranbolu'da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler", 313.

⁹⁶¹ VGM. HD., 549, 168.

⁹⁶² VGM. HD., 546, 186.

⁹⁶³ VGM. HD., 549, 169.

⁹⁶⁴ BOA. C.MF., 65/3218, 1; Arşivdeki belgenin özet kısmında 29 Şaban 1226 tarihi bulunmaktadır.

⁹⁶⁵ BOA. C.MF., 68/3361, 1.

İzzet Mehmed Paşa Medresesi: İzzet Mehmed Paşa tarafından yaptırılan medresenin inşa tarihi bilinmemektedir. Medresede müderrislik yapacak kişi aynı zamanda, yaptırmış olduğu camisinin dersiam vazifelisi olacağı İzzet Mehmed Paşa'nın vakfiyesinde şart koşulmuştur. Medresedeki müderrise bu görevi için 12, camideki dersiam görevi için 18 akçe olmak üzere toplamda günlük 30 akçe üzerinden hesap edilecek bir maaş tahsis edilmiştir. Bunun yanında aynı kişiye her yıl Ramazan ayında 18 kuruş da Ramazaniye verileceği belirtilmiştir⁹⁶⁶.

Kapullu Muallimhanesi: Safranbolu'nun Kapullu köyünde Uzun Mescid Cami yakınında bulunan muallimhanenin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak Debbağ Hacı Hüseyin b. Hüseyin'in vakfindan masrafları karşılandığı göz önünde tutulduğunda muallimhanenin bu kişi tarafından yaptırılmış olabileceği düşünülebilir. Muallimhanenin muallim-i sıbyan ihtiyacına binaen vakıf parasından almak üzere günlük 22 akçe karşılığında bu göreve vakıf mütevellisi Hacı Hüseyin arzıyla Hasan b. Ma'ruf atanmıştır (29 Safer 1218/20 Haziran 1803)⁹⁶⁷.

Kazdağlıoğlu Cami Yanı Medresesi: Safranbolu'da Kazdağlıoğlu tarafından yaptırılmış olan caminin yanında bulunan medresenin, kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde medreseye ait ilk kayıt, Yörük kazası köylerinden Halil Efendi b. Osman Halife'nin medrese mütevellisi Ali Efendi aracılığıyla medreseye vakfettiği kitap listesini içermektedir (1 Rebiülevvel 1259/1 Nisan 1843)⁹⁶⁸.

Köprülü Mehmed Paşa Medresesi: Köprülü Mehmed Paşa'nın 1072/1662'de inşa ettirdiği caminin yanında bulunan medresenin kaç yılında yapıldığı bilinmemektedir. İncelenen dönem içerisinde herhangi bir kayda rastlanılamayan medresenin daha sonraki yıllara ait kaydından⁹⁶⁹ 19. yüzyılın ilk yarısında aktif olduğunu söylemek mümkündür.

Köprülü Mehmed Paşa Sıbyan Mektebi: Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa tarafından Kapullu köyünde inşa ettirilmiştir. İncelenen dönem içerisinde mektebe ait

⁹⁶⁶ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 55.

⁹⁶⁷ VGM. HD., 545, 211.

⁹⁶⁸ ŞSSC.d., 2122, 119b.

⁹⁶⁹ 19. Yüzyılın ikinci yarısına ait kayıt için bk., Sarıköse, "Osmanlı Döneminde Safranbolu'da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler", 314.

tek kayıta, mektepte görevli olan Halil Halife'nin vefatı üzerine yerine oğlu Abdullah atandığı görülmektedir (2 Cemaziyelevvel 1209/25 Kasım 1794)⁹⁷⁰.

Tokatlı Köyü Mektebi: Safranbolu'nun Tokatlı köyünde olduğu anlaşılan mektebe ait ilk ve tek kayıt, köyün sakinlerinden Balioğlu Osman'ın 14 Şubat 1835 tarihli terekesinde bu mektebin para vakfına 23 kuruş borcu olduğu ile alakalıdır⁹⁷¹.

Trabzonoğlu Mektebi: Bağlar'da Kavaklar denilen mahalde bulunan mektebin kimin tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Mektebin ihtiyaçları ile bakım ve onarımı İzzet Mehmed Paşa Vakfı tarafından karşılanmıştır⁹⁷².

Yazı Köyü Mektebi: Safranbolu'nun Yazı adlı köyünde İlyas Efendi Cami yakınında bulunan mektep, Hacı Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır. İncelenen döneme ait en erken tarihli atama kaydında, Hacı Ali Efendi'nin kızı Hacer Hatun tarafından günlük beş akçe tahsis edilen mektebin muallim-i sıbyanlığına naib Es-seyyid Yakub'un arzıyla merhumun oğlu Mehmed atanmıştır (12 Recep 1225/13 Ağustos 1810)⁹⁷³.

Yazı Köyü Muallimhanesi: Safranbolu'nun Yazı köyünde El-hac İbrahim tarafından yaptırılan muallimhanenin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İncelenen dönemde buraya ait en erken kayıttaki atama, muallimhanede gönüllü olarak muallim-i sıbyan olan Hafız Mehmed b. Hasan'ın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup merhumun yerine oğlu Mustafa b. Hafız Mehmed tayin edilmiştir (8 Rebiülahir 1229/30 Mart 1814)⁹⁷⁴. Muallimhaneye ait diğer atama, bir önceki kayıta gönüllü olarak muallim-i sıbyan olan Mustafa b. Hafız Mehmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine gerçekleşmiş olup ilgili göreve naib Mehmed Fethullah arzıyla Hüdayi b. Mehmed atanmıştır (2 Rebiülevvel 1239/6 Kasım 1823)⁹⁷⁵.

2.3.4. Tekke ve Zaviyeler

Anadolu'da fethedilen topraklar üzerine kurulan ilk Türk yerleşmelerinin hemen ardından inşa edilen tekke ve zaviyeler, geçit bölgelerinin şenlenmesi, iskân yerlerinin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük rol oynayan mekânlardır⁹⁷⁶. Farklı zaman ve

⁹⁷⁰ Sarıköse, "Osmanlı Döneminde Safranbolu'da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler", 311.

⁹⁷¹ Sarıköse, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", 114.

⁹⁷² Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 34-69.

⁹⁷³ VGM. HD., 566, 49.

⁹⁷⁴ VGM. HD., 546, 186.

⁹⁷⁵ VGM. HD., 549, 168.

⁹⁷⁶ Hüseyin Muşmal, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005), 179.

farklı coğrafyalarda “zâviye, hankah, dergâh, ribât, âsitâne, buk’a, imaret, düveyre, savmaa, mihrap, tevhidhâne, harâbat” gibi isimlerle de anılan tekkelerin⁹⁷⁷ temel fonksiyonu, yolcuların konaklama ihtiyacını karşılamaktır⁹⁷⁸.

Tekke gibi bir ayin ve ibadet yeri olan zaviyeler⁹⁷⁹, mensuplarına dini ve tasavvufi eğitim verirken aynı zamanda çevresindeki insanlar için de karşılıklı sosyal ve kültürel etkileşim aracı olarak dışa dönük bir yapı arz etmişlerdir⁹⁸⁰.

19. yüzyılın ilk yarısında, Safranbolu genelinde toplam iki zaviye ile dört tekke tespit edilmiştir. Tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin işlendiği, derinleştiği ve halka takdim edildiği tekkelerin⁹⁸¹ başında, şeyh olarak adlandırılan üst düzey görevlilerin⁹⁸² temsil ettikleri bir tarikat bulunmaktaydı⁹⁸³. İncelenen dönem içerisinde Safranbolu’daki tekke ve zaviyelerin başında olan şeyhler, Halvetiye ve Sad’i tarikatlarını⁹⁸⁴ temsil etmekteydi.

1252/1837 yılı nüfus defter verileri incelendiğinde Safranbolu’da bu yıllarda sadece Halvetiye şeyhleri bulunduğu görülmektedir. Bunlar; Kavak mahallesinden Paşacıoğlu Feyzullah Efendi, Çavuşağa mahallesinden Alibudakoğlu Ali ibn-i Hasan, Alınviran köyünden Mehmedefendioğlu Mustafa Efendi ibn-i Mehmed Efendi, Bulak köyünden Hacıhaliloğlu Mustafa ibn-i Osman, Müslüman Yazı köyünden Salamcıoğlu/Selamcıoğlu Es-seyyid Şeyh Hacı Emin Efendi ibn-i Mehmed ile aynı köyden Selamcıoğlu Ömer ibn-i Mehmed⁹⁸⁵ idi. Tekke mahallesinden Emirhocaoğlu Mustafa ibn-i Ali ile Konarı köyünden Katipoğlu Mehmed ibn-i Abdullah ise şeyh olmamakla birlikte yine bu tarikatın mensubu idiler⁹⁸⁶.

1260-1261/1844-1845 yılı temettuat defterlerine bakıldığında ilgili yıllarda Safranbolu’da Halvetiye şeyhlerinin yanı sıra Sad’i şeyhinin de bulunduğu

⁹⁷⁷ Mustafa Kara, “Tekke”, *DİA*, Cilt 40 (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 368.

⁹⁷⁸ Ahmet Yaşar Ocak, Suraia Faroqhi, “Zaviye”, *İA*, Cilt 13 (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986), 472.

⁹⁷⁹ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Türkler*, Cilt 9 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 270.

⁹⁸⁰ Muhammet Aykut, “Osmanlı Döneminde Rumeli’de Zaviyeler (1350-1451)” (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2015), 3.

⁹⁸¹ Mustafa Kara, *Din hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 41.

⁹⁸² Casim Avcı, “Şeyh”, *DİA*, Cilt 39 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 49.

⁹⁸³ Nazım Çınar, “Tasavvufta İcâzet Geleneği: “Nakşi Hâlidî Şeyhi Ervâdî Örneği”, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi*, Sayı 6, (Haziran 2020): 63.

⁹⁸⁴ Bu tarikatlar ile ilgili kapsamlı bilgi için bk., Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), 226-233; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004), 457-463.

⁹⁸⁵ NFS.d., 784, 24-43-88-121-140.

⁹⁸⁶ NFS.d., 784, 51-122.

görülmektedir. Hacihalil mahallesinden Güzerlioğlu Hacı Mehmed Efendi Sad'i tarikatı şeyhi⁹⁸⁷, Çavuş mahallesinden Alibudakoğlu Ali⁹⁸⁸ ile Müslüman Yazı köyünden Selamcıoğlu Hacı Emin Efendi ve İstanbul'da Çarşamba mahallesinde Murad Efendi'nin inşa ettirdiği tekkenin postnişi olan Selamcıoğlu Ömer ise Halveti tarikatı şeyhlerindendir⁹⁸⁹.

Haydutoğlu Mehmed Ağa Zaviyesi: Safranbolu'nun Kavak mahallesinde Viranşehir mütesellimlerinden Haydutzade Mehmed Ağa tarafından yaptırılan tekkenin inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen dönemde zaviyeye ait ilk kayıt, tekke üzerinde cuma ve bayram namazlarının kılınması için yeniden inşa edilen caminin imam ve hatip ataması ile ilgilidir. Caminin imam-hatipliğine kadı Seyyid Mehmed arzıyla Şeyh İsmail b. El-hac Mustafa atanmıştır (4 Şaban 1229/22 Temmuz 1814)⁹⁹⁰. Zaviyede gönüllü olarak meşihatnişin olan El-hac Ali'nin çocuksuz ölümü üzerine gerçekleştirilen diğer bir atamada, naib Ali'nin arzı, şeyhülislam Mevlâna Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin onayı ile ilgili göreve Neharzade Es-seyyid El-hac Mustafa b. El-hac Hasan tayin edilmiştir (27 Safer 1240/21 Ekim 1824)⁹⁹¹. İncelenen dönem içinde bu zaviyeye ait son kayıttaki atama, zaviyede meşihatnişin olan Neharzade Es-seyyid El-hac Mustafa b. El-hac Hasan'ın çocuksuz ölümüyle gerçekleştirilmiş olup naib Balizade Seyyid Mehmed Emin'in arzı, Şeyhülislam Mevlâna Yasincizade Seyyid Abdülvehhab Efendi'nin onayı ile ilgili vazifeye Es-seyyid Eş-şeyh Feyzullah b. Es-seyyid Salih tayin edilmiştir (17 Zilkade 1247/18 Nisan 1832)⁹⁹².

İhtiyaroğlu Mahmud Vakfı Zaviyesi: Safranbolu'nun Kadıbükü köyünde olduğu belirtilen zaviyenin kim tarafından, ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Bu zaviyenin adına, Viranşehir sancağı kazalarındaki Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlı vakıfların 22 Safer 1260/13 Mart 1844 ile 3 Rebiülevvel 1261/12 Mart 1845 yılları muhasebe kayıtlarını gösteren belgede⁹⁹³ tesadüf edilmiştir.

Musalla Mahalindeki Zaviye: Safranbolu'da Musalla denilen yerde bulunan Hızır Baba Türbesi'nin bitişiğindeki tekkenin, kim tarafından ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak bu yapı, hayır sahiplerinin para vakfından alınan para ile

⁹⁸⁷ ML. VRD. TMT.d., 4539, 17.

⁹⁸⁸ ML. VRD. TMT.d., 4557, 26.

⁹⁸⁹ ML. VRD. TMT.d., 4555, 11.

⁹⁹⁰ VGM. HD., 546, 186.

⁹⁹¹ VGM. HD., 549, 168.

⁹⁹² VGM. HD., 550, 167.

⁹⁹³ BOA. EV.d., 12222, 2.

yeniden inşa edilmiş, zaviyenin şeyhliğine ise Derviş El-hac Mercan b. Abdullah tayin edilmiştir (3 Muharrem 1237/30 Eylül 1821)⁹⁹⁴.

Sandal Burnu Tekkesi: Safranbolu'nun Tekke mahallesinde, Sandal Burnu⁹⁹⁵ denilen yerde bulunan tekkenin İzzet Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir⁹⁹⁶. Bir çalışmada Nakşibendi Zaviyesi⁹⁹⁷ olarak ifade edilen tekke, arşiv belgesinde Halvetiye Tekkesi⁹⁹⁸ olarak geçmektedir. Bu karışıklığın sebebi paşanın İstanbul'da Eyüp kazasında Servi mahallesinde yaptırdığı Nakşibendi Zaviyesiyle⁹⁹⁹ karıştırılmasından kaynaklanmış olabilir. Nitekim farklı bir çalışmada *İzzet Paşa'nın Eyüp'te yaptırdığı tekkenin Nakşibendî tekkesi olduğu bilindiğine göre, bu tekkenin de Nakşibendî tekkesi olma ihtimali yüksektir*¹⁰⁰⁰ çıkarımı yapılmıştır. Tekkenin şeyhine günlük 18 akçe ile her yıl Ramazan ayında verilmek üzere 18 kuruş, maaş tahsisi ile tekkenin kandilleri için her ay üçer vukiyye olmak üzere toplamda yıllık otuz altı vukiyye zeytinyağı, İzzet Mehmed Paşa'nın vakıfları tarafından karşılanmıştır¹⁰⁰¹. İncelenen dönemde tekkeye ait son kayıt, İzzet Mehmet Paşa vakfından almak üzere tekkede günlük on sekiz akçe vazife ile ihlas-ı şerif tilaveti görevini ifa eden Şeyh Mehmed b. Mustafa'nın ölümü üzerine gerçekleştirilmiş olup, merhumun yerine oğullarından Mehmed b. Mehmed Halife tayin edilmiştir (25 Şevval 1258/29 Kasım 1842)¹⁰⁰².

Yazı Köy Tekkesi: Safranbolu'nun Yazı köyünde Halvetiye tarikatından Geredevî Eş-şeyh El-hac Halil Efendi başhalifesi Mehmed Emin Efendi tarafından inşa ettirilen tekkenin¹⁰⁰³ yapım tarihi bilinmemektedir. Tekkeye ait tek kayıt 22 Rebiülahir 1262/19 Nisan 1846 tarihli olup fakirlere ekmek temin edilmesi ile ilgilidir.

⁹⁹⁴ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, "Safranbolu'Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter", 53.

⁹⁹⁵ Bir çalışmada bu Tekkenin adı Birun-ı Sandal olarak geçmektedir. Bk., Sadi Bayram, "Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Kütüphanesi", *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 52.

⁹⁹⁶ Paşa'nın "Za'feranbolu kazasında yaptırdığı cami ve aynı yerde bulunan tekkesi" ifadesinden ve ayrıca tekkenin giderlerinin paşanın vakıflarından karşılanması sebebiyle Sandal Burnu Tekkesinin İzzet Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülebilir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 71.

⁹⁹⁷ Bk., Abdulkadiroğlu, Özsoy, *Safranbolu Vakfiyeleri*, 107.

⁹⁹⁸ BOA. C.EV., 66/3281,1.

⁹⁹⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 70.

¹⁰⁰⁰ Hür Mahmut Yücer, "Safranbolu'da Dini Hayat", *Diünden Bugüne Safranbolu'da Dini Hayat*, ed. Hür Mahmut Yücer (Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016), 17.

¹⁰⁰¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 60.

¹⁰⁰² BOA. C.EV., 66/3281,1.

¹⁰⁰³ ŞŞSC.d., 2127, 58a.

Bu tekke ve zaviyelerin yanı sıra inşa tarihleri ile günümüze ulaşan kısımlarından hareketle incelenen dönemde var olduğu kabul edilen tekkeler de bulunmaktadır.

Kalealtı Tekkesi: Eski Tekke mahallesinde bulunan tekkenin, 956-957/1550 yılında inşa edildiği üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır. Safranbolu’da günümüze ulaşabilen Osmanlı yapılarının en eskisi olan tekkeye¹⁰⁰⁴ ait incelenen dönem içerisinde herhangi bir arşiv belgesine rastlanılmamıştır.

Ali Baba Tekkesi: Safranbolu’nun Çavuş mahallesinde Kemerağzı sokağında bulunan yapı, üzerindeki kitabeye göre 1239/1823-1824’te, Zonguldak Vakıflar Müdürlüğü kaydına göre ise 1844’te Halveti tekkesi olarak inşa edilmiştir¹⁰⁰⁵.

2.3.5. Mahkeme

Kamu hizmeti niteliğindeki yargılama yetkisinin kullanılması amacıyla kurulmuş resmi makam ve kurum olan mahkeme, kadıların içinde davalara baktıkları daire ve makamı ifade etmektedir¹⁰⁰⁶. “Meclis-i şer’ ya da “mahfil-i şer’” olarak adlandırılan Osmanlı mahkemeleri¹⁰⁰⁷, kişiler arasında meydana gelen davaların yanı sıra şehir ve kasabaların belediye işleri, ticari, vekalet ve veraset işlemlerinin çözümlendiği yerlerdir. Bununla birlikte merkezden gelen emir ve fermanların halka duyurulması ve vergilerin toplanması da mahkemelerin görevleri arasında bulunmaktadır¹⁰⁰⁸.

Osmanlı mahkemesi için özel bir binanın hangi tarihten itibaren ayrıldığı kesin olarak bilinmemekte¹⁰⁰⁹ ise de 1199/1785 yılında Safranbolu’da bir mahkeme bulunmaktadır¹⁰¹⁰. İncelenen dönem içerisinde Safranbolu mahkemesine yapılan görevli atamaları, tarih sırasına göre aşağıda yer almaktadır.

Mahkemede muhızır olan Ali’nin görevinden azledilerek yerine El-hac Mehmed muhızır tayin edilmiştir. (26 Şevval 1218/8 Şubat 1804)¹⁰¹¹. Mahkemede mukayyid olan

¹⁰⁰⁴ Erdal Kadem, “Safranbolu’nun Turizm Potansiyeli” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998), 80.

¹⁰⁰⁵ Kadem, “Safranbolu’nun Turizm Potansiyeli”, 80.

¹⁰⁰⁶ Fahrettin Atar, “Mahkeme”, *DİA*, Cilt 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 338.

¹⁰⁰⁷ İsmail Doğan, “Klasik Dönem Osmanlı Mahkemeleri”, *Kafdağı*, Cilt 4, Sayı 2 (Haziran 2019): 200.

¹⁰⁰⁸ Şeniz Anbarlı Bozatay, Konur Alp Demir, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 10 (Haziran 2014): 76.

¹⁰⁰⁹ Mehmet Akif Aydın “Mahkeme”, *DİA*, Cilt 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 343.

¹⁰¹⁰ 9 Rebiülevvel 1199 tarihli Safranbolu’ya ait menzilat, avarız ve harc-ı Bab masraflarının yer aldığı belgede iki yüz yetmiş beş kuruş mahkeme harcının olduğu ifade edilmektedir. Bk., Şahin, “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iye Sicili Transkribi”, 16.

¹⁰¹¹ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 37.

Seyyid Ahmed b. Seyyid Halil'in ölümüyle naib İbrahim arzıyla yerine büyük oğlu Seyyid Mehmed Tahir b. Seyyid Ahmed tayin edilmiştir (18 Rebiülahir 1220/16 Temmuz 1805)¹⁰¹². Mahkemede ikinci kâtip olarak görev yapan Seyyid Ali'nin ölümü üzerine naib Seyyid Yakub'un arzıyla ilgili vazifeye Halil b. Ali atanmıştır (15 Zilkade 1225/12 Aralık 1810)¹⁰¹³. Mahkemede mukayyid olan Seyyid Mehmed Tahir b. Esseyyid Ahmed'in çocuksuz ölümü üzerine naib Hüseyin'in arzıyla ilgili göreve Esseyyid Ali tayin edilmiştir (11 Recep 1226/1 Ağustos 1811)¹⁰¹⁴. Mahkemede mukayyid olan Seyyid Ali b. Mehmed'in ölümüyle naib Seyyid Yakub'un arzıyla ilgili göreve Seyyid Mehmed Emin b. Mustafa tayin edilmiştir (12 Cemaziyelahir 1230/22 Mayıs 1815)¹⁰¹⁵. Mahkemede kâtip olan Seyyid Abdullah'ın ölümü üzerine naib Osman Rıza arzıyla ilgili vazifeye Seyyid Yakub tayin edilmiştir (22 Şaban 1234/16 Haziran 1819)¹⁰¹⁶. Mahkemede kâtip olan Seyyid Hüseyin'in ölümü üzerine naib Hafız Ahmed'in arzıyla ilgili vazifeye Derviş İsmail tayin edilmiştir (17 Muharrem 1235/5 Kasım 1819)¹⁰¹⁷. Mahkemede kâtip olan Seyyid Yakub'un vefatıyla naib Seyyid Emin Abdulkadir arzıyla ilgili göreve merhumun oğlu Seyyid Mustafa tayin edilmiştir (19 Şevval 1243/4 Mayıs 1828)¹⁰¹⁸. Mahkemede kâtip olan Derviş İsmail'in ölümü üzerine kadı Seyyid Emin Abdulkadir arzıyla ilgili göreve merhumun kardeşi Tahir Ömer Nuri b. Ahmed tayin edilmiştir (17 Rebiülahir 1245/16 Ekim 1829)¹⁰¹⁹. Mahkemede kâtip olan Tahir Ömer Nuri b. Ahmed'in çocuksuz olarak ölümü üzerine kadı Seyyid Emin Abdulkadir arzıyla ilgili göreve Seyyid Osman b. Seyyid Yakub tayin edilmiştir (9 Şaban 1245/3 Şubat 1830)¹⁰²⁰. Mahkemede mukayyid olan Seyyid Mehmed Emin b. Mustafa'nın ölümü üzerine naib İsmail'in arzıyla ilgili göreve merhumun oğlu Seyyid Mehmed tayin edilmiştir (13 Cemaziyelahir 1248/7 Kasım 1832)¹⁰²¹.

1260-1261/1844-1845 yıllarında mahkemede kâtiplik yapan Yakupefendizade Mustafa Efendi, Tokatlı köyünün 4. hanesinde ikamet etmekte olup yıllık tahmini geliri 829 kuruş, devlete verdiği vergi-i masusa ise 70 kuruştur¹⁰²². Yine aynı yıllarda muhızır

¹⁰¹² VGM. HD., 545, 210.

¹⁰¹³ VGM. HD., 566, 49.

¹⁰¹⁴ VGM. HD., 566, 49.

¹⁰¹⁵ VGM. HD., 546, 187.

¹⁰¹⁶ VGM. HD., 546, 188.

¹⁰¹⁷ VGM. HD., 546, 188.

¹⁰¹⁸ VGM. HD., 549, 169.

¹⁰¹⁹ VGM. HD., 550, 167.

¹⁰²⁰ VGM. HD., 550, 167.

¹⁰²¹ VGM. HD., 550, 167.

¹⁰²² ML.VRD.TMT.d., 4553, 5.

görevinde bulunan Karakanoğlu Mehmed, aynı köyün 22. hanesinde ikamet etmekte olup yıllık mesleki geliri 150 kuruş olmak üzere toplam yıllık tahmini geliri 220,5 kuruştur. Mehmed'in devlete verdiği senelik vergi-i mahsusa ise 70 kuruştur¹⁰²³

2.3.6. Kiliseler

Hristiyan mabetlerinin ayırım yapmaksızın tümünü karşılayan kilise kelimesi, Arapça kaynaklarında kenîse¹⁰²⁴ olarak ifade edilirken, Osmanlı arşiv belgelerinin bazılarında kilise¹⁰²⁵ bazılarında ise kenîsa¹⁰²⁶ şeklinde geçmektedir.

Osmanlı Devlet'inde kilise, manastır, havra gibi zimmi reyanın ibadethanelerine yönelik politikalar İslam hukuku çerçevesinde ele alınmış, yeni kilise ve diğer gayrimüslim ibadethanelerinin yapımına izin verilmemiştir. Mevcut ibadethanelerin tamir edilmesi ya da yeniden inşa edilmesi padişahın onayına bağlı olarak yapılırırken onarım esnasında yapıların genişletilmesi veya yükseltilmesi yasaklanmıştır¹⁰²⁷. Nitekim Safranbolu'da Zimmiyan-i Kıran Mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyünde bulunan iki kilisenin tamire ihtiyacı talebi neticesinde kaydedilen keşif raporunda, kiliselerin yükseklik ve genişliklerinin tüm ayrıntılarıyla belirtilmesi bu yasaktan kaynaklanmış olmalıdır¹⁰²⁸.

Kıran Köy Kilisesi: Safranbolu'nun Zimmiyan-i Kıran mahallesinde bulunan kilise, Hagios Stephanos, Aziz Stephanos, Aya Stefanos, Rum Kilisesi, Sen Stefan, Büyük Kilise, St. Stephen, Stefan¹⁰²⁹ ve Ayios Stefanos¹⁰³⁰ gibi farklı şekillerde adlandırılmıştır. M.S. 515 yılında yapıldığı anlaşılan bu kiliseye¹⁰³¹ ait ilk belge, kilisenin yanındaki boş araziye bir mektep ile dört-beş odadan oluşan bir hastahane inşası talebi ile ilgilidir. Belgede bu talep, köy reyası tarafından yetkililere iletilmiş ve Kastamonu mal müdürü Hüseyin Hüsnü Efendi, arazi ile ilgili tahkikat başlatmıştır. Yapılan incelemede, bu inşaatların yapılacağı arsanın yüz yıldan daha uzun süredir

¹⁰²³ ML.VRD.TMT.d., 4553, 11.

¹⁰²⁴ Levent Öztürk, "Kilise", *DİA*, Cilt 26 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 14.

¹⁰²⁵ SŞSC.d., 2128, 2.

¹⁰²⁶ BOA. A.) MKT., 92/67, 1.

¹⁰²⁷ Aşkın Koyucu, "Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı 16, Yıl 12 (Bahar 2014): 37.

¹⁰²⁸ Kıran mahallesi ve Yazı köyünde bulunan kiliselerin keşif raporu için bk., Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 86-87; SŞSC.d., 2128,2.

¹⁰²⁹ Gür, Soykan, "Safranbolu, Hagios Stephanos Manastırı (Kilise Metropolithane, Inas Mektebi, Iskalion Mektebi)", 556.

¹⁰³⁰ Şenyurt, "Safranbolu Kıranköy Ayios Stefanos Kilisesi ve Çevresinde Yapılaşma Girişimlerine İlişkin Bilinmeyen Bir Kroki ve Arşiv Belgesi", 193.

¹⁰³¹ Şenyurt, "Safranbolu Kıranköy Ayios Stefanos Kilisesi ve Çevresinde Yapılaşma Girişimlerine İlişkin Bilinmeyen Bir Kroki ve Arşiv Belgesi", 197.

mahalle ahalisinden Andonoğlu Acı Dimitri'nin mülkü olduğu, arsanın İslam mahallesi dâhilinde olmadığı, sonrasında ise köylüsü Dimitri ile kızı Urliya'ya yarı yarıya ortaklaşa 1700 satıldığı ve daha sonrasında kilise mütevellişi Acı Yorgi'ye satılarak kilise arsasına dâhil edildiği rapor edilmiştir (25 Şaban 1263/8 Ağustos 1847)¹⁰³².

Yazı Köy/Aya Mihail Kilisesi: Safranbolu'nun Yazı köyünde bulunan kilisenin özgün ismine veya inşa tarihine ilişkin herhangi bir kaynak bulunmadığı¹⁰³³ iddiasına karşın yapılan inceleme neticesinde kilisenin, Aya Mihail Kilisesi adıyla anılan bir Rum kilisesi¹⁰³⁴ olduğu tespit edilmiştir. İncelenen dönemde kiliseye ait ilk kayıтта, Safranbolu'da Kıran mahallesinde ve Yazı köyünde bulunan kadim kiliselerin yıkılmaya yüz tuttuğundan bahisle tamir edilmesi, mahallin reayası ve Rum Patriği ile İstanbul metropolitanı tarafından istendiği, Viranşehir voyvodası El-hac Ahmedzade İbrahim Ağa'ya iletilmiş o da bu durumu yetkililere arz ederek kiliselerin tüm detaylarını ortaya koyan bir rapor hazırlatmıştır. Neticede Şeyhülislam Mevlâna Ahmed Esad'dan harap olan reayaya ait olan ibadethanelerin tamiri konusu hakkında fetva alınmış ve kiliselerin tamir edilmesine karar verilmiştir (29 Recep 1219/3 Kasım 1804). Sonrasında kiliselerin tamir edilmesini isteyen kişilerin birileri tarafından zarara uğratılmaları söz konusu olmuş ve bu konuda da tahkikat başlatılmıştır (15 Şevval 1219/17 Ocak 1805). 25 Şevval 1219/27 Ocak 1805 tarihinde ise kilisenin onarım görülecek yerlerin tümü en ince ayrıntılarıyla tespit edilmiş ve tamirine başlanmıştır¹⁰³⁵. Daha sonraki yıllarda zamanla harap olan kilisenin, reayanın durumu yetkililere bildirmesi üzerine aslına uygun bir şekilde hiçbir ilavede bulunmamak şartıyla tamir edilmesine karar verilmiştir (15 Şaban 1264/17 Temmuz 1848)¹⁰³⁶.

2.3.7. Han ve Hamamlar

Sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim, şehirlerin silüetlerine etki eden yapıların artış ve çeşitlenmesinde en önemli amillerden biridir. Zira bir şehirdeki sosyal binaların sayısı ve çeşitliliği o yerin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimiyle yakından alakalıdır.

¹⁰³² BOA. A.} MKT., 92/67, 1.

¹⁰³³ Soykan, Gür, "Safranbolu, Yazıköy Kilise (Mimari, Süsleme, Liturjik Elemanlar)", 107.

¹⁰³⁴ SŞSC.d., 2128, 2.

¹⁰³⁵ Özçiçek, "2113 Nolu Safranbolu Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)", 84-87.

¹⁰³⁶ SŞSC.d., 2128, 2.

Özellikle han¹⁰³⁷ ve hamam gibi¹⁰³⁸ ticari yapılar, toplumsal ilerlemeye paralel olarak gelişen yoğun ekonomik faaliyetler¹⁰³⁹ neticesinde çeşitli ihtiyaçları karşılamak amacıyla inşa edilmişlerdir.

18. yüzyıl coğrafyacılarından Uluslu İbrahim Hamdi Efendi kaleme aldığı eserinde Safranbolu'nun çeşitli özelliklerinin yanı sıra iki hamamı olduğu ve Cinci Hoca'nın mükemmel bir han yaptırdığından bahsetmiştir¹⁰⁴⁰. İnceleme dönemi olan 19. yüzyılın ilk yarısında da sözü geçen han ve hamamların varlıklarını devam ettirdikleri görülmektedir.

Cinci Hanı: Anadolu'nun kuzeyindeki Asya-Avrupa ana ticaret yolunu Karadeniz'e bağlayan Gerede-Sinop kervan yolu üzerinde önemli bir konaklama noktası olan Safranbolu'da¹⁰⁴¹ 1054-1055/1645 yılında Kazasker Karabaşzade Hüseyin Efendi (Cinci Hoca) tarafından ticari amaçla yaptırılmıştır. Çeşme mahallesinde¹⁰⁴² Osmanlı şehir hanlarının klasik plan şemasına göre yapılmış olan hanın, başlangıçta 65 olan oda sayısı, zamanla 180'e çıkarılmış ve ayrı ayrı kişilere satılmıştır¹⁰⁴³. İncelenen dönemde hana ait tek arşiv belgesi, Safranbolu sakinlerinden olup 15 sene önce vefat eden Dağdelenoğlu Hacı Süleyman'ın 70 seneden fazladır sahip olduğu Cinci Han'ındaki odasında gizlenen atik sikkeli otuz beş bin kuruşluk altınların akibetiyle alakalıdır (3 ve 7 Cemaziyelahir 1229/23-27 Mayıs 1814)¹⁰⁴⁴.

Safranbolu'da bulunan hamamlara gelince, kazada Eski Hamam, Cinci Hamam, Kıranköy'de iki Gâvur hamamı, çarşıda Çiçek Hamamı, Dere Hamamı, Gümüş Hamamı¹⁰⁴⁵ ve Hatuncuk Hamamı¹⁰⁴⁶ olmak üzere sekiz hamam tespit edilmiştir.

¹⁰³⁷ Han ve kervansarayların kuruluş amaçları ve buralarda verilen hizmetler farklılık arz etmekle beraber bu binaların tesis edilmesinde ana faktör ticari zihniyettir. Bk., Ali İlca, Çorum'da Tarihi Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Velipaşa) Hanı ve Vakfıyesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 9 (Ocak 2000): 3.

¹⁰³⁸ Osmanlı döneminde hamamlara fazla önem verilmesinin altında iki önemli neden yatmaktadır. Bunlardan birincisi hamamların iyi gelir getiren ticarethaneler olmasıdır. Bk., Elif Çelik, Ali Işık Aydemir, "Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri", *Kent Akademisi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2 (Yaz 2018): 278.

¹⁰³⁹ Evindar Yeşilbaş, "Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi Şehir-içi Hanları Üzerine Değerlendirme", *Belleten*, Cilt 79, Sayı 286 (Aralık 2015): 877.

¹⁰⁴⁰ Çelebi, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Coğrafya Yazarı Uluslu İbrahim Hamdi Efendi ve Bilinmeyen Yönleriyle Tarihsel Coğrafyamız*, 72.

¹⁰⁴¹ Sevgi Aktüre, Tanrı Şenyapılı, "Safranbolu'da Mekânsal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 1976): 63-64.

¹⁰⁴² Rüyeyda Yetiş, Yüksel Turcan, Ahmet Emre Dinçer, "Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi", *Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu* (İstanbul: 2018): 501.

¹⁰⁴³ Selda Kalfazade, "Cinci Hanı", *DİA*, Cilt 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 15.

¹⁰⁴⁴ BOA. C.ML., 107/4721, 1-8.

¹⁰⁴⁵ A. Esra Bölükbaşı Ertürk, "Osmanlı Döneminde Safranbolu Su Mimarisi" (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004), 50.

¹⁰⁴⁶ Taş, "16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları", 205.

Ancak incelenen dönem içerisinde bu hamamlarla ilgili herhangi bir arşiv belgesine tesadüf edilemediğinden Eski Hamam, Cinci Hamam ve Gâvur hamamından biri dışındakilerin incelenen dönem içerisinde var olup olmadıkları hakkında bilgiye rastlanılmamıştır.

Eski Hamam/Süleyman Paşa Hamamı: Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından yaptırılan ve kendi camiine vakfedilen hamam¹⁰⁴⁷, Karaali mahallesinde bulunmaktadır¹⁰⁴⁸. Günümüzde varlığını sürdüren yapı ile ilgili incelenen dönem içerisinde herhangi bir arşiv belgesine tesadüf edilmemiştir.

Rum Hamamı (Gâvur Hamamı): Günümüzde varlığını sürdüren hamam, Kırın mahallesinde bulunmakta olup “Gâvur Hamamı” olarak bilinmektedir. Yapım tekniği, kullanılan malzemeler gibi taşıdığı birtakım özellikleriyle 14. yüzyıl öncesi Anadolu hamamları ile benzerlik gösterdiği¹⁰⁴⁹ bilgisinden hamamın bu dönemlerde inşa edildiği çıkarımı yapılabilir. Günümüzde varlığını sürdüren yapı ile ilgili incelenen dönem içerisinde herhangi bir arşiv belgesine tesadüf edilmemiştir.

Yeni Hamam/Cinci Hamamı: Çeşme mahallesinde bulunan hamam, 1054-1055/1645 yılında Kazasker Karabaşzade Hüseyin Efendi (Cinci Hoca) tarafından inşa ettirilmiştir¹⁰⁵⁰. Cinci Han ile birlikte yapılmış olan hamam, hanın tamamlayıcısı olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁵¹. Günümüzde varlığını sürdüren yapı ile ilgili incelenen dönem içerisinde herhangi bir arşiv belgesine tesadüf edilmemiştir.

İncelenen dönem içerisinde yukarıda zikredilen bu han ve hamamlar dışında Safranbolu’da şahıs¹⁰⁵² ve vakıf malları arasında da birkaç han ve hamam kaydı bulunmaktadır¹⁰⁵³.

¹⁰⁴⁷ Taş, “16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları”, 205.

¹⁰⁴⁸ Yetiş, Turcan, Dinçer, “Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi”, 501.

¹⁰⁴⁹ Aysun Özköse, “Çöplükten Tarih Çıkartmak- Eski Rum Hamamı Krantoros’un Yeniden Canlandırılması”, *Mimarlığın Sosyal Forumu 21-23 Ekim 2010*, Ankara, (<https://www.academia.edu/3089538>). (Erişim tarihi 24.09.2021).

¹⁰⁵⁰ Yetiş, Turcan, Dinçer, “Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi”, 501.

¹⁰⁵¹ Esin Kahya, “Safranbolu’daki Belli Başlı Kurumların Yapılanması”, *1. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 115.

¹⁰⁵² Safranbolu’nun Hacıdurmuş mahallesinin 6. hanesinde Hacıbakıoğlu Ali’nin 67,5 kuruş, 15. hanesinde ikamet etmekte olan Hacıbakıoğlu Hacı Mehmed’in 37,5 kuruş ve Hacıbakıoğlu Ahmed’in 18 kuruş olmak üzere - lakaplarından akraba oldukları anlaşılan üç kişinin çeşitli oranlarda hisseleri bulunduğu- toplam senelik kirası 123 kuruş olan üç harabe han kaydı bulunmaktadır. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4560, 6-9; Yine merkez mahallelerden Karaali mahallesinin 4. Hanesindeki İmamhalifeoğlu İbrahim’in eşi Hatice Hatun’un 60 kuruş, aynı mahallenin 9. Hanesinde ikamet etmekte olan Hidayetoğlu Mustafa Bey’in 30 kuruş olmak üzere iki kişinin çeşitli oranlarda hisseleri olduğu senelik kirası toplam 90 kuruş olan iki han kaydı bulunmaktadır. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4532, 5-7.

¹⁰⁵³ Çeşme mahallesinin 5. Hanesinde ikamet etmekte olan İzzet Paşa vakfının mütevellisi Emirhocaoğlu El-hac Mehmed’in tasarrufunda bulunan senelik kirası 120 kuruş olan bir adet harebe han, bk., ML.VRD.TMT.d., 4537, 5; Hamide Hatun Vakfı mütevellileri Cami-i Kebir mahallesinin 13. Hanesinde ikamet etmekte olan Mukayyidoğlu

2.4. Safranbolu'nun Folklorik Unsurları

Bir ulusun, belirli bir bölge halkının ya da bir kentin maddi manevi alandaki geleneksel kültür unsurlarını ve yaşama biçimlerini bilimsel yöntemlerle, derleyen, sınıflayan, çözümleyen yorumlayan ve son aşamada bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bilim dalı olan folklor, halk bilim olarak da bilinmektedir¹⁰⁵⁴. Kişilerin günlük hayatta kullandıkları her türlü eşya kültürel unsur olarak folklorun ilgi alanına girdiğinden geçmişte zaruri ihtiyaç olarak kullanılan birçok eşya, günümüzde folklorik unsur olarak değerlendirilmektedir.

Folklorik malzemelerin yer aldığı en önemli kaynaklardan biri şüphesiz şer'iyye sicillerinde bulunan tereke kayıtlarıdır. Türk maddi kültürünün veri kaynağı olan bu kayıtlardan kişilerin geride bıraktıkları kıyafetler, ziynet eşyaları, silahlar, mefruşat, aydınlatma araçları gibi çeşitli eşya dökümüne ulaşılabilir¹⁰⁵⁵. Böylece kişilerin evlerinin nasıl döşenmiş olduğu, günlük meşguliyetleri ile nasıl vakit geçirdikleri gibi birçok konuyu tespit etmek mümkün olacaktır¹⁰⁵⁶.

Bölgenin en güçlü folklor varlığına sahip olan Safranbolu¹⁰⁵⁷, incelenen dönem içerisinde tutulmuş tereke kayıtları sayesinde tasvir edilmeye çalışılmıştır. Bu kayıtlar incelendiğinde Safranbolu'da yaşayan insanların kullandığı kıyafet ya da mefruşatlarda kadife¹⁰⁵⁸ basma, kutni, çuha¹⁰⁵⁹, canfes, sevayi¹⁰⁶⁰ aba¹⁰⁶¹, bez, kotoni¹⁰⁶² ve patiska¹⁰⁶³ gibi kumaşlar tercih edilirken bu eşyaları nitelemek için de tüllü¹⁰⁶⁴, sırmalı¹⁰⁶⁵ alaca,

Feyzullah, 14. Hanesindeki Mukayyidoğlu Ahmed ve 75. Hanede ikamet etmekte olan Mukayyidoğlu Hacı Abdullah'ın tasarruflarında bulundurdıkları vakıf malları arasında senelik kirası 700 kuruş olan 2 hamam ile senelik kirası 700 kuruş olan 1 han yer almaktadır. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4543, 12-33; Son olarak Babasultan mahallesinin 9. Hanesinde ikamet etmekte olan Hüseyin Kethüda Vakfı mütevellileri Sütçüoğlu Emin, 95. Hanesinde Sütçüoğlu Hacı Osman Efendi ve 149. Hanesindeki Sütçüoğlu Hüseyin'in tasarrufunda bulunan vakıf malları arasında senelik kirası 14 kuruş olan 1 han ile senelik kirası 7 kuruş olan 1 hamam kaydı bulunmaktadır. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4546, 7-35-52.

¹⁰⁵⁴ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977), 7-15.

¹⁰⁵⁵ Safranbolu'ya ait transkript edilmiş şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtlarından hareketle kazada kullanılan tüm eşya çeşitleri hakkında geniş bilgi için bk., Zeki Tekin, Hatice Ceylan, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri", *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 6 (2017).

¹⁰⁵⁶ Fekete Lajos, "XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi", çev., M. Tayyib Gökbilgin, *Belleten*, Cilt 43, Sayı 170 (Nisan 1979'dan ayrı basım): 460.

¹⁰⁵⁷ Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), 15.

¹⁰⁵⁸ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 142.

¹⁰⁵⁹ SŞSC.d., 2122, 127a-b, (21 Rebiülevvel 1259/21 Nisan 1843).

¹⁰⁶⁰ SŞSC.d., 2128, 38b, (21 Safer 1265/16 Ocak 1849).

¹⁰⁶¹ SŞSC.d., 2127, 70b, (15 Rebiülevvel 1264/20 Şubat 1848).

¹⁰⁶² Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 299.

¹⁰⁶³ SŞSC.d., 2128, 32b, (5 Şaban 1264/7 Temmuz 1848).

¹⁰⁶⁴ SŞSC.d., 2120, 97b, (25 Şevval 1253/22 Ocak 1838).

¹⁰⁶⁵ SŞSC.d., 21220, 96a, (15 Zilkade 1253/10 Şubat 1838).

simli¹⁰⁶⁶ ve neredeyse tüm sicillerde geçen atik (eski), cedid (yeni), köhne (yıpranmış), müsta'mel (kullanılmış), sagir (küçük), kebir (büyük) şeklinde sıfatlar kullanılmıştır.

2.4.1. Safranbolu'da Kullanılan Giyim Eşyaları ve Takılar

İslam ve Türk dünyasında olduğu gibi Osmanlı döneminde de devlet ve ileri gelenleri tarafından üzerinde durulan kıyafet, gelenek ve dini değerler bakımından giyilmesi önerilen önerilmeyen, câiz olan ya da olunmayan şeklinde sınıflandırılarak sosyal bir boyut kazanmış¹⁰⁶⁷ ve devlet bu konuda bazı düzenlemelerde bulunmuştur¹⁰⁶⁸.

Kişilerin maddi olanaklarına, sosyal statülerine, dinlerine, yaşanılan coğrafi mekânın özelliklerine göre değişen kıyafetler, kültürel zenginliğin en önemli göstergelerinden biridir.

İncelenen dönem içerisinde Safranbolu'da kadınların giydikleri kıyafetler yukarıdan aşağıya doğru değerlendirildiğinde kadınların başta yaşmak¹⁰⁶⁹ kullandıkları görülmektedir. Müslüman kadınların sokakta ferace giydiklerinde kullandıkları yaşmak, biri yukarıdan biri aşağıdan olmak üzere gözlerin önüne bir aralık bırakacak şekilde iki parçadan oluşmakta olup beyaz dülbentden yapılmış bir başörtüsüdür. Bu örtü sayesinde kadının yalnız kaş ve gözleri görünmekteydi¹⁰⁷⁰.

Safranbolu gayrimüslim kadınlara bakıldığında ise dikkati çeken başlığın tepelik olduğu görülmektedir. Tepelikler sim olabildiği gibi kayıtlarda feste tepelik şeklinde de geçmektedir¹⁰⁷¹. Madeni kadın serpuşu olarak değerlendirilen tepelikler, saç üzerine oturtularak kullanıldığı gibi fesler üzerine de kullanılmıştır. Altın, gümüş, yaldızlı bakırdan fes tablasını örtecek biçimde oymalı nakışlı madeni bir levha olan tepelikler, fırdolayı kenarı ziynet altınları ya da inciler, inci püskülcükler asılarak süslenilmekteydi¹⁰⁷².

¹⁰⁶⁶ SŞSC.d., 2121, 20a, (23 Safer 1254/18 Mayıs, 1838).

¹⁰⁶⁷ Mehmet İpşirli, "Kıyafet", *DİA*, Cilt 25 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 510.

¹⁰⁶⁸ Devletin özellikle gayrimüslim vatandaşlar ile kadınların kıyafetleri konusunda bazı düzenlemelerde bulunarak kısıtlamalara gittiği bilinmektedir. Devletin gayrimüslimlerin kıyafetlerinde belirlediği kurallar ve kısıtlamalar için bk., İpşirli, "Kıyafet", *DİA*, 510; Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi* (İstanbul: Risale Yayınları, 1990), 48-49. Devletin kadın kıyafetlerinde belirlediği bazı kurallar ve kısıtlamalar için bk., Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü* (Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, 8-9; BOA. A.MKT., 4/68, 1; BOA. C.DH., 60/2985, 1.

¹⁰⁶⁹ SŞSC.d., 2121, 4b.

¹⁰⁷⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 241-242.

¹⁰⁷¹ SŞSC.d., 2121, 20a.

¹⁰⁷² Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 227.

Safranbolu erkeklerinin başlık olarak kullandıkları eşyalara bakıldığında zimmi erkeklerin kara sarık, külah fes¹⁰⁷³, Müslüman erkeklerin ise çuhadan yuvarlak tepeli ve dilimli bir serpuş olan şubara/şobara¹⁰⁷⁴, sarık¹⁰⁷⁵ külah¹⁰⁷⁶ çuha kukuleta¹⁰⁷⁷, fes¹⁰⁷⁸, kavuk¹⁰⁷⁹ ve abaniyeyi tercih ettiği görülmektedir. Aslında beyaz bir bez olan ağabâniden yapıldığı için bu ismi alan bu tür sarıklar, genellikle esnaf tabakası ve tüccarlar tarafından tercih edilmiştir¹⁰⁸⁰. Ancak kayıtlarda bunların saç kıllı abaniye olarak ifade edilenlerine de rastlanılmıştır¹⁰⁸¹. Bazı erkek terekelerinde birden fazla abaniyeye rastlanması bunların Safranbolu’da yaygın olarak kullanıldığını akla getirmektedir. Örneğin Safranbolu’nun Hacıbeyli Mahallesi sakinlerinden Kastamonulu Hacı Mehmed’in terekesinde biri köhne, biri sagir olmak üzere 4 adet abaniye kaydı bulunmaktadır¹⁰⁸².

Safranbolu’da genellikle Müslüman kadınların dış kıyafet olarak giydikleri ferâceler, tereke kayıtlarında çoğunlukla peçe, yaşmak¹⁰⁸³ ve kadınların dışarı çıkarken büründükleri kare (değirmi) çarşaf olarak ifade edilen car¹⁰⁸⁴ ile birlikte yazılmışlardır¹⁰⁸⁵. Feraceler kadınlar gibi erkeklerin de giyebildiği bir kıyafet iken kadınlarda iki parça halinde olup çarşaftan önce kadınların tesettür amacıyla giydikleri bir çeşit üslüktür. Çuha, sof ve fantezi kumaşlardan yapılabilen ferâceler, aşırı süslü olduklarında devletin yasaklamalarına maruz kalmış bir kıyafet türüdür¹⁰⁸⁶. Bunun yanında kadınların dışarıda manto üzerine örttükları geniş örtü olarak bilinen mahrama/makrama¹⁰⁸⁷ da Safranbolu kadınlarının dış kıyafetleri arasında yer almaktadır.

Dış kıyafet olarak kaftan tercih eden zimmi kadınların çeşitli kumaş veya özellikleri belirtilen kıyafetleri bulunmaktaydı. Örneğin; Safranbolu’nun Zimmiyan-i Kırın Mahallesi sakinelerinden İstoz kızı Despîne’nin terekesinde iki adet iplik alaca

¹⁰⁷³ SŞSC.d., 2126, 20a.

¹⁰⁷⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 219; SŞSC.d., 2120, 96a.

¹⁰⁷⁵ SŞSC.d., 2125, 15a.

¹⁰⁷⁶ SŞSC.d., 2128, 32b.

¹⁰⁷⁷ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹⁰⁷⁸ Soytürk, Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 429.

¹⁰⁷⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 130.

¹⁰⁸⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 10.

¹⁰⁸¹ SŞSC.d., 2128, 3a.

¹⁰⁸² SŞSC.d., 2128, 32b-33a.

¹⁰⁸³ SŞSC.d., 2121, 4b.

¹⁰⁸⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*,

¹⁰⁸⁵ SŞSC.d., 2121, 19b.

¹⁰⁸⁶ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 107.

¹⁰⁸⁷ SŞSC.d., 2126, 8a.

entari, müsta'mel kutni entari, Bursa çiçekli entari, alaca entari, köhne entari, beyaz entari, yirmi iki gömlek, yirmi uçgur, sîm-kâr kuşak, iki sîm kuşak, tel kemer, hırka, iki çift papuç¹⁰⁸⁸ yer almaktaydı. Ayrıca bir çeşit zırh olarak ifade edilen cebe¹⁰⁸⁹ de zimmi kadınların dış kıyafetleri arasında sayılabilir.

Safranbolu erkeklerinin tercih ettiği dış kıyafetlerden olan fermene, çuha veya abadan yapılmış kolsuz vücudu kavrayan ve önden çapraz kavuşan bir yelek türüdür¹⁰⁹⁰. Genellikle zengin kişilerin tercih ettiği kürk¹⁰⁹¹, yağmurluk¹⁰⁹², kayıtlarda çoğunlukla pantol ile birlikte yazılan¹⁰⁹³ ve Avrupa kesimi bir ceket olarak ifade edilen setire/setri/setre¹⁰⁹⁴, yüksek tabakadan ve ulemâ efendilerin giydiği bir nevi cübbe olan biniş (binniş)¹⁰⁹⁵, hırka, yelek¹⁰⁹⁶ ve cübbe Safranbolu erkeklerinin tercih ettiği dış üst giysilerindedir. Nitekim Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Ali Ağa'nın yardımcılarında olup Safranbolu'da vefat eden Şâtır Mustafa Ağa'nın geride bıraktığı eşyaların arasında müst'mel çuka cübbe, şalvar, müsta'mel çuka yeşil biniş, köhne kısa kürk, kısa müsta'mel entari, yelek, müsta'mel kuşak, müsta'mel yeşil şal bulunması¹⁰⁹⁷ Safranbolu'daki üst tabakadan erkeklerin ne türden kıyafetler giydiğini göstermesi bakımından güzel bir örnektir.

Safranbolu kadınlarının ve erkeklerinin ortaklaşa giydiği üst kıyafet türü entari, gömlek ve fistandır. Kayıtlarda entari, kutni, müsta'mel şeytan alacası, boğazi, köhne iplik alaca, beyaz kısa erkek kutni entari şeklinde genellikle kullanıldığı kumaş türüyle ya da farklı özellikleriyle birlikte nitelendirilmiştir. Diğer bir ortak kullanıma sahip olan gömleğin ise kumaş türünden bahsedilmemiştir¹⁰⁹⁸.

Bol ve hatları belli etmeyen alt giysisi olan şalvar da erkek ve kadınların tercih ettiği bir kıyafet türü iken¹⁰⁹⁹ pantolonun ise yalnız erkekler tarafından kullanıldığı görülmektedir¹¹⁰⁰. Kayıtlarda genellikle birlikte yazılan mesh, papuç, çorap¹¹⁰¹, çizme,

¹⁰⁸⁸ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 112-113.

¹⁰⁸⁹ SŞSC.d., 2121, 20a.

¹⁰⁹⁰ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 112.

¹⁰⁹¹ SŞSC.d., 2127, 70a; SŞSC.d., 2128, 2b.

¹⁰⁹² SŞSC.d., 2122, 27b; SŞSC.d., 2127, 70b.

¹⁰⁹³ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹⁰⁹⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 205.

¹⁰⁹⁵ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 39.

¹⁰⁹⁶ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 130.

¹⁰⁹⁷ Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi", 114-115.

¹⁰⁹⁸ SŞSC.d., 2121, 20a; SŞSC.d., 2126, 19b-20a.

¹⁰⁹⁹ SŞSC.d., 2126, 19b-20a; SŞSC.d., 2121, 4b.

¹¹⁰⁰ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹¹⁰¹ SŞSC.d., 2126, 8a.

yemeni¹¹⁰²ve terlik¹¹⁰³ gibi ayak giysileri ile tereke kayıtlarının genelinde rastlanan ve *dize kadar olan kısa don* şeklinde tarif edilen dizlik de¹¹⁰⁴ iç giysisi olarak Safranbolu kadın ve erkeklerinin ortak olarak kullandığı kıyafetler arasında yer almaktadır.

Osmanlı geleneksel giyim-kuşamının vazgeçilmez unsuru olan uçkur, kemer ve kuşak Safranbolu kadın ve erkeklerinin de tercihi olmuştur. Bel kısmını sıcak ve sıkı tutmak için belden aşağı giysiler üzerine nühas, sim, yünden yapılmış kuşak ve uçgur takılırken kemer ise dış kıyafet olarak giyilen uzun ve bol kıyafetleri bel kısmında toplamak için tercih edilmiştir¹¹⁰⁵.

Safranbolu kadın ve erkeklerinin takı olarak taktığı ziynet eşyalarına bakıldığında erkeklerin yüzük ve saat¹¹⁰⁶, kadınların ise gümüş-altın yüzük, çangal başlı sim zincir¹¹⁰⁷, küpe¹¹⁰⁸, boyun altını¹¹⁰⁹, safir edna sim bilezik¹¹¹⁰, enteşe/bilezik, akçe dizisi gümüş, gümüş askı zinciri, gümüş kırık düğme, altı yıldız bir bacaklı altın ve gümüş gergandanlık, gümüş saç bağı, altın kaşlı yüzük, kuşak baltası¹¹¹¹ gibi takıları tercih ettikleri görülmektedir.

2.4.2. Safranbolu’da Kullanılan Ev Eşyaları

İnsanların evlerinde kullandıkları eşyalar, maddi imkânlarına, günlük meşguliyet alanlarına, ilgilerine ve zevklerine göre değişiklik gösterebilir. Bir eve girildiğinde ilk dikkati çeken eşyalar genellikle döşemelerdir.

İncelenen dönem içerisinde Safranbolu evlerine girildiğinde zeminde halı¹¹¹², kilimin¹¹¹³, beyaz, kıllı, alaca türleri, karalı, sarılı basma şilte, kara¹¹¹⁴ ve kıl sergi, kebe¹¹¹⁵, keçe¹¹¹⁶ ve beyaz post¹¹¹⁷ gibi döşeme eşyalarına rastlanılmakla birlikte perde

¹¹⁰² SŞSC.d., 2121, 4b.

¹¹⁰³ SŞSC.d., 2120, 96a.

¹¹⁰⁴ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 91.

¹¹⁰⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 130; SŞSC.d., 2126, 20a; SŞSC.d., 2121, 4b; Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 299; SŞSC.d., 2121, 20a.

¹¹⁰⁶ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 114-115.

¹¹⁰⁷ SŞSC.d., 2126, 8a.

¹¹⁰⁸ SŞSC.d., 2128, 38a.

¹¹⁰⁹ SŞSC.d., 2121, 20a.

¹¹¹⁰ SŞSC.d., 2127, 105a.

¹¹¹¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 112.

¹¹¹² SŞSC.d., 2128, 32b.

¹¹¹³ SŞSC.d., 2127, 105a.

¹¹¹⁴ SŞSC.d., 2126,

¹¹¹⁵ SŞSC.d., 2128, 38b.

¹¹¹⁶ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 143.

¹¹¹⁷ SŞSC.d., 2122, 5a.

olarak tülün¹¹¹⁸ kullanıldığı görülmektedir. Genellikle tüm evlerde oturma ya da yatma amacına hizmet eden sedirlerin üzerinde basma, bağda, bağda alaca, gibi kumaş türleriyle ifade edilen, yanlık ve köşe minderleri ile kayıtlarda mak'ad olarak ifade edilen yer minderleri ve seccadeler bulunmaktaydı¹¹¹⁹. Yatak odalarında kişilerin zevk ve maddi imkânlarına göre tercih ettiği çeşitli kumaşlardan yapılan döşek, yastık, çarşaf ve yorgan çeşitleri yer alırken bunları muhafaza etmek için hurç¹¹²⁰ kullanılmaktaydı. Bunun yanı sıra yatak odalarında bohçalara¹¹²¹ sarılan giysi ya da farklı eşyaların muhafaza edildiği selvi¹¹²², cam, tahta, çam gibi malzemelerden yapılmış büyük-küçük ebatlarda sandıklar¹¹²³ yer almaktaydı.

Safranbolu mutfaklarına girildiğinde terek adı verilen raflarda çorba, su gibi sulu şeyleri servis etmek için tas¹¹²⁴, maşraba¹¹²⁵, saplı taslar¹¹²⁶ ile tuzluk ve tencereler¹¹²⁷ bulunmaktaydı. Bunun yanında çevre ve mendil gibi değirmi bezden yapılan ancak bunlardan daha büyük ebattaki dudak ve elleri silmek için sofralarda herkesin önüne koyulan peçete olan yağlıklar¹¹²⁸ da mutfak eşyaları arasında yer almaktaydı. Ayrıca incelenen dönem Safranbolu mutfağında kuşane, kadayıf tepsisi, tepsi, pekmez tabesi, kazan, saç, saç ayak, ocak,¹¹²⁹ ocak demiri ve maşa¹¹³⁰, ibrik, bakraç, sini, sahan, çörek tabesi¹¹³¹, sepet¹¹³², melhedir denilen kapaklı bakır sahan¹¹³³, maşlak, süzgülü, yumurta tabesi gibi mutfak eşyalarının yanı sıra bal, tahin, zeytinyağı, buğday, karıklı, bulgur, pirinç¹¹³⁴ gibi gıdalar da yer almaktaydı.

Safranbolu'da çoğu evde bulunan kahve değirmeni, kahve fincanı, kahve tavası, kahve kesesi, fincan tepsisi¹¹³⁵ fincanları dıştan kavrayan metal veya çiçekli türleri olan zarflar¹¹³⁶ kazada kahve kültürünün oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bunun

¹¹¹⁸ SŞSC.d., 2120, 97b.

¹¹¹⁹ SŞSC.d., 2126, 8a; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 142; SŞSC.d., 2122, 5a-b, 127a-b; SŞSC.d., 2120, 97b.

¹¹²⁰ SŞSC.d., 2126, 19b.

¹¹²¹ SŞSC.d., 2128, 38b.

¹¹²² SŞSC.d., 2120, 96a.

¹¹²³ SŞSC.d., 2127, 70a-b; SŞSC.d., 2128, 39a.

¹¹²⁴ SŞSC.d., 2121, 4b.

¹¹²⁵ SŞSC.d., 2128, 38b.

¹¹²⁶ SŞSC.d., 2122, 5a.

¹¹²⁷ SŞSC.d., 2120, 96a.

¹¹²⁸ Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 238.

¹¹²⁹ SŞSC.d., 2122, 127a.

¹¹³⁰ SŞSC.d., 2125, 15a.

¹¹³¹ SŞSC.d., 2127, 105a.

¹¹³² SŞSC.d., 2128, 38b.

¹¹³³ SŞSC.d., 2122, 5a.

¹¹³⁴ SŞSC.d., 2127, 70a.

¹¹³⁵ SŞSC.d., 2120, 96a.

¹¹³⁶ Soytürk, "2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", 299.

yanı sıra diğer keyif verici ürünlerden tönbeği¹¹³⁷ nargilenin, tütün/duhan kesesi, çubuk takımı¹¹³⁸, duhan tablası¹¹³⁹ çubuk kesesi, mahlût sigara, enfiye¹¹⁴⁰ gibi malzemeler de Safranbolu’da sigara kullanımına işaret etmekteydi.

Safranbolu evlerinin çoğunda leğen, gügüm, ibrik, hamam takımı, hamam tası¹¹⁴¹, sabun¹¹⁴² çeşitli ebatlarda havlu¹¹⁴³, basma silecek, peştemal¹¹⁴⁴ gibi banyo eşyaları da bulunmaktaydı.

İncelenen dönem içerisinde Osmanlı evlerinin genelinde aydınlatma aracı olarak kullanılan mum Safranbolu’da da tercih edilen aydınlatma eşyaları arasında yer almaktaydı. Hatta bir terekede mum ve mum makasının¹¹⁴⁵ yer alması bu ürünün kişiler tarafından kolayca yapılabildiği izlenimini vermektedir. Bunun yanı sıra Safranbolu’da sarılı kandil¹¹⁴⁶, fener¹¹⁴⁷ de diğer aydınlatma araçları arasında görülmekteydi.

Safranbolu evlerinde bulunan kesici alet ve silahlara bakıldığında başta bıçak¹¹⁴⁸ olmak üzere makas, kalemtırış, kazıklı balta¹¹⁴⁹, kama, tabanca, seyf¹¹⁵⁰, balta, simli seyf, yapağı seyf¹¹⁵¹, çakı¹¹⁵², simli şişhane (tüfek türü)¹¹⁵³, sade tüfek gibi türlerin kullanıldığı görülmektedir. Safranbolu’da en yaygın kullanımı olan ateşli silah, tüfek iken yaygın olan bir diğer silah çeşidi ise kayıtlarda seyf olarak geçen kılıçtır.

İncelenen dönem içerisinde tutulmuş olan tereke kayıtlarında çok az da olsa kitaba raslanmış olup bunlar, kaynaklarda Mushaf-ı şerif olarak geçen Kur’an-ı Kerim¹¹⁵⁴, sagir İncil¹¹⁵⁵ ve Mülhime¹¹⁵⁶ gibi dini kitaplardır. Kişilerin geride bıraktığı eşyaların yer aldığı listeye Kur’an-ı Kerim ve İncil ile başlanması her iki dine ait

¹¹³⁷ SŞSC.d., 2128, 3b.

¹¹³⁸ SŞSC.d., 2120, 96a.

¹¹³⁹ SŞSC.d., 2122, 127a.

¹¹⁴⁰ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹¹⁴¹ SŞSC.d., 2126, 8a.

¹¹⁴² SŞSC.d., 2128, 33a.

¹¹⁴³ SŞSC.d., 2128, 39a.

¹¹⁴⁴ SŞSC.d., 2121, 4b.

¹¹⁴⁵ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹¹⁴⁶ SŞSC.d., 2126, 20a.

¹¹⁴⁷ SŞSC.d., 2115, 68a.

¹¹⁴⁸ SŞSC.d., 2127, 70b.

¹¹⁴⁹ SŞSC.d., 2122, 127a.

¹¹⁵⁰ SŞSC.d., 2127, 71a.

¹¹⁵¹ SŞSC.d., 2126, 2a-2b.

¹¹⁵² SŞSC.d., 2128, 33a.

¹¹⁵³ SŞSC.d., 2127, 70a-70b.

¹¹⁵⁴ SŞSC.d., 2115, 68a.

¹¹⁵⁵ SŞSC.d., 2126, 19b.

¹¹⁵⁶ SŞSC.d., 2127, 70b.

kitapların ne kadar itibar gördüğünün bir kanıtı sayılabilir. Nitekim mülhime de dini bir kitap olmasına rağmen listenin baş kısmında yer almamıştır.

Safranbolu’da yaşayan gayrimüslimlerin evleri de bu şekilde eşyalar ile donatılmıştı. Bu durumu daha iyi ortaya koymak adına tereke kayıtlarındaki bir müslime bir de gayrimüslime evinin eşyalarını zikretmek konun anlaşılabilirliği açısından faydalı olabilir.

Safranbolu’nun Babasultan Mahallesi sakinlerinden Kuyumcuoğlu Mehmed’in kızı Fatma’nın evinde Bursa kutnisi döşek, müstamel beledi döşek, basma yorgan müsta’mel, defa beledi döşek, defa basma yorgan, beledi yastık, kilim, seccade, basma minder, ev basması minder, Bursa ve ev basması yastık, köhne kilim, müsta’mel sevayî entari, müsta’mel kutni entari, müsta’mel kutni işlik, ...kuşağı, müsta’mel kutni ve buruşa diz bezi, Müsta’mel çuka ferrace ve makrama ve peçe, gömlek, müsta’mel el çeki, tencere, leğen, defa nuhas sahn, tencere, çorba tası, mesh ve pabuç ve çorap çift, müsta’mel hamam takım, sim önlük kuşak ve kulağı, köhne sim eşli kulağı, sahn, tepsi, melhedir, çorba tası, su tası, sini, hamam tası, güğüm, sini, neşrebe, leğen maa ibrik, mahmudiye nısfî, sim yüzük, altın yüzük, nısfîye altın, yirmilik altın, çankal başlı sim zincir, müteveffanın üzerinden çıkan köhne elbise bulunmaktaydı.

Safranbolu’nun Zimmiyan-i Yazı köyü sakinelerinden Deliacioğlu’nun eşi Meryem veledi Kirol’un evinde ise kutni entari, müsta’mel alaca entari, müsta’mel şeytan alacası entari, boğazi entari, ..alaca entari, köhne iplik alaca entari, köhne çarşap, boğça, peştamal , sıcak ,yağlık, havlu , mahrame, bez top, yağlık, yemeni, erkek kutni entari, el çeki, dizlik, kır bezi iplik, bakraç,sahan, sim kuşak, sim kıbrıs kuşak, hurdavat, müsta’mel cebe, salma, altın küpe çift, ...çift, sim yün asfusu?, sim tepelik, sim kuşak çift, feste tepelik, boyun altını ve nakdi mevcut, hurdavat sim yer almaktaydı.

İncelenen dönem içerisinde tutulmuş olan tereke kayıtlarından elde edilen veriler çerçevesinde tasvir ettiğimiz Safranbolu evlerinde genellikle bahsedilen eşyalar bulunmakta olup bunun yanı sıra kehribarcık imamesi, mühür kesesi¹¹⁵⁷ gibi çeşitli eşyalar da görülmekteydi. Bununla birlikte bazı terekelerde kişilerin meşgul oldukları meslek ya da ilgilerini gösteren bir alana yoğunlaşmış eşyalara da rastlanmaktaydı. Örneğin; Safranbolu’nun Hacıbeyli mahallesi sakinlerinden Hacı Mehmed’in terekesinde, memlu Kıbrıs basması yastığı, köhne halı, köhne minder, basma yorgan,

¹¹⁵⁷ SŞSC.d., 2127, 70a-b.

yüz yastığı, defa yastık köhne, tencere, ibrik, kadayıf tepsisi, basma..., acem kuşak, abaniye, cedid entari, sagir torba, defa heybe, harar tek, semer torbası, İzmir aşurması¹¹⁵⁸ deste, keçeli aşurma, merkeb aşurması deste, merkeb aşurması sade deste, boncuklu aşurma, ..deste, yapağı bargir aşurması, kıl kösdek ve pavend takım, kıl kulak deste, merkeb kulağı, katır kemendi, kaşağı, izmir aşurması, üç kollu aşurma, zenne çevresi, gök boncuk, sagir torba, urma yular, merkeb yuları, merkeb paldımı, külâh, külâh patiskası, minder kilim ve yasdık, nakdi mevcud, Hacıbağioğlu hanında çuval çift, ..aşurması deste, üç güllü keçeli aşurma deste, kaşağı deste, beyaz keçe, müsta'mel çuha şalvar, çuha müsta'mel fermane, köhne entari, köhne abaniye, dizlik, gömlek ve dizlik, bargir, katır, merkeb, dükkanında hayvan çulu, çuval tek, heybe, kebir saman torbası, hırdavat perakende, urgan kulaç ve top, defa urgan, defa urgan, çılbr ve yular deste, halat, izmir aşurması deste, kulak deste, sağır aşurma deste, teşbih, beyaz imame, abaniye, bez top, gömlek ve dizlik, iç dizliğı, kefenlik parça, sagir abaniyye, yapağı tarak, bir miktar ibrişim, hırdavat perakende, urgan kulaç ve top, defa urgan, defa urgan, çılbr ve yular deste, halat, izmir aşurması deste, çakı, elf, bir miktar hurma, şeker, sabun¹¹⁵⁹ bulunmaktaydı.

Neticede Hacı Mehmed'in geride bıraktığı eşyalara bakıldığında giysi ve ev eşyalarından ziyade hayvancılığa özgü eşyaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu da onun yük taşımacılığında kullanılan eşyaların satıldığı bir dükkân sahibi olabileceği yorumunu mümkün kılmaktadır.

¹¹⁵⁸ Aşurma: Semer paldımının aşağı düşmemesi için sağrı üzerinden ve iki yandan paldıma bağlayan yün veya kayış (<https://kelimeler.gen.tr>.)

¹¹⁵⁹ SŞSC.d., 2128, 32b-33a.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

3.1. Safranbolu’da Mesleki Yapılanma

Türkçe sözlükte meslek, “Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş”¹¹⁶⁰ olarak tanımlanmaktadır. Kişiler geçimlerini temin ettikleri meslekleri belirlerken, biyolojik (yaş, cinsiyet, fiziksel özellikler vb.), sosyolojik (duygular, değerler, baskılar, sosyal sınıf), psikolojik (tutum, değer ve yetenekler), ekonomik (ailenin ve ülkenin ekonomik durumu), politik (mesleğe başlama olanakları, eğitim, gelişim fırsatları ve şans (doğal afetler, beklenmedik olaylar...) gibi pek çok unsur etkili olmaktadır¹¹⁶¹. Meslek tercihinde her ne sebep etkili olursa olsun bireylerin sahip oldukları meslekler ve bu mesleklerden sağladıkları kazançlar, yaşadıkları bölgenin ekonomisinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

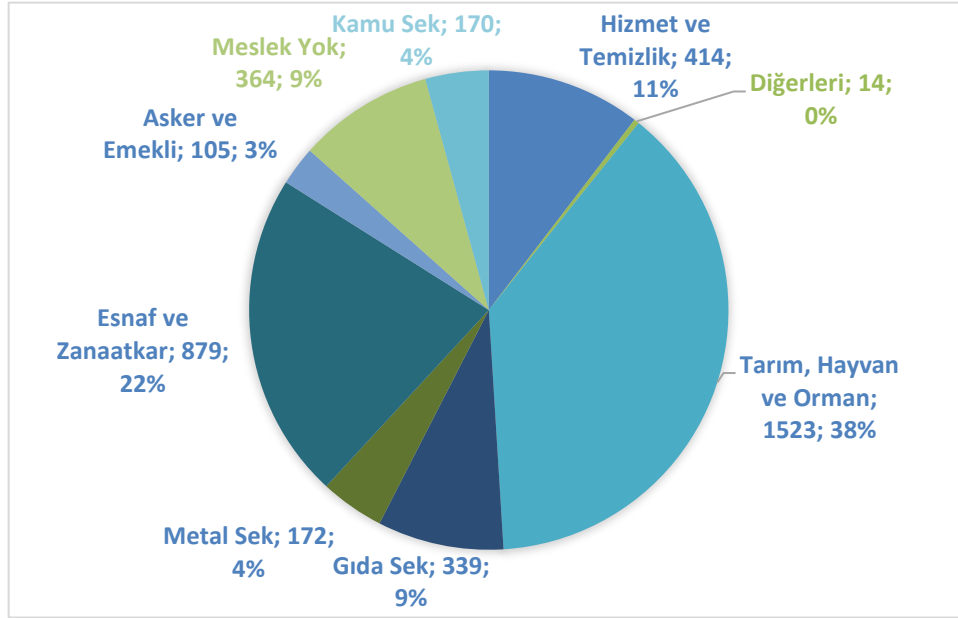
19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nde bireylerin icra ettikleri mesleklerin tespitinde cizye, nüfus ve temettuat defterleri gibi arşiv belgelerinden faydalanılmıştır. Bu çalışmada, kişilerin sahip oldukları mesleklerin belirlenmesinde temettuat defterlerden istifade edilmesi uygun bulunmuştur. Bu tercihte kazanın kapsamlı ekonomik verilerinin sadece temettuat defterlerinde bulunmasından dolayı bir bütünlük oluşturmak gayesi etkili olmuştur.

Safranbolu’ya ait 1260-1261/1844-1845 yılı temettuat defterlerinde kazada 3.980 kişi kayıt altına alınmış olup bu kişilerin 3.616’sının yani kayıt altına alınanların %90,85’nin icra ettiği bir mesleği bulunmaktadır. Bu meslekleri faaliyette buldukları alanlara göre kamu, hizmet ve temizlik, gıda, tarım, hayvan ve orman ile metal sektörleri, esnaf ve zanaatkârlar, asker ve emekliler, diğer meslekler ve meslek sahibi olmayanlar şeklinde 9 farklı gruba ayırmak Safranbolu’daki mesleki yapıyı izah etmek açısından gerekli görülmüştür. Buna göre şekil 1’den anlaşılacağı üzere kazanın tamamına bakıldığında en kalabalık meslek grubunu, 1.523 kişi %38 oranla tarım, hayvan ve orman sektörü oluşturmaktadır. Bunu 879 kişi %22 oranla esnaf ve

¹¹⁶⁰ *Türkçe Sözlük*, 410.

¹¹⁶¹ Muhterem Şebnem Ensari, Hazal K. Alay, “Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama”, *Humanitas-Uluslararası Sosyalbilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10 (2017), 411.

zanaatkârlar takip ederken en kalabalık üçüncü grubu ise 414 kişi %11 oran ile hizmet ve temizlik sektörü oluşturmaktadır.

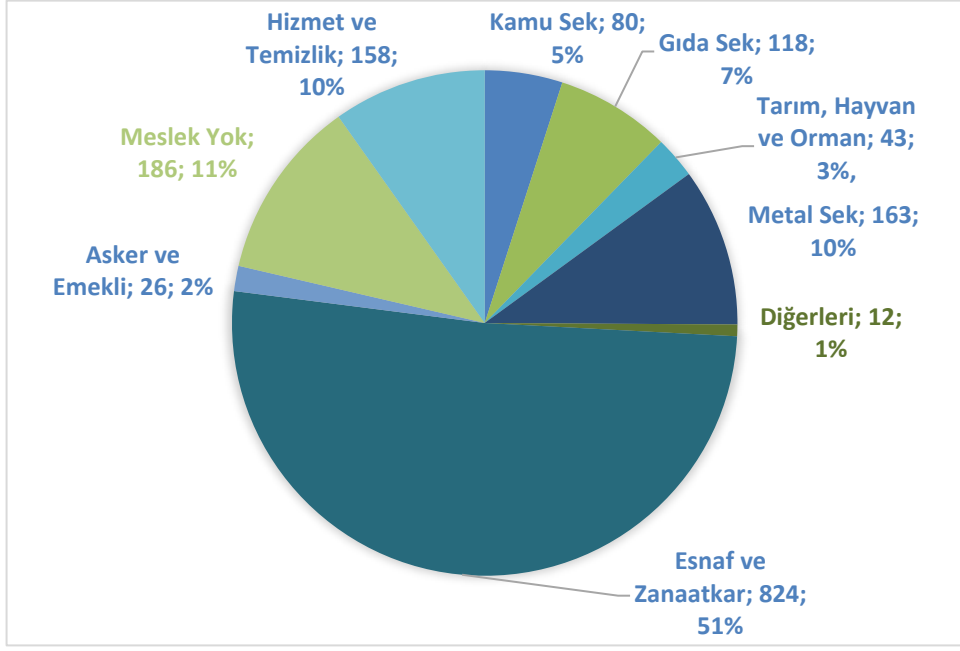

Şekil 1. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı¹¹⁶²

Meslek gruplarının mahalle dağılımlarını gösteren şekil 2'ye bakıldığında en kalabalık meslek grubunun 824 kişi %51 oranla esnaf ve zanaatkârlar olduğu görülmektedir. Bunu 186 kişi %11 oranla meslek sahibi olmayanlar takip ederken üçüncü sırada 163 kişi %10 oranla metal sektörü yer almaktadır.

Mahallelerdeki kişi sayısının en az olduğu grup sıralamasında ise ilk sırada 12 kişi %1 oranla diğer meslekler bulunurken ikinci sırada 26 kişi %2 oranla asker ve emekliler yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 43 kişi %3 oranla tarım, hayvan ve orman sektör grubu bulunmaktadır. Bu da mahallelerde güçlü bir mesleki yapılanmanın olduğu yorumuna imkân tanımaktadır.

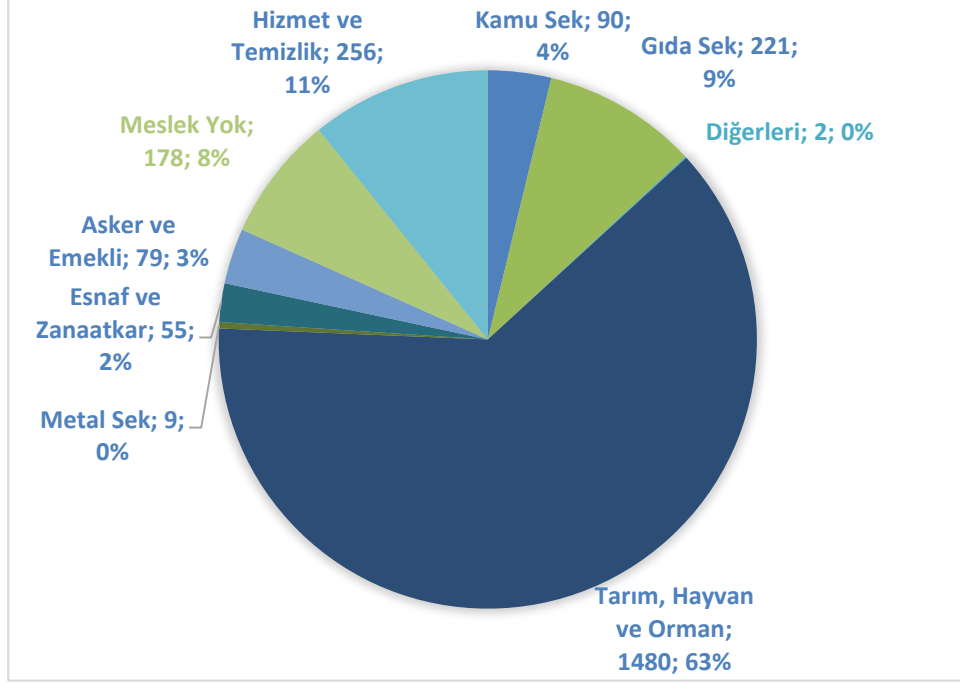
¹¹⁶² Safranbolu'nun Ekonomik Yapısı başlığı altında yapılan değerlendirmeler 1260-1261/1844-1845 yılı temettuat defterlerindeki veriler kullanılarak elde edilmiştir. Bu defterlerin tümünün kodu burada ifade edildikten sonra her bir tablo altında tekrar tekrar ifade edilmeyecektir. Ayrıca sürekli kullanım nedeniyle hicri tarihlere belirtilmeyecektir. ML.VRD.TMT.d., 4546; 4543; 4557; 4537; 4507; 4561; 4560; 4545; 4539; 4518; 4532; 4542; 4534; 4565; 4544; 4520; 4509; 4540; 4558; 4556; 4547; 4533; 4506; 4519; 4512; 4530; 4511; 4552; 4528; 4535; 4554; 4522; 4521; 4536; 4508; 4514; 4515; 4566; 4551; 4549; 4548; 4568; 4550; 4531; 4527; 4569; 4538; 4513; 4541; 4564; 4555; 4529; 4516; 4526; 4510; 4567; 4517; 4570; 4553; 4563; 4559.

Şekil 2. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Mahallelerinde İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı

Meslek gruplarının köylerdeki dağılımına gelince şekil 3'ten anlaşılacağı üzere köylerde en kalabalık meslek grubu, 1480 kişi %63 oranla tarım, hayvan ve orman sektörüdür. Bunu 256 kişi %11 oranla hizmet ve temizlik sektörü takip ederken üçüncü sırada 221 kişi %9 oranla gıda sektörü yer almaktadır.

Köylerdeki en az kişi sayısının olduğu grup sıralamasında ise ilk sırada 2 kişi %0,08 oranla diğer meslekler bulunurken ikinci sırada 9 kişi %0,37 oranla metal sektörü yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 55 kişi %2 oranla esnaf ve zanaatkâr grubu bulunmaktadır. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Safranbolu mahallelerine esnaf teşkilatı hâkimken köylerde tarım, hayvan ve ormancılık faaliyetleri ön planda yer almaktadır.

Şekil 3. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Köylerinde İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı

Safranbolu'daki mesleki yapılanmanın gösterildiği tablo 20 incelendiğinde mesleklerin 8 farklı gruba ayrılarak her grupta yer alan mesleklerin ve bu mesleklerden maaş alan kişilerin sayıları, yıllık kazançları (en yüksek-en düşük), kazadaki diğer meslek sahiplerine ve kazada kayıt altına alınan tüm kişilere oranı görülebilecektir.

Buna göre; -halife, çırak, kalfa gibi bir meslek sahibi olabilmek için geçilen aşamalardaki meslekler de dâhil olmak üzere- esnaf ve zanaatkârlarda 37, kamu sektöründe 24, gıda sektöründe 21, asker ve emeklilerde 19, hizmet ve temizlik sektöründe 17, metal sektöründe 15, tarım, hayvan ve orman sektöründe 12, diğer mesleklerde 14 olmak üzere toplam 159 farklı meslek icra edilmektedir. Meslek gruplarından en fazla mesleğe sahip olan grup 37 meslek ile esnaf ve zanaatkârlar iken en az mesleğe sahip olan grup ise 12 farklı meslek ile tarım, hayvan ve orman sektörüdür. Herbir grup kendi başlığı altında tablo 20 de referans alınarak aşağıda izah edilecektir.

Tablo 20. 1844-1845 Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazası Meslek Yapılanması, Yıllık Meslek Gelir Aralığı ve Meslek Sahiplerinin Diğer Meslek Sahibi Olanlar ile Toplam Kişi Sayısına Oranı

Meslek Grupları	Meslek	Meslek Sahibi Kişilerin Sayısı	Meslek Geliri Olanların Kişi Sayısı	Kişilerin Meslek Sahibi Olanlara Oranı	Toplam Kişi Sayısına Oranı	Yıllık Meslek Gelir Aralığı
Esnaf ve Zanaatkarlar	Boyacı	12	11	0,33	0,30	150 - 500
	Boyacı Çırağı	1	1	0,03	0,03	100
	Boyacı Kalfası	1	1	0,03	0,03	150
	Çerçi	11	10	0,30	0,28	100 - 500
	Debbağ	175	162	4,84	4,40	50 - 3000
	Debbağ Çırağı	30	26	0,83	0,75	50 - 250
	Debbağ Halifesi	3	3	0,08	0,08	150 - 300
	Debbağ Kalfası	6	5	0,17	0,15	100 - 175
	Debbağ Talebesi	1	1	0,03	0,03	150
	Dikici	238	184	6,58	5,98	36 - 800
	Dikici Çırağı	29	22	0,80	0,73	50 - 200
	Dikici Kalfası	1	-	0,03	0,03	-
	Duhancı	18	18	0,50	0,45	150 - 700
	Duhan Kıyıcı	2	2	0,06	0,05	150 - 300
	Duvarcı	59	47	1,63	1,48	50 - 500
	Duvarcı Çırağı	8	4	0,22	0,20	100 - 400
	Esbabçı	4	4	0,11	0,10	400 - 800
	Eskici	11	8	0,30	0,28	50 - 250
	Keçeci	4	4	0,11	0,10	100 - 500
	Koltukçu	2	2	0,06	0,05	500 - 750
	Kürkçü	2	2	0,06	0,05	300
	Kürkçü Çırağı	1	1	0,03	0,03	200
	Mumcu	2	2	0,06	0,05	250 - 500
	Mumcu Kalfası	1	1	0,03	0,03	360
	Müytab	78	76	2,16	1,96	50 - 500
	Müytab Çırağı	2	2	0,06	0,05	50 - 100
	Penbeci	22	20	0,61	0,55	100 - 800
	Saraç	16	13	0,44	0,40	100 - 600
	Semerci	21	16	0,58	0,53	100 - 400
	Semerci Çırağı	4	3	0,11	0,10	100
Semerci Kalfası	1	1	0,03	0,03	150	
Tablakâr	6	1	0,17	0,15	300	
Tacir	9	4	0,25	0,23	200 - 600	
Taşçı	6	6	0,17	0,15	100 - 300	
Terzi	77	59	2,13	1,93	75 - 600	
Terzi Çırağı	3	3	0,08	0,08	50 - 200	
Tüccar	12	9	0,33	0,30	250 - 1500	
Kamu Sektörü	Dersi Amm	1	1	0,03	0,03	235
	Hatip	16	2	0,44	0,40	15 - 18
	İmam	36	14	1,00	0,90	9 - 330
	İmam Kalağı	1	-	0,03	0,03	-
	Kâtip	5	2	0,14	0,13	45 - 285
	Kayyum	3	3	0,08	0,08	54 - 78
	Kuzattan	1	-	0,03	0,03	-
	Livannın Mal Kâtibi	1	1	0,03	0,03	2400
	Livannın Nüfus Nazırı	1	1	0,03	0,03	1800
	Mal Kâtibi Muavini	1	1	0,03	0,03	3000
	Mal Müdürü	1	1	0,03	0,03	3000
	Meclis Azası	1	-	0,03	0,03	-
	Muallim-İ Sibyan	29	13	0,80	0,73	50 - 300
	Muhassıl	1	1	0,03	0,03	150
	Muhtar	43	-	1,19	1,08	-
	Muhzır	1	1	0,03	0,03	150
	Müderris	4	1	0,11	0,10	228
	Müezzin	1	1	0,03	0,03	154
	Müftü	1	-	0,03	0,03	-
	Müteveli	9	1	0,25	0,23	200
Nüfus Kayıt Memuru	1	1	0,03	0,03	1200	
Papaz	8	1	0,22	0,20	200	

	Postnişin	1	-	0,03	0,03	-
	Şeyh	3	-	0,08	0,08	-
Gıda Sektörü	Börekçi	3	2	0,08	0,08	250 - 350
	Attar	22	20	0,61	0,55	200 - 600
	Çörekçi	21	8	0,58	0,53	150 - 500
	Çörekçi Çırağı	2	1	0,06	0,05	100
	Çörekçi Tablakarı	4	4	0,11	0,10	200 - 500
	Değirmenci	166	156	4,59	4,17	100 - 800
	Değirmenci Çırağı	25	24	0,69	0,63	50 - 250
	Ekmekçi	18	13	0,50	0,45	150 - 500
	Ekmekçi Çırağı	3	3	0,08	0,08	50 - 150
	Ekmekçikalfası	1	1	0,03	0,03	100
	Hamurkâr	1	1	0,03	0,03	600
	Helvacı	4	4	0,11	0,10	250 - 500
	Helvacı Çırağı	1	1	0,03	0,03	50
	Kadayıfçı	1	1	0,03	0,03	250
	Kahveci	13	10	0,36	0,33	100 - 300
	Kasap	11	10	0,30	0,28	150 - 500
	Manav	22	14	0,61	0,55	100 - 500
	Sırkeci	10	10	0,28	0,25	150 - 350
	Sucu	1	-	0,03	0,03	-
	Şekerci Çırağı	1	-	0,03	0,03	-
Tuzcu	9	5	0,25	0,23	100 - 400	
Asker ve Emekliler	Asakir-i Nizamiye	62	-	1,71	1,56	-
	Asakir-i Süvari	2	-	0,06	0,05	-
	Asker Emeklisi	7	4	0,19	0,18	180 - 1200
	Asker Topçu Mülazımı	1	-	0,03	0,03	-
	Asakir-i Bahriyye	2	-	0,06	0,05	-
	Derviş-i Sipahi	1	-	0,03	0,03	-
	Emekli Yüzbaşı	1	1	0,03	0,03	720
	Gedikli Zuama	3	3	0,08	0,08	3200 - 3760
	Kapıcı Emeklisi	1	1	0,03	0,03	1200
	Piyade Zabıta	1	-	0,03	0,03	-
	Saka	1	-	0,03	0,03	-
	Saka Emeklisi	2	2	0,06	0,05	361 - 600
	Sipahi Emeklisi	2	2	0,06	0,05	360 - 800
	Süvari Emeklisi	1	1	0,03	0,03	600
	Tımarlı Emeklisi	3	2	0,08	0,08	1266,5 - 1960
	Tımarlı Sipahi	1	1	0,03	0,03	750
	Tımarlı Süvari	7	6	0,19	0,18	966 - 5930
	Tımarlı Zaptıye Süvarisi	5	5	0,14	0,13	1240 - 5115
Yüzbaşı	2	-	0,06	0,05	-	
Hizmet ve Temizlik Sektörü	Amele	336	192	9,29	8,44	50 - 500
	Bekçi	1	-	0,03	0,03	-
	Berber	21	18	0,58	0,53	100 - 350
	Hademe	6	3	0,17	0,15	200 - 400
	Hamal	1	1	0,03	0,03	300
	Hamamcı	2	2	0,06	0,05	300 - 750
	Hizmetkâr	23	17	0,64	0,58	50 - 200
	Kayıkcı	3	2	0,08	0,08	150 - 225
	Kıyıcı	1	1	0,03	0,03	200
	Kıracı	5	4	0,14	0,13	300 - 450
	Sabuncu	1	-	0,03	0,03	-
	Sandalcı	1	1	0,03	0,03	1200
	Sevis	1	1	0,03	0,03	300
	Süpürgeci	1	-	0,03	0,03	-
	Tellak	1	1	0,03	0,03	120
Tellal	2	2	0,06	0,05	100 - 150	
Terlek	8	7	0,22	0,20	100 - 300	
Metal Sektörü	Çilingir	4	4	0,11	0,10	150 - 250
	Demirci	30	24	0,83	0,75	85 - 500
	Demirci Çırağı	9	9	0,25	0,23	50 - 200
	Demirci Kalfası	1	1	0,03	0,03	150
	Dökmeci	1	1	0,03	0,03	100
	Kalaycı	50	34	1,38	1,26	50 - 700
	Kalaycı Çırağı	2	2	0,06	0,05	50 - 100
	Kalpeçi	1	1	0,03	0,03	200
	Kuyumcu	41	34	1,13	1,03	100 - 700
	Kuyumcu Çırağı	6	4	0,17	0,15	50 - 150
	Nalbant	21	17	0,58	0,53	100 - 416
Nalbant Çırağı	2	2	0,06	0,05	100 - 130	

Tarım, Orman ve Hayvancılık Sektörü	Nalbant Kalfası	1	1	0,03	0,03	150
	Nalçacı	1	-	0,03	0,03	-
	Tüfekçi	2	2	0,06	0,05	400
	Ağaççı	3	-	0,08	0,08	-
	Bahçıvan	1	-	0,03	0,03	-
	Çoban	12	5	0,33	0,30	50 - 150
	Doğramacı	2	1	0,06	0,05	200
	Dülger	38	19	1,05	0,95	100 - 500
	Göcekçi	1	-	0,03	0,03	-
	Hatapeçi	41	17	1,13	1,03	80 - 350
	Oduncu	46	17	1,27	1,16	50 - 400
	Rençber	3	-	0,08	0,08	-
	Sebzevatçı	126	-	3,48	3,17	-
	Tahtacı	3	-	0,08	0,08	-
Ziraatçı	1247	-	34,49	31,33	-	
Diğer Meslekler	Bohçacı	1	1	0,03	0,03	350
	Çıkrıkçı	1	1	0,03	0,03	200
	Çubukçu	1	-	0,03	0,03	-
	Dilenci	3	-	0,08	0,08	-
	Hancı	1	1	0,03	0,03	350
	İpçi	1	1	0,03	0,03	400
	Kahvehaneci	1	1	0,03	0,03	100
	Mücellid	1	1	0,03	0,03	100
	Papuccu	1	1	0,03	0,03	150
	Perakende Yazıcı	1	-	0,03	0,03	-
	Saatçi	1	1	0,03	0,03	150
Tabib	1	1	0,03	0,03	200	

3.1.1. Esnaf ve Zanaatkârlar

Osmanlı Devleti'nde zirai üretimden elde edilen gıda maddeleri ile ham maddelerini kaza merkezlerinde satın almak, işlemek ve tüketiciye satmak kasaba esnafının tekelinde idi. Devlet, üretim ile tüketim arasındaki dengeyi korumak için her mal ve hizmeti üretmek üzere ayrı loncalar halinde örgütlediği esnafları -ziraatte çiftçi işletmelerinde olduğu gibi, belli ortalama büyüklükleri aşmayacak kapasitedeki iş yerlerine veya dükkânlara sahip ustalardan oluşan -eşitlikçi bir cemaat halinde faaliyet göstermelerini sağlayacak şekilde düzenlemeye tabi tutardı¹¹⁶³. Nitekim Safranbolu temettuat defterlerinde bazı esnaf ve zanaatkârların halife, kalfa, çırak ve talebe gibi bir mesleğin alt kollarının bulunması Safranbolu'da da lonca örgütlenmesinin varlığına işaret etmektedir.

1844-1845 temettuat defterler verilerine göre Safranbolu mahallelerinde toplam 1610 kişinin kaydı olup bunun 824'ü yani %51,18'i esnaf ve zanaatkârlar grubunda yer almaktadır. Bu grubun en yoğun bulunduğu yer, %70,82 oranla Zimmiyan-i Kıran iken bunu kişi sayısı 79 olan Hüseyinkethüda mahallesi takip etmektedir. Burada 42 kişi yani mahallede kayıt altına alınan tüm kişilerin %53,16'sı bu gruptaki mesleklerden birini

¹¹⁶³ Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (İstanbul: Ötüken, 2000), 57.

icra etmektedir. Esnaf ve zanaatkar grubunun en az bulunduğu mahalle ise %12,50 oranla Kirkilli'dir¹¹⁶⁴.

Meslek gruplarının ifade edildiği Tablo 20'ye bakıldığında esnaf ve zanaatkarların içinde en fazla icra edilen mesleğin 268 kişiyle dikicilik olduğu, bu meslekteki kişilerin dağılımına bakıldığında ise 238'i dikici, 1'i dikici kalfası, 29'u dikici çıraklığı yaptığı görülecektir. Bu meslekten yıllık gelir kaydı bulunan 184 dikicinin en düşük 36, en yüksek 800 kuruş, dikici çıraklarının ise mesleklerinden en düşük 50, en yüksek 200 kuruş yıllık geliri bulunmaktadır. Dikici kalfalağını yapan 1 kişinin ise meslekten gelir kaydı bulunmamaktadır. Dikicilik mesleğinin kazadaki tüm mesleklere oranı %6,58 olarak tespit edilmiştir¹¹⁶⁵. Bu mesleği icra eden 268 kişinin 248'i yani %92,54'ü gayrimüslim iken Müslümanlardan sadece 20 kişi %7,46 oranla bu mesleği icra etmektedir. Nitekim Safranbolu'da en fazla dikicinin bulunduğu yer de Zimmiyan-i Kıran mahallesidir.

Safranbolu'da esnaf ve zanaatkar grubu içinde en fazla tercih edilen ikinci meslek ise debbağlıktır. 1 talebe, 30 çırak, 6 kalfa, 3 halife ile toplamda 215 kişinin mesleği olan debbağcılık, 3.000 kuruş ile grubunun en yüksek maaşına sahiptir. Teşkilatlı bir yapıya sahip olduğu anlaşılan bu mesleğin, diğer mesleklere oranı ise %5,95'tir. En fazla debbağ bulunan mahalle 51 kişiyle Karaali iken köylerden sadece Başköy'de 1 kişi bu mesleği icra etmektedir.

Debbağlar, ham deriyi debbağhanelerde sepileyip deriye istenilen rengi verdikten sonra elde ettikleri işlenmiş deriyi dikici esnafına satmakta¹¹⁶⁶ dikiciler de bu malzemeden ayakkabı, mest ve çizme imal etmekteydi¹¹⁶⁷. Neticede dericilik ile ilgili olan bu mesleklerin Safranbolu'da en fazla icra edilen meslekler arasında yer alması burada deri sanayinin gelişmiş olduğu yorumuna imkân tanımaktadır.

Osmanlı ekonomisinde büyük öneme sahip olan deri sanayi, imparatorluk coğrafyasının tümüne yayılmıştır¹¹⁶⁸. Nitekim Evliya Çelebi'nin bıçakçılık ve debbağcılığın çokça icra edildiğini, gönü ve sahtiyanının meşhur olduğunu söylediği

¹¹⁶⁴Ek 1. (Mahalle ve köy nüfusu, meslek gruplarının dağılımı ve oranlarının bulunduğu tablolar, ekler bölümünde yer almaktadır.

¹¹⁶⁵ Bu oranlamaya kalfa, çırak oranları da dâhil edilmiştir.

¹¹⁶⁶ Zeki Tekin, "Deri", *DİA*, Cilt 9 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 177.

¹¹⁶⁷ Nuri Büyüç, "Beykoz Ayakkabı Fabrikası ve Deri İmalatı" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001), 21.

¹¹⁶⁸ Zeki Tekin, "İstanbul Debbağhaneleri" *OTAM*, 8 (1997): 350.

çevre kazalardan olan Gerede’de¹¹⁶⁹ de debbağcılığın en fazla icra edilen meslek olması¹¹⁷⁰, bölgede deri sanayinin önemli bir geçim kaynağı olduğunu göstermektedir.

Mesleklerin alt kollarının dâhil edilmediği¹¹⁷¹ tablo 21 incelendiğinde mahallelerde toplam 824 kişinin esnaf ve zanaatkâr grubundaki bir mesleğe sahip olduğu ve bu kişilerin 352’sinin Zimmiyan-i Kıran mahallesinde ikamet ettiği görülecektir. Bu mahallede 248 dikici, 41 duvarcı, 38 terzi, 10 eskici, 4 esbapçı, 3 kürkçü, 3 çerçi, 2 koltukçu, 1 taşçı, 1 boyacı 1 de duhancı bulunmaktadır. Bu gruptakilerin en fazla bulunduğu ikinci mahalle ise Karaali’dir. Karaali’de 51 debbağ, 10 terzi, 5 duhancı, 2 saraç, 2 keçeci, 2 semerci, 1 tüccar, 1 Müytab, 1 boyacı, 1 de dikici olmak üzere toplam 76 kişi, bu grupta yer almaktadır. Esnaf ve zanaatkârlığın en az bulunduğu mahalle ise 1 semerci ve 1 taşcının bulunduğu Kirkille mahallesidir.

Tablo 21. Esnaf ve Zanaatkâr Grubunda Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Debbağ	Dikici	Semerci	Duhancı	Duhan Kıyıcısı	Duvarcı	Kürkçü	Boyacı	Müytab	Çerçi	Terzi	Penbeci	Koltukçu	Mumcu	Esbapçı	Eskici	Keçeci	Saraç	Taşçı	Tüccar/Tacir	Toplam
Babasultan	16	-	5	2	-	1	-	2	2	6	11	1	-	-	-	1	1	2	-	9	59
C. Kebir	37	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	42
Çavuş	19	6	5	-	-	-	-	3	4	1	3	6	-	-	-	-	1	3	2	2	55
Çesme	11	-	2	1	-	1	-	-	1	-	1	6	-	-	-	-	-	2	-	-	25
Hacıali	2	-	-	2	-	1	-	-	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
Hacıbeyli	2	-	-	1	-	1	-	1	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
H. Durmuş	11	3	1	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	19
Hacıevhad	14	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
Hacıhalil	9	4	3	-	-	-	-	-	12	-	3	2	-	1	-	-	-	4	-	4	42
H. Kethüda	12	2	1	1	2	4	-	-	18	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
Karaali	51	1	2	5	-	-	-	1	1	-	10	-	-	-	-	-	2	2	-	1	76
Kavak	1	-	-	2	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	19
Kirkilli	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
M. Kıran	5	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
M. Polat	16	2	-	-	-	1	-	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Tekke	8	-	-	-	-	-	-	2	1	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Z. Kıran	-	248	-	1	-	41	3	1	-	3	38	-	2	-	4	10	-	-	1	-	352
G. Toplam	214	268	25	18	2	50	3	14	67	11	75	19	2	1	4	11	4	15	4	17	824

Esnaf ve zannatkar grubunun köylerdeki durumuna bakacak olursak 2370 olan toplam köylerdeki kişi sayısının sadece 55’i yani %2,32’si bu grupta yer almaktadır. Bu grubun en yoğun bulunduğu köy, %11,36 oranla Çiftlik-i Süflâ iken bunu köydeki kayıt

¹¹⁶⁹ Halide Sarioğlu, Vildan Bağcı, “Seyahatnamelere Göre Gerede/Bolu El Sanatları”, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17 (Mayıs/Haziran: 2016): 94.

¹¹⁷⁰ *Gerede Nüfus Defteri 1840*, Cilt 1, haz. Mehmet Süme vd., (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2015): 31.

¹¹⁷¹ Meslek gruplarında yer alan mesleklerin mahalle ve köy dağılımlarını gösteren tablolarda mesleklerin alt kolları kendi meslekleri altında toplanmıştır. Ayrıca belirtilen meslek grubu içerisindeki mesleklerden mahalle ve köylerde icra edilmeyen var ise bu meslek tabloda gösterilmemiştir. Tablo 3.2 ile 3.3 arasındaki meslek farklarının sebebi budur. Bu durum tüm meslek gruplarındaki mahalle ve köy dağılımlarını gösteren tablolarda geçerli olup bir daha izah edilmeyecektir.

altına alınan kişi sayısı 221 olan Müslüman Yazı takip etmektedir. Köyde 24 kişi yani köydekilerin %10,86'sı bu gruptaki mesleklerden birini icra etmektedir¹¹⁷². Tablo 22 incelendiğinde esnaf ve zanaatkârların bulunmadığı birçok köy olduğu görülecektir. Bu da bize Safranbolu'nun köylerinde -mahallelerine oranla -esnaf ve zanaatkârlığın çok fazla gelişmediğini göstermektedir.

Köylerdeki esnaf ve zanaatkâr grubunda yer alan mesleklere bakıldığında köylerin tamamında sadece 55 kişinin bu gruptaki bir mesleğe sahip olduğu bunun 24 kişinin ise Müslüman Yazı köyünde ikamet ettiği görülmektedir. Köyde 13 mühtab, 6 duvarcı, 2 taşçı, 1 tablakâr, 1 saraç 1 de mumcu bulunmaktadır.

Tablo 22. Esnaf ve Zanaatkâr Grubunda Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Debbağ	Semerci	Duvarcı	Mühtab	Terzi	Penbeci	Mumcu	Saraç	Tablakâr	Taşçı	Tüccar/ Tacir	Toplam
Ağaçkilise	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akviran	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Alınviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başköy	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulak	-	1	11	-	1	-	1	-	-	-	2	16
Bürnük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çerçen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik-i Süflâ	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	1	5
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Değirmencik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gayza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İlbarıt	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Kadıbüğü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcaviran-ı Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcaviran-ı Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırpe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konarı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koziğaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melisa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğol	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslüman Yazı	-	-	6	13	-	-	1	1	1	2	-	24
Oğulviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitviran	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Sakaralan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırçalı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tokatlı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

¹¹⁷² Ek 2.

Yacı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zimmiyan-i Yazı	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	4
Genel Toplam	1	1	17	13	5	3	2	1	6	2	4	55

3.1.2. Kamu Sektörü

Kamu yönetim yapısını İlhanlılardan alan Osmanlı Devlet’inde kamu personeli, *mülkiye, ilmiye, kalemiye* ve *seyfiye* şeklinde dört gruba ayrılmıştır. *Mülkiye* sınıfında Sadrazam, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi gibi devletin en yüksek sivil ve askeri yöneticileri yer alırken *ilmiye* sınıfında din, eğitim ve yargı hizmetlerini icra eden şeyhülislam, müftü ve kadı gibi görevliler bulunmaktaydı. *Kalemiye* sınıfında devletin arazisine ilişkin gerekli kayıtları tutan ve devlet iletişimini idare eden görevliler yer almaktaydı. *Seyfiye* sınıfında ise üst düzey askeri yetkililer dışında kalan yeniçeri, humbaracı gibi askerler bulunurdu¹¹⁷³. Ancak bu çalışmada Safranbolu’da icra edilen meslekleri tasnif ederken *seyfiye* sınıfını -meslek sayısı fazla olduğundan -kamu personeli içerisinde değil asker ve emekliler şeklinde müstakil bir grup altında değerlendirmek uygun görülmüştür.

Safranbolu’da 80’i mahallelerde 90’ı köylerde olmak üzere 170 kişi yani kaza nüfusunun %4’ü kamu sektöründe bulunan bir mesleği icra etmektedir. Bu grupta 24 farklı meslek bulunmakta olup grubun en fazla icra edilen mesleği 43 kişiyle muhtarlıktır. *Mülkiye* sınıfında yer aldığını düşündüğümüz muhtarların, bu meslekten bir maaşı bulunmuyordu. Ancak muhtar olan kişilerin çoğunlukla ikinci bir mesleği bulunmakta idi. Örneğin Karaali mahallesinde 2. hanede ikamet eden Akçaalemdaroğlu Hacı Mustafa mahallenin muhtar-ı evveli iken aynı zamanda attar, yine aynı mahallenin üçüncü hanesinde ikamet eden İmamhalifeoğlu Hacı İbrahim Efendi mahallenin ikinci muhtarı (muhtar-ı sani) iken aynı zamanda tuzcu esnafından idi¹¹⁷⁴. Bununla birlikte ikinci mesleğe sahip olmayan muhtarlar da vardı. Müslümanpolat mahallesinde 3. Hanede ikamet eden mahallenin muhtar-ı sanisi Hocamehmedoğlu Ahmed gibi. Muhtarlık dışında iki mesleğe sahip başka meslek sahipleri de olabilmekteydi. Örneğin Müslümanpolat mahallesinde 1. hanede ikamet eden mahalle imamı Hocamehmedoğlu Hacı Mustafa Efendi aynı zamanda muallim-i sıbyan mesleğine de sahipti¹¹⁷⁵.

Meslek gelirler aralıklarının gösterildiği Tablo 20’ye bakıldığında kamu sektöründe en yüksek yıllık gelirin 3000 kuruş ile *kalemiye* sınıfında yer alan mal

¹¹⁷³ Tayfun Akgüner, *Kamu Personel Yönetimi* (İstanbul: Der Yayınları, 2009), 9.

¹¹⁷⁴ ML. VRD. TMT.d., 4532, 4-5.

¹¹⁷⁵ ML. VRD. TMT.d., 4544, 4.

müdürü ile mal kâtibi muavinine ait olduğu görülecektir. Bu mesleklerin her ikisi de birer kişi tarafından icra edilen meslekler olup diğer meslek sahibi olanlara ve tüm nüfusa oranları %0,03'tür. İlmiye sınıfının Safranbolu'daki personeli içinde kuzattan (Kadıktan) olduğu belirtilen 1 kişi, bu sınıfın yargı alanında yer almaktaydı. Ancak bu kişinin icra ettiği mesleğinden bir geliri bulunmuyordu. Aynı sınıfın eğitim alanında yer alan ders-i âmm¹¹⁷⁶ 235, müderris 228, muallim-i sıbyan ise 50 ila 300 kuruş arasında yıllık mesleki gelire sahipti. İlmiye sınıfının din hizmet alanında bulunan müftünün mesleğinden geliri yok iken müezzin 154, imamlar ise 9 ila 330 kuruş arasında mesleklerinden yıllık gelir elde etmekteydi¹¹⁷⁷(Tablo 20).

Kamu sektöründe çalışan kişilerin mahallelerdeki durumuna bakılacak olursa Tablo 23'te en fazla kamu personelinin Karaali mahallesinde olduğu görülecektir. Mahallede 1 meclis azası, 2 muhtar, 1 imam, 2 memur¹¹⁷⁸, 1 kâtip, 2 müderris, 2 muallim-i sıbyan toplam 11 kamu çalışanı bulunmaktadır.

Tablo 23. Kamu Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallerdeki Kişi Sayıları

Mahalle Adı	Livann Nüfus Nazarı	Mal Müdürü	Meclis Azası	Müftü	Muhtar	İmam	Hatip	Mütevelli	Kayyum	Din Adamları	Memur	Kâtip	Ders-i Âmm	Müderris	Muallim-i Sıbyan	Papaz	Toplam
Babasultan	-	-	-	1	-	-	1	3	-	-	-	1	1	-	3	-	10
Cami-i Kebir	-	-	-	-	2	1	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	8
Çavuş	-	-	-	-	2	3	-	1	1	2	-	-	-	-	1	-	10
Çeşme	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Haciali	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	4
Hacıbeyli	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3
Hacıdurmuş	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	6
Hacıevhad	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Hacıhalil	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4
Hüseyinkethüda	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Karaali	-	-	1	-	2	1	-	-	-	-	2	1	-	2	2	-	11
Kavak	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Kırkilli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslümankıran	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Müslümanpolat	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Tekke	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3
Zimmiyan-i Kıran	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	7
Toplam	1	1	1	1	16	17	1	9	3	3	2	5	1	4	9	6	80

En fazla kamu personeline sahip köy olan Müslüman Yazı'da 1 muhtar, 2 imam, 2 din adamı (Halveti meşahiyinden İstanbul'da Çeharşanba mahallesinde Murad

¹¹⁷⁶ Ders-i Âmm: Müderrislerin cami ve benzeri yerlerde verdikleri ders, va'az. Halka ders veren veya va'az veren müderris. Bk., Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 335.

¹¹⁷⁷ İlmiye sınıfının personel bilgisi için bk. Hüseyin Özdemir, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Devleti'nde Kamu Personel Yönetimi" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001), 40.

¹¹⁷⁸ Tablolara sığdırabilmek adına bu grupta yer alan 1 mal kâtibi ve 1 mal kâtibi muavinini Kâtip;1 muhassıl, 1 muhızır,1 nüfus kayıt memurunu Memur; 1 kuzattan (Kadıktan), 1 postnişin, 3 şeyh, 1 müezzini ise Din Adamları başlığı altında toplamak zorunda kaldık.

Efendi'nin inşa etmiş olduğu tekkenin postnişi ve yine halveti meşayihinden bir şeyh)¹¹⁷⁹, 1 kâtip, 4 muallim-i sıbyan görev yapmaktadır. Bu da Müslüman Yazı köyünün diğer köylere nazaran kamu personeli istihdamı hususunda ne denli gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Gayrimüslim mahalle ve köyüne bakılacak olursa her iki mahalde de papaz ve muhtar (muhbir-i evvel, muhbir-i sani) dışında kamu personeli bulunmadığı görülecektir.

Tablo 24. Kamu Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Muhtar	İmam	Haftip	Din Adamları	Memur	Kâtip	Muallim-i Sıbyan	Papaz	Toplam
Ağaçkilise	1	-	1	-	-	-	-	-	2
Akviran	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Alınviran	-	-	1	-	-	-	2	-	3
Arıcak	1	-	1	-	-	-	-	-	2
Bağlarbaşı	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Başköy	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Bostanbükü	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Bulak	-	1	1	-	-	-	3	-	5
Bürnük	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Çerçen	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Çıraklar	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Çiftlik-i Süflâ	1	1	-	-	-	-	1	-	3
Çiftlik-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakviran	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Dane-i Süflâ	2	1	-	-	-	-	-	-	3
Dane-i Ulvî	2	1	-	-	-	-	-	-	3
Değirmencik	-	1	1	-	-	-	1	-	3
Gayza	2	1	-	-	-	-	-	-	3
İlbarıt	1	-	1	-	-	-	-	-	2
Kadıbükü	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Kapullu	1	1	2	-	-	-	1	-	5
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Kızılcaviran-ı Süflâ	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Kızılcaviran-ı Ulvî	1	-	1	-	-	-	-	-	2
Kirpe	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Konarı	2	-	1	1	-	-	4	-	8
Kozcığaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	1	-	1	-	-	-	1	-	3
Melisa	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Moğol	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Müslüman Yazı	1	2	-	2	-	1	4	-	10
Oğulviran	-	-	1	-	-	-	1	-	2
Pelitviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sakaralan	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Sarıyan	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Sırçal	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Tokath	1	1	-	-	1	1	-	-	4
Yacı	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zimmiyan-ı Yazı	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Genel Toplam	27	20	15	3	1	2	20	2	90

¹¹⁷⁹ ML. VRD. TMT.d., 4555, 11.

3.1.3. Gıda Sektörü

Safranbolu kazasının mesleki yapılanması içerisinde bünyesinde en fazla mesleği bulduran üçüncü grup, gıda sektörüdür. 118'i mahallelerde 221'i köylerde olmak üzere toplam 339 kişi yani kaza nüfusunun %9'u gıda sektöründe yer alan bir mesleğe sahiptir. Bu sektörde kalfa ve çıraklar da dâhil olmak üzere 21 farklı meslek bulunmakta olup grubun içerisinde en fazla icra edilen meslek, 191 kişiyle değirmenciliktir.

İnsanoğlunun temel gıda maddelerinin başında gelen ekmeğin yapımı için kullanılan un, buğday, arpa, mısır, çavdar gibi tahılların değirmenler aracılığıyla öğütülmesi ile yapılabilmektedir¹¹⁸⁰. Değirmenler de değirmenciler tarafından işletilmekte oldukları için 19. yüzyılın ilk yarısında değirmen ve değirmencilikğin ne denli önemli olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

Mesleki yapının izah edildiği Tablo 20'ye bakıldığında Safranbolu'da 166 değirmenci, 25 değirmenci çırağı olmak üzere toplam 191 değirmenci bulunmaktadır. Meslek sahibi olanlara oranı %4,59, kayıt altına alınan kişilere oranı %4,17 olan değirmencilerin 156'sının meslekten gelir kaydı olup bunların mesleki yıllık geliri, 100 ila 800 kuruş arasında değişmektedir. Meslek sahibi olanlara oranı %0,69 olan değirmen çırakları ise mesleklerinden 50 ila 250 kuruş yıllık gelir elde etmektedirler. Bu grubun en yüksek mesleki gelirine sahip olan değirmencilikğin en fazla icra edildiği mahalle, 4 kişiyle Zimmiyan-i Kıran iken bunu 3 kişiyle Cami-i Kebir ve Karaali takip etmektedir (Tablo 25). Değirmencilerin en fazla bulunduğu köy 147 kişiyle Zimmiyan-i Yazı iken ikinci sırada 28 kişiyle Müslüman Yazı gelmektedir (Tablo 26).

Gıda sektöründe en fazla tercih edilen ikinci meslek çörekçiliktir. 21 çörekçi, 4 çörekçi tablakârı ve 2 çörekçi çırağı olmak üzere toplam 27 kişi tarafından icra edilen bu meslekten 100 ila 500 kuruş arasında yıllık kazanç sağlanabilmektedir. Meslek sahibi olanlara oranı %0,58 olan çörekçiliğin, kazadaki kişi sayısına oranı ise %0.53'tür.

Gıda sektöründeki mesleklerin yer aldığı Tablo 25'e bakıldığında mahallelerde çörekçiliğin pek tercih edilmediği ve sadece Karaali mahallesinde bir kişi tarafından icra edildiği görülecektir. Köyler de ise en fazla çörekçi Konarı köyünde bulunmaktadır.

¹¹⁸⁰ Musa Sezer, "XVI. Yüzyılda İlica (Köstendil) Kazası Değirmenleri", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1 (Temmuz 2019): 117.

Safranbolu'nun mahallelerine bakıldığında 3 değirmenci, 7 ekmekçi, 1 çörekçi, 1 kadayıfçı, 3 kasap 8 manav, 4 attar (aktar), 2 kahveci, 5 tuzcu 1, helvacı olmak üzere toplam 35 kişi ile en fazla gıda sektöründe çalışanların bulunduğu mahallenin Karaali olduğu görülecektir.

Tablo 25. Gıda Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Değirmenci	Ekmekçi	Çörekçi	Börekçi	Kadayıfçı	Kasap	Manav	Attar	Kahveci	Tuzcu	Şekerçi Çırağı	Helvacı	Sucu	Toplam
Babasultan	1	3	-	-	-	1	3	1	2	1	-	-	-	12
Cami-i Kebir	3	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	7
Çavuş	-	2	-	-	-	1	4	3	-	-	-	2	-	12
Çeşme	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
Hacali	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacıbeyli	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3
Hacıdurmuş	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	3
Hacıevhad	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
Hacıhalil	-	3	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	6
Hüseyinkethüda	-	1	-	1	-	-	-	1	2	1	-	-	-	6
Karaali	3	7	1	-	1	3	8	4	2	5	-	1	-	35
Kavak	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	4
Kırkilli	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Müslümankıran	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	1	-	4
Müslümanpolat	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2
Tekke	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-	4
Zimmiyan-i Kıran	4	3	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	1	13
Genel Toplam	14	21	1	2	1	8	22	22	11	9	1	5	1	118

147 kişiyle en fazla gıda sektöründe çalışanların bulunduğu köy olan Zimmiyan Yazı'da bu kişilerin hepsi değirmencilik yapmaktadır. Bunu 28 değirmenci, 1 çörekçi, 4 çörekçi tablakârı, 1 hamurkâr, 1 kasap, 1 kahveci, 10 sirkeci olmak üzere toplam 46 kişiyle Müslüman Yazı köyü takip etmektedir. Neticede tüm bu tespitlerden sonra, gıda sektörünün önemli ham maddelerinden biri olan unun üretiminin Safranbolu'da büyük oranda gayrimüslümler tarafından yapıldığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Tablo 26. Gıda Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Değirmenci	Ekmekçi	Çörekçi	Çörekçi Tablakarı	Börekçi	Hamurkâr	Kasap	Kahveci	Sirkeci	Toplam
Ağaçkilise	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akviran	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Alınvıran	-	-	2	-	-	-	1	-	-	3
Arıcak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulak	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Bürnük	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Çerçen	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Çıraklar	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Çiftlik-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Değirmencik	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Gayza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İlbarıt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kadmbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Kızılcavıran-ı Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcavıran-ı Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirpe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konarı	-	-	5	-	1	-	-	-	-	6
Kozcığaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Melisa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğol	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Müslüman Yazı	28	-	1	4	-	1	1	1	10	46
Oğulvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitvıran	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Sakaralan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Sırçalı	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tokatlı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yacı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Zimmiyan-i Yazı	147	-	-	-	-	-	-	-	-	147
Genel Toplam	177	1	22	4	1	1	3	2	10	221

3.1.4. Asker ve Emekliler

Safranbolu'nun mesleki yapılanmasını izah edebilmek adına oluşturulan bir diğer grup asker ve emeklilerdir. Kazada bulunan 105 asker ve emeklinin, 26'sı mahallelerde 79'u köylerde yaşamakta olup bunların kazadaki kişi sayısına oranı ise %3'tür. Askerlik görevlerini ifa edenler temettuat defterlerinde genellikle *asakir-i nizamiyede*, *asakir-i şahanede*, *asakir-i bahriyeden* ya da *askerde topçu mülazımı* şeklinde ifade edilmiştir. Asker ve emekliler grubunun en kalabalık sınıfını askerlik görevini yerine getirenler oluşturmaktadır. 7'si mahallelerde 60'ı köylerde olmak üzere

kazada toplam 67 asker bulunmakta olup bunların diğer mesleklere oranı %1,86, kayıt altına alınan tüm kişilere oranı ise %1,69'dur.

Asker ve emekliler grubunun en fazla kişiye sahip ikinci mesleği tımarlı süvariliktir. Grubunun hatta kazadaki tüm meslekler içerisinde 5.930 kuruş ile en fazla mesleki yıllık gelire sahip olan tımarlı süvariliğin, en düşük yıllık geliri 750 kuruştur (Tablo 20). Aynı mesleğe sahip olmasına rağmen mesleki yıllık gelirleri arasında en fazla fark bulunan meslek de tımarlı sipahilik ya da tımarlı süvariliktir.

Osmanlı Devleti'nin en kuvvetli temel taşı olan ve devletin büyümesinde birinci derecede hizmetleri görülen tımarlı sipahi veya süvarinin senelik gelirleri, hizmet, kıdem ve devlete katkılarına göre değişebildiğinden¹¹⁸¹, bu kişilerin gelirleri arasındaki büyük farkı kıdemlerinde aramak mümkündür. Tımarlı sipahi ve tımarlı zaptiye süvarilerini de aynı başlık altına dâhil ettiğimiz tımarlı süvariler, mahallelerde 8, köylerde 5 olmak üzere Safranbolu'da 13 kişi olup bunların diğer mesleklere oranı %0,33, kazadaki kişi sayısına oranı ise %0,31'dir. Kazada en fazla tımarlı süvarinin bulunduğu mahal ise Kavak mahallesidir (Tablo 27 ve 28).

19 farklı sınıfın bulunduğu asker ve emekliler grubunda, askerlik görevini ifa edenler, askeri alanlarda çalışanlar ve yine askeri alanlardan emekli olmuş kişiler bulunmaktadır. Temettuat defterlerinde emekliler ya *çerağ*¹¹⁸² ya da *tekaüd* olarak ifade edilmiştir.

Oturmak anlamındaki ku'üd kökünden türeyen *tekâ'üd* (emeklilik) "bir işle ilgilenmemek, o işi istememek" demektir; emeklilik anlamını sonradan kazanmıştır. Tekaüd olan kişiye de mütekâ'id (emekli) denilmiştir. 15. yüzyıl ortalarından itibaren belirgin hale gelmeye başlayan üç temel meslek olan *seyfiye*, *kalemiye* ve *ilmiye* alanlarında devlet hizmeti ifa eden kişilerin, yaşlılık, hastalık veya sakatlık durumlarında ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendilerine maaş bağlanması uygulaması tekaüt kelimesine mali bir anlam yüklemiştir¹¹⁸³. 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulan emekli sandıklarından önce, kişinin durumu ve pozisyonuna göre miktarı değişen *tekâ'üdiye* adı verilen emeklilik maaşları, devletin kişilere verdiği bir lütuf olarak

¹¹⁸¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 516.

¹¹⁸² Memuriyetten çekilip çerağ olmak ile tekaüt kelimesi aynı anlama gelmektedir. Bk., Yunus Özger, "Tanzimat sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekaüt Kanunnamesinin Tahlili", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30 (2011): 206.

¹¹⁸³ Mehmet İpşirli, "Tekaüt", *DİA*, Cilt 40 (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 340.

nitelendirilmektedir¹¹⁸⁴. Nitekim Asâkir-i Mansûre-i Haydarpaşa Livasının birinci alayının ikinci taburunun dördüncü bölümünde, sekizinci onbaşısının üçüncü neferi olan Safranbolu’lu Hasan veled-i Mustafa’ya Konya muharebesinde sağ bacağının kabasına kurşun isabet etmesi sonucunda alil olduğu için kendisine aylık 20’şer kuruş tekaüt vazifesi ihsan-ı humâyun buyrulması¹¹⁸⁵ bu görüşü desteklemektedir.

Safranbolu’da 1 süvari, 2 sipahi, 3 tımarlı, 2 saka, 1 yüzbaşı 7 asker (askerliğin hangi alanından emekli olduğu belirtilmemiş), 1 kapıcı olmak üzere 17 emekli bulunmakta olup bunların yıllık emeklilik gelirleri 180 ila 1.960 kuruş arasında değişmektedir. Emeklilerin içerisinde en yüksek yıllık gelir ise tımarlı emeklilerine aittir.

Mahallelerdeki duruma bakılacak olursa en fazla asker ve emekliler Babasultan’da olup bunların 1’i asker, 1’i derviş-i sipahi, 1’i piyade zabita, 1’i tımarlı süvari ile 2’si tımarlı emeklisi, 1’i asker emeklisi olmak üzere toplam 7 kişi bulunmaktadır. Bunu 1’i asker, 1’i yüzbaşı ve 2’si tımarlı süvari ile 1’i asker emeklisi toplam 5 kişiyle Karaali takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 4 tımarlı süvarinin ikamet ettiği Kavak Mahallesi yer almaktadır.

Tablo 27. Asker ve Emekli Grubunda Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Asker	Asker Emeklisi	Derviş-i Sipahi	Gedikli Zuama	Piyade Zabita	Süvari Emeklisi	Tımarlı Emeklisi	Tımarlı Süvari	Yüzbaşı	Toplam
Babasultan	1	1	1	-	1	-	2	1	-	7
Cami-i Kebir	2	-	-	-	-	-	-	-	1	3
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çeşme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Haciali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıbeyli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıdurmuş	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2
Hacıevhad	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Hacıhalil	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Hüseyinkethüda	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Karaali	1	1	-	-	-	-	-	2	1	5
Kavak	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Kirkilli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslümankıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslümanpolat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekke	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Zimmiyan-i Kıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genel Toplam	7	3	1	1	1	1	2	8	2	26

¹¹⁸⁴ Metehan Şahin, “Osmanlı Emekli Sistemi’nde Arpalık Uygulaması”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1 (2020): 188.

¹¹⁸⁵ Ulusoy, “2119 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 80.

Asker ve emeklilerin en fazla bulunduğu köylere gelince 8'i asker, 2'si gedikli zuama, 1 tımarlı süvari ile 1'i sipahi emeklisi toplam 12 kişiyle Konarı ilk sırada bulunurken bunu 10 askerin bulunduğu Kapullu takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 6 asker ile 1 asker emeklisinin ikamet ettiği Müslüman Yazı köyü bulunmaktadır.

Tablo 28. Asker ve Emekli Grubunda Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Asker	Asker Emeklisi	Gedikli Zuama	Sipahi Emeklisi	Tımarlı Emeklisi	Kapıcı Emeklisi	Tımarlı Süvari	Saka	Saka Emeklisi	Toplam
Ağaçkilise	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Akviran	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Alınvıran	4	-	-	-	-	-	1	-	-	5
Arıcak	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başköy	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulak	1	-	-	-	-	-	1	-	2	4
Bürnük	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Çerçen	2	-	-	-	-	-	1	-	-	3
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik-i Süflâ	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comakvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Değirmencik	3	-	-	-	1	-	-	1	-	5
Gayza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İlbarıt	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Kadırbükü	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kapullu	10	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Karapınar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Karıt	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kızılcaviran-ı Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcaviran-ı Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirpe	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Konarı	8	-	2	1	-	-	1	-	-	12
Koçerğaz	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kuzyaka	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Melisa	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Moğol	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Müslüman Yazı	6	1	-	-	-	-	-	-	-	7
Oğulvıran	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Pelitvıran	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2
Sakaralan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırçalı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tokatlı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yacı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Zimmiyan-ı Yazı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genel Toplam	60	5	2	2	1	1	5	1	2	79

3.1.5. Hizmet ve Temizlik Sektörü

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinden hareketle kazadaki mesleki yapıyı izah etmek için oluşturulan bir diğer meslek grubu hizmet ve temizlik sektörüdür. 158'i mahallelerde 256'sı köylerde olmak üzere toplam 414 kişinin bulunduğu grubun diğer gruplara oranı %11'dir. Bu sektörde, amelelik başta olmak üzere hizmetkârlıktan, hamamcılığa, berberlikten yük hayvanları ile taşımacılık yapan kiracılığa 17 farklı meslek bulunmaktadır. Meslek sayısı bakımından beşinci sırada olan hizmet ve temizlik sektörünün en fazla icra edilen mesleği, 109'u mahallelerde 227'si köylerde olmak üzere toplam 336 kişiyle, ameleliktir. Gündelik çalışan işçi olarak tanımlanan amele¹¹⁸⁶, birçok alanda faaliyet göstermektedir. Nitekim Safranbolu'da da 4 bağ-bahçe, 1 bağ çabacı, 7 debbağ, 1 ekmekçi, 2 kazmacı, 1 rençber, 1 yapıcı, 1 dülger amelesi ile 318 çalışma alanı belirtilmeyen amele olmak üzere farklı alanlarda çalışan 336 amele bulunmaktadır. 192 kişinin amelelikten mesleki gelir kaydı bulunmakta olup bu kişilerin 50 ila 500 kuruş arasında yıllık kazancı bulunmaktadır. Kazada icra edilen diğer mesleklere oranı %9.29 olan ameleliğin kayıt altına alınan tüm kişiye oranı ise %8.44'tür (Tablo 20). Mahallelerde en fazla amele, 13 kişiyle Çavuş, Hacıhalil ve Karaali'de bulunurken köylerde ise 1'i yapıcı, 1'i dülger amelesi olmak üzere toplam 50 amelenin bulunduğu Bulak ilk sırada yer almaktadır.

Hizmet ve temizlik sektörünün en fazla icra edilen ikinci mesleği 8'i mahallelerde 15'i köylerde olmak üzere 23 kişinin meşgul olduğu hizmetkârlıktır. Bunların 2 tanesi değirmencilik alanında hizmetkarlık yaptığı belirtilirken diğerleri hakkında bu mesleği nerelerde yaptıkları hakkında ayrıntı belirtilmemiştir. 23 hizmetkârdan mesleki gelir kaydı bulunan 17 kişinin yıllık meslek geliri 20 ile 200 kuruş arasında değişmektedir. Diğer mesleklere oranı %0,64 olan hizmetkârlığın temettuat defterlerinde kayıt altına alınmış tüm kişilere oranı ise %0,58'dir (Tablo 20). En fazla hizmetkâr bulunan mahalleler 2 kişiyle Hacıbeyli ve Kavak iken köylerde 4 kişiyle Müslüman Yazı ilk sırada gelmektedir.

Hizmet ve temizlik sektörünün mahallelerdeki durumuna bakılacak olursa 1 hizmetkâr, 13 amele, 1 hademe, 2 berber ile 1 tellak olmak üzere toplam 18 grup

¹¹⁸⁶ *Türkçe Sözlük*, 26.

elemanının bulunduğu Çavuş ilk sırada yer alırken bunu 13 amele, 2 berber, 1 kıyııcı ve 1 kayıkçı olmak üzere toplam 17 kişiyle Karaali takip etmektedir.

Tablo 29. Hizmet ve Temizlik Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalle Adı	Hizmetkâr	Amele	Hademe	Tellal	Berber	Seyis	Kıyııcı	Kıracı	Kayıkçı	Hamamcı	Tellak/Terlek	Toplam
Babasultan	1	8	3	-	3	-	-	-	-	-	-	15
Cami-i Kebir	-	9	1	-	2	-	-	-	-	-	1	13
Çavuş	1	13	1	-	2	-	-	-	-	-	1	18
Çeşme	-	6	-	-	-	-	-	1	-	-	-	7
Haciali	1	8	-	-	-	-	-	-	-	-	1	10
Hacıbeyli	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Hacıdurmuş	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacıevhad	-	2	-	1	3	-	-	-	-	-	-	6
Hacıhalil	1	13	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16
Hüseyinkethüda	-	7	-	1	1	-	-	-	-	1	1	11
Karaali	-	13	-	-	2	-	1	-	1	-	-	17
Kavak	2	5	-	-	3	-	-	-	-	1	1	12
Kirkille	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Müslümankıran	-	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	5
Müslümanpolat	-	9	1	-	1	-	-	-	-	-	1	12
Tekke	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Zimmiyan-i Kıran	-	6	-	-	-	1	-	-	-	-	-	7
Genel Toplam	8	109	6	2	19	1	1	1	1	2	8	158

Köylere bakıldığında ise 45 amele, 4 hizmetkâr, 1 bekçi, 1 kiracı, 1 süpürgeci olmak üzere toplam 53 grup elemanının bulunduğu Müslüman Yazı ilk sırada yer alırken bunu 50 amele ile Bulak ve 1 hizmetkâr, 26 amele, 1 kayıkçı olmak üzere 28 kişiyle Kapullu takip etmektedir.

Tablo 30. Hizmet ve Temizlik Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Hizmetkâr	Amele	Bekçi	Berber	Hamal	Kıracı	Kaykçı	Tellak/Terlek	Sabuncu	Süpürgeci	Toplam
Ağaçkilise	1	12	-	-	-	1	-	-	-	-	14
Akviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alınvıran	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Arıcak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bağlarbaşı	-	7	-	-	-	-	-	1	-	-	8
Başköy	-	4	-	-	1	-	1	-	-	-	6
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Bulak	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	50
Bürnük	1	7	-	-	-	-	1	-	-	-	9
Çerçen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik-i Süflâ	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-i Ulvî	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Değirmencik	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Gayza	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
İlbarıt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kadıbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	1	26	-	-	-	-	1	-	-	-	28
Karapınar	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Karıt	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Keten	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kılavuzlar	1	15	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Kızılcaviran-ı Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcaviran-ı Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırpe	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Konarı	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	5
Kozcığaz	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Kuzyaka	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Melisa	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Moğol	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Müslüman Yazı	4	45	1	1	-	1	-	-	-	1	53
Oğulvıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitvıran	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sakaralan	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırçalan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tokatlı	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Yacı	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Zimmiyan-ı Yazı	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	5
Genel Toplam	15	227	1	2	1	4	3	1	1	1	256

3.1.6. Metal Sektörü

Safranbolu mesleki yapılanması içerisinde kalfa ve çıraklar da dâhil olmak üzere 15 mesleği bünyesinde barındıran metal sektörü, 163'ü mahallelerde 9'u köylerde olmak üzere toplam 172 grup elemanına sahip olup bunun tüm gruplara oranı %4'tür.

Safranbolu'da mesleki yapılanmayı gösteren tablo 20 incelendiğinde metal sektöründe en fazla kişi sayısına sahip meslek, 2'si çırak olmak üzere 52 kişiyle

kalaycılıktır. 50 kalaycının 34'nün mesleki gelir kaydı olup bunların yıllık mesleki gelirleri 50 ile 700 kuruş arasında değişmekte iken kalaycılığın diğer mesleklere oranı %1,38, kazadaki tüm kişi sayısına oranı ise %1,26'dır. Kalaycı çıraklarının her ikisinin de gelir kaydı olup bunların da yıllık mesleki gelirleri 50 ile 100 kuruştur(Tablo 20).

Özellikle mutfaklarda kullanılan bakır kapların kişileri zehirleyerek ölüme sebep olmaması için bunların kalaylanması gerektiğinden kalaycılık, bakırcılığa paralel olarak gelişmiş bir meslektir¹¹⁸⁷. Safranbolu'da kalaycılığın en fazla yapıldığı yerler Zimmiyan-i Kıran Mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyü'dür. Bu da kalaycılığın Safranbolu'da Müslümanlardan çok gayrimüslimlerin daha çok tercih ettiği meslek olduğunu göstermektedir.

Metal sektöründe en fazla icra edilen ikinci meslek, 6'sı çırak olmak üzere 47 kişinin tercih ettiği kuyumculuktur. Kuyumculuğun diğer mesleklere oranı %1,13 iken kayıt altına alınan kazadaki kişi sayısına oranı ise %1,03'tür. Safranbolu'da kuyumcuların tümü Zimmiyan-i Kıran mahallesinde ikamet etmektedir.

Metal sektörünün ilk iki mesleğini Müslümanlardan daha çok gayrimüslimlerin tercih etmeleri Safranbolu gayrimüslimlerinin bu alanda oldukça etkili olduklarını göstermektedir. Bu sektörün öne çıkan üçüncü mesleği olan demircilik ise sadece Müslümanların tercih ettiği meslek olmuştur.

Metal sektörünün mahallelerdeki durumuna bakılacak olursa 45 kalaycı, 47 kuyumcu olmak üzere toplam 92 kişiyle en fazla grup elemanı Zimmiyan-i Kıran'da bulunurken bunu 15 demirci 6 nalbant, 1 nalçacı¹¹⁸⁸, 1 çilingir olmak üzere toplam 23 kişiyle Babasultan takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 8 demirci, 7 nalbant 1 dökmeçi toplam 17 kişinin bulunduğu Karaali gelmektedir.

¹¹⁸⁷ Ebru Subaşı, Hacer Arslan Kalay, "Sivas'ta Kalaycılık." *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36 (2016): 262.

¹¹⁸⁸ Nalça: kaba kundura, yemeni ve çizmelerin altına çok dayanması için çakılan küçük demir parçası. Bk., Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü* ed. Ekrem Ayyıldız (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2011), 511. Bu şekilde tanımlanan nalçanın çakma işini nalçacılar gerçekleştirdiğinden bunların ayakkabı tamircisi olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 31. Metal Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Demirci	Kalaycı	Kuyuncu	Nalbant	Nalacı	Kalıpçı	Dökmeçi	Çilingir	Tüfekçi	Toplam
Babasultan	15	-	-	6	1	-	-	1	-	23
Cami-i Kebir	2	-	-	3	-	-	-	-	-	5
Çavuş	1	-	-	3	-	1	-	-	-	5
Çeşme	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Hacıali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıbeyli	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacıdurmüş	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacıevhad	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacıhalil	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Hüseyinkethüda	4	-	-	-	-	-	-	1	-	5
Karaali	8	-	-	7	-	-	1	-	1	17
Kavak	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Kirkilli	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Müslümankıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslümanpolat	1	-	-	1	-	-	-	1	-	3
Tekke	3	-	-	1	-	-	-	-	-	4
Zimmiyan-i Kıran	-	45	47	-	-	-	-	-	-	92
Genel Toplam	39	45	47	23	1	1	1	4	2	163

Metal sektörünün Safranbolu köylerindeki durumuna gelince, bu sektörden sadece 2 köyde 9 kişi bulunmaktadır. Bu köyler de 7 kalaycının bulunduğu Zimmiyan-i Yazı ile 1 demirci ve 1 nalbantın bulunduğu Müslüman Yazı'dır. Diğer köylerin hiçbirinde bu alanda grup elemanı bulunmadığı için köylere ait tablo yapılmamıştır.

3.1.7. Tarım, Hayvan ve Orman Sektörü

1844-1845 yılı temettuat defterlerine göre Safranbolu'nun mesleki yapısını anlaşılabilir kılmak için oluşturulan gruplardan tarım, hayvancılık ve orman sektöründe 43'ü mahallelerde 1.480'i köylerde olmak üzere toplam 1.523 kişi bulunmakta olup bunun diğer gruplara oranı %38'dir.

12 farklı mesleğin yer aldığı sektörde, 18'i mahallelerde, 1.229'u köylerde olmak üzere toplam 1.247 kişinin meşgul olduğu ziraatçılık en fazla tercih edilen meslek olarak öne çıkmaktadır. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, nüfusunun büyük bir kısmının geçimini tarım yoluyla sağladığı, vergi gelirlerinin ve ihracatının büyük bölümünün tarım ürünlerinden karşılandığı bir ekonomik yapıya sahip¹¹⁸⁹ olduğu düşünüldüğünde Safranbolu'da da ziraatçılığın en fazla icra edilen meslek olması oldukça doğal karşılanmalıdır.

¹¹⁸⁹ Ömer Yazan, "19. YY. Sonlarında Osmanlı Tarım İşletmelerinde Yönetim ve Muhasebe Uygulamaları: "Çiftlik İdaresi" Örneği", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı (Eylül, 2018): 281.

Mesleki gelir kaydı bulunmayan ziraatçilerin¹¹⁹⁰, diğer mesleklere oranı %34,49, kazadaki tüm kişiye oranı %31,33'tür. Bu da Safranbolu mesleki yapılanması içerisinde en fazla ziraatçilerin bulunduğu göstermektedir ki meslekleri olduğu halde ziraatçilik yapan kişiler de bu gruba dâhil edildiğinde bu sayı oldukça artacaktır. En fazla ziraatçinin bulunduğu mahalle 9 kişiyle Karaali iken köylerde 99 kişiyle Bulak, ilk sırada yer almaktadır. Bunu 97 kişiyle Kuzyaka, 75 kişiyle Bürnük takip etmektedir.

Sektörün en fazla grup elemanına sahip ikinci mesleği 126 kişiyle sebzevatçılıktır. Sebze yetiştiriciliği yapan ya da bostancı olarak ifade edilen sebzevatçılığın diğer mesleklere oranı %3,48 iken toplam kişi sayısına oranı %3,17'dir. Mesleki yıllık gelir kaydı bulunmayan sebzevatçılık Safranbolu mahallelerinde icra edilmezken köylerde en fazla meslek erbabı, 92 kişiyle Konarı, 32 kişiyle Kılavuzlar 2 kişiyle Bostanbükü'nde bulunmaktadır.

Aynı sıralamada 46 kişiyle odunculuk üçüncü meslek olurken bunun diğer mesleklere oranı %1,27, kazada kayıt altına alınan toplam kişiye oranı ise %1,03'tür. Mesleki yıllık gelirleri en düşük 50, en yüksek 400 kuruş olan odunculüğün tercih edilen meslekler arasında bulunmasında Safranbolu'nun bağlı olduğu Viranşehir Sancağı ve kazalarının devletın kereste ihtiyacını karşılayan¹¹⁹¹ bir bölgede yer alması etkili olmuş olmalıdır.

Tarım, hayvan ve orman sektöründe yer alan mesleklerden en fazla mesleki yıllık gelire sahip olanı 500 kuruş ile dülgerliktir. 3'ü mahallelerde 35'i köylerde icra edilen dülgerliğin diğer mesleklere oranı %1,05 iken toplam kişi sayısına oranı %0,95'dir (Tablo 20).

Sektörün mahallelerdeki grup eleman sayısına bakıldığında 9 ziraatçi, 1 oduncu, 4 hatapçı¹¹⁹², 1 doğramacı olmak üzere toplam 15 kişiyle Karaali'nin ilk sırada yer aldığı

¹¹⁹⁰ Veri kaynağı temettuat defterlerinde ziraatçilerin elde ettikleri gelir, mesleki gelir olarak değil, tarım gelirleri olarak kayıt altına alındığından onların yıllık mesleki gelirleri Tablo 3.1'e yansıtılmamıştır. Ziraatçilerin kendi meslekleri dışında başka alanlardan elde ettikleri kazançları var ise bunlar da gelirler içerisinde yer alan diğer gelirler adı altında değerlendirilmiştir.

¹¹⁹¹ Devletın kereste tedarikinde Viranşehir sancağına başvurduğu gösteren birçok belge bulunmaktadır. Bölgedeki kerasetelerin türleri, özellikleri ve miktarları hakkında oldukça kapsamlı bilgi veren bu belgeler için özellikle incelenen dönem içerisinde tutulmuş olan şer'iyeye sicillerine bakılabilir. SŞSC.d., 2117, 38-39; SŞSC.d., 2120, 6-8-9-11- 18; SŞSC.d., 2121, 3-4-16-24 vd.

¹¹⁹² Hatab, çıra, odun. Bk., Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 596. Aynı kelime hayvanlara takılan çan olarak da tanımlanmaktadır. Bk., *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü 3* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009), 2305. Bu bakımdan hatapçılar, çıracı veya oduncu olarak ifade edilebileceği gibi hayvanlara takılan çanları yapan kişi olarak da kabul edilebilir. Bu anlam karmaşası nedeniyle hatapçılık, orijinalinde kaydedildiği gibi ayrı meslek olarak kabul edilerek değerlendirilmiştir.

görülmektedir. Bunu 2 ziraatçi, 2, oduncu, 2 hatapçı, 1 doğramacı toplam 7 kişiyle Babasultan takip ederken üçüncü sırada 2 ziraatçi 2 oduncu 1 dülgerin bulunduğu Çavuş mahallesi yer almaktadır.

Tablo 32. Tarım, Hayvan ve Orman Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Ziraatçi	Rençber	Çoban	Oduncu	Hatapçı	Dülger	Doğramacı	Toplam
Babasultan	2	-	-	2	2	-	1	7
Cami-i Kebir	-	-	-	-	-	-	-	-
Çavuş	2	-	-	2	-	1	-	5
Çeşme	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıali	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıbeyli	1	-	-	-	-	-	-	1
Hacıdurmuş	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıevhad	-	-	-	1	-	-	-	1
Hacıhalil	-	-	-	2	-	1	-	3
Hüseyinkethüda	1	-	-	1	-	-	-	2
Karaali	9	-	-	1	4	-	1	15
Kavak	-	-	-	1	-	1	-	2
Kirkilli	2	-	1	-	-	-	-	3
Müslümankıran	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslümpolat	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekke	-	-	-	-	-	-	-	-
Zimmiyan-i Kıran	1	2	-	-	1	-	-	4
Genel Toplam	18	2	1	10	7	3	2	43

Tarım, hayvan ve orman sektöründe yer alan mesleklerin köylerdeki durumuna bakılıcak olursa 99 ziraatçi, 1 rençber, 2 hatapçı 30 dülger olmak üzere 132 kişiyle en fazla grup elemanı Bulak'ta bulunmaktadır. Bunu 34 ziraatçi, 92 sebzevatçı, 1 çoban olmak üzere toplam 127 kişiyle Konarı takip ederken üçüncü sırada, 97 ziraatçiyle Kuzyaka, yer almaktadır.

Tablo 33. Tarım, Hayvan ve Orman Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Ziraatçı	Rençber	Sebzeverici	Bahçıvan	Göcekçi	Çoban	Oduncu	Hatabçı	Ağaççı	Tahtacı	Dülgere	Toplam
Ağaçkilise	50	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	52
Akviran	44	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	45
Alınviran	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33
Arıcak	38	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	39
Bağlarbaşı	9	-	-	-	-	1	-	2	-	-	1	13
Başköy	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Bostanbükü	28	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	30
Bulak	99	1	-	-	-	-	-	2	-	-	30	132
Bürnük	75	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	76
Çerçen	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40
Çıraklar	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41
Çiftlik-i Süflâ	24	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	27
Çiftlik-i Ulvi	15	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	16
Çomakviran	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Dane-i Süflâ	9	-	-	-	-	-	16	2	3	2	-	32
Dane-i Ulvî	11	-	-	-	-	-	5	5	-	1	-	22
Değirmencik	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Gayza	13	-	-	-	-	3	-	15	-	-	-	31
Ilbarıt	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45
Kadırbükü	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38
Kapullu	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50
Karapınar	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Karıt	44	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	45
Keten	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Kılavuzlar	6	-	32	-	-	1	-	-	-	-	-	39
Kızılcaviran- Ulvî	55	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	56
Kızılcaviran-ı Süflâ	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36
Kirpe	27	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	28
Konarı	34	-	92	-	-	1	-	-	-	-	-	127
Kozciğaz	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kuzyaka	97	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	97
Melisa	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Moğol	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Müslüman Yazı	58	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3	64
Oğulviran	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27
Pelitviran	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Sakaralan	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Sarıyan	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Sırçalı	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
Sorguncuk	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Susunduk		-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Tokath	8	-	-	-	-	-	11	2	-	-	1	22
Yacı	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Zimmiyan-i Yazı	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Genel Toplam	1229	1	126	1	1	11	36	34	3	3	35	1480

3.1.8. Diğer Meslekler

Safranbolu'nun mesleki yapısını ortaya koyabilmek adına faydalanılan temettuat defterlerinde tabip, dilenci, bohçacı gibi herhangi bir gruba dâhil edilemeyen meslekler de bulunmaktadır. Ayrıca mücellid (ciltçi), perakende yazıcı, saatçi, ipçi, papuççu, çıkırıkçı, kahvehaneci, hancı, çubukçu gibi esnaf ve zanaatkâr grubuna dâhil edilmesi mümkün olduğu halde, tabloya sığdırabilmek adına sadece 1'er kişi tarafından icra edilen bu meslekleri, diğer meslekler başlığı altında değerlendirmek uygun görülmüştür.

Buna göre; defterlerde *sail* olarak ifade edilen dilenci, 2'si Karaali mahallesinde 1'i Alınviran köyünde olmak üzere toplam 3 kişinin meşgul olduğu meslektir. Geri kalan diğer mesleklerin grup elaman sayısı 1'dir. Bohçacı Zimmiyan-i Kıran, çıkrıkçı Hacıhalil, ipçi Hacıevhad, kahvehaneci Hacıbeyli, papuççu Hüseyinkethüda, mücellitçi Çavuş, saatçi Babasultan, perakende yazıcı, hancı ve çubukçu Karaali mahallesinde bulunmaktadır. Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait tüm temettuat defterlerinde kayıtlı tek tabip ise Müslüman Yazı köyünde bulunmaktadır. Grubun en fazla mesleki yıllık gelirine sahip olan mesleği ise 400 kuruş ile ipçiliktir. Bunu 350 kuruş ile bohçacı ve hancı takip etmektedir.

3.1.9. Mesleği Olmayanlar

1844-1845 yılı temettuat defterlerinden elde edilen veriler çerçevesinde Safranbolu'nun mesleki yapısını izah edebilmek için oluşturulan son grupta herhangi bir meslek kaydı bulunmayan kişiler bulunmaktadır. Bu grupta, 186'sı mahallelerde 178'si köylerde olmak üzere toplam 364 kişi yer almaktadır.

Safranbolu'da herhangi bir mesleği olmayan kişiler 9 farklı başlık altında toplanmıştır. Amelmande, alil, âmâ, a'raç yani doğuştan topal, mücrim, meczup, mariz gibi birtakım rahatsızlıkları belirtilen kişiler hasta ve sakat; bikes, müsin olduğu belirtilenler, ihtiyar ve kimsesiz başlığı altına alınmıştır. Bilgi verilmeyen başlığında ise temettuat defterlerinde meslek yazılan bölümde hiçbir bilgi bulunmayanlar ile hane reisleriyle birlikte adı yazılmış ancak kendisiyle ilgili başka bilgi verilmemiş olan kişiler bulunmaktadır. Yetim, sabi (çocuk), talebe, kayıp ve firari, fakir ve kadınlar da mesleği olmayanlar grubunun diğer kategorilerini meydana getirmektedir.

Mesleği olmayanlar grubunun en fazla kişi sayısı, 84'ü mahallelerde 78'i köylerde olmak üzere toplam 158 kişiyle bilgi verilmeyenler olup bunların kayıt altına alınmış toplam 3.980 kişiye oranı ise %4,07'dir. Kendisi hakkında bilgi verilmeyen kişilerin en fazla bulunduğu mahalleler, 18 kişiyle Zimmiyan-i Kıran, 12 kişiyle Babasultan ve 9 kişiyle Karaali'dir, Köylerde ise 9 kişiyle Konarı, ilk sırada yer alırken bunu 8 kişiyle Bulak takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 7 kişiyle Kapullu ve Zimmiyan-i Yazı yer almaktadır.

Grubun en fazla kişi sayısı sıralamasında ikinci sırada, 18'i mahallelerde 37'si köylerde olmak üzere toplam 55 kişiyle yetimler yer almakta olup bunların tüm kişi sayısına oranı %1,38'dir. En fazla yetimin bulunduğu mahalleler, 6 kişiyle Karaali, 3

kişiyile Cami-i Kebir ve 2 kişiyile Çavuş'tur. 4 kişiyile Kapullu ve Zimmiyan-i Yazı, 3 kişiyile Dane-i Süflâ en fazla yetimin bulunduğu köylerdir.

Mesleği olmayanlar grubunun mahallelerdeki durumuna bakıldığında 2 hasta ve sakat, 6 yetim, 1 sabi, 4 talebe, 3 yaşlı ve kimsesiz, 2 fakir, 2 kadın, 9 bilgi verilmeyen toplam 29 kişiyile en fazla grup elemanı Karaali'de bulunduğu görülecektir. Bunu 2 hasta ve sakat, 1 yetim, 1 sabi, 1 talebe, 1 kayıp ve firari, 7 yaşlı ve kimsesiz 2 fakir, 12 bilgi verilmeyen olmak üzere 27 kişiyile Babasultan takip etmektedir. Üçüncü sırada 1 yetim, 1 kayıp ve firari, 1 fakir, 18 bilgi verilmeyen toplam 21 kişiyile Zimmiyan-i Kiran yer almaktadır.

Tablo 34. Mesleği Olmayanların Mahallelerdeki Kişi Sayıları

Mahalleler	Hasta ve Sakat	Yetim	Sabi	Talebe	Kayıp ve Firari	Yaşlı ve Kimsesiz	Fakir	Kadın	Bilgi Verilmeyen	Toplam
Babasultan	2	1	1	1	1	7	2	-	12	27
Cami-i Kebir	3	3	-	1	1	-	1	-	1	10
Çavuş	3	2	2	1	-	1	3	-	2	14
Çeşme	1	-	2	1	-	1	1	3	1	10
Hacıali	1	-	2	-	-	-	-	-	1	4
Hacıbeyli	1	1	-	-	-	1	-	-	-	3
Hacıdurmuş	-	1	-	-	1	3	-	-	7	12
Hacıevhad	-	-	2	1	-	-	-	-	2	5
Hacıhalil	-	-	2	-	1	-	2	-	7	12
Hüseyinkethüda	-	1	-	-	1	1	1	-	4	8
Karaali	2	6	1	4	-	3	2	2	9	29
Kavak	1	1	-	1	-	-	-	-	6	9
Kırkilli	-	-	-	-	-	-	1	-	4	5
Müslümankıran	1	-	1	-	-	-	-	-	4	6
Müslümanpolat	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
Tekke	1	1	1	1	-	-	-	1	3	8
Zimmiyan-i Kiran	-	1	-	-	1	-	1	-	18	21
Genel Toplam	16	18	14	11	6	17	14	6	84	186

Mesleği olmayanlar grubunun köylerdeki durumuna bakılacak olursa 1 hasta ve sakat, 4 yetim, 2 fakir, 9 kadın, 7 bilgi verilmeyen olmak üzere toplam 23 kişiyile en fazla grup elemanın bulunduğu Zimmiyan-i Yazı'nın ilk sırada yer aldığı görülecektir. Bunu 2 hasta ve sakat, 2 yetim, 1 talebe, 5 fakir, 8 bilgi verilmeyen olmak üzere toplam 18 kişiyile Bulak ile 3 hasta ve sakat, 4 yetim, 3 talebe, 1 kayıp ve firar, 7 bilgi verilmeyen olmak üzere toplam 18 kişiyile Kapullu takip etmektedir.

Tablo 35. Mesleği Olmayanların Köylerdeki Kişi Sayıları

Köyler	Hasta ve Sakat	Yetim	Sabi	Talebe	Kayıp ve Firari	Yaşlı ve Kimsesiz	Fakir	Kadın	Bilgi Verilmeyen	Toplam
Ağaçkilise	3	1	-	-	-	-	-	-	2	6
Akviran	-	-	-	-	1	-	-	-	6	7
Alınviran	-	2	-	-	-	-	-	-	5	7
Arıcak	1	2	-	1	-	-	-	-	-	4
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başköy	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Bulak	2	2	-	1	-	-	5	-	8	18
Bürnük	-	1	-	-	-	-	-	-	3	4
Çerçen	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çiftlik-i Süflâ	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2
Çiftlik-i Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Çomakviran	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Dane-i Süflâ	1	3	-	-	-	-	-	-	-	4
Dane-i Ulvî	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2
Değirmencik	-	1	-	-	-	-	-	-	2	3
Gayza	1	1	-	-	-	-	-	2	-	4
İlbarıt	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Kadırbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	3	4	-	3	1	-	-	-	7	18
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
Karıt	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Kılavuzlar	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kızılcaviran- Ulvî	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kızılcaviran-ı Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirpe	-	2	-	-	-	-	-	-	5	7
Konarı	-	-	-	2	-	-	1	-	9	12
Kozciğaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Melisa	-	2	-	-	-	-	-	-	3	5
Moğol	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Müslüman Yazı	2	2	-	1	-	3	1	1	4	14
Oğulviran	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Pelitviran	1	1	-	-	-	3	-	-	-	5
Sakaralan	-	2	-	-	-	-	-	-	2	4
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sırçalı	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Sorguncuk	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Susunduk	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2
Tokatlı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yacı	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2
Zimmiyan-i Yazı	1	4	-	-	-	-	2	9	7	23
Genel Toplam	20	37	1	8	3	7	10	14	78	178

Mesleki yapılanmaya bağlı olarak Safranbolu’da meslek dallarına göre adlar alan birçok çarşı bulunmaktadır. İncelenen dönem içerisinde tespit edilen esnaf ve zanaatkârların görevlerini icra ettikleri Safranbolu’daki çarşı ve pazarlar şunlardır; Attarlar, Boyacılar, Demirciler, Kalaycılar, Kasaplar, Kuyumcular, Penpeciler, Saraçlar,

Sebzeciler, Semerciler, Terziler, Aşağı ve Küçük adlarını taşıyan çarşılar ile Tahıl, Sığır, Pekmez ve Salhâne (mezbaha) pazarlarıdır¹¹⁹³.

3.2. Tarım

Osmanlı Devleti'nde ekonomik düzen büyük oranda toprağa ve tarımsal üretime dayalı olmuştur¹¹⁹⁴. Bu bakımdan belli bir ekonomik ve sosyal rejimin uygulanması için devlet, tarla arazisini kendi mutlak kontrolü altına alma gereği duymuş buna da mirî arazi rejimi demiştir. Sadece hububat ziraati yapılan ve tarla olarak kullanılan mirî arazi, büyük kitlelerin geçimi, geçimlik ekonomi, ordunun ve şehirlerin iâşesinin karşılandığı arazi olup bağ ve bahçeler bunun dışında yer almıştır. Tarla ziraatini, hububat ekimini kontrol altında tutma zorunluluğu duyan devlet, tarlaların devamlı işletimini kanunla garanti altına alarak bu arazilerin bağ ve bahçe haline getirilmesine izin vermemiştir¹¹⁹⁵.

Neticede ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı Devleti, tarım arazilerini korumaya ve tarımı geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde çiftçileri üretim alanlarını genişletmeye, ticari değeri yüksek ürünler yetiştirmeye ve üretimde verimi arttıracak modern araç kullanmaya teşvik edici politikalar uygulamıştır¹¹⁹⁶. Nitekim Safranbolu bölge yetkililerine gönderilen talimatlarda, ziraate teşviğin sadece hinta (buğday) ve şa'ir (arpa) ekimi olmadığından bahisle envai çeşit hububat ve tarım ürünlerinden hangilerinden menfaat görülür ise onların ekimine özen gösterilmesinin istenmesi¹¹⁹⁷ uygulanan tarım politikalarını göstermesi bakımından önemlidir.

3.2.1. Tarım Arazileri

1844-1845 yılı temettuat defter verilerine göre Safranbolu kazasında toplam 20.509,75 dönümlük tarım arazisi bulunmaktadır. Bu arazinin 17.273,25 dönümü yani %84,21'lik oranı köylerde bulunurken 3.236,50 dönümü yani %15,78'i ise kazanın merkez mahallelerinde yer almaktadır. Şekil 4 incelendiğinde kazadaki toplam arazinin

¹¹⁹³ Bk., Deniz, "Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'nın Vakıfları, 193-194; Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*, 32-71; Hulusi Yazıcıoğlu, *Küçük Osmanlı'nın Öyküsü Safranbolu Tarihi*, (İstanbul: Şato Türkiyat, 2001), 105.

¹¹⁹⁴ Hacer Karabağ, "Osmanlı'nın Tarımsal Mirası ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kırsal Kesimin Kalkınmasına Yönelik Çalışmalar (Bursa Örneğinde)", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 32 (Ocak, 2017): 228.

¹¹⁹⁵ Halil İnalçık, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2009), 3-4.

¹¹⁹⁶ Tefik Güran, "Tarım Politikası (1839-1913)", *Osmanlı* 3, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 309.

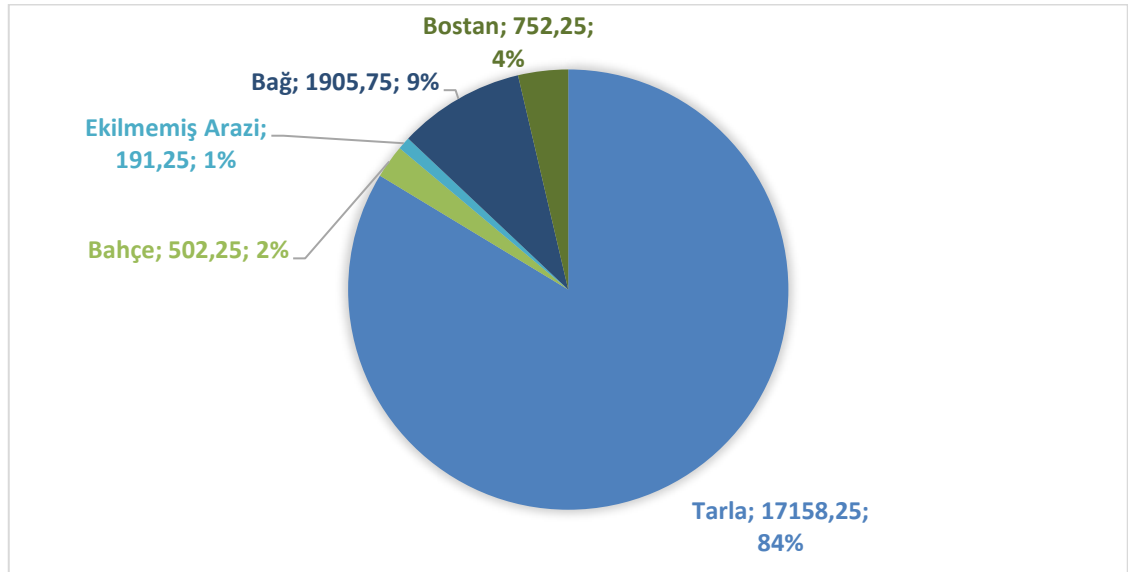
¹¹⁹⁷ SŞSC.d., 2126, 15.

17.158,25 dönümünü yani %84,00'ünü tarlalar, 1.905,75 dönüm ile %9'unu bağ, 752,25 dönüm ile %4'ünü bostan, 502,25 dönüm ile %2 oranını bahçe, 191,25 dönüm ile %1'lik oranının ise ekilmemiş araziden oluştuğu görülecektir.

Safranbolu'da farklı mahalle ya da köylerde ikamet ettiği halde başka köylerde arazisi bulunan kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin arazi bilgileri, arazilerinin bulunduğu köy isminin yanında 2 yazan kısımlarda yer alacaktır. Buna göre çoğunluğu¹¹⁹⁸ Safranbolu'nun mahalle ve köylerinde ikamet eden bu kişilerin sahip olduğu toplam arazi, 1.071 dönüm olup kazanın toplam arazisi içerisinde yer almaktadır.

Safranbolu kazası merkez mahalleleri içerisinde en fazla tarım arazisine sahip mahalle 573,50 dönümle Karaali iken bunu 374,25 dönümle Çavuş Mahallesi takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 370 dönümle Babasultan yer almaktadır.

En fazla tarım arazisine sahip köy sıralamasında ilk sırada 1.052,50'si köyün yerlilerine 24,50'si köy dışından gelenlere ait olmak üzere toplam 1.077 dönüm ile Bulak yer almaktadır. Kızılcaviran-1 Ulvî 1.052 dönümle ikinci sırada bulunurken bunu 849,25 dönüm ile Kızılcaviran-1 Süflâ takip etmektedir.

Şekil 4. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Toprağın Kullanım Alanları İtibariyle Oransal Dağılımı

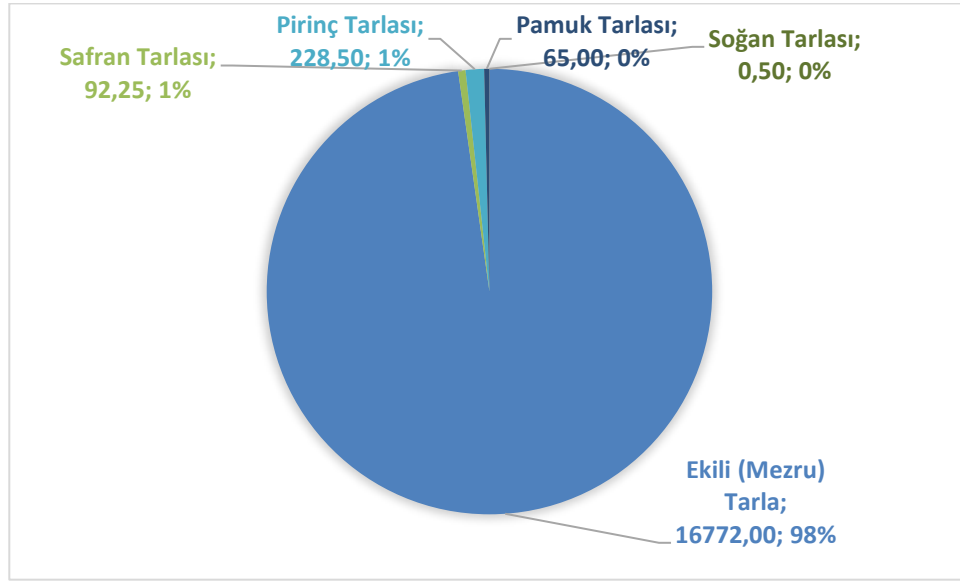
¹¹⁹⁸ İkamet ettikleri yer hakkında bilgi verilmeyenler hariç Melisa-2'de Kızılbel kazasının Gölübal? Divanında ML.VRD.TMT.d., 04541, 21; Moğol-2'de Yörük kazasına tabi Köprübaşı'nda ML.VRD.TMT.d., 4564, 14; Müslüman Yazı-2'de Eflani kazasının Çelebiler divanında ve Kastamonu sancağının Gönü divanından ML.VRD.TMT.d., 04555, 88; olmak üzere tespit ettiğimiz 4 kişi dışındakiler genellikle Safranbolu mahalle veya köylerinde ikamet etmektedir.

Kazadaki tarım alanlarının çeşitlerini, miktarlarını, diğer arazilere ve toplam araziye oranlarını 36 numaralı tablodan görmek mümkündür. Buna göre kazada hububat ekiminin yapıldığı anlaşılan mezru tarla ile safran, pamuk, pirinç ve soğan ekiminin yapıldığı 5 farklı tarla arazisi bulunmaktadır. Ayrıca hangi ürünlerin ekildiğinin tespit edilemediği bahçe ile harir yani dut ve meyve bahçeleri de kazada yer alan arazi türlerindedir. Bunun yanında kazada, sebze tarımının yapıldığı bostan ile üzüm yetiştirilen bağların yanı sıra hiçbir ürün ekilmemiş olan araziler de bulunmaktadır. Hazırlanmış olan tablolardan hareketle herbir arazi türü, miktarı ve oranları kendi adları altında aşağıda ayrı ayrı izah edilecektir.

Tablo 36. Safranbolu Kazasındaki Arazi Türleri, Arazilerin Köy ve Mahallelerdeki Miktar ve Oranları

	Mahalle (Dönüm)	Mahalle Oran %	Köy (Dönüm)	Köy Oran %	Gruptaki oranı %	Toplam (Dönüm)	Tüm Arazilere oranı %
Tarlalar							
Ekili (Mezru) Tarla	2508,50	14,96	14263,50	85,04	97,75	16772,00	81,78
Safran Tarlası	-	-	92,25	100,00	0,54	92,25	0,45
Pirinç Tarlası	-	-	228,50	100,00	1,33	228,50	1,11
Pamuk Tarlası	-	-	65,00	100,00	0,38	65,00	0,32
Soğan Tarlası	-	-	0,50	100,00	0,003	0,50	0,00
Toplam	2508,50	14,62	14649,75	85,38	100,00	17158,25	83,66
Bahçeler							
Bahçe	384,25	85,87	63,25	14,13	89,10	447,50	2,18
Meyve Bahçesi	2,75	29,73	6,50	70,27	1,84	9,25	0,05
Dut (harir) Bahçesi	8,50	18,68	37,00	81,32	9,06	45,50	0,22
Toplam	395,50	78,75	106,75	21,25	100,00	502,25	2,45
Diğer Araziler							
Bağ	307,25	16,12	1598,50	83,88	71,70	1905,75	9,29
Bostan	18,25	2,43	734,00	97,57	28,30	752,25	3,67
Toplam	325,50	12,25	2332,50	87,75	100,00	2658,00	12,96
Ekilmemiş Araziler							
Tarla	5,00	2,71	179,50	97,29	96,47	184,50	0,90
Bahçe	2,00	100,00	-	-	1,05	2,00	0,01
Bostan	-	-	2,25	100,00	1,18	2,25	0,01
Bağ	-	-	2,50	100,00	1,31	2,50	0,01
Toplam	7,00	3,66	184,25	96,34	100,00	191,25	0,93

3.2.1.1. Tarlalar

Şekil 5. Safranbolu Kazasında Bulunan Tarla Arazileri

Safranbolu’da toplam 20.509,75 dönümlük tarım arazisinin 17.158,25 dönümü yani %83,66’sı tarlalardan oluşmaktadır. Tablo 36 incelendiğinde 17.158,25 dönümlük tarla arazisinin 14.649,75 dönümünün yani %85,38’inin köylerde olduğu görülecektir. Geri kalan 2.508,50 dönümü yani %14,62’lik oranı ise mahallelerde yer almaktadır.

Mahallelerde 2.508,50 dönüm tarlanın hepsi mezru tarla¹¹⁹⁹ olup bunun kazadaki oranı %14,96’dır. Köylerdeki 14.263,50 dönümlük mezru tarlanın kazadaki oranı %85,04’tür.

Kazadaki 228,50 dönümlük pirinç, 92,25 dönümlük safran, 65,00 dönümlük pamuk ve 0,50 dönümlük soğan tarlaların tamamı ise köylerin yerlilerine ait olup köy dışından gelenlerin bu tür tarlaları yoktur.

16.772 dönüm ile kazada en fazla arazisi bulunan mezru tarlanın 676,25 dönümü, köy dışında yaşayanlara aittir. Bu tarla türünün diğer tarlalara oranı %97,75, kazadaki tüm arazilere oranı ise %81,78’dir (Tablo 36). Mezru tarlanın en fazla bulunduğu mahalle 429,00 dönüm ile Karaali iken bunu 295,50 dönümle Çavuş takip etmektedir. Üçüncü sırada 293,50 dönüm ile Babasultan yer almaktadır.

¹¹⁹⁹ Mezru tarla, ekili tarla olup, diğer tarla çeşitleri de ekilmiş tarladır. Ancak mezru tarlanın bu isimle belirtilmesi, bu tarlalarda ekili olan ürünlerin temettuat defterlerinde bu şekilde kaydedilmesinden kaynaklanmaktadır.

Köylerdeki mezru tarlalara gelince; Kızılcaviran-1 Ulvî 945,50 dönümle ilk sırada yer alırken ikinci sırada 915,50 dönümle Bulak, üçüncü sırada ise 696,50 dönümle Bürnük köyü bulunmaktadır.

Safranbolu'da en fazla araziye sahip ikinci tarla olan pirinç tarlası, toplam 228,50 dönümlük bir araziye sahip olup bunun diğer tarlalara oranı ise %1'dir (Şekil 5). Sadece köylerde olan bu tarlanın en fazla bulunduğu köy, 150,50 dönümle Kızılcaviran-1 Süflâ'dır.

Safranbolu'nun tamamında sadece 92,25 dönümlük safran tarlası arazisi bulunmakta olup bunun da tamamı köylerde yer almaktadır. En fazla safran tarlasına sahip köy ise 24,25 dönüm ile Akviran'dır.

Toplamda 65,00 dönümlük araziye sahip olan pamuk tarlası da sadece köylerde olup en fazla bulunduğu köy 55,00 dönümle Kızılcaviran-1 Süflâ'dır. Sadece 0,50 dönüme sahip olan soğan tarlası ise Kızılcaviran-1 Ulvî köyünde bulunmaktadır. Neticede Safranbolu kazasının tamamı göz önünde bulundurulduğunda en geniş tarla arazilerinin Bulak ve Kızılcaviran-1 Süflâ köylerinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

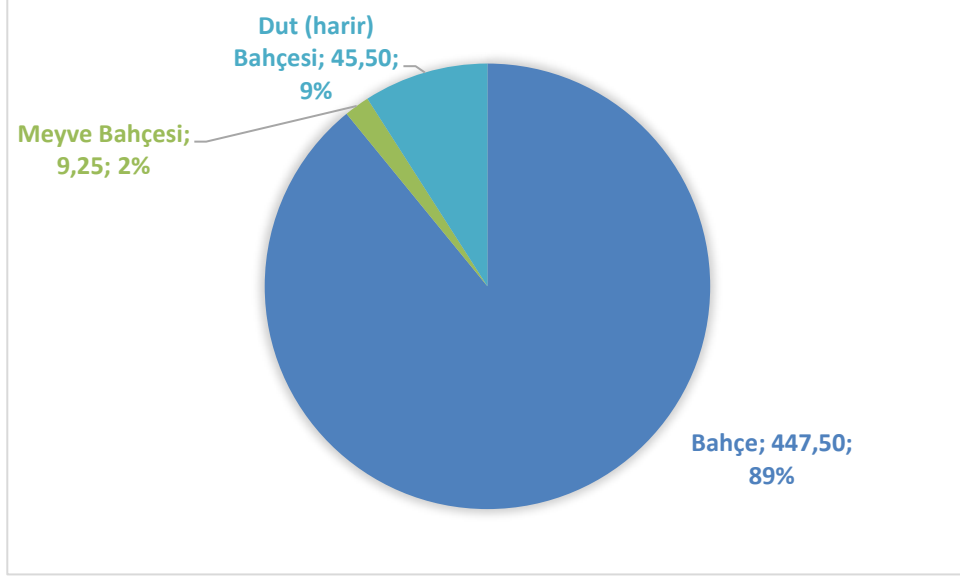
Tablo 38'e bakıldığında kazadaki toplam arazilerin kişi başına düşen miktarı tespit edilebilecektir. Buna göre kazadaki 2.741 kişinin¹²⁰⁰ toplam 17.158,25 dönüm tarla arazisi bulunmakta olup kişi başına düşen tarla arazisi, mahallelerde 4,46 dönüm iken köylerde 6,73dönüm'dür. Kazanın tamamına bakıldığında ise bu oran 6,26 dönümdür.

3.2.1.3. Bahçeler

Safranbolu'da toplam 502,25 dönüm bahçe arazisi bulunmakta olup bunun diğer arazilere oranı sadece %2'dir. Tablo 36'ya bakıldığında kazadaki toplam bahçe arazisinin 106,75 dönümü yani %21,25'i köylerde, 395,50 dönümü yani %78,25'i ise mahallelerde bulunduğu görülmektedir. Bu da Safranbolu mahallelerinde bahçeciliğin köylere oranla daha fazla yapıldığı yorumuna imkân tanımaktadır.

Safranbolu'da üç farklı bahçe çeşidi bulunmakta olup bunlar; ne ekildiği belirtilmemiş olan bahçe, dut (harir) bahçesi ve meyve bahçesidir.

¹²⁰⁰ Bu miktara köy dışından olanlar da dâhildir.

Şekil 6. Safranbolu Kazasında Bulunan Bahçe Arazileri

Kazanın tamamında toplam 447,50 dönüme sahip olan bahçenin 384,25 dönümü yani %85,87'i mahallelerde, 63,25 dönümü yani %14,13'ü de köylerde bulunmaktadır. Diğer bahçelere oranı %89,10 olan bahçenin kazadaki tüm araziye oranı ise %2,18'dir (Tablo 36). Bahçenin en fazla bulunduğu mahalle 66,75 dönümle Karaali, en fazla bulunduğu köy ise 42,75 dönüm ile Tokatlı-2'dir¹²⁰¹.

Safranbolu'da en fazla arazisi bulunan ikinci bahçe türü 45,50 dönüm ile dut bahçesidir. Pekmez yapımında özellikle de ipekkilikde önemli olan dut ağaçlarının bulunduğu bahçenin 37,00 dönümü yani %81,32'si köylerde yer alırken 8,50 dönümle %18,68'i mahallelerde bulunmaktadır. Dut bahçesinin diğer bahçelere oranı %9,06 iken kazadaki tüm arazilere oranı ise sadece %0,22'dir. Dut bahçesi arazisinin en fazla bulunduğu mahalle gelince; sadece Zimmiyan-i Kıran (5,50 dönüm) ile Karaali (3 dönüm) mahallelerinde bulunan dut bahçesinin, en fazla bulunduğu köy ise 21,50 dönüm ile Müslüman Yazı'dır.

Safranbolu'da bulunan diğer bahçe arazisi kazadaki toplamı 9,25 dönüm olan meyve bahçesidir. Bunun 6,50 dönümü yani %70,27'si köylerde bulunurken 2,75 dönüm ile %29,73'ü mahallelerde bulunmaktadır. Meyve bahçesinin diğer bahçelere oranı %1,84 iken kazadaki tüm tarım arazilerine oranı ise sadece %0,05'dir. Meyve

¹²⁰¹ Tablo 3.18 incelendiğinde Tokatlı köyünde sakin kişilerin hiçbirinin bahçesi olmadığı halde köy dışından gelenlere ait bilgileri ihtiva eden Tokatlı-2'de 42,75 dönüm bahçe arazisinin bulunduğu görülecektir. Bu da Tokatlı'da 42,75 dönümlük bahçe arazisi olduğunu ancak bu arazisinin köyün yerlilerine değil, köy dışından gelenlere ait olduğunu göstermektedir.

bahçesi, köylerde sadece 6,50 dönüm ile Moğol köyünde bulunurken mahallerde ise 2,25 dönüm ile Karaali ve 0,50 dönüm ile Babasultan mahallelerinde bulunmaktadır.

Safranbolu kazasında köylerde 160, mahallelerde 709, kazanın tümünde ise 869 kişi herhangi bir türde bahçe arazisine sahiptir¹²⁰². Kişi başına düşen bahçe arazisi köylerde 0,67 dönüm iken mahallelerde bu oran 0,56, kazanın tamamında ise 0,58 dönümdür (Tablo 38).

3.2.1.4. Bağlar

1844-1845 temettuat defterlerinden elde edilen verilere göre Safranbolu'da 1.905,75 dönüm bağ arazisi bulunmaktadır. Bağların 307,25 dönümü yani %16,12 oranı mahallelerde iken 1.598,50'si yani %83,88'i köylerde yer almaktadır. Bağların kazadaki diğer arazilere oranı ise %9,29'dur.

Merkez mahallelerin tamamında bulunan bağların en fazla bulunduğu mahalle, 62,75 dönüm ile Karaali'dir. Bunu 37,25 dönümle Babasultan takip ederken üçüncü sırada 29,50 dönümle Çavuş Mahallesi yer almaktadır.

En fazla bağın bulunduğu köy sıralamasında ilk sırada 179,50 dönüm ile Müslüman Yazı ikinci sırada 115,50 dönüm ile Bürnük üçüncü sırada ise 112,75 dönümü köyün yerlilerine 24,50 dönümü köy dışında yaşayanlara ait olmak üzere toplam 137,25 dönüme sahip Bulak bulunmaktadır.

Safranbolu'da 2.073'ü köylerde 551'i mahallelerde olmak üzere toplam 2.624 kişinin bağ arazisi bulunmaktadır¹²⁰³. Köylerde kişi başına düşen bağ arazisi 0,77 dönüm iken bu oran mahallelerde 0,56, kazanın tamamında ise 0,73 dönümdür.

¹²⁰² Buna köy dışından olanlar da dahildir.

¹²⁰³ Buna köy dışından olanlar da dahildir.

Tablo 37. Safranbolu Kazasındaki Tarım Arazilerinin Yerleşim Birimlerine Dönüm Olarak Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Mezru Tarla	Safran Tarla	Pirinç Tarla	Pamuk Tarla	Sogan Tarla	Bahçe	Meyve Bahçesi	Harir (Dut) Bahçesi	Bag	Bostan	Eklilmemiş Arazi	Toplam Arazi
Mahalleler												
Babasultan	293,50	-	-	-	-	30,75	0,50	-	37,25	8,00	-	370,00
Cami-i Kebir	136,00	-	-	-	-	28,75	-	-	22,25	-	-	187,00
Çavuş	295,50	-	-	-	-	49,25	-	-	29,50	-	-	374,25
Çeşme	228,00	-	-	-	-	19,25	-	-	15,75	-	1,00	264,00
Hacıali	50,50	-	-	-	-	7,25	-	-	4,00	-	-	61,75
Hacıbeyli	45,00	-	-	-	-	14,75	-	-	23,75	-	-	83,50
Hacıdurmuş	162,50	-	-	-	-	16,25	-	-	13,75	-	1,00	193,50
Hacıevhad	28,50	-	-	-	-	16,00	-	-	9,75	-	-	54,25
Hacıhalil	209,50	-	-	-	-	28,25	-	-	18,50	-	-	256,25
H. Kethüda	104,50	-	-	-	-	18,25	-	-	10,00	-	-	132,75
Karaali	429,00	-	-	-	-	66,75	2,25	3,00	62,75	4,75	5,00	573,50
Kavak	69,50	-	-	-	-	4,00	-	-	3,75	-	-	77,25
Kirkille	23,00	-	-	-	-	9,00	-	-	2,75	-	-	34,75
M. Kiran	14,00	-	-	-	-	9,50	-	-	4,00	-	-	27,50
M. Polat	69,00	-	-	-	-	22,00	-	-	10,00	-	-	101,00
Tekke	94,00	-	-	-	-	14,25	-	-	13,25	-	-	121,50
Z. Kiran	256,50	-	-	-	-	30,00	-	5,50	26,25	5,50	-	323,75
Mahalle Toplam	2508,50	-	-	-	-	384,25	2,75	8,50	307,25	18,25	7,00	3236,50
Köyler												
Ağaçkilise	688,50	-	-	-	-	-	-	-	-	1,50	3,00	693,00
Akviran	357,50	24,25	-	-	-	-	-	-	29,00	17,75	-	428,50
Alınvıran	550,50	-	-	-	-	3,50	-	-	-	1,00	-	555,00
Alınvıran-2	3,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,00
Arıcak	285,50	-	-	-	-	-	-	-	34,00	16,00	6,25	341,75
Bağlarbaşı	42,00	-	-	-	-	0,25	-	-	13,50	10,75	7,00	73,50
Başköy	88,50	-	-	-	-	-	-	-	26,25	0,50	-	115,25
Başköy-2	11,00	-	-	-	-	-	-	-	18,25	-	-	29,25
Bostanbükü	123,50	-	-	-	-	-	-	-	8,75	25,75	-	158,00
Bostanbükü-2	42,50	-	-	-	-	-	-	-	40,00	13,25	-	95,75
Bulak	915,50	22,75	-	-	-	1,50	-	-	112,75	-	-	1052,50
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	24,50	-	-	24,50
Bürnük	696,50	-	25,50	-	-	-	-	-	115,50	66,00	-	903,50
Çerçen	259,50	5,00	-	-	-	-	-	-	32,00	13,50	1,00	311,00
Çıraklar	238,50	3,75	-	-	-	-	-	-	31,25	33,00	-	306,50
Ç. Süflâ	250,50	-	-	-	-	-	-	-	39,00	-	-	289,50
Ç. Süflâ-2	3,00	-	-	-	-	-	-	-	0,50	-	-	3,50
Ç. Ulvi	104,00	-	-	-	-	-	-	-	12,00	4,50	-	120,50
Ç. Ulvi-2	27,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27,00
Çomakvıran	146,00	-	-	-	-	3,50	-	-	-	-	-	149,50
Çomakvıran-2	32,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32,00
Dane-i Süflâ	392,50	-	-	-	-	-	-	-	8,50	9,75	4,00	414,75
Dane-i Ulvî	219,50	-	-	-	-	-	-	-	0,25	5,00	1,50	226,25
Değirmencik	328,00	-	-	-	-	2,25	-	-	3,50	8,50	-	342,25
Değirmencik-2	55,00	-	-	-	-	0,50	-	-	-	1,50	-	57,00
Gayza	160,50	-	-	-	-	-	-	-	14,25	16,00	15,00	205,75
Ilbarit	560,50	0,25	-	-	-	-	-	-	54,50	-	-	615,25
Kadıbükkü	406,00	7,50	-	-	-	-	-	-	32,75	9,00	-	455,25
Kadıbükkü-2	29,00	-	-	-	-	-	-	-	3,50	-	-	32,50
Kapullu	545,00	-	-	-	-	-	-	-	111,00	5,00	19,50	680,50
Kapullu-2	4,00	-	-	-	-	-	-	-	65,75	-	-	69,75
Karapınar	278,00	-	-	-	-	7,50	-	-	1,50	2,00	-	289,00
Karapınar-2	20,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,00
Karit	224,00	-	-	-	-	-	-	-	21,00	26,25	-	271,25
Keten	37,00	-	-	-	-	-	-	-	3,00	-	-	40,00
Keten-2	16,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,00
Kılavuzlar	190,00	4,00	-	-	-	-	-	-	10,50	46,50	-	251,00
Kılavuzlar-2	2,75	-	-	-	-	-	-	-	-	2,00	-	4,75
K. Ulvî	945,50	-	52,50	1,00	0,50	1,00	-	-	40,00	11,50	-	1052,00
K. Süflâ	628,00	1,00	150,50	55,00	-	-	-	-	14,00	0,75	-	849,25

K. Süfla-2	1,50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,50
Kırpe	385,00	-	-	-	-	-	-	-	79,00	-	5,00	-	469,00
Kırpe-2	46,00	-	-	-	-	-	-	-	4,00	-	-	-	50,00
Konarı	489,25	6,25	-	-	-	-	-	0,50	87,50	113,00	-	-	696,50
Koziğaz	70,00	-	-	-	-	-	-	-	-	4,00	13,00	-	87,00
Koziğaz-2	20,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43,00	-	63,00
Kuzyaka	587,00	-	-	-	-	-	-	1,00	56,75	10,00	-	-	654,75
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	5,50	21,00	0,50	-	-	27,00
Melisa	221,00	-	-	9,00	-	-	-	-	29,75	7,25	-	-	267,00
Melisa-2	20,00	-	-	-	-	-	-	-	30,25	50,00	-	-	100,25
Moğol	194,00	-	-	-	-	-	-	6,50	-	-	-	-	200,50
Moğol-2	91,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	91,00
M. Yazı	350,50	-	-	-	-	-	-	21,50	179,50	121,25	52,00	-	724,75
M. Yazı-2	50,00	-	-	-	-	-	-	-	2,50	-	7,50	-	60,00
Oğulviran	193,00	13,50	-	-	-	-	-	-	25,50	-	-	-	232,00
Oğulviran-2	24,50	-	-	-	-	-	-	-	2,00	-	-	-	26,50
Pelitviran	353,00	-	-	-	-	-	-	-	-	7,25	-	-	360,25
Pelitviran-2	38,50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38,50
Sakaralan	141,00	-	-	-	-	-	-	-	5,50	1,50	-	-	148,00
Sakaralan-2	31,00	-	-	-	-	-	-	-	1,50	-	-	-	32,50
Sarıyan	156,00	-	-	-	-	-	-	-	21,50	-	-	-	177,50
Sırçalı	226,00	-	-	-	-	-	-	-	19,25	0,50	1,50	-	247,25
Sırçalı-2	7,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,00
Sorguncuk	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100,00
Sorguncuk-2	75,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75,00
Susunduk	21,00	-	-	-	-	-	-	-	0,50	2,00	5,00	-	28,50
Tokathı	158,00	-	-	-	-	-	-	-	14,00	13,75	-	-	185,75
Tokathı-2	26,50	-	-	-	-	42,75	-	-	14,50	-	-	-	83,75
Yacı	83,50	4,00	-	-	-	0,50	-	-	13,50	6,00	-	-	107,50
Z. Yazı	198,00	-	-	-	-	-	-	8,50	69,25	49,75	-	-	325,50
Köy Toplam	14263,50	92,25	228,50	65,00	0,50	63,25	6,50	37,00	1598,50	734,00	184,25	17273,25	
Genel Toplam	16772,00	92,25	228,50	65,00	0,50	447,50	9,25	45,50	1905,75	752,25	191,25	20509,75	

3.2.1.5. Bostanlar

Safranbolu’da bostan arazilerinin varlığı, bu kazada sebze yetiştiriciliğinin de yapıldığını göstermektedir. 18,25 dönümü (%2,43) mahallelerde 734 dönümü (%97,57) köylerde olmak üzere toplam 752,25 dönüm bostan arazisi bulunmakta olup bunun kazadaki diğer arazilere oranı %3,67’dir (Tablo 36).

Kazada en fazla bostan arazisinin bulunduğu mahalle sıralamasında ilk sırada 8 dönümle Babasultan bulunurken ikinci sırada 5,50 dönümle Zimmiyan-i Kıran yer almaktadır. 4,75 dönümle üçüncü sırada olan Karaali, aynı zamanda mahallelerde bostan arazisine sahip en son mahalledir.

En fazla bostan arazisine sahip köy sıralamasında 121,25 dönüm ile Müslüman Yazı birinci sıradayken bunu 113 dönüm ile Konarı takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 66 dönüm bostan arazisiyle Bürnük yer almaktadır (Tablo 37).

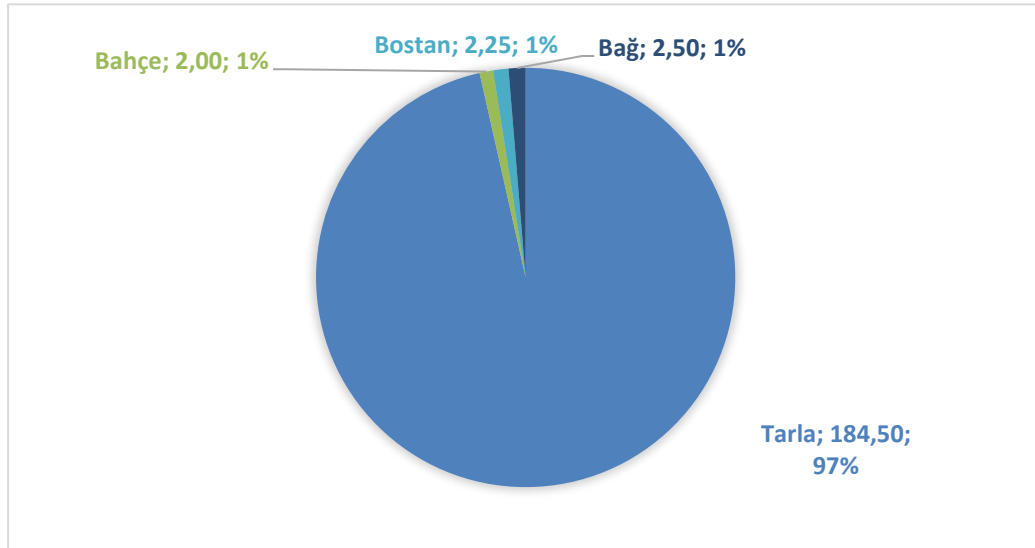
Safranbolu kazasında köylerde 1197, mahallelerde 39 olmak üzere toplam 1.236 kişinin bostan arazisi bulunmaktadır. Buna göre köylerde kişi başına düşen bostan arazisi köylerde 0,61 dönüm iken mahallelerde 0,47, kazanın tümünde ise 0,61’dir (Tablo 38).

Tablo 38. Safranbolu Kazası Yerleşim Birimlerinde Toprağın Kullanım Alanları İtibariyle Kişi Başına Düşen Toprak Dönümleri

Yerleşim Birimleri	Köyler	Mahalleler	Kaza Toplamı
Tarla Sahibi Kişi Sayısı	2178	563	2741
Tarlalar (Dönüm)	14649,75	2508,50	17158,25
K. Başına Düşen Tarla Dönüm	6,73	4,46	6,26
Bahçe Sahibi Kişi Sayısı	160	709	869
Bahçeler Dönüm	106,75	395,50	502,25
K. Başına Düşen Bahçe Dönüm	0,67	0,56	0,58
Bağ Sahibi Kişi Sayısı	2073	551	2624
Bağ Dönüm	1598,50	307,25	1905,75
K. Başına Düşen Bağ Dönüm	0,77	0,56	0,73
Bostan Sahibi Kişi Sayısı	1197	39	1236
Bostan Dönüm	734,00	18,25	752,25
K. Başına Düşen Bostan Dönüm	0,61	0,47	0,61
Ekilmemiş Arazi Sahibi Kişi Sayısı	59	3	62
Ekilmemiş Araziler Dönüm	184,25	7,00	191,25
K. Başına Düşün E. Arazi Dönüm	3,12	2,33	3,08

3.2.1.6. Ekilmemiş Araziler

Safranbolu’da 191,25 dönüm ekilmemiş arazi bulunmaktadır. İklima bağlı olarak yağışların durumu, saban kullanımı ve arazilerin sulanabilirlik imkânı gibi faktörler kuru tarımı zorunlu kılmaktaydı. Bu durumda çiftçiler, tarlasını bir yıl ekemez ve dinlenmeye bırakırdı. Bu şekilde ekilmeyen araziye *gayr-i mezru tarla* denmiştir¹²⁰⁴. Safranbolu temettuat defterlerinde genellikle bu tür ekilmeyen arazilere *gayr-i mezru*¹²⁰⁵ veya *hali*¹²⁰⁶ (boş) tarla denmiştir.

Şekil 7. Safranbolu Kazasında Bulunan Ekilmemiş Araziler

¹²⁰⁴ Gazi Özdemir, “XIX. Yüzyılın ilk yarısında Ilgın Kazası” (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014), 240.

¹²⁰⁵ ML.VRD.TMT.d., 4532, 66.

¹²⁰⁶ ML.VRD.TMT.d.,4547, 24.

Safranbolu’da mahallelerde 7, köylerde 184,25 olmak üzere toplamda 191,25 dönüm ekilmemiş arazinin kazadaki diğer arazilere oranı sadece %1’dir. Toplamı 191,25 dönüm olan ekilmemiş arazinin 184,50 dönümü tarla, 2,50 dönümü bağ, 2,25 dönümü bostan ve 2 dönümü bahçe arazisidir. Ekilmemiş arazilerden en fazla dönüme sahip olan tarlaların 179,50 dönümü (%97,29) köylerde, 5 dönümü (%2,71) mahallelerde bulunmakta olup bunun diğer ekilmemiş arazilere oranı %96,47, kazadaki tüm arazilere oranı ise %0,90’dır.

Ekilmemiş arazilerin içinde %1,05 oran ile 2 dönümlük ekilmeyen bahçe arazisi sadece mahallelerde bulunmakta iken bunun tüm araziye oranı sadece %0,01’dir.

Ekilmemiş bostan ve bağ arazileri ise sadece köylerde bulunurken bağın diğer ekilmemiş arazilere oranı %1,31, bostanın %1,18 olup bu arazilerin kazadaki tüm arazilere oranları ise %0,01’dir (Tablo 36).

Safranbolu’nun merkez mahallelerinde en fazla ekilmemiş arazi 5 dönümle Karaali’de bulunurken bunu 1’er dönüm ile Hacıdurmuş ve Çeşme mahalleleri takip etmektedir.

Köylerde en fazla ekilmemiş arazi, 52 dönümü köyün yerlilerine, 7,50’si köy dışındakilere ait olmak üzere toplamda 59,50 dönümle Müslüman Yazı’da bulunmaktadır. Bunu 13 dönümü köyün yerlilerine 43 dönümü köy dışındakilere ait olmak üzere toplamda 56 dönümlük ekilmemiş araziye sahip olan Kozcıgaz takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 19,50 dönüm ile Kapullu yer almaktadır.

Safranbolu’da 59’u köylerde 3’ü mahallelerde olmak üzere toplam 62 kişinin ekilmemiş arazisi bulunmaktadır. Buna göre kişi başına düşen ekilmemiş arazi köylerde 3,12 dönüm iken mahallelerde bu oran 2,33, kazanın tümünde ise 3,08’dir (Tablo 38).

3.2.1.7. Çeşitli Ağaçlar

Temettuat defterlerinden elde edilen verilere göre Safranbolu’da dönüm miktarı verilen meyve bahçelerinin haricinde mahalle veya köylerde kaç adet ağaç olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Ağaçların türleri hakkında bilgi edinilemese de bunlar defterlerde meyve ağacı, çeşitli (mütenevvia/müteferria-i eşcar) meyve ağacı ya da çeşitli ağaçlar şeklinde kayıt altına alınmıştır. Ancak bu çalışmada ağaçların tümü tek bir kategoride toplanarak çeşitli ağaçlar şeklinde izah edilmeye çalışılmıştır. Buna göre Safranbolu kazasında 20’si mahallelerde, 2.165 köylerde olmak üzere 273 kişiye ait toplam 2.185

çeşitli türde ağaç bulunmaktadır. Kişi başına 8 ağacın düştüğü Safranbolu'da bu ağaçlardan toplam 10.012,5 kuruş elde edilmiş olup kişi başına düşen ağaç hasılatı ise 36,7 kuruştur.

Merkez mahallerinden sadece Hacıbeyli'de, 20 adet ağaç bulunmakta olup bunlardan 27 kuruş gelir elde edilmiştir. En fazla ağacın bulunduğu köy sıralamasında 1.385 ağaç ile Konarı ilk sırada yer alırken bu ağaçlardan 6.237,5 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu tasnifte ikinci sırada 167 ağaç ve bu ağaçlardan elde edilen 1.057,5 kuruş geliriyle Kapullu yer almaktadır. Bu köydeki ağaçlarının 140'ı köyün yerlilerine 27'si ise köy dışından gelenlere aittir. 87 ağaç ile üçüncü sırada bulunan Bağlarbaşı'nda ağaçlardan elde edilen yıllık gelir ise 190 kuruştur¹²⁰⁷.

Kişi başına en fazla ağacın düştüğü yer Hacıbeyli iken bunu kişi başına 14,5 ağacın düştüğü Bağlarbaşı takip etmektedir. Kişi başına en fazla ağaç hasılatının düştüğü yer 103,5 kuruş ile Çerçen olup ikinci sırada 58,5 kuruş ile Dane-i Ulvî yer almaktadır.

Tablo 39. Safranbolu Kazasındaki Çeşitli Ağaçlar

Yerleşim Yerleri	Yetiştiren Kişi Sayısı	Ağaç (Adet)	K. Başına Düşen Ağaç Sayısı	Ağaç Hasılat	K. Başına Düşen Hasılat	Toplam Hasılat
Hacıbeyli Mah.	1	20	20,00	27,0	27,0	27,0
Alınvıran	4	9	2,25	40,5	10,1	40,5
Arıcak	5	51	10,20	148,5	29,7	148,5
Bağlarbaşı	6	87	14,50	190,0	31,7	190,0
Başköy	9	49	5,44	198,0	22,0	198,0
Başköy-2	3	28	9,33	99,0	33,0	99,0
Bulak	3	24	8,00	189,0	63,0	189,0
Çerçen	2	12	6,00	207,0	103,5	207,0
Çomakvıran	2	11	5,50	27,0	13,5	27,0
Dane-i Süflâ	1	3	3,00	18,0	18,0	18,0
Dane-i Ulvî	6	35	5,83	351,0	58,5	351,0
Gayza	13	67	5,15	381,0	29,3	381,0
Kapullu	34	140	4,12	886,5	26,1	886,5
Kapullu-2	5	27	5,40	171,0	34,2	171,0
Kılavuzlar	11	74	6,73	279,0	25,4	279,0
Kılavuzlar-2	1	5	5,00	45,0	45,0	45,0
K. Ulvî	1	8	8,00	45,0	45,0	45,0
Konarı	145	1385	9,55	6237,5	43,0	6237,5
M. Yazı	2	4	2,00	40,5	20,3	40,5
Susunduk	3	38	12,67	108,0	36,0	108,0
Tokath	7	65	9,29	198,0	28,3	198,0
Z. Yazı	9	43	4,78	126,0	14,0	126,0
Genel Toplam	273	2185	8,00	10012,50	36,7	10012,50

1844-1845 yılları temettuat defterlerinden elde ettiğimiz veriler çerçevesinde Safranbolu'daki toplam 20.509,75 dönümlük tarım arazilerinin H.1260/M.1844 yılında 20.318,50 dönümünden gelir elde edilmiştir. Geri kalan 191,25 dönümlük arazi ekilmemiş olduğundan bu arazilerden gelir söz konusu olmamıştır.

¹²⁰⁷ Çeşitli ağaçlardan elde edilen gelirler, gelirlerin bulunduğu kısımda tarım gelirleri kategorisine dahil edilmiştir.

Safranbolu'daki tarım arazilerinden, merkez mahallelerinden 62.538, köylerden 643.988 kuruş olmak üzere toplam 706.526 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin 423.906 kuruş ile %60 oranı tarlalardan, 19.252,5 kuruş ile %2,72 oranı bahçelerden, 189.183 kuruş ile %26,78 oranı bağlardan ve 74.184,5 kuruş ile %10,50 oranı ise bostanlardan temin edilmiştir

Merkez mahallelerinden elde edilen tarım gelirlerinin toplam tarım arazilerden elde edilen gelire oranı %8,85, köylerinki %91,15'dir. Mahallelerde dönüm başına 19,4 kuruş düşerken köylerde bu oran 37,7 kuruşa yükselmektedir. Bu da Safranbolu'da tarım gelirlerinin büyük oranda köylerden elde edildiğini göstermektedir.

Tablo 40. Safranbolu Kazasındaki Arazilerin Köy ve Mahallelerdeki Yıllık Gelirleri ve Oranları

	Mahalle (Dönüm)	Mahalle Gelir (Kuruş)	Dönüm Başına Hasılat (Kuruş)	Mahalle Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Köy (Dönüm)	Köy Gelir (Kuruş)	Dönüm Başına Hasılat (Kuruş)	Köy Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Toplam (Dönüm)	Toplam Gelir (Kuruş)	Tüm Arazi Gelirine Oranı %
Tarlalar											
Ekili (Mezru) Tarla	2508,50	34465,5	13,7	4,88	14263,50	354095,0	24,8	50,12	16772,00	388560,5	55,00
Safran Tarlası	-	-	-	-	92,25	26909,0	291,7	3,81	92,25	26909,0	3,81
Pirinç Tarlası	-	-	-	-	228,50	7860,5	34,4	1,11	228,50	7860,5	1,11
Pamuk Tarlası	-	-	-	-	65,00	549,0	8,4	0,08	65,00	549,0	0,08
Soğan Tarlası	-	-	-	-	0,50	27,0	54,0	0,00	0,50	27,0	0,004
Toplam	2508,50	34465,5	13,7	4,88	14649,75	389440,5	26,6	55,12	17158,25	423906,0	60,00
Bahçeler											
Bahçe	384,25	12445,5	32,4	1,76	63,25	4131,5	65,3	0,58	447,50	16577,0	2,35
Meyve Bahçesi	2,75	72,0	26,2	0,01	6,50	22,5	3,5	0,00	9,25	94,5	0,01
Dut (Harir) Bahçesi	8,50	250,0	29,4	0,04	37,00	2331,0	63,0	0,33	45,50	2581,0	0,37
Toplam	395,50	12767,5	32,3	1,81	106,75	6485,0	60,7	0,92	502,25	19252,5	2,72
Diğer Araziler											
Bağ	307,25	14396,0	46,9	2,04	1598,50	174787,0	109,3	24,74	1905,75	189183,0	26,78
Bostan	18,25	909,0	49,8	0,13	734,00	73275,5	99,8	10,37	752,25	74184,5	10,50
Toplam	325,50	15305,0	47,0	2,17	2332,50	248062,5	106,4	35,11	2658,00	263367,5	37,28
Genel Toplam	3229,50	62538,0	19,4	8,85	17089,00	643988,00	37,7	91,15	20318,50	706526,00	100,00

Safranbolu merkez mahallelerinde arazi gelirlerinin 34.465,5 kuruşu mezru tarlalara aittir. Mahallelerdeki bahçelerin tümünden ise 12.445,5 kuruşu bahçeden, 72 kuruşu meyve bahçesinden, 250 kuruşu dut bahçesinden olmak üzere toplam 12.767,5

kuruş elde edilmiştir. Bunun yanında mahallerde bulunan 307,25 dönümlük bağ arazisinden 14.396 kuruş, 18,25 dönümlük bostan arazisinden 909 kuruş olmak üzere toplam 15.305 kuruş diğer arazilerden elde edilmiştir. Mahallelerde dönüm başına en fazla hasılat 49,8 kuruş bostanlardan elde edilirken bunu 46,9 kuruş ile bağ gelirleri takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 32,4 kuruş dönüm başına hasılat elde edilen bahçe yer almaktadır (Tablo 40). En fazla tarımsal gelir elde edilen mahalle, 12.870 kuruşla¹²⁰⁸ Karaali iken ikinci sırada 8.442 kuruş ile Zimmiyan-i Kıran bulunmaktadır¹²⁰⁹. 7.259 kuruş ile Babasultan ise üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 41).

Köylerden elde edilen 643.988 kuruşun %55,12'si yani 389.440,5 kuruşu tarlalardan elde edilmiş olup en fazla gelire sahip tarla 354.095 kuruşla mezru tarladır. Kazadaki tüm arazi gelirlerine oranı %55 olan mezru tarlanın dönüm başına hasılatı ise 24,8 kuruştur. Köydeki tarlalar içerisinde dönüm başına en fazla hasılat 291,7 kuruş ile safran tarlasından elde edilmiştir. Köylerdeki 106,75 dönümlük bahçe arazilerinden 6.485,5 kuruş elde edilmiş olup en fazla gelire sahip olanı ise 4.131,5 kuruşla bahçedir. Dönüm başına en fazla gelir 65,3 kuruş ile yine bahçeye aittir. Köylerdeki bağlardan 174.787 kuruş, bostanlardan 73.275,5 kuruş bostanlardan olmak üzere toplam 248.062,5 kuruş diğer arazilerden elde edilmiştir (Tablo 40). En fazla tarım gelirine sahip köy sıralamasında ilk sırada 62.729,5 kuruş ile Konarı bulunurken, bunu 46.475 kuruşu köyün yerlilerine, 1.210,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam 47.685,5 ile Müslüman Yazı takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 44.392,5 kuruş ile Bürnük köyü bulunmaktadır (Tablo 41).

¹²⁰⁸ Zimmiyan-i Kıran mahallesinde 3, 2, 05 dönüm olmak üzere toplam 5,5 dönümlük dut bahçesinin gelirleri bulunmamaktadır. Bu gelirlerde belirtilmiş olsaydı mahallenin tarımsal geliri daha da artardı.

¹²⁰⁹ Hâlbuki Zimmiyan-i Kıran en fazla tarım arazisine sahip mahalle sıralamasında ikinci değil, dördüncü sırada yer alıyordu. Bu da tarım arazi dönümleriyle bu arazilerden elde edilen gelirlerin aynı doğrultuda artıp-eksilmediğini göstermektedir.

Tablo 41. Safranbolu Kazasındaki Yerleşim Birimlerine Göre Tarım Arazilerinden Elde Edilen Yıllık Gelir (Kuruş)

Yerleşim Yerleri	Mezru Tarla	Safran Tarlası	Pirinç Tarlası	Pamuk Tarlası	Soğan Tarlası	Bahçe	Meyve Bahçesi	Harir Bahçesi	Bağ	Bostan	Toplam Arazi Gelir (Kuruş)
Mahalleler											
Babasultan	3960,0	-	-	-	-	1048,5	49,5	-	1850,0	351,0	7259,0
Cami-İ Kebir	1872,5	-	-	-	-	874,5	-	-	1039,0	-	3786,0
Çavuş	4080,5	-	-	-	-	1322,5	-	-	1329,5	-	6732,5
Çeşme	2381,0	-	-	-	-	497,0	-	-	639,0	-	3517,0
Hacıali	652,0	-	-	-	-	202,5	-	-	130,5	-	985,0
Hacıbeyli	544,5	-	-	-	-	611,0	-	-	657,0	-	1812,5
Hacıdurmuş	1293,0	-	-	-	-	432,0	-	-	517,5	-	2242,5
Hacıevhad	459,0	-	-	-	-	579,0	-	-	554,5	-	1592,5
Hacıhalil	2201,5	-	-	-	-	807,0	-	-	918,0	-	3926,5
H. Kethüda	1549,0	-	-	-	-	513,0	-	-	436,5	-	2498,5
Karaali	7641,5	-	-	-	-	2026,0	22,5	250,0	2732,0	198,0	12870,0
Kavak	1030,5	-	-	-	-	144,0	-	-	108,0	-	1282,5
Kirkille	369,0	-	-	-	-	252,0	-	-	153,0	-	774,0
M. Kıran	189,0	-	-	-	-	288,0	-	-	207,0	-	684,0
M. Polat	828,0	-	-	-	-	792,0	-	-	540,0	-	2160,0
Tekke	1135,0	-	-	-	-	360,0	-	-	478,5	-	1973,5
Z. Kıran	4279,5	-	-	-	-	1696,5	-	-	2106,0	360,0	8442,0
Mahalle Toplam	34465,5	-	-	-	-	12445,5	72,0	250,0	14396,0	909,0	62538,0
Köyler											
Ağaçkilise	9387,0	-	-	-	-	-	-	-	-	117,0	9504,0
Akviran	10566,5	10346,0	-	-	-	-	-	-	1490,0	1021,5	23424,0
Alınviran	10946,0	-	-	-	-	126,0	-	-	-	54,0	11126,0
Alınviran-2	54,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54,0
Arıcak	8816,5	-	-	-	-	-	-	-	4028,0	857,0	13701,5
Bağlarbaşı	495,0	-	-	-	-	9,0	-	-	1075,5	337,5	1917,0
Başköy	2268,0	-	-	-	-	-	-	-	2606,5	45,0	4919,5
Başköy-2	157,5	-	-	-	-	-	-	-	1404,0	-	1561,5
Bostanbükü	4908,5	-	-	-	-	-	-	-	643,5	1773,5	7325,5
Bostanbükü-2	1291,0	-	-	-	-	-	-	-	835,0	738,5	2864,5
Bulak	20327,5	2497,5	-	-	-	81,0	-	-	13727,0	-	36633,0
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	2601,5	-	2601,5
Bürnük	25898,0	-	1480,0	-	-	-	-	-	10898,5	6116,0	44392,5
Çerçen	13475,0	360,0	-	-	-	-	-	-	6705,5	1852,5	22393,0
Çıraklar	7370,0	1216,0	-	-	-	-	-	-	2953,0	3368,5	14907,5
Ç. Süflâ	5796,5	-	-	-	-	-	-	-	2249,5	-	8046,0
Ç. Süflâ-2	72,0	-	-	-	-	-	-	-	13,5	-	85,5
Ç. Ulvi	1619,0	-	-	-	-	-	-	-	390,5	67,5	2077,0
Ç. Ulvi-2	472,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	472,5
Çomakviran	2016,0	-	-	-	-	58,5	-	-	-	-	2074,5
Çomakviran-2	351,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	351,0
Dane-İ Süflâ	6992,0	-	-	-	-	-	-	-	594,5	505,0	8091,5
Dane-İ Ulvi	3965,0	-	-	-	-	-	-	-	27,0	175,5	4167,5
Değirmencik	5761,0	-	-	-	-	148,5	-	-	183,5	409,5	6502,5
Değirmencik-2	751,5	-	-	-	-	36,0	-	-	-	54,0	841,5
Gayza	2255,0	-	-	-	-	-	-	-	1966,5	1318,5	5540,0
İlbarıt	14007,5	60,0	-	-	-	-	-	-	4840,5	-	18908,0
Kadıbükü	13046,5	4279,0	-	-	-	-	-	-	4376,0	1232,0	22933,5
Kadıbükü-2	792,0	-	-	-	-	-	-	-	540,0	-	1332,0
Kapullu	10064,0	-	-	-	-	-	-	-	12942,0	283,5	23289,5
Kapullu-2	117,0	-	-	-	-	-	-	-	6142,5	-	6259,5
Karapınar	6061,0	-	-	-	-	103,5	-	-	22,5	31,5	6218,5
Karapınar-2	135,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	135,0
Karıt	8335,5	-	-	-	-	-	-	-	1762,5	2271,5	12369,5
Keten	1432,5	-	-	-	-	-	-	-	77,0	-	1509,5
Keten-2	256,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	256,5
Kılavuzlar	7112,5	607,5	-	-	-	-	-	-	1404,0	9697,5	18821,5
Kılavuzlar-2	135,0	-	-	-	-	-	-	-	-	135,0	270,0
K. Ulvi	16343,0	-	5935,0	45,0	27,0	-	-	-	5334,5	1667,0	29351,5
K. Süflâ	10997,0	180,0	445,5	67,5	-	-	-	-	1017,0	63,0	12770,0

K. Süfla-2	13,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,5
Kırpe	4860,0	-	-	-	-	-	-	-	-	1291,5	-	6151,5
Kırpe-2	477,0	-	-	-	-	-	-	-	-	121,5	-	598,5
Konarı	16527,5	2449,0	-	-	-	-	-	25,0	20355,5	23372,5	-	62729,5
Koziçgaz	1343,0	-	-	-	-	-	-	-	-	130,5	-	1473,5
Koziçgaz-2	175,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	175,5
Kuzyaka	19117,5	-	-	-	-	-	-	-	16411,5	1458,0	-	36987,0
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	2983,5	180,0	-	3163,5
Melisa	5733,5	-	-	436,5	-	-	-	-	4954,5	823,5	-	11948,0
Melisa-2	441,0	-	-	-	-	-	-	-	3151,5	-	-	3592,5
Moğol	3561,5	-	-	-	-	-	22,5	-	-	-	-	3584,0
Moğol-2	1561,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1561,5
M. Yazı	21598,5	-	-	-	-	-	-	1741,0	15533,5	7602,0	-	46475,0
M. Yazı-2	1102,5	-	-	-	-	-	-	-	108,0	-	-	1210,5
Oğulviran	4970,0	4347,0	-	-	-	-	-	-	1571,5	-	-	10888,5
Oğulviran-2	387,0	-	-	-	-	-	-	-	58,5	-	-	445,5
Pelitviran	4648,5	-	-	-	-	-	-	-	-	193,5	-	4842,0
Pelitviran-2	364,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	364,5
Sakaralan	2358,0	-	-	-	-	-	-	-	192,5	27,0	-	2577,5
Sakaralan-2	330,0	-	-	-	-	-	-	-	72,0	-	-	402,0
Sarıyan	6008,5	-	-	-	-	-	-	-	1657,0	-	-	7665,5
Sırçalı	8136,0	-	-	-	-	-	-	-	526,5	9,0	-	8671,5
Sırçalı-2	126,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	126,0
Sorguncuk	1899,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1899,0
Sorguncuk-2	597,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	597,0
Susuduk	103,5	-	-	-	-	-	-	-	144,0	171,0	-	418,5
Tokathı	2700,0	-	-	-	-	-	-	-	1138,5	828,0	-	4666,5
Tokathı-2	868,5	-	-	-	-	3551,0	-	-	1593,0	-	-	6012,5
Yacı	1900,0	567,0	-	-	-	18,0	-	-	360,0	189,0	-	3034,0
Z. Yazı	7339,0	-	-	-	-	-	-	565,0	9711,0	4099,5	-	21714,5
Köy Toplam	354095,0	26909,0	7860,5	549,0	27,0	4131,5	22,5	2331,0	174787,0	73275,5	-	643988,0
Genel Toplam	388560,5	26909,0	7860,5	549,0	27,0	16577,0	94,5	2581,0	189183,0	74184,5	-	706526,0

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinde tarım arazilerinden gelecek yıl elde edilebilecek tahmini miktar, 1261 yılı hasılatı adı altında belirtilmiştir. Buna göre H.1260/M.1844 yılı tarım gelirleri toplamı 706.526 kuruş iken H.1261/M.1845 yılı gelirlerinin toplam 913.305,5 kuruş olacağı ön görülmüştür. Neticede gelecek yıl tarım gelirlerinin 206.779,5 kuruş daha fazla olacağı tahmin edilmiştir. Bu konuyla ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapılmayacak olup tarım arazilerinden elde edilebilecek olan tahmini gelirlerin Safranbolu yerleşim yerlerine dağılımı için ekler bölümünde Ek 17'ye bakılabilir.

3.2.2. Tarım Ürünleri

19. yüzyıl Osmanlı Anadolu'sunda pek çok bölgede tarıma elverişli toprakların bulunması, çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine imkân sağlamıştır. Tahıl (hububat) üretiminde buğday ve arpa öne çıkarken, meyve üretiminde üzüm ve dut, sebze de ise soğan başta gelen ürünler arasında yer almaktadır. Özellikle hem insan besini hem de

hayvan yemi olarak kullanılan tahıllar, tarım ürünleri üretiminde önemli bir yer tutmaktadır¹²¹⁰.

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinden elde edilen verilere göre kazada, buğday (hınta), arpa (şa'ir), siyez, karıklı, gernik, pirinç, pamuk, burçak, yulaf, alaf, fiğ, ile safran, üzüm, soğan, meyve gibi pek çok ürün yetiştirilmektedir.

Temettuat defterlerinde geçen bu ürünler, “toprak ürünlerinden tahsil edilen zekât”¹²¹¹ olarak ifade edilen öşür vergisinin verildiği ürünler olarak kaydedilmiştir. Öşür vergisi, o dönemin ölçü birimleri olan kile¹²¹², kıyye ve dirhem¹²¹³ üzerinden hesaplanarak ödenmiştir. Yani defterlerde, bu ölçü birimleriyle yetiştirilen ürünlerin üretim miktarı değil, bu ürünlere verilen öşür miktarı belirtilmiştir. Ancak tarım ürünlerinden alınan öşür vergisine esas olan kile/kıyyenin 10 katı düşünüldüğünde toplam ürün miktarını elde etmek mümkündür¹²¹⁴. Yalnız bu yöntemle yetiştirilen ürün miktarının tam anlamıyla tespitinin mümkün olamayacağını da bilinmesi gerekmektedir. Zira üzüm, safran, soğan ve meyvede öşür, kile üzerinden verilmediğinden bu ürünlerin miktarını tespit etmek mümkün olamamaktadır. Bunun yanında bazı mahallerde yetiştirilen ürünlerden kile/kıyye miktarı belirtilmeksizin öşür alınması yetiştirilen ürünlerin tam miktarının tespitine mâni olan diğer bir faktördür. Örneğin Kızılcaviran-ı Süflâ köyünde pamuk üretimi yapılmış olmasına rağmen, pamuğun öşre tabi tutulan kile miktarı belirtilmeyip sadece pamuğa verilen kuruş

¹²¹⁰ İlker Yiğit, Cennet Yücedağ, “XIX Yüzyıl Anadolu’sunda Tarımsal Ürün Çeşitliliği”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 25, Sayı 43 (Haziran, 2020): 209-215.

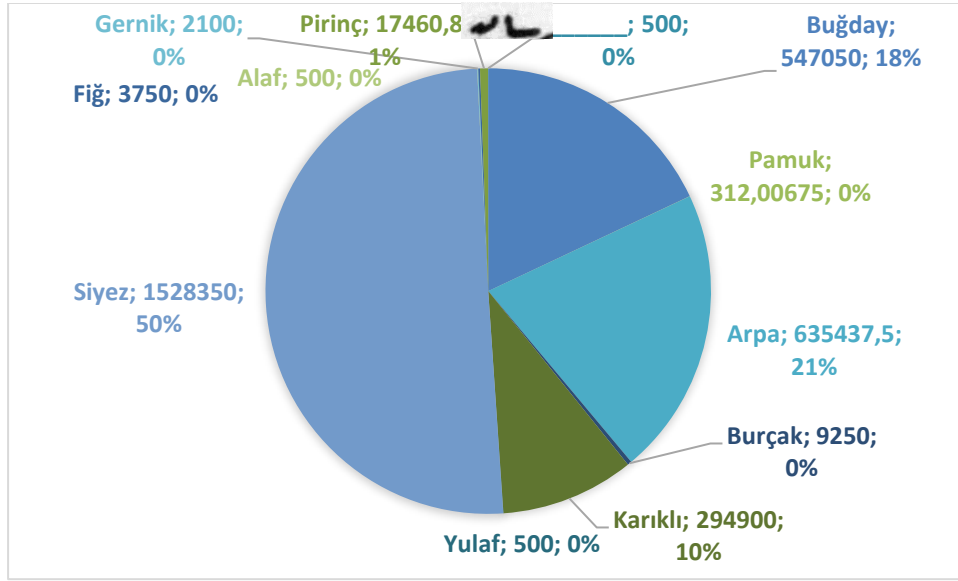
¹²¹¹ Mehmet Erkal, “Öşür”, *DLA*, Cilt 34 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 100. (100-103)

¹²¹² 1841 yılından itibaren Türkiye'nin her yerinde 35,27 litre olan kile, İstanbul'da buğdayda 20 okka yani 25,656 kg olarak işlem görürdü. Arpa ticaretinde ise 22,25 kg üzerinden hesaplanırdı. Anadolu'da bir takım yerel kile ölçüleri bulunmaktaydı. Nurgül Bozkurt, “XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo- Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettuat Defterine Göre)”, *History Studies*, Cilt 3, Sayı 2 (2011): 57. (61. Dipnot); ancak bu çalışmada İstanbul kilesi değil, Karabük İl Tarım ve Orman Müdürlüğünde Bitkisel Üretim Şube Müdürü İsmail Özarslan'dan bölgedeki kile miktarları öğrenilerek hesaplama yapılmıştır. Buna göre Safranbolu ve çevresinde 1 kile yarım olarak ifade edilmekle birlikte bu oran 2 tenekeye tekabül etmektedir. 2 teneke ise buğdayda 30-33 kg, arpada 25-26 kg olarak işlem görmektedir. Neticede edinilen bilgilerden hareketle en alt limit üzerinden, 1 kile buğday ve diğer buğday türevleri olan siyez, gernik, karıklı 30 kg, 1 kile arpa, burçak, yulaf, alaf, fiğ ve tanımlanamayan ürün 25 kg üzerinden hesaplanmıştır.

¹²¹³ Defterlerde Safranbolu'da yetiştirilen ürünlerden pirinç ve pamuk kıyye ile dirhem ise sadece pamuk ölçümünde kullanılmıştır. 1 Kıyye, 400 dirhem, 400 dirhem ise 1282 gramı karşılacaktır. (1 dirhem 0,0032 kg) Bk. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 596-597. Pamuk üretimi bu işlem üzerinden hesaplanarak kiloya çevrilmiştir. Pirincin miktar tespitinde farklı yöntem kullanılmakta olup o da bu işlem üzerinden hesaplanmıştır.

¹²¹⁴ Uzun yıllar değişik oranlarda alınan öşür vergisi, Tanzimat sonrasında 1/10 oranında alınmıştır. Tevfik Güran, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 49 (2011): 81; Hasan Onay, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Pavlu (Sütçüler) Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (K.K.d. 6089 Nolu Temettuat Defterine Göre)” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2020), 81.

belirtilmiştir¹²¹⁵. Bu da bu köyde pamuk üretimi yapılmamış algısına sebep olmaktadır. Nitekim yetiştirilen diğer tarım ürünlerin yerleşim birimlerine dağılımını gösteren tablo 45 incelendiğinde pamuk üretimi yapılan yerler arasında Kızılcaviran-1 Süfla köyünün yer almaması bu durumdan kaynaklanmaktadır. Her ne kadar yetiştirilen ürünlerin kesin miktarını tespit etmek mümkün olamasa da yapılan bu çalışmada ürün miktarları, verilen öşür miktarının 10 ile çarpımıyla elde edilmeye çalışılmıştır (Tablo 44 ve 45). Ayrıca anlaşılması daha kolay olabileceği düşüncesiyle kile olarak tespit edilen miktarlar, günümüz ölçü birimi olan kiloya da çevrilerek Şekil 8 ve Tablo 42'ye aktarılmıştır.

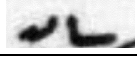

Şekil 8. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranboluda Üretilen Toplam Tarım Ürünlerinin Dağılımı (Kg)

1844-1845 temettuat verilerine göre Safranbolu'da toplam 3.040.110,3 kilo tarım ürünü yetiştirilmiştir. Bunun 3.025.298,3 kilosu yani toplam üretimin %99,51'i tahıl iken %0,49'unu diğer tarım ürünleri oluşturmaktadır.

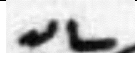
¹²¹⁵ ML.VRD.TMT.d., 4550, 10-17.

Tablo 42. Safranboluda Üretilen Tarım Ürünlerinin Toplam Miktarı

Tahıl Ürünleri	Mahalle (Kile)	Mahalle (Kile X10)	Mahalle (Kg)	Köy (Kile)	Köy (Kile X10)	Köy (Kg)	Toplam (Kile)	Toplam (Kile X10)	Toplam (Kg)
Buğday	305,5	3055,0	91650,0	1518,0	15180,0	455400,0	1823,5	18235,0	547050,0
Arpa	264,0	2640,0	66000,0	2277,8	22777,5	569437,5	2541,8	25417,5	635437,5
Karıklı	20,5	205,0	6150,0	962,5	9625,0	288750,0	983,0	9830,0	294900,0
Siyez	377,5	3775,0	113250,0	4717,0	47170,0	1415100,0	5094,5	50945,0	1528350,0
Gernik	-	-	-	7,0	70,0	2100,0	7,0	70,0	2100,0
Pirinç	-	-	-	681,0(Ky)	6810,0(Ky)	17460,8(x2)	681,0	6810,0	17460,8
Toplam	967,5	9675,0	277050,0	9482,3	94822,5	2748248,3	10449,8	111307,5	3025298,3
Diğer Ürünler									
Pamuk	-	-	-	24,34(Ky)	243,4(Ky)	312,0	24,34	243,4	312,0
Burçak	-	-	-	37,0	370,0	9250,0	37,0	370,0	9250,0
Yulaf	-	-	-	2,0	20,0	500,0	2,0	20,0	500,0
Alaf	-	-	-	2,0	20,0	500,0	2,0	20,0	500,0
Fiğ	-	-	-	15,0	150,0	3750,0	15,0	150,0	3750,0
	-	-	-	2,0	20,0	500,0	2,0	20,0	500,0
Toplam	-	-	-	58,0	580,0	14500,0	82,3	580,0	14812,0

Şekil 8'e bakıldığında Safranbolu'da üretim miktarı tespit edilen ürünlerin miktar ve oranlarını görmek mümkündür. Buna göre buğday 547.050 (%18), arpa 635.437,5 (%21), karıklı 294.900 (%10), siyez 1.528.350 (%50), gernik 2.100 ve pirinç 17.460,8 (%1) olmak üzere toplam 3.025.298,3 kilo tahıl üretimi yapılmıştır. Ayrıca diğer tarım ürünleri olarak ayırdığımız kategoride yer alan pamuktan 312, burçaktan 9.250, fiğden 3.750, yulaf, alaf ve tanımlayamadığımız üründen 500 kilo üretim yapılmıştır. Safranbolu'da en fazla üretimi yapılan tarım ürünü 1.528.350 kg ile siyez iken en az üretim yapılan ürünler ise 500 kg ile yulaf, alaf ve tanımlanamayan üründür.

Tablo 43. Safranbolu'da Üretilen Tarım Ürünlerinin Miktarı ve Yetiştiren Kişi Sayısına Oranı

Tarım Ürünleri	Mah. Üretim Miktarı(Kile/Ky)	Mah. Yetiştiren K. Sayısı	Mah. K. Başına Düşen Üretim Miktarı	Köy Üretim Miktarı(Kile/Ky)	Köyde Yetiştiren K. Sayısı	Köyde K. Başına Düşen Üretim Miktarı	Toplam Üretim Miktarı(Kile/Ky)	Toplam Yetiştiren K. Sayısı	Toplam Yetiştiren K. Başına Düşen Üretim Miktarı
Buğday	3055,0	251	12,17	15180,0	1273	11,92	18235,0	1524	11,97
Arpa	2640,0	227	11,63	22777,5	1095	20,80	25417,5	1322	19,23
Karıklı	205,0	18	11,39	9625,0	458	21,02	9830,0	476	20,65
Siyez	3775,0	222	17,00	47170,0	1645	28,67	50945,0	1867	27,29
Gernik	-	-	-	70,0	5	14,00	70,0	5	14,00
Pirinç/Ky	-	-	-	6810,0	90	75,67	6810,0	90	75,67
Pamuk	-	-	-	243,4	50	4,87	243,4	50	4,87
Burçak	-	-	-	370,0	56	6,61	370,0	56	6,61
Yulaf	-	-	-	20,0	3	6,67	20,0	3	6,67
Alaf	-	-	-	20,0	2	10,00	20,0	2	10,00
Fiğ	-	-	-	150,0	18	8,33	150,0	18	8,33
	-	-	-	20,0	1	20,00	20,0	1	20,00
Toplam	9675,0	718	13,47	102455,9	4696	21,82	112130,9	5414	20,71

3.2.2.1. Tahıllar

Tahıl üretimi zirai ekonominin düzeyini gösteren en önemli unsurlardan biridir. Bir tarım devleti olan Osmanlı Devleti’nde halkın büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlarken devlet de vergi gelirlerinin çoğunu tarımsal ürünlerden elde ediyor ve ihracatın büyük bir kısmını bu ürünlerden gerçekleştiriyordu. Bu bakımdan Osmanlı Devleti’nde tahıl üretimi ve ürünlerin vergilendirilmesine ilişkin konuları ele alarak incelemelerde bulunmak devletin genel ekonomik düzeyini ortaya koyabilmek için oldukça önemlidir¹²¹⁶.

Buğday

Osmanlı Devleti’nde geçimlik ekonominin en temel ürünlerinden biri olan buğday, aynı zamanda stratejik öneme de sahiptir. Bu bakımdan üretimi, devlet tarafından bizzat teşvik edilmiş ve üretim mekanizması kanunnameler ile sıkı bir şekilde denetlenmiştir¹²¹⁷. Bunda başkent İstanbul’un coğrafi konumu ve çevresindeki kaynakları itibariyle şehri besleyebilecek nitelikte olmamasının¹²¹⁸ da payı olmalıdır. Nitekim devlet, İstanbul’un buğday ihtiyacının karşılanması için Anadolu’nun çeşitli yerlerine fermanlar göndermiştir. İstanbul halkının ihtiyaçlarını karşılanması için buğday talebinde bulunduğu yerlerden biri de Safranbolu’dur¹²¹⁹. Safranbolu’nun İstanbul’un ihtiyacı için buğday gönderebilecek düzeyde olması kazada ihtiyaçtan fazla buğday üretimi yapıldığının göstergesi sayılabilir.

Safranbolu temettuat defterlerinde hinta olarak kayıt altına alınan buğday, Susunduk köyü dışında tüm köy ve mahallelerde üretilmektedir. Kilesi genel olarak 5 kuruş üzerinden işlem gören buğdayın, 6¹²²⁰ hatta 7 kuruş¹²²¹ gibi farklı fiyatlardan öşür verildiği de olmuştur. Bu farklılığın sebebi muhtemelen buğdayın kalitesinden kaynaklanmaktadır.

Mahallelerde 305,5 kile buğdaya öşür verilmiş olup bu ürünün mahallelerdeki üretimi 3.055 kile/ 91.650 kilodur. Köylerde 1.518 kile buğdaya öşür verilirken 15.180

¹²¹⁶ Eftal Ş. Batmaz, “XV-XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnâmelerine Göre Osmanlı Devleti’nde Tahıl Üretimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 36 (2004): 36.

¹²¹⁷ Volkan Ertürk, “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Ziraî Yapı ve Köylülerin Geçim Durumları Hakkında Bir Değerlendirme: Akşehir Örneği”, *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 4 (2011): 524.

¹²¹⁸ Mustafa Öztürk, “Osmanlı Devleti’nde Hayvancılığın İktisadi Boyutu”, *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (2019): 32.

¹²¹⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 169-175-176-181-250-259 vd.

¹²²⁰ ML.VRD.TMT.d., 4531.

¹²²¹ ML.VRD.TMT.d., 4569.

kile/ 455.400 kg buğday üretimi yapılmıştır. Kaza genelinde ise 1.823,5 kile buğdaya öşür verilmiş olup kazadaki toplam buğday üretimi 18.235 kile/ 547.050 kilodur. Neticede Safranbolu’da en fazla üretilen 3. tarım ürünü olan buğdayın %16,75’i mahallelerde %83,25 ise köylerde üretilmiştir.

Safranbolu merkez mahallelerinde 251, köylerde 1.273 olmak üzere toplam 1.524 kişi buğday yetiştirmektedir. Buna göre mahallelerde kişi başına düşen buğday miktarı 12,17 kile iken köylerde 11,92, kazanın genelinde ise 11,97 kiledir.

En fazla buğday üretimi yapılan mahalle 495 kile ile Karaali iken bunu 445 kile ile Çavuş takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 385 kile ile Zimmiyan-i Kıran yer almaktadır. En az buğday üretimi yapılan mahalle, 20 kile ile Müslüman Kıran iken bunu 30 kile ile Kirkille takip etmektedir.

En fazla buğday üretimi yapılan köy tasnifinde ilk sırada 1.285 kile ile Bulak bulunurken bunu 1.175 kile (1085’i köyün yerlilerine 90’ı köy dışından olanlara ait) ile Müslüman Yazı takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 715 kile (705’i köyün yerlilerine 10’u köy dışından olanlara ait) ile Alınviran köyü yer almaktadır. En az buğday üretimi yapılan köy, 5 kile ile Çıraklar iken bunu 65 kile ile Bağlarbaşı takip etmektedir.

Arpa

Safranbolu’da siyezden sonra en fazla üretimi yapılan tahıl arpadır. Zorunlu durumlarda buğdayın yerine ekmek yapımında kullanılan arpadan, harman sonrasında elde edilen samanı ile kış mevsiminde hayvan yemi olarak da faydalanılmıştır¹²²².

Safranbolu temettuat defterlerinde şa’ir olarak kayıt altına alınan arpa, Başköy ve Susunduk dışında tüm köy ve mahallelerde üretilmekte olup öşrü genellikle 4 kuruştan işlem görmüştür.

Mahallelerde 264 kile arpaya öşür verilmiş olup ürünün mahallelerdeki üretimi 2.640 kile/ 66.000 kilodur. Köylerde 2.277,8 kile arpaya öşür verilirken 22.777,5 kile/ 569.437,5 kg arpa üretimi yapılmıştır. Kaza genelinde ise 2.541,8 kile arpaya öşür verilmiş olup kazadaki toplam arpa üretimi 25.417,5 kile/ 635.437,5 kilodur (Tablo 42). Bu da Safranbolu’da yetiştirilen arpanın %10,39’unun mahallelerden, %89,61’inin ise köylerden karşılandığını göstermektedir.

¹²²² Durgun, “XIX. Yüzyılda Teke Sancağı’na Bağlı Elmalı Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)”, 204.

Safranbolu merkez mahallelerinde 227, köylerde 1.095 olmak üzere toplam 1.322 kişi arpa yetiştirmektedir. Buna göre mahallelerde kişi başına düşen arpa miktarı 11,63 kile iken köylerde 20,80, kazanın genelinde ise 19,23 kiledir.

En fazla arpa üretimi yapılan mahalle 560 kile ile Zimmiyan-i Kıran iken bunu 545 kile ile Karaali takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 250 kile ile Çeşme yer almaktadır. En az arpa üretimi yapılan mahalle, 15 kile ile Hacıevhad iken bunu 20 kile ile Hacıbeyli takip etmektedir.

En fazla arpa üretimi yapılan köy tasnifinde ilk sırada 2.720 kile ile Bürnük bulunurken bunu 1.865 kile ile Kızılıcaviran-ı Ulvî takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 1.520 kile ile Kuzyaka köyü yer almaktadır. En az arpa üretimi yapılan köy, 20 kile ile Bağlarbaşı iken bunu 25 kile ile Kozcığaz takip etmektedir.

Karıklı

Safranbolu'da arpadan sonra en fazla üretimi yapılan tahıl olan karıklının, bir buğday çeşidi olduğunu söylemek mümkündür. Zira Bulak köyünün 79. ve 86. Hane verilerinde karıklı, karıklı hinta olarak geçmektedir¹²²³. 10 mahalle, 26 köy olmak üzere toplam 36 yerleşim yerinde üretimi yapılan karıklı, genellikle 4 kuruş üzerinden işlem görmüştür.

Mahallelerde 20,5 kile karıklıya öşür verilmiş olup ürünün mahallelerdeki üretimi 205 kile/ 6.150 kilodur. Köylerde 962,5 kile karıklıya öşür verilirken 9.625 kile/ 288.750 kg karıklı üretimi yapılmıştır. Kaza genelinde ise 983 kile karıklıya öşür verilmiş olup kazadaki toplam karıklı üretimi 9.830 kile/ 294.900 kilodur (Tablo 42). Bu da Safranbolu'da yetiştirilen karıklının %2,09'unun mahallelerden, %97,91'inin ise köylerden karşılandığını göstermektedir.

Safranbolu merkez mahallelerinde 18, köylerde 458 olmak üzere toplam 476 kişi karıklı yetiştirmektedir. Buna göre mahallelerde kişi başına düşen karıklı miktarı 11,39 kile iken köylerde 21,02, kazanın genelinde ise 20,65 kiledir.

En fazla karıklı üretimi yapılan mahalle 40 kile ile Zimmiyan-i Kıran iken bunu 35 kile ile Cami-i Kebir takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 30 kile ile Hacıbeyli yer

¹²²³ ML.VRD.TMT.d., 04512, 32-35.

almaktadır. En az karıklı üretimi yapılan mahalleler 10 kile ile Çeşme, Hüseyinkethüda, Kavak ve Tekke'dir.

En fazla karıklı üretimi yapılan köy sıralamasında ilk sırada 3.760 kile ile Bulak bulunurken bunu 1.415 kile ile Konarı takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 1.175 kile ile Ilbarıt köyü yer almaktadır. Akviran, Alınviran, Kirpe ve Kadibükü (köy dışından gelenlere aittir) köyleri ise 10 kile ile en az karıklı üretimi yapılan köylerdir.

Siyez

Bilinen en ilkel buğday türü olan siyez, ekmeklik buğdaya göre daha faydalıdır¹²²⁴. Bu özelliğinin bilindiğinden midir bilinmemekle birlikte Safranbolu'da ekmeklik buğdaydan yaklaşık 3 kat siyez buğdayı üretimi yapılmıştır.

Kazada Müslüman Kıran Mahallesi haricinde tüm mahalle ve köylerde üretimi yapılan siyez, buğdaya göre daha ucuz olup genellikle 3 kuruş üzerinden işlem görmüştür.

Mahallelerde 377,5 kile siyeze öşür verilmiş olup ürünün mahallelerdeki üretimi 3.775 kile/ 113.250 kilodur. Köylerde 4.717 kile siyeze öşür verilirken 47.170 kile/ 1.415.100 kg siyez üretimi yapılmıştır. Kaza genelinde ise 5.094,5 kile siyeze öşür verilmiş olup kazadaki toplam siyez üretimi 50.945 kile/ 1.528.350 kilodur. Neticede Safranbolu'da yetiştirilen siyezin %7,41'i mahallelerden, %92,59'u ise köylerden karşılanmaktadır.

Safranbolu merkez mahallelerinde 222, köylerde 1.645 olmak üzere toplam 1.867 kişi siyez buğdayı yetiştirmektedir. Buna göre mahallelerde kişi başına düşen siyez miktarı 17,00 kile iken köylerde 28,67, kazanın genelinde ise 27,29 kiledir.

En fazla siyez üretimi yapılan mahalle 1.310 kile ile Karali iken bunu 490 kile ile Babasultan takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 440 kile ile Çavuş bulunmaktadır. En az siyez üretimi yapılan mahallelerde ilk sırayı 20 kile ile Kirkille alırken ikinci sırada 30 kile ile Hacıevhad ile Hacıalı yer almaktadır.

En fazla siyez üretimi yapılan köy tasnifinde ilk sırada 4.955 kile ile Müslüman Yazı (4.755 kilesi köyün yerlilerine 200 kilesi köy dışından gelenlere aittir) bulunurken bunu 3.675 kile ile Kuzyaka takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 2.085 kile ile Konarı

¹²²⁴ Emre Adıgüzel, "Siyez Buğdayı (Triticum Monococcum) Çölyak Hastaları için Alternatif Olabilir Mi?", *Sağlık Bilimleri Dergisi*, Sayı 28 (2019): 29.

köyü yer almaktadır. En az siyez yetiştiren köylere gelince 5 kile ile Susunduk ilk sırada, 130 kile ile Bulak ve Sarıyan ise ikinci sırada bulunmaktadır.

Gernik

Yabani bir buğday türü olan gernik, ekmeklik buğdayın anası olarak tanımlanmaktadır¹²²⁵. Safranbolu’da sadece Ağaçkilise ve Dane-i Ulvî köylerinde toplam 5 kişi tarafından üretilen gernik buğdayının öşrü genellikle 4 kuruş üzerinden verilmiştir¹²²⁶.

7 kileye öşür verilen gerniğin, Dane-i Ulvî’de 45, Ağaçkilise’de 25 olmak üzere Safranbolu’nun tamamında 70 kile/ 2.100 kilo üretimi yapılmıştır. Kişi başına düşen gernik miktarı ise 14 kiledir.

Pirinç

Tahıl grubu içerisinde yer alan pirinç, ekiminden mahsulün kaldırılmasına kadar geçen süre zarfında sürekli bakım istemesinden ötürü *kıymetli tahıl* bitkileri arasında yer almaktadır¹²²⁷.

Osmanlılar döneminde, kabuğundan ayıklanmamış hali çeltik, kabuğu soyulmuş beyaz tanesi pirinç veya *erz*, *sâfi erz*, *ak pirinç* adlarıyla anılan bu bitkinin üretimine büyük önem verilmiş ve devlet tarafından teşvik edilmiştir¹²²⁸.

Pirincin ekimi ve verilen öşrü, diğer ürünlerden farklılık gösterdiğinden bu ürünün ne kadar üretildiğini bulmak için verilen öşrü önce 10 ile sonra 2 ile çarpmak gerekmektedir¹²²⁹.

¹²²⁵Esra Çakır, Uğur Sesiz, Faruk Toklu, Hakan Özkan, “Yabani Gernik (*Triticum dicoccoides*) Genetiplerinin İpbs Retrotranspozon Dna Markörü ile Moleküler Karakterizasyonu”, *Gaziantep Uluslararası Gıda, Tarım ve Hayvancılık Kongresi* (Eylül 2019): 387.

¹²²⁶ Gernik buğdayı Dane-i Ulvî köyünün 13. Hanesi ile Ağaçkilise’nin 8. Hanesinde 3 kuruş üzerinden işlem görmüştür. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4521, 9; ML.VRD.TMT.d., 4540, 6; diğer 3 hanede ise gerniğin 4 kuruş üzerinden öşrü verilmiştir.

¹²²⁷ Kenan Ziya Taş, “Osmanlı Çeltik Üretimsahası Olarak Konrapa ya da “Osmanlı Sarayının Nadidesi Konuralp Pirinci””, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 23, Sayı 44 (Aralık, 2020): 1253-1258; Mehmet Karagöz, “1193/1779 “Senesi Rüşum Defterine Göre Bazarcık-Tatarpazarı’nda Pirinç Üretimi.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1 (2014): 276. Pirinç asilzâde tüccar tahılı olarak da değerlendirilmektedir. Bk., Suraya Faroqhi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, çev., Emine Sonnur Özcan (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2018), 67.

¹²²⁸ Feridun Emecen, “Çeltik”, *DİA* 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 265.

¹²²⁹ Çalışmada pirincin üretim miktarı bu yöntem ile hesaplanmıştır. Pirinç ekimi diğer ürünlerden farklı esaslara dayanmaktadır. Sahib-i arz yani toprak sahibi sipahi, su ve toprağı temin etmekte, reaya işçiliğini yapmakta ve ürün yarı yarıya paylaşılmaktadır. Çeltik öşrü, padişah hasları dâhilinde önceleri ürün yarı yarıya paylaşıldıktan sonra beğlik hissesinden alınırken, daha sonra reayanın hissesinden alınması emredilmiştir. Şu hâlde çeltik öşrü reayanın hissesinden alındığına göre öşür, gerçek üretimin yarısının öşrü yani onda biridir. Bu durumda pirinç üretimini hesap ederken öşür olarak alınan miktarı önce 10 ile sonra 2 ile çarpmak gerekmektedir. Bk., Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı*

Safranbolu temettuat defterlerinde erz olarak da geçen pirinç, kile üzerinden değil, kıyye üzerinden hesaplanmıştır. Bu da pirincin, buğday, arpa gibi hacimle ölçülebilecek tanelere sahip olmasına rağmen pamuk gibi kıyye ile ölçülmesi pirinç üretim miktarının diğer tahıl ürünlerine oranla ne kadar az olduğunu göstermektedir.

Safranbolu’da sadece Bürnük, Kızılcaviran-ı Süflâ ve Kızılcaviran-ı Ulvî köylerinde üretilen pirincin kıyyesi 60 para (1 kuruş 40 para) olup 1 kıyyesinden 1.5 kuruş öşür alınmıştır. Kazada 681 kıyye pirince öşür verilirken toplam üretim miktarı ise 6.810 kıyye/ 17.460,8 kilodur (Tablo 42). 90 kişi tarafından yetiştirilen pirincin kişi başına düşen miktarı ise 75,67 kıyyedir.

En fazla piriç üretimi yapılan köy, 4.450 kıyye ile Kızılcaviran-ı Ulvî iken bunu 2.040 kıyye ile Bürnük takip etmektedir. Kızılcaviran-ı Süflâ da ise 320 kıyye pirinç üretilmiştir.

Tablo 44. Safranbolu’da Yetiştirilen Tahıl Ürünlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı (Kile/Kıyye)

Yerleşim Yerleri	Buğday	Arpa	Karıkıh	Siyez	Gernik	Pirinç/Ky	Toplam Tahıl Ürünü
Mahalleler							
Babasultan	355,0	220,0	25,0	490,0	-	-	1090,0
Cami-î Kebir	165,0	75,0	35,0	275,0	-	-	550,0
Çavuş	445,0	230,0	-	440,0	-	-	1115,0
Çeşme	185,0	250,0	10,0	215,0	-	-	660,0
Hacıali	65,0	65,0	15,0	30,0	-	-	175,0
Hacıbeyli	45,0	20,0	30,0	65,0	-	-	160,0
Hacıdurmuş	125,0	35,0	-	185,0	-	-	345,0
Hacıevhad	70,0	15,0	-	30,0	-	-	115,0
Hacıhalil	230,0	175,0	-	210,0	-	-	615,0
H. Kethüda	170,0	130,0	10,0	105,0	-	-	415,0
Karaali	495,0	545,0	-	1310,0	-	-	2350,0
Kavak	115,0	80,0	10,0	70,0	-	-	275,0
Kırkille	30,0	50,0	-	20,0	-	-	100,0
M. Kıran	20,0	30,0	-	-	-	-	50,0
M. Polat	70,0	70,0	20,0	70,0	-	-	230,0
Tekke	85,0	90,0	10,0	160,0	-	-	345,0
Z. Kıran	385,0	560,0	40,0	100,0	-	-	1085,0
Mahalle Toplam	3055,0	2640,0	205,0	3775,0	-	-	9675,0
Köyler							
Ağaçkilise	690,0	390,0	-	1735,0	25,0	-	2840,0
Akviran	305,0	1060,0	10,0	1375,0	-	-	2750,0
Alınviran	705,0	705,0	10,0	1445,0	-	-	2865,0
Alınviran-2	10,0	-	-	-	-	-	10,0
Arıcak	265,0	1050,0	-	980,0	-	-	2295,0
Bağlarbaşı	65,0	20,0	20,0	15,0	-	-	120,0
Başköy	90,0	-	-	690,0	-	-	780,0
Başköy-2	-	40,0	-	5,0	-	-	45,0
Bostanbükü	235,0	260,0	50,0	890,0	-	-	1435,0
Bostanbükü-2	25,0	45,0	40,0	365,0	-	-	475,0
Bulak	1285,0	170,0	3760,0	130,0	-	-	5345,0
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	0,0
Bürnük	295,0	2720,0	1010,0	2060,0	-	2040,0	8125,0
Çerçen	410,0	1370,0	270,0	1830,0	-	-	3880,0

Devrinde Sinop (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 177; Hamza Sarıkaya, “T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri’nin Transkripsiyonu ve Tahlili” (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014), 29.

Cıraklar	5,0	1060,0	425,0	245,0	-	-	1735,0
Ç. Süflâ	435,0	232,5	-	1110,0	-	-	1777,5
Ç. Süfla-2	10,0	-	-	10,0	-	-	20,0
Ç. Ulvi	90,0	70,0	-	300,0	-	-	460,0
Ç. Ulvi-2	60,0	-	-	55,0	-	-	115,0
Çomakviran	200,0	100,0	-	180,0	-	-	480,0
Çomakviran-2	35,0	-	-	60,0	-	-	95,0
Dane-İ Süflâ	490,0	205,0	195,0	870,0	-	-	1760,0
Dane-İ Ulvî	205,0	190,0	75,0	680,0	45,0	-	1195,0
Değirmencik	295,0	320,0	-	940,0	-	-	1555,0
Değirmencik-2	50,0	35,0	-	115,0	-	-	200,0
Gayza	210,0	90,0	75,0	255,0	-	-	630,0
İlbarıt	260,0	1150,0	1175,0	815,0	-	-	3400,0
Kadıbükü	500,0	1485,0	-	1360,0	-	-	3345,0
Kadıbükü-2	-	40,0	10,0	210,0	-	-	260,0
Kapullu	460,0	505,0	30,0	2050,0	-	-	3045,0
Kapullu-2	-	10,0	-	30,0	-	-	40,0
Karapınar	445,0	145,0	-	1025,0	-	-	1615,0
Karapınar-2	5,0	-	-	40,0	-	-	45,0
Karıt	470,0	315,0	70,0	1305,0	-	-	2160,0
Keten	130,0	50,0	-	195,0	-	-	375,0
Keten-2	25,0	-	-	45,0	-	-	70,0
Kılavuzlar	490,0	155,0	50,0	1535,0	-	-	2230,0
Kılavuzlar-2	10,0	-	-	-	-	-	10,0
K. Ulvî	330,0	1865,0	135,0	1850,0	-	4450,0	8630,0
K. Süflâ	135,0	1460,0	-	1410,0	-	320,0	3325,0
K. Süfla-2	-	-	-	5,0	-	-	5,0
Kirpe	415,0	125,0	10,0	765,0	-	-	1315,0
Kirpe-2	50,0	5,0	-	70,0	-	-	125,0
Konarı	455,0	455,0	1415,0	2085,0	-	-	4410,0
Kozciğaz	105,0	25,0	-	245,0	-	-	375,0
Kozciğaz-2	-	-	-	65,0	-	-	65,0
Kuzyaka	185,0	1520,0	210,0	3675,0	-	-	5590,0
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	0,0
Melisa	195,0	355,0	-	1090,0	-	-	1640,0
Melisa-2	-	-	-	80,0	-	-	80,0
Moğol	295,0	190,0	-	400,0	-	-	885,0
Moğol-2	130,0	110,0	-	145,0	-	-	385,0
M. Yazı	1085,0	400,0	-	4755,0	-	-	6240,0
M. Yazı-2	90,0	-	-	200,0	-	-	290,0
Oğulviran	235,0	410,0	-	650,0	-	-	1295,0
Oğulviran-2	50,0	20,0	-	10,0	-	-	80,0
Pelitviran	265,0	320,0	-	655,0	-	-	1240,0
Pelitviran-2	15,0	-	-	105,0	-	-	120,0
Sakaralan	110,0	95,0	-	495,0	-	-	700,0
Sakaralan-2	10,0	-	-	100,0	-	-	110,0
Sarıyan	275,0	445,0	375,0	130,0	-	-	1225,0
Sırçah	520,0	490,0	130,0	785,0	-	-	1925,0
Sırçah-2	20,0	-	-	-	-	-	20,0
Sorguncuk	150,0	55,0	-	275,0	-	-	480,0
Sorguncuk-2	60,0	30,0	-	145,0	-	-	235,0
Susunduk	-	-	25,0	5,0	-	-	30,0
Tokath	275,0	160,0	30,0	280,0	-	-	745,0
Tokath-2	110,0	20,0	20,0	35,0	-	-	185,0
Yacı	95,0	155,0	-	255,0	-	-	505,0
Z. Yazı	260,0	80,0	-	1455,0	-	-	1795,0
Köy Toplam	15180,0	22777,5	9625,0	47170,0	70,0	6810,0	101632,5
Genel Toplam	18235,0	25417,5	9830,0	50945,0	70,0	6810,0	111307,5

3.2.2.2. Diğer Tarım Ürünleri

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defter verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda kazada tahıl ürünlerinin yanı sıra bir sanayi bitkisi olan pamuğun da yetiştirildiği görülmektedir. Ayrıca tahıl grubu içerisinde değerlendirilebilecek olduğu halde tabloların insicamını bozmamak adına diğer tarım ürünleri içerisinde dâhil

edilen burçak ve yulaf da Safranbolu’da üretimi yapılan tahıllar arasındadır. Alaf, fiğ, tanımlanamayan ürün, safran, üzüm, meyve, soğan ve soğan tohumu da öşrü verilen diğer tarım ürünleri kategorisinde yer almaktadır. Elbette ki kazada daha farklı ürünler de yetiştirilmiş olabilir ancak verilen öşürlerden tespit edilebildiği kadarıyla tarım ürünleri sadece bu kadardır.

Pamuk

Pamuk bitkisi lifi, yağı ve küspesi ile birçok alanda kullanılan endüstriyel bir tarla bitkisi olup¹²³⁰ Osmanlı Devleti’nin tarımını yaygınlaştırmaya çalıştığı ürünler arasında yer almaktadır. Bunda Avrupa ile ticaretinde mamul ve yarı mamul olarak en önemli ihracat ürünü olmasının da payı olmalıdır¹²³¹.

Safranbolu’da Kızılcaviran-1 Ulvî, Kızılcaviran-1 Süflâ, Melisa, Arıcak ve Kapullu köylerinde pamuk üretimi yapılmıştır. Ancak Kızılcaviran-1 Ulvî, Kızılcaviran-1 Süflâ ve Melisa köylerinde pamuk tarlası üzerinden öşür verildiği için bu köylerde ürün miktarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu bakımdan pamuk yetiştiren kişi sayısında sadece kıyye miktarı belirtilerek öşrü verilen Arıcak ve Kapullu köylerinden tespit edilmiştir. Pamuk tarlası olmayan bu köylerde pamuk üretimi, kuvvetle muhtemel mezru tarlalarda yapılmıştır.

Safranbolu temettuat defterlerinde pembe olarak geçen pamuğun öşür miktarı, dirhem ve kıyye ağırlık birimleriyle tespit edilmiştir. Kazada toplam 19,5 kıyye 1.935 dirhem pamuğa öşür verilmiş olup bu miktar kıyyeye çevrildikten¹²³² sonra tablolara aktarılmıştır. Safranbolu’da pamuk öşrü, 100 dirhemi 1.5, 1 kıyyesi 6 kuruş üzerinden işlem görmüştür. Kazada 24, 34 kıyye öşür verilmiş olup toplam pamuk üretimi 243,4 kıyye/ 312 kilodur (Tablo 42).

31’i Arıcak, 19’u Kapullu köyünden olmak üzere toplam 50 kişi pamuk üretimi yapmakta olup kişi başına düşen pamuk miktarı ise 4,87 kıyyedir. En fazla pamuk üretimi yapılan köy 180 kıyye ile Arıcak iken Kapullu’da ise 63,4 kıyye pamuk üretilmiştir.

¹²³⁰ Mualla Ketten, Hasan Değirmenci, Ramazan Şadet Güvercin, “Kısıtlı Sulama Koşullarında Bazı Pamuk (*Gossypium Hirsutum* L.) Genotiplerinin Kuraklık Teloransının Belirlenmesi”, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, Cilt 22, Sayı 5 (2019): 686.

¹²³¹ Nebi Bozkurt, “Pamuk”, *DİA*, Cilt 34 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 154-155.

¹²³² Bu hesaplama daha önce açıklanan 1 Kıyye, 400 dirhem, 400 dirhem ise 1282 kilo (1 dirhem 0,0032 kg) yöntemiyle tespit edilmiştir. Buna göre 1935 dirhem 4,84 kıyye, $19,5 + 4,84 = 24,34$ kıyye yapmaktadır. Bu miktarda diğer ürünlerde olduğu gibi 10 ile çarpıldıktan sonra yine aynı formülle kilograma çevrilmiştir.

Burçak

Burçak, kurağa dayanıklılığından ötürü Anadolu'nun değişik yörelerinde özellikle tane yem olarak yetiştirilmekte olup¹²³³ daha çok sığır, koyun ve keçilerin beslenmesinde kullanılır¹²³⁴.

Temettuat defter verilerine göre Safranbolu'da sadece 14 köyde burçak üretimi yapılmakta iken burçağın öşrü, genellikle 5 kuruş üzerinden verilmiştir. Safranbolu'da 37 kile burçağa öşür verilmiş olup toplam üretim miktarı 370 kile/ 9250 kilodur.

Safranbolu'da hayvan yemi olarak yetiştirilen ürünler içerisinde en fazla üretilen burçak, kazada 56 kişi tarafından yetiştirilirken kişi başına düşen burçak miktarı 6,61 kiledir.

En fazla burçak üretimi yapılan köy tasnifinde 105 kile ile Dane-i Suflâ ilk sırada yer alırken bunu 75 kile ile Dane-i Ulvî takip etmektedir. 55 kile burçak üretimi yapılan Bürnük ise üçüncü sırada bulunmaktadır. En az burçak üretilen köyler ise 5 kile ile Bağlarbaşı, Gayza, Kapullu, Moğol ve Tokatlı'dır.

Yulaf

İnsan ve hayvan beslenmesi yönünden önemli bir tahıl bitkisi olan yulaf, serin ve yağışlı iklimlerde, düşük verimli topraklara buğday ve arpadan daha iyi uyum sağlamaktadır¹²³⁵.

Safranbolu temettuat defterlerindeki verilere göre kazada sadece Kızılcaviran-ı Ulvi köyünde 3 kişi tarafından toplam 20 kile/ 500 kilo yulaf üretimi yapılmıştır. Kişi başına düşen yulaf 2 kile iken verilen yulaf öşrü, köyün 3. hanesinde 3, 40. hanesinde 4, 48. hanesinde ise 5 kuruş üzerinden verilmiştir¹²³⁶. Çok az üretimi yapılan bir ürün için 3 farklı fiyatın olması normal olmamakla birlikte bu farklılığın sebebi yetiştirilen yulafın kalitesinden kaynaklanmış olmalıdır.

¹²³³ Adil Bakoğlu, Kağan Kökten, Elâzığ Koşullarında Burçakta (*Vicia ervilia* (L.) Willd.) Farklı Sıra Aralığının Verim ve Verim Unsurları Üzerine Etkisi", *HR. Ü.Z.F. Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1 (2009): 8.

¹²³⁴ Abdullah Özköse, Hayrettin Ekiz, "Burçak (*Vicia ervilia* (L.) Willd.)'ta Ekim Zamanının Verim ve Verim Öğeleri Üzerine Etkisi", *S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 37 (2015): 18.

¹²³⁵ Kadri Ercan, Ali Tekin vd., "Yerel Yulaf Hatlarının Kahramanmaraş Koşullarındaki Performansı", *KSÜ Doğa Bil. Dergisi*, Cilt 19, Sayı 4 (2016): 438.

¹²³⁶ ML.VRD.TMT.d., 4531, 5-23.

Alaf

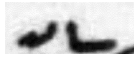
Hayvan yemi olarak ot ve samanından faydalanılan alaf ¹²³⁷ Safranbolu’da sadece Çiftlik-i Suflâ köyünde 2 kişi tarafından yetiştirilmiştir. Burada 2 kile alafa öşür verilmiş olup kilesi 2 kuruş üzerinden işlem görmüştür. Safranbolu’da kişi başına 10 kile alaf düşmekle beraber Safranbolu’da toplam alaf üretimi 20 kile/500 kilodur.

Fiğ

Fiğ iyi bir hayvan yemi olarak kaba ve yoğun yem ihtiyacının önemli bir kaynağıdır. Bunun yanı sıra yetiştiriciliğinin kolay, tohumlarının ucuz, ana ve ara ürün tarımına uygun, muhafazasının kolay, diğer bitkilerle birlikte de yetiştirilebilmesi, iyi bir ekim nöbeti bitkisi, toprak ıslahına yardımcı olması gibi birçok özelliği ile tarımda kullanılması avantajlı ürünler arasında yer almaktadır¹²³⁸.

Safranbolu’da hayvan yemi olarak burçaktan sonra en fazla üretimi yapılan fiğ, 8 köyde yetiştirilmekte olup kilesi genellikle 5 kuruş üzerinden işlem görmüştür. Kazada 15 kile fiğe öşür verilirken toplam üretim miktarı 150 kile/ 3.750 kilodur. 18 kişi tarafından yetiştirilen bu ürünün kişi başına düşen miktarı ise 8,33’tür.

Safranbolu’da en fazla fiğ üretimi yapılan köy tasnifinde ilk sırada 50 kile ile Dane-i Süflâ bulunurken bunu 30 kile ile Ağaçkilise takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 25 kile ile Melisa yer almaktadır. En az fiğ üretimi yapılan köyler ise 5 kile ile Arıcak ve Kuzyaka’dır.

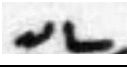

Bu ürünün ne olduğunu bilememekle birlikte Sarıyan köyünde 1 kişi tarafından üretimi yapılmıştır. Kilesi 5 kuruş üzerinden işlem gören ürünün 2 kilesinden öşür alınmış olup toplam üretim miktarı 20 kile/ 500 kilodur.

¹²³⁷ Turgut Subaşı, Melih Barçın, “Temettuat Defterlerine Göre Karadere Divanı”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1 (Mart, 2017): 207.

¹²³⁸ Mehmet Demirtaş, Mustafa Koray Şimşek, “Kışlık Fiğ Üretimi Sonrası Pamuk (*Gossypium Hirsutum* L.) Tarımı için Uygulanan Farklı Toprak İşleme Sistemlerinin Karşılaştırılması”, *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2 (2015): 106.

Tablo 45. Safranbolu’da Yetiştirilen Diğer Tarım Ürünlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı (Kile/Kıyye)

Yerleşim Yerleri	Pamuk(Ky)	Burçak	Yulaf	Alaf	Fiğ		Toplam Diğer Ürünler
Ağaçkilise	-	-	-	-	30,0	-	30,0
Arıcak	180,0	-	-	-	5,0	-	185,0
Bağlarbaşı	-	5,0	-	-	-	-	5,0
Bürnük	-	55,0	-	-	-	-	55,0
Ç. Süflâ	-	-	-	20,0	-	-	20,0
Dane-İ Süflâ	-	105,0	-	-	50,0	-	155,0
Dane-İ Ulvî	-	75,0	-	-	10,0	-	85,0
Değirmencik	-	45,0	-	-	-	-	45,0
Gayza	-	5,0	-	-	-	-	5,0
Kapullu	63,4	5,0	-	-	15,0	-	83,4
K. Ulvî	-	10,0	20,0	-	10,0	-	40,0
Kuzyaka	-	20,0	-	-	5,0	-	25,0
Melisa	-	15,0	-	-	25,0	-	40,0
Moğol	-	5,0	-	-	-	-	5,0
Sarıyan	-	10,0	-	-	-	20,0	30,0
Sorguncuk	-	10,0	-	-	-	-	10,0
Tokath	-	5,0	-	-	-	-	5,0
Genel Toplam	243,4	370,0	20,0	20,0	150,0	20,0	823,4

Safran, Üzüm, Meyve ve Soğan

Safran, süsengillerden 15-30 cm. boyunda çok yıllık soğanlı bir bitkidir. Osmanlı döneminde başta Safranbolu olmak üzere İstanbul, İzmir Tokat, Adana ve Urfa’da yetiştirilmiş¹²³⁹ ve Osmanlıların ihraç ettiği ürünler arasında yer almıştır¹²⁴⁰. Nitekim 1833-1844 yıllarında Anadolu’nun birçok yerini gezerek araştırmalarda bulunmuş olan ünlü Fransız arkeolog ve gezgini Charles Texier¹²⁴¹, Paflagonya’nın şehirleri arasında zikrettiği Safranbolu’nun, safran tarımıyla ünlü olduğunu belirtmiştir¹²⁴².

Eski tabirle Za’feran¹²⁴³, ihtişamı göstermek adına padişah fermanlarında, kitap başlıklarında ve tezhiplerde mürekkebe katılarak kullanılmasının¹²⁴⁴ yanı sıra Osmanlı mutfağında çorba, kebab, pilav ve tatlılarda sıkça tercih edilen baharatlardan da biri olmuştur¹²⁴⁵.

¹²³⁹ Ömür Ceylan, “Taşranın Altın Çiçeği Safran”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 26 (2005): 150-152.

¹²⁴⁰ Ülkü Eser Ünal, “Tehtit ve Tehlike Altında Bir Kültür Bitkisi: Safran (*Crocus sativus* L.)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2 (2007): 53.

¹²⁴¹ Musa Yıldız, “Fransız Gezgin Charles Texier’in Küçük Asya’sında Amasya”, *I. Amasya Sempozyumu (13-15 Haziran 2007)*: 112.

¹²⁴² Texier, *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, 212.

¹²⁴³ Selim Gök, “Klasik Şiirde Aşkıkları Sevda Rengine Boyayan Bir Hastalık Çiçeği: “ Sarı Safran”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu (11-12 Ekim 2019)*: 613.

¹²⁴⁴ Gözde Uzgidim, “Safran Bitkisi ile Tekstil Yüzey Tasarımı”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu (11-12 Ekim 2019)*: 347.

¹²⁴⁵ Sibel Ayyıldız, Fulya Sarper, “Antioksidan Baharatların Osmanlı Saray Mutfağındaki Yeri”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1 (2019): 371-376.

Safran gibi Safranbolu'nun meşhur tarım ürünlerinden biri de üzümüdür. Nitekim memleketine giderken Safranbolu'dan geçen Uluslu İbrahim Hamdi Efendi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir; “*Za'feranborlu'nun üzümüne nazir ve taklit kabul etmez. Bir salkımın eline alup yerken parmakların birbirine yapışur. Elezz ve leziz ve terkabuk gayet ala olur ki, Rumeli 'nde öyle üzüm görmedik*”¹²⁴⁶.

1844-1845 yılları temettuat defterlerinden elde edilen verilere göre ürünlere verilen öşürlerden Safranbolu'da yetiştirilen tarım ürünleri tespit edilmiştir. Ancak 11 köyde üretimi yapılan safran, aşağı yukarı tüm mahalle ve köylerde üretilen üzüm ve meyve ile soğana verilen öşür, kile olarak değil verilen kuruş üzerinden belirtildiğinden bu ürünlerin üretim miktarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Bahsedilen ürünlerin yetiştirildiği araziler ve bu arazilerden elde edilen gelirler, tarım arazileri bölümünde, ürünlere verilen öşürler ise vergi bölümünde izah edildiğinden veri tekrarına girmemek için bu ürünlere ait bilgiler burada ayrıca değerlendirilmemiştir.

3.3. Hayvancılık

Tarım toplumlarının zirai üretimden sonra en fazla meşgul olduğu ve gelir sağladığı en önemli faaliyet kolu hayvancılıktır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik hayatında tarım ve sanayi sektörlerinin yanı sıra devletin ticari faaliyetlerine de büyük katkı sağlayan hayvancılık, genellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık etrafında şekillenmiştir. Özellikle İstanbul'un ve ordunun et ihtiyacının temini açısından küçükbaş ticaretine devlet tarafından oldukça önem verilmiştir¹²⁴⁷. Devletin İstanbul'un et ihtiyacı için koyun ve keçi talep ettiği yerlerden biri de Safranbolu'dur¹²⁴⁸. Ayrıca devlet, Safranbolu'ya hayvancılığı teşvik eden fermanlar da göndermiştir. Bu fermanlardan birinde hayvanat ve küçükbaş yetiştirilmesini, yapağının oldukça kıymetli olmasından ötürü İspanya ağnamının tedarik edilerek çoğaltılmasını istenmiştir¹²⁴⁹.

Safranbolu'nun 1844-1845 temettuat defter verilerine göre kazada yapılan hayvancılığı büyükbaş, küçükbaş, yük ve binek hayvancılığı ve arıcılık şeklinde dört kategoriye ayırmak mümkündür. Şekil 9'a bakıldığında Safranbolu kazasında 10.574'ü

¹²⁴⁶ Çelebi, XVIII. Yüzyıl Osmanlı Coğrafya Yazarı Uluslu İbrahim Hamdi Efendi ve Bilinmeyen Yönleriyle Tarihsel Coğrafyamız, 75.

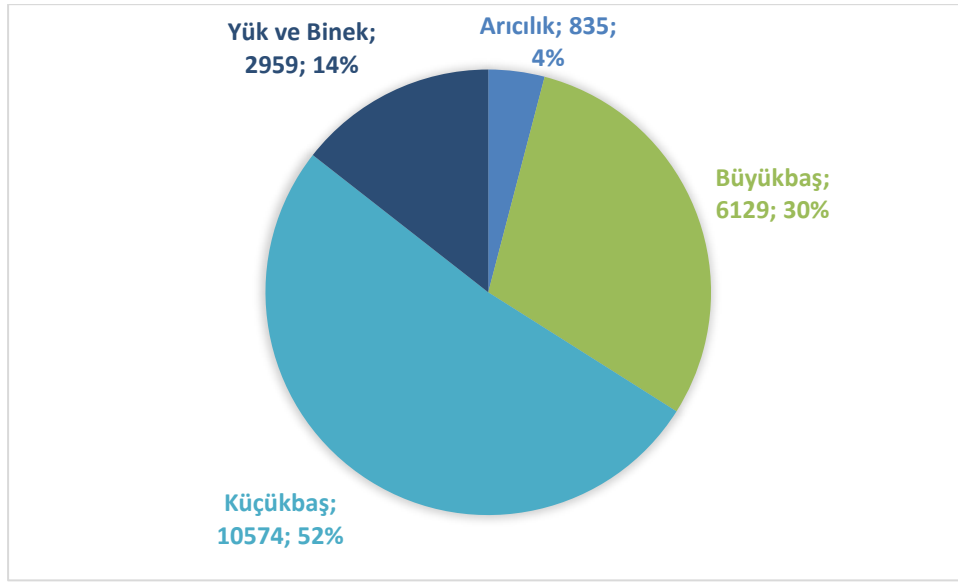
¹²⁴⁷ Kaya Göktepe, “Osmanlı Döneminde Tekirdağ'da yapılan Hayvancılığın İstanbul'un İlaşesi ile Sanayii ve Ticaret Faaliyetlerindeki Rolü”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1 (Haziran, 2018): 362; Sümeyra Bulan, “Türkiye'de Hayvancılık (1923-1950)” (Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2019), 4.

¹²⁴⁸ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 188-189.

¹²⁴⁹ ŞŞSC.d., 2126, 15.

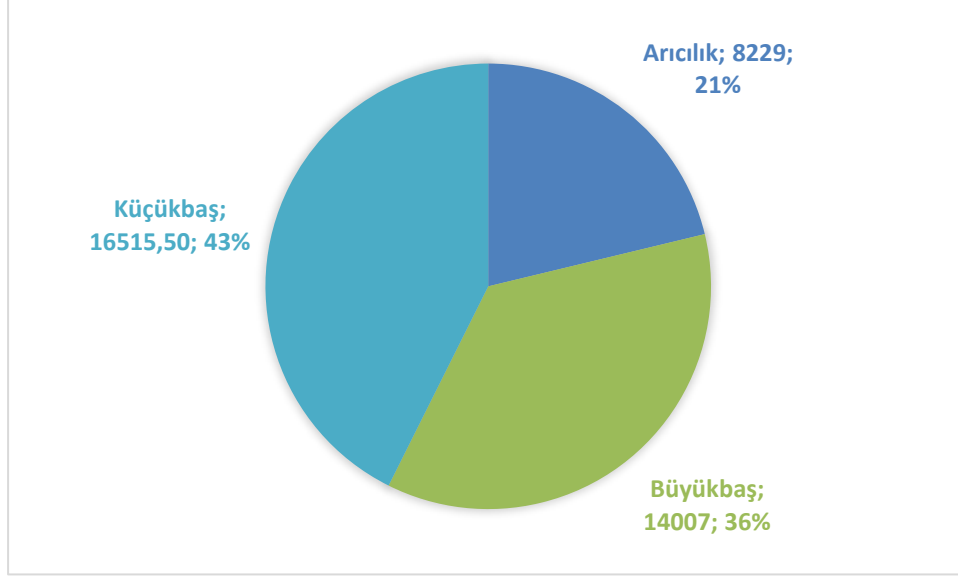
küçükbaş, 6.129'u büyükbaş, 2.959'u yük ve binek hayvanı olmak üzere toplam 19.662 baş hayvan 835 adet arı kovani olduğu görülecektir. Bu da kazada %52 oran ile en fazla küçükbaş hayvancılığın yapıldığını ortaya koymaktadır. Safranbolu'da küçükbaş hayvancılığın diğer hayvancılık faaliyetlerine göre daha ön planda yer alması, yörenin dağlık coğrafi yapısının bu hayvancılık türüne daha uygun olduğuyula izah edilebileceği gibi devletin bu hayvancılık türünü daha fazla teşvik etmesiyle de açıklanabilir.

Büyükbaş hayvancılık %30 oran ile kazada en fazla yapılan ikinci hayvancılık faaliyetidir. Bunu %14 oran ile yük ve binek hayvancılığı takip ederken %4 oran ile arıcılık Safranbolu'da en az yapılan hayvancılık türüdür.

Şekil 9. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'da Yetiştirilen Hayvan Miktarları ve Oranı

Safranbolu'da yapılan hayvancılık alanlarından elde edilen gelirlere bakıldığında en fazla gelirin 16.515,5 kuruş ile küçükbaş hayvancılıktan sağlandığı görülecektir. Büyükbaş hayvancılığından 14.007, arıcılıktan 8.229 kuruş elde edilirken yük ve binek hayvanlarından elde edilen gelir temettuat defterlerinde yer almadığından şekil 10'a yansıtılmamıştır. Neticede kazada yapılan hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin %43'ün küçükbaş, %36'sının büyükbaş %21'inin ise arıcılık alanlarından temin edildiğini söylemek mümkündür.

Şekil 10. Safranbolu Hayvancılıktan Elde Edilen Gelir Dağılımı

3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık

Safranbolu’da yapılan büyükbaş hayvancılığında sığır, manda, öküz, camış ve inek türlerinin dişi erkek cinsleri ile bu türlerin yavruları olmak üzere toplam 6.129 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bunların 317 başı yani %5,17’si mahallelerde, %94,83 oran ile 5812 başı ise köylerde yetiştirilmektedir. Kazada en fazla yetiştirilen büyükbaş hayvan türü %38,18 oran 2.340 baş ile karasığır öküzüdür. 1.169 kişinin yetiştirdiği karasığır öküzünün kişi başına düşen baş sayısı 2’dir. Eğimli ve dik arazilerde çift sürmek için diğer hayvan türlerine nazaran daha elverişli olan öküz, at ve katıra göre beslenme masrafları bakımından da daha avantajlıdır. Bu sebeplerle Osmanlı köylüsü, çift sürmenin yanı sıra tarlalardan elde edilen mahsülün tarladan ambarlara taşınmasında kullanılan kağnıların çekilmesinde de genellikle öküz gücünden yararlanmayı tercih etmiştir¹²⁵⁰. Nitekim bu durumun Safranbolu köylüsü için de geçerli olduğu görülmektedir.

Tablo 46’ya bakıldığında karasığır öküzünden sonra Safranbolu’da en fazla yetiştirilen büyükbaş hayvan türünün %15,01 oran 920 baş ile sağman inek olduğu görülecektir. Kazada 779 kişinin yetiştirdiği sağman ineğin kişi başına düşen miktarı da yaklaşık 2 baştır. Etinden sütünden ve derisinden faydalanılan sağman inek Safranbolu’da hasılat getiren büyükbaş hayvanlar içerisinde yer almaktadır.

¹²⁵⁰ Tevfik Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı* (İstanbul, Eren Yayınları, 1998), 86-87; Metin Menekşe, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Seyitgazi Kazası Künbet Köyü’nün Sosyal ve Ekonomik Yapısı (9184 Numaralı Temettuat Defterine Göre)”, *History Studies*, Cilt 7, Sayı 1 (Mart, 2015): 100.

Safranbolu’da en fazla yetiştirilen büyükbaş hayvan tasnifinde üçüncü sırada diğer büyükbaş hayvanlara oranı %10,08 olan kısır inektir. Kazada 618 baş kısır inek, 531 kişi tarafından yetiştirilmekte olup kişi başına düşen miktarı ise 1,16’dır.

Kazada en az yetiştirilen büyükbaş türleri 1 adet ile sağman camış öküzü, karasığır düvesi ve erkek sığır mandadır. Bu hayvanların kazadaki diğer büyükbaş hayvanlara oranı ise %0,02’dir.

Tablo 46. Safranbolu Kazasındaki Büyükbaş Hayvan Türü ve Adetleri ve Yetiştiren Kişi Sayıları

Hayvan Türü	Adet	Yetiştiren Kişi Sayısı	Yetiştiren K. Başına Düşen Hayvan Sayısı	Büyükbaş Hayvanlara Oranı %
Sığır İnek	2	1	2,00	0,03
Sığır Dişi Buzağı	2	2	1,00	0,03
Gayrisağman Kara Sığır İneği	3	3	1,00	0,05
Kara Sığır İneği	4	2	2,00	0,07
Sağman Karasığır İnek	8	8	1,00	0,13
Kara Sığır Düvesi	1	1	1,00	0,02
Sağman İnek	920	779	1,18	15,01
Gayrisağman İnek	62	59	1,05	1,01
Kısır İnek	618	531	1,16	10,08
Dölsüz İnek	52	42	1,24	0,85
Kısır İnek Düvesi	2	1	2,00	0,03
Dana	214	159	1,35	3,49
Dişi Dana	5	4	1,25	0,08
Erkek Dana	120	98	1,22	1,96
Düve	291	232	1,25	4,75
Dişi Düve	8	7	1,14	0,13
Düve Buzağı	4	4	1,00	0,07
Dişi Buzağı	485	400	1,21	7,91
Erkek Buzağı	567	468	1,21	9,25
Kısır Manda	34	23	1,48	0,55
Gayri Sağman Manda	3	2	1,50	0,05
Sağman Manda	46	35	1,31	0,75
Erkek Manda	15	8	1,88	0,24
Dişi Manda Malağı	10	7	1,43	0,16
Erkek Manda Malağı	20	11	1,82	0,33
Manda Düvesi	15	10	1,50	0,24
Manda Malağı	9	6	1,50	0,15
Manda Buzağı	6	5	1,20	0,10
Erkek Manda Buzağı	5	4	1,25	0,08
Manda Öküzü	175	86	2,03	2,86
Sığır Manda Dişi	6	4	1,50	0,10
Sığır Manda Erkek	1	1	1,00	0,02
Karasığır Öküzü	2340	1169	2,00	38,18
Sağman Camış Öküzü	1	1	1,00	0,02
Camış Öküzü	41	21	1,95	0,67
Öküz	27	13	2,08	0,44
Tosun	7	5	1,40	0,11
Toplam	6129	-	-	100,00

Safranbolu 1844-1845 temettuat defterlerinde cinsiyet, tür, yavru bakımından tasnif edilmemiş halde 37 çeşit büyükbaş hayvan kayıt altına alınmıştır. Ancak büyükbaş hayvanların yerleşim birimlerine dağılımını gösteren 47 numaralı tabloda bu hayvanların inek, manda öküzü, karasığır öküzü, düve, sığır, dana, buzağı, manda ve

öküz şeklinde 9'a indirildiği görülmektedir. Bunlardan sayıları fazla olanlar ise orijinal kayıtlarda yer aldığı şekli ile tabloya aktarılmıştır.

Safranbolu merkez mahallelerinde toplam 317 adet büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bunların 189'u inek, 55'i buzağı, 36'sı karasığır öküzü, 13'ü sığır, 10'u manda öküzü, 9'u öküz 5'i ise düvedir. Tarım arazisi köylere göre daha az olan mahallelerde çoğunlukla çift sürmede kullanılan karasığır öküzünün değil, etinden, sütünden, derisinden, gübresinden faydanılan inekler tercih edilmiştir. Bu da mahalle halkının tarımın yanı sıra hayvan ürünlerinden elde edilen gelire de önem verdiğini göstermektedir.

Kazada en fazla büyükbaş hayvan yetiştirilen mahalle, 58 baş ile Karaali'dir. İkinci sırada bulunan Babasultan'da 46, üçüncü sıradaki Cami-i Kebir'de 30 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. En az büyükbaş hayvan yetiştiren mahalle tasnifinde 1 gayrisağman ineğin yetiştirildiği Hacıdurmuş ilk sırada yer alırken bunu 3 büyükbaş ile Müslüman Kıran takip etmektedir. Üçüncü sırada bulunan Müslüman Polat'ta ise 5 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir.

Safranbolu'nun köylerinde ise 5.812 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bunların 1.470'i inek, 165'i manda öküzü, 2304'ü karasığır öküzü, 300'ü düve, 7'si sığır, 339'u dana, 997'si buzağı, 170'i manda, 60'ı öküzdür.

Köylerde en fazla büyükbaş hayvan 401 baş ile Ağaçkilise'de yetiştirilirken bunu 324 baş ile Kuzyaka takip etmektedir. Üçüncü sırada yer alan Konarı'da ise 279 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir.

En az büyükbaş hayvan yetiştirilen köy tasnifinde ilk sırada 27 baş ile Kozcıgaz bulunurken bunu 32 baş ile Yacı takip etmektedir. 31'nin köyün yerlilerine 2'sinin köy dışından gelenlere ait olmak üzere 33 büyükbaş hayvan yetiştirilen Keten ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 47. Safranbolu Kazasındaki Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine

Dağılımı

Yerleşim Yerleri	İnek	Manda Öküzü	Karasığır Öküzü	Düve	Sığır	Dana	Buzağı	Manda	Öküz	Toplam
Mahalleler										
Babasultan	27	-	8	3	-	-	8	-	-	46
Cami-İ Kebir	18	2	2	-	7	-	1	-	-	30
Çavuş	18	-	3	-	-	-	3	-	-	24
Çeşme	10	-	-	-	-	-	2	-	-	12
Hacıali	10	-	-	2	2	-	4	-	-	18
Hacıbeyli	19	-	2	-	-	-	10	-	-	31
Hacıdurmuş	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Hacivehad	6	-	-	-	-	-	1	-	-	7
Hacıhalil	13	-	4	-	2	-	5	-	-	24
H. Kethüda	12	-	2	-	-	-	6	-	-	20
Karaali	36	-	13	-	-	-	9	-	-	58
Kavak	5	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Kirkille	2	4	-	-	-	-	1	-	7	14
M. Kıran	2	-	-	-	1	-	-	-	-	3
M. Polat	3	-	-	-	1	-	1	-	-	5
Tekke	5	-	-	-	-	-	4	-	-	9
Z. Kıran	2	4	2	-	-	-	-	-	2	10
Mahalle Toplam	189	10	36	5	13	-	55	-	9	317
Köyler										
Ağaçkilise	86	-	119	18	-	29	56	63	30	401
Akviran	27	-	63	9	-	6	17	-	-	122
Alınvıran	47	9	70	11	1	3	43	15	16	215
Alınvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	32	40	24	13	-	8	16	4	-	137
Bağlarbaşı	13	6	12	3	-	2	4	-	2	42
Başköy	14	-	35	3	-	5	16	-	2	75
Başköy-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü	22	-	46	2	-	6	10	-	-	86
Bostanbükü-2	1	-	3	-	-	1	1	-	-	6
Bulak	13	14	164	-	-	-	1	-	-	192
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bürnük	64	2	100	4	-	6	64	-	-	240
Çerçen	32	-	66	7	-	13	19	1	2	140
Çıraklar	45	-	62	10	-	25	30	-	-	172
Ç. Süflâ	24	-	66	2	-	1	20	3	-	116
Ç. Süfla-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ç. Ulvi	7	-	20	-	-	-	15	-	-	42
Ç. Ulvi-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	21	-	25	5	-	2	18	8	2	81
Çomakvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Süflâ	31	22	51	4	-	4	33	-	-	145
Dane-İ Ulvî	24	10	33	6	-	8	16	2	-	99
Değirmencik	41	4	47	26	-	20	24	1	-	163
Değirmencik-2	6	-	-	1	-	2	4	-	-	13
Gayza	23	2	47	14	-	3	14	-	-	103
İlbarıt	57	1	79	16	-	29	28	3	-	213
Kadırbükü	46	2	67	5	-	14	29	4	-	167
Kadırbükü-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	66	36	66	14	-	30	25	22	-	259
Kapullu-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karapınar	17	-	33	4	-	2	12	-	4	72
Karapınar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	37	-	59	1	-	-	12	8	2	119
Keten	9	-	15	-	-	-	7	-	-	31
Keten-2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2
Kılavuzlar	36	-	92	8	1	-	25	-	-	162
Kılavuzlar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K. Ulvî	54	2	90	30	-	22	21	-	-	219
K. Süflâ	47	-	74	-	-	3	51	-	-	175
K. Süfla-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirpe	38	-	48	3	-	19	29	-	-	137
Kirpe-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konarı	109	-	64	13	3	22	65	3	-	279

Kozcuğaz	7	3	6	3	-	2	6	-	-	27
Kozcuğaz-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	80	-	143	1	-	18	82	-	-	324
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melisa	26	6	23	2	-	4	7	3	-	71
Melisa-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğol	15	2	21	9	-	2	16	22	-	87
Moğol-2	2	2	-	-	-	-	1	4	-	9
M. Yazı	69	2	103	7	-	-	13	-	-	194
M. Yazı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oğulviran	30	-	44	4	-	3	19	2	-	102
Oğulviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitviran	33	-	40	9	-	1	38	-	-	121
Pelitviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sakaralan	11	-	16	3	-	-	6	-	-	36
Sakaralan-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	22	-	38	3	-	7	16	-	-	86
Sırçalı	26	-	39	7	-	13	24	-	-	109
Sırçalı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	8	-	16	7	-	-	9	-	-	40
Sorguncuk-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	3	-	7	1	-	-	5	-	-	16
Tokatlı	12	-	30	11	-	-	4	-	-	57
Tokatlı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yacı	7	-	15	-	-	3	7	-	-	32
Z. Yazı	29	-	23	1	2	1	18	2	-	76
Köy Toplam	1470	165	2304	300	7	339	997	170	60	5812
Genel Toplam	1659	175	2340	305	20	339	1052	170	69	6129

Safranbolu’da yapılan büyükbaş hayvancılıkta sağman karasığır inek, sağman inek, sağman manda ve sağman camış öküzü gelir getiren büyükbaşlar iken bunlardan toplam 14.007 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin %12,52 oran ile 1.753 kuruşu mahallelerden %87,48 oran ile 12.254 kuruşu köylerden elde edilmiştir.

Mahallelerde en fazla büyükbaş hayvancılık geliri 1.633 kuruş ile sağman inekten elde edilmiştir. Mahallelerde bulunan 116 sağman inek, 104 kişi tarafından yetiştirilmekte olup kişi başına düşen sağman inek geliri ise 15,7 kuruştur. Nitekim kazada sağman inekten elde edilen gelir genellikle 12 ila 15 kuruş tarife üzerinden yapılmıştır. Sağman ineğin büyükbaş hayvancılıkta mahalle gelirine katkısı %93,15 iken sağman karasığır ineğin katkısı ise 120 kuruş ile %6,85’dir.

Safranbolu köylerinde en fazla büyükbaş hayvancılık geliri 11.062 kuruş ile yine sağman inekten elde edilmiştir. Köylerdeki 804 sağman inek, 674 kişi tarafından yetiştirilmekte iken kişi başına düşen sağman inek geliri 16,4 kuruştur. Bu da kazada sağman inekten elde edilen gelir tarifesinde 15 kuruşluk olanların daha fazla olduğunu göstermektedir.

Sağman ineğin büyükbaş hayvancılıkta köy gelirine katkısı %90,27 oranla 11.062 kuruş iken sağman mandanın 1.172 kuruş ile %9,56, sağman camış öküzünün ise 20 kuruş ile %0,16’dır. Köylerde 46 baş bulunan sağman manda, 35 kişi tarafından

yetiştirilmekte olup büyükbaş hayvancılıkta kişi başına düşen en fazla gelir 33,5 kuruş ile bu türden elde edilmiştir (Tablo 48).

Tablo 48. Safranbolu Kazasında Gelir Getiren Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Gelir ile Oranları

Hayvan Türü	Mahallede Yetiştiren Kişi	Mahalle (Adet)	Mahalle Gelir (Kuruş)	Mahalledeki Yetiştiren K. Başına Hasılat	Mahalle Gelirine Oran %	Köyde Yetiştiren Kişi Sayısı	Köy (Adet)	Köy Gelir (Kuruş)	Köydeki Yetiştiren K. Başına Hasılat	Köy Gelirine Oran %	Toplam Gelir	Tüm Büyükbaş Gelirine Oran %
Sağman Karasığır İnek	8	8	120,0	15,0	6,85	-	-	-	-	-	120,0	0,86
Sağman İnek	104	116	1633,0	15,7	93,15	674	804	11062,0	16,4	90,27	12695,0	90,63
Sağman Manda	-	-	-	-	-	35	46	1172,0	33,5	9,56	1172,0	8,37
Sağman Camış Öküzü	-	-	-	-	-	1	1	20,0	20,0	0,16	20,0	0,14
Toplam	112	124	1753,0	15,7	100,00	710	851	12254,0	17,3	100,00	14007,0	100,00

1844-1845 temettuat verilerine göre Safranbolu’da yapılan hayvancılıkta gelir getiren büyükbaş hayvanın en fazla yetiştirildiği mahalle, 19 sağman ineğin yetiştirildiği Hacıbeyli ile 14 sağman inek ve 5 sağman karasığır ineğin yetiştirildiği Cami-i Kebir’dir Hacıbeyli’nin bu hayvanlardan elde ettiği gelir 228 kuruş iken Cami-i Kebir’de 285 kuruştur. Hacıdurmuş ve Zimmiyan-i Kıran’da gelir getiren büyükbaş bulunmadığından bu mahallelerde büyükbaş hayvancılıktan gelir elde edilememiştir (Tablo 49).

Tablo 49. Safranbolu Kazasındaki Gelir Getiren Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Sağman İnek (Adet)	Sağman İnek (Kuruş)	Sağman Karasığır İnek (Adet)	Sağman Karasığır İnek (Kuruş)	Sağman Manda (Adet)	Sağman Manda (Kuruş)	Sağman Camış Öküzü (Adet)	Sağman Camış Öküzü (Kuruş)	Toplam (Adet)	Toplam (Kuruş)
Mahalleler										
Babasultan	13	160,0	-	-	-	-	-	-	13	160,0
Cami-i Kebir	14	210,0	5	75,0	-	-	-	-	19	285,0
Çavuş	9	135,0	-	-	-	-	-	-	9	135,0
Çeşme	7	105,0	-	-	-	-	-	-	7	105,0
Hacıali	10	150,0	-	-	-	-	-	-	10	150,0
Hacıbeyli	19	228,0	-	-	-	-	-	-	19	228,0
Hacıdurmuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacıevhad	2	30,0	-	-	-	-	-	-	2	30,0
Hacıhalil	7	115,0	2	30,0	-	-	-	-	9	145,0
H. Kethüda	12	180,0	-	-	-	-	-	-	12	180,0
Karaali	10	140,0	-	-	-	-	-	-	10	140,0
Kavak	4	60,0	-	-	-	-	-	-	4	60,0
Kirkille	2	30,0	-	-	-	-	-	-	2	30,0
M. Kıran	1	15,0	-	-	-	-	-	-	1	15,0
M. Polat	1	15,0	1	15,0	-	-	-	-	2	30,0
Tekke	5	60,0	-	-	-	-	-	-	5	60,0
Z. Kıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mahalle Toplam	116	1633,0	8	120,0					124	1753,0
Köyler										
Ağaçkilise	41	610,0	-	-	10	242,0	-	-	51	852,0

Akviran	9	109,0	-	-	-	-	-	-	9	109,0
Alınvıran	31	460,0	-	-	6	180,0	-	-	37	640,0
Alınvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	11	150,0	-	-	2	48,0	-	-	13	198,0
Bağlarbaşı	12	177,0	-	-	-	-	-	-	12	177,0
Başköy	9	135,0	-	-	-	-	-	-	9	135,0
Başköy-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü	17	205,0	-	-	-	-	-	-	17	205,0
Bostanbükü-2	1	12,0	-	-	-	-	-	-	1	12,0
Bulak	12	180,0	-	-	-	-	-	-	12	180,0
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bürnük	22	330,0	-	-	-	-	-	-	22	330,0
Çerçen	15	188,0	-	-	-	-	1	20,0	16	208,0
Çıraklar	23	285,0	-	-	-	-	-	-	23	285,0
Ç. Süflâ	16	237,0	-	-	1	30,0	-	-	17	267,0
Ç. Süfla-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ç. Ulvi	5	75,0	-	-	-	-	-	-	5	75,0
Ç. Ulvi-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	14	210,0	-	-	3	90,0	-	-	17	300,0
Çomakvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Süflâ	21	315,0	-	-	-	-	-	-	21	315,0
Dane-İ Ulvî	7	102,0	-	-	-	-	-	-	7	102,0
Değirmencik	30	444,5	-	-	1	30,0	-	-	31	474,5
Değirmencik-2	6	84,0	-	-	-	-	-	-	6	84,0
Gayza	17	255,0	-	-	-	-	-	-	17	255,0
İlbarıt	32	403,0	-	-	1	30,0	-	-	33	433,0
Kadıbükü	23	280,0	-	-	1	25,0	-	-	24	305,0
Kadıbükü-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	33	453,0	-	-	9	216,0	-	-	42	669,0
Kapullu-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karapınar	2	30,0	-	-	-	-	-	-	2	30,0
Karapınar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	11	135,0	-	-	3	37,0	-	-	14	172,0
Keten	7	105,0	-	-	-	-	-	-	7	105,0
Keten-2	1	12,0	-	-	-	-	-	-	1	12,0
Kılavuzlar	23	345,0	-	-	-	-	-	-	23	345,0
Kılavuzlar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K. Ulvî	24	307,0	-	-	-	-	-	-	24	307,0
K. Süflâ	26	317,0	-	-	-	-	-	-	26	317,0
K. Süfla-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırpe	25	367,0	-	-	-	-	-	-	25	367,0
Kırpe-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konarı	55	666,0	-	-	-	-	-	-	55	666,0
Kozciğaz	7	105,0	-	-	-	-	-	-	7	105,0
Kozciğaz-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	52	667,0	-	-	-	-	-	-	52	667,0
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melisa	5	66,0	-	-	1	24,0	-	-	6	90,0
Melisa-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğol	11	165,0	-	-	3	90,0	-	-	14	255,0
Moğol-2	2	25,0	-	-	3	70,0	-	-	5	95,0
M. Yazı	28	354,0	-	-	-	-	-	-	28	354,0
M. Yazı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oğulvıran	21	315,0	-	-	1	30,0	-	-	22	345,0
Oğulvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitvıran	26	390,0	-	-	-	-	-	-	26	390,0
Pelitvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sakaralan	7	105,0	-	-	-	-	-	-	7	105,0
Sakaralan-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	10	122,5	-	-	-	-	-	-	10	122,5
Sırçalı	13	161,0	-	-	-	-	-	-	13	161,0
Sırçalı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	7	96,0	-	-	-	-	-	-	7	96,0
Sorguncuk-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	1	15,0	-	-	-	-	-	-	1	15,0
Tokath	6	90,0	-	-	-	-	-	-	6	90,0
Tokath-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yacı	2	27,0	-	-	-	-	-	-	2	27,0
Z. Yazı	25	375,0	-	-	1	30,0	-	-	26	405,0
Köy Toplam	804	11062,0	-	-	46	1172,0	1	20,0	851	12254,0
Genel Toplam	920	12695,0	8	120,0	46	1172,0	1	20,0	975	14007,0

Safranbolu’da gelir getiren büyükbaş hayvanların en fazla yetiştirildiği köy 55 sağman inek ile Konarı’dır. Ancak bu köy, bu hayvancılık türünden en fazla gelir elde edilen köy değildir. Bunun sebebi bu köyde yetiştirilmeyen diğer gelir getiren hayvanlardan daha fazla gelir elde edilmesidir. Nitekim 41 sağman inek, 10 sağman manda olmak üzere 51 baş gelir getiren büyükbaşın yetiştirildiği Ağaçkilise, 852 kuruş ile en fazla büyükbaş hayvancılık geliri elde edilen köydür. Bunu 42 hayvan varlığı ile 669 kuruş gelir elde eden Kapullu takip ederken üçüncü sırada 52 baş, 667 kuruş ile Kuzyaka yer almaktadır.

3.3.2. Küçükbaş Hayvancılık

Osmanlı vergi sisteminde ağnam olarak kayıt altına alınan küçükbaş hayvanlar; koyun, kuzu, keçi ve oğlakları ifade etmektedir¹²⁵¹. Vergi alımında temel olan bu hayvanlar kayda geçirilirken kendi içinde belli bir tasnife tabi tutulmuştur. Safranbolu’da yapılan küçükbaş hayvancılığında, keçi, koyun, kuzu, oğlak türlerinin dölsüz-kısır, sağman-gayrisağman ve dişi-erkek cinsleri şeklinde sınıflandığı tespit edilmiştir. Dölsüz ile kısır aynı anlama gelmesine rağmen yavrusu olmayan koyun veya keçiye dölsüz, hiç yavrusu olmayan keçiye ise kısır denilebileceği düşünülerek bu çalışmada hayvanlar orijinal belgelere nasıl kayıt edildiyse o şekilde tablolara aktararak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Safranbolu kazasında toplam 10.574 küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bunların 63 başı yani %0,60’ı mahallelerde, %99,40 oran ile 10.511 başı ise köylerde bulunmaktadır. Kazada en fazla yetiştirilen küçükbaş hayvan %31,99 oran 3.383 baş ile sağman keçidir. 307 kişinin yetiştirdiği sağman keçinin kişi başına düşen baş sayısı 11’dir.

Tablo 50’ye bakıldığında sağman keçiden sonra Safranbolu’da en fazla yetiştirilen küçükbaş hayvanın %15,90 oran 1.681 baş ile oğlak olduğu görülecektir. Tabi buna dişi-erkek oğlak¹²⁵² ve oğlak kuzusu da eklendiğinde bu sayı 1.895, diğer küçükbaş hayvanlara oranı ise %17,93’e yükselmektedir. Kazada 244 kişinin yetiştirdiği oğlakların kişi başına düşen miktarı ise yaklaşık 8’dir.

¹²⁵¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 41.

¹²⁵² Safranbolu temettuat defterlerinin bazılarında cinsiyet belirtilmeyip sadece oğlak, bazılarında ise dişi-erkek şeklinde cinsiyet belirtilmiştir. Bunların ayrımı mümkün olamayacağından veriler orijinal kaynaktan nasıl ise çalışmaya da öyle aktararak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Safranbolu’da en fazla yetiştirilen küçükbaş hayvan tasnifinde üçüncü sırada diğer küçükbaş hayvanlara oranı %12,69 olan kısır keçidir. Kazada 1.342 baş kısır keçi, 108 kişi tarafından yetiştirilmekte olup kişi başına düşen miktarı ise yaklaşık 12,43’tür.

Kazada en az yetiştirilen küçükbaş türleri 2 baş ile gayrisağman koyun, 4 baş ile oğlak kuzusu ve 15 baş ile dölsüz koyundur. Diğer küçükbaş hayvanlara oranı %0,02 olan gayrisağman koyun ve oranı %0,04 olan oğlak kuzusu 1’er kişi tarafından yetiştirilmektedir. Bu tasnifte üçüncü sırada yer alan 15 dölsüz koyun ise kazada iki kişi tarafından yetiştirilmektedir.

Tablo 50. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvan Türü ve Adetleri ve Yetiştiren Kişi Sayıları

Hayvan Türü	Adet	Yetiştiren Kişi Sayısı	Yetiştiren K. Başına Düşen Hayvan Sayısı	Küçükbaş Hayvanlara Oran %
Sağman Keçi	3383	307	11,02	31,99
Gayri Sağman Keçi	174	17	10,24	1,65
Dölsüz Keçi	326	24	13,58	3,08
Kısır Keçi	1342	108	12,43	12,69
Erkek Keçi	1129	87	12,98	10,68
Sağman Koyun	1077	167	6,45	10,19
Gayri Sağman Koyun	2	1	2,00	0,02
Dölsüz Koyun	15	2	7,50	0,14
Kısır Koyun	255	39	6,54	2,41
Erkek Koyun	404	69	5,86	3,82
Kuzu	503	101	4,98	4,76
Dişi Kuzu	51	19	2,68	0,48
Erkek Kuzu	18	13	1,38	0,17
Oğlak	1681	205	8,20	15,90
Dişi Oğlak	134	26	5,15	1,27
Erkek Oğlak	76	12	6,33	0,72
Oğlak Kuzusu	4	1	4,00	0,04
Toplam	10574	-	-	100,00

Safranbolu merkez mahallelerinden sadece Babasultan ve Kavak’ta küçükbaş hayvancılığı yapılmaktadır. Bu mahallelerde toplam 63 adet küçükbaş hayvan olup bunların 60’ı Kavak’ta 3’ü Babasultan’da yetiştirilmektedir. Mahallelerde yetiştirilen küçükbaş hayvan türlerine bakacak olursak bunların 18’i sağman keçi, 15’i erkek keçi, 15’i sağman koyun, 15’i ise erkek koyun olup mahallelerde en fazla yetiştirilen küçükbaş hayvan türü sağman keçidir. Dağlık araziye uyumlu olan keçinin mahallelerde koyundan daha fazla tercih edilmesi, sütünün daha faydalı olduğu düşüncesinden kaynaklanmış olabilir.

Kazada en fazla küçükbaş hayvan yetiştirilen köy tasnifinde 721 baş ile Kızılcaviran-1 Süfla ilk sırada yer alırken bunu 697 baş ile Kapullu takip etmektedir. 680 küçükbaş sahibi olan Kızılcaviran-1 Ulvî ise üçüncü sırada bulunmaktadır.

Tablo 51 incelendiğinde Başköy, Bostanbükü, Keten, Kozcıgaz, Pelitviran ve Susunduk köylerinin tabloda yer almadığı yani bu köylerde küçükbaş hayvancılığın yapılmadığı, Moğol'da ise köyün yerlilerinin yanı sıra köy dışından gelen kişilerin bu köyde 60 küçükbaş hayvan yetiştirdiği görülecektir.

Tablo 51. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Sağman Keçi	Gayri Sağman Keçi	Dölsüz Keçi	Kısır Keçi	Erkek Keçi	Sağman Koyun	Gayri Sağman Koyun	Dölsüz Koyun	Kısır Koyun	Erkek Koyun	Kuzu	Dişi Kuzu	Erkek Kuzu	Oğlak	Dişi Oğlak	Erkek Oğlak	Oğlak Kuzusu	Toplam (Adet)
Mahalleler																		
Babasultan	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Kavak	15	-	-	-	15	15	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	60
Mahalle Toplam	18	-	-	-	15	15	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	63
Köyler																		
Ağaçkilise	82	-	-	-	69	23	-	-	-	20	15	-	-	51	-	-	-	260
Akviran	192	30	99	-	-	20	-	-	-	-	12	-	-	112	-	-	-	465
Alınviran	85	-	-	30	25	48	2	-	19	13	41	-	-	59	-	-	-	322
Arıcak	49	-	-	20	45	38	-	-	-	13	19	-	-	35	-	-	-	219
Bağlarbaşı	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	6
Bulak	135	-	-	131	-	105	-	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	451
Bürnük	173	10	-	112	24	51	-	-	-	-	40	-	-	99	-	-	-	509
Çerçen	49	-	-	22	17	10	-	-	-	-	4	-	-	31	-	-	-	133
Çıraklar	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	13
Ç. Süflâ	18	-	-	48	15	6	-	-	12	7	-	5	-	5	10	-	-	126
Ç. Ulvi	31	16	-	-	-	15	-	-	-	1	-	8	1	-	11	2	-	85
Çomakviran	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	6
Dane-i Süflâ	55	-	-	-	18	25	-	-	-	20	13	-	-	30	-	-	-	161
Dane-i Ulvî	56	-	-	-	94	27	-	-	-	24	16	-	-	42	-	-	-	259
Değirmencik	34	-	27	-	-	13	-	9	-	-	10	-	-	21	-	-	-	114
Gayza	108	-	-	-	125	29	-	-	-	5	9	-	-	78	-	-	-	354
İlbarıt	84	-	37	-	8	15	-	-	-	-	5	-	-	38	-	-	-	187
Kadırbükü	158	-	-	100	-	12	-	-	10	-	-	-	-	-	47	45	-	372
Kapullu	180	6	35	3	189	75	-	-	2	56	42	-	-	109	-	-	-	697
Karapınar	20	-	-	-	10	40	-	-	20	10	30	-	-	18	-	-	-	148
Karıt	86	-	-	-	126	62	-	-	5	40	38	-	-	65	-	-	-	422
Kılavuzlar	60	-	-	19	46	17	-	-	-	16	14	-	-	27	-	-	-	199
K. Ulvî	255	32	128	-	-	70	-	6	-	-	40	-	-	149	-	-	-	680
K. Süflâ	267	-	-	171	16	96	-	-	-	14	42	-	-	115	-	-	-	721
Kirpe	51	-	-	28	36	40	-	-	19	14	-	26	10	-	34	11	-	269
Konarı	224	-	-	-	-	36	-	-	20	-	10	-	-	93	-	-	-	383
Kuzyaka	285	-	-	246	-	10	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-	-	651
Melisa	36	-	-	-	31	6	-	-	-	-	6	-	-	36	-	-	-	115
Moğol	68	-	-	30	14	22	-	-	11	9	-	12	5	-	29	18	4	222
Moğol-2	30	-	-	15	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60
M. Yazı	90	-	-	80	147	64	-	-	30	90	41	-	-	64	-	-	-	606
Oğulviran	90	13	-	60	17	52	-	-	21	12	44	-	2	72	-	-	-	383
Sakaralan	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	4
Sarıyan	66	54	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	62	-	-	-	188
Sırçalı	96	13	-	170	-	-	-	-	-	-	-	-	-	87	-	-	-	366
Sorguncuk	12	-	-	3	-	2	-	-	3	-	2	-	-	10	-	-	-	32
Tokatlı	75	-	-	-	34	-	-	-	-	23	-	-	-	20	-	-	-	152
Yacı	44	-	-	52	8	6	-	-	3	2	6	-	-	38	-	-	-	159
Z. Yazı	7	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	12
Köy Toplam	3365	174	326	1342	1114	1062	2	15	255	389	503	51	18	1681	134	76	4	10511
Genel Toplam	3383	174	326	1342	1129	1077	2	15	255	404	503	51	18	1681	134	76	4	10574

Safranbolu’da yapılan küçükbaş hayvancılıkta sağman, gayrisağman, dölsüz, kısır ve erkek keçi ile sağman, gayrisağman, dölsüz, kısır ve erkek koyun gelir getiren küçükbaşlar iken bunlardan toplam 16.515,50 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin %1,02 oran ile 169,5 kuruşu mahallelerden %98,97 oran ile 16.346 kuruşu köylerden gelmiştir.

Küçükbaş hayvancılıkta en fazla gelir 7.420 kuruş, %44,93 oran ile sağman keçiden elde edilirken bunu 2.964 kuruş %17,95 oran ile sağman koyun takip etmektedir. Bu tasnifte üçüncü sırada 2.099,5 kuruş %12,71 oran ile erkek keçi bulunmaktadır.

Mahallelerde en fazla küçükbaş hayvancılık geliri 49,5 kuruş ile sağman keçiden elde edilmiştir. Mahallelerdeki 18 sağman keçi, 2 kişi tarafından yetiştirilmekte olup kişi başına düşen sağman keçi geliri ise 24,75 kuruştur. Bu da bir sağman keçinin yaklaşık 2,75 kuruş gelir getirdiğini göstermektedir. Sağman keçinin küçükbaş hayvancılıkta mahalle gelirine katkısı %29,20, sağman ve erkek koyunun %26,55, erkek keçinin ise 30 kuruş ile %17,70’dir.

Tablo 52. Safranbolu Kazasında Gelir Getiren Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Gelir ile Oranları

Hayvan Türü	Mahallede Yetiştiren Kişi Sayısı	Mahalle (Adet)	Mahalle Gelir (Kuruş)	Mahalledeki Yetiştiren K. Başına Hasılat	Mahalle Gelirine Oranı %	Köyde Yetiştiren Kişi Sayısı	Köy (Adet)	Köy Gelir (Kuruş)	Köydeki Yetiştiren K. Başına Hasılat	Köy Gelirine Oranı %	Toplam Gelir	Tüm Küçükbaş Gelirine Oranı %
Sağman Keçi	2	18	49,50	24,75	29,20	307	3383	7371	24,01	45,09	7420,50	44,93
Gayri Sağman Keçi	-	-	-	-	-	17	174	257,5	15,15	1,58	257,50	1,56
Dölsüz Keçi	-	-	-	-	-	24	326	461	19,21	2,82	461,00	2,79
Kısır Keçi	-	-	-	-	-	108	1342	1884,5	17,45	11,53	1884,50	11,41
Erkek Keçi	1	15	30,00	30,00	17,70	87	1129	2069,5	23,79	12,66	2099,50	12,71
Sağman Koyun	1	15	45,00	45,00	26,55	167	1077	2919	17,48	17,86	2964,00	17,95
Gayri Sağman Koyun	-	-	-	-	-	1	2	6	6,00	0,04	6,00	0,04
Dölsüz Koyun	-	-	-	-	-	2	15	22	11,00	0,13	22,00	0,13
Kısır Koyun	-	-	-	-	-	39	255	597	15,31	3,65	597,00	3,61
Erkek Koyun	1	15	45,00	45,00	26,55	69	404	758,5	10,99	4,64	803,50	4,87
Toplam	5	63	169,50	33,90	100,00	821	8107	16346,00	19,91	100,00	16515,50	100,00

Safranbolu köylerinde küçükbaş hayvancılıktan en fazla gelir, 7.371 kuruş ile yine sağman keçiden elde edilmiştir. Bu gelirin köy gelirine katkısı ise %45,09'dür. Köylerdeki 3.383 sağman keçiden 7.371 kuruş kazanılması sağman keçinin tanesinin 2,17 kuruş ile mahallelere oranla köylerde daha düşük gelir getirdiğini göstermektedir. Köylerde 307 kişi tarafından yetiştirilen sağman keçinin kişi başına düşen geliri ise 24,01 kuruştur. Bu da kazada yapılan küçükbaş hayvancılığında kişi başına en fazla gelirin sağman keçiden elde edildiğini göstermektedir.

Köylerde küçükbaş hayvancılıktan en fazla gelir elde edilen ikinci tür olan sağman koyunun köy gelirine katkısı 2.919 kuruş ile %17,86 iken erkek keçinin 2.069,5 kuruş ile %12,66'dir (Tablo 52).

Tablo 53. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvan Gelirlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Sağman Keçi	Gayri Sağman Keçi	Dölsüz Keçi	Kısır Keçi	Erkek Keçi	Sağman Koyun	Gayri Sağman Koyun	Dölsüz Koyun	Kısır Koyun	Erkek Koyun	Toplam
Mahalleler											
Babasultan	4,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4,5
Kavak	45	-	-	-	30	45	-	-	-	45	165
Mahalle Toplam	49,5	-	-	-	30	45	-	-	-	45	169,5
Köyler											
Ağaçkilise	218	-	-	-	165	66,5	-	-	-	50	499,5
Akviran	433	47	172	-	-	54	-	-	-	-	706
Alınviran	184	-	-	54	26	140	6	-	47	14	471
Arıcak	147	-	-	15	112,5	114	-	-	-	32	420,5
Bağlarbaşı	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Bulak	340	-	-	209	-	315	-	-	160	-	1024
Bürnük	453	20	-	156	48	141	-	-	-	-	818
Çerçen	116	-	-	30	8	50	-	-	-	-	204
Çıraklar	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35
Ç. Süflâ	33,5	-	-	60	15	15	-	-	18,5	11,5	153,5
Ç. Ulvi	159	48	-	-	-	75	-	-	-	3	285
Çomakviran	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	12
Dane-İ Süflâ	120	-	-	-	45	69,5	-	-	-	50	284,5
Dane-İ Ulvî	165	-	-	-	223	81	-	-	-	55	524
Değirmencik	70	-	41	-	-	39	-	18	-	-	168
Gayza	309	-	-	-	312,5	84	-	-	-	12,5	718
İlbarıt	95	-	36	-	8	15	-	-	-	-	154
Kadıbükü	409	-	-	165	-	24	-	-	15	-	613
Kapullu	493,5	9	87	3	423	202,5	-	-	4	119,5	1341,5
Karapınar	65	-	-	-	40	200	-	-	80	45	430
Karıt	121	-	-	-	117	77	-	-	7,5	50	372,5
Kılavuzlar	112	-	-	25	68	34	-	-	-	24	263
K. Ulvî	280	20	125	-	-	86	-	4	-	-	515
K. Süflâ	403,5	-	-	183	15	243,5	-	-	-	21	866
Kirpe	227	-	-	81	103	200	-	-	72	53,5	736,5
Konarı	598	-	-	-	-	108	-	-	55	-	761
Kuzyaka	348	-	-	222	-	20	-	-	-	-	590
Melisa	47	-	-	-	31	15	-	-	-	-	93
Moğol	272	-	-	86	37	110	-	-	38	30,5	573,5
Moğol-2	35	-	-	10	-	15	-	-	-	-	60
M. Yazı	158	-	-	77	174	102	-	-	44	111,5	666,5
Oğulviran	192	23	-	86,5	23,5	157	-	-	41	23,5	546,5
Sakaralan	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	6

Sarıyan	132	66,5	-	-	-	12	-	-	-	-	210,5
Sırçalı	201,5	24	-	259,5	-	-	-	-	-	-	485
Sorguncuk	24	-	-	4,5	-	6	-	-	6	-	40,5
Tokath	150	-	-	-	54	-	-	-	-	46	250
Yacı	175	-	-	153	21	30	-	-	9	6	394
Z. Yazı	35	-	-	5	-	-	-	-	-	-	40
Köy Toplam	7371	257,5	461	1884,5	2069,5	2919	6	22	597	758,5	16346
Genel Toplam	7420,5	257,5	461	1884,5	2099,5	2964	6	22	597	803,5	16515,5

Safranbolu merkez mahallelerinin ikisinde yapılan küçükbaş hayvancılıktan en fazla gelir 165 kuruş ile Kavak'tan elde edilirken Babasultan'dan ise sadece 4,5 kuruş gelmiştir.

Tablo 53'e bakıldığında köylerde yapılan küçükbaş hayvancılıktan en fazla gelir elde edilen köyün 1.341,5 kuruş ile Kapullu olduğu görülecektir. İkinci sırada 1.024 kuruş ile Bulak yer alırken bunu 866 kuruş ile Kızılçaviran-1 Süflâ takip etmektedir.

Küçükbaş hayvancılıkta en az gelir elde edilen köyler ise 6 kuruş ile Sakaralan ilk sırada bulunurken 12 kuruş ile Çomakviran ikinci, 15 kuruş ile Bağlarbaşı üçüncü sırada yer almaktadır.

3.3.3. Yük ve Binek Hayvanları

Safranbolu'da yapılan hayvancılık faaliyetlerinde -temettuat defter verilerinden hareketle -yük ve binek hayvanlarında gelir kaydı bulunmamaktadır. Ancak bu durum yük ve binek hayvanlarından gelir elde edilmediğini göstermez. Nitekim Safranbolu'nun mesleki yapısında bahsedildiği üzere kazada 5 kişi tarafından icra edilen kiracılık, yük hayvanları ile nakliyecilik yapan kişilerin mesleğidir. Kiracılık yapan 4 kişinin mesleki gelir kaydı bulunmakta olup bunların senelik mesleki gelirleri 300 ila 450 kuruş arasında değişmektedir. Bu da temettuat defterlerinde yıllık gelirleri belirtilmeyen yük ve binek hayvanlarının da bir kazanç kapısı olarak kullanıldığını göstermektedir. Ancak elde olan veriler değerlendirildiğinde Safranbolu'da yük ve binek hayvanlarının, ticari amaçtan ziyade insanların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere yetiştirildiğini söylemek daha gerçekçi olacaktır.

1844-1845 temettuat defterlerine göre Safranbolu'nun tüm mahalle ve köylerinde yük ve binek hayvanlarından en az biri bulunmaktadır. Kazada %17,74 oranla 525'i mahallelerde %82,26 oranla 2.434'ü köylerde olmak üzere toplam 2.959 baş, yük ve binek hayvanı yetiştirilmektedir.

Kazada en fazla bulunan yük ve binek hayvanı 1.828 başla merkep'tir. Diğer yük hayvanlarına oranı %61,78 olan merkep, celeb ve sığır gibi farklı şekillerde

nitelendirilmiştir. Tablo 54'e bakıldığında bu durum sadece merkebe mahsus olmayıp diğer hayvanlar için de geçerlidir. Hayvanların bu şekilde nitelendirilmesi kullanım alanlarıyla alakalı olmalıdır. Örneğin tarlada çift sürmek amacıyla kullanılan merkebe sığır merkep, nakliyecilik yapıp gelir getiren merkebe ise celeb merkep denilmiş olabilir.

Merkebin ardından kazada en fazla yetiştirilen yük ve binek hayvanı, grubundaki diğer hayvanlara oranı %18,79 olan bargirdir. Kazada 556 baş bulunan bargir, 547 kişi tarafından yetiştirilmekte olup kişi başına en az 1 bargir düşmektedir.

Safranbolu'da en fazla yetiştirilen yük ve binek hayvanı tasnifinde %12,37 oran 366 baş ile katır üçüncü sırada bulunmaktadır. Kazadaki 2 celeb, 16 sığır katır ile bu sayı 384'e yükselmektedir.

Tablo 54. Safranbolu Kazasındaki Yük ve Binek Hayvan Türü ve Adetleri ile Yetiştiren Kişi Sayısı

Hayvan Türü	Adet	Yetiştiren Kişi Sayısı	Yetiştiren K. Başına Düşen Hayvan Sayısı	Grubundaki Diğer Hayvanlara Oranı %
Esb/At	5	5	1,00	0,17
Tay	24	21	1,14	0,81
Celeb Tay	1	1	1,00	0,03
Dişi Tay	6	6	1,00	0,20
Erkek Tay	9	9	1,00	0,30
Kısır Kısırak	1	1	1,00	0,03
Kısırak	80	72	1,11	2,70
Kısırak Tay	1	1	1,00	0,03
Ester	6	6	1,00	0,20
Sığır Katır	16	14	1,14	0,54
Katır	366	320	1,14	12,37
Celeb Katır	2	2	1,00	0,07
Bargir	556	547	1,02	18,79
Bargir Düvesi	2	2	1,00	0,07
Sığır Merkep	54	51	1,06	1,82
Merkep Celeb	2	2	1,00	0,07
Merkep	1828	1675	1,09	61,78
Toplam	2959	-	-	100,00

En fazla yük ve binek hayvanı yetiştiren mahalle, 13 katır, 61 bargir, 24 merkep olmak üzere toplam 98 başa sahip olan Zimmiyan-i Kıran'dır. Bunu 3 ester, 5 katır, 16 bargir, 58 merkep olmak üzere toplam 82 hayvan varlığı ile Karaali takip etmektedir. En az yük ve binek hayvanının olduğu mahalleler, 4 baş ile Müslüman Kıran, 6 baş ile Müslüman Polat ve 7 baş ile Kavak'tır.

Kazanın genelinde olduğu gibi mahallelerde de en fazla yetiştirilen yük ve binek hayvanı 308 baş ile merkeptir. En fazla merkebin bulunduğu mahalle, 58 baş ile Karaali iken bunu 44 baş ile Çavuş ve 42 baş ile Babasultan takip etmektedir.

Tablo 55. Safranbolu Kazasındaki Yük ve Binek Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yeri	Esb/At	Tay	Celeb Tay	Dışı Tay	Erkek Tay	Kısr Kısrak	Kısrak	Kısrak Tay	Ester	Sığır Katır	Katır	Celeb Katır	Bargir	Bargir Düvesi	Sığır Merkep	Merkep Celeb	Merkep	Toplam	
Mahalleler																			
Babasultan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	16	-	-	-	42	68	
Cami-İ Kebir	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	9	-	-	-	27	40	
Cavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	7	-	-	-	44	55	
Çeşme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	6	-	-	-	13	26	
Hacjali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	9	13	
Hacibeyli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	10	14	
Hacıdurmuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	8	-	-	-	10	20	
Hacıevhad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4	-	-	-	10	15	
Hachhalil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	25	32	
H. Kethüda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	3	-	-	-	18	26	
Karaali	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	5	-	16	-	-	-	58	82	
Kavak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	1	7	
Kirkille	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	5	8	
M. Kıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	4	
M. Polat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	3	6	
Tekke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4	-	-	-	6	11	
Z. Kıran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	61	-	-	-	24	98	
Mahalle Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	55	-	158	1	-	-	308	525	
Köyler																			
Ağaçkilise	1	10	-	-	-	-	13	-	-	4	21	-	17	-	15	-	49	130	
Akviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-	49	56	
Alınvıran	1	-	-	5	4	-	11	-	-	1	5	-	6	-	-	-	54	87	
Alınvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	44	46	
Bağlarbaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	20	21	
Başköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	-	-	30	36	
Başköy-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	4	-	-	-	27	36	
Bostanbükü-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	
Bulak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	13	-	-	-	141	165	
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bürnük	-	-	-	-	1	-	5	-	-	1	-	-	24	-	-	-	48	79	
Çerçen	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5	-	16	-	-	-	24	46	
Çıraklar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	5	-	-	-	36	42	
Ç. Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	11	-	-	-	28	52	
Ç. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ç. Ulvi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	7	-	-	-	13	24	
Ç. Ulvi-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	-	6	-	-	-	-	4	-	-	1	-	-	1	-	3	-	5	20	
Çomakvıran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	-	4	-	-	-	33	59	
Dane-İ Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	5	1	-	-	27	43	
Değirmencik	1	-	-	-	-	-	9	-	-	2	2	-	2	-	12	-	19	47	
Değirmencik-2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	
Gayza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	4	-	-	-	53	64	
İlbarıt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	14	-	-	-	32	49	
Kadıbükü	-	-	-	-	3	-	1	-	-	1	7	-	5	-	-	-	37	54	
Kadıbükü-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kapullu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	4	-	-	-	82	91	
Kapullu-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	8	-	21	34	
Karapınar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	9	-	33	-	-	-	29	73	
Keten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	6	9	
Keten-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	
Kılavuzlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	12	-	-	-	45	71	
Kılavuzlar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K. Ulvî	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	15	-	-	-	40	59	
K. Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	1	-	29	36	
K. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kirpe	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	2	-	5	-	33	48
Kirpe-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konarı	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	106	-	30	-	-	-	79	217
Kozcığaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6
Kozcığaz-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	29	-	19	-	-	2	55	108
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melisa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	17	19
Melisa-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğol	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	4	-	-	-	24	31
Moğol-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M. Yazı	-	1	-	-	-	-	1	-	2	-	5	-	27	-	-	-	96	132
M. Yazı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oğulviran	-	-	-	-	1	-	13	-	-	1	3	-	8	-	-	-	23	49
Oğulviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pelitviran	-	-	-	1	-	-	4	1	1	1	-	-	4	-	4	-	10	26
Pelitviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sakaralan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	11	13
Sakaralan-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	2	-	-	-	17	22
Sırçalı	-	1	-	-	-	-	5	-	-	-	1	2	3	-	-	-	22	34
Sırçalı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Sorguncuk-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Tokatlı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	6	-	-	-	40	48
Tokatlı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yacı	1	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6	-	8	19
Z. Yazı	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	5	-	65	-	-	-	42	115
Köy Toplam	5	24	1	6	9	1	80	1	3	16	311	2	398	1	54	2	1520	2434
Genel Toplam	5	24	1	6	9	1	80	1	6	16	366	2	556	2	54	2	1828	2959

En fazla yük ve binek hayvanı bulunan köy, 1 tay, 1 kısarak, 106 katır, 30 bargir, 79 merkep olmak üzere toplam 217 başa sahip olan Konarı'dır. Bunu 11 katır, 13 bargir, 141 merkep olmak üzere toplam 165 hayvan varlığı ile Bulak takip etmektedir. Bu türde 130 hayvan varlığına sahip olan Ağaçkilise ise üçüncü sırada yer almaktadır. En az yük ve binek hayvanının olduğu köyler, 6 baş ile Kozcığaz, 7 baş ile Sorguncuk ve Susunduk'tur. Kazada en fazla yetiştirilen yük ve binek hayvanı olan merkebin köy dağılımına bakılacak olursa ilk sırada 141 baş ile Bulak'ın bulunduğu bunu 96 baş ile Müslüman Yazı, 82 baş ile Kapullu köylerinin takip ettiği görülecektir.

3.3.4. Arıcılık

Osmanlı Anadolu'sunda gerçekleştirilen hayvancılık faaliyetlerinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık kadar yaygın ve önemli olan bir diğer hayvancılık kolu da arıcılıktır. Osmanlı'da hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler içerisinde ortalama %1'lik payı bulunan arıcılık, 19. yüzyıl Anadolu'sunda en fazla Ayaş, Menemen ve Bayburt'ta yapılmıştır¹²⁵³.

¹²⁵³ İbrahim Solak, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Arıcılık", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür*, Prof.Dr. Nejat Göyünç'e Armağan (Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Yay, 2003), 354.

1844-1845 temettuat defterlerine göre Safranbolu'daki hayvancılık faaliyetlerinde %4'lük orana sahip olan arıcılığın hayvancılık gelirleri içerisindeki payı ise %21'dir (Şekil 9 ve 10). Safranbolu'da yapılan arıcılıktan 176 kuruş ile %2,14'ü mahallelerden 8.053 kuruş ile %97,86'sı köylerden olmak üzere toplam 8.229 kuruş yıllık gelir elde edilmiştir. Buna kovan öşrü verildiği halde kovan sayısı ve hasılatı yazılmayanlar da ilave edilmiş olsaydı bu miktar daha fazla artardı¹²⁵⁴.

Kovanların adeti bab olarak ifade edilen Safranbolu'da, arıcılıktan elde edilen 8.229 kuruş hasılat, 835 bab kovandan temin edilmiştir. Bu da bir kovandan ortalama 9,85 kuruş kazanıldığını oraya koymaktadır. Kazada 3 mahalle ve 39 köyde yapılan arıcılık, mahallelerde 5, köylerde 279 olmak üzere 284 kişi tarafından gerçekleştirilmekte olup kazada kişi başına yaklaşık 3 bab kovan ile 28,98 kuruş gelir düşmektedir.

Safranbolu'da arıcılık faaliyetinin en fazla yapıldığı mahalle Hacıbeyli'dir. Mahallede 2 kişinin 7 bab kovani bulunmakta iken bunlardan elde edilen yıllık hasılat ise 126 kuruştur. Kişi başına 3,5 bab kovan düşen mahallede, kişi başına düşen arıcılık hasılatı ise 63 kuruştur. Bu tasnifte ikinci sırada 3'er bab kovan ile Babasultan ve Karaali mahalleleri gelmektedir. Babasultan mahallesinde 1 kişinin 3 bab kovani bulunurken bunlardan elde ettiği senelik gelir 24 kuruştur. Karaali mahallesinde ise 2 kişinin sahip olduğu kovan sayısı 3, hasılatı ise 26 kuruştur. Arıcılığın yapıldığı köylere bakılacak olursa en fazla arı kovani, 75 kovan ile Arıcak, 68 kovan ile Melisa ve 64 kovan ile Kapullu köylerinde bulunmaktadır. Ancak arıcılık hasılatından en fazla gelir elde eden köy tasnifinde ilk sırada 56 kovandan 826 kuruş yıllık kazanç elde eden Alınviran yer almaktadır. Bunu 57 kovandan 733 kuruş elde eden Konarı takip ederken üçüncü sırada 75 kovandan 710 kuruş kazanan Arıcak bulunmaktadır. Bu da Safranbolu'da yapılan arıcılıktan elde edilen gelirin belli bir tarifeye göre belirlenmediğini ortaya koymaktadır.

Kazada arıcılıktan en az gelir elde köy sıralamasında 1'er kovandan 8'er kuruş yıllık gelir elde eden Çomakviran ve Pelitviran ilk sırada yer alırken bunları 1 kovandan 10 kuruş gelir elde eden Gayza takip etmektedir. Kişi başına en fazla arıcılık geliri düşen

¹²⁵⁴ 284 kovan sahibi olmasına karşılık öşür-i kovan vergisi ödeyen kişi sayısı 298'dir. 14 kişinin kovan ve bu kovanlardan elde ettiği gelir kayıtlarda bulunmamaktadır. Bunlardan bazılarının bilgisi şu şekildedir. Konarı köyünde 151. hanede 4 kuruş arı öşrü verilmiş ama arı kovani ve hasılatı yazılmamış. Aynı köyde 157. Hanede 2 kuruş arı öşrü verilmiş ama arı kovani ve hasılatı yazılmamış. ML.VRD.TMT.d., 4569, 53-55; Susunduk köyünde 1. hanede Öşrü meyve ve öşrü arı kovani birlikte yazılmış ama arı kovani ve hasılatı yazılmamış. ML.VRD.TMT.d., 4570, 4; Akviran köyünde 41. hanede kovan öşrü verilmiş ama kovan sayısı ve hasılatı yazılmamış. ML.VRD.TMT.d., 4558, 23.

mahalle 63 kuruş ile Hacıbeyli, bu tasnifte ilk sırada yer alan köy ise 95 kuruşla Çerçen'dir.

Tablo 56. Safranbolu Kazasındaki Arıcılığın Yerleşim Birimlerine Dağılımı ve Elde Edilen Gelirler

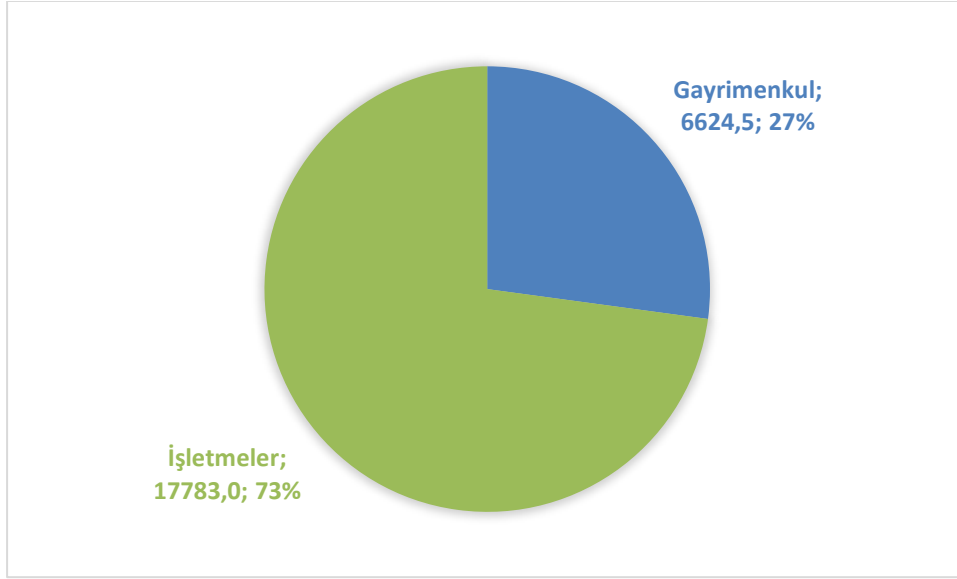
Yerleşim Yerleri	Yetiştiren Kişi Sayısı	Arı Kovanı (Adet)	K. Başına Düşen Kovan Sayısı	Arı Hasılat	K. Başına Düşen Hasılat
Mahalleler					
Babasultan	1	3	3,00	24,00	24,00
Hacıbeyli	2	7	3,50	126,00	63,00
Karaali	2	3	1,50	26,00	13,00
Mahalle Toplam	5	13	2,60	176,00	35,20
Köyler					
Ağaçkilise	8	22	2,75	205,00	25,63
Akviran	9	19	2,11	167,00	18,56
Alınviran	13	56	4,31	826,00	63,54
Arıcak	19	75	3,95	710,00	37,37
Başköy	14	57	4,07	466,00	33,29
Bostanbükü	2	6	3,00	50,00	25,00
Bürnük	9	52	5,78	575,00	63,89
Çerçen	2	20	10,00	190,00	95,00
Çıraklar	1	3	3,00	30,00	30,00
Ç. Süflâ	5	8	1,60	57,00	11,40
Ç. Ulvî	4	12	3,00	157,00	39,25
Çomakviran	1	1	1,00	8,00	8,00
Dane-İ Süflâ	8	13	1,63	109,00	13,63
Dane-İ Ulvî	4	13	3,25	93,00	23,25
Değirmencik	6	21	3,50	188,00	31,33
Gayza	1	1	1,00	10,00	10,00
Ilbarıt	6	30	5,00	322,00	53,67
Kadıbükü	7	17	2,43	147,00	21,00
Kapullu	32	64	2,00	608,00	19,00
Karapınar	2	2	1,00	36,00	18,00
Karıt	6	12	2,00	74,00	12,33
Keten	3	4	1,33	52,00	17,33
Kılavuzlar	4	6	1,50	54,00	13,50
K. Ulvî	9	17	1,89	121,00	13,44
K. Süflâ	11	48	4,36	296,00	26,91
Kırpe	4	9	2,25	138,00	34,50
Konarı	27	57	2,11	733,00	27,15
Kozcıgaz	2	6	3,00	106,00	53,00
Kuzyaka	8	18	2,25	129,00	16,13
Melisa	6	68	11,33	544,00	90,67
Moğol	6	12	2,00	205,00	34,17
M. Yazı	13	24	1,85	189,00	14,54
Oğulviran	11	14	1,27	114,00	10,36
Pelitviran	1	1	1,00	8,00	8,00
Sakaralan	2	3	1,50	24,00	12,00
Sarıyan	3	7	2,33	42,00	14,00
Sırçalı	3	10	3,33	90,00	30,00
Sorguncuk	4	5	1,25	44,00	11,00
Z. Yazı	3	9	3,00	136,00	45,33
Köy Toplam	279,0	822,0	2,95	8053,00	28,86
Genel Toplam	284,0	835,0	2,94	8229,00	28,98

3.4. Gayrimenkul ve İşletmeler

Safranbolu'nun ekonomik yapısını ortaya koymak için faydalanılan 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinde yer alan gayrimenkul ve işletmelerin yıllık kira gelirleri, kişilerin gelir elde ettiği kaynaklar arasında bulunmaktadır. Bu gayrimenkuller;

dükkân, İstanbul'da dükkân¹²⁵⁵, ev ve kahvehaneden, işletmeler; müytab kârhanesi, tuzhane, İstanbul'da bedesten ve han, kereste korusu, han ve harabe han, pirinç dingi, değirmen ve su hızarlarından oluşmaktadır. Kazada bu gayrimenkul ve işletmelere sahip olan kişiler, %27 oran ile 6.624,5 kuruş gayrimenkullerden, %73 oran ile 17.783 kuruş işletmelerden olmak üzere toplam 24.407,5 kuruş yıllık kira geliri elde etmişlerdir.

Safranbolu'daki gayrimenkul ve işletmelerden elde edilen kira gelirlerinin 7.990,5 kuruş ile %32,74'ü mahallelerden, 16.417 kuruş ile %67,26'sı ise köylerden karşılanmıştır.

Şekil 11. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'daki Gayrimenkul ve İşletmelerin Gelir Dağılımı

Safranbolu'da bulunan gayrimenkul ve işletmeler genel olarak değerlendirildiğinde gayrimenkullerin mahalle gelirine katkısı %20,16 iken köylerde %6,99, kazanın genelinde ise %27,14'dür. İşletmelere bakıldığında bunların mahalle gelirine katkısı %12,58, köylerde %60,28, kazanın genelinde ise %72,86 olduğu görülecektir. Bu da gayrimenkullerden elde edilen yıllık kira gelirinin büyük kısmının mahallelerden işletmelerin ise köylerden temin edildiğini göstermektedir.

¹²⁵⁵ Kadıbükü köyünün 35. Hanesinde ikamet etmekte olan Hasanoğlu Ahmed'in İstanbul'da bulunan Şişeci kerhânesindeki hissesi, İstanbul'daki dükkânlara dâhil edilmiştir. ML.VRD.TMT.d., 4515, 16.

Tablo 57. Safranbolu'daki Gayrimenkul ve İşletme Kalemlerinden Elde Edilen Yıllık Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı

Gelir Türü	Mahalle Gelir (Kuruş)	Mahallede K. Başına Gelir	Mahalle Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Köy Gelir (Kuruş)	Köyde K. Başına Gelir	Köy Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam K. Başına Gelir	Tüm Gelire Oranı %
Gayrimenkul	4919,5	71,30	20,16	1705,0	284,17	6,99	6624,5	88,33	27,14
İşletmeler	3071,0	74,90	12,58	14712,0	210,17	60,28	17783,0	160,21	72,86
Toplam	7990,5	72,64	32,74	16417,0	216,01	67,26	24407,5	131,22	100,00

Kazadaki gayrimenkullerden elde edilen kira gelirlerinden mahallelerde kişi başına düşen miktar 71,30 kuruş iken köylerde 284,17, kazanın tümünde ise 88,33 kuruştur. Tablo 57 incelendiğinde İşletmelerde bu miktarın mahallelerde 74,90, köylerde 210,17, kazanın genelinde ise 160,21 kuruş olduğu görülecektir.

3.4.1. Gayrimenkuller

Safranbolu'da kayıt altına alınan gayrimenkullerde genellikle "sakin olduğu dükkânından ma'da dükkânı ya da kahvehanesi" şeklinde notlar bulunmaktadır. Bu gelir getiren gayrimenkuller; dükkân, İstanbul'da dükkân, ev ve kahvehane kalemlerinden oluşmakta olup bunların yıllık kira hasılatı 6.624,5 kuruştur. Bu paranın %74,26 oran ile 4.919,5 kuruşu mahallelerden, %25,74 oran ile 1.705 kuruşu ise köylerden elde edilmiştir. Bu da gayrimenkul sahiplerinin çoğunun mahallelerde bulunduğunu göstermektedir. Nitekim mahallelerde, 55 kişi 415 adet dükkân, 4 kişi 4 ev, 10 kişi 11 kahvehane olmak üzere, 69 kişi 430 kalem gayrimenkule sahip iken, köylerde sadece 1 kişi 1 dükkân, 4 kişi 4 İstanbul'da dükkân ve 1 kişi 1 kahvehane olmak üzere toplam 6 kişi 6 gayrimenkule sahiptir.

Tablo 58. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun Gayrimenkul Kalemleri ve Bunların Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı

Gelir Türü	Mahalle Gelir (Kuruş)	Mahalle Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Köy Gelir (Kuruş)	Köy Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Toplam Gelir (Kuruş)	Tüm Gelire Oranı %
Dükkân	4013	60,58	48	0,72	4061,0	61,30
İstanbulda Dükkân	-	-	1557	23,50	1557,0	23,50
Ev Hasılatı	138	2,08	-	-	138,0	2,08
Kahvehane	768,5	11,60	100	1,51	868,5	13,11
Toplam	4919,5	74,26	1705	25,74	6624,5	100,00

Kazada en fazla gayrimenkul kira gelinine sahip mahalle 1.584,5 kuruş ile Çeşme iken bunu 811 kuruş ile Babasultan ve 693,5 kuruş ile Karaali takip etmektedir. Bu tasnifte köylerin durumuna bakacak olursak ilk sırada 1.000 kuruş ile Konarı bulunurken

ikinci sırada 500 kuruş ile Çiftlik-i Süflâ yer almaktadır. 148 kuruş ile Müslüman Yazı ise en fazla gayrimenkul kira gelirine sahip köy sıralamasında üçüncü sırada bulunmaktadır.

Safranbolu'da en fazla kira geliri getiren gayrimenkul, 416 bab ile dükkânlardır. Mahallelerde bulunan 415 bab dükkândan 4.013 kuruş, köydeki 1 dükkândan 48 kuruş olmak üzere kazadaki 416 bab dükkândan toplam 461 kuruş yıllık kira geliri elde edilmiştir. Dükkânların %60,58 oranda mahalle gelirine katkısı bulunurken köylerde bu oran %0,72, kazanın tümünde ise %61,30'dur.

Safranbolu'da en fazla dükkân sahibi olan mahalle 14 kişi ile Çeşme'dir. Bu kişilerin 98 adet dükkânı olup bu dükkânlardan senede 1.584,5 kuruş kira geliri elde edilmiştir. Bu da mahallede dükkân sahibi olan kişilere düşen kişi başı yıllık gelirin 113,18 kuruş olduğunu ortaya koymaktadır. Çeşme'den sonra en fazla dükkân sahibi olan Babasultan ve Karaali mahallelerinde 7 dükkân sahibi bulunmaktadır. Babasultan mahallesindeki dükkân sahiplerinin¹²⁵⁶ 99,5 dükkânı bulunmaktadır. Bunlardan senede 465 kuruş kira geliri elde edilmiş olup kişi başına düşen yıllık dükkân kira geliri ise 66,43 kuruştur. Karaali'deki dükkân sahipleri, 64,5 dükkândan 413,5 kuruş yıllık gelir elde ederken, kişi başına düşen yıllık dükkân geliri ise 59,07 kuruştur. Köylerden sadece Müslüman Yazı'da 1 dükkân kaydı olup bu dükkândan elde edilen yıllık kira geliri 48 kuruştur.

Safranbolu'da en fazla kira geliri getiren ikinci gayrimenkul, çoğunun çörekçi dükkânı olduğu İstanbul'daki dükkânlardır. İstanbul'da dükkân kaydı olan toplam 31 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin 5'i Akviran, 3'ü Alınviran, 1'i Çiftlik-i Süflâ, 9'u Kadıbükü, 6'sı Konarı, 1'i Müslüman Yazı, 6'sı Oğulviran köyündedir. Ancak bu dükkân sahiplerinden sadece 4'ünün dükkân gelirleri temettuatlarına dâhil edilmiştir. Bu dükkân sahipleri, buldukları köyler, dükkân adetleri ve dükkânlardan elde edilen yıllık gelir şu şekildedir; Konarı'daki 2 kişinin İstanbul'da 2 kıta çörekçi dükkânından 500'er kuruş, Çiftlik-i Süflâ'daki 1 kişinin 1 kıta dükkândan 500 kuruş, Kadıbükü'ndeki 1 kişinin İstanbul şişeci kerhânesindeki hissesinden 57 kuruş olmak üzere bu gayrimenkullerden yıllık 1.557 kuruş kira geliri elde edilmiştir. Diğer 29 kişinin dükkânlarından elde ettikleri yıllık gelirler, muhtemelen dükkânlarının bulunduğu

¹²⁵⁶ Mahallenin 66. Hanesinde ikamet etmekte olan Kosukoğlu İsmail'in 1,5 bab dükkânı olduğu belirtildiğinden buçuk dükkân ifadesi ortaya çıkmıştır. ML.VRD.TMT.d., 4546, 25.

İstanbul temettuat defterlerine kaydedilmiştir. Zira Safranbolu'ya ait defterlerde İstanbul'daki dükkân sahiplerinin kişisel verilerinde bu dükkânların varlığı gösterilmekle beraber ücretlerinin kayıtları yazıldıktan sonra silinmiş ve kişilerin temettuatlarına dâhil edilmemiştir¹²⁵⁷. Gayrimenkuller içerisinde İstanbul'daki dükkânların kaza gelirine katkısı 1.557 kuruş ile %23,50 iken kişi başına düşen yıllık gelir ise 389,25 kuruştur.

Tablo 59. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun Gayrimenkul Sahipleri ve Yıllık Kira Hasılatlarının Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Dükkân Sahibi Kişi Sayısı	Dükkân	Dükkân Hasılatı	K. Başına Düşen Dükkân Hasılatı	İstanbulda Dükkân Sahibi Kişi Sayısı	İstanbulda Dükkân	İstanbulda Dükkân Hasılatı	K. Başına Düşen İstanbulda Dükkân Hasılatı	Ev Sahibi Kişi Sayısı	Ev	Ev Hasılatı	K. Başına Düşen Ev Hasılatı	Kahvehane Sahibi Kişi Sayısı	Kahvehane	Kahvehane Hasılatı	K. Başına Düşen Kahvehane Hasılatı	Toplam Hasılat
Mahalleler																	
Babasultan	7	99,5	465	66,43	-	-	-	-	1	1	60	60,00	3	3	286	95,33	811
Cami-İ Kebir	3	23	225	75,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	100	100,00	325
Çavuş	7	38	553	79,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	100	100,00	653
Çeşme	14	98	1584,5	113,18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1584,5
Hacıdurmuş	7	23	362,5	51,79	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	20	10,00	382,5
Hacıhalil	1	40	80	80,00	-	-	-	-	1	1	18	18,00	-	-	-	-	98
H. Kethüda	4	4	65	16,25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65
Karaali	7	64,5	413,5	59,07	-	-	-	-	1	1	30	30,00	2	3	250	125,00	693,5
M. Polat	1	3	120	120,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	120
Tekke	3	21	137,5	45,83	-	-	-	-	1	1	30	30,00	1	1	12,5	12,50	180
Z. Kuran	1	1	7	7,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Mahalle Toplam	55	415	4013	72,96	-	-	-	-	4	4	138	34,50	10	11	768,5	76,85	4919,5
Köyler																	
Ç. Süflâ	-	-	-	-	1	1	500	500,00	-	-	-	-	-	-	-	-	500
Kadıbükü	-	-	-	-	1	1	57	57,00	-	-	-	-	-	-	-	-	57
Konarı	-	-	-	-	2	2	1000	500,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
M. Yazı	1	1	48	48,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	100	100,00	148
Köy Toplam	1	1	48	48,00	4	4	1557	389,25	-	-	-	-	1	1	100	100,00	1705
Genel Toplam	56	416	4061	72,52	4	4	1557	389,25	4	4	138	34,50	11	12	868,5	78,95	6624,5

Safranbolu'da en fazla kira geliri getiren üçüncü gayrimenkul, 11 bab ile kahvelerdir. Mahallelerde bulunan 11 bab kahvehaneden 768,5 kuruş, köydeki 1 kahvehaneden 100 kuruş olmak üzere kazadaki 12 bab kahvehaneden toplam 868,5 kuruş yıllık gelir elde edilmiştir. Gayrimenkuller içerisinde kahvehanelerin %11,60 oranda mahalle gelirine katkısı bulunurken köylerde bu oran %1,51 kazanın tümünde

¹²⁵⁷ ML.VRD.TMT.d., 4558; 4556; 4528; 4515; 4569; 4555; 4529.

ise %13,11'dir. Kazada 11 kahvehane sahibi olup kahvehanelerden kişi başına düşen gelir 78,95 kuruştur. Bu da bir kahvehanenin ortalama yıllık kira gelirini ortaya koymaktadır.

Safranbolu'da en fazla kahvehane bulunan mahalle 3 bab ile Babasultan ve Karaalidir. Babasultanda 3 kişinin 3'er bab kahvehanesi olup bunlardan senede 286 kuruş, Karaali'de ise 2 kişinin 3 kahvehanesinden yıllık 250 kuruş kira geliri elde edilmiştir. Babasultan'da kişi başı yıllık gelirin 95,33 kuruş iken Karaali'de bu miktar 125 kuruştur. Bu tasnifte ikici sırada 2 kahvehane ile Çeşme yer alırken bu mahalledeki kahvehanelerden elde edilen gelir 20 kuruştur. Köylerden sadece Müslüman Yazı'da 1 kahvehane bulunurken bundan elde edilen yıllık kira geliri ise 100 kuruştur.

Safranbolu'da bulunan gayrimenkullerin en sonuncusu, kişilerin kendi oturdukları hanelerin dışında kira elde ettikleri, evdir. Kiraya verilen evlerin diğer gayrimenkullere oranla kaza gelirine katkısı %2,08 iken sadece merkez mahallelerinde 4 kişinin evi bulunmaktadır. Babasultan, Hacıhalil, Karaali ve Tekke mahallelerinde ikamet etmekte olan ev sahipleri, kazadaki 4 kiralık evden yıllık 138 kuruş gelir elde etmişlerdir. Yani 1844-1845 yıllarında Safranbolu'daki bir evin yıllık kira bedeli ortalama 34,50 kuruştur. En fazla yıllık gelire sahip olan ev 60 kuruş ile Babasultan iken en az yıllık gelire sahip ev ise 18 kuruş ile Hacıhalil'de bulunmaktadır.

3.4.2. İşletmeler

Safranbolu'ya ait 1844-1845 yılları temettuat defter verilerine göre işletme olarak nitelendirilen kalemler; müytab kerhânesi, tuzhane, İstanbul'da bedesten ve han¹²⁵⁸, kereste korusu, han ve harabe han, piriñ dingi, değirmen ve su hızarıdır. İşletmelerden elde edilen yıllık kira geliri 17.783 kuruş olup bu paranın %17,27 oran ile 3.071 kuruşu mahallelerden, %82,73 oran ile 14.712 kuruşu ise köylerden temin edilmiştir. Bu da Safranbolu'daki işletmelerin büyük oranda köylerde bulunduğunu göstermektedir.

¹²⁵⁸ 1844-1845 yılı temettuat defterlerinin düzenlenme mantığı, kişilerin mal varlıklarından elde ettikleri yıllık kazançların miktarını tespit etmek olduğundan kişilerin sahip oldukları tüm gelir kalemleri defterlere kaydedilmiştir. Neticede gelir kalemlerinin Safranbolu'da bulunması değil, gelirin Safranbolu'da yaşayan şahsa ait olması önemli görülmüş olmalı ki defterlere bu şekilde kaydedilmiştir.

Tablo 60. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun İşletme Kalemleri ve Bunların Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı

Gelir Türü	Mahalle Gelir (Kuruş)	Mahalle Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Köy Gelir (Kuruş)	Köy Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Toplam Gelir (Kuruş)	Tüm Gelire Oranı %
Müytab Kârhanesi	190	1,07	-	-	190,0	1,07
Tuzhane	200	1,12	-	-	200,0	1,12
İstanbulda Bedesten	-	-	2500	14,06	2500,0	14,06
İstanbulda Han	-	-	445	2,50	445,0	2,50
Kereste Korusu	-	-	110	0,62	110,0	0,62
Han	90	0,51	-	-	90,0	0,51
Harabe Han	123	0,69	-	-	123,0	0,69
Pirinç Dingi	-	-	150	0,84	150,0	0,84
Değirmen	2468	13,88	10837	60,94	13305,0	74,82
Su Hızarı	-	-	670	3,77	670,0	3,77
Toplam	3071,0	17,27	14712,0	82,73	17783,0	100,00

Kazada en fazla işletme kira gelirine sahip mahalle 777 kuruş ile Karaali iken bunu 450 kuruş ile Çavuş ve 328 kuruş ile Babasultan takip etmektedir. Bu tasnifte köylerin durumuna bakacak olursak ilk sırada 3.500 kuruş ile Kirpe bulunurken ikinci sırada 2.500 kuruş ile Kadıbükü yer almaktadır. 1.525 kuruş ile Konarı ise en fazla işletme kira gelirine sahip köy sıralamasında üçüncü sırada bulunmaktadır.

Klasik dönemin önemli sanayi tesislerinden sayılan değirmenler, halkın temel gıda maddesi olan buğday ve arpaların un haline getirildiği yerlerdir. Genellikle çok su olan ve değirmencilik yapmaya müsait yerlerde bulunan bu işletmeler, buldukları köylerin sosyo-ekonomik hayatına olumlu yönde etki yapan faktörlerden biridir¹²⁵⁹.

Safranbolu'da en fazla bulunan ve en fazla kira geliri getiren işletme, değirmenlerdir. Safranbolu temettuat defterlerinde değirmenlerin sayıları, kıta, hisse, ocağ¹²⁶⁰, bab¹²⁶¹ gibi çeşitli şekillerde belirtilmiştir. Bu bakımdan Safranbolu'da ilgili yıllarda kaç adet değirmen olduğunu net bir şekilde söylemek mümkün değildir. Özellikle *hisse-i mütenevvi'a ile bedel-i icar-ı seneviyyesi*¹²⁶² ifadeleri değirmenlerin sayılarının tespitini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Ancak bu nitelermeler dikkate alınarak bakıldığında mahallelerde 33 kişinin 37, köylerde 55 kişinin 68 olmak üzere kazada 88 kişinin 105 adet değirmen kaydı bulunduğunu söylemek mümkündür¹²⁶³. İşletme kalemleri içerisindeki kaza gelirine katkısı %74,82 olan değirmenlerin, yıllık

¹²⁵⁹ Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop*, 204-205.

¹²⁶⁰ ML.VRD.TMT.d., 4522, 5-6.

¹²⁶¹ ML.VRD.TMT.d., 4569, 14.

¹²⁶² ML.VRD.TMT.d., 4542, 6

¹²⁶³ Ek 20.

kira geliri 13.305 kuruştur. Bu gelirin 2.468 kuruş ile %13,88 oranı mahallelerden, 10.837 kuruş ile %60,94 oranı köylerden elde edilmiştir.

Safranbolu'da en fazla değirmen sahibi olan mahalle 6 kişi ile Karaali'dir. Mahalledeki bu kişiler 7 değirmenden 297 kuruş yıllık gelir temin etmişlerdir. Bu da mahalledeki değirmen sahiplerinin bir değirmenden ortalama 49,5 kuruş yıllık kazanç sağladığını göstermektedir. Bu tasnifte köylerin durumuna bakılacak olursa ilk sırada 7 kişiyle Müslüman Yazı ve Değirmencik yer almaktadır. Müslüman Yazı'da 12 değirmenden 1.325 kuruş, Değirmencik'te ise 7 değirmenden 584 kuruş gelir elde edilmiştir¹²⁶⁴.

Kazada değirmenlerden en fazla kazanç sağlayan mahalle 450 kuruş ile Çavuş'tur. Bunu 328 kuruş ile Babasultan takip ederken 4 değirmenden 308 kuruş yıllık gelir elde eden Kavak üçüncü sırada bulunmaktadır. Aynı sınıflamada köylere bakıldığında ilk sırada 5 değirmenden 2.500 kuruş ile Kadıbükü, ikinci sırada 12'si köyün yerlilerine 2'si köy dışından olanlara ait olmak üzere 14 değirmenden 1.725 kuruş kazanç sağlayan Müslüman Yazı yer almaktadır. 11 değirmenden 1.525 kuruş ile Konarı ise üçüncü sırada bulunmaktadır.

Safranbolu'da sayı bakımından en fazla bulunan ikinci işletme su hızzarlarıdır. Ancak bunların da sayılarını değirmenlerde olduğu gibi net bir şekilde söylemek mümkün değildir. Zira su hızzarlarının bazıları hisse olarak bazıları kıta şeklinde nitelendirilmiştir. Bununla birlikte Hacıhalil mahallesinde olduğu gibi kaydı olup geliri yazılmayan su hızzarı da bulunmaktadır¹²⁶⁵. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak temettuat defterlerinde gelir kalemlerinin yazıldığı yerde kayıtlı 15 su hızzarın 14'ünden 670 kuruş yıllık kira geliri elde edilmiş olup bunların diğer işletme gelirleri içinde kazaya katkısı %3,77'dir. 10 kişinin kazanç sağladığı (Hacıhalil'deki kişi hariç) su hızzarlarından kişi başına düşen yıllık ortalama kira geliri ise 67 kuruştur. Bu da bir su hızzarından yıllık ne kadar kira alınabileceğini göstermektedir¹²⁶⁶.

Kazada sayı bakımından en fazla bulunan üçüncü işletme ise harabe hanlardır. Hacıdurmuş mahallesinde 3 kişinin gelir temin ettiği 3 harabe han kaydı bulunmaktadır.

¹²⁶⁴ Ek 20.

¹²⁶⁵ Hacıhalil mahallesinin 6. Hanesinde ikamet etmekte olan Asmazoğlu Mehmed'in Ova kazasında *hisse-i mütenevvi'a ile bedel-i icar-ı seneviyyesi* yazıldığı halde elde edilen gelir belirtilmemiştir. ML.VRD.TMT.d., 4539,6. Ancak bu tarz durumlar temettuat defterlerinde çokça yapılan hatalardan sadece biri olduğu belirtilmelidir. Zira bu defterlerde herbirini bu şekilde yazamayacak kadar hata bulunmaktadır.

¹²⁶⁶ Ek 20.

Bu kişilerin çeşitli oranlarda hisseleri bulunan harabe hanlardan, yıllık 123 kuruş kira geliri temin edilmiştir. Harabe hanların diğer işletme gelirlerine göre kazaya katkısı ise %0,69'dur.

Tablo 61. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun İşletme Kalemleri ve Bunların Yıllık Kira Hasılatının Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Müyyab Kârhanesi	Müyyab Kârhanesi Senelik Kira	Tuzhane	İstanbulda Bedesten Adet	İstanbulda Bedesten Hasılat	İstanbulda Han adet	İstanbulda Han Hasılat	Kereste Korusu Dönüm	Kereste Korusu Dönüm Hasılat	Han Adet	Han Hasılatı	Harabe Han adet	Harabe Han Hasılat	Pirinç Dingi Adet	Pirinç Dingi hasılatı	Değirmen Kıtı/ Bab/ Ocak/ Hisse	Değirmen Hasılatı	Su Hızarı Adet	Su Hızarı Hasılat	Toplam (Hasılat)
Mahalleler																				
Babasultan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	328	-	-	328
Cami-i Kebir	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	150	-	-	150
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	450	-	-	450
Çeşme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	175	-	-	175
Hacıbeyli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	200	-	-	200
Hacıdurmüş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	123	-	-	-	-	-	-	123
Hacıevhad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	110	-	-	110
Hacıhalil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	260	1	-	260
H. Kethüda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100	-	-	100
Karaali	1	190	200	-	-	-	-	-	-	2	90	-	-	-	-	7	297	-	-	777
Kavak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	308	-	-	308
M. Kiran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	60	-	-	60
Tekke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	-	30
Mahalle Toplam	1	190	200	-	-	-	-	-	-	2	90	3	123	-	-	37	2468	1	-	3071
Köyler																				
Ağaçkilise	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	32	1	50	82
Alınviran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	250	-	-	250
Arıcak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	600	-	-	600
Başköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	74	-	-	74
Bulak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	600	-	-	600
Çerçen	-	-	-	-	-	1	445	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	445
Ç. Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	90	90
Dane-i Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	480	5,5	175	655
Dane-i Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	72	6,5	355	427
Değirmencik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	584	-	-	584
Kadıbükkü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2500	-	-	2500
Kapullu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	550	-	-	550
K. Ulvî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	400	-	-	400	
Kirpe	-	-	-	1	2500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1000	-	-	3500
Konarı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1525	-	-	1525
M.Yazı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	1325	-	-	1325
M. Yazı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	400	-	-	400
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	27	110	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110
Tokatlı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	180	-	-	180
Yacı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	265	-	-	265
Köy Toplam	-	-	-	1	2500	1	445	27	110	-	-	-	-	1	150	68	10837	14	670	14712
Genel Toplam	1	190	200	1	2500	1	445	27	110	2	90	3	123	1	150	105	13305	15	670	17783

Karaali mahallesinde 2 ayrı kişinin hissesi olduğu hanlar da Safranbolu'ya gelir kazandıran işletmelerdir. Bu hanların birinden 60 diğerinden 30 olmak üzere, 90 kuruş gelir elde edilmiş olup bunların işletme kalemleri içerisinde kaza gelirine katkısı ise %0,51'dir.

Safranbolu'da gelir elde edilen diğer işletme kalemi kaza gelirine katkısı %14,06 oran ile 2.500 kuruş olan İstanbul'da bedestendir. Bu bedestende hissesi olan kişi ise Kirpe köyünde ikamet etmektedir.

Kaza gelirine katkısı %2,50 oran ile 445 kuruş olan İstanbul'daki han da Safranbolu'ya gelir getiren işletmelerdendir. Bu handa hissesi olan kişi ise Çerçen köyünde ikamet etmektedir.

Müytap kerhanesi yani kıl dokuma fabrikası¹²⁶⁷ ve tuzhane Karaali mahallesinin 53. hanesinde ikamet etmekte olan Hidayetoğlu İsmail'in gelir kalemleri arasında bulunmaktadır. Bir kıta Müytap kerhanesinden yıllık sağladığı kira bedeli 190 kuruş olan Hidayetoğlu'nun, hissesinin net olarak belirtilmediği, tuzhaneden yıllık kazancı ise 200 kuruştur¹²⁶⁸.

Devletin, kereste tedarikinde Viranşehir sancağına sıkça başvurduğu göz önüne alındığında bölgede keresteciliğin önemli gelir kalemlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır¹²⁶⁹. Nitekim Safranbolu'nun Sorguncuk köyünde 2 kişinin gelir kalemleri arasında birinin 12 dönümden 50 kuruş, diğerinin 15 dönümden 60 kuruş olmak üzere toplam 27 dönüm kereste korusundan 110 kuruş yıllık kazanç temin edilmiştir¹²⁷⁰. Bunların kaza gelirine katkısı ise %0,62 oranındadır.

Safranbolu'da işletme olarak değerlendirilebilecek kalemlerin sonuncusu, pirinç dingidir. Pirinç üretiminin yapıldığı Safranbolu'da pirinç dininginin bulunması oldukça doğaldır. Zira pirinç dingleri, pirincin kabuklu hali olan çeltikleri kabuklarından ayıran değirmenlerdir¹²⁷¹. Kazada sadece Kızılcaviran-ı Ulvî köyünde 1 kıta pirinç dingi kaydı bulunmaktadır. Köyün ikinci hanesinde ikamet etmekte olan Sadıkdedeoğlu İbrahim'in bu dingden 1260/1844 yılı hasılatı ise 150 kuruştur¹²⁷². Diğer işletme kalemleri içerisinde pirinç dininginin kaza gelirine katkısı ise %0,84'dür.

3.5. Vergiler

Vergi, devlet veya devletin devrettiği vergi koyma yetkisine sahip diğer kamu tüzel kişilerce fert ve kurumlardan cebri olarak, belli kurallara göre karşılık belirtmeksizin, alınan parasal tutardır. Diğer bir deyişle vergi, devletin kamu

¹²⁶⁷ Müytap, kıldan eşya yapan. Kerhane= Kârhane, iş yeri, iş ilenen yer, bir iş yapan kimselerin işlediği ve makinelerin kurulup işlettiği bina, fabrika. Bk., Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1148- 848.

¹²⁶⁸ ML.VRD.TMT.d., 4532, 22.

¹²⁶⁹ SŞSC.d., 2127, 7-18.

¹²⁷⁰ ML.VRD.TMT.d., 4517, 5-6.

¹²⁷¹ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası* (Ankara: TTK Yayınları, 2013), 249.

¹²⁷² ML.VRD.TMT.d., 04531, 4.

harcamalarını karşılamak amacıyla ülkedeki bütün kişilerin özel servetleri üzerinden talep ettiği hissedir¹²⁷³.

Osmanlı Devleti'nin kendinden önceki İslam devletlerinden alarak geliştirdiği vergi sistemi; kamu idaresi ve devletin iktisadi tarihi bakımından önemli bir yere sahiptir¹²⁷⁴. Şer'i ve örfi vergilerden oluşan bu sistemde, fıkıh kitaplarındaki şer'i vergilere ait hükümler, kanunnamelere dayandırılmıştır. Örfi vergiler ise bir kısmı kanunnamelere göre tahsil edilirken bir kısmı kanunnamelere dayandırılmaksızın fermanlarla alınmıştır¹²⁷⁵.

Osmanlılarda vergiye tâbi tutulan iktisadî sahanın genellikle ziraî üretim olduğunu yani devlet harcamalarının büyük oranda çiftçi halktan alınan vergilerle karşılanacak şekilde bir mali sistemin oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu da Osmanlılarda çok teferruatlı ve hayli gelişmiş bir ziraî hukuk, devlet hazinesini teşkil eden vergilerin kolayca tayin ve tespiti için gayet ileri malî usuller doğmasına imkân vermiştir¹²⁷⁶. Özellikle Tanzimat döneminde yapılan reformlar, Osmanlı maliyesine yeni bir boyut kazandırılmıştır¹²⁷⁷.

Tanzimatın ilanıyla devlet, daha önce *tekalif-i şer'iyye* (şer'i vergiler) adı altındaki aşar, cizye ve ağnam vergisi dışında kalan tüm vergileri kaldırmıştır. *Tekalif-i örfiyye* (örfi vergiler) adıyla alınan vergiler ise *an cemâatin vergi* ya da diğer adıyla *vergi-i mahsusa* olarak adlandırılan tek bir vergi adı altında birleştirilerek reyanın ödeme gücüne göre tahsil edilmiştir¹²⁷⁸. Nitekim Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinde devletin reyadan aldığı vergiler; vergi-i mahsusa, aşar ve rüsumat ile cizyedir.

1844 yılı Safranbolu'sunda 116.213,5 kuruşu mahallelerden 345.247,5 kuruşu köylerden olmak üzere toplam 461.461 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Oransal olarak ifade etmek gerekirse, toplam vergi içinde mahallelerin payı %25,2 iken köylerin payı %74,8'dir. Bu da vergilerin büyük kısmının köylerden temin edildiğini göstermektedir.

¹²⁷³ Abdullah Mutlu, *Tanzimattan Günümüze Türkiye'de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi* (Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, 2009), 7.

¹²⁷⁴ Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Örfi Vergiler ve Bu Vergilerin Kaynağı Olan Örfi Hukuk", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4 (1986): 285.

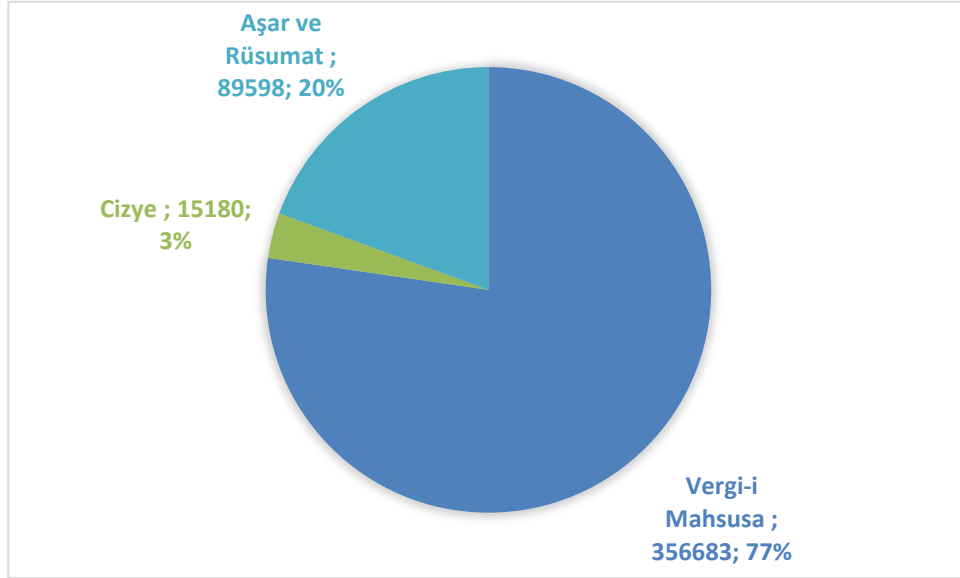
¹²⁷⁵ Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, Özgür Saraç, "Osmanlı Tarihinde Vergi İsyanları I", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2002), 2.

¹²⁷⁶ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi 1243-1453*, I (İstanbul: Cem Yayınevi, 1974), 510.

¹²⁷⁷ Güran, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, 81.

¹²⁷⁸ Durgun, "XIX. Yüzyılda Teke Sancağı'na Bağlı Elmalı Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)", 283.

Toplam vergi içerisinde vergi türlerinin dağılımına bakıldığında en fazla payın 356.683 kuruş %77'lik oran ile vergi-i mahsusaya ait olduğu görülmektedir. Vergi-i mahsusanın 98.346,5 kuruş ile %27,57'si mahallelerden, 258.336,5 kuruş ile %72,43'ü köylerden tahsil edilmiştir. Bu verginin tüm vergi içerisinde mahallelerdeki payı %21,3 iken köylerde ise %56'dır.

Şekil 12. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Vergi Türleri ve Dağılımı

Aşar ve rüşumat, 89.598 kuruş %20'lik pay ile toplam vergi içinde ikinci sırada yer almakta iken bunun 7.022 kuruş ile %7,84'ü mahallelerden, 82.576 kuruş ile %92,16 köylerden alınmıştır. Aşar ve rüşumatın tüm vergi içerisinde mahallelerdeki payı %1,5 iken köylerde ise 17,9'dur.

Toplam vergi içerisinde üçüncü sırada gelen ve toplamı 15.180 kuruş olarak tespit edilen cizye vergisinin toplamdaki payı ise %3'tür. Sadece gayrimüslimlerden alınan cizyenin 10.845 kuruş ile %71,44'ü Zimmiyan-i Kıran mahallesinden, 4.335 kuruş ile %28,56'sı Zimmiyan-i Yazı köyünden tahsil edilmiştir. Tüm vergi içinde cizyenin Zimmiyan-i Kıran mahallesindeki payı %2,4 iken bu oran Zimmiyan-i Yazı köyünde %0,9'dur.

Tablo 62. Safranbolu Kazasında Verilen Toplam Vergilerin Mahalle ve Köy Dağılımı

Vergi Türü	Mahalle Vergi (Kuruş)	Mahalle Vergisinin Toplam Vergiye Oranı %	Köy Vergi (Kuruş)	Köy Vergisinin Toplam Vergiye Oranı %	Toplam Vergi (Kuruş)	Toplam Vergiye Oranı %
Aşar ve Rüşumat	7022,0	1,5	82576,0	17,9	89598,0	19,4
Vergi-i Mahsusa	98346,5	21,3	258336,5	56,0	356683,0	77,3
Cizye	10845,0	2,4	4335,0	0,9	15180,0	3,3
Toplam	116213,5	25,2	345247,5	74,8	461461,0	100,0

Toplam vergilerin yerleşim birimlerine dağılımına bakılacak olursa toplam verginin en yüksek olduğu mahallenin 40.685,5 kuruşla Zimmiyan-i Kıran olduğu görülecektir. Mahallede 28.910 kuruş vergi-i mahsusa, 10.845 kuruş cizye ve 930,5 kuruş aşar ve rüşumat vergisi tahsil edilmiştir. Bu tasnifte 14.915 kuruşla Karaali ikinci sırada yer alırken mahallede 13.478,5 kuruş vergi-i mahsusa ve 1.436,5 kuruş aşar ve rüşumat vergileri toplanmıştır. Üçüncü sırada bulunan Babasultan'da ise 842 kuruş aşar ve rüşumat, 1.1051 kuruş vergi-i mahsusa olmak üzere toplam 11.893 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Toplam verginin en az alındığı mahalleler 795 kuruşla Kirkille, 1.135 kuruşla Müslüman Kıran ve 1.936 kuruşla Hacıali'dir.

Tablo 63. Safranbolu Kazasında Verilen Toplam Vergilerin Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Aşar ve Rüşumat	Vergi-i Masusa	Cizye	Toplam Vergi
Mahalleler				
Babasultan	842,0	11051,0	-	11893,0
Cami-i Kebir	405,5	6143,0	-	6548,5
Çavuş	735,5	8647,0	-	9382,5
Çeşme	386,5	2967,0	-	3353,5
Hacıali	103,0	1833,0	-	1936,0
Hacıbeyli	238,5	1708,0	-	1946,5
Hacıdurmüş	235,5	2629,0	-	2864,5
Hacıevhad	171,5	2334,0	-	2505,5
Hacıhalil	436,5	4451,5	-	4888,0
H. Kethüda	275,0	4799,0	-	5074,0
Karaali	1436,5	13478,5	-	14915,0
Kavak	202,5	2565,0	-	2767,5
Kirkille	85,5	709,5	-	795,0
M. Kıran	77,0	1058,0	-	1135,0
M. Polat	242,0	2503,0	-	2745,0
Tekke	218,5	2560,0	-	2778,5
Z. Kıran	930,5	28910,0	10845,0	40685,5
Mahalle Toplam	7022,0	98346,5	10845,0	116213,5
Köyler				
Ağaçkilise	1305,0	7554,0	-	8859,0
Akviran	3013,0	7340,0	-	10353,0
Alınvıran	1575,0	7640,0	-	9215,0
Alınvıran-2	6,0	-	-	6,0
Arıcak	1844,5	4750,0	-	6594,5
Bağlarbaşı	224,0	1365,5	-	1589,5
Başköy	697,5	2996,0	-	3693,5
Başköy-2	184,5	-	-	184,5

Bostanbükü	838,5	3180,0	-	4018,5
Bostanbükü-2	343,0	16,0	-	359,0
Bulak	4553,5	23616,5	-	28170,0
Bulak-2	289,5	-	-	289,5
Bürnük	5457,5	9516,0	-	14973,5
Çerçen	2873,5	5230,0	-	8103,5
Çıraklar	1655,5	3689,5	-	5345,0
Ç. Süflâ	1033,0	5346,5	-	6379,5
Ç. Süfla-2	9,5	-	-	9,5
Ç. Ulvi	332,5	1550,0	-	1882,5
Ç. Ulvi-2	52,5	-	-	52,5
Çomakviran	239,5	1150,0	-	1389,5
Çomakviran-2	39,0	-	-	39,0
Dane-i Süflâ	1115,0	5638,0	-	6753,0
Dane-i Ulvî	747,0	3700,0	-	4447,0
Değirmencik	888,0	3055,0	-	3943,0
Değirmencik-2	92,0	-	-	92,0
Gayza	945,0	2735,0	-	3680,0
Ilbarit	2307,5	6000,0	-	8307,5
Kadibükü	2853,5	6088,5	-	8942,0
Kadibükü-2	148,0	-	-	148,0
Kapullu	3348,0	11009,0	-	14357,0
Kapullu-2	702,5	-	-	702,5
Karapınar	763,5	2110,0	-	2873,5
Karapınar-2	15,0	-	-	15,0
Karıt	1738,5	6849,0	-	8587,5
Keten	176,0	550,0	-	726,0
Keten-2	28,5	-	-	28,5
Kılavuzlar	2285,0	8099,0	-	10384,0
Kılavuzlar-2	35,0	-	-	35,0
K. Ulvî	3765,0	7423,0	-	11188,0
K. Süflâ	2156,0	5090,0	-	7246,0
K. Süfla-2	1,5	-	-	1,5
Kırpe	931,5	4710,0	-	5641,5
Kırpe-2	66,5	-	-	66,5
Konarı	8095,5	21476,0	-	29571,5
Kozciğaz	175,5	350,0	-	525,5
Kozciğaz-2	19,5	-	-	19,5
Kuzyaka	4675,5	11932,5	-	16608,0
Kuzyaka-2	352,5	-	-	352,5
Melisa	1547,5	3110,0	-	4657,5
Melisa-2	404,0	-	-	404,0
Moğol	575,0	1760,0	-	2335,0
Moğol-2	183,5	-	-	183,5
M. Yazı	5449,0	23468,0	-	28917,0
M. Yazı-2	142,5	-	-	142,5
Oğulviran	1438,5	3854,0	-	5292,5
Oğulviran-2	49,5	-	-	49,5
Pelitviran	540,0	3402,0	-	3942,0
Pelitviran-2	41,5	-	-	41,5
Sakaralan	295,0	1750,0	-	2045,0
Sakaralan-2	44,0	-	-	44,0
Sarıyan	985,0	2201,0	-	3186,0
Sırçalı	1254,5	3070,0	-	4324,5
Sırçalı-2	14,0	-	-	14,0
Sorguncuk	241,0	646,5	-	887,5
Sorguncuk-2	97,5	-	-	97,5
Susunduk	64,5	400,0	-	464,5
Tokath	667,5	2185,0	-	2852,5
Tokath-2	667,5	-	-	667,5
Yacı	482,0	1860,0	-	2342,0
Z. Yazı	2399,0	18875,0	4335,0	25609,0
Köy Toplam	82576,0	258336,5	4335,0	345247,5
Genel Toplam	89598,0	356683,0	15180,0	461461,0

Toplam vergilerin köy dağılımına bakıldığında ise alınan toplam verginin en yüksek olduğu köyün 29.571,5 kuruşla Konarı olduğu görülecektir. Konarı'da 21.476

kuruş vergi-i mahsusa ile 8095,5 kuruş aşar ve rüsumat vergisi alınmıştır. Toplam verginin en yüksek olduğu köy tasnifinde ikinci sırada 28.917 kuruşu köyün yerlilerine, 142,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam 29.059,5 kuruş ile Müslüman Yazı yer almaktadır. Aynı sıralamada 28.170 kuruşu köyün yerlilerine 289,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere, toplam 28.459,5 kuruş ile Bulak ise üçüncü sırada bulunmaktadır. Toplam verginin en az tahsil edildiği köyler, 464,5 kuruşla Susunduk, 525,5 kuruşla Kozcığaz ve 726 kuruşu köyün yerlilerine 28,5 kuruşu köy dışından gelenlere ait olmak üzere toplam 754,5 kuruşla Keten'dir.

3.5.1. Vergi-i Mahsusa

Tanzimatla birlikte öşür ve cizye haricinde alınan örfi vergilerin tek bir vergi adı altında birleştirilmesiyle oluşturulan vergi-i mahsusa, *an-cemaatin vergi*, *vergü-yi mahsusa*, *vergü* ve *komşuca alınan vergü* gibi farklı şekillerde adlandırılmıştır. H.1256/M. 1840 yılı itibariyle alımına başlanan vergi-i mahsusanın ne kadar tahsil edileceği liva bazında belirlenir ve miktar kazalar arasında paylaştırılırdı. Kaza idaresi, Müslüman mahallelerde imamlar, gayrimüslimlerin olduğu yerlerde ise papaz ve kocabaşları ile birlikte köy ve kasabalara düşen vergi yükünü tespit ederdi¹²⁷⁹. Tebaanın emlak, arazi ve gelirlerinin tahrir edilmesinden sonra kişilerin ödeme güçlerine göre belirlenen vergi-i mahsusa, 1840-1845 yılları arasında rûz-i hızır ve rûz-i kasım olarak iki taksitte tahsil edilmiştir¹²⁸⁰.

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defterlerinde *sene-i sabıkada verg-i mahsusadan bir senede vermiş olduğu* başlığı altında kaydedilen vergi-i mahsusa, mahallelerde 1.227 kişiden 98.346,5 kuruş, köylerde 2.154 kişiden 258.336,5 kuruş olmak üzere kazanın genelinde 3.381 kişiden toplam 356.683 kuruş tahsil edilmiştir. Vergi-i mahsusanın kişi başına düşen miktarı ise mahallelerde 80,15, köylerde 119,93, kazanın genelinde ise 105,5 kuruştur.

Merkez mahalleleri içerisinde en fazla vergi-i mahsusa ödemesinde bulunan mahalle, 28.910 kuruşla Zimmiyan-i Kıran'dır. 497 kişiyle kazada en fazla kişinin kayıt altına alındığı mahalle olan Zimmiyan-i Kıran'da 264 kişiden vergi-i mahsusa tahsil edilmiş olup mahallede kişi başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 109,51 kuruştur.

¹²⁷⁹ Yunus Özger, "Temettuat Defterleri Işığında Bayburt Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu", *AÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 24 (Erzurum: 2004), 205.

¹²⁸⁰ Şerif Korkmaz, "Çorum'un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Tanzimat- II.Meşrutiyet)" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2003), 320.

Aynı tasnifte ikinci sırada yer alan mahalle, 182 kişiden 13.478,5 kuruş tahsil edilen Karaali'dir. 11.051 kuruş vergi-i mahsusa alınan Babasultan ise üçüncü sırada gelmektedir. Mahallede, 161 kişiden 138 kişi vergi-i mahsusa verirken kişi başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 80,08 kuruştur. En az vergi-i mahsusa ödemesinde bulunan mahalleler sırasıyla 709,5 kuruşla Kirkille, 1.058 kuruşla Müslüman Kıran ve 1.708 kuruşla Hacıbeylidir.

Tablo 64. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Vergi-i Mahsusa ile Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yerlerindeki Toplam Kişi Sayısı	Vergi-i Masusa Veren Kişi Sayısı	Vergi-i Masusa	K. Başına Düşen Vergi-i Masusa
Mahalleler				
Babasultan	161	138	11051,0	80,08
Cami-I Kebir	88	73	6143,0	84,15
Çavuş	120	111	8647,0	77,90
Çeşme	49	40	2967,0	74,18
Hacıali	30	25	1833,0	73,32
Hacıbeyli	26	20	1708,0	85,40
Hacıdurmuş	44	36	2629,0	73,03
Hacıevhad	41	35	2334,0	66,69
Hacıhalil	87	80	4451,5	55,64
H. Kethüda	79	70	4799,0	68,56
Karaali	210	182	13478,5	74,06
Kavak	53	43	2565,0	59,65
Kirkille	16	14	709,5	50,68
M. Kıran	24	21	1058,0	50,38
M. Polat	46	43	2503,0	58,21
Tekke	39	32	2560,0	80,00
Z. Kıran	497	264	28910,0	109,51
Mahalle Toplam	1610	1227	98346,5	80,15
Köyler				
Ağaçkilise	75	71	7554,0	106,39
Akvıran	60	57	7340,0	128,77
Alınvıran	58	50	7640,0	152,80
Alınvıran-2	1	-	-	-
Arıcak	47	45	4750,0	105,56
Bağlarbaşı	22	22	1365,5	62,07
Başköy	35	35	2996,0	85,60
Başköy-2	20	-	-	-
Bostanbükü	34	34	3180,0	93,53
Bostanbükü-2	41	2	16,0	8,00
Bulak	226	215	23616,5	109,84
Bulak-2	39	-	-	-
Bürnük	93	88	9516,0	108,14
Çerçen	47	43	5230,0	121,63
Çıraklar	43	43	3689,5	85,80
Ç. Süflâ	44	40	5346,5	133,66
Ç. Süfla-2	2	-	-	-
Ç. Ulvi	17	16	1550,0	96,88
Ç. Ulvi-2	8	-	-	-
Çomakvıran	11	11	1150,0	104,55
Çomakvıran-2	4	-	-	-
Dane-I Süflâ	39	38	5638,0	148,37
Dane-I Ulvî	28	28	3700,0	132,14
Değirmencik	33	27	3055,0	113,15
Değirmencik-2	7	-	-	-
Gayza	39	36	2735,0	75,97
İlbarıt	54	53	6000,0	113,21
Kadıbükü	41	41	6088,5	148,50
Kadıbükü-2	20	-	-	-
Kapullu	112	99	11009,0	111,20
Kapullu-2	75	-	-	-

Karapınar	22	17	2110,0	124,12
Karapınar-2	4	-	-	-
Karıt	55	50	6849,0	136,98
Keten	9	8	550,0	68,75
Keten-2	7	-	-	-
Kılavuzlar	59	57	8099,0	142,09
Kılavuzlar-2	4	-	-	-
K. Ulvi	59	59	7423,0	125,81
K. Süflâ	38	38	5090,0	133,95
K. Süfla-2	1	-	-	-
Kırpe	42	35	4710,0	134,57
Kırpe-2	15	-	-	-
Konarı	170	165	21476,0	130,16
Kozcığaz	7	6	350,0	58,33
Kozcığaz-2	6	-	-	-
Kuzyaka	109	106	11932,5	112,57
Kuzyaka-2	48	-	-	-
Melisa	28	24	3110,0	129,58
Melisa-2	38	-	-	-
Moğol	21	18	1760,0	97,78
Moğol-2	6	-	-	-
M. Yazı	221	211	23468,0	111,22
M. Yazı-2	24	-	-	-
Oğulviran	32	30	3854,0	128,47
Oğulviran-2	5	-	-	-
Pelitviran	24	18	3402,0	189,00
Pelitviran-2	11	-	-	-
Sakaralan	16	14	1750,0	125,00
Sakaralan-2	8	-	-	-
Sarıyan	19	19	2201,0	115,84
Sırçalı	24	23	3070,0	133,48
Sırçalı-2	1	-	-	-
Sorguncuk	10	9	646,5	71,83
Sorguncuk-2	8	-	-	-
Susunduk	5	4	400,0	100,00
Tokatlı	31	30	2185,0	72,83
Tokatlı-2	100	-	-	-
Yacı	16	14	1860,0	132,86
Z. Yazı	195	105	18875,0	179,76
Köy Toplam	2873	2154	258336,5	119,93
Genel Toplam	4483	3381	356683,0	105,50

En fazla vergi-i mahsusa veren köy tasnifinde 23.616,5 kuruşla ilk sırada yer alan Bulak'ta 226 kişiden 215 kişi vergi-i mahsusa verirken burada kişi başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 109,84 kuruştur. Bunu köy nüfusunun en fazla olduğu ikinci köy olan Müslüman Yazı takip etmektedir. 221 kişiden 211 kişinin 23.468 kuruş vergi-i mahsusa verdiği bu köyde kişi başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 111,22 kuruştur. Aynı tasnifte üçüncü sırada bulunan köy, 170 kişiden 165 kişinin 21.476 kuruş vergi-i mahsusa verdiği Konarı'dır. Köyde kişi başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 130,16 kuruştur.

En az vergi-i mahsusa veren köyler, kayıt altına alınan kişilerin sayısı 10'un altında olduğu, 350 kuruşla Kozcığaz, 400 kuruşla Susunduk ve 550 kuruşla Keten'dir. Neticede vergi-i mahsusanın nüfusun en kalabalık olduğu yerlerde en yüksek oranda tahsil edilmiş olması bu verginin nüfusla doğru orantıda alındığını göstermektedir.

Kazada kişi başına düşen vergi-i mahsusanın en fazla olduğu mahalle, 109,51 kuruşla Zimmiyan-i Kıran iken aynı tasnifte ilk sırada yer alan köy ise 189 kuruşla Pelitviran'dır. Bu da kişilerin gelir durumlarına göre tespit edilen vergi-i mahsusanın kişi başına düşen miktarın en fazla olduğu yerde daha refah bir yaşamın olduğu yorumuna imkân vermektedir.

Safranbolu'nun 1844-1845 temettuat defterlerinde birçok yerde hesaplama hataları bulunmaktadır. Ancak bu durum sadece Safranbolu'ya mahsus olmayıp defterlerin tutulduğu aşağı yukarı her yerde tespit edilebilecek bir vakadır. Defterlerdeki hataların bir kısmı kâtiplerin verileri hesapladıkları yerlerde görülmektedir. Nitekim bu hatalar, Safranbolu temettuat defterlerinde tahsil edilen vergi-i mahsusa miktarının defter içi-defter sonu hesaplarında bariz bir şekilde görülmektedir. Defter sonu hesaplarının defter içi hesaplarından çıkartılması sonucu tespit edilen bu farklar, yerleşim birimlerine göre tabloya aktarılmış olup ekler bölümünde Ek 21'de yer almaktadır. Buna göre; defter içi-defter sonu farkı mahallelerde -105, köylerde -53,5 olmak üzere kazada -158,5 kuruştur.

Farkının en fazla olduğu mahalle defter sonunun, defter içinden 157 kuruş fazla yazıldığı Cami-i Kebir'dir. Köylerde ise defter sonu defter içinden 395 kuruş eksik yazılan Ağaçkilise'dir. Bu tarz hatanın yapılmadığı yerler ise Hacıbeyli, Hacıdurmuş, Kirkille, Müslüman Kıran ve Tekke mahalleleri ile Arıcak, Çiftlik-i Ulvi, Çomakviran, Dane-i Ulvî, Değirmencik, Ilbarıt, Keten, Sakaralan ve Susunduk köyleridir.

3.5.2. Aşar ve Rüşumat

Toprak mahsullerinden alınan öşür vergisinin çoğulu aşar¹²⁸¹, Osmanlı maliyesinde vergi anlamındaki resim (resm) teriminin çoğulu rüşumatır¹²⁸². Dolayısıyla aşar ve rüşumatın öşürler ve vergiler şeklinde tanımlanması mümkündür. Nitekim Safranbolu'nun 1844-1845 temettuat defterlerinde vergi-i mahsusadan sonra alınan tüm vergiler, aşar ve rüşumat başlığı altında kayıt altına alınmıştır.

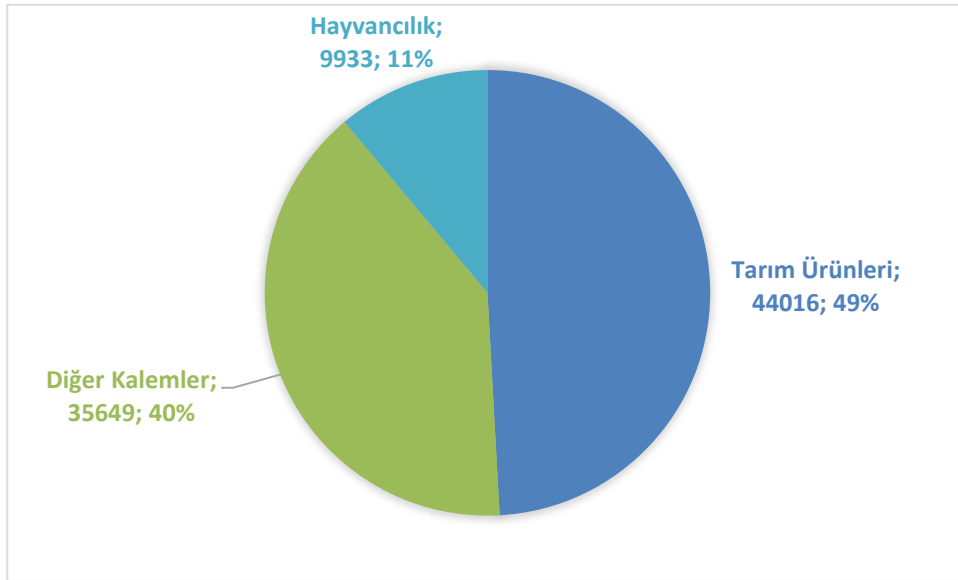
¹²⁸¹ Mehmet E. Palamut, "Aşar ve Düşündürdükleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 43 (Prof. Dr. S.F. Ülgener'e Armağan, 1987): 69.

¹²⁸² Ahmet Tabakoğlu, "Resim", *DİA*, Cilt 34 (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 582.

Şer'i vergilerin en önemlilerinden olan aşar, Tanzimat'ın ilanına kadar toprağın verim gücüne, sulama imkânına göre 1/3 ile 1/10 arasında değişen oranlarda alınırken bu dönemle birlikte bütün bölgelerde 1/10 oranında tahsil edilmeye başlanmıştır.¹²⁸³

Doğrudan doğruya üretimden alınan aşar ve rüsumat, bazı ürünlerden aynı bazılardan nakdî tahsil edilmiştir¹²⁸⁴. Ürünün yetiştiği zamanki ağırlığı, adedi veya yetiştirilen alan üzerinden tespit edilen öşür vergisi, başta aynî olarak alınmışsa da daha sonraları hem aynî hem de nakdî olarak tahsil edilmiştir. Tahıl ve bakliyat ürünlerinden aynî olarak alınan vergi, lifli bitkiler, sebze ve meyveler, ağnam ve kovanlarda, alacaklısına seçme hakkı tanınmakla birlikte, genellikle nakdî olarak tahsil edilmiştir¹²⁸⁵. Nitekim şekil 13'de görüleceği üzere Safranbolu'da alınan aşar ve rüsumatın üç katagoriye ayrılmasında bu faktör etkili olmuştur. Buna göre; tarım ürünlerinden aynen alınan aşar ve rüsumat, hayvancılık ve diğer kalemlerden maktu' yani nakden alınmıştır.

Safranbolu'da en fazla aşar ve rüsumat, %49 oran 44.016 kuruş ile tarım ürünlerinden alınırken bunu %40 oran 35.649 kuruşla diğer kalemler takip etmektedir. Üçüncü sırada ise %11 oran 9.933 kuruşla hayvancılık yer almaktadır.

Şekil 13. Safranboluda Kazasında Alınan Aşar ve Rüsumat Vergilerinin Dağılımı

¹²⁸³ Sezgin Zabun, "Temettuat Defterleri Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda Sivas'ın Sosyo Ekonomik Yapısı" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008), 237.

¹²⁸⁴ Tefik Güran, *19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar* (İstanbul; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), 195.

¹²⁸⁵ Mehmet Karayaman, "Banaz Kazasına Ait 1870 Tarihli Öşür İltizam Defteri Hakkında Bir Değerlendirme", *Belgeler*, Cilt 35, Sayı 9 (Ankara: TTK Yayınları, 2019): 146-147.

Safranbolu’da 1844 yılında mahallelerde 925 kişiden 7.022 kuruş, köylerde 2.716 kişiden 82.576 kuruş olmak üzere kazanın genelinde 3.641 kişiden toplam 89.598 kuruş aşar ve rüsumat tahsil edilmiştir. Bunun kişi başına düşen miktarı ise mahallelerde 7,59 köylerde 30,40, kazanın genelinde ise 24,61 kuruştur.

Merkez mahalleleri içerisinde en fazla aşar ve rüsumat ödemesinde bulunan mahalle, 1.436,5 kuruşla Karaali’dir. Mahalledeki 210 kişiden 170’nin ödediği aşar ve rüsumatın kişi başına düşen miktarı ise 8,45 kuruştur. Aynı tasnifte ikinci sırada yer alan mahalle, 122 kişiden 930,5 kuruş tahsil edilen Zimmiyan-i Kıran’dır. 842 kuruş aşar ve rüsumat tahsil edilen Babasultan ise üçüncü sırada gelmektedir. Mahalledeki 161 kişiden 113’ünün ödediği aşar ve rüsumatın mahalledeki kişi başına düşen miktarı ise 7,45 kuruştur. Aşar ve rüsumatın en az alındığı mahalleler sırasıyla 77 kuruşla Müslüman Kıran, 85,5 kuruşla Kirkille ve 103 kuruşla Hacıali’dir.

Tablo 65. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Aşar ve Rüsumat Vergisi (Kuruş) ile Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı ve Oranı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yerlerindeki Toplam Kişi Sayısı	Aşar ve Rüsumat Veren Kişi Sayısı	Aşar ve Rüsumat	Vergi Veren K. Başına Düşen Vergi Miktarı
Mahalleler				
Babasultan	161	113	842,00	7,45
Cami-i Kebir	88	64	405,50	6,34
Çavuş	120	96	735,50	7,66
Çeşme	49	34	386,50	11,37
Hacıali	30	17	103,00	6,06
Hacıbeyli	26	22	238,50	10,84
Hacıdurmuş	44	34	235,50	6,93
Hacıevhad	41	34	171,50	5,04
Hacıhalil	87	55	436,50	7,94
H, Kethüda	79	42	275,00	6,55
Karaali	210	170	1436,50	8,45
Kavak	53	23	202,50	8,80
Kirkille	16	13	85,50	6,58
M, Kıran	24	17	77,00	4,53
M, Polat	46	41	242,00	5,90
Tekke	39	28	218,50	7,80
Z, Kıran	497	122	930,50	7,63
Mahalle Toplam	1610	925	7022,00	7,59
Köyler				
Ağaçkilise	75	74	1305,00	17,64
Akviran	60	60	3013,00	50,22
Alınvıran	58	57	1575,00	27,63
Alınvıran-2	1	1	6,00	6,00
Arıcak	47	45	1844,50	40,99
Bağlarbaşı	22	21	224,00	10,67
Başköy	35	35	697,50	19,93
Başköy-2	20	20	184,50	9,23
Bostanbükü	34	34	838,50	24,66
Bostanbükü-2	41	41	343,00	8,37
Bulak	226	209	4553,50	21,79
Bulak-2	39	39	289,50	7,42
Bürnük	93	91	5457,50	59,97
Çerçen	47	45	2873,50	63,86

Çıraklar	43	43	1655,50	38,50
Ç, Süflâ	44	44	1033,00	23,48
Ç, Süfla-2	2	2	9,50	4,75
Ç, Ulvî	17	17	332,50	19,56
Ç, Ulvî-2	8	8	52,50	6,56
Çomakviran	11	11	239,50	21,77
Çomakviran-2	4	4	39,00	9,75
Dane-i Süflâ	39	38	1115,00	29,34
Dane-i Ulvî	28	27	747,00	27,67
Değirmencik	33	31	888,00	28,65
Değirmencik-2	7	7	92,00	13,14
Gayza	39	35	945,00	27,00
Ilbarıt	54	54	2307,50	42,73
Kadıbükü	41	41	2853,50	69,60
Kadıbükü-2	20	20	148,00	7,40
Kapullu	112	107	3348,00	31,29
Kapullu-2	75	75	702,50	9,37
Karapınar	22	22	763,50	34,70
Karapınar-2	4	2	15,00	7,50
Karıt	55	53	1738,50	32,80
Keten	9	9	176,00	19,56
Keten-2	7	5	28,50	5,70
Kılavuzlar	59	57	2285,00	40,09
Kılavuzlar-2	4	4	35,00	8,75
K, Ulvî	59	59	3765,00	63,81
K, Süflâ	38	38	2156,00	56,74
K, Süfla-2	1	1	1,50	1,50
Kırpe	42	42	931,50	22,18
Kırpe-2	15	15	66,50	4,43
Konarı	170	168	8095,50	48,19
Kozcığaz	7	5	175,50	35,10
Kozcığaz-2	6	3	19,50	6,50
Kuzyaka	109	109	4675,50	42,89
Kuzyaka-2	48	46	352,50	7,66
Melisa	28	28	1547,50	55,27
Melisa-2	38	38	404,00	10,63
Moğol	21	19	575,00	30,26
Moğol-2	6	6	183,50	30,58
M, Yazı	221	209	5449,00	26,07
M, Yazı-2	24	21	142,50	6,79
Oğulviran	32	32	1438,50	44,95
Oğulviran-2	5	5	49,50	9,90
Pelitviran	24	24	540,00	22,50
Pelitviran-2	11	11	41,50	3,77
Sakaralan	16	16	295,00	18,44
Sakaralan-2	8	8	44,00	5,50
Sarıyan	19	19	985,00	51,84
Sırçalı	24	23	1254,50	54,54
Sırçalı-2	1	1	14,00	14,00
Sorguncuk	10	10	241,00	24,10
Sorguncuk-2	8	8	97,50	12,19
Susunduk	5	4	64,50	16,13
Tokath	31	29	667,50	23,02
Tokath-2	100	100	667,50	6,68
Yacı	16	15	482,00	32,13
Z, Yazı	195	116	2399,00	20,68
Köy Toplam	2873	2716	82576,00	30,40
Genel Toplam	4483	3641	89598,00	24,61

En fazla aşar ve rüsumat veren köy tasnifinde 8.095,5 kuruşla ilk sırada Konarı bulunmaktadır. Köydeki 226 kişinin 215'inden alınan aşar ve rüsumatın kişi başına düşen miktarı ise 48,19 kuruştur. Bunu 5.449 kuruşu köyün yerlilerine, 142,5 kuruşu köy dışındakilere ait olmak üzere 5.591,5 kuruşla Müslüman Yazı takip etmektedir. Köydeki 221 kişiden 209'undan, köy dışından olup bu köyde arazisi bulan 24 kişinin

22'sinden alınan aşar ve rüsumatın köy yerlilerindeki kişi başına düşen miktarı 26,07 kuruş iken köy dışındakilerde bu miktar 6,79 kuruştur. Aynı tasnifte üçüncü sırada bulunan köy, 93 kişiden 91'inin 5.457,5 kuruş aşar ve rüsumat verdiği Bürnük'tür. Köyde kişi başına düşen aşar ve rüsumat miktarı ise 59,97 kuruştur.

En az aşar ve rüsumat veren köyler, 64,5 kuruşla Susunduk ilk sırada yer alırken bunu 175,5 kuruşu köyün yerlilerine 19,5 kuruşu köy dışındakilere ait olmak üzere toplam 195 kuruş aşar ve rüsumat veren Kozcığaz takip etmektedir. 176 kuruşu köyün yerlilerine 28,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam 204,5 kuruş aşar ve rüsumat veren Keten ise bu tasnifte üçüncü sırada yer almaktadır.

Kazada kişi başına düşen aşar ve rüsumatın en fazla olduğu mahalle, 11,37 kuruşla Çeşme iken aynı tasnifte ilk sırada yer alan köy ise 69,60 kuruşla Kadıbükü'dür. Köyde yaşayan 41 kişinin tamamı ile köy dışından olan 20 kişinin tamamının aşar ve rüsumat verdiği bu köyde, köy dışından olanların kişi başına düşen aşar ve rüsumat miktarı ise 7,40 kuruştur.

Tarım Ürünlerinden Alınan Aşar

Safranbolu'ya ait temettuat defterlerinde tarım ürünlerinin kile/kıyye ile miktarları belirtildikten sonra verilen öşrün parasal değeri de kaydedilmiştir. Bu durum tarım ürünlerinden alınan öşrün aynî olarak tahsil edildiğini göstermektedir. Ancak pirinç ve pamuk gibi hem aynî hem de maktu' şeklinde öşrü alınan tarım ürünleri de bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda öşrü, aynî olarak tahsil edilen tarım ürünleri yer almaktadır. Buna göre; kazada tahsil edilen 44.016 kuruş tarım ürünü öşürlerinin 3.823,5 kuruşla %8,69 oranı mahallelerden, 40.192,5 kuruşla %91,31'i ise köylerden alınmıştır. Kazada en fazla öşür verilen tarım ürünü 15.523,5 kuruşla siyez iken bunu 12.113,5 kuruşla arpa, 10.452 kuruşla buğday takip etmektedir.

Bir buğday türü olan siyezin öşrü, mahallelerde 1.141, köylerde 14.382,5 kuruş üzerinden tahsil edilmiştir. Siyez öşrünün en fazla tahsil edildiği mahalle 392 kuruşla Karaali iken bu üründen öşür vermeyen tek mahalle ise Müslüman Kıran'dır. Siyez öşrünün en fazla tahsil edildiği köy, 1.422,5 kuruşu köyün yerlilerine, 68,5 kuruşu dışarıdan gelenlere ait olmak üzere, 1.491 kuruşla Müslüman Yazı iken bu üründen en az öşür veren köy ise 1,5 kuruşla Susunduk'tur.

Safranbolu’da en fazla öşür verilen ikinci tarım ürünü olan arpanın 1.060,5 kuruşu mahallelerden, 1.1053 kuruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. Arpa öşrünün en fazla alındığı mahalle 225 kuruşla Zimmiyan-i Kıran iken bu ürün öşrünün en az verildiği mahalle ise 6 kuruşla Hacıevhad’dır. Arpa öşrünün en fazla alındığı köy 1.360 kuruşla Bürnük iken bu ürün öşrünün tahsil edilmediği tek köy Susunduk’tur.

Kazada en fazla öşür verilen üçüncü tarım ürünü olan buğdayın 1.537 kuruşu mahallelerden, 8.915 kuruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. En fazla buğday öşrünün alındığı mahalle 249 kuruşla Karaali’dır. Buğday öşrü vermeyen hiçbir mahalle olmayıp, en az buğday öşrü veren mahalle ise 10 kuruşla Müslüman Kıran’dır. Buğday öşrünün en fazla alındığı köy 802,5 kuruşla Müslüman Yazı iken bu paranın 748,5 kuruşu köyün yerlilerinden 54 kuruşu ise köy dışından gelenlerden tahsil edilmiştir. Buğday öşrü vermeyen köy bulunmazken, en az buğday öşrü veren köy ise yarım kile buğday üzerinden 3 kuruş veren Çıraklar’dır. Bu da buğdayın Çıraklar köyünde 6 kuruş üzerinden işlem gördüğünü göstermektedir.

Tablo 66. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Tarım Ürünlerinden Alınan Aşar ve Yerleşim Yerlerine Dağılımı

Yerleşim Yeri	Buğday	Arpa	Karıklı	Siyez	Erz/ Pirinç	Burçak	Yulaf	Gernik	Pannuk	Alaf	Fiğ	Toplam Kuruş
Mahalleler												
Babasultan	188,5	90,5	16	147,5	-	-	-	-	-	-	-	442,5
Cami-i Kebir	82,5	30	14	82,5	-	-	-	-	-	-	-	209
Çavuş	222,5	92	-	132	-	-	-	-	-	-	-	446,5
Çeşme	92,5	100	4	68	-	-	-	-	-	-	-	264,5
Hacıali	31,5	26	6	9	-	-	-	-	-	-	-	72,5
Hacıbeyli	22,5	8	10	20	-	-	-	-	-	-	-	60,5
Hacıduruş	62,5	14	-	55,5	-	-	-	-	-	-	-	132
Hacıevhad	35	6	-	9	-	-	-	-	-	-	-	50
Hacıhalil	113	70	-	64,5	-	-	-	-	-	-	-	247,5
H. Kethüda	85	52	3	31,5	-	-	-	-	-	-	-	171,5
Karaali	249	219	-	392	-	-	-	-	-	-	-	860
Kavak	57,5	32	4	21	-	-	-	-	-	-	-	114,5
Kirkille	15	20	-	6	-	-	-	-	-	-	-	41
M. Kıran	10	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
M. Polat	35	32	8	21	-	-	-	-	-	-	-	96
Tekke	42,5	32	4	48	-	-	-	-	-	-	-	126,5
Z. Kıran	192,5	225	16	33,5	-	-	-	-	-	-	-	467
Mahalle Toplam	1537	1060,5	85	1141	-	-	-	-	-	-	-	3823,5
Köyler												
Ağaçkilise	345	156	-	517,5	-	-	-	8,5	-	-	13	1040
Akviran	204,5	530	5	414	-	-	-	-	-	-	-	1153,5
Alınviran	415,5	352,5	5	433,5	-	-	-	-	-	-	-	1206,5
Alınviran-2	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Arıcak	132,5	420,5	-	296	-	-	-	-	108	-	2,5	959,5
Bağlarbaşı	32,5	8	8	4,5	-	2	-	-	-	-	-	55
Başköy	45	-	-	207	-	-	-	-	-	-	-	252
Başköy-2	-	16	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-	17,5
Bostanbükü	141	124	25	265	-	-	-	-	-	-	-	555
Bostanbükü-2	15	22,5	20	109,5	-	-	-	-	-	-	-	167

Bulak	641,5	68	1506	39	-	-	-	-	-	-	-	-	2254,5
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Bürnük	175	1360	505	644	306	27,5	-	-	-	-	-	-	3017,5
Çerçen	252	685	135	552	-	-	-	-	-	-	-	-	1624
Çıraklar	3	530	217,5	73,5	-	-	-	-	-	-	-	-	824
Ç. Süflâ	218,5	93	-	336	-	-	-	-	-	4	-	-	651,5
Ç. Süfla-2	5	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Ç. Ulvi	54	34	-	90	-	-	-	-	-	-	-	-	178
Ç. Ulvi-2	36	-	-	16,5	-	-	-	-	-	-	-	-	52,5
Çomakviran	120	50	-	54	-	-	-	-	-	-	-	-	224
Çomakviran-2	21	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	39
Dane-i Süflâ	249,5	85	78	290,5	-	52,5	-	-	-	-	25,5	-	781
Dane-i Ulvî	78,5	60	30,5	204	-	37,5	-	17	-	-	5	-	432,5
Değirmencik	177	160	-	282	-	23	-	-	-	-	-	-	642
Değirmencik-2	30	17,5	-	34,5	-	-	-	-	-	-	-	-	82
Gayza	105	36	30	76,5	-	2,5	-	-	-	-	-	-	250
İlbarit	156	574,5	587,5	244,5	-	-	-	-	-	-	-	-	1562,5
Kadıbükkü	300	742,5	-	408	-	-	-	-	-	-	-	-	1450,5
Kadıbükkü-2	-	20	5	63	-	-	-	-	-	-	-	-	88
Kapullu	230	197,5	12	615	-	2,5	-	-	37,5	-	8	-	1102,5
Kapullu-2	-	4	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Karapınar	267	72,5	-	307,5	-	-	-	-	-	-	-	-	647
Karapınar-2	3	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Karıt	329	157,5	35	391,5	-	-	-	-	-	-	-	-	913
Keten	78	23	-	58,5	-	-	-	-	-	-	-	-	159,5
Keten-2	15	-	-	13,5	-	-	-	-	-	-	-	-	28,5
Kılavuzlar	245	62,5	17	460,5	-	-	-	-	-	-	-	-	785
Kılavuzlar-2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
K. Ulvî	235	932,5	55	555	661,5	6	7,5	-	-	-	5	-	2457,5
K. Süflâ	85	722	-	424	48	-	-	-	-	-	-	-	1279
K. Süfla-2	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	1,5
Kirpe	249	59,5	5	226,5	-	-	-	-	-	-	-	-	540
Kirpe-2	29,5	2,5	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	53
Konarı	276	227,5	707,5	626,5	-	-	-	-	-	-	-	-	1837,5
Kozcuğaz	63	12,5	-	73,5	-	-	-	-	-	-	-	-	149
Kozcuğaz-2	-	-	-	19,5	-	-	-	-	-	-	-	-	19,5
Kuzyaka	110	785	104,5	1114,5	-	10	-	-	-	-	1,5	-	2125,5
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Melisa	116	177,5	-	327	-	7,5	-	-	-	-	12,5	-	640,5
Melisa-2	-	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Moğol	177	95	-	120	-	2,5	-	-	-	-	-	-	394,5
Moğol-2	78	52	-	43,5	-	-	-	-	-	-	-	-	173,5
M. Yazı	748,5	203	-	1422,5	-	-	-	-	-	-	-	-	2374
M. Yazı-2	54	-	-	68,5	-	-	-	-	-	-	-	-	122,5
Oğulviran	141	205	-	195	-	-	-	-	-	-	-	-	541
Oğulviran-2	30	10	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	43
Pelitviran	159	158	-	199,5	-	-	-	-	-	-	-	-	516,5
Pelitviran-2	9	-	-	31,5	-	-	-	-	-	-	-	-	40,5
Sakaralan	66	47,5	-	148,5	-	-	-	-	-	-	-	-	262
Sakaralan-2	6	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	36
Sarıyan	192,5	222,5	187,5	39	-	7,5	-	-	-	-	-	10	659
Sırçalı	364	245	59,5	235,5	-	-	-	-	-	-	-	-	904
Sırçalı-2	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Sorguncuk	96	27,5	-	82,5	-	5	-	-	-	-	-	-	211
Sorguncuk-2	36	15	-	46,5	-	-	-	-	-	-	-	-	97,5
Susunduk	-	-	10	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	11,5
Tokatlı	137,5	64	12	84	-	2,5	-	-	-	-	-	-	300
Tokatlı-2	66	10	10	10,5	-	-	-	-	-	-	-	-	96,5
Yacı	57	77,5	-	76,5	-	-	-	-	-	-	-	-	211
Z. Yazı	189	40	-	586,5	-	-	-	-	-	-	-	-	815,5
Köy Toplam	8915	11053	4372,5	14382,5	1015,5	188,5	7,5	25,5	145,5	4	73	10	40192,5
Genel Toplam	10452	12113,5	4457,5	15523,5	1015,5	188,5	7,5	25,5	145,5	4	73	10	44016

Kazada en fazla tarım ürünü öşrü veren mahalle tasnifinde ilk sırada 860 kuruşla Karaali yer alırken burada en fazla öşür, 392 kuruşla siyez üzerinden alınmıştır. Aynı tasnifte 467 kuruşla ikinci sırada bulunan Zimmiyan-i Kıran'da ise en fazla öşür 225

kuruşla arpa üzerinden tahsil edilmiştir. 446,5 kuruşla üçüncü sırada bulunan Çavuş'ta en fazla öşür verilen ürün ise 222,5 kuruşla hinta yani buğdaydır.

Kazada en fazla tarım ürünü öşrü veren köy tasnifinde ilk sırada 3.017,5 kuruşla Bürnük yer alırken burada en fazla öşür verilen ürün, 1.360 kuruşla arpadır. Aynı tasnifte 2.374 kuruşu köyün yerlilerine 122,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam 2.496,5 kuruşla Müslüman Yazı ikinci sırada yer alırken burada en fazla öşür verilen tarım ürünü 1.491 kuruşla siyezdır. 2.457,5 kuruşla üçüncü sırada bulunan Kızılcaviran-1 Ulvî'de 932,5 kuruşla arpa, en fazla öşür verilen üründür.

Pirinçten aynî ve maktu' olmak üzere iki türlü öşür alınmıştır. Tarım ürünleri içerisinde 1.015,5 kuruş pirinç öşrü aynî, diğer kalemler içerisinde bulunan 7 kuruş pirinç öşrü ise maktu' suretle alınmıştır. Pirinç öşrü veren köyler sırasıyla 661,5 kuruşla Kızılcaviran-1 Ulvî, 306'sı aynî 7 kuruşu maktu' olarak tahsil edilen Bürnük ve 48 kuruşluk aynî piriç öşrü veren Kızılcaviran-1 Süflâ'dır.

Pembe yani pamuk öşrü de aynî ve maktu' şekilde iki türlü tahsil edilmiştir. Arıcak'tan 108, Kapullu'dan 37,5 olmak üzere toplam 145,5 kuruş aynî, Kızılcaviran-1 Ulvî'den 23,8, Kızılcaviran-1 Süflâ'dan 10, Melisa'dan 56 olmak üzere toplam 89,8 kuruş ise maktu' olarak tahsil edilmiştir.

Son olarak sadece köylerde üretimi yapılan burçaktan 188,5, yulaftan 7,5, gernikten 25,5, alaftan 4, fiğden 73, tanımlanamayan üründen ise 10 kuruşluk öşür tahsil edilmiştir.

Diğer Kalemlerden Alınan Aşar ve Rüsumat

Safranbolu'nun 1844-1845 yılları temettuat defterlerinde bazı aşar ve rüsumatın maktu' suretle tahsil edildiği tespit edilmiş olup bunların tümü defterlerde kayıt altına alındığı şekilde adlandırılarak aşağıdaki tabloya aktarılmıştır. Buna göre; kazada diğer kalemlerden 35.649 kuruş aşar ve rüsumat tahsil edilmiştir. Bu paranın 3.109,5 kuruşla %8,72 oranı mahallelerden, 32.539,5 kuruşla %91,28'i ise köylerden alınmıştır. Bu kategoride en fazla öşür alınan kalem 18.100,8 kuruşla üzüm iken bunu 8.398,8 kuruşla bostan ve 2.984,5 kuruşla safran takip etmektedir. En az öşür alınan kalemler ise 3 kuruşla öşr-i soğan iken bunu 7 kuruşla öşr-i pirinç ve cami mütevellisine verilen miktar takip etmektedir.

Safranbolu’da verilen öşr-i üzümün 1.568,5 kuruşu mahallelerden 16.532,3 kuruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. En fazla üzüm öşrü veren mahalle 286,5 kuruşla Karaali iken bu üründen en az öşür veren mahalle ise 12 kuruşla Kavak’tır. Üzüm öşrünün en fazla tahsil edildiği köy, 2.268,5 kuruşla Konarı olup, öşr-i üzüm vermeyen 11 köy bulunmaktadır.

Tablo 67’de görüleceği üzere Safranbolu’da en fazla öşür verilen ikinci kalem, bostan olup bunun 208,8 kuruşu mahallelerden, 8.190 kuruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. Öşr-i bostanı en fazla ödeyen mahalle 106 kuruşla Karaali iken bu öşrü vermeyen 13 mahalle bulunmaktadır. Bostan öşrünün en fazla tahsil edildiği köy 2.595,5 kuruşla Konarı iken bu öşrü en az veren köy 1 kuruşla Sırçalı’dır.

Diğer kalemler içerisinde en fazla öşür verilen üçüncü kalem olan safranın mahallelerde üretimi olmadığından bu üründen tahsil edilen 2.984,5 kuruşun tamamı köylerden karşılanmıştır. Öşr-i safran ödeyen 11 köy bulunmakta olup bunların içinde en fazla safran öşrü alınan köy, 1.179,5 kuruşla Akviran’dır. Bu ürün öşrünü en az ödeyen köy ise 6 kuruşla Ilbarıt’tır.

Tablo 67. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Diğer Kalemlerden Alınan Aşar ve Rüşumatın Yerleşim Yerlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Öşr-i Bostan	Öşr-i Bağ	Öşr-i Bahçe	Öşr-i Safran	Öşr-i Pembe/Pamuk	Öşr-i Erz/Pirinç	Öşr-i Soğan	Öşr-i Üzüm	Öşr-i Meyve	Öşr-i Soğan Tohumu	Eşcar-ı Mütenevvia Rüşumu	Cami Mitevellisine Verilen	Maktu' Suretle Meblağın	Maktu' Zemin-i Su Hızarı	Maktu' Zemin-i Asiyab	Toplam Kuruş
Mahalleler																
Babasultan	40,0	-	82,0	-	-	-	-	212,5	41,0	-	-	-	-	-	15,0	390,5
Cami-İ Kebir	-	-	-	-	-	-	-	95,0	101,5	-	-	-	-	-	-	196,5
Çavuş	-	-	-	-	-	-	-	138,5	150,5	-	-	-	-	-	-	289,0
Çeşme	-	-	-	-	-	-	-	71,0	51,0	-	-	-	-	-	-	122,0
Hacali	-	-	-	-	-	-	-	14,5	16,0	-	-	-	-	-	-	30,5
Hacıbeyli	14,8	-	3,0	-	-	-	-	83,0	54,3	-	-	-	-	-	9,0	164,0
Hacıdurmuş	-	-	-	-	-	-	-	56,5	47,0	-	-	-	-	-	-	103,5
Hacıevhad	-	-	-	-	-	-	-	58,0	63,5	-	-	-	-	-	-	121,5
Hacıhalil	-	-	-	-	-	-	-	101,5	87,5	-	-	-	-	-	-	189,0
H. Kethüda	-	-	-	-	-	-	-	47,5	56,0	-	-	-	-	-	-	103,5
Karaali	106,0	8,0	23,0	-	-	-	-	286,5	132,0	-	-	-	-	-	15,0	570,5
Kavak	-	-	-	-	-	-	-	12,0	16,0	-	-	-	-	-	-	28,0
Kirkille	-	-	-	-	-	-	-	18,0	26,5	-	-	-	-	-	-	44,5
M. Kiran	-	-	-	-	-	-	-	23,0	32,0	-	-	-	-	-	-	55,0
M. Polat	-	-	-	-	-	-	-	58,0	88,0	-	-	-	-	-	-	146,0
Tekke	-	-	-	-	-	-	-	53,5	38,5	-	-	-	-	-	-	92,0
Z. Kiran	48,0	-	6,0	-	-	-	-	239,5	170,0	-	-	-	-	-	-	463,5
Mahalle Toplam	208,8	8,0	114,0	-	-	-	-	1568,5	1171,3	-	-	-	-	-	39,0	3109,5
Köyler																
Ağaçkilise	13,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,0	-	5,0	5,0	30,0
Akviran	114,5	-	-	1179,5	-	-	-	168,5	-	-	-	-	-	-	-	1462,5
Alınviran	6,0	-	13,0	-	-	-	-	-	5,5	-	-	-	-	10,0	-	34,5
Alınviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	94,0	-	-	-	-	-	-	439,5	16,5	-	-	-	-	-	15,0	565,0
Bağlarbaşı	37,5	-	-	-	-	-	-	119,5	12,0	-	-	-	-	-	-	169,0
Başköy	5,0	282,0	-	-	-	-	-	7,0	22,0	-	-	-	-	-	7,5	323,5
Başköy-2	-	156,0	-	-	-	-	-	-	11,0	-	-	-	-	-	-	167,0
Bostanbükü	197,0	-	-	-	-	-	-	74,5	-	-	-	-	-	-	-	271,5

Bostanbükü-2	83,0	30,0	-	-	-	-	-	63,0	-	-	-	-	-	-	-	176,0
Bulak	2,0	-	-	277,5	-	-	-	1542,5	16,0	-	-	-	-	-	20,0	1858,0
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	289,5	-	-	-	-	-	-	-	289,5
Bürnük	705,5	-	-	-	-	7,0	-	1222,5	-	-	-	-	-	-	-	1935,0
Çerçen	228,0	-	-	40,0	-	-	-	800,5	19,0	-	-	-	-	-	-	1087,5
Çiraklar	374,5	-	-	135,0	-	-	-	306,0	-	-	-	-	-	-	-	815,5
Ç. Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	251,5	-	-	-	-	-	10,0	-	261,5
Ç. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-	1,5
Ç. Ulvi	7,5	-	-	-	-	-	-	42,0	-	-	-	-	-	-	-	49,5
Ç. Ulvi-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çomakviran	-	-	5,5	-	-	-	-	-	4,0	-	-	-	-	-	-	9,5
Çomakviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Süflâ	63,0	-	-	-	-	-	-	63,5	2,0	-	-	-	-	11,5	30,0	170,0
Dane-İ Ulvî	19,5	-	-	-	-	-	-	3,0	39,0	-	-	-	-	16,0	10,0	87,5
Değirmencik	68,0	-	-	-	-	-	-	13,0	23,0	-	-	-	-	-	17,0	121,0
Değirmencik-2	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,0
Gayza	153,5	-	-	-	-	-	-	223,5	49,0	-	-	-	-	-	-	426,0
İlbarıt	-	-	-	6,0	-	-	-	535,0	-	-	-	-	-	-	-	541,0
Kadhbükü	135,0	-	-	471,0	-	-	-	484,0	-	-	-	-	-	-	-	1090,0
Kadhbükü-2	-	-	-	-	-	-	-	60,0	-	-	-	-	-	-	-	60,0
Kapullu	28,5	-	-	-	-	-	-	1404,5	100,5	-	-	-	12,0	-	10,0	1555,5
Kapullu-2	-	-	-	-	-	-	-	670,5	19,0	-	-	-	-	-	-	689,5
Karapınar	3,5	1,0	13,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17,5
Karapınar-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karıt	250,5	-	-	-	-	-	-	196,0	-	-	-	-	-	-	-	446,5
Keten	-	-	-	-	-	-	-	8,5	-	-	-	-	-	-	-	8,5
Keten-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	1077,5	-	-	67,5	-	-	-	156,0	31,0	-	-	-	-	-	-	1332,0
Kılavuzlar-2	20,0	-	-	-	-	-	-	5,0	5,0	-	-	-	-	-	-	30,0
K. Ulvî	167,3	-	-	-	23,8	-	3,0	591,5	5,0	-	-	-	-	-	-	790,5
K. Süflâ	4,0	-	-	20,0	10,0	-	-	116,0	-	-	-	-	-	-	-	150,0
K. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırpe	-	143,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,0	163,5
Kırpe-2	-	13,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,5
Konarı	2595,5	-	-	242,0	-	-	-	2268,5	-	-	665,0	-	-	-	50,0	5821,0
Kozerğaz	14,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,5
Kozerğaz-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	156,0	1796,0	-	-	-	-	-	22,0	-	-	-	-	-	-	-	1974,0
Kuzyaka-2	20,0	332,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	352,5
Melisa	91,5	-	-	-	56,0	-	-	550,5	-	-	-	-	-	-	-	698,0
Melisa-2	-	15,0	-	-	-	-	-	365,0	-	-	-	-	-	-	-	380,0
Moğol	-	-	-	-	-	-	-	-	2,5	-	-	-	-	-	-	2,5
Moğol-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M. Yazı	837,8	-	-	-	-	-	-	1687,8	9,5	13,0	-	-	-	-	32,0	2580,0
M. Yazı-2	-	-	-	-	-	-	-	12,0	-	-	-	-	-	-	8,0	20,0
Oğulviran	-	-	-	483,0	-	-	-	118,5	-	-	-	-	-	-	-	601,5
Oğulviran-2	-	-	-	-	-	-	-	6,5	-	-	-	-	-	-	-	6,5
Pelitviran	21,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21,5
Pelitviran-2	-	-	-	-	-	-	-	-	1,0	-	-	-	-	-	-	1,0
Sakaralan	3,0	-	-	-	-	-	-	22,0	-	-	-	-	-	-	-	25,0
Sakaralan-2	-	-	-	-	-	-	-	8,0	-	-	-	-	-	-	-	8,0
Sarıyan	-	-	-	-	-	-	-	190,0	-	-	-	-	-	-	-	190,0
Sırçalı	1,0	58,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59,5
Sırçalı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susunduk	19,0	-	-	-	-	-	-	16,0	13,0	-	-	-	-	-	-	48,0
Tokatlı	87,0	-	-	-	-	-	-	131,5	22,0	-	-	-	-	-	3,0	243,5
Tokatlı-2	2,0	-	372,0	-	-	-	-	187,0	10,0	-	-	-	-	-	-	571,0
Yacı	22,0	36,0	6,0	63,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29,0	156,0
Z. Yazı	451,5	-	-	-	-	-	-	1089,0	16,0	-	-	-	-	-	-	1556,5
Köy Toplam	8190,0	2864,0	409,5	2984,5	89,8	7,0	3,0	16532,3	453,5	13,0	665,0	7,0	12,0	42,5	266,5	32539,5
Genel Toplam	8398,8	2872,0	523,5	2984,5	89,8	7,0	3,0	18100,8	1624,8	13,0	665,0	7,0	12,0	42,5	305,5	35649,0

Safranbolu’da en fazla öşür tahsil edilen mahalle, 570,5 kuruşla Karaali iken burada en fazla öşür, 286,5 kuruşla üzüm üzerinden tahsil edilmiştir Aynı tasnifte yer alan köy ise büyük farkla 5.821 kuruş ödeme yapan Konarı’dır. Üzüm ve bostan öşürlerinin en fazla tahsil edildiği Konarı’da ayrıca 242 kuruş safran, 50 kuruş değirmen öşürü ve 665 kuruş eşçar-ı mütenevvia rüsumu alınmıştır (Tablo 67). Safranbolu’da birçok köyde çeşitli ağaçlar bulunmasına rağmen bu vergi sadece Konarı köyünden

tahsil edilmiştir. Bunda diğer yerlerde bu öşrün meyve öşrü içerisinde mütalaa edilmiş olması etkili olabilir.

Safranbolu'da 2.872 kuruş olarak alınan öşr-i bağın 8 kuruşu mahallelerden 2.864 kuruşu köylerden temin edilmiştir. Bağ öşrü ödeyen tek mahalle Karaali iken en fazla bağ öşrü ödeyen köy 1.796 kuruşla Kuzyaka'dır. Bu da Safranbolu'da bağcılığın büyük oranda Kuzyaka'da yapıldığı yorumuna imkân tanımaktadır.

Öşr-i bahçeye bakılacak olursa bu öşrün kazadaki toplamı 523,5 kuruş iken bu paranın 114 kuruşu mahallelerden 409,5 kuruşu ise köylerden tahsil edildiği görülecektir. Bahçe öşrünü en fazla ödeyen mahalle 82 kuruşla Babasultan iken bu öşrü ödeyen 3 mahalle daha bulunmaktadır. 372 kuruşla öşr-i bahçenin en fazla tahsil edildiği köy Tokatlı iken bu öşrün tamamı başka yerlerde ikamet ettikleri halde burada arazisi olan kişilerce ödenmiştir.

Meyveciliğin yaygın olarak yapıldığı anlaşılan Safranbolu'da tahsil edilen öşr-i meyve miktarı 1.624,8 kuruş iken bu paranın 1.171,3 kuruşu mahallelerden 453,5 kuruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. En fazla meyve öşrü ödeyen mahalle 170 kuruşla Zimmiyan-i Kıran'dır. 100,5 kuruşu köyün yerlilerine 19 kuruşu köy dışından gelenlere ait olmak üzere 119,5 kuruş ödeme yapan Kapullu ise meyve öşrünü en fazla ödeyen köydür.

Resm-i asiyab olarak bilinen değirmen vergisi, Safranbolu temettuat defterlerinde maktu' zemin-i asiyab şeklinde geçmektedir. Değirmeni olduğu halde vergi vermeyen kişiler olmakla birlikte ¹²⁸⁶ kazada bu vergi, değirmen başına ortalama 5 kuruş olarak tahsil edilmiştir. Toplamı 305,5 kuruş olan değirmen vergisinin, 39 kuruşu mahallelerden, 266,5 kuruşu köylerden tahsil edilmiştir. En fazla değirmen vergisi ödeyen mahalleler 15 kuruşla Karaali ve Babasultan iken bu tasnifte ilk sırada yer alan köy ise 50 kuruşla Konarı'dır.

Maktu' zemin-i su hızarı rüsumu, Ağaçkilise'den 5, Çiftlik-i Süflâ'dan 10, Dane-i Ulvi'den 16 ve Dane-i Süflâ'dan 11,5 kuruş olmak üzere toplam 42,5 kuruş tahsil edilmiş olup hızar başına alınan vergi miktarı ise ortalama 5 kuruştur.

¹²⁸⁶ Bu kişilerden sadece biri için bk., ML.VRD.TMT.d., 4569, 5.

Diğer kalemler içerisinde bulunan, öşr-i soğan 3 kuruşla Kızılcaviran-ı Ulvî, soğan tohumu öşrü 13 kuruşla Müslüman Yazı, maktu' suretle meblağın¹²⁸⁷ ise 12 kuruşla Kapullu köylerinden tahsil edilmiştir.

Hayvancılıktan Alınan Aşar ve Rüsumat

Osmanlı Devleti'inde tebaanın büyük bir kısmı hayvancılıkla uğraştığından, devletin mali sisteminde hayvanlarla ilgili birçok vergi bulunmaktadır¹²⁸⁸. Ancak Safranbolu'da yapılan hayvancılığa bağlı olarak tahsil edilen hayvan vergileri; adet-i ağnam resmi ile öşr-i kovandır.

Adet-i Ağnam vergisi, küçükbaş hayvanlardan alınan vergi olup, Osmanlı resmi kayıtlarında *resm-i ganem*, *ağnam resmi*¹²⁸⁹, *resm-i merai*, *koyun resmi* gibi farklı şekillerde geçmektedir. Şer'i vergilerden olan ağnam resmi, bazı kanunnamelerde *adet-i zekât* olarak da ifade edilmektedir¹²⁹⁰. Safranbolu temettuat defterlerinde adet-i ağnam resmi olarak geçen bu vergi, kazada küçükbaş hayvan başına ortalama 1,30 kuruş olarak alınmıştır.

Safranbolu'da 8.191 kuruş olarak tahsil edilen adet-i ağnam vergisinin 63 kuruşla %0,77'si mahallelerden 8.128 kuruşla %99,23'ü köylerden karşılanmıştır. Babasultan ve Kavak mahallesinde birer kişiden alınan bu verginin mahallelerdeki kişi başına düşen miktarı ise 31,50 kuruştur. Başköy, Bostanbükü, Keten, Kozcığaz, Pelitviran ve Susunduk dışında tüm köylerden alınan ağnam resminin köylerdeki kişi başına düşen miktarı 21,67 kuruştur. Kazanın genelinde 377 kişi tarafından ödenen verginin kazadaki kişi başına düşen miktarı ise 21,73 kuruştur. En fazla ağnam resmi, 631 kuruşla Kızılcaviran-ı Süfla köyünden tahsil edilmiştir. Bu köyde kayıt altına alınan 38 kişiden 32'sinin ödediği verginin köydeki kişi başına düşen miktarı 19,72 kuruştur. En fazla ağnam resmi ödeyen köy sıralamasında 556 kuruşla ikinci sırada yer alan Kapullu'da 28 kişiden tahsil edilen verginin köydeki kişi başına düşen miktarı ise 19,86 kuruştur. Bu tasnifte üçüncü sırada bulunan Kuzyaka'da kayıt altına alınan 109 kişiden

¹²⁸⁷ Kelime anlamı kesilmiş, bölünmüş anlamına gelen maktu', nakit olarak alınan vergiyi ifade etmektedir. Bk. Ünal Taşkın, "Rüsûm-ı Örfiye", *Tarih Okulu*, Sayı 14 (İlkbahar-Yaz, 2013): 66. Kapullu köyünde 81 ve 90. hanelerinde görülen bu kalem, üzerinden vergi alınan kalemin ismi kâtip tarafından muhtemelen unutulduğundan bu şekilde kayıtlara geçmiştir.

¹²⁸⁸ Cengiz Becermen, *Klasik Dönem Osmanlı Vergi Sistemi ve Vergi Türleri* (Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği, tarihsiz), 49.

¹²⁸⁹ Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", *DİA*, Cilt 1 (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 478; Ahmet Gülenç, "Tanzimattan Meşrutiyet'e Diyarbakir 1839-1876 (Sosyo-Ekonomik Yapı)" (Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2020), 200.

¹²⁹⁰ Özlem Bektaş Özataşkın, "XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2008), 236.

36'sının ödediği ağnam resminin köydeki kişi başına düşen miktarı 14,94 kuruştur. Ağnam resminin kişi başına düşen miktarının en yüksek olduğu yerleşim yerleri, 60 kuruşla Kavak mahallesi ile 53,40 kuruşla Gayza köyüdür.

Kanunnamelerde *kovan resmi*, *resm-i kivare*, *zenbur resmi*, *öşr-ü asel* ve *öşr-ü petek* olarak geçen öşr-i kovan, reyanın elinde bulunan arı kovanları mahsulünden alınır¹²⁹¹. Bu vergi, bazı yerlerde bal karşılığında yani aynî, bazı yerlerde ise para olarak tahsil edilmiştir¹²⁹². Safranbolu temettuat defterlerinde öşr-i kovan olarak geçen bu vergi, kovan başına 2 kuruş olarak ödenmiştir.

Safranbolu genelinde 1.742 kuruş olarak tahsil edilen öşr-i kovan vergisinin 26 kuruşla %1,49'u mahallelerden, 1.716 kuruşla %98,51'i köylerden karşılanmıştır. Babasultan'da 1, Hacıbeyli ve Karaali mahallelerinde 2'şer kişi olmak üzere merkez mahallelerinde toplam 5 kişiden alınan öşr-i kovanın mahallelerdeki kişi başına düşen miktarı 5,20 kuruştur. Bulak, Tokatlı ve Yacı köyleri dışında tüm köylerin ödediği öşr-i kovanın köylerdeki kişi başına düşen miktarı 5,86 kuruş iken kazanın genelinde 298 kişi tarafından ödenen verginin kazadaki kişi başına düşen miktarı ise 5,85 kuruştur. En fazla kovan vergisi ödeyen köy tasnifinde 150 kuruşla ilk sırada yer alan Arıcak'ta, kayıt altına alınan 47 kişiden 19'nun ödediği verginin köydeki kişi başına düşen miktarı 7,89 kuruştur. Bu tasnifte ikinci sırada bulunan Melisa'da 6 kişiden 136 kuruş olarak tahsil edilen öşr-i kovanın bu köydeki kişi başına düşen miktarı ise 22,67 kuruştur. 134 kuruşla üçüncü sırada bulunan köyler ise Konarı ile Kapullu'dur. Öşr-i kovanın kişi başına düşen miktarının en yüksek olduğu yerleşim yerleri, 7 kuruşla Hacıbeyli mahallesi ile 22,67 kuruşla Melisa köyüdür.

¹²⁹¹ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5 (1947): 508.

¹²⁹² Senem Karagöz, "1538 ve 1557 Yıllarında Niğbolu Sancağında Kanuni Sultan Süleyman'a Ait Haslar ve Haslardan Alınan Vergiler", *Gazi Türkiyat-Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27 (Güz, 2020): 193.

Tablo 68. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Hayvancılıktan Alınan Vergiler ile Bu Vergileri Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yerlerindeki Toplam Kişi Sayısı	Adet-i Ağnam Resumu Veren Kişi Sayısı	Adet-i Ağnam Resumu	K. Başına Düşen Adet-i Ağnam Resumu	Öşr-i Kovan Veren Kişi Sayısı	Öşr-i Kovan	K. Başına Düşen Öşr-i Kovan
Mahalleler							
Babasultan	161	1	3,0	3,00	1	6,0	6,00
Hacıbeyli	26	-	-	-	2	14,0	7,00
Karaali	210	-	-	-	2	6,0	3,00
Kavak	53	1	60,0	60,00	-	-	-
Mahalle Toplam	450	2	63,0	31,50	5	26	5,20
Köyler							
Ağaçkilise	75	6	189,0	31,50	9	46,0	5,11
Akvıran	60	25	355,0	14,20	10	42,0	4,20
Alınvıran	58	12	222,0	18,50	13	112,0	8,62
Arıcak	47	6	170,0	28,33	19	150,0	7,89
Başköy	35	-	-	-	15	122,0	8,13
Bostanbükü	34	-	-	-	2	12,0	6,00
Bulak	226	9	441,0	49,00	-	-	-
Bürnük	93	16	401,0	25,06	9	104,0	11,56
Çerçen	47	4	85,0	21,25	4	77,0	19,25
Çıraklar	43	2	10,0	5,00	1	6,0	6,00
Ç. Süflâ	44	8	104,0	13,00	5	16,0	3,20
Ç. Ulvi	17	8	79,0	9,88	5	26,0	5,20
Çomakvıran	11	2	4,0	2,00	1	2,0	2,00
Dane-İ Süflâ	39	3	144,0	48,00	6	20,0	3,33
Dane-İ Ulvî	28	4	201,0	50,25	4	26,0	6,50
Değirmencik	33	6	83,0	13,83	6	42,0	7,00
Gayza	39	5	267,0	53,40	1	2,0	2,00
Ilbarıt	54	8	144,0	18,00	6	60,0	10,00
Kadübükü	41	11	285,0	25,91	7	28,0	4,00
Kapullu	112	28	556,0	19,86	33	134,0	4,06
Karapınar	22	2	95,0	47,50	2	4,0	2,00
Karıt	55	7	355,0	50,71	6	24,0	4,00
Keten	9	-	-	-	3	8,0	2,67
Kılavuzlar	59	6	158,0	26,33	4	10,0	2,50
K. Ulvî	59	24	485,0	20,21	9	32,0	3,56
K. Süflâ	38	32	631,0	19,72	11	96,0	8,73
Kırpe	42	12	210,0	17,50	4	18,0	4,50
Konarı	170	12	303,0	25,25	32	134,0	4,19
Kozcıgaz	7	-	-	-	2	12,0	6,00
Kuzyaka	109	36	538,0	14,94	9	38,0	4,22
Melisa	28	2	73,0	36,50	6	136,0	22,67
Moğol	21	6	154,0	25,67	6	24,0	4,00
Moğol-2	6	1	10,0	10,00	-	-	-
M. Yazı	221	19	443,0	23,32	14	52,0	3,71
Oğulvıran	32	21	266,0	12,67	12	30,0	2,50
Pelıtıvıran	24	-	-	-	1	2,0	2,00
Sakaralan	16	1	2,0	2,00	2	6,0	3,00
Sarıyan	19	8	126,0	15,75	3	10,0	3,33
Sırçalı	24	10	271,0	27,10	3	20,0	6,67
Sorguncuk	10	1	20,0	20,00	4	10,0	2,50
Susunduk	5	-	-	-	1	5,0	5,00
Tokatlı	31	6	124,0	20,67	-	-	-
Yacı	16	5	115,0	23,00	-	-	-
Z. Yazı	195	1	9,0	9,00	3	18,0	6,00
Köy Toplam	2354	375	8128,0	21,67	293	1716	5,86
Genel Toplam	2804	377	8191,0	21,73	298	1742	5,85

3.5.3. Cizye

Cizye, vücut ve akılca sağlam her gayrimüslim erkeğin 14 yaşından 75 yaşını dolduruncaya kadar ödediği şer'i baş vergisidir¹²⁹³. Ancak Safranbolu'da cizye vergisi buluğ çağına ermeyen çocukların üzerine de yazılmıştır. Özellikle bu durum, 25 Şevval 1268/12 Ağustos 1852 tarihli ML.VRD.CMH.d. 1308 numaralı cizye defterinde, 2 yaşındaki çocukların dahi cizye mükellefi olarak kaydedilmesinde görülmektedir¹²⁹⁴. Bununla birlikte Safranbolu'daki kadar olmasa da cizye mükellefiyet yaş ihlalinin farklı şehirlerde de yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin Konya'da cizye alım alt sınır yaşı 12-13 iken Aksaray'da bu sınır 9, üst sınır ise 88'e kadar yükselmiştir¹²⁹⁵.

1844-1845 yıllarına ait Zimmiyan-i Kıran Mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köyünün temettuat defter verilerine göre; Safranbolu'da 659 cizye mükellefi kayıtlı olup bunlardan toplam 15.180 kuruş cizye alınmıştır¹²⁹⁶. Mükelleflerin %72,84 oranla 480 kişisi Kıran'da, %27,16 oranla 179 kişisi ise Yazı'da bulunmaktadır. Bu da Safranbolu'da tahsil edilen cizyenin 10.845 kuruşla %71,44'nün Kıran'dan, 4.335 kuruşla %28,56'sının Yazı'dan karşılandığını göstermektedir. Kıran mahallesinde 8, Yazı köyünde ise 3 kişi alâ yani en üst düzeyde cizye mükellefi olup bu kişiler 60 kuruş vergi vermekle yükümlüdür. Bu da gelir durumu yüksek olan gayrimüslimlerin daha ziyade Zimmiyan-i Kıran'da bulunduğunu göstermektedir. Orta yani evsat seviyesinde cizye verenlere bakıldığında, bunların nüfusça daha kalabalık olan Kıran'da 219 Yazı'da ise 101 kişi olduğu görülmektedir. Bu kişilerin vermekle mükellef oldukları miktar ise kişi başına 30 kuruştur. Kişi başına 15 kuruş veren edna yani en alt düzeydekiler ise Kıran'da 253, Yazı'da 75 kişidir. Üzerinde cizye kaydı bulunmayan 33 kişinin 17'si Kıran'da iken 16'sı Yazı'da ikamet etmektedir.

¹²⁹³ Cizye ile ilgili teferruatlı bilgi için çalışmada kullanılan kaynaklar içerisinde yer alan cizye defterleri bölümüne bakılabilir.

¹²⁹⁴ Zimmiyan-i Yazı köyünün 14. Hanesindeki Karaoğlanoğlu yetim Dimitri, 2 yaşında olmasına rağmen edna seviyesinde cizye mükellefi olarak kayıt altına alınmıştır. Bk. ML.VRD.CMH.d., 1308, 3.

¹²⁹⁵ Zeynep Uysal, "Şer'îye Sicilleri Işığında Konya'da Gayrimüslimler (1650-1800)" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020), 101.

¹²⁹⁶ Bu hesaplama diğer vergilerin hesaplanmasında olduğu gibi -Safranbolu dışında olduğuna bakılmaksızın- cizye mükellefi olarak gösterilen herkes dâhil edilmiştir.

Tablo 69. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Alınan Cizye Miktarı ve Kişi Sayısı

	Âlâ	Evsat	Edna	Toplam	Cizye Vermeyen Kişiler
Z. Kıran (Kişi)	8	219	253	480	17
Z. Kıran (Kuruş)	480	6570	3795	10845	-
Z. Yazı (Kişi)	3	101	75	179	16
Z. Yazı (Kuruş)	180	3030	1125	4335	-
Toplam (Kişi)	11	320	328	659	33
Toplam (Kuruş)	660	9600	4920	15180	-

Yukarıdaki tabloda diğer vergilerin hesaplanmasında olduğu gibi kişilerin Safranbolu dışında olduğuna bakılmaksızın cizye mükellefi olarak gösterilen herkes hesaplamaya dâhil edilmiştir. Ancak aşağıdaki tabloda başlangıcı H.1262/M.1846 bitişi H.1263/M.1847 tarihli cizye defter verilerinden hareketle şehir dışında olan kişiler hesaplamaya dâhil edilmediğinde cizyedeki farklılık ortaya konulmaya çalışılmıştır¹²⁹⁷. Buna göre; Safranbolu’da kayıt altına alınan 540’ı Kıran’da 189’u Yazı’da olmak üzere 729 gayrimüslim bulunmaktadır. Bu da önceki veriye göre Safranbolu’daki cizye mükelleflerinin 37 kişiyle arttığını göstermektedir. Ancak Zimmiyan-i Kıran mahallesinde kayıt altına alınan 540 kişiden 160’ı Safranbolu dışında olduğundan 11 kişi de cizye verecek koşulları taşımadığından sadece 369 kişiden 7.965 kuruş cizye alınmıştır¹²⁹⁸. Şehir dışındakilerden de vergi alınmış olsaydı bu miktar 11.535 kuruşa yükselecekti. Zimmiyan-i Yazı köyünde ise 189 kişi kayıt altına alınmış olup bu kişilerden 91’i şehir dışında olduğundan ve 5 kişi de cizye verecek koşulları taşımadığından toplam 93 kişiden 2.220 kuruş cizye alınmıştır. Eğer hesaplamaya şehir dışındakiler de dâhil edilseydi bu miktar 4.380 kuruşa yükselecekti.

Tablo 70. 1846-1847 Yıllarına Ait Cizye Defterine Göre Safranbolu’da Kayıtlı Cizye Mükellefleri ve Ödedikleri Cizye Miktarı¹²⁹⁹

	Safranbolu’da Bulunan Kişiler				Safranbolu Dışında Olanlar				Ödemeyenler
	Âlâ	Evsat	Edna	Toplam	Âlâ	Evsat	Edna	Toplam	
Z. Kıran (Kişi)	4	150	215	369	4	66	90	160	11
Z. Kıran (Kuruş)	240	4500	3225	7965	240	1980	1350	3570	-
Z. Yazı (Kişi)	1	52	40	93	2	47	42	91	5
Z. Yazı (Kuruş)	60	1560	600	2220	120	1410	630	2160	-
Toplam (Kişi)	5	202	255	462	6	113	132	251	16
Toplam (Kuruş)	300	6060	3825	10185	360	3390	1980	5730	

¹²⁹⁷ ML.VRD.CMH.d., 643.

¹²⁹⁸ Bu veriler, kâtibin defter sonunda topladığı verilerden değil, kendi hesaplamalarımız sonucunda elde edilmiştir.

¹²⁹⁹ Bu cizye defterinden sadece 1 ay sonraya ait bir cizye defteri daha bulunmaktadır. Tatarpazarı taraflarındakilerin kayıtlı olması dışında diğer defterden bir farkı Z. Kıran mahallesinin 45. Hanesinde kayıtlı Kelemkeroğlu İstozla veledi Andriye’nin evsat olan cizye seviyesinin bu defterde edna seviyesine düşmüş olmasıdır. Bk., ML.VRD.CMH.d., 641, 9.

Neticede 1846-1847 yıllarında Safranbolu gayrimüslimlerinden, Zimmiyan-i Kıran'dan 7.965, Zimmiyan-i Yazı'dan 2.220 olmak üzere toplam 10.185 kuruş cizye tahsil edilmiştir. Bu da Safranbolu dışında olduğundan 251 kişiden 5.730 kuruş cizye alınamadığını ortaya koymaktadır. Eğer bu kişilerden de vergi alınabilseydi toplam cizye miktarı 15.915 kuruş olacaktı ki bu da sadece 2 yıl sonra cizye miktarında 735 kuruş artış olabileceğini ortaya koymaktadır.

1844-1845 yıllarına ait Safranbolu temettuat defterlerinde kayıt altına alınan 3.980 kişinin¹³⁰⁰ 3.828 kişisi yani %96,18'i vergi-i mahsusa, aşar ve rüsumat veya cizye vergilerinden en az birini öderken 152 kişisi yani %3,81'i bu vergilerden hiçbirini ödememiştir. 1.610 kişinin kayıt altına alındığı merkez mahallelerinde %93,04 oranla 1498 kişi bahsedilen üç vergiden birini mutlaka ödemiştir. Mahallelerde hiçbir vergi ödemeyenler ise %6,96 oranla 112 kişidir. 2.370 kişinin kayıt altına alındığı köylerde ise %98,31 oranla 2.330 kişi üç vergiden birini mutlaka ödemiştir. Köylerde hiçbir vergi ödemeyenler ise %1,69 oranla 40 kişidir. Bu da Safranbolu'da hiçbir vergi ödemeyenlerin daha çok mahallelerde yaşadığını göstermektedir¹³⁰¹. Bu kişiler çoğunlukla aile reisi konumundaki sabî, yetim, kadın, asker ve köylü yardımıyla geçinenlerdir.

3.6. Gelirler ve Gelir-Vergi İlişkisi

Safranbolu temettuat defter verilerinden hareketle oraya koyulmaya çalışılan Safranbolu ekonomik yapısının bu bölümde gelirler ile gelir-vergi ilişkisi değerlendirilmeye çalışılacaktır. Safranbolu'daki gelir ve vergiler konu başlıklarına göre ayrı ayrı incelemeye tabi tutulmuş olmakla birlikte burada genel bir değerlendirme yapılacaktır.

3.6.1. Gelirler

1844-1845 temettuat verilerine göre Safranbolu'daki gelir kalemlerini tarım, hayvancılık, zuhurat, gayrimenkul ve işletmeler, meslek ve diğer gelirler şeklinde tasnif etmek mümkündür. Safranbolu'nun 1844 yılı toplam geliri 1.637.321,5 kuruş olup bunun %28,1 oranla 459.803,5 kuruşu mahallelerden, %71,9 oranla 1.177.518 kuruşu

¹³⁰⁰ Safranbolu'nun herhangi bir yerleşim biriminde ikamet ettiği halde başka köylerde arazisi olanların gelirleri ve vergileri ilgili yerlerde belirtildiğinden köylerdeki kişi sayısına dahil edilmemiştir.

¹³⁰¹ Safranbolu'da hiçbir vergi ödemeyenlerin yerleşim birimlerine dağılım bilgisi için ekler bölümünde yer alan Ek 22'ye bakılabilir.

köylerden temin edilmiştir. Toplam gelir içerisinde en büyük payı %44 oranla tarım gelirleri oluştururken bunu %28'lik paya sahip meslek gelirleri takip etmektedir. %21 oranla zuhurat gelirleri üçüncü, %3 payla diğer gelirler dördüncü, %2 orana sahip olan hayvancılık ile gayrimenkul ve işletme gelirleri ise son sırada yer almaktadır.

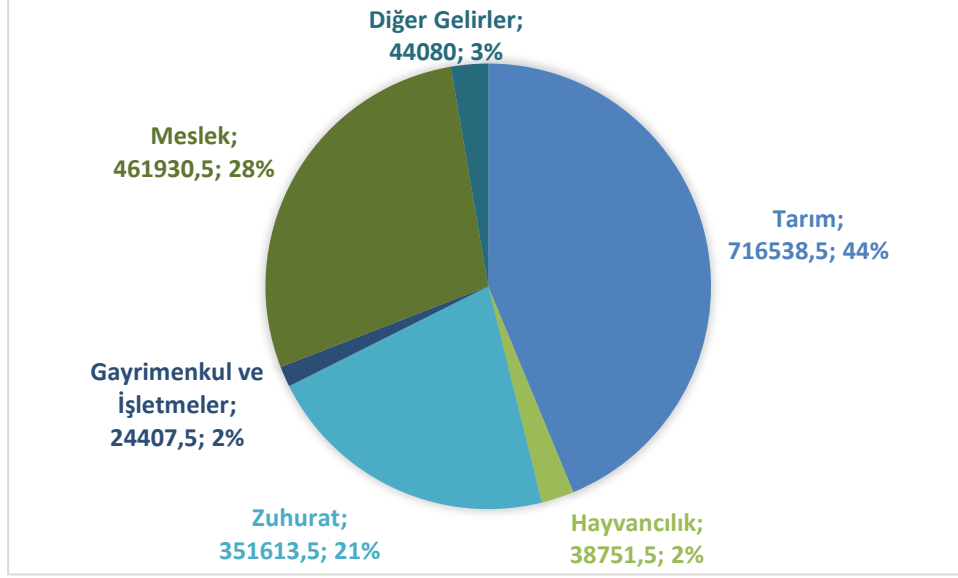
716.538,5 kuruş olan 1844 yılı tarım gelirleri, tarla, bağ, bahçe, bostan ve çeşitli ağaçlardan temin edilmiştir. Toplam gelir içerisinde tarım gelirlerinin mahallelerdeki payı 62.565 kuruşla %3,8 iken tarımsal gelirden 653.973,5 kuruş elde edilen köylerin payı ise %39,9'dur. Bu da tarım gelirlerinin büyük oranda köylerden elde edildiğini göstermektedir.

Kazada kişilerin mesleklerinden elde ettikleri yıllık tahmini temettuatları 461.930,5 kuruştur. Meslek gelirlerinin toplam gelir içerisinde mahallelerin payı, 331.466,5 kuruşla %20,2 iken 130.464 kuruşla köylerin payı ise %8'dir. Bu da meslek gelirlerinin büyük kısmının mahallelerden karşılandığını ortaya koymaktadır.

Safranbolu'da elde edilen gelirler sıralamasında üçüncü sırada 351.613,5 kuruşla zuhuratlar yer almaktadır. Kaynağı belli olmayan gelir olarak tanımlanan zuhurat¹³⁰², genellikle üzerinde kayıtlı malı-mülkü olmayan yoksul vergi mükelleflerinin bir şekilde çalışarak elde etmiş olduğu alın terini, temettuat kayıtları sırasında gelir hanesine kaydettirerek kendisine vergi tahakkuk ettirilmesini bizzat istemiş olduğu yekûn tutar şeklinde de ifade edilebilir¹³⁰³. Zuhuratların toplam gelir içerisinde mahallelerdeki payı 42.027 kuruşla %2,6 iken 309.586,5 kuruşla köylerin payı ise %18,9'dur.

¹³⁰² Ferhat Berber, "Temettüat Kaydına Göre Tavşancıl Karyesinin 1844 Yılında Sosyo-Ekonomik Durumu", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III* (Mart, 2016): 1736.

¹³⁰³ Ahmet Yurtseven, "Osmanlı Ekonomisine Dinamizm Verme Çabası: Tanzimat Dönemi Temettüat Uygulamaları", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9 (Ocak 2020): 21.

Şekil 14. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasındaki Tüm Gelir Kaynakları ve Oransal Dağılımı

Kazadaki gelir tasnifinde dördüncü sırada bulunan diğer gelirler, çoğunlukla kişilerin ikinci mesleklerinden ya da farklı alanlardan temin ettikleri kazançları ifade etmektedir. Kazadaki toplamı 44.080 kuruş olan diğer gelirlerin, toplam gelir içerisinde mahallelerdeki payı 13.656 kuruşla %0,8 iken köylerin payı 30.424 kuruşla %1,9'dur. Diğer gelirlerin köylerde daha fazla olmasının nedeni, köylerde sayıca daha fazla olan ziraatçıların ortakçılık, sirkecilik, odunculuk gibi farklı alanlardan geçici olarak temin ettikleri kazançların diğer gelirler kısmına dâhil edilmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Safranbolu'nun 1844 yılı, büyükbaş, küçükbaş ve arıcılık alanlarından elde edilen hayvancılık gelirlerinin toplamı 38.751,5 kuruştur. Toplam gelir içinde hayvancılık gelirlerinin mahallelerdeki payı 2.098,5 kuruşla %0,1 iken köylerdeki payı %2,2 ile 36.653 kuruştur. Bu da hayvancılık gelirlerinin çoğunlukla köylerden karşılandığını ortaya koymaktadır.

Dükkân, ev, kahvehane, değirmen, su hızarı, pirinç dingi, han, kârthane gibi gayrimenkul ve işletmelerin yıllık kiralarından elde edilen gelir, 24.407,5 kuruştur. Toplam gelir içerisinde bunların mahallelerdeki payı 7.990,5 kuruşla %0,5 iken köylerin payı 16.417 kuruşla %1,0'dir.

Tablo 71. Safranbolu Kazasındaki Gelir Kaynaklarının Mahalle ve Köy Dağılımı

Gelir Türü	Mahalle Geliri (Kuruş)	Mahalle Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Köy Geliri (Kuruş)	Köy Gelirinin Toplam Gelire Oranı %	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Gelir Oranı %
Tarım Geliri	62565,0	3,8	653973,5	39,9	716538,5	43,8
Hayvan Geliri	2098,5	0,1	36653,0	2,2	38751,5	2,4
Gayrimenkul ve İşletme Geliri	7990,5	0,5	16417,0	1,0	24407,5	1,5
Zuhurat	42027,0	2,6	309586,5	18,9	351613,5	21,5
Meslek Geliri	331466,5	20,2	130464,0	8,0	461930,5	28,2
Diğer Gelirler	13656,0	0,8	30424,0	1,9	44080,0	2,7
Toplam	459803,5	28,1	1177518,0	71,9	1637321,5	100,0

Safranbolu'nun 1844 yılında elde edilen gelirlerin yerleşim birimlerine dağılımına bakacak olursak toplam gelirin en yüksek olduğu mahalle tasnifinde 111.835 kuruşla Zimmiyan-i Kıran ilk sırada bulunurken bunu 74.776,5 kuruşla Karaali takip etmektedir. Üçüncü sırada yer alan Babasultan'ın toplam geliri ise 48.166 kuruştur. Aynı tasnifte köylerin durumuna bakacak olursak 117.267,5 kuruşla ilk sırada Konarı gelmektedir. Bunu 82.759 kuruşu köyün yerlilerine 1.610,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam 84.369,5 kuruş gelire sahip olan Müslüman Yazı takip etmektedir. Üçüncü sırada bulunan Bulak ise 82.714 kuruş toplam gelire sahip olup bunun 80.112,5 kuruşu köyün yerlilerine 2.601,5 kuruşu ise köy dışından olanlara aittir. Bu da Safranbolu'nun 1844 yılında en zengin yerleşim birimlerinin Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Konarı köyü olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplam gelirin en düşük olduğu mahallelerin başında 3.803 kuruşla Kirkille gelirken bunu 4.284 kuruşla Müslüman Kıran takip etmektedir. Üçüncü sırada bulunan Hacıbeyli'nin toplam geliri ise 6.674 kuruştur. Aynı tasnifte ilk sırada yer alan köy 1.383,5 kuruşla Susunduk iken bunu 2.866,5 kuruşu köyün yerlilerine 175,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere toplam geliri 3.042 kuruş olan Kozcıgaz takip etmektedir. 4.425 kuruşla üçüncü sırada yer alan Keten'de toplam gelirin 4.156,5 kuruşu köyün yerlilerine 268,5 kuruşu ise köy dışından olanlara aittir.

Kazada en fazla tarım gelirine sahip mahalle sıralamasında 12.870 kuruşla Karaali ilk sırada yer alırken bunu 8.442 kuruşla Zimmiyan-i Kıran takip etmektedir. 7.259 kuruş tarım geliri olan Babasultan ise üçüncü sırada bulunmaktadır. Aynı tasnifte ilk sırada yer alan köy, 68.967 kuruşla Konarı iken bunu 46.515,5 kuruşu köyün yerlilerine 1.210,5 kuruşu köy dışından olanlara ait olmak üzere 47.726 kuruşla Müslüman Yazı takip etmektedir. Üçüncü sıradaki Bürnük'ün ise 44.392,5 kuruş tarım

geliri bulunmaktadır. En az tarım geliri bulunan yerleşim yerleri ise 684 kuruşla Müslüman Kıran Mahallesi ile 418,5 kuruşla Susunduk köyüdür.

En fazla meslek gelirine sahip mahalle sıralamasında 96.001 kuruşla Zimmiyan-i Kıran ilk sırada gelirken bunu 47.422 kuruşla Karaali takip etmektedir. 23.420,5 kuruş meslek geliri bulunan Çavuş ise üçüncü sırada yer almaktadır. Aynı tasnifte köylerin durumuna bakılacak olursa ilk sırada, 54.793 kuruşla Zimmiyan-i Yazı bulunurken bunu 26.881 kuruşla Müslüman Yazı takip etmektedir. Üçüncü sırada yer alan Konarı'nın ise 12.050,5 kuruş meslekî geliri bulunmaktadır. Bu da gayrimüslim meslek gelirlerinin Müslümanlarınkine nazaran daha yüksek olduğunun bir göstergesidir. En az meslek gelirine sahip yerleşim yerleri ise 1.150 kuruşla Kirkille Mahallesi ile 80 kuruşla Keten köyüdür.

Kazada en fazla zuhurata sahip olan mahalle sıralamasında 17.481 kuruşla ilk sırada Babasultan yer alırken bunu 9.026 kuruşla Karaali takip etmektedir. 6.340 kuruş zuhurata sahip Zimmiyan-i Kıran ise üçüncü sırada bulunmaktadır. Aynı tasnifte ilk sırada bulunan köy 34.045,5 kuruşla Bulak iken ikinci sırada 31.565 kuruşla Konarı, üçüncü sırada ise 17.327 kuruşla Kuzyaka yer almaktadır. En az zuhurat gelirine sahip yerleşim yerleri, 100 kuruşla Hacıbeyli mahallesi ile 300 kuruşla Keten köyüdür.

Temettuat defterlerinde kişilerin meslek bölümünde yazılan meslekleri dışında yaptıkları işlerden elde edilen kazançların yazıldığı diğer gelirlerin en fazla bulunduğu mahalle tasnifinde 3.822 kuruşla Karaali ilk sırada gelmektedir. Bunu 2.000 kuruşla Cami-i Kebir takip ederken üçüncü sırada ise 1.500 kuruşla Kavak bulunmaktadır. Aynı sıralamada 5.369 kuruşla Çiftlik-i Ulvî ilk sırada yer alan köy iken bunu 4.970 kuruşla Müslüman Yazı takip etmektedir. 4.000 kuruşla Başköy ise üçüncü sırada bulunmaktadır. En az diğer gelirlere sahip yerleşim yerleri ise 100 kuruşla Müslümanpolat ve Hacıhalil mahalleleri ile 27 kuruşla Çomakviran köyüdür.

Tablo 72. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasındaki Tüm Gelir Kaynakları ve Bunlardan Elde Edilen Gelirlerin (Kuruş) Yerleşim Birimlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Tarım Geliri	Hayvan Geliri	Gayrimenkul ve İşletme Geliri	Zuhurat Geliri	Meslek Geliri	Diğer Gelirler	Toplam Gelir
Mahalleler							
Babasultan	7259	188,5	1139	17481	21558,5	540	48166
Cami-İ Kebir	3786	285	475	750	22859	2000	30155
Çavuş	6732,5	135	1103	1800	23420,5	590	33781
Çeşme	3517	105	1759,5	300	8130	950	14761,5
Hacıali	985	150	-	300	7995	400	9830
Hacıbeyli	1839,5	354	200	100	3980,5	200	6674
Hacıdurmuş	2242,5	-	505,5	1210	19853	600	24411
Hacıevhad	1592,5	30	110	320	7420	200	9672,5
Hacıhalil	3926,5	145	358	850	18230	100	23609,5
H. Kethüda	2498,5	180	165	750	14668	160	18421,5
Karaali	12870	166	1470,5	9026	47422	3822	74776,5
Kavak	1282,5	225	308	200	19644	1500	23159,5
Kirkille	774	30	-	950	1150	899	3803
M. Kıran	684	15	60	300	2925	300	4284
M. Polat	2160	30	120	400	8535	100	11345
Tekke	1973,5	60	210	950	7675	250	11118,5
Z. Kıran	8442	-	7	6340	96001	1045	111835
Mahalle Toplam	62565	2098,5	7990,5	42027	331466,5	13656	459803,5
Köyler							
Ağaçkilise	9504	1556,5	82	12020	3980	240	27382,5
Akvıran	23424	982	-	6269	400	-	31075
Alınvıran	11166,5	1937	250	12715	2369	1450	29887,5
Alınvıran-2	54	-	-	-	-	-	54
Arıcak	13850	1328,5	600	7371	720	-	23869,5
Bağlarbaşı	2107	192	-	2994	2450	200	7943
Başköy	5117,5	601	74	4525	2325	4000	16642,5
Başköy-2	1660,5	-	-	-	-	-	1660,5
Bostanbükü	7325,5	255	-	4085	-	-	11665,5
Bostanbükü-2	2864,5	12	-	-	-	-	2876,5
Bulak	36822	1204	600	34045,5	7441	-	80112,5
Bulak-2	2601,5	-	-	-	-	-	2601,5
Bürnüik	44392,5	1723	-	14126,5	200	-	60442
Çerçen	22600	602	445	7200	2707	-	33554
Çıraklar	14907,5	350	-	5850	200	-	21307,5
Ç. Süflâ	8046	477,5	590	4410	2250	2410	18183,5
Ç. Süfla-2	85,5	-	-	-	-	-	85,5
Ç. Ulvi	2077	517	-	-	110	5369	8073
Ç. Ulvi-2	472,5	-	-	-	-	-	472,5
Çomakvıran	2101,5	320	-	2890,5	155	27	5494
Çomakvıran-2	351	-	-	-	-	-	351
Dane-İ Süflâ	8109,5	708,5	655	8643,5	-	-	18116,5
Dane-İ Ulvî	4518,5	719	427	5000	1100	250	12014,5
Değirmencik	6502,5	830,5	584	5482	619	115	14133
Değirmencik-2	841,5	84	-	-	-	-	925,5
Gayza	5921	983	-	8732	830	-	16466
Ilbarit	18908	909	-	8350	-	250	28417
Kadırbükü	22933,5	1065	2557	4850	180	550	32135,5
Kadırbükü-2	1332	-	-	-	-	-	1332
Kapullu	24176	2618,5	550	14363	664	50	42421,5
Kapullu-2	6430,5	-	-	-	-	-	6430,5
Karapınar	6218,5	496	-	2887	-	2927	12528,5
Karapınar-2	135	-	-	-	-	-	135
Karıt	12369,5	618,5	-	10570	100	80	23738
Keten	1509,5	157	-	300	80	2110	4156,5
Keten-2	256,5	12	-	-	-	-	268,5
Kılavuzlar	19100,5	662	-	9074	2270	-	31106,5
Kılavuzlar-2	315	-	-	-	-	-	315
K. Ulvî	29396,5	943	550	8580	-	700	40169,5
K. Süflâ	12770	1479	-	4515	-	-	18764
K. Süfla-2	13,5	-	-	-	-	-	13,5

Kirpe	6151,5	1241,5	3500	4329,5	862,5	3314	19399
Kirpe-2	598,5	-	-	-	-	-	598,5
Konarı	68967	2160	2525	31565	12050,5	-	117267,5
Kozciğaz	1473,5	211	-	660	311	211	2866,5
Kozciğaz-2	175,5	-	-	-	-	-	175,5
Kuzyaka	36987	1386	-	17327	250	300	56250
Kuzyaka-2	3163,5	-	-	-	-	-	3163,5
Melisa	11948	727	-	2520	-	100	15295
Melisa-2	3592,5	-	-	-	-	-	3592,5
Moğol	3584	1033,5	-	2983,5	1130	-	8731
Moğol-2	1561,5	155	-	-	-	-	1716,5
M. Yazı	46515,5	1209,5	1473	1710	26881	4970	82759
M. Yazı-2	1210,5	-	400	-	-	-	1610,5
Oğulviran	10888,5	1005,5	-	6885	800	-	19579
Oğulviran-2	445,5	-	-	-	-	-	445,5
Pelitviran	4842	398	-	5343	966	-	11549
Pelitviran-2	364,5	-	-	-	-	-	364,5
Sakaralan	2577,5	135	-	3588,5	300	-	6601
Sakaralan-2	402	-	-	-	-	-	402
Sarıyan	7665,5	375	-	2650	-	-	10690,5
Sırçalı	8671,5	736	-	3759	200	40	13406,5
Sırçalı-2	126	-	-	-	-	-	126
Sorguncuk	2007	180,5	110	1380,5	-	371	4049
Sorguncuk-2	597	-	-	-	-	-	597
Susunduk	418,5	15	-	950	-	-	1383,5
Tokatlı	4864,5	340	180	6402	770	-	12556,5
Tokatlı-2	6012,5	-	-	-	-	-	6012,5
Yacı	3034	421	265	4235,5	-	-	7955,5
Z. Yazı	21840,5	581	-	3450	54793	390	81054,5
Köy Toplam	653973,5	36653	16417	309586,5	130464	30424	1177518
Genel Toplam	716538,5	38751,5	24407,5	351613,5	461930,5	44080	1637321,5

Safranbolu’da hayvancılıktan elde edilen gelirin en yüksek olduğu mahalle tasnifinde ilk sırada 354 kuruşla Hacıbeyli yer alırken bunu 285 kuruşla Cami-i Kebir takip etmektedir. 225 kuruş hayvancılık geliri bulunan Kavak ise üçüncü sırada bulunmaktadır. 2.618,5 kuruşla hayvancılıktan elde edilen gelirin en yüksek olduğu köy Kapullu iken ikinci sırada 2.160 kuruşla Konarı yer almaktadır. Üçüncü sıradaki Alınviran’ın ise 1.937 kuruş hayvancılık geliri bulunmaktadır. Hacıdurmuş ve Zimmiyan-i Kıran mahallelerinde hayvancılık geliri bulunmazken 15 kuruşla Müslüman Kıran Mahallesi ile 15 kuruşla Susunduk köyü ise hayvancılık gelirinin en az olduğu yerleşim yerleridir.

Safranbolu’da gayrimenkul ve işletmelerden elde edilen yıllık kira gelirinin en yüksek olduğu mahallelere bakıldığında, ilk sırada 1.759,5 kuruşla Çeşme’nin yer aldığı görülmektedir. Bunu 1.470,5 kuruşla Karaali takip ederken 1.139 kuruş geliri bulunan Babasultan üçüncü sırada gelmektedir. Aynı tasnifte ilk sırada yer alan köy, 3.500 kuruşla Kirpe iken bunu 2.557 kuruşla Kadıbükü takip etmektedir. Üçüncü sıradaki Konarı’nın ise 2.525 kuruş geliri bulunmaktadır. Hacıali ve Kirkille mahalleleri ile birçok köyde gayrimenkul ve işletme geliri bulunmazken bu gelirlerin en düşük olduğu yerleşim birimleri, 7 kuruşla Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile 74 kuruşla Başköy’dür.

1844-1845 Safranbolu temettuat defterlerinde mahallelerde 1.610, köylerde 2.370 olmak üzere toplam 3980 kişi kayıt altına alınmıştır. Bunlardan %95,18 oranla 3788 kişinin *mecmu'undan bir senede tahminen temettuatı* başlığı altında mutlaka bir geliri bulunmakta iken %4,82 oranla 192'sinin hiçbir geliri bulunmamaktadır. Geliri bulunmayanların %79,17 oranla 152'si mahallelerde, %20,83 oranla 40 kişisi ise köylerde ikamet etmektedir. Geliri olmayanların büyük çoğunluğunu köylü yardımı ile geçinenler oluşturmakla birlikte hane reislerinin isimleri ile birlikte isimleri bulunanlar ile uzun süredir şehir dışında olan kişilerin de gelir kaydı bulunmamaktadır. Hiçbir geliri olmayan kişilerin en fazla bulunduğu yerleşim birimleri, 39 kişiyle Zimmiyan-i Kıran ile 13 kişiyle Bulak köyüdür. Geliri olmayan kişilerin bulunmadığı mahalle yok iken bu kişilerin en az bulunduğu mahalle, 1 kişiyle Müslümanpolat'tır. Aynı tasnifte köylere bakacak olursak Akviran, Alınviran, Bağlarbaşı, Başköy, Bostanbükü, Çıraklar, Çiftlik-i Süflâ, Çiftlik-i Ulvi, Çomakviran, Dana-i Ulvî, Değirmencik, Gayza, Ilbarıt, Kadıbükü, Karapınar, Keten, Kızılcaviran-ı Süflâ, Kızılcaviran-ı Ulvî, Kirpe, Kuzyaka, Melisa, Oğulviran, Sakaralan, Sarıyan, Sırçalı ve Sorguncuk olmak üzere 27 köyde geliri olmayan kişi bulunmamaktadır¹³⁰⁴.

Safranbolu'nun herhangi bir yerleşim biriminde ikamet eden ve yaşadığı yer dışında arazisi bulunan kişilerin varlığından daha önce bahsedilmişti. Bu kişiler arazileri olduğu için bu köylerde ayrıca kayıt altına alınmış olmalarına rağmen temettuat defterlerini kaleme alan kâtipler bunlardan bir kısmının temettuatını kaydetmemişlerdir. Ancak kâtipler hatalarını daha sonra anlamış olacaklar ki bu kişilerin gelirlerinin birçoğunu deftersonu hesaplamalarına dâhil etmişlerdir. Buna rağmen verilerden elde edilen temettu toplamı ile kâtiplerin hesapladıkları toplam temettu arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa¹³⁰⁵; verilerden elde edilen temettu toplamı 1.637.321,5 kuruş iken kâtiplerin hanesonu temettu toplamı 1.632.174,6 kuruş olup aradaki fark -5.146,9 kuruştur. Yani kâtiplerin hesabı veri hesaplarından 5.146,9 kuruş eksiktir. Kâtiplerin deftersonu temettu toplamı 1.616.938,5 kuruş iken verilerden elde edilen temettu arasındaki fark ise -20.383 kuruştur. Kâtiplerin hesapladıkları hanesonu- deftersonu temettu farkı ise -15.236,1 kuruştur. Yani kâtiplerin kendi hesaplamalarında dahi tutarsızlık bulunmaktadır. Gelir

¹³⁰⁴ Hiçbir geliri olmayan kişilerin yerleşim birimlerine dağılım bilgisi için ekler bölümündeki Ek 23'e bakılabilir.

¹³⁰⁵ Veri-kâtip hesap farklılıklarının yerleşim birimlerine dağılım bilgisi için ekler bölümünde yer alan Ek 24'e bakılabilir.

kaynaklarından tespit edilen veriler ile kâtiplerin hanesonu-deftersonu hesaplarında en fazla fark bulunan yerleşim yerleri Zimmiyan-i Kıran ile Akviran köyüdür. Zimmiyan-i Kıran'da verilerden elde edilen temettuat toplamı 111.835 kuruşken kâtipler 13.525 kuruş fazla olmak üzere bu miktarı 125.360 kuruş olarak kaydetmişlerdir. Kâtiplerin bu mahalledeki hanesonu-defter sonu arasındaki fark 289 kuruş iken veri-deftersonu farkı ise 13.814 kuruştur. Yani kâtipler burada verilerden 13.814 kuruş fazla temettu kaydetmişlerdir. Bu verilere bakarak Osmanlı Devlet memurlarının gayrimüslimlerin gelirlerini kasıtlı bir şekilde yüksek yazdığı yorumuna imkân tanımamalıdır. Zira benzer durum Müslümanların yaşadığı Akviran köyünde de görülmektedir. Netice itibariyle Safranbolu memurlarının görevlerini müslim-gayrimüslim ayırt etmeksizin yerine getirdiklerini ancak hesaplamalarda maddi hatalar yaptıklarını söylemek daha gerçekçi olacaktır.

Akviran köyünün verilerden elde edilen toplam geliri 31.075 kuruştur. Kâtipler hanesonu toplam temettuatı 31.099,5 kuruş olarak kaydetmişler ve arada 24,5 kuruşluk fark olmuştur. Ancak kâtipler deftersonunda bu köyün toplam temettuatını 3.766 kuruş olarak kaydettikleri için veri-deftersonu arasındaki fark -27.309 kuruş olmuştur.

Veriler ile kâtip hesaplarındaki farklılığın büyük oranda nedeni ya kâtiplerin hiçbir gelir kaynağı olmayan kişilere temettu yazmaları ya da geliri olan kişilere temettu yazmamalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca burada değinilmesi gereken bir diğer husus, kâtip hesaplamalarındaki hataların büyük çoğunluğunun nüfusu kalabalık olan yerlerde yapıldığıdır. Bu da hesaplama araçlarının bulunmadığı bir dönem için anormal olarak karşılanmamalıdır.

3.6.2. Gelir-Vergi İlişkisi

Safranbolu'nun 1844-1845 yıllarına ait temettuat defter verilerinden hareketle hazırlanmış olan aşağıdaki tablo incelendiğinde, kazada 1.637.321,5 kuruş olan toplam yıllık gelirin kişi başına düşen miktarının 373,65 kuruş olduğu görülecektir. Hiçbir geliri olmayıp hiçbir vergi vermeyen kişilerin dâhil edilmediği bu hesaplamada merkez mahallelerinde kişi başına düşen yıllık gelir 300,33 kuruşken köylerde bu miktar 413,02 kuruşa kadar yükselmektedir. Kişi başına düşen gelirin en yüksek olduğu yerleşim yerleri 595,39 kuruşla Hacıdurmuş Mahallesi ile 783,79 kuruşla Kadıbükü'dür. Kadıbükü'nde ikamet etmediği halde bu köyde arazisi bulunan 20 kişinin, kişi başına düşen gelir miktarı ise 66,60 kuruştur. Kişi başına düşen gelirin en düşük olduğu

yerleşim birimleri 204 kuruşla Müslüman Kıran Mahallesi ve 345,88 kuruşla Susunduk köyüdür.

Safranbolu'nun 1844 yılındaki toplam vergisi 461.461,0 kuruş olup bu paranın %25,20'si mahallelerden %74,80'i köylerden karşılanmıştır. Kazanın toplam vergideki payının en yüksek olduğu yerleşim birimleri %8,82 oranla Zimmiyan-i Kıran mahallesi ve %6,41 oranla Konarı köyüdür. Yani Safranbolu'da en fazla vergi yükü, bu yerleşim birimleri üzerindedir.

Kişi başına düşen vergi miktarı 102,94 kuruş olan Safranbolu'da, bu miktar, mahallelerde 72,18 kuruş iken köylerde 120,17 kuruş olarak hesaplanmıştır. Kişi başına düşen vergi miktarının en yüksek olduğu yerleşim birimlerine bakılacak olursa bunların 81,86 kuruşla Zimmiyan-i Kıran Mahallesi ile 218,10 kuruşla Kadıbükü köyü olduğu görülecektir. Kadıbükü'nde köy dışından olanların kişi başına düşen vergi miktarı ise 7,40 kuruştur. Kadıbükü'nün aynı zamanda kişi başına düşen gelirin en yüksek olduğu yer olması, Safranbolu'da toplam gelir-toplam vergi arasında bir paralelliğin bulunduğu yorumuna imkân tanımaktadır. Kişi başına düşen vergi miktarının en düşük olduğu yerleşim yerleri 47,29 kuruşla Müslüman Kıran Mahallesi ve 72,25 kuruşla Bağlarbaşı köyüdür.

Tablo 73. Safranbolu Kazasında Yerleşim Yerlerine Göre Gelir ve Vergi Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yeri Kişi Sayısı	Geliri Olan ve Vergi Veren Kişi Sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)	K. Başına Düşen Gelir	Toplam Vergi (Kuruş)	K. Başına Düşen Vergi	Verginin Gelirdeki Payı (%)	Yerleşim Yerlerinin Vergideki Payı (%)
Mahalleler								
Babasultan	161	150	48166,0	321,11	11893,0	73,87	24,69	2,58
Cami-i Kebir	88	81	30155,0	372,28	6548,5	74,41	21,72	1,42
Çavuş	120	118	33781,0	286,28	9382,5	78,19	27,77	2,03
Çesme	49	45	14761,5	328,03	3353,5	68,44	22,72	0,73
Hacıali	30	26	9830,0	378,08	1936,0	64,53	19,69	0,42
Hacıbeyli	26	23	6674,0	290,17	1946,5	74,87	29,17	0,42
Hacıduruş	44	41	24411,0	595,39	2864,5	65,10	11,73	0,62
Hacıevhad	41	38	9672,5	254,54	2505,5	61,11	25,90	0,54
Hacıhalil	87	82	23609,5	287,92	4888,0	56,18	20,70	1,06
H. Kethüda	79	73	18421,5	252,35	5074,0	64,23	27,54	1,10
Karaali	210	195	74776,5	383,47	14915,0	71,02	19,95	3,23
Kavak	53	49	23159,5	472,64	2767,5	52,22	11,95	0,60
Kırkille	16	14	3803,0	271,64	795,0	49,69	20,90	0,17
M. Kıran	24	21	4284,0	204,00	1135,0	47,29	26,49	0,25
M. Polat	46	45	11345,0	252,11	2745,0	59,67	24,20	0,59
Tekke	39	36	11118,5	308,85	2778,5	71,24	24,99	0,60
Z. Kıran	497	494	111835,0	226,39	40685,5	81,86	36,38	8,82
Mahalle Toplam	1610	1531	459803,5	300,33	116213,5	72,18	25,27	25,18
Köyler								
Ağaçkilise	75	75	27382,5	365,10	8859,0	118,12	32,35	1,92
Akviran	60	60	31075,0	517,92	10353,0	172,55	33,32	2,24
Alınvıran	58	58	29887,5	515,30	9215,0	158,88	30,83	2,00
Alınvıran-2	1	1	54,0	54,00	6,0	6,00	11,11	0,0013

Arıcak	47	47	23869,5	507,86	6594,5	140,31	27,63	1,43
Bağlarbaşı	22	22	7943,0	361,05	1589,5	72,25	20,01	0,34
Başköy	35	35	16642,5	475,50	3693,5	105,53	22,19	0,80
Başköy-2	20	20	1660,5	83,03	184,5	9,23	11,11	0,04
Bostanbükü	34	34	11665,5	343,10	4018,5	118,19	34,45	0,87
Bostanbükü-2	41	41	2876,5	70,16	359,0	8,76	12,48	0,08
Bulak	226	217	80112,5	369,18	28170,0	124,65	35,16	6,10
Bulak-2	39	39	2601,5	66,71	289,5	7,42	11,13	0,06
Bürnük	93	92	60442,0	656,98	14973,5	161,01	24,77	3,24
Çerçen	47	46	33554,0	729,43	8103,5	172,41	24,15	1,76
Çıraklar	43	43	21307,5	495,52	5345,0	124,30	25,09	1,16
Ç. Süflâ	44	44	18183,5	413,26	6379,5	144,99	35,08	1,38
Ç. Süflâ-2	2	2	85,5	42,75	9,5	4,75	11,11	0,0021
Ç. Ulvi	17	17	8073,0	474,88	1882,5	110,74	23,32	0,41
Ç. Ulvi-2	8	8	472,5	59,06	52,5	6,56	11,11	0,01
Çomakviran	11	11	5494,0	499,45	1389,5	126,32	25,29	0,30
Çomakviran-2	4	4	351,0	87,75	39,0	9,75	11,11	0,01
Dane-i Süflâ	39	39	18116,5	464,53	6753,0	173,15	37,28	1,46
Dane-i Ulvî	28	28	12014,5	429,09	4447,0	158,82	37,01	0,96
Değirmencik	33	33	14133,0	428,27	3943,0	119,48	27,90	0,85
Değirmencik-2	7	7	925,5	132,21	92,0	13,14	9,94	0,02
Gayza	39	39	16466,0	422,21	3680,0	94,36	22,35	0,80
Ilbarıt	54	54	28417,0	526,24	8307,5	153,84	29,23	1,80
Kadıbükü	41	41	32135,5	783,79	8942,0	218,10	27,83	1,94
Kadıbükü-2	20	20	1332,0	66,60	148,0	7,40	11,11	0,03
Kapullu	112	110	42421,5	385,65	14357,0	128,19	33,84	3,11
Kapullu-2	75	75	6430,5	85,74	702,5	9,37	10,92	0,15
Karapınar	22	22	12528,5	569,48	2873,5	130,61	22,94	0,62
Karapınar-2	4	3	135,0	45,00	15,0	3,75	11,11	0,0033
Karıt	55	54	23738,0	439,59	8587,5	156,14	36,18	1,86
Keten	9	9	4156,5	461,83	726,0	80,67	17,47	0,16
Keten-2	7	7	268,5	38,36	28,5	4,07	10,61	0,01
Kılavuzlar	59	58	31106,5	536,32	10384,0	176,00	33,38	2,25
Kılavuzlar-2	4	4	315,0	78,75	35,0	8,75	11,11	0,01
K. Ulvî	59	59	40169,5	680,84	11188,0	189,63	27,85	2,42
K. Süflâ	38	38	18764,0	493,79	7246,0	190,68	38,62	1,57
K. Süflâ-2	1	1	13,5	13,50	1,5	1,50	11,11	0,0003
Kırpe	42	42	19399,0	461,88	5641,5	134,32	29,08	1,22
Kırpe-2	15	15	598,5	39,90	66,5	4,43	11,11	0,01
Konarı	170	169	117267,5	693,89	29571,5	173,95	25,22	6,41
Kozciğaz	7	7	2866,5	409,50	525,5	75,07	18,33	0,11
Kozciğaz-2	6	6	175,5	29,25	19,5	3,25	11,11	0,0042
Kuzyaka	109	109	56250,0	516,06	16608,0	152,37	29,53	3,60
Kuzyaka-2	48	48	3163,5	65,91	352,5	7,34	11,14	0,08
Melisa	28	28	15295,0	546,25	4657,5	166,34	30,45	1,01
Melisa-2	38	38	3592,5	94,54	404,0	10,63	11,25	0,09
Moğol	21	20	8731,0	436,55	2335,0	111,19	26,74	0,51
Moğol-2	6	6	1716,5	286,08	183,5	30,58	10,69	0,04
M. Yazı	221	220	82759,0	376,18	28917,0	130,85	34,94	6,27
M. Yazı-2	24	24	1610,5	67,10	142,5	5,94	8,85	0,03
Oğulviran	32	32	19579,0	611,84	5292,5	165,39	27,03	1,15
Oğulviran-2	5	5	445,5	89,10	49,5	9,90	11,11	0,01
Pelitviran	24	24	11549,0	481,21	3942,0	164,25	34,13	0,85
Pelitviran-2	11	11	364,5	33,14	41,5	3,77	11,39	0,01
Sakaralan	16	16	6601,0	412,56	2045,0	127,81	30,98	0,44
Sakaralan-2	8	8	402,0	50,25	44,0	5,50	10,95	0,01
Sarıyan	19	19	10690,5	562,66	3186,0	167,68	29,80	0,69
Sırçalı	24	24	13406,5	558,60	4324,5	180,19	32,26	0,94
Sırçalı-2	1	1	126,0	126,00	14,0	14,00	11,11	0,0030
Sorguncuk	10	10	4049,0	404,90	887,5	88,75	21,92	0,19
Sorguncuk-2	8	8	597,0	74,63	97,5	12,19	16,33	0,02
Susuduk	5	4	1383,5	345,88	464,5	92,90	33,57	0,10
Tokathı	31	31	12556,5	405,05	2852,5	92,02	22,72	0,62
Tokathı-2	100	100	6012,5	60,13	667,5	6,68	11,10	0,14
Yacı	16	15	7955,5	530,37	2342,0	146,38	29,44	0,51
Z. Yazı	195	194	81054,5	417,81	25609,0	131,33	31,59	5,55
Köy Toplam	2873	2851	1177518,0	413,02	345247,5	120,17	29,32	74,82
Genel Toplam	4483	4382	1637321,5	373,65	461461,0	102,94	28,18	100,00

Yukarıda yer alan tabloda, Safranbolu'daki toplam gelir ve toplam vergi değerleri oranlanarak vergi-gelir ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; verginin gelirdeki payı mahallelerde %25,27 köylerde %29,32 kazanın genelinde ise %28,18'dir. Verginin gelirdeki payın en yüksek olduğu yerleşim birimlerine bakıldığında bunların %36,38 oranla Zimmiyan-i Kiran mahallesi ve %38,62 oranla Kızılcaviran-1 Süflâ köyü olduğu görülecektir. Bu köyün dışında ikamet ettiği halde burada arazisi olan kişilerin vergilerinin gelirdeki payları ise %11,11'dir. Verginin gelirdeki payın en düşük olduğu yerleşim birimleri %11,73 oranla Hacıdurmuş mahallesi ve %20,01 oranla Bağlarbaşı köyüdür.

Neticede Safranbolu kazasında 1.637.321,5 kuruşluk gelirin 461.461,0 kuruşu yani gelirin %28,18'i vergiye verilmektedir ki bu miktar oldukça yüksektir. Nitekim Safranbolu'dan tahsil edilen vergilerin diğer kazalara oranla yüksek olduğu yetkililer tarafından da görülmüş ve üst merciiilerden vergi indirimi talep edilmiştir¹³⁰⁶. Nihayetinde 1847 yılında vergi iyileştirme çalışmaları kapsamına Safranbolu kazasının bağlı olduğu Viranşehir sancağı da dâhil edilmiş ve sancak genelinde toplam vergide %20 indirimine gidilmiştir¹³⁰⁷.

3.7. Para, Narh ve Fiyatlar

Ekonomik gücün sembolü olan para, piyasada mal ve hizmetlere mübadele değeri kazandıran en yaygın araçlardan biridir. Fiyatlar ise bu mal ve hizmetler değerinin para cinsinden ifadesi olup aynı zamanda paranın değerini mal cinsinden göstermektedir¹³⁰⁸. Neticede devletin kullanmış olduğu para ve uyguladığı piyasa fiyatlandırmaları, sahip olunan ekonomik gücün yansıması olarak, bir şehrin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan önemli konular arasında gösterilebilir.

Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin incelenen dönem içerisinde izlediği para politikası ve kullanmış olduğu paralara genel olarak temas edildikten sonra Safranbolu'daki piyasa fiyatlandırmaları, başta şer'iyye sicilleri ile temettuat defterleri olmak üzere elde edilen diğer veriler doğrultusunda açıklanmaya çalışılacaktır.

¹³⁰⁶ Hakan Türkkan "Osmanlı Taşrasında Memur Suçları (XIX. ve XX. Yüzyıl Safranbolu Örneği)", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 53, Sayı 1, (Mart 2020): 46.

¹³⁰⁷ Devletin 1844-1845 temettuat sayımları neticesinde vergi indirimine gittiği sancaklardan olan Viranşehir sancağında yapılan vergi indirimi hakkında kapsamlı bilgi için bk., Ayla Efe, "1845 Temettuat Sayım Sonuçları Ne Oldu?", *History Studies International Journal of History*, Cilt 8, Sayı 1 (Mart 2016): 24.

¹³⁰⁸ Oğuz Bal, "Osmanlı Para Sisteminin Teoratik Temelleri" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 49.

3.7.1. Para

Sözlükte “parça, gümüş parçası” anlamındaki Farsçada pâreden gelen bir kelime olan para, genellikle ödeme araçlarını ifade etmektedir¹³⁰⁹. Bir toplumun değer ölçüsü, mübadele aracı ve değer taşıyıcısı olmak üzere üç işleve sahip olan paranın¹³¹⁰, iktisadî hayatın en önemli unsuru olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Bütün geleneksel ekonomilerde olduğu gibi Osmanlı ekonomisi de madeni para sistemine dayanmaktaydı. Bu sistemin esası madeni paranın (altın ve gümüşün) eşya olarak, kullanım amacıyla değil, mübadele amacıyla talep edilmesiydi¹³¹¹. Bunun da gayesi para arzının mübadele ihtiyacına cevap verecek seviyede olmasıdır. Neticede benimsenen klasik para sistemi, istikrarlı bir para rejimi meydana getirmiş ve 1326-1760 yılları arasındaki 414 yılda Osmanlı hesap parası olan akçenin toplam değer kaybının geometrik ortalaması %0,2 olmuştur. Bu da çeşitli dönemlerde fiyat artışları olmasına rağmen enflasyonsuz bir ekonomi meydana getirmiştir¹³¹².

17. ve 18. yüzyıllarda temel özelliklerini koruyabilen Osmanlı Devleti¹³¹³, hesap parası olarak kullandığı akçe ile birlikte 18. yüzyılın ortalarında pâre (para), 19. yüzyılda ise kuruşu para birimi olarak benimsemiştir¹³¹⁴. 3 akçe = 1 para, 40 para = 1 kuruş = 120 akçe üzerinden işlem gören gümüş paraların¹³¹⁵ yanı sıra yerli ve yabancı menşeli altın ve gümüş paralar da piyasada bulunmaktaydı¹³¹⁶.

Osmanlıda 1808-1839 yılları arasında çeşitli ayar ve vezinlerde olmak üzere 47 çeşit gümüş para ve çeşitli adlarla basılan altın paralar vardı¹³¹⁷. 1835 yılında piyasadaki paraların isim ve değerleri şu şekildedir.

¹³⁰⁹ Ali Akyıldız, “Para”, *DİA*, Cilt 34, (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 163.

¹³¹⁰ Ömer Açıkgöz, “Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12 (2010): 378.

¹³¹¹ Ahmet Tabakoğlu, “Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*, Cilt 14, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 403.

¹³¹² Ahmet Tabakoğlu, “Osmanlı İktisadî Yapısının Ana Hatları”, *Osmanlı*, Cilt 3, ed., Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 24.

¹³¹³ Şevket Pamuk, “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”, *Türkler*, Cilt 14, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 425.

¹³¹⁴ Tabakoğlu, “Osmanlı İktisadî Yapısının Ana Hatları”, 24-26.

¹³¹⁵ M. Zahit Yıldırım, “Karahisâr Sâhib Sancağı'nın İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1720-1750)”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003), 326; Abdulkadir Atar, “XVIII. Asır Fetva Mecmuaları Işığında Osmanlı'da Tedavül Aracı Olarak Kullanılan Paralar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1 (2017): 67.

¹³¹⁶ Mustafa Öztürk, “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Orta Anadolu'da Fiyatlar”, *X. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara: TTK Basımevi, 1993), 1822.

¹³¹⁷ Açıkgöz, “Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme”, 376.

Tablo 74. 1835 Yılı Osmanlı Piyasasında Bulunan Para ve Değerleri¹³¹⁸

Paranın Adı	Birim ve Değeri
Ağır Mısır Parası	Dirhemi 28 para
Atik Adli Altını ¹³¹⁹	Adedi 17 kuruş
Atik Cihâdiye	Dirhemi 1 kuruş 45 para
Atik, Çivîd, Yüzlük, İkîlik, Tek Kuruş, Yarmlık, Çarhlı İkîlik, Altmışlık ile Ağır İstanbul Parası	Dirhemi 1 kuruş 50 para
Atik/Külçe vesair Evâni Sim	Dirhemi 2 kuruş 2 para
Atik Sultan Mehmed Altını	Dirhemi 37,5 kuruş
Atik Rum Altını	Dirhemi 59 kuruş
Avâni Altını	Dirhemi 41 kuruş
Bir Dirhem On İki Kırat Kırar/ İspanca Riyali Çariği	Adedi 4 kuruş 10 para
Çarık ve Rakamlı Sikkeler	Dirhemi 1 kuruş 19 para
Çivîd Adli Altını	Adedi 15 kuruş 10 para
Çivîdi	Dirhemi 49 kuruş
Direkli Riyâl	Adedi 20 kuruş
Dirhemi Yedi Kırat Portekiz Altını	Dirhemi 37,5 kuruş
Ecnâs Mısır Altını ve Barbut	Dirhemi 28 kuruş
Fındık ve İstanbul Tam ve Rub'iyeti	Dirhemi 33 kuruş
Fransız Riyali	Adedi 18 kuruş 10 para
Hayriye Altını	Adedi 20 kuruş 10 para
İki Buçuk Dirhem On İki Kırat Urumci Altını	Dirhemi 37,5 kuruş
İspanya Altını ¹³²⁰	Dirhemi 36,5 kuruş
Koşlusu	Adedi 19,5 kuruş
Macar Altını	Dirhemi 44,5 kuruş
Mora Riyali	Adedi 17 kuruş
Rub'iyesi	Dirhemi 30,5 kuruş
Safrîn Altını	Dirhemi 37,5 kuruş
Sekiz Dirhem On İki Kırat Arslanlı ve Avariz Riyali	Adedi 19,5 kuruş
Sikkeler	Dirhemi 1 kuruş 19 para
Sultan Mustafa Altını	Dirhemi 37,5 kuruş
Yedi ve Altı Dirhem Sekiz Kırat Kapuş Yahu Manûd Saçlı Sikkeler	Adedi 14 kuruş 25 para
Yıldız Altını	Dirhemi 44,5 kuruş
Yirmi Dört Ayar Hâlis Kum Altını	Dirhemi 41 kuruş
Yüz Ayarında Sırma Köşlü/Külçe vesair Evâni Sim	Dirhemi 2,5 kuruş 25 para

Osmanlı, para basımından bir gelir elde etme aracı olarak, “tashih-i sikke, “tecdid-i sikke” ve “darp ücreti” olmak üzere üç farklı şekilde fayda sağlamıştır. Merkezileşme eğilimlerinin ağırlık kazandığı, devletin mali krize girdiği veya savaşların kamu gelirleriyle finanse edilemediği durumlarda sık sık başvurduğu yöntem; tağşiş yani paranın bileşimini değiştirmek ve fiziki boyutlarını küçültmek olmuştur¹³²¹.

Genel olarak kıymetli maden darlığı çeken devletlerin uyguladığı tağşiş¹³²², Osmanlıda ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla uygulanmıştır. Nitekim 1760'ların sonunda başlayan savaşlarla parasal istikrarı bozulan Osmanlıda tarihinin en şiddetli tağşişler dönemi 1768-1833 yılları arasında yaşanmıştır¹³²³. Osmanlıda tağşiş

¹³¹⁸ Ulusoy, “2119 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 71-72.

¹³¹⁹ Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 477.

¹³²⁰ Soytürk, “2118 Numaralı Safranbolu Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, 477.

¹³²¹ Hüseyin Şen, “Bir Parasal İstikrarsızlık Örneği: Osmanlı Devleti'nde Paranın Tağşişi”, *Active: Bankacılık ve Finans Dergisi* (Kasım-Aralık 2003): 3.

¹³²² Hüseyin Kaleli, Osmanlı Madeni para Rejiminde Enflasyona Yol Açması Bakımından Tağşişler ve Sebepleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2002): 191.

¹³²³ Kıvanç Karaman, Şevket Pamuk, “Osmanlı Devleti ve Avrupa Devletlerinde Tağşişler ve Nedenleri (1326-1844)”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı 43 (Nisan 2016): 249; Savaşların neden olduğu para talebini karşılamak ve merkezi devleti güçlendirmek için 1808-1830 yılları arasında Osmanlı altınında 35, gümüş kuruşta ise 37 defa tağşiş

uygulaması, eldeki eski altın, gümüş paraların görevliler aracılığıyla piyasadan belirlenen fiyatlar karşılığında satın alınarak darhanelere gönderilmesiyle gerçekleşmekteydi. Hatta altın ve gümüşlerin toplatılması hususunda ulü'l-emre itaatın gerektiği hakkında fetva alınır ve bu kararları uygulamayanların şiddetle cezalandırılacakları emirnamelerde belirtilerek ve ahaliye duyurulması istenirdi¹³²⁴.

Altın, gümüş ve bakır paraların belli ayar, ağırlık ve şekilde basıldığı yer olan darphâneler, başta İstanbul, Edirne, Bursa, Tire, Amasya, Ayasluğ ve Sirez olmak üzere¹³²⁵ ülke topraklarının birçok yerinde bulunmaktaydı¹³²⁶.

Eski altın, gümüş ve diğer paralar, darphâne-i âmire¹³²⁷ adına bölge görevlisi tarafından satın alınarak, darphâne-i âmire tarafından görevlendirilen kişilere teslim edilirdi. Nitekim 29 Ramazan 1250/29 Ocak 1835 tarihinde merkezden Safranbolu'ya gönderilen emirname ile eski cins altın vesair altın ve gümüşün tespit edilen fiyatlar üzerinden satın alınarak darphâne-i amireye teslim edilmesi istenmiştir¹³²⁸.

Bölgedeki tedavülde olan altın, gümüş ve diğer para çeşitlerini devlet adına belirtilen fiyatlar üzerinden satın alarak, darbhane-i amire nazırının görevlendirdiği kişilere teslim etme görevi, 29 Ramazan 1250/29 Ocak 1835 tarihinde Kostantin'e¹³²⁹, 25 Ramazan 1257/10 Kasım 1841 tarihinde Davidoğlu Ohan adlı zimmilere verilmiştir¹³³⁰.

Osmanlı para basımında Abdülmecid dönemi (1839-1861), dönüm noktası olmuştur. Kuruşu esas alan yeni para sistemi oluşturularak 100 kuruş 1 liraya, 40 para da 1 kuruşa eşitlendiği bu dönemde¹³³¹, (1256/1840) yılında tashih-i ayar (veya tashih-i sikke) kararının yayımlanmasından sonra Londra'dan getirilen makine ve uzmanlar ile sikke basımı, modern teknikle yapılmaya başlanmıştır¹³³², Yine bu dönemde paraya olan acil ihtiyaç yüzünden kalıplarının çıkarılması ve basılması beklenmeksizin el yazısı

yapılmıştır. Bk., Açıkgöz, "Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme", 376.

¹³²⁴ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 193-195.

¹³²⁵ Sabahaddin Zaim, "Yükselme Devrinde Osmanlı Devleti'nin İktisadî Durumu", *Osmanlı*, Cilt 3, ed., Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 40.

¹³²⁶ Halil Sahillioğlu, "Darphâne", *DİA*, Cilt 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 501.

¹³²⁷ Darphâne-i Amire, Osmanlı Devleti'nin merkezi darphanesidir. Bk., Ömerül Faruk Bölükbaşı, "Darphâne-i Amire", *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, Cilt 6, ed., Coşkun Yılmaz (İstanbul: İSAM, 2015), 271.

¹³²⁸ Ulusoy, "2119 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu", 72-73.

¹³²⁹ Ulusoy, "2119 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu", 73.

¹³³⁰ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 67

¹³³¹ Oğuz Tekin, "Sikke", *DİA*, Cilt 37 (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 213.

¹³³² Oğuz Tekin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", *Osmanlı*, Cilt 3, ed., Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 175.

olarak kâimeler çıkarılmıştır(1840). %12,5 faiz getirisi olan bu kâğıt paraların (el yazısı olmalarından ötürü) sahteleri yapılmaya başlanınca 1841 yılbaşından itibaren iki yıl içinde el yazısı kaimeler, matbularıyla değiştirilmiş, taklit edilmemeleri için 1844 ve 1847 yıllarında farklı şekillerde yeniden basılmıştır¹³³³.

Devlet, mağşuş, kırkık para ve züyuf akça gibi adlarla piyasaya çıkan ve tedavüldeki sağlam paraların yerini alan sahte paraların ayıklanarak istikrarın sağlanması ve sahteciliğin önlenmesi için sikkelere ayar verilmesi konusunda¹³³⁴ büyük çaba göstermiştir. Bu amaçla ülkenin dört bir tarafına fermanlar göndererek tedavüldeki tüm yerli ve yabancı sikke ve altın paraların devlet tarafından tespit edilen değerde alınıp verilmesini¹³³⁵, piyasadaki sahte, eksik ayardaki altınlar üzerindeki sahtekârlıkların önlenmesini istemiştir¹³³⁶. Nitekim Safranbolu'ya gönderilen fermanların birinde piyasada fazla miktarda sahte altının tespit edilmesinden ötürü Adlî altının taklit edilemeyecek derecede yeniden düzenlenerek kullanıma sunulduğu, piyasada sahte altın tedavülüne izin verilmemesi için gayret sarfedilmesi gerektiği belirtilmiştir¹³³⁷.

İncelenen dönem içerisinde Safranbolu'daki şahısların ellerinde bulunan altın ve gümüş paraların tespiti açısından önemli veri kaynaklarından olan tereke kayıtlarına göre Safranbolu'da bulunan bazı para çeşitlerinin adları ve değerlerini¹³³⁸ şu şekilde göstermek mümkündür.

Tablo 75. Safranbolu'da Bulunan Para Çeşitleri ve Değerleri¹³³⁹

Paranın Adı	Değeri
Rub'ıye	3 kuruş
Mısır Bütünü	7 kuruş
İslâmbol Bütünü	8 kuruş
İslâmbol Nıfsiyesi	6 kuruş
Nıfs Mahmudiye	12,5 kuruş
Fındık Altını	11 kuruş
Fındık	8,5 kuruş
Kesik Mısır Nıfsiyesi	2 kuruş
Kesik Mahbûb	5 kuruş
Macar	8,5 kuruş
Beyaz Akçe	16,5 kuruş
Sultan Mustafa Altını Bütünü	33 kuruş

¹³³³ Ali Akyıldız, "Kâime", *DİA*, Cilt 24 (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 213.

¹³³⁴ Yıldırım, "Karahisâr Sâhib Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1720-1750)", 321.

¹³³⁵ SŞSC.d., 2117, 8a, (15 Recep 1240/5 Mart 1825).

¹³³⁶ SŞSC.d., 2117, 11a-19; SŞSC.d., 2121, 48a; SŞSC.d., 2122, 50a-70; SŞSC.d., 2125, 29b.

¹³³⁷ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 284.

¹³³⁸ Tereke kayıtlarında yer alan bu altın ve gümüş paraların değeri, kayıtlarda belirtilen miktara bölünerek elde edilmiştir. Örneğin; Safranbolu'nun Akseki mahallesi ahalisinden Hacı Ali kızı Havvva'nın tereke kaydında geçen altı rub'iyenin kıymeti 18 kuruş olarak belirtildiğinden bu paranın değeri 18:6=3 kuruş şeklinde tespit edilmiştir. Bk., Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 99.

¹³³⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 99-113; Atak, "2114 Numaralı Safranbolu Şer'iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi", 115; SŞSC.d., 2117, 70a, (29 zilkade sene 1259 -21 Aralık 1843); farklı kaynaklardan elde edilen tablo verilerinin, alfabetik olarak düzenlenmesi, kaynak sıralamasını bozacağından böyle bir sıralamayla gidilememiştir.

Atik Bir Buçuk Fındık Altını	67 kuruş
Sultan Mustafa Nisfiyesi Altını	16,5 kuruş
Sultan Selim Altını	28 kuruş
Sultan Selim Nisfiyesi	14 kuruş
Fındık Rub'iyesi	19 kuruş
'Arıza Altını	7 kuruş
Atik Sultan Mahmud Bütünü Altını	33 kuruş
Atik Mısır Bütünü Altını	26 kuruş
Atik Sultan Hamid Bütün Altını	28 kuruş
Nisfiye Altını	15 kuruş
Sultan Selim Bütünü	28 kuruş
Nisfiye Noksan	12,5 kuruş

3.7.2. Narh ve Fiyatlar

Devletlerin, siyasi ve askeri üstünlüklerini sürdürebilmeleri, mamur bir ülke ile refah seviyesi yüksek bir topluma sahip olabilmeleri, uyguladıkları iktisat politikalarıyla yakından alakalıdır. İktisadi faaliyetlerin işleyiş tarzı, iyi veya kötü sonuçları fiyatlara hemen yansıdığından fiyatlar da iktisadi hayatın en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir¹³⁴⁰.

Mübadelede verilen bir servetin karşılığı, alınan veya alınabilen servet ya da para miktarı olan fiyatlar¹³⁴¹, Osmanlı Devleti'nde çeşitli nedenlere bağlı olarak belirlenmiştir. Resmi para birimi olan gümüş sikkenin içindeki gümüş miktarının giderek azalması sonucunda mal değerinin zamanla çok yüksek oranlarda artması, sefer, savaş, iklim koşulları, kıtlık ve tabii afetler neticesinde kamu gelir-gider dengesinin bozulması gibi nedenler, devletin mal ve hizmet fiyatlarını yeniden tespit etmesine yol açan sebepler arasında gösterilebilir¹³⁴².

Devletin genel olarak resmi ve serbest fiyat olmak üzere iki türlü fiyatlandırma politikası izlediği söylemek mümkündür. Resmi fiyatlar, narhlarda belirtilen fiyatlar iken, serbest piyasa fiyatları ise müzayede, satış ve terekelerdeki fiyatlandırmalardır¹³⁴³.

Kamu yararı gereği, temel ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarına -onları oluşturan etkenlere dokunulmadan- doğrudan müdahale edilerek belirli sınırları aşmasının önlenmesi amacıyla resmi tavan fiyat belirlemesi olarak

¹³⁴⁰ Mustafa Öztürk, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili", *Belleten*, Cilt 55, Sayı 212 (Nisan 1991): 87.

¹³⁴¹ Öztürk, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili", 77.

¹³⁴² Murat Fidan, "Osmanlı Döneminde Kastamonu'da Fiyat Hareketliliği (M. 1703-1776-1777-1796)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13 (Haziran 2017): 155.

¹³⁴³ Mustafa Öztürk, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili", *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 1570.

anlamlandırılan narh¹³⁴⁴, kısaca bir mal veya hizmet için, ilgili resmi makamların tespit ettiği fiyat olarak ifade edilmektedir¹³⁴⁵.

Narh fiyatları çoğunlukla kadı, esnaf temsilcileri ve şehir ileri gelenlerinden oluşan bir mecliste tespit edildiği için karşılıklı rızaya dayanmaktaydı. Bu uygulama ile devlet hem kalitenin kontrol ve muhafazası hem de arz ve talep şartları göz önünde tutularak fiyatların kontrol ve belirlenmesini sağlamakta idi¹³⁴⁶. İncelenen dönem içerisinde Safranbolu şer’iyye sicillerinde yer alan narh fiyatlarını belirleyenler arasında yukarıda sayılan kişilere ilaveten mütesellim ve ulemanın bulunduğu da görülmekteydi¹³⁴⁷.

Fiyatların tespit edilmesinde üretici, esnaf ve tüketici gözönünde bulundurulur, bunların zarara uğramayacakları bir oranda fiyatlandırma yapılırdı. Ancak satıcı her zaman yüksek kâr amacı güdeceğinden, narhlar mümkün mertebe tüketicinin lehine olacak şekilde, düşük fiyatta belirlenirdi. Malın maliyeti tam olarak hesaplandıktan sonra %10 oranında esnafa kâr bırakılırken, iş güçlüğü fazla olan mallarda bu oran %20’ye çıkarılırdı. Kaliteli mal üreten ve satan esnafın, daha yüksek bir fiyat üzerinden satış yapmalarına müsaade edilirdi¹³⁴⁸.

Kuraklık, ulaşım zorlukları, savaş, abluka gibi sebeplerden dolayı üretimin azalması neticesinde arzda bir daralma olduğunda narh fiyatları yükseltilir, arzın genişlemesinde ise düşürülürdü. Akçenin değer kaybetmesi narh fiyatlarında topyekûn bir yükselmeye, değer kazanması ise topyekûn bir azalmaya yol açardı. Ancak bu yükselme veya düşme oranları her malda aynı oranda gerçekleşmezdi¹³⁴⁹. Safranbolu narh fiyat tablolarına bakıldığında incelenen dönem içerisinde narh fiyatlarında bariz bir yükselişin olmadığı görülecektir. Bu da fiyatların yükselişine neden olan koşulların Safranbolu’da gerçekleşmediği yorumuna imkân tanımaktadır.

¹³⁴⁴ Cengiz Kallek, “Narh”, *DİA*, Cilt 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 387.

¹³⁴⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, “Narh”, *DİA*, Cilt 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 390; Altuğ Murat Köktaş, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Piyasa Düzenlemeleri: 1500-1700 İstanbul Kadı Sicillerinde Narh uygulamaları”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3 (Nisan 2016): 229.

¹³⁴⁶ Said Öztürk, “Osmanlı Devleti’nde Tüketicinin Korunması”, *Türkler*, Cilt 10, Ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 1579.

¹³⁴⁷ SŞSC.d., 2115, 74a.

¹³⁴⁸ Temel Öztürk, “Osmanlılarda Narh Sistemi”, *Türkler*, Cilt 10, Ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 1603.

¹³⁴⁹ Ahmet Tabakoğlu, “Osmanlı Ekonomisinde Fiyat Denetimi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 43 (1987): 122.

Genellikle mevsimi geldiği zaman mallara narh konurdu. Bunun dışında zahire ve erzaka biri kış biri yaz olmak üzere ayrıca narh tespit edilirdi¹³⁵⁰. Et fiyatları ise kesim hayvanlarının çoğalma mevsimlerinde belirlenirdi¹³⁵¹. Safranbolu’da en fazla et narhı Ağustos ve Aralık aylarında verilmiştir¹³⁵².

Safranbolu narh fiyat tabloları incelendiğinde narhların, ağırlık birimi olarak dirhem ve kıyye, para birimi olarak ise akçe, kuruş ve para olarak tespit edildiği görülecektir. Bu da fiyatları anlamlandırmada bazı problemleri beraberinde getirmektedir. Ancak para birimlerinde 3 akçenin 1 parayı, 40 paranın 1 kuruşu, ağırlık birimlerinde ise 1 kıyyenin 400 dirhemi karşılığının bilinmesi halinde narh fiyatlarını değerlendirmede anlam karmaşasını ortadan kaldırmak mümkündür.

İncelenen dönem içerisinde Safranbolu şer’iyye sicillerinde yer alan narh kayıtlarına göre kazada toplam 79 ürüne narh verilmiş olup bunlar kendi içlerinde unlu mamüller, et ve türevleri, bakkal ürünleri ve diğer ürünler olmak üzere 4 farklı kategoriye ayrılarak tablolara aktarılmıştır. Buna göre ilk narh 1803, son narh ise 1844 yılında belirlenmiştir. En fazla narh verilen ürün, temel gıda maddesi olan ekmeğiken 41 yılda toplam 22 kez ekmeğin fiyatı belirlenmiştir. Bunu 15 kez narh verilen manda/sığır eti takip ederken 14 narhla keçi ve koyun eti ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Unlu mamullere verilen narh tablosu incelendiğinde ekmeğe verilen ilk narhın, 1803’te verildiği kıyyesinin ise 15 akçe (5 para) olarak belirlendiği görülecektir. Ekmeğe en son verilen narh 1844’te verilmiş olup tespit edilen fiyatı ise 16 paradır. Bu da ekmeğin 41 yılda sadece 3,2 kat arttığını göstermektedir ki bu zaman aralığında bu kadar artış oldukça doğal karşılanmalıdır.

¹³⁵⁰ Halil Sahillioğlu, “Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1525 Yılı Sonunda İstanbul’da Fiyatlar”, *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, Sayı 1 (1967): 37.

¹³⁵¹ Sahillioğlu, “Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1525 Yılı Sonunda İstanbul’da Fiyatlar”, 54.

¹³⁵² Bk., Safranbolu Et ve Türevlerine Verilen Narh Fiyatları tablosu.

Tablo 76. Safranbolu’da Unlu Mamüllere Verilen Narh Fiyatları

Tarih	Ekmek	Simit	Börek	Çörek
1217/ 1803 ¹³⁵³	1 kıyye 15 akçe			
10.L.1218/23Ock.1804 ¹³⁵⁴	1 kıyye 17 akçe			
1.Z.1218/13.Mar.1804 ¹³⁵⁵	1 kıyye 18 akçe			
6.C.1220/1. Eyl.1805 ¹³⁵⁶	45 dirhem 1 para	65 dirhem 1 para		
1222/1807-1808 ¹³⁵⁷	70 dirhem 1 para	55 dirhem 1 para		
27.Ra.1222/4.Haz.1807 ¹³⁵⁸	70 dirhem 1 para			
15.C.1222/20.Ağu.1807 ¹³⁵⁹	95 dirhem 1 para	30 dirhem 1 para	30 dirhem 1 para	90 dirhem 1 para
15.L.1222/16.Ara.1807 ¹³⁶⁰	95 dirhem 1 para	20 dirhem 1 para	30 dirhem 1 para	90 dirhem 1 para
3.C.1224/16.Tem.1809 ¹³⁶¹	1 kıyye 8 para			
15.B.1225/16.Ağu.1810 ¹³⁶²	1 kıyye 8 para			
25.M.1232/15.Ara.1816 ¹³⁶³	60 dirhem 1 para	40 dirhem 1 para		
1.Ş. 1234/26 May.1819 ¹³⁶⁴	1 kıyye 9 para			
21.Ş.1234/15 Haz.1819 ¹³⁶⁵	1 kıyye 9 para	45 dirhem 1 para ¹³⁶⁶		
2. Ra.1236/26 Ara.1820 ¹³⁶⁷	1 kıyye 9 para			
8.Z.1237/26.Ağu.1822 ¹³⁶⁸	6,5 para			
4.B.1238/17.Mar.1823 ¹³⁶⁹	1 kıyye 7 para			
7.R.1242/8 Kas. 1826 ¹³⁷⁰	8 para			
1.C.1255/22.Ağu.1839 ¹³⁷¹	100 dirhem 5 para	50 dirhem 4 para	25 dirhem 5 para	
10.L.1256/5.Ara.1840 ¹³⁷²	45 dirhemi 5 para	25 dirhemi 4 para	1 kıyyesi 96 para	
17.B. 1258/24Ağu.1842 ¹³⁷³	1 kıyye 12 para			
24.L.1258/28.Kas.1842 ¹³⁷⁴	1 kıyye 12 para	1 kıyye 18 para	1 kıyye 2 krş 5 para	
3.Ş.1260/18.Ağu.1844 ¹³⁷⁵	1 kıyye 16 para	1 kıyyesi 24 para	1 kıyyes 72 para	

Unlu mamül tablosuna bakıldığında 10 kez ile en fazla narh verilen ikinci unlu mamül olan simitin, 1805 yılında 65 dirhemi 1 para, 1844 yılında ise 1 kıyyesi 24 para olarak belirlendiği görülecektir. Bu da simit fiyatının 39 yılda yaklaşık olarak 4 kat arttığını göstermektedir. Börek fiyatı 37 yıllık zaman zarfında yaklaşık olarak 5,5 kat

¹³⁵³ SŞSC.d., 2113, 8b; Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 40.

¹³⁵⁴ SŞSC.d., 2113, 9a; Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 40.

¹³⁵⁵ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 43.

¹³⁵⁶ Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 112.

¹³⁵⁷ Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 35.

¹³⁵⁸ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 23.

¹³⁵⁹ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 39.

¹³⁶⁰ Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 48.

¹³⁶¹ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 154.

¹³⁶² Özçiçek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 87; Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 144.

¹³⁶³ SŞSC.d., 2115, 2a.

¹³⁶⁴ SŞSC.d., 2115, 91a.

¹³⁶⁵ SŞSC.d., 2115, 69b.

¹³⁶⁶ SŞSC.d., 2115, 74a.

¹³⁶⁷ SŞSC.d., 2115, 74b.

¹³⁶⁸ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*,156.

¹³⁶⁹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*,206.

¹³⁷⁰ SŞSC.d., 2115, 53a.

¹³⁷¹ SŞSC.d., 2121, 100a.

¹³⁷² SŞSC.d., 2121, 55a.

¹³⁷³ Arslan, “1251-1258 Yıllarına Ait 2124 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu”, 37.

¹³⁷⁴ SŞSC.d., 2121, 103a.

¹³⁷⁵ SŞSC.d., 2121, 16a.

artış göstermiştir. Çörek ise sadece 1807 yılında fiyatı iki kez belirlenmiş olup 4 aylık süre zarfında fiyatında artış görülmemiştir.

Et ve türevleri tablosuna bakıldığında en fazla narh verilen ürün manda/sığır eti olup 39 yılda 4,6, keçi ve koyun eti ve kelle paça 4, ciğer 5 kat arttığı görülmektedir. Kuyruk yağı fiyatı ise 37 yılda 4,58, iç yağı 19 yılda 1,56 kat artmıştır.

Tablo 77. Safranbolu’da Et ve Türevlerine Verilen Narh Fiyatları

Tarih	Keçi/ Koyun Eti	Manda/ Sığır Eti	Ciğer	Kelle/ Paça	Pastırma	İç Yağı	Kuyruk Yağı
3.Ca.1220/30.Tem1805 ¹³⁷⁶	1 ky 8 para	1 ky 6 para	4 para	3 para			
8.Ca.1222/14.Tem1807 ¹³⁷⁷	1 ky 8 para	1 ky 6 para	5 para	3 para		1 ky 32 pr	1 ky 24 pr
15.L.1222/16.Ara. 1807 ¹³⁷⁸	1 ky 10 pr	1 ky 8 para					
7.Za.1222/6.Ock.1808 ¹³⁷⁹	1 ky 10 pr	1 ky 7 para	6 para	4 para		1 ky 32 pr	1 ky 24 pr
25.M.1232/15.Ara.1816 ¹³⁸⁰	1 ky 14 pr	1 ky 12 pr				1 ky 50 pr	1 ky 48 pr
21.Ş.1234/15 Haz.1819 ¹³⁸¹	1 ky 18 pr	1 ky 14 pr					
1234/1819 ¹³⁸²	Alâ sığır eti	1 ky 12 para,	edna sığır eti	1 ky 9 para	1 ky 44 pr		
2. Ra.1236/26 Ara.1820 ¹³⁸³	1 ky 18 pr	1 ky 12 pr					
8.Z.1237/26.Ağu.1822 ¹³⁸⁴	1 ky 16 pr	1 ky 10 pr					
7.R.1242/8 Kas. 1826 ¹³⁸⁵	1 ky 16 pr	1 ky 12 pr				1 ky 50 pr	
1.C.1255/22.Ağu.1839 ¹³⁸⁶	1 ky 32 pr	1 ky 24 pr					1ky100 pr
10.L.1256/5.Ara.1840 ¹³⁸⁷	1 ky 1 krş	1 ky 24 pr					
17.B. 1258/24Ağu.1842 ¹³⁸⁸	1 ky 36 pr	1 ky 26 pr					
24.L.1258/28.Kas.1842 ¹³⁸⁹	1 ky 1 krş	1 ky 26 pr					
3.Ş.1260/18.Ağu.1844	1 ky 36 pr	1 ky 28 pr	20 para	12 para			1 kıyye 2 krş 30 pr
3.Ş.1260/18.Ağu.1844 ¹³⁹⁰	Kemiksiz kebablık et 1 kıyye 80 para, Kebap püryân 1 kıyye 60 para						

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine oranla daha fazla yapıldığı Safranbolu’da keçi ve koyun etinin manda/sığır etinden daha pahalı olması piyasada daha fazla bulunan ürün fiyatının daha yüksek olduğu yorumuna imkân tanımaktadır. Bu da ürünlere narh koyulma mantığını göstermesi bakımından önemlidir. Neticede bir ürün piyasada daha fazla bulunduğu için talep de ona göre fazla oluyorsa

¹³⁷⁶ Özççek, “2113 Nolu Safranbolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/ M. 1803-1807)”, 112.

¹³⁷⁷ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 38-39; Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 48.

¹³⁷⁸ Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 48.

¹³⁷⁹ Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2017), 49; Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 40.

¹³⁸⁰ SŞSC.d., 2115, 2a.

¹³⁸¹ SŞSC.d., 2115, 69b.

¹³⁸² SŞSC.d., 2115, 74a.

¹³⁸³ SŞSC.d., 2115, 74b.

¹³⁸⁴ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*,156.

¹³⁸⁵ SŞSC.d., 2115, 53a.

¹³⁸⁶ SŞSC. d., 2121, 100a.

¹³⁸⁷ SŞSC. d., 2121, 55a.

¹³⁸⁸ Arslan, “1251-1258 Yıllarına Ait 2124 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu”, 37.

¹³⁸⁹ SŞSC. d., 2121, 103a.

¹³⁹⁰ SŞSC.d., 2121, 16a.

ürünün fiyatı diğerlerine nazaran daha yüksek tutularak piyasa dengesinin korunması amaçlanmış olmalıdır.

İncelenen dönem içerisinde narh verilen ürün gruplamasında üçüncü sırada yer alan bakkal ürünlerinde en fazla narh verilen ürün sıralamasında ilk sırada 6 kez fiyat belirlemesi ile tahin helvası yer almaktadır. İlk narh tarihi 1819 olan tahin helvasının tespit edilen fiyatı kıyyesi 80 para iken 25 yıl sonra 2 kat artışla 4 kuruş olarak belirlenmiştir.

Tablo 78. Safranbolu’da Narh Verilen Bakkal Ürünleri ve Fiyatları

Ürün Adı	1807 Yılı ¹³⁹¹	1808 Yılı ¹³⁹²	1816 Yılı ¹³⁹³	1819 Yılı ¹³⁹⁴	1821 Yılı ¹³⁹⁵	1826 Yılı ¹³⁹⁶	1840 Yılı ¹³⁹⁷	1842 Yılı ¹³⁹⁸	1844 Yılı ¹³⁹⁹
Mum/ Kıyyesi	38 para	48 para					4,5 krş	4,5 krş	4krş10pr
Mum yağı ¹⁴⁰⁰ Kıyyesi			66 para	76 para		64 para		3krş30pr	3,5 krş
Sade yağ/Kıyyesi			68 para					4,5 krş	
Zeytinyağı/Kıyyesi						76 para			
Bal (Asel) Kıyyesi			76 para						
Cevizlihelva ¹⁴⁰¹ Kıyyesi				48 para	52 para		96 para	2,5 krş	2 kuruş
Tahin helvası/Kıyyesi				80 para	80 para	4 kuruş	4 kuruş	4,5 krş	4 kuruş
Boza kâsesi							2 para		8 para
Pirinç/Nohut ¹⁴⁰² Kıyyesi			2 para	2 para					
Pirinç/Kıyyesi								1,5 krş	
Tuz ve kil/Kıyyesi			1 para	1 para					
Yaş meyve/Kıyyesi				2 para					

Bakkal ürünleri içerisinde en fazla narh verilen ürün sıralamasında ikinci sırada 5 kez ile cevizli helva ile mum yer almaktadır. Cevizli helva 25 yılda 1,6, mum ise 37 yılda 4,47 kat artış göstermiştir. İncelenen dönem dikkate alındığında en az ekmek kadar öneme haiz olan mumun fiyatında bu kadar artışın tabii olduğu takdir edilecektir.

İncelenen dönem içerisinde narh verilen ürün kategorisinde yer alan en son tabloda ise demirci, nalbant, pembeci (pamukçu), duhancı (tütüncü), esvapçı/esbapçı (elbiseci) ve çömlekçi esnafının sattığı ürünler yer almaktadır.

¹³⁹¹ Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 38-39; Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 48.

¹³⁹² Karakaya, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”, 49; Atak, “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”, 40.

¹³⁹³ SŞSC.d., 2115, 2a.

¹³⁹⁴ SŞSC.d., 2115, 74a.

¹³⁹⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*, 94.

¹³⁹⁶ SŞSC.d., 2115, 53a.

¹³⁹⁷ SŞSC.d., 2121, 55a.

¹³⁹⁸ SŞSC.d., 2121, 103a.

¹³⁹⁹ SŞSC.d., 2121, 16a.

¹⁴⁰⁰ Şer’iyye sicillerinde şem’ revgan, rugan-ı şem’ şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁰¹ Şer’iyye sicilinde 1819 yılında Kozlu Helva olarak yazılmış. Bk., SŞSC.d., 2115, 74a.

¹⁴⁰² 1816 yılında nohut, 1819 yılında leblebi yazılmış. Bk., SŞSC.d., 2115, 2a-74a.

Tablo 79. Safranbolu’da Narh Verilen Diğer Ürün ve Fiyatlar

Ürün Adı	1819 Yılı ¹⁴⁰³	1820 Yılı ¹⁴⁰⁴	1826 Yılı ¹⁴⁰⁵	1840 Yılı ¹⁴⁰⁶	1845 Yılı ¹⁴⁰⁷
Demir					Kıyyesi 60 para
Çivi ¹⁴⁰⁸				Kıyyesi 4 kuruş	
Büyük Çivi					Kıyyesi 3 kuruş
Ufak Çivi	100 adet 45 para		100 adet 60 para	Kıyyesi 5krş10p	100 adet 60 para
İkisi Birlik Çivi	100 adet 55 para		100 adet 70 para	Kıyyesi 5 kuruş	100 adet 80 para
Kın Çivisi	75 para				
Ok Çivisi			Kıyyesi 100para		
Şiş Mıhı	100 adet 30 para		100 adet 40 para	Kıyyesi 6 kuruş	100 adet 40 para
At Nalı				6 kuruş	210 para
Kayar/Çengelli Nal Herbir Ayağa				25 para	25 para
Camış Nalı					210 para
Kayar/Çengelli Nal					25 para
Yeni Katır Nalı				5 kuruş	180 para
Kayar/Çengelli Nal				20 para	20 para
Yeni Merkep Nalı				4 kuruş	
Üç Delikli Merkep Nalı					100 para
Çengelli Nal Üç Delikli				15 para	12 para
İki Delikli Merkep Nalı				2,5 kuruş	80 para
Çengelli Nal Herbir Ayağa				10 para	10 para
Manda Nalı				6 kuruş	
Karasığır Öküzü Nalı				4,5 kuruş	
At Nalı			120 para		
Büyük At Nalı	104 para				
Orta Ayak At Nalı	84 para				
Büyük Katır Nalı	74 para		80 para		
Küçük Katır Nalı			60 para		
Küçük Katır/Büyük Merkep Nalı	52 para				
Büyük Merkep Nalı			60 para		
Küçük Merkep Nalı	28 para		40 para		
Küçük-Büyük Katır Nalı		80,5 para			
Yerli Nal Küçük-Büyük		90 para			
Küçük-Büyük At Nalı		100 para			
Pamuk				Kıyyesi 7 kuruş 25 para	
Duhan (Tütün)		96 para			
Âlâ Duhanı	86 para		Kıyyesi 96 para		224 para
Evsat Duhanı	72 para		Kıyyesi 64 para		184 para
Edna Duhanı			Kıyyesi 48 para		140 para
Terziye verilen Erkek Osmanlı Entarisi		4 kuruş			
Kadın Entarisi		2,5 kuruş			
Kısa Entari		2 kuruş			
Libade		1,5 kuruş			
Ekmek Küpü İçi Sırlı					Adet 120 para
On Vukiyyelik İçi Sırlı Bal Küpü					Adet 50 para
Sekiz Vukiyyelik İçi Sırlı Reçel Küpü					Adet 50 para
Altı Vukiyyelik İçi Sırlı Sirke Küpü					Adet 40 para
Yirmi Vukiyyelik Sirke Küpü					Adet 120 para
Kırk Vukiyyelik Sirke Küpü					Adet 200 para
İki Vukiyyelik İçi Sırlı Bal Küpü					Adet 25 para
Altıyüz Adet Alacak Pir Ziftsiz Sade Küp					Adet 25 para

¹⁴⁰³ SŞSC.d., 2115, 74a.

¹⁴⁰⁴ SŞSC.d., 2115, 74b.

¹⁴⁰⁵ SŞSC.d., 2115, 53a.

¹⁴⁰⁶ SŞSC.d., 2122, 55a.

¹⁴⁰⁷ SŞSC.d., 2126, 16a-b.

¹⁴⁰⁸ Çivi kaynaklarda “ekser” olarak geçmektedir.

Küçük boyu					Adet 8 para
İçi Dışı Sırlı Testi					Adet 90 para
İçi Sırlı Küçük Maşraba					Adet 5 para
Yarım Vukiyyelik İçi Sırlı Su Tası					Adet 10 para
Bir Vukiyyelik Beyaz Sırlı Zeytinyağı Testisi					Adet 15 para

Narh verilen diğer ürünler adındaki bu tabloya bakıldığında en fazla narh verilen ürünlerin demirci ürünleri olduğu görülecektir. Bu ürünler ise ufak, ikisi birlik çivi ve şiş mihıdır. 25 yıllık zaman diliminde ufak çivi 1,33, ikisi birlik 1,45, şiş mihı ise 1,33 kat artış göstermiştir ki bu da oldukça doğal bir artış olarak karşılanmalıdır.

Devletin narh sisteminin yanı sıra benimsediği ikinci fiyatlandırma politikası serbest piyasa fiyatlandırmalarıdır. İki kişinin anlaşarak taşınır veya taşınmaz bazı malların alış-verişinde oluşan fiyatlara serbest piyasa fiyatı denilmektedir. Bu fiyatların belirlenmesinde gayrimenkulün konumu (merkez ya da taşrada, işlek veya ara sokaklarda olması vs.), özellikleri (taşınmaz mallarda kullanılmışlık düzeyi, büyüklüğü, işlevselliği vs. canlı hayvanlarda gücü ve verimliliği vs.) önemli kriterler arasında yer almaktadır¹⁴⁰⁹.

İncelenen dönem içerisinde gayrimenkul fiyatlarını şer’iyye sicillerindeki yarı resmi denilebilecek tereke kayıtlarından ya da kişilerin mal fiyatlarını gösteren 1840-1841 yılı temettuat defterlerinden tespit etmek mümkündür. Yapılan bu çalışmada serbest fiyatlandırmalarda en düşük ve en yüksek fiyatları göstermek amacıyla çoğunlukla 1840-1841 yılı temettuat defterleri tercih edilmiştir. Bununla birlikte tarım ürünleri fiyatlarının bulunduğu 1844-1845 yılı temettuat defterleri ile şer’iyye sicillerinde bulunan tereke kayıtları da serbest piyasa fiyatları tablolarının kaynakları arasında yer almaktadır. Serbest fiyatlandırma katagorisinde arazi, gayrimenkul, tarım ürünleri ve canlı hayvan fiyatları olmak üzere 4 farklı kategori bulunmakta olup bu gruplandırmalarda toplam 60 emtia ve fiyatları bulunmaktadır.

¹⁴⁰⁹ Korkmaz, “Çorum’un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Tanzimat- II. Meşrutiyet)”, 316.

Tablo 80. 1840-1841 Yıllarına Ait Arazi Fiyatları¹⁴¹⁰

Birim Adı	En Düşük/En Yüksek (Kırş)
Moğol Köyünde Çiftlik (1822 yılı) ¹⁴¹¹	Adeti 4000
Tarla	Dönümü 15-150
Bağ	Dönümü 40-1250
Bahçe	Dönümü 30-600
Bostan	Dönümü 45-500
Harir (Dut)	Dönümü 200

Safranbolu’da 1840-1841 yıllarında en yüksek fiyata sahip arazi, çiftliklerdir. Safranbolu’da tarımın yaygın olarak yapıldığı köylerden olan Moğol köyünde bir çiftliğin fiyatı 1822 yılında 4.000 kuruş üzerinden işlem görmüştür. Kazada en değerli ikinci arazi çeşidi ise 40 ila 1250 kuruş arasında tespit edilen bağ arazisi iken bunu bahçe arazisi takip etmektedir. Bahçe fiyatları genellikle 100 ila 150 kuruş üzerinden işlem görmeye birlikte en düşük bahçe dönümü 30, en yüksek bahçe dönümü ise 600 kuruş olarak tespit edilmiştir.

1844-1845 yılı tarım ürünleri fiyatlarına bakıldığında en yüksek fiyatın, temel gıda maddesi ekmeğin hammaddesi olan buğday olduğunu görüyoruz. En düşük 5 kuruş olan buğdayın kilesinin 7 kuruşa kadar yükseldiği tespit edilmiştir. En yüksek fiyata sahip tarım ürünü sıralamasında 6 kuruş ile pamuk yer alırken bunu 4 ila 5 kuruş üzerinden işlem gören arpa takip etmektedir.

¹⁴¹⁰ 1840-1841 yıllarına ait fiyat tabloları, Mustafa Zahit Gümüšoğlu’nun “Safranbolu’nun Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)”, adlı tezinde Safranbolu’nun hayvan serveti bakımından zengin olduğunu ifade ettiği ve ML.VRD.TMT.d., 4524 numaralı temettuat defterinin 53-89. sayfalarında yer alan Konarı köyü, toprak serveti bakımından zengin olan köylerden olduğunu belirttiği ve aynı temettuat defterinin 3-23. sayfalarında yer alan Bürnük köyü, en büyük Müslüman mahallesi olan ve ML.VRD.TMT.d., 4525 numaralı temettuat defterinin 4-45. sayfalarında yer alan Karaali, 176-201. sayfalarında yer alan Çavuş ve 202-218. sayfalarında yer alan Hüseyinkethüda mahalleleri ile ML.VRD.TMT.d., 4523 numaralı defterde yer alan Zimmiyan-i Kıran mahallesi ile Zimmiyan-i Yazı köylerinin temettuat verilerinden alınan bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur. En düşük-en yüksek fiyat belirlemelerinde münferit fiyatlar da değerlendirmeye alınmıştır. Örneğin; Safranbolu’da tarla dönümü 1840-1841 yıllarında genellikle 35 ila 45 kuruş üzerinden işlem görmeye birlikte Zimmiyan-i Kıran mahallesi sakinlerinden Kalıpcıoğlu Eklemi veled-i Dimitri’nin 10 dönümlük tarlasının dönümü 15 kuruştan işlem görerek 150 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4523, 4. En yüksek tarla dönümü olan 150 kuruşluk tarla ise Hüseyinkethüda mahallesi sakinlerinden Selimefendioğlu Mehmed bin Mehmed’in 5 dönümlük tarlasının bir dönümü 150 kuruş üzerinden işlem görerek 750 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4525, 213. Bu da Safranbolu’da 1840-1841 yıllarında bir dönüm tarlanın 15 kuruşa kadar düşebildiğini ya da 150 kuruşa kadar çıkabildiğini göstermesi bakımından önemli görülmüştür. Başka münferit bir örnek daha göstermek gerekirse; Safranbolu’da bağ dönüm fiyatları 1840-1841 yıllarında genellikle 150 ila 200 kuruş üzerinden işlem görmeye birlikte Hüseyinkethüda mahallesi sakinlerinden Alibeşeoğlu Ahmed bin Hasan’a ait 2 dönüm bağın kıymetinin 2500 kuruş olduğu tespit edilmiş bu da bir dönüm bağın 1250 kuruşa kadar çıkabildiğini göstermesi bakımından önemli görülmüştür. Bk., ML.VRD.TMT.d., 4525, 205.

¹⁴¹¹ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 162.

Tablo 81.1844-1845 Yılları Tarım Ürünleri ve Fiyatları ¹⁴¹²

Birim Adı	En Düşük/En Yüksek (Kırş)
Buğday (Kile)	5-7
Arpa (Kile)	4-5
Siyez (Kile)	3
Karıklı (Kile)	3-4
Gernik (Kile)	4
Pirinç (Kıyye)	1.5 (60 para)
Pamuk (Kıyye)	6
Burçak (Kile)	5
Yulaf (Kile)	3-5
Alaf (Kile)	2
Fığ (Kile)	5
Ceviz Ağacı (1840-1841)	Adeti 10-27,5
Safran Tohumu (1840-1841)	Yarımı 2-20

Ağırlık birimleri dikkate alınacak olursa en pahalı tarım ürünün pamuk olduğunu da söylemek mümkündür. Nihayetinde kile, ağırlık birimi olarak kıyyeden yaklaşık olarak 20 kat daha fazla ağırlığa sahip olduğundan ve pamuğun ağırlık birimi olarak kıyye üzerinden işlem görmesinden dolayı bu çıkarım yapılabilir. Neticede pamuk tarımının buğdaya ya da diğer tarım ürünlerine nazaran -iklime bağlı olarak yetiştirilmesinden dolayı- fiyatının daha yüksek olması şaşılacak bir durum olarak görülmemelidir.

1840-1841 yılı temettuat defterlerinde yer alan önemli bir ürün de safrandır. Safranbolu’da yaygın olarak üretilen safran bitkisi tohumunun ağırlık birimi defterlerde yarım¹⁴¹³ olarak ifade edilmekte olup yarımı 2 ila 20 kuruş üzerinden işlem görmüştür.

1840-1841 yılı gayrimenkul fiyatlarının yer aldığı tabloya bakıldığında en yüksek fiyata sahip gayrimenkulün hamam olduğu görülecektir. Dönemin koşulları dikkate alındığında işletme mesabesinde görülen hamamın genellikle hisse ile kira üzerinden fiyatları belirlenmiştir. Ancak Konarı köyü sakinlerinden Kırımlıoğlu Hüseyin bin Mehmed’in üzerine kayıtlı olan bir bab hamamın fiyatının 15.000 kuruş olduğu görülmektedir¹⁴¹⁴.

En yüksek fiyata sahip gayrimenkul sıralamasında ikinci sırada konak yer almaktadır. 1822 yılına ait tereke kaydından tespit edilen konak fiyatları 8.000 ila 10.000 kuruş arasında değişmekte olup aynı sıralamada üçüncü sırada değirmen yer almaktadır.

¹⁴¹² ML.VRD.TMT.d., 4546; 4543; 4557; 4537; 4507; 4561; 4560; 4545; 4539; 4518; 4532; 4542; 4534; 4565; 4544; 4520; 4509; 4540; 4558; 4556; 4547; 4533; 4506; 4519; 4512; 4530; 4511; 4552; 4528; 4535; 4554; 4522; 4521; 4536; 4508; 4514; 4515; 4566; 4551; 4549; 4548; 4568; 4550; 4531; 4527; 4569; 4538; 4513; 4541; 4564; 4555; 4529; 4516; 4526; 4510; 4567; 4517; 4570; 4553; 4563; 4559; ML.VRD.TMT.d., 4523, 4524, 4525.

¹⁴¹³ Safranbolu ve çevresinde 1 kile yarım olarak ifade edilmekle birlikte bu oran 2 tenekeye tekabül etmektedir. Bilgi için Karabük İl Tarım ve Orman Müdürlüğünde Bitkisel Üretim Şube Müdürü İsmail Özarslan referans alınmıştır.

¹⁴¹⁴ ML.VRD.TMT.d., 4525, 208.

Dönemin koşullarında işletme olarak görülen değirmenin bir ocağı 300 ila 3.000 kuruş arasında değişmekte olup bir bab değirmenin fiyatı ise 1.000 kuruştur.

Tablo 82. 1840-1841 Yıllarına Ait Bazı Gayrimenkul Fiyatları

Birim Adı	En Düşük/En Yüksek (Kırş)
Hamam	15000
Konak (1822 yılı) ¹⁴¹⁵	8000-10000
Cinci Hanında Kargir Oda	1000
Cinci Hanında Ahşap Oda	200-600
Kargir Han Odası	250-650
Ahşap Han Odası	175-1300
Bir Bab Han Odası	300
Bir Bab Kahvehane	500
Bir Bab Ekmekçi Fırını	600
Dükkân	140-2000
Bir Ocak Değirmen	300-3000
Bir Bab Değirmen	1000

Temettuat defterlerinde gayrimenkul fiyatlarının yanı sıra bunların hisse fiyatları da bulunmaktadır. Örneğin; bir hanın $\frac{1}{4}$ hissesi 425 kuruş ila 3.000 kuruş arasında değişirken bir dükkânın $\frac{1}{4}$ hissesi 70 ila 200 kuruş arasında işlem görmüştür. Bir bab değirmenin $\frac{1}{4}$ hissesi 250 kuruş iken bir kargir han odasının $\frac{1}{4}$ hissesi ise 200 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Safranbolu’da tarımdan sonra en yaygın ekonomik faaliyetin hayvancılık olması canlı hayvan fiyatlarını ekonomik göstergelerden biri olarak önemli kılmaktadır. 1840-1841 yıllarına ait canlı hayvan fiyatlarının bulunduğu tabloya bakıldığında kazadaki en yüksek fiyata sahip büyükbaş hayvanın camış öküzü olduğu görülecektir. Sahip olduğu gücü dolayısıyla tarla sürmede kullanılan camış öküzü, kazada 450 ila 600 kuruş arasında işlem görmüştür.

Tablo 83. 1840-1841 Yıllarına Ait Canlı Hayvan Fiyatları

Birim Adı	En Düşük/En Yüksek (Kırş)
Sağman inek	35-100
İnek	40-70
Camış	150-500
Camış İneği	120-250
Camış Öküzü	450-600
Camış Düvesi	60
Camış Malağı	40
Öküz	40-250
Düve	15-50
Karasığır Düvesi	40
Malak	20-300
Dana	15-150
Buzağı	10-45
Koyun	15-20
Keçi	10-18
Oğlak	5-10
Kuzu	10
Merkep	35-250
Merkep Sıpası	20-60

¹⁴¹⁵ Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*, 161.

Bargir	100-520
Bargir Sıpası	40
Katır	200-600
Hergele	125-250
Ester	150-600
Ester Sıpası	379
Kısrak	150
Kısrak ve Tayı	125-250
Tay	30-300
Arı kovanı	12-17,5

Küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Safranbolu’da, hayvancılık bölümünde izah edildiği üzere keçi sayısı koyun sayısından oldukça fazladır. Kazada keçilerin fiyatları 10 ila 18 kuruş arasında değişirken koyunlar 15 ila 20 kuruş arasında işlem görmüştür.

Mesleki yapı bölümünde izah edildiği üzere Safranbolu’da kiracı adında yük taşımacılığı yapan meslek sahipleri bulunmaktadır. Dönemin nakliye işini gören bu kişiler çoğunlukla bargir, katır, ester gibi yük ve binek hayvanlarından faydalanmışlardır. Safranbolu’da en yüksek fiyata sahip yük ve binek hayvanı 200 ila 600 kuruş arasında değişen fiyatlar ile katır ve fiyatları 150 ila 600 kuruş arasında değişen esterdir¹⁴¹⁶.

Safranbolu’da büyükbaş, küçükbaş hayvancılığın yanı sıra arıcılık da yapılan ekonomik faaliyetlerden biridir. Kazadaki arı kovanı fiyatları 12 ila 17,5 kuruş arasında değişmektedir.

Netice itibariyle maslahat ve sedd-i zerâi ilkeleri doğrultusunda devlet, Safranbolu’da serbest pazar ilkesini uygulamakla birlikte esnaf ve tükecinin menfaatlarını gözeterek piyasanın sağlıklı bir şekilde işlemesine gayret göstermiş lüzumu halinde müdahalelerde bulunarak gerekli düzenlemeleri yapmıştır¹⁴¹⁷.

¹⁴¹⁶ Ester, katır olarak bilirse de katır ile aralarında fark vardır. Ester, erkek at ile dişi eşeğin çiftleşmesinden meydana gelen hayvan iken katır, dişi atın ve erkek eşeğin çiftleşmesiyle meydana gelmiştir.

¹⁴¹⁷ Ömer Faruk Habergetiren, “2116 Numaralı Safranbolu Şer’iye Siciline Göre Devletin Piyasalara Müdahâlesi”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, ed., Ayhan Işık vd. (Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 30 Aralık 2019): 587.

SONUÇ

Safranbolu'nun 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyo-ekonomik durumu arşiv kaynaklarına dayanarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda referans alınan arşiv kaynaklarının hangi konuların izahında ne ölçüde kullanılabileceği de bu çalışma ile ortaya koyulmuştur. Her konu içerisinde elde edilen sonuçların değerlendirmelerine olabildiğince yer verilen çalışma neticesinde şu çıkarımlara ulaşılmıştır.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Safranbolu, 19. yüzyılın başlarında Bolu sancağına bağlı bir kaza iken bu yüzyılın ilk yarısını Kastamonu eyaletine bağlı Viranşehir sancağı kazalarından biri olarak tamamlamıştır. Safranbolu ile merkez arasındaki yazışmalarda mülki amir olarak genellikle kadı, naib ve mutasarrıflar muhatab alınmıştır.

Devletin yenidünyaya uyum sağlama adına gerçekleştirdiği nüfus ve temettuat sayımlarının, muhtarlık ve muhassıllık meclisleri teşkilinin, kısa zaman içerisinde Safranbolu'da da uygulandığı görülmüştür.

Safranbolu'nun sosyo-ekonomik niteliklerini tespit etmeye yönelik ilk nüfus sayımı 1831 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu nüfus sayımında 17 mahallesi, 44 köyü olduğu tespit edilen Safranbolu, 19. yüzyılın ilk yarısını aynı mahalle ve köylerle tamamlamıştır.

1840'lı yıllarda gerçekleştirilen nüfus sayımlarına göre Safranbolu'da 8.865 erkek nüfus tespit edilmiştir. Bunun %88,44'ü (7.840) Müslüman, 11,37'si (1.008) Rum, 0,19'u (17) Müslüman Kıpti'dir. Bu kadar da kadın nüfusu olduğu düşünülerek Safranbolu'nun bu yıllarda tahmini toplam nüfusu 17.730 olarak tespit edilmiştir.

Aynı yıllarda genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olan Safranbolu'da erkeklerin çoğunluğunun orta boylu, ter bıyıklı ve kara sakallı olduğu görülmüştür. Erkek nüfusunun %2,75'inde bir takım hastalık ve engellilikler tespit edilmiş olan Safranbolu'da, incelenen dönem içerisinde erkek nüfusunda fazla bir değişim gözlenmemiştir. Neticede bir önceki nüfus sayımı, sonrasında meydana gelen doğum-ölüm ile giden-gelenlerin yer aldığı yoklama defterlerindeki verilerle tamamlandığında Safranbolu erkek nüfusunun 8.922 olduğu, bu kadar da kadın nüfusu olabileceği düşünülerek Safranbolu'nun 1851 yılındaki tahmini toplam nüfusu 17.844 olarak tespit edilmiştir.

Devletin gayrimüslimlere güvenilir kadrolarda yer vermediği görüşünün aksine devlet, para alım satımı gibi hasas konularda dahi Safranbolu Rumlarının liyakatlerinden faydalanmıştır. Safranbolu Rumlarının Müslümanlarla dostane ilişki içerisinde oldukları, aralarında küçük hukuki davalar dışında ciddi problemin bulunmadığı görülmüştür. Çevre kazalarda Ermeni nüfusuna rastlanırken Safranbolu’da Ermenilerin varlığına dair herhangi bir veri tespit edilmemiştir.

Çoğunlukla çekirdek aile tipi görülen Safranbolu’da, aile kurumuna oldukça önem verildiği gerçekleştirilen boşanma sayılarından anlaşılabilir. Kazada miras taksimatı, Osmanlı miras hukuku kapsamında Müslim-gayrimüslim ayırt etmeksizin talep eden herkese uygulanmıştır. Safranbolu’da bir takım adli vakalara rastlanılmış olsa da bunların toplumun genelini rahatsız edecek düzeyde olmadığı, cezaların Osmanlı hukuk kurallarına göre verildiği tespit edilmiştir.

Diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Safranbolu’da da eğitim, kültürel ve dini faaliyetlerin finansmanında önemli görevler üstlenen vakıflar, sosyalleşmenin yegâne unsuru olarak görülmüş, bu amaçlarla birçok sosyal yapı inşa edilmiştir. İncelenen dönem içerisinde Safranbolu’nun ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmesine ve şehrin silüetine katkı sağlayan, 13 mescit, 74 cami, 7 mektep, 5 medrese, 3 muallimhane, 4 zaviye, 4 tekke, 1 mahkeme, birden fazla küçük han ve hamamın yanı sıra 1 büyük han, 3 büyük hamam ile 2 kilise tespit edilmiştir. Günümüzde Yazıköy’de mescit olarak kullanılan “Zimmiyan-i Yazı” köyündeki kilisenin bugüne kadar orijinal ismi bilinmemekteyse de belge okumaları esnasında bu kilise adının Aya Mihail olduğu görülmüştür. Böylece yapılan bu çalışma sayesinde günümüzde varlığını koruyan sosyal kurumların 19. yüzyılın ilk yarısında var olup olmadığı, bunların o dönemde ne isimlerle anıldığına dair alt yapı oluşturulmuştur.

Mesleki çeşitlilik mahallelerde yoğunlaşırken köylerde daha ziyade tarım ve hayvancılık ön planda yer almıştır. Kazadaki Müslümanlar çoğunlukla ziraat, hayvancılık, debbağlık, demircilik ve odunculuk alanlarından, gayrimüslimler ise değirmencilik, dikicilik, kuyumculuk, kalaycılık gibi ticari yönü ağır basan alanlardan gelir temin ettikleri görülmüştür. Safranbolu’da ana mamülleri işleme görevi daha çok Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Gayrimüslimler ise işlenen malzemelerden çeşitli ürünler üretmiş ve bunları piyasaya sunma işini yaparak ticari alanda müslim-gayrimüslim arasında bir aheng meydana getirmişlerdir. Bu güvenli ortam birçok

gayrimüslim vatandaşın Safranbolu'ya ticaret amacıyla gelmesine ortam yaratmış sadece çevre kazaların değil, Kayseri tüccarlarının bile tercih ettiği ticari güzergâhlardan biri olmuştur.

1844-1845 temettuat defterlerinin verileri ışığında Safranbolu toplam gelirin 1.637.321,5 kuruş olduğu bunun %28,1 oranla 459.803,5 kuruşunun mahallelerden, %71,9 oranla 1.177.518 kuruşunun köylerden temin edildiği görülmüştür. Toplam gelirin %44'ü tarım, %28'i meslek, %21'i zuhurat, %3'ü diğer gelirler, %2'si hayvancılık ve %2'si gayrimenkul ve işletmelerden elde edildiği, kişi başına düşen yıllık gelirin ise 373,65 kuruş olduğu tespit edilmiştir.

Safranbolu'da yapılan tarım faaliyetlerinden elde edilen 706.526 kuruşluk gelirin %60'ı tarlalardan, %2,72'si bahçelerden, %26,78'i bağlardan %10,50'si bostanlardan temin edilmiştir. Kazada toplam 20.509,75 dönümlük tarım arazisinin %84,00'ü tarla, %9'u bağ, %4'ü bostan, %2'si bahçe, %1'inin ise ekilmemiş arazi olduğu tespit edilmiştir. Buğdayın siyez, karıklı, gernik türleri ile arpa, pirinç, pamuk, burçak, yulaf, alaf, fiğ, safran, üzüm, soğan gibi birçok tarım ürünü yetiştirilen Safranbolu'da en fazla siyez buğdayı üretilmiştir. Buğdayın atası olarak kabul edilen siyez, günümüzde orijinalliği ve besleyiciliğinden ötürü büyük talep gören ürünler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla siyezin Safranbolu'da yetiştirilme potansiyelinin yüksek olduğu göz önüne alınması gereken bir husus olarak görülmektedir.

Osmanlının ihraç malları arasında bulunan safran, dönüm başına 291,7 kuruş ile en fazla hasılat elde edilen tarım ürünü olup başta Akviran olmak üzere Safranbolu'nun 11 köyünde yetiştirildiği tespit edilmiştir. Böylece ekonomik gelişime büyük katkı sağlayabilecek potansiyele sahip olan bu nadide bitkinin günümüzde nerelerde yetiştirilebileceğine dair fikri zemin oluşturulmuştur.

Safranbolu'da toplam 38751,5 kuruş olan hayvancılık gelirin %43'ü küçükbaş, %36'sı büyükbaş, %21'i arıcılıktan elde edilmiştir. Coğrafi koşulların ekonomik faaliyetlere yansıdığı görülen Safranbolu'da daha çok dağlık arazilerde yetiştirilen keçinin, kazada en fazla yetiştirilen hayvan olduğu tespit edilmiştir.

Safranbolu ekonomisine katkı sağlayan diğer bir gelir kaynağının gayrimenkul ve işletmelerden elde edilen yıllık kira geliri olduğu, gayrimenkullerin; dükkân, ev, kahvehane ve İstanbul'da dükkân kalemlerinden, işletmelerin ise müytab kerhânesi, tuzhane, kereste korusu, han ve harabe han, pirinç dingi, değirmen, su hızarı ve

İstanbul'da bedesten ve han kalemlerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Buna göre 1844-1845 yılında %27 oran ile 6.624,5 kuruş gayrimenkullerden, %73 oran ile 17.783 kuruş işletmelerden olmak üzere toplam 24.407,5 kuruş yıllık kira geliri elde edilmiştir. Safranbolu'da en fazla kira geliri getiren gayrimenkulün dükkânlar, işletme kaleminin ise değirmenler olduğu görülmüştür. Değirmenlerin çoğunlukla Müslümanlar tarafından işletildiği, değirmencilik mesleğini ise daha ziyade gayrimüslimlerin icra ettiği tespit edilmiştir.

1844 yılında Safranbolu'nun devlete ödediği vergi tutarının 461.461 kuruş olduğu bu paranın %77'sinin vergi-i mahsusadan %20'sinin aşar ve rüsumattan %3'ünün ise cizye vergilerinden temin edildiği belirlenmiştir. Kişi başına düşen vergi miktarının ise 102,94 kuruş olduğu görülmüştür. Devletin belirlemiş olduğu cizye alım yaşı konusunda yapılan kural ihlali dışında Safranbolu'da vergilerin genel itibarıyla devletin belirlediği ölçü ve kurallar dâhilinde alındığı, vergilerin yüksek olduğu düşünüldüğünde gerekli indirimle gidildiği ve vatandaş haklarının korunmasına dikkat edildiği tespit edilmiştir.

Safranbolu'da emtia fiyatlarının esnaf ve tüketici menfaatleri göz önünde tutularak belirlendiği, devletin gerekli gördüğü durumlarda fiyatlara müdahale ettiği gözlemlenmiştir. Temel gıda maddesi olan ekmeğin 41 yılda sadece 3,2 kat arttığı Safranbolu'da, sığır etinin 39 yılda 4,6, keçi ve koyun etinin ise 4 kat arttığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile Safranbolu'da tespit edilen emtia fiyatlarının aynı zaman aralığında yapılacak bölge çalışmalarına ekonomik mukayese imkânı sağlayacağı öngörülmektedir.

Neticede Safranbolu'nun 19. yüzyılın ilk yarısında sosyal yapı bakımından devletin etnik ve dini zenginliğini mikro düzeyde yansıttığını, ekonomik yapı itibarıyla de orta düzeyde ekonomiye sahip tipik bir Osmanlı kazası niteliğinde olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra kazaların geçmişteki sosyo ekonomik potansiyellerinin günümüz sosyo ekonomik faaliyetlere yön verecek şifreler barındırabileceği kanısına ulaşılmıştır. Çevre kazalar üzerinde yapılacak benzer çalışmaların bölge tarihine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1-ARŞİVLER

A-CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ

ALİ EMİRİ TASNİFLERİ

Ali Emiri Sultan İkinci Mehmet (AE. SMMD. II.)

1/2

Ali Emiri Sultan Üçüncü Selim (AE. SSLM. III.)

421/24112 421/24114

Ali Emiri Sultan İkinci Mahmut (AE. SMHD.II.)

27/1646.

BAB-I ASAFÎ MÜHİMME DEFTERİ (A. DVNSMHM.d)

11/1 4/1669

CEVDET TASNİFLERİ

Cevdet Maliye (C.ML.)

107/4721

Cevdet Maarif (C.MF.)

49/2447 52/2554 65/3218 68/3361 127/6341

Cevdet Dâhiliye (C.DH.)

39/1937 60/2985 261/13028.

Cevdet Evkaf (C.EV.)

66/3281 95/4732 224/11167 273/13921

364/18474 379/19236

EVKAF HARAMEYN MUHASEBESİ DEFTERİ (EV. HMH.d.)

4721.

EVKAF DEFTERİ (EV.d.)

12222 13910

HATT-I HÜMAYUN (HAT.)

1449/33	1501/61	1504/42	1536/17	1532/83
1582/13	1598/6	1599/12	1620/64	1607/9

İBNÜLEMİN SARAY MESALİHİ (İE. SM.)

4/ 301

MALİYE NEZARETİ**Cizye Defteri (ML. VRD.CMH.d.)**

643	641	1308
-----	-----	------

Temettuat Defteri (ML.VRD.TMT. d.)

4523	4524	4525	4546	4543	4557
4537	4507	4561	4560	4545	4539
4518	4532	4542	4534	4565	4544
4520	4509	4540	4558	4556	4547
4533	4506	4519	4512	4530	4511
4552	4528	4535	4554	4522	4521
4536	4508	4514	4515	4566	4551
4549	4548	4568	4550	4531	4527
4569	4538	4513	4541	4564	4555
4529	4516	4526	4510	4567	4517
4570	4553	4563	4559		

NÜFUS DEFTERİ (NFS.d.)

781	782	783	784	785	786
789	790	801	817	818	10469
10470	10471	10472	10475	10476	10477
10478	10479	10480	10481	10482	10483
10484	10485	10486	10487	10488	10489
10490	10491	10492	10493	10494	10495
10496	10497	10498	10499	10500	10501
10502	10503	10504			

SADARET KALEMİ

Mektubi Kalemi Evrakı (A.) MKT.)

92/67 4/68

Meclis-i Vala (A.) MKT.MVL.)

1/1

Umum Vilayat (A.) MKT. UM.)

40/22

SAFRANBOLU ŞER'İYYE SİCİL DEFTERİ (ŞŞSC.d.)

2115 2117 2118 2120 2121 2122
2125 2126 2127 2128

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİ EVRAKI (TS.MA.e.)

3/ 17 881/37

ZABTİYE (ZB.)

1/13 9/8

B-VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ (VGMA.)

HURUFAT DEFTERİ (VGM. HD.)

544 546 549 550 566 1118
01132

2-YAYINLANMIŞ KRONİKLER VE REFERANS ESERLER

Aşıkpaşazâde. Aşıkpaşaoğlu Tarihi. haz., Atsız. İstanbul: MEB. Yayınları, 1992.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. haz. İskender Türe ve Salim Kaynar.

İstanbul: Seçil Ofset, 2017.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. haz. Yusuf İhsan Genç vd. Ankara:

Başbakanlık Basımevi, 2010.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Fıkıh İlmi & İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*. haz. Abdurrahman Karaman. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013.

Edirneli Oruç Bey. *Oruç Beğ Tarihi*. haz. Nihal Atsız. 1001 Temel Eser 5.

Hadîdî. *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*. haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991.

İbn Bibi. (El-Hüseyin B. Muhammed B. Ali El-Ca'feri Er-Rugadi). *El Evamirü'l-Ala'iyeye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname)*. Cilt 1. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

Kâtip Çelebi. *Kitab-ı Cihannümâ*. (İbrahim Müteferrika'nın eklemeleriyle). İstanbul: 1041/1632.

Koçu, Reşat Ekrem. *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1969.

Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu. haz. Sevgi Işık, Songül Kadioğlu ve Mehmet Yıldırım. Ankara: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yayını, 2012.

Mehmed Neşrî. *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*. Cilt 1. haz., Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen. Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Müneccimbaşı Ahmed Dede. *Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül A'sar/Müneccimbaşı Tarihi*. Cilt 1. çev. İsmail Erünsal. 1001 Temel Eser, 37.

Pakalın, Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt 1. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2011.

Şemseddin Sami. *Kamûsu'l-Alâm*, Cilt 4. İstanbul: Mihran Matbaası, 1306/1888.

Türkçe Sözlük. haz., Şükrü Halûk Akalın vd. Ankara: TDK Yayınları, 2020.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü 3. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Yazıcızâde, Ali. *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Oğuznâme-Selçuklu Târihi)*. haz., Abdullah Bakır. İstanbul: Çamlıca, 2017.

Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. ed. Ekrem Ayyıldız. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2011.

3-ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

A-KİTAPLAR

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim- Özsoy, Ülkü (Ayan). *Safranbolu Vakfiyyeleri*. Ankara: Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları, 1998.

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim- Özsoy, Ülkü (Ayan). *Safranbolu Meşhurları*. Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi, 2000.

Akdağ, Mustafa. *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi 1243-1453, I*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1974.

Akgündüz, Ahmet. *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986.

Akgüner, Tayfun. *Kamu Personel Yönetimi*. İstanbul: Der Yayınları, 2009.

Akyüz, Yahya. *Osmanlı Devleti'nde Eğitim*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.

Ainsworth, William Francis. *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Cilt 1. London: 1842.

Arabacı, Caner. *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924*. Konya: Konya Ticaret Odası Kültür Yayınları, 1998.

Arslan, Ramazan. *XIX. Asırda Bartın Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı*. Bartın: Bartın Üniversitesi İİBF Yayınları, 2019.

Artokça, İzzettin. *Kiptîler*. Ankara: Stratejik Rapor No: 51, 2013.

Aydın, M. Akif. "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, 375-438. İstanbul: İslam Tarih, Sanat, Kültür ve Araştırma Merkezi, 1994.

Baltacı, Cahid. *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. Cilt 1. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2005.

Baykara, Tuncer. *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1990.

Becermen, Cengiz. *Klasik Dönem Osmanlı Vergi Sistemi ve Vergi Türleri*. Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği, tarihsiz.

Behar, Cem. *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927, Tarihi İstatistikler Dizisi II*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1996.

Bölükbaşı, Ömerül Faruk. "Darphâne-i Âmire". *Antikçağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, Cilt 6. ed. Çoşkun Yılmaz, 271-277. İstanbul: İSAM, 2015.

- Bülbül, Zekeriya. *Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*. Ankara: Nobel, 2013.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi*. Cilt 1. Ankara: TTK Yayınları, 2010.
- Cici, Recep. *Osmanlı Dönemi İslam Hukuku Çalışmaları (Kuruluştan Fatih Devri Sonuna Kadar)*. Bursa: Arasta Yayınları, 2001.
- Cin, Halil. *İslam ve Osmanlı Hukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974.
- Cin, Halil- Akgündüz, Ahmed. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: OSAV Yayınları, 2011.
- Çadircı, Musa. *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Çakır, Coşkun. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*. İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- Çelebi, Zafer. *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Coğrafya Yazarı Uluslu İbrahim Hamdi Efendi ve Bilinmeyen Yönleriyle Tarihsel Coğrafyamız*. İzmit: Altın Kalem Yayınları, 2005.
- Çifci, Fazıl. *Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Çizakça, Murat. *İslam Dünyasında Vakıflar*. çev. Elif Sürayya Genç. Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık, 2017.
- Dağışan, Emre- Aydın, Selçuk. “Göçün Sosyal Hayata Yansımaları: 93 Harbi Döneminde Oltu’dan Tokat’a bir Göç Hikâyesi”. *Geçmişten Günümüze Göç II*. ed. Osman Köse, 737-744. (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Ekinci, İlhan. “19. Yüzyılda Ordu Kazasından Canik’e Göçler”. *Geçmişten Günümüze Göç I*. ed. Osman Köse, 723-736. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Emecen, Feridun. “Kuruluştan Küçük Kaynarca’ya Osmanlı Siyasi Tarihi”. *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*. Cilt 1. ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, 5-145. İstanbul: IRCICA, 1994.
- Emecen, Feridun M. *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*. İstanbul: Timaş, 2012.
- Emecen, Feridun. *XVI. Asırda Manisa Kazası*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.

Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004.

Ergenç, Özer. “Osmanlı Şehrindeki Mahalle”nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”. *Osmanlı Araştırmaları* 4, ed. Halil İnalçık vd., 69-78. İstanbul: Enderun Kitapevi, 1984.

Ersoy, Hüseyin Lütfi. *Hicri 937 Miladi 1530 Yılı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterinde Taraklu-Borlu Kazası (Safranbolu) Köyleri ve Vakıfları*. İstanbul: Atak Matbaası, 2007.

Eryılmaz, Bilal. *Osmanlı Devleti’inde Gayrimüslim Teb’anın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınları, 1990.

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*. 1. Kitap. (Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu). haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Karaman, Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, tarihsiz.

Eyüpgiller, Kemal Kutgün. *Bir Kent Tarihi Kastamonu*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998.

Faroqı, Suraya. *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*. çev. Emine Sonnur Özcan. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2018.

Genç, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğu’unda Devlet ve Ekonomi*. İstanbul: Ötüken, 2000.

Gerede Nüfus Defteri 1840. Cilt 1, haz. Mehmet Süme vd. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2015).

Gül, Halim. “Safranbolulu Halvetî-Şa’bânî Şeyhi Yazıköylü Mehmed Emin Efendi’nin Hayatı Eserleri ve Tekkesi”. *Dünden Bugüne Safranbolu’da Dini Hayat*, ed. Hür Mahmut Yücer, 121-139. Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016.

Güler, Ümit. *Osmanlı Toplumunda Cinayet (18. ve 19.YY. Diyarbekir Örneği)*. ed. Bedrettin Basuğuy. Ankara: İlahiyat Yayın, 2020.

Günay, Reha. *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Güran, Tevfik. “19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri”, *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*. ed. Halil İnalçık ve Şevket Pamuk, 75-94. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2000.

- Güran, Tefik. *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*. İstanbul, Eren Yayınları, 1998.
- Güran, Tefik. *19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Hammer, Joseph Von. *Büyük Osmanlı Tarihi*. Cilt 1. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 2008.
- İşık, Ayhan. “Safranbolu Nakîbü’l Eşrâf Kaymakamları ve Seyyidleri”. *Dünden Bugüne Safranbolu’da Dini Hayat*, ed. Hür Mahmut Yücer, 55-103. Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016.
- İbn Battûta, Ebû Abdullah Muhammed. *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2009.
- Kalyoncu, Hür. *Tarih İçinde Safranbolu*. İstanbul: Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, Özlem Matbaacılık, 2010.
- Kara, Mustafa. *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- Kara, Mustafa. *Din hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Karabük Safranbolu Analitik Etüdler ve Teklif Projeler*. (İller Bankası Tarafından Hazırlanmıştır). Ankara: Harita Genel Müdürlüğü Döner Sermayesi Matbaası, 1968.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2116 Numaralı Defter*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2123 Numaralı Defter*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2133 Numaralı Defter*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2144 Numaralı Defter*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.
- Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolu Şer’iyye Sicili 2149 Numaralı Defter*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.

Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi ve Belgeler*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.

Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Yılmaz, Nazım. *Arşiv Belgelerinde Karabük*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.

Karacakaya, Recep- Yücedağ, İsmail- Kılavuz, Bülent Nuri. *Safranbolu Kitabeleri*. İstanbul: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.

Karal, E. Ziya. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997.

Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. Cilt 1-2-3. İstanbul: İz Yayıncılık, 2016.

Karaman, Hayreddin. *Anahatlarıyla İslam Hukuku 1*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1987.

Karpat, Kemal H. *Osmanlı Nüfusu 1830- 1914*, çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Kazıcı, Ziya. *İslam Medeniyetleri ve Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: MÜİF Vakfi Yayınları, 2009.

Köprülü, M. Fuad. *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul, Ötüken, 1983.

Kuş, AYTEKİN. *Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*. Safranbolu: Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, 2009.

Kütükoğlu, Mübahat S. “Osmanlı İktisadi Yapısı”. *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, 513-650. İstanbul: İslam Tarih, Sanat, Kültür ve Araştırma Merkezi, 1994.

Merçil, Erdoğan. *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Mutlu, Abdullah. *Tanzimattan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, 2009.

Okumuş, Gülnaz- Tekin, Zeki. “H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri 2*, ed. İsmail Alagöz vd., 112- 135. Ankara: Gece Akademy, 2019.

Ortaylı, İlber. *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat, 2008.

- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Devleti'nde Kadı*. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 1994.
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Ortaylı, İlber. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840- 1880)*. Ankara: TTK Basımevi, 2000.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- Özel, Oktay. "Avarız ve Cizye Defterleri". *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*. ed. Halil İnalçık ve Şevket Pamuk, 33-50. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.
- Özger, Yunus. *XIX. Yüzyıl Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Özgül, İbrahim- Kartal, Nazım. *Osmanlı'da Yerel Yönetimlerin Gelişimi ve Yerel Yönetim Metinleri II*. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2019.
- Öztürk, Said. *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*. İstanbul: OSAV, 1995.
- Peirce, Leslie. *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*. çev. Ülkü Tansel. İstanbul: Tarih Yurt Yayınları, 2005.
- Ramsay, W. M. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. çev. Mihri Pekcan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.
- Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2017.
- Somel, Selçuk Akşin. *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin*. çev. Osman Yener. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Texier, Charles. *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, Cilt 3. çev. Ali Suat. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, 2002.
- Togan, A. Zeki Velidî. *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş (En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar)*. Cilt 1. İstanbul: Enderun Yayınları, 1981.
- Tönük, Vecihi. *Türkiye'de İdare Teşkilatı*. Cilt 3. Ankara: İçişleri Bakanlığı, 1945.
- Tunçözgür, Ünsal. *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*. Safranbolu: Işıl Ajans, 2002.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.

Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye (Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1318)*. İstanbul: Ötüken, 2010.

Udeh, Abdülkadir. *İslam Ceza hukuku ve Beşerî Hukuk*. çev. Akif Nuri. İstanbul: İhya Yayınları, 1978.

Ulukavak, Kızıltan. *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler, Derlemeler, Denemeler)*. Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 2017.

Uzunçarşılı, İ.Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Cilt 1. Ankara: TTK Basımevi, 1995.

Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları, 2017.

Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Devrinde Sinop*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.

Ünal, Uğur. "Türkiye'de Devlet Arşivleri". *Tarih için Metodoloji*. ed. Ahmet Şimşek, 392-403. Ankara: Pegem Akademi, 2016.

Varlık, M. Çetin. "Anadolu Beylikleri". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Cilt 10. İstanbul: Çağ Yayınları, Tarihsiz.

Varlık, M. Çetin. "Anadolu Beylikleri". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Cilt 8. İstanbul: Çağ Yayınları, 1992.

Yazıcıoğlu, Hulusi. *Küçük Osmanlı'nın Öyküsü Safranbolu Tarihi*. İstanbul: Şato Türkiyat, 2001.

Yazıcıoğlu, Hulûsi- Al, Mustafa. *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani*. Karabük: Özer Matbaası, 1982.

Yörük, Doğan. "XVI. Yüzyıl Sonlarında Aksaray Sancağında Göçler". *Geçmişten Günümüze Göç I*. ed. Osman Köse, 699-711. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.

B-TEZLER

Ağaoğlu, Sami. "Van Merkez Sancağındaki Vakıflar (XVI-XVIII. Yüzyıllar Sosyal Hayata ve Eğitime Katkıları)". Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2003.

Ağaoğlu, Sami. "Konya Şer'iyye Sicillerine Göre Şeyh Ahmet Efendi Vakfı Eserleri ve Vakfiyeleri (XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında)". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1996.

Akalın, Adnan. "İslam Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Çalınan Mal ile İlgili İhtilaflar". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.

Alkan, Mustafa. “Adana’nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi (Tüsoktar Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma)”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2004.

Alpaslan, Halil İbrahim. “Osmanlı Dönemi İzmir’inde Müslüman Cemaatin Sosyo-Ekonomik Olanakları ile Cami Mimarisinin Gelişimi Arasındaki İlişkiler, 17.-20. Yüzyıl”. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014.

Altay, Tuba. “Safranbolu’nun Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Turizm Etkinliklerine Yaklaşımı”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2019.

Altunsoy, Zeynep. “İlk Türk-İslam Devletleri’nde Kullanılan İdari ve Askeri Terim ve Unvanlar”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2006.

Anbarlı Bozatay, Şeniz- Demir, Konur Alp. “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 10 (Haziran 2014): 71-89.

Arslan, Bilgin. “1251-1258 Yıllarına Ait 2124 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2016.

Atak, Rıdvan. “2114 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicilinin (1222-1234/1807-1819) 1-68 Sayfalarının Transkripsiyonu, Özet ve Değerlendirmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2013.

Aykut, Muhammet. “Osmanlı Döneminde Rumeli’de Zaviyeler (1350-1451)”. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2015.

Ayvazpınarı, Burçin. “Safranbolu’nun Şehir Coğrafyası”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2020.

Bakır, Abdullah. “Yazıcızâde Ali’nin Selçuk-Nâme İsimli Eseri’nin Edisyon Kritiği”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.

Bal, Oğuz. “Osmanlı Para Sisteminin Teorik Temelleri”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.

Bektaş Öztaşkın, Özlem. “XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2008.

Berberoğlu, Muhammet. “Beylikler Döneminde Sinop”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010.

Bölükbaşı Ertürk, A. Esra. “Osmanlı Döneminde Safranbolu Su Mimarisi”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004.

Bulan, Sümeyra. “Türkiye’de Hayvancılık (1923-1950)”. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2019.

Büğüş, Nuri. “Beykoz Ayakkabı Fabrikası ve Deri İmalatı”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001.

Cengiz, Ahmet. “XVIII. Yüzyılda Lârende (Karaman) Şehrının Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.

Deniz, Şefaattin. “Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa ‘nın Vakıfları. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2014.

Durgun, Hatice. “XIX. Yüzyılda Teke Sancağı’na Bağlı Elmalı Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1914)”. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2014.

Düzbakar, Ömer. “XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa’da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları arasında Bursa Şer’iyye Sicilleri’ne Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım-Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgelere Göre”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.

Efe, Ayla. “Muhassıllık Teşkilatı”. Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 2002.

Erdoğan, Turan. “Osmanlı Devleti’nde Eyaletten Vilayet’e Geçiş 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri”. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2014.

Ergin, Sami. “İslam Hukukunda Ta’zir Suçları”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.

Eryüksel, Eregül. “Safranbolu Şehrinde 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005.

Gedikli, Fethi. “18. Asır İstanbul’unda Şeriye Sicillerine Göre Öldürme (Katl) Suçu”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.

Gelir, Burcu. “1680-1700 Tarihleri Arasında Ayntab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.

Genç, Sabit. “Merzifon Kazasının İdari, Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1839-1914)”. Doktora Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2019.

Gülenç, Ahmet. “Tanzimattan Meşrutiyet’e Diyarbakir 1839-1876 (Sosyo-Ekonomik Yapı)”. Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2020.

Gümüşçü, Osman. “XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997.

Gümüşdoğrayan, Okan. “Üşküdar şer’iyye Sicillerinde Kadın ve Çocuklarla İlgili Davaların Analizi”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019.

Gümüşoğlu, M. Zahit. “Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999.

Güngör, Fatma Nur. “Cinci Hoca (Hüseyin Efendi)’nın Safranbolu’daki Hayratı: Hamide Hatun Vakfı”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2014.

Gürgözeler, Fatma. “Candaroğulları Beyliği’nde İلمي ve Kültürel Faaliyetler”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2005.

Hacısalihöğlu, İlhan Yaşar. “şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkillemi”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1995.

Hurç, Ramazan. “233 Nolu şer’iyye Siciline Göre Kahramanmaraş’ın Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (1292-1295/1876-1878)”. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1995.

Kadem, Erdal. “Safranbolu’nun Turizm Potansiyeli”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998.

Karabıyık, Hümeyra. “Denizli’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı” (Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Kadar)”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.

Karakaya, Emre. “2114 Numaralı Safranbolu şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2017.

Karazeybek, Mustafa. “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında AfyonKarahisar şehri: Fiziki, Sosyal ve Ekonomik Yapı İncelemesi”. Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2011.

Koç, Mehmet. “Osmanlı Hukukunda Ta’zir Suç ve Cezaları”. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017.

Koç, Mehmet. “787-788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2015.

Korkmaz, şerif. “Çorum’un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Tanzimat- II. Meşrutiyet)”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2003.

Menekşe, Ömer. “XVII ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçu ve Cezası”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.

Merdal, Serap. “Türkiye’de şehir İlk Öğretmen Okullarında, 1924-1973 Yılları Arasında Uygulanan Ders Programlarının İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1992.

Muşmal, Hüseyin. “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005.

Okumuş, Gülnaz. “2141 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2016.

Onay, Hasan. “XIX. Yüzyıl Ortalarında Pavlu (Sütçüler) Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (K.K.d. 6089 Nolu Temettuat Defterine Göre)”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2020.

Oral, Özlem. “Osmanlı Tereke Kayıtlarındaki İç Mekân İthal Aydınlatma Eşyaları (19. Yüzyıl Ortalarından 20. Yüzyıl Başlarına Geç Osmanlı İç Mekân Aydınlatmasının Sosyal ve Kültürel Tarihine Yönelik Mukayeseli Bir Etüt)”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016.

Özçiçek, Erkan. “Safranbolu 2113 Nolu Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu (H.1218-1222/M. 1807)”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2012.

Özdemir, Gazi. “XIX. Yüzyılın ilk yarısında Ilgın Kazası”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014.

Özdemir, Ünal. “Beşerî ve İktisadî Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Safranbolu Platosu”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1998.

Polat, Mustafa. “Arşiv Kayıtlarına göre XIX. Yüzyılda İnegöl’de Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat”. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017.

Sarıkaya, Hamza. “T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri’nin Transkripsiyonu ve Tahlili”. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2014.

Soytürk, Zübeyde. “2118 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2013.

Şahin, Yonca. “Safranbolu 2112 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkribi”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2012.

Tak, Ekrem. “Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl, Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.

Taş, Kenan Ziya. “Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993.

Tunç, Samiye. “Tanzimat’tan I. Meşrîyet’e Antakya’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1839-1876)”. Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, 2020.

Ulusoy, Rıza. “2119 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2019.

Uysal, Zeynep. “Şer’iye Sicilleri Işığında Konya’da Gayrimüslimler (1650-1800)”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020.

Ünal, Mustafa. “The Socio-Economic Structure of Safranbolu According to the Temettuat Document (1844)”. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 1999.

Yakupoğlu, Cevdet. “Kuzeybatı Anadolu’nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XIII-XV. Yüzyıllar)” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.

Yıldırım, M. Zahit. “Karahisâr Sâhib Sancağı’nın İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1720-1750)”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.

Yurt, Vedat. “Osmanlı Devleti’nde 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Evliliğe Tahdit Tedbirleri: İrânlılarla Evlilik Yasağı”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.

Zabun, Sezgin. “Temettuat Defterleri Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyılda Sivas’ın Sosyo Ekonomik Yapısı”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.

C-BİLDİRİLER

Aksın, Ahmet- Maral, Emrah. “Osmanlı Devleti’nde Irza ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850)”. *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt 1, ed. Fethi Gedikli. İstanbul: Onkikilevha, 2016: 819-829.

Akyel, Salih. “Kocaeli Sancağı Nüfus Defterine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Şile ve Şeyhler Kazalarının Müslüman Kıptilerin Nüfus ve Toplum Yapısı”. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III (Kocaeli 25-27 Mart 2016)*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2017: 939-953.

Alkan, Mustafa. “Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği”, *XV. Türk Tarih Kongresi- Kongreye Sunulan Bildiriler (11-15 Eylül 2006)*. Ankara: TTK Basımevi, 2010: 825-842.

Altınöz, İsmail. “Osmanlı Döneminde Balkan Çingeneleri”. *Balkanlar’da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum Tebliğleri (Bükreş, Romanya 1-5 Kasım 2006)*. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2011: 91-106.

Atar, Abdulkadir. “1845 (Miladî) Yılına Ait Cizye Defterlerine Göre Safranbolu ve Bartın Kazalarında Vergi Sistemi”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*. ed. Ayhan Işık vd. Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 30 Aralık 2019: 12-22.

Bayram, Sadi. “Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfı ve Kütüphanesi”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 49-62.

Berber, Ferhat. “Temettüat Kaydına Göre Tavşancıl Karyesinin 1844 Yılında Sosyo-Ekonomik Durumu”. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III* (Mart, 2016): 1727-1745.

Beşirli, Mehmet. “1453 Numaralı İzmit Şer’iyye Sicili’nde Kayıtlı Bazı Tereke Defterlerinin Sosyal ve Ekonomik Açından Analizi (1846-1848)”. *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri (2-4 Mayıs 2014)*. Cilt 2 (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015): 615-634.

Bilge, S. Müfit. “XV-XVIII Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Vergi Muafiyeti”, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi 21-23 Kasım 2012 İstanbul Bildiriler*, Cilt. 1 (Ankara: 2013): 833-846.

Can, Mustafa. “Safranbolu İzzet Mehmed Paşa Vakfı’na Ait Hicri 1224 (Miladi 1809-1810) Tarihli Muhasebe Defteri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu* (11-12 Ekim 2019): 522-533.

Çakır, Esra- Sesiz, Uğur- Toklu, Faruk - Özkan, Hakan. “Yabani Gernik (*Triticum dicocoides*) Genetiplerinin İpbs Retrotranspozon Dna Markörü ile Moleküler Karakterizasyonu”. *Gaziantep Uluslararası Gıda, Tarım ve Hayvancılık Kongresi* (Eylül 2019): 386-394.

Dingeç, Emine. “Kocaeli Sancağı’nda Çingeneler ve Cizye Meselesi”. *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri (2-4 Mayıs 2014)*. Cilt 1. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015: 547-554.

Durukan, Aynur. “Safranbolu’daki Ahşap Tavanlı Camiler”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*, (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 23-20.

Dündar, Abdülkadir. “Fonksiyonu ve Mimari Unsurlarıyla Mescid-i Nebevî’nin İslam Sanatı ve Kültüründeki Önemi”. *Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açından) Bildiriler Kitabı*, Cilt 1 (Malatya: 8-9 Ekim 2018): 299-321.

Emecen, Feridun M. “Taraklıborlu’dan Safranbolu’ya; Bir Müze-Şehrin Doğuşu ve Yükselişi”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*. Ankara: TTK Basımevi, 2003: 15-22.

Gök, Selim. “Klasik Şiirde Âşıkların Sevda Rengine Boyayan Bir Hastalık Çiçeği: “Sarı Safran”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu* (11-12 Ekim 2019): 613-619.

Gül, Halim. “Çerkeşî Halifelerinden Safranbolulu Mehmet Emin Efendi”. *Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri* (Mayıs 2017): 89-100.

Gündüz, Ahmet. “1561 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Kocaeli Sancağında Şahıs İsimleri”. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu- III*. (Kocaeli: 2017): 723-729.

Habergetiren, Ömer Faruk. “2116 Numaralı Safranbolu Şer’iye Siciline Göre Devletin Piyasalara Müdahâlesi”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*. ed. Ayhan Işık vd. (Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 30 Aralık 2019): 579-588.

Kahya, Esin. “Safranbolu’daki Belli Başlı Kurumların Yapılanması”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu* (Ankara: TTK Basımevi, 2003): 111-116.

Merçil, Erdoğan. “Selçuklular Devrinde Karadeniz ve Safranbolu”, *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*. Ankara: TTK Basımevi, 2003: 1-5.

Mustak, Cumhuriyet. “Geçmişten Günümüze Buldan’da Kullanılan Lakaplar”. *Buldan Sempozyumu Bildirileri 2. haz.*, İrfan Ertuğrul, Tuğrul Tok. Buldan: Buldan Kaymakamlığı Yayınları 2006: 880- 885.

Oruç, Hatice. “Saraybosna Vakıfları (16. Yüzyıl Sonları- 19. Yüzyıl İlk Yarısı)”. *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu, 9- 10- 11 Mayıs, 2012 İstanbul-Edirne*. ed. Mehmet Kurt. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2012: 67-88.

Osmanağaoğlu-Karahasanoğlu, Cihan. “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Algılanması ve Cezalandırma Şekilleri”. *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt 1. ed. Fethi Gedikli. İstanbul: Onkikilevha, 2016: 657-707.

Özköse, Aysun. “Safranbolu’da Kıranköy, Tabakhane, Bulakköy, Yazıköyü ve Yörüköyü’nde Kaybolan Kültür Mirasımız”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*. Ankara: TTK Basımevi, 2003: 95-109.

Öztürk, Mustafa. “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Orta Anadolu’da Fiyatlar”. *X. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara: TTK Basımevi, 1993): 1821-1850.

Şahin, İlhan. “Anadolu’da Türk Yerleşme Sürecinde Safranbolu”. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu*. Ankara: TTK Basımevi, 2003: 7-14.

Uzgidim, Gözde. “Safran Bitkisi ile Tekstil Yüzey Tasarımı”. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini, İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu* (11-12 Ekim 2019): 345-352.

Yetiş, Rüveyda- Turcan, Yüksel- Dinçer, Ahmet Emre. “Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi”. *Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu* (İstanbul: 2018): 495-515.

Yıldız, Musa. “Fransız Gezgin Charles Texier’in Küçük Asya’sında Amasya”. *I. Amasya Sempozyumu (13-15 Haziran 2007)*: 111-119.

D-MAKALELER VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Acar, İbrahim. “Nişan”. *DİA*, Cilt 33, 152-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Acar, H. İbrahim. “Talak”. *DİA*, Cilt 39, 496-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Açıkel, Ali. “Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2 (2003): 305-335.

Açıkgöz, Ömer. “Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12 (2010): 371-392.

Adıgüzel, Emre. “Siyez Buğdayı (Triticum Monococcum) Çölyak Hastaları için Alternatif Olabilir Mi?”. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, Sayı 28 (2019): 27-32.

Adıyeke, Ayşe Nükhet. “18. Yüzyılda Girit’te Cizye Uygulaması ve Toplumsal Etkileri”. *Belleten*, Cilt 81, Sayı 290 (2017): 135-159.

Adıyeke, Nuri. “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”. *OTAM*, Cilt 11 (2000): 769-823.

Ağdemir, Sürmeli. “Aile ve Eğitim”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Mart 1991): 11-13.

Akbulut, İlhan. “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 1 (2003): 167-181.

Akgündüz, Ahmet. “İslam Hukukunun Osmanlı Devleti’nde Tatbiki: Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri”. *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd., 93-119. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Akgündüz, Ahmet. “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”. *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd., 825-850. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Ahmet Akgündüz, “Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid’in eşi Bülbül Hatun’un Vakıfları”. *Vakıflar Dergisi*, Sayı 55 (Haziran 2021): 25-55.

Akis, Metin- Tektuna, Mehmet. “Hurufat Defterlerine Göre 17.- 19. Yüzyıllarda Kilis’te Yönetim ve Dini Yapılar”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14 (Aralık 2017): 88-103.

Aktan, Coşkun Can- Dileyici, Dilek- Saraç, Özgür. “Osmanlı Tarihinde Vergi İsyancıları I”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2002): 1-20.

Aktüre, Sevgi- Şenyapılı, Tansı. “Safranbolu’da Mekânsal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri”. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 1976): 61-96.

Akyıldız, Ali. “Muhtar”, *DİA*, Cilt 31, 51-53. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Akyıldız, Ali. “Para”. *DİA*, Cilt 34, 163-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Akyıldız, Ali. “Kâime”. *DİA*, Cilt 24, 212-215. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Akyıldız, Yasin. Abay, Ali Rıza. “Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 15 (Aralık 2017): 141-157.

Alkan, Mustafa. “Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi”, *Vakıflar Dergisi*. No: 30. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2007: 1-33.

Atar, Abdulkadir. “XVIII. Asır Fetva Mecmuaları Işığında Osmanlı’da Tedavül Aracı Olarak Kullanılan Paralar”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1 (2017): 61-85.

Atar, Abdulkadir. “Osmanlı Döneminde Safranbolu Para Vakıfları”. *Vakıflar Dergisi*, Sayı 52 (Aralık 2019): 93-122.

Atar, Fahrettin. “Mahkeme”. *DİA*, Cilt 27, 338-341. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Atar, Fahrettin. “Nikâh”, *DİA*, Cilt 33, 112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Avcı, Casim. “Şeyh”. *DİA*, Cilt 39, 49. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Aydın, M.Akif. “Osmanlı Hukukunda Nikâh Akidleri”. *Osmanlı Araştırmaları III* (İstanbul, 1982): 1-12.

Aydın, M.Akif. “Osmanlı Hukukunda Kazâî Boşanma” “Tefrik” ”. *Osmanlı Araştırmaları* 5 (İstanbul, 1986): 1-12.

Aydın, Mehmet Akif. “Mahkeme”. *DİA*, Cilt 27, 341-344. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Ayyıldız, Sibel- Sarper, Fulya. “Antioksidan Baharatların Osmanlı Saray Mutfağındaki Yeri”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1 (2019): 363-380.

Bakoğlu, Adil- Kökten, Kağan. “Elâzığ Koşullarında Burçakta (*Vicia ervilia* (L.) Willd.) Farklı Sıra Aralığının Verim ve Verim Unsurları Üzerine Etkisi”. *HR.Ü.Z.F. Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1 (2009): 7-12.

Bardakoğlu, Ali. “Hırsızlık”. *DİA*, Cilt 17, 384-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Bardakoğlu, Ali. “Katil”. *DİA*, Cilt 25, 45-48. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”. *Türkler*, Cilt 9, 242-278. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Barkan, Ömer Lütfü. “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri II”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* II (1940): 214-247.

Baçoğlu, Tuncay. “Ta’zir”. *DİA*, Cilt 40, 198-202. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Batmaz, Eftal Ş. “XV-XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnâmelerine Göre Osmanlı Devleti’nde Tahıl Üretimi”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 36 (2004): 35-41.

Bayartan, Mehmet. Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1 (2008): 157-175.

Bayındır, Abdülaziz. “Örneklerle Osmanlı’da Ceza Yargılaması”. *Türkler*, Cilt 10, ed. Hasan Celal Güzel vd., 120-148. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Baykara, Tuncer. “Kaza”. *DİA*, Cilt 25, 119-120. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Bilirli, Tahir. “Temettuat Defterlerinin Hazırlanmasında İmar Meclisleri’nin Rolü”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3 (2018): 2131-2141.

Bostan, M. Hanefi. "Anadolu'da Çepni İskânı". *Türkler*, Cilt 6. ed. Hasan Celal Güzel vd., 488-512. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Bozkurt, Fatih. "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları". *TALİD*, Cilt 11, Sayı 22, (2013): 193-229.

Bozkurt, Nebi. "Hafız". *DİA*, Cilt 15, 74-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Bozkurt, Nebi. "Lakap". *DİA*, Cilt 27, 65-67. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Bozkurt, Nebi. "Nüfus". *DİA*, Cilt 33, 293-294. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Bozkurt, Nebi. "Pamuk". *DİA*, Cilt 34, 154-156. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Bozkurt, Nurgül. "XIX. Yüzyılın Ortalarında Bolatlı-Dazkırı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (7695 Numaralı Temettüat Defterine Göre)". *History Studies*, Cilt 3, Sayı 2 (2011): 41-74.

Boztepe, Mehmet. "Osmanlı Devleti'nin Taşra Yönetimini Şekillendiren "Merkeziyetçilik" Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 36 (Nisan 2013): 1-14.

Buzpınar, Ş. Tufan- Küçükbaşçı, Mustafa Sabri. "Haremeyn". *DİA*, Cilt 16, 153-157. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Büyükbaş, Nihat. "Osmanlı İnsan Yetiştirme Düzeni ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Etkileri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 87 (2013): 199-228.

Calp, Mehrali. "Kişi Adları Üzerine Bilimsel Bir Çalışma (Ağrı Örneği)". *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 52 (Erzurum 2014): 27-49.

Civelek, Yusuf. "Mescid ve Mimari". *Kutadgubilig Felsefe- Bilim Araştırmaları* (25 Mart, 2014): 250-282.

Çadircı, Musa. "Tanzimat". *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren, 183-198. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Çadircı, Musa. "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)". *Belleten*, Cilt 53, Sayı 206 (Ankara, 1989): 237-257.

Çadircı, Musa. "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme". *Belleten*, Cilt 34, Sayı 135 (Temmuz 1970): 409-420.

Çağatay, Neşet. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayâdan Alınan Vergi ve Rüsûmlar". *AÜ DTCFD*, Cilt 5, Sayı 5 (1947): 483-511.

Çağatay, Neşet. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5 (1947): 483-511.

Çakır, İbrahim Etem. “Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet: 1671-1678 Sofya Örneği”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 31 (2012): 41-60.

Çelik, Celalettin. “Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2 (Haziran 2006): 39-61.

Çelik, Elif- Aydemir, Ali Işık. “Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri”. *Kent Akademisi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2 (Yaz 2018): 274-281.

Çelik, Şenol. “1261/1845 Tarihli Harput Kefalet Defteri ve Bu Deftere Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Harput Şehri”. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (2014): 21-47.

Ceylan, Ömür. “Taşranın Altın Çiçeği Safran”. *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 26 (2005): 147- 162.

Çınar, Nazım. “Tasavvufta İcâzet Geleneği: “Nakşi Hâlidî Şeyhi Ervâdî Örneği”. *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)*, Sayı 6, (Haziran 2020): 63-104.

Çiftçi, Cafer. “XIV. Yüzyılda Anadolu’da Uç Beyliklerinin Siyasî ve İktisadî Faaliyetleri”. *Türkler*, Cilt 7. ed. Hasan Celal Güzel vd., 596-619. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Demir, İsmet. “Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”. *Osmanlı*, Cilt 6. ed. Güler Eren, 315-321. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Demir, Necati. “Türk Dünyasının Ortak Kaynağı: Yazıcıoğlu Ali’nin Selçuk-Nâme’si”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi*, Sayı 58 (2011): 49-68.

Demirel, Demokaan. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma (1839-1923)”. *Türk İdare Dergisi*, Sayı 473 (Aralık 2011): 97- 111.

Demirtaş, Zülfü. “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1 (2007): 173-183.

Demirtaş, Mehmet- Şimşek, Mustafa Koray. “Kışlık Fiğ Üretimi Sonrası Pamuk (Gossypium Hirsutum L.) Tarımı için Uygulanan Farklı Toprak İşleme Sistemlerinin Karşılaştırılması”. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2 (2015): 105-112.

Deniz, Taşkın- Ersöz, Duygu. “Safranbolu Şehri Yer Adları: Mekân, Kimlik ve Kültür”. *International Journal of Geography and Geography Education*, Sayı 42 (Mayıs, 2020): 527-542.

Denktaş, Mustafa. “Şer’iyye Sicil Defterleri’nin Sanat Tarihi Araştırmalarındaki Önemi (Kayseri Ölçeği)”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18 (1987): 51-66.

DİA. “Kıptı”, Cilt 25, 424-426. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Dinç, Güven. “Şer’iyye Sicillerine göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya’da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu”. *OTAM*, Sayı 17 (Ankara 2005): 103-129.

Doğan, İsmail. “Klasik Dönem Osmanlı Mahkemeleri”. *Kafdağı*, Cilt 4, Sayı 2 (Haziran 2019): 194-217.

Doğan, Kadir Caner. “Osmanlı Devleti Klasik Çağında Kadılık Kurumu ve Fonksiyonları”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4 (2019): 34-40.

Doğan, Recai. “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 37 (1997): 407-442.

Döğüş, Selahattin. “Osmanlı-Candaroğulları İlişkileri”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 4 (2014): 1043-1053.

Düzbakar, Ömer. “Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri”. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5 (Şubat 2002): 97-108.

Efe, Ayla. “1845 Temettuat Sayım Sonuçları Ne Oldu?”. *History Studies International Journal of History*, Cilt 8, Sayı 1 (Mart 2016): 19-35.

Emecen, Feridun. “Ağnam Resmi”. *DİA*, Cilt 1, 478-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1988).

Emecen, Feridun. “Çeltik”. *DİA*, Cilt 8, 265-266. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Emecen, Feridun. “Safranbolu”. *DİA*, Cilt 35, 481-483. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Ensari, Muhterem Şebnem- Alay, Hazal K. “Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama”. *Humanitas-Uluslararası Sosyalbilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10 (2017): 409-422.

Ercan, Kadri- Tekin, Ali. vd. “Yerel Yulaf Hatlarının Kahramanmaraş Koşullarındaki Performansı”. *KSÜ Doğa Bil. Dergisi*, Cilt 19, Sayı 4 (2016): 438-444.

Ercan, Yavuz. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar”. *Bellekten*, Cilt 55, Sayı 213 (Ağustos 1991): 371-391.

Erdem, Mustafa. “Kıpti Kilisesi Üzerine Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 1 (Ocak 1997): 143-178.

Erkal, Mehmet. “Beytülmâl”. *DİA*, Cilt 6, 90-94. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Erkal, Mehmet. “Cizye”. *DİA*, Cilt 8, 42-45. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Erkal, Mehmet. “Öşür”. *DİA*, Cilt 34, 100-103. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Erken, İlkay. “Şer’iyye Sicillerinin Şehir Tarihi ve İdari Taksimat Çalışmalarında Kullanılması: Berat Kazası Örneği (1840-1913)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 61 (2018): 313-332.

Eroğlu Memiş, Şerife. “Osmanlı Toplumsal Tarihi Kaynaklarından Hurûfât ya da Askerî Ruznamçe Defterleri ve Önemi: Kazâ-i Kudüs-i Şerif Örneği”. *Vakıflar Dergisi*, Sayı 39 (Haziran 2013): 115- 146.

Erol, Sevgi Işık. “Küresel Bir Sorun Olarak Demografik Dönüşüm: Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Önlemler”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı 3 (Aralık, 2016): 37-75.

Ertaş, Fatih Coşkun- Şişman, Bülent. “XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı’da Tereke Uygulaması ve Muhasebesi- Sosyo-Ekonomik Yapıya ve Miras Hukukuna Etkileri”. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4 (Ocak 2013): 197-222.

Ertur, Esen- Yayıcı, Nesime. “Erkek Mağdur Açısından Ensest”. *Adli Tıp Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1 (2011): 199-213.

Ertürk, Volkan. “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Ziraî Yapı ve Köylülerin Geçim Durumları Hakkında Bir Değerlendirme: Akşehir Örneği”. *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 4 (2011): 523-537.

Eryiğit, Burak Hamza- Kalafat, Cansu. “Osmanlı Devlet’inde 1840-1858 Yılları Arasında Taşra Yönetimini Düzenleyen Nizamnameler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Strategic Public Management Journal*, Cilt 5, Sayı 10 (Aralık, 2019): 54-62.

Feyzioğlu, H. Sezer. “Su Şehri Nüfus Sayımı (1835-1843) Örneğinde Nüfus Defterleri”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 37, Sayı 64 (2018): 261-272.

Fidan, Murat. “Osmanlı Döneminde Kastamonu’da Fiyat Hareketliliği (M. 1703-1776-1777-1796)”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13 (Haziran 2017): 154-179.

Gedikli, Fethi. “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer’iyye Sicilleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5 (2005): 187-213.

Göktepe, Kaya. “Osmanlı Döneminde Tekirdağ’da yapılan Hayvancılığın İstanbul’un İaşesi ile Sanayii ve Ticaret Faaliyetlerindeki Rolü”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1 (Haziran, 2018): 361-382.

Göncüoğlu, Süleyman Faruk- Yavuztürk, Şükriye Pınar. “Sulukule ve Çingeneleri”, *Güzel sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 23 (2009): 107-134.

Göyünç, Nejat. “Osmanlı Devlet’inde Taşra Teşkilatı (Tanzimat’a kadar)”. *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren, 77-78. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Güler, İbrahim. “18. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Nüfus Hareketleri Olarak İç Göçler”. *Tarih Dergisi*, Sayı 36, (2000): 155-212.

Güllüdağ, Nesrin- Baş, Halit. “1452 Numaralı İzmit Şeriyeye Sicilinde Yeralan Unvan ve Lakaplar Üzerine Bir İnceleme”. *Anasay*, Sayı 7 (Şubat 2019): 73-104.

Gülsoy, Ufuk. “Cizye’den Vatandaşlığa; Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni”. *Türkler*, Cilt 14. ed. Hasan Celal Güzel vd., 143-163. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Gümüüşçü, Osman- Küçükkaşçı, Mustafa Sabri. “Köy”, *DİA*, Ek-2, 85-87. Ankara: TDV Yayınları, 2019.

Günay, Hacı Mehmet. “Vakıf”. *DİA*, Cilt 42, 475-479. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Güneş, Mehmet. “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili”. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 15, (Kış 2014): 221-240.

Gür, Durmuş- Soykan, A. Nazlı. “Safranbolu, Hagios Stephanos Manastırı (Kilise Metropolithane, Inas Mektebi, Iskalion Mektebi)”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36 (Şubat 2015): 552-584.

Gür, Durmuş- Yıldırım, Yaşar Serkal. “Paphlagonia Bölgesi’nde Geç Antik ve Erken Bizans Yerleşimi: Sora”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3 (Haziran 2017): 757-780.

Güran, Tefvik. “Tarım Politikası (1839-1913)”. *Osmanlı*, Cilt 3. ed. Güler Eren, 305-311. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Güran, Tevfik. “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 49 (2011): 79-95.

Hızlı, Mefail. “Anadolu’daki Osmanlı Medreseleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4 (2004): 371-409.

Ilıca, Ali. “Çorum’da Tarihi Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Velipaşa) Hanı ve Vakfı”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 9 (Ocak 2000): 1-19.

İlgürel, Mücteba. “Evliya Çelebi”. *DİA*, Cilt 11, 529-533. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

İnalcık, Halil. “15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 15, Sayı 1-4 (1953): 51-75.

İnalcık, Halil. “Cizye”. *DİA*, Cilt 8, 45-48. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

İnalcık Halil- Arı, Bülent. “Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalcık’ın Çalışmaları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6 (2005): 27-56.

İpşirli, Mehmet. “Kıyafet”. *DİA*, Cilt 25, 510-512. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

İpşirli, Mehmet. “Tekâüt”. *DİA*, Cilt 40, 340-341. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Kaleli, Hüseyin. Osmanlı Madeni para Rejiminde Enflasyona Yol Açması Bakımından Tağışlar ve Sebepleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2002): 189-206.

Kalfazade, Selda. “Cinci Hanı”. *DİA*, Cilt 8, 15-16. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Kallek, Cengiz. “Narh”. *DİA*, Cilt 32, 387-389. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Kara, Mustafa. “Tekke”. *DİA*, Cilt 40, 368-370. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Karaslan, Arzu. “Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik”. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2 (2015): 186-199.

Karabağ, Hacer. “Osmanlı’nın Tarımsal Mirası ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kırsal Kesimin Kalkınmasına Yönelik Çalışmalar (Bursa Örneğinde)”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 32 (Ocak, 2017): 225-257.

Karagöz, Mehmet. “1193/1779 “Senesi Rûsum Defterine Göre Bazarcık-Tatarpazarı’nda Pirinç Üretimi.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1 (2014): 275-299.

Karagöz, Senem. “1538 ve 1557 Yıllarında Niğbolu Sancağında Kanuni Sultan Süleyman’a Ait Haslar ve Haslardan Alınan Vergiler”. *Gazi Türkiyat-Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27 (Güz, 2020): 179-202.

Karaman, Kıvanç- Pamuk, Şevket. “Osmanlı Devleti ve Avrupa Devletlerinde Tağşişler ve Nedenleri (1326-1844)”. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı 43 (Nisan 2016): 229-256.

Karayaman, Mehmet. “Banaz Kazasına Ait 1870 Tarihli Öşür İltizam Defteri Hakkında Bir Değerlendirme”. *Belgeler*, Cilt 35, Sayı 9 (Ankara: TTK Yayınları, 2019): 145-166.

Kartal, Kazım. Altı, Aziz. “19. Yüzyılın ortalarında Vergi Kayıtlarına Göre Nevrekep ve Razlık Kıptileri”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36 (Aralık 2020): 490-516.

Kaya, Hüseyin- Kurt, Halil. “Contribution of Concrete Cultural Constituents to the Tourism Potential of Safranbolu”. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 19 (2011): 225-230.

Kazıcı, Ziya. “Osmanlılarda Örfi Vergiler ve Bu Vergilerin Kaynağı Olan Örfi Hukuk”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4 (1986): 285-310.

Keten, Mualla- Değirmenci, Hasan- Güvercin, Ramazan Şadet. “Kısıtlı Sulama Koşullarında Bazı Pamuk (*Gossypium Hirsutum* L.) Genotiplerinin Kuraklık Teloransının Belirlenmesi”. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, Cilt 22, Sayı 5 (2019): 685-693.

Kılavuz, Bülent Nuri. “Safranbolu Yazıköy İlyas Efendi (Orta) Camii”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 25 (2013): 146-166.

Kılıç, Orhan. “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti’nin Eyalet ve Sancak Teşkilatlanması”. *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren, 89- 110. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Koç, Kemalettin. “Tanzimat Sonrası Evkâf-ı Müstesna”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2 (Ekim 2020): 1164-1197.

Koç, Mehmet. “Osmanlıda Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık ve Yaralama Suçları”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 33 (2019): 261-287.

Koç, Mehmet. “Fuhuş ve Fuhuşa Aracılık Suçlarının Osmanlı Hukukundaki Cezaları”. *Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 47 (2019): 115-144.

Kolukırık, Suat. “Sosyolojik Perspektiften Türkiye Çingeneleeri: İzmir Çingeneleeri Üzerine Bir Araştırma”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1 (Nisan 2006): 1-24.

Konan, Belkıs. “Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme”. *AÜHFD*, Cilt 64, Sayı 1 (2015): 171-193.

Konan, Belkıs. “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”. *OTAM*, Sayı 29 (2011): 149-172.

Koyucu, Aşkın. “Osmanlı Devleti’nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı 16, Yıl 12 (Bahar 2014): 35-87.

Köktaş, Altuğ Murat. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Piyasa Düzenlemeleri: 1500-1700 İstanbul Kadı Sicillerinde Narh uygulamaları”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3 (Nisan 2016): 219-242.

Köprülü, Bülent. “Tarihte Vakıflar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3 (Mayıs 1951): 479-518.

Köprülü, Orhan F. “Efendi”, *DİA*, Cilt 10, 455-456. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Kurt, Yılmaz. “Adana Sancağında Kişi Adları”. *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 26 (1991): 169-252.

Küçük, Cevdet. “Osmanlı Devleti’nde “Millet Sistemi”. *Osmanlı*, Cilt 4, ed. Güler Eren, 208-216. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Küçük, Cevdet. “Cerîde Nezâreti”. *DİA*, Cilt 7, 409-410. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Kütükoğlu, Mübahat S. “1830 Nüfus Sayımına Göre Menteşe Sancağında Hane Nüfusu”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 23 (2003): 75-92.

Kütükoğlu, Mübahat S. “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”. *Belleten*, Cilt 59, Sayı 225 (1995): 395-418.

Kütükoğlu, Mübahat S. “Narh”. *DİA*, Cilt 32, 390-391. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Lajos, Fekete. “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi”. çev., M. Tayyib Gökbilgin, *Belleten*, Cilt 43, Sayı 170 (Nisan 1979’dan ayrı basım): 457-480.

- Maşalı, Münteha. “Ölüm Cezası”. *DİA*, Cilt 34, 40-43. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Menekşe, Metin. “XIX. Yüzyıl Ortalarında Seyitgazi Kazası Künbet Köyü’nün Sosyal ve Ekonomik Yapısı (9184 Numaralı Temettuat Defterine Göre)”. *History Studies*, Cilt 7, Sayı 1 (Mart, 2015): 95-119.
- Murat, Mualla- Gülkanat, Gizem. “Onomastik Bilimi ve Eğitim”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 28 (Ekim 2018): 247-256.
- Muşmal, Hüseyin- Gürbüz, İrem. “Osmanlıda Vâsilik Kurumu: Konya Örneği”. *Turkish Studies History*, Cilt, 13, Sayı 16 (Yaz-2018): 199-236.
- Nedkoff, Boris Christoff . “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”. çev. Şinasi Altundağ. *Bellekten*, Cilt 8, Sayı 32 (1944): 599-652.
- Ocak, Ahmet Yaşar- Faroqhi, Suraia. “Zaviye”. *İA*, Cilt 13, 468-476. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.
- Oğur, Özcan. “Konya Hurufat Defterleri ve Mühtava Analizi (1692-1835 Yılları Arası)”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7 (Temmuz 2018): 131-151.
- Ortaylı, İlber. “Kadı”. *DİA*, Cilt 24, 69-73. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Önkal, Ahmet- Bozkurt, Nebi. “Cami”. *DİA*, Cilt 7, 46-56. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Örenç, Ali Fuat. “Mutasarrıf”. *DİA*, Cilt 31, 377-379. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Öz, Mehmet. “Tahrir”. *DİA*, Cilt 39, 425-429. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Özcan, Tahsin. “Muhallefât”. *DİA*, Cilt 30, 406-407. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Özdemir, Rıfat. “Harput ve Çemişkezek’te Askeri Ailelerin Sosyo Ekonomik Yapısı 1890-1919)”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1 (1990): 41-124.
- Özdemir, Seyhan- Erdem, Ramazan. “Akademik Örgütlerde İdari Personel Arasında Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Çalışma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 25 (2016): 247-261.
- Özger, Yunus. “Temettuat Defterleri Işığında Bayburt Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Durumu”. *AÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 24 (Erzurum: 2004): 193-208.

Özger, Yunus. “Tanzimat sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekait Kanunnamesinin Tahlili”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30 (2011): 201-237.

Özgüdenli, Osman Gazi. “Vakfiye”. *DİA*, Cilt 42, 465-467. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Özkaya, Yücel- Akyıldız, Ali. “Muhassıl”. *DİA*, Cilt 31, 18-20. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Özkiraz, Ahmet- İşçi Baş, Gül. “Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* Cilt 30, Sayı 18 (Haziran, 2016): 87-95.

Özkorkut, Nevin Ünal. “İslam Hukukunda ve Osmanlı Uygulamasında Koca Şiddetine Karşı Kadının Başvurabileceği Hukuk Yolları”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 1 (Ocak 2016): 231-248.

Özköse, Abdullah- Ekiz, Hayrettin. “Burçak (*Vicia ervilia* (L.) Willd.)’ta Ekim Zamanının Verim ve Verim Öğeleri Üzerine Etkisi”. *S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 37 (2015): 13-20.

Öztop, Fatih. “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devleti’nde “Adam Öldürme” Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”. *TİDSAD*, Sayı 3 (Haziran 2015): 75-85.

Öztop, Fatih- Karasu, Demet. “Ceraimi-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında “Hırsızlık” Suçları ve Failleri (R.1329/ 1913-1914)”. *AMS- International Journal of Social Sciences*, Cilt 5, Sayı 10 (Temmuz 2017): 114-131.

Öztürk, Levent. “Kilise”. *DİA*, Cilt 26, 14-16. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Öztürk, Mustafa. “Osmanlı Devleti’nde Hayvancılığın İktisadi Boyutu”. *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (2019): 28-44.

Öztürk, Mustafa. “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili”. *Türkler*, Cilt 10. ed. Hasan Celal Güzel vd., 1562-1573. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Öztürk, Mustafa. “Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili”. *Bellekten*, Cilt 55, Sayı 212 (Nisan 1991): 87-100.

Öztürk, Nazif. “Mütevelli”. *DİA*, Cilt 32, 217-220. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Öztürk, Nazif. “Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti”. *DİA*, Cilt 11, 521-524. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Öztürk, Said. “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”. *TALİD*, Cilt 1, Sayı 1 (2003): 287-304.

Öztürk, Said. “Osmanlı Devleti’nde Tüketicinin Korunması”. *Türkler*, Cilt 10. ed. Hasan Celal Güzel vd., 1574-1593. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Öztürk, Temel. “Osmanlılarda Narh Sistemi”. *Türkler*, Cilt 10. ed. Hasan Celal Güzel vd., 1594-1615. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Paçacı, İbrahim. “Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evllenme ve Boşanma Örneği)”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11 (2008): 59-92.

Palamut, Mehmet E. “Aşar ve Düşündürdükleri”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt 43 (Prof. Dr. S.F, Ülgener’e Armağan, 1987): 69-78.

Pamuk, Şevket. “Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914)”. *Türkler*, Cilt 14, ed. Hasan Celal Güzel vd., 425-443. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Sahillioğlu, Halil. “Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1525 Yılı Sonunda İstanbul’da Fiyatlar”. *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, Sayı 1 (1967): 36-55.

Sahillioğlu, Halil. “Darphâne”. *DİA*, Cilt 8, 501-505. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Sarioğlu, Halide- Bağcı, Vildan. “Seyahatnamelere Göre Gerede/Bolu El Sanatları”. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17 (Mayıs/Haziran: 2016): 88-104.

Sezer, Musa. “XVI. Yüzyılda Ilıca (Köstendil) Kazası Değirmenleri”. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1 (Temmuz 2019): 113-139.

Solak, İbrahim. “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Arıcılık”. *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür, Prof.Dr. Nejat Göyünç’e Armağan* (Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Yay, 2003): 347-363.

Soykan, A. Nazlı- Gür, Durmuş. “Safranbolu, Yazıköy Kilise (Mimari, Süsleme, Liturjik Elemanlar)”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 1 (2015): 103-129.

Subaşı, Ebru- Arslan Kalay, Hacer. “Sivas’ta Kalaycılık”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36 (2016): 258-288.

Subaşı, Turgut- Barçın, Melih. “Temettuat Defterlerine Göre Karadere Divanı”. *Vakaniivis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1 (Mart, 2017):199-217.

Susoy, Şenol. “Şeyh Mehmed Zoravi”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14 (Temmuz 2020): 284-297.

Şahin, Metehan. “Osmanlı Emekli Sistemi’nde Arpalık Uygulaması”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1 (2020): 185-196.

Şahin, Musa- Şimşek, Esra. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Mahalle Yönetimi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 30 (Ağustos 2011): 221-230.

Şanal, Mustafa. “Osmanlı Devleti’nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 14 (2003): 149-168.

Şen, Hüseyin. “Bir Parasal İstikrarsızlık Örneği: Osmanlı Devleti’nde Paranın Tağşişi”. *Active: Bankacılık ve Finans Dergisi* (Kasım-Aralık 2003): 1-13.

Şenyurt, Oya. “Safranbolu Kıranköy Ayios Stefanos Kilisesi ve Çevresinde Yapılaşma Girişimlerine İlişkin Bilinmeyen bir Kroki ve Arşiv Belgesi”. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, Sayı 9 (Kasım 2016): 193-205.

Tabakoğlu, Ahmet. “Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi”. *Türkler*, Cilt 14, ed. Hasan Celal Güzel vd., 369-424. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Tabakoğlu, Ahmet. “Osmanlı İktisadî Yapısının Ana Hatları”. *Osmanlı*, Cilt 3, ed., Güler Eren, 17-31. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Tabakoğlu, Ahmet. “Resim”. *DİA*, Cilt 34, 582-584. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Tabakoğlu, Ahmet. “Tekâlîf”, *DİA*, Cilt 40, 336-337. İstanbul: TDV Yayınları, 2011).

Tabakoğlu, Ahmet. “Osmanlı Ekonomisinde Fiyat Denetimi”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 43 (1987): 111-150.

Taş, Kenan Ziya. “16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları”. *OTAM*, Cilt 18, Sayı 29 (1996): 199-206.

Taş, Kenan Ziya. “Osmanlı Çeltik Üretimsahası Olarak Konrapa ya da “Osmanlı Sarayının Nadidesi Konuralp Pirinci”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 23, Sayı 44 (Aralık, 2020): 1253-1268.

- Taşkın, Ünal. “Rüsûm-ı Örfiye”. *Tarih Okulu*, Sayı 14 (İlkbahar-Yaz, 2013): 55-73.
- Tekin, Oğuz. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Para”. *Osmanlı*, Cilt 3, ed., Güler Eren, 169-179. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Tekin, Oğuz. “Sikke”. *DİA*, Cilt 37, 179-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Tekin, Zeki. “Deri”. *DİA*, Cilt 9, 176-178. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Tekin, Zeki. “İstanbul Debbağhaneleri”. *OTAM*, 8 (1997): 349-364.
- Tekin, Zeki- Ceylan, Hatice. “Safranbolu Şer’iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri”. *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 6 (2017): 377-402.
- Torun, Sadık Fatih. “Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğunun İdari Taksimatı”. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14 (Aralık 2017): 85-110.
- Torun, Yeter. “Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1 (2006): 361-368.
- Turan, Ali- Aksın, Ahmet. “7 Numaralı Kısas Defterinin (s.1-70) Tanıtımı ”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 18, Sayı 1 (2008): 325-342.
- Turhan Sarıköse, Selma. “ Safranbolu Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılda Safranbolu’nun Köylerinde Para Vakıfları”. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3 (Ekim 2019): 94-118.
- Turhan Sarıköse, Selma. “Osmanlı Döneminde Safranbolu’da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Sayı 28 (2019): 307-320.
- Türkkan, Hakan. “Osmanlı Taşrasında Memur Suçları (XIX. ve XX. Yüzyıl Safranbolu Örneği)”. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 53, Sayı 1, (Mart 2020): 37-57.
- Uğur, Yunus. “Şer’iyye Sicilleri”. *DİA*, Cilt 39, 8-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Unan, Fahri. “Medreseler ve Osmanlı Merkezî Yönetimi”. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9 (2004): 1-7.
- Uslu, Rıfat. “İslam Hukunda Suç ve Ceza Kavramı”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 37 (Nisan 2015): 1049-1063.
- Ünal, Mehmet Ali. “Osmanlı Devleti’nde Merkezî Otorite ve Taşra Teşkilatı”. *Osmanlı*, Cilt 6, ed. Güler Eren, 111-122. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Ünal, Vehbi. “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26 (2013): 588-602.

Ünal, Ülkü Eser. “Tehtit ve Tehlike Altında Bir Kültür Bitkisi: Safran (*Crocus sativus* L.)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2 (2007): 53-67.

Yazan, Ömer. “19. YY. Sonlarında Osmanlı Tarım İşletmelerinde Yönetim ve Muhasebe Uygulamaları: “Çiftlik İdaresi” Örneği”. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı (Eylül, 2018): 280-332.

Yazıcı, Hüseyin. “Seyahatname”. *DİA*, Cilt 37, 9-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Yazıcı, Tahsin. “Derviş”. *DİA*, Cilt 9, 188-189. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Yediyıldız, Bahaeddin. “Klasik Dönemde Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”. *Türkler*, Cilt 10. ed. Hasan Celal Güzel vd., 330-392. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Yediyıldız, Bahaeddin. “Vakıf”. *DİA*, Cilt 42, 479-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Yel, Ali Murat- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Mahalle”, *DİA*, Cilt 27, 323-326. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Yeşilbaş, Evindar. “Diyarbakır’da Osmanlı Dönemi Şehir-içi Hanları Üzerine Değerlendirme”. *Bellekten*, Cilt 79, Sayı 286 (Aralık 2015): 877-899.

Yıldırım, Adem. “İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetki-i Irz (Tecavüz Suçunun Cezası ve Kur’an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 47 (Ağustos 2018): 225-261.

Yıldırım, Bülent. “Osmanlı Devleti’nde Yapılan İlk Nüfus Sayımına (1881/1882-1893) Göre Edirne’deki Ermeni Nüfusu”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2 (Temmuz 2011): 85-101.

Yılığür, Egemen. “Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve “Çingeneler”: Vergi, Askerlik ve Adlandırma Meseleleri”. *MSGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 18 (Güz 2018): 267-302.

Yılmaz, Özgür. “Tanzimat Döneminde Osmanlı Taşra İdare Meclisleri (1840-1871)”. *History Studies International Journal of History*, Cilt 6, Sayı 6 (Aralık 2014): 253-280.

Yılmaz, Yasin. “Vakıf Kurumun Dayandığı Temel Referanslar ve Zürrî Vakıfların Vakıf Sistemindeki Yeri”. *Dini Araştırmalar*, Cilt 17, Sayı 44 (Haziran 2014): 43-66.

Yiğit, İlker- Yücedağ, Cennet. “XIX Yüzyıl Anadolu’sunda Tarımsal Ürün Çeşitliliği”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 25, Sayı 43 (Haziran, 2020): 209-236.

Yurtseven, Ahmet. “Osmanlı Ekonomisine Dinamizm Verme Çabası: Tanzimat Dönemi Temettüat Uygulamaları”. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9 (Ocak 2020): 10-24.

Yücel, Yaşar. “Candaroğulları”. *DİA*, Cilt 7, 146-149. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Yücel, Yaşar. “Çobanoğulları”. *DİA*, Cilt 8, 354-355. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Yücer, Hür Mahmut. “Safranbolu’da Dini Hayat”. *Dünden Bugüne Safranbolu’da Dini Hayat*. ed. Hür Mahmut Yücer, 7-31. Safranbolu: Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2016.

Yüksel, Hasan. “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi”. *Türkler*, Cilt 10, 851-866. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Zaim, Sabahaddin. “Yükselme Devrinde Osmanlı Devleti’nin İktisadî Durumu”. *Osmanlı*, Cilt 3, ed. Güler Eren, 32-44. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

4-İNTERNET KAYNAKLARI

[Türkçe Kelime Sözlüğü \(kelimeler.gen.tr\)](http://kelimeler.gen.tr), (Erişim tarihi 24.09.2021)

Özköse, Aysun. “Çöplükten Tarih Çıkartmak- Eski Rum Hamamı Kradoros’un Yeniden Canlandırılması”. *Mimarlığın Sosyal Forumu 21-23 Ekim 2010*. Ankara: <https://www.academia.edu/3089538> (Erişim tarihi 24.09.2021).

5-REFERANS KİŞİLER

Karabük İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Bitkisel Üretim Şube Müdürü İsmail Özarslan.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Safranbolu Kazasının İdarecileri	56
Tablo 2. 1519- 1831 yılları Safranbolu'nun Mahalleleri	59
Tablo 3. Farklı Tarihler'e Göre Safranbolu Mahalle Muhtar ve İmamları	64
Tablo 4. Farklı Tarihler'e Göre Safranbolu'nun Köyleri	71
Tablo 5. Muhtelif Tarihler'e Göre Safranbolu Köy Muhtarı ve İmamları	72
Tablo 6. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Mahallelerinin Müslüman Erkek Nüfusu	81
Tablo 7. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Köylerinin Müslüman Erkek Nüfusu	83
Tablo 8. 1840 Yılı Nüfus Defterine Göre Safranbolu Mahallelerinde Yaşayan Müslüman Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları	85
Tablo 9. 1840 Yılı Nüfus Defterine Göre Safranbolu Köylerinde Yaşayan Müslüman Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları	87
Tablo 10. Nüfus Defterlerine Göre Safranbolu Mahalle ve Köylerindeki Gayrimüslim Erkek Nüfus	92
Tablo 11. 1842-1843 yılı Safranbolu Gayrimüslim Erkek Nüfusun Yaşları ve Yerleşim Birimlerinin Nüfuslarına Oranları	93
Tablo 12. Safranbolu Erkek Nüfusunun Fiziki Özellikleri	99
Tablo 13. Safranbolu'da Yaşayan Engelli Nüfusun Yerleşim Yerlerine Dağılımı ve Oranları	102
Tablo 14. Safranbolu'da Kullanılan Lakaplar/ Sülale İsimleri	108
Tablo 15. Safranbolu Müslüman Erkeklerin Kullandıkları İsimler, Sayıları ve Toplam Müslüman Nüfusa Oranları	124
Tablo 16. Safranbolu Gayrimüslim Erkeklerin Kullandıkları İsimler, Sayıları ve Toplam Gayrimüslim Nüfusa Oranları	125
Tablo 17. Safranbolu'da Kullanılan Erkek İsimlerinin Mahalle ile Köylerdeki Kullanım Sayıları ve Yerleşim Birimlerinin Erkek Nüfusuna Oranları (%)	126
Tablo 18. Yoklama Defterlerine Göre Safranbolu'da Doğum ve Ölümler	131
Tablo 19. Nüfus Yoklama Defterlerine Göre 1831-1851 Yılları Arası Safranbolu'dan Yapılan Göçler	138

Tablo 20. 1844-1845 Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazası Meslek Yapılanması, Yıllık Meslek Gelir Aralığı ve Meslek Sahiplerinin Diğer Meslek Sahibi Olanlar ile Toplam Kişi Sayısına Oranı	226
Tablo 21. Esnaf ve Zanaatkâr Grubunda Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları.....	230
Tablo 22. Esnaf ve Zanaatkâr Grubunda Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları.....	231
Tablo 23. Kamu Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallerdeki Kişi Sayıları	233
Tablo 24. Kamu Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları.....	234
Tablo 25. Gıda Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları.....	236
Tablo 26. Gıda Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları.....	237
Tablo 27. Asker ve Emekli Grubunda Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları.....	239
Tablo 28. Asker ve Emekli Grubunda Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları.....	240
Tablo 29. Hizmet ve Temizlik Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları.....	242
Tablo 30. Hizmet ve Temizlik Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları.....	243
Tablo 31. Metal Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları ...	245
Tablo 32. Tarım, Hayvan ve Orman Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Mahallelerdeki Kişi Sayıları	247
Tablo 33. Tarım, Hayvan ve Orman Sektöründe Yer Alan Meslekler ve Köylerdeki Kişi Sayıları	248
Tablo 34. Mesleği Olmayanların Mahallelerdeki Kişi Sayıları	250
Tablo 35. Mesleği Olmayanların Köylerdeki Kişi Sayıları	251
Tablo 36. Safranbolu Kazasındaki Arazi Türleri, Arazilerin Köy ve Mahallelerdeki Miktar ve Oranları	254
Tablo 37. Safranbolu Kazasındaki Tarım Arazilerinin Yerleşim Birimlerine Dönüm Olarak Dağılımı	259
Tablo 38. Safranbolu Kazası Yerleşim Birimlerinde Toprağın Kullanım Alanları İtibariyle Kişi Başına Düşen Toprak Dönümleri.....	261
Tablo 39. Safranbolu Kazasındaki Çeşitli Ağaçlar	263

Tablo 40. Safranbolu Kazasındaki Arazilerin Köy ve Mahallelerdeki Yıllık Gelirleri ve Oranları	264
Tablo 41. Safranbolu Kazasındaki Yerleşim Birimlerine Göre Tarım Arazilerinden Elde Edilen Yıllık Gelir (Kuruş)	266
Tablo 42. Safranboluda Üretilen Tarım Ürünlerinin Toplam Miktarı	270
Tablo 43. Safranbolu'da Üretilen Tarım Ürünlerinin Miktarı ve Yetiştiren Kişi Sayısına Oranı	270
Tablo 44. Safranbolu'da Yetiştirilen Tahıl Ürünlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı (Kile/Kıyye).....	276
Tablo 45. Safranbolu'da Yetiştirilen Diğer Tarım Ürünlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı (Kile/Kıyye)	281
Tablo 46. Safranbolu Kazasındaki Büyükbaş Hayvan Türü ve Adetleri ve Yetiştiren Kişi Sayıları	285
Tablo 47. Safranbolu Kazasındaki Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı.....	287
Tablo 48. Safranbolu Kazasında Gelir Getiren Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Gelir ile Oranları	289
Tablo 49. Safranbolu Kazasındaki Gelir Getiren Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı	289
Tablo 50. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvan Türü ve Adetleri ve Yetiştiren Kişi Sayıları	292
Tablo 51. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı.....	293
Tablo 52. Safranbolu Kazasında Gelir Getiren Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Gelir ile Oranları	294
Tablo 53. Safranbolu Kazasındaki Küçükbaş Hayvan Gelirlerinin Yerleşim Birimlerine Dağılımı	295
Tablo 54. Safranbolu Kazasındaki Yük ve Binek Hayvan Türü ve Adetleri ile Yetiştiren Kişi Sayısı	297
Tablo 55. Safranbolu Kazasındaki Yük ve Binek Hayvanların Yerleşim Birimlerine Dağılımı	298
Tablo 56. Safranbolu Kazasındaki Arıcılığın Yerleşim Birimlerine Dağılımı ve Elde Edilen Gelirler	301

Tablo 57. Safranbolu'daki Gayrimenkul ve İşletme Kalemlerinden Elde Edilen Yıllık Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı	303
Tablo 58. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun Gayrimenkul Kalemleri ve Bunların Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı.....	303
Tablo 59. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun Gayrimenkul Sahipleri ve Yıllık Kira Hasılatlarının Yerleşim Birimlerine Dağılımı.....	305
Tablo 60. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun İşletme Kalemleri ve Bunların Kira Gelirlerinin Mahalle ve Köy Dağılımı.....	307
Tablo 61. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'nun İşletme Kalemleri ve Bunların Yıllık Kira Hasılatının Yerleşim Birimlerine Dağılımı	309
Tablo 62. Safranbolu Kazasında Verilen Toplam Vergilerin Mahalle ve Köy Dağılımı.....	313
Tablo 63. Safranbolu Kazasında Verilen Toplam Vergilerin Yerleşim Birimlerine Dağılımı.....	313
Tablo 64. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Vergi-i Mahsusa ile Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı	316
Tablo 65. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Aşar ve Rüsumat Vergisi (Kuruş) ile Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı ve Oranı.....	320
Tablo 66. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Tarım Ürünlerinden Alınan Aşar ve Yerleşim Yerlerine Dağılımı.....	323
Tablo 67. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Diğer Kalemlerden Alınan Aşar ve Rüsumatın Yerleşim Yerlerine Dağılımı	326
Tablo 68. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Hayvancılıktan Alınan Vergiler ile Bu Vergileri Veren Kişi Sayısının Yerleşim Birimlerine Dağılımı.....	331
Tablo 69. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Alınan Cizye Miktarı ve Kişi Sayısı.....	333

Tablo 70. 1846-1847 Yıllarına Ait Cizye Defterine Göre Safranbolu'da Kayıtlı Cizye Mükellefleri ve Ödedikleri Cizye Miktarı	333
Tablo 71. Safranbolu Kazasındaki Gelir Kaynaklarının Mahalle ve Köy Dağılımı ..	337
Tablo 72. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasındaki Tüm Gelir Kaynakları ve Bunlardan Elde Edilen Gelirlerin (Kuruş) Yerleşim Birimlerine Dağılımı	339
Tablo 73. Safranbolu Kazasında Yerleşim Yerlerine Göre Gelir ve Vergi Dağılımı	343
Tablo 74. 1835 Yılı Osmanlı Piyasasında Bulunan Para ve Değerleri	347
Tablo 75. Safranbolu'da Bulunan Para Çeşitleri ve Değerleri.....	349
Tablo 76. Safranbolu'da Unlu Mamüllere Verilen Narh Fiyatları.....	353
Tablo 77. Safranbolu'da Et ve Türevlerine Verilen Narh Fiyatları	354
Tablo 78. Safranbolu'da Narh Verilen Bakkal Ürünleri ve Fiyatları.....	355
Tablo 79. Safranbolu'da Narh Verilen Diğer Ürün ve Fiyatlar	356
Tablo 80. 1840-1841 Yıllarına Ait Arazi Fiyatları	358
Tablo 81. 1844-1845 Yılları Tarım Ürünleri ve Fiyatları	359
Tablo 82. 1840-1841 Yıllarına Ait Bazı Gayrimenkul Fiyatları.....	360
Tablo 83. 1840-1841 Yıllarına Ait Canlı Hayvan Fiyatları	360

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı..... 223
- Şekil 2.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Mahallelerinde İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı..... 224
- Şekil 3.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Köylerinde İcra Edilen Meslek Gruplarının Dağılımı..... 225
- Şekil 4.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Toprağın Kullanım Alanları İtibariyle Oransal Dağılımı..... 253
- Şekil 5.** Safranbolu Kazasında Bulunan Tarla Arazileri 255
- Şekil 6.** Safranbolu Kazasında Bulunan Bahçe Arazileri 257
- Şekil 7.** Safranbolu Kazasında Bulunan Ekilmemiş Araziler..... 261
- Şekil 8.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranboluda Üretilen Toplam Tarım Ürünlerinin Dağılımı (Kg) 269
- Şekil 9.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'da Yetiştirilen Hayvan Miktarları ve Oranı 283
- Şekil 10.** Safranbolu Hayvancılıktan Elde Edilen Gelir Dağılımı..... 284
- Şekil 11.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu'daki Gayrimenkul ve İşletmelerin Gelir Dağılımı 302
- Şekil 12.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasında Verilen Vergi Türleri ve Dağılımı..... 312
- Şekil 13.** Safranboluda Kazasında Alınan Aşar ve Rüşumat Vergilerinin Dağılımı.. 319
- Şekil 14.** 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerine Göre Safranbolu Kazasındaki Tüm Gelir Kaynakları ve Oransal Dağılımı 336

EKLER

Ek 1. Esnaf ve Zanaatkâr Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	59	36,65	Hüseyinkethüda	79	42	53,16
Cami-i Kebir	88	42	47,73	Karaali	210	76	36,19
Çavuş	120	55	45,83	Kavak	53	19	35,85
Çeşme	49	25	51,02	Kirkilli	16	2	12,50
Hacıali	30	11	36,67	Müslümankıran	24	8	33,33
Hacıbeyli	26	12	46,15	Müslümanpolat	46	24	52,17
Hacıdurmuş	44	19	43,18	Tekke	39	17	43,59
Hacıevhad	41	19	46,34	Zimmiyan-i Kıran	497	352	70,82
Hacıhalil	87	42	48,28	Toplam	1610	824	51,18

Ek 2 Esnaf ve Zanaatkâr Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %	Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Ağaçkilise	75	-	-	Karıt	55	-	-
Akvıran	60	1	1,67	Keten	9	-	-
Alınvıran	58	-	-	Kılavuzlar	59	-	-
Arıcak	47	-	-	Kızılçavıran-ı Ulvî	59	-	-
Bağlarbaşı	22	-	-	Kızılçavıran-ı Süflâ	38	-	-
Başköy	35	1	2,86	Kırpe	42	-	-
Bostanbükü	34	-	-	Konarı	170	-	-
Bulak	226	16	7,08	Kozcığaz	7	-	-
Bürnük	93	-	-	Kuzyaka	109	-	-
Çerçen	47	-	-	Melisa	28	-	-
Çıraklar	43	-	-	Moğol	21	-	-
Çiftlik-i Süflâ	44	5	11,36	Müslüman Yazı	221	24	10,86
Çiftlik-i Ulvî	17	-	-	Oğulvıran	32	-	-
Çomakvıran	11	-	-	Pelitvıran	24	1	4,17
Dane-i Süflâ	39	-	-	Sakaralan	16	-	-
Dane-i Ulvî	28	-	-	Sarıyan	19	-	-
Değirmencik	33	-	-	Sırçalı	24	-	-
Gayza	39	-	-	Sorguncuk	10	-	-
İbarıt	54	2	3,70	Susunduk	5	-	-
Kadırbükü	41	-	-	Tokatlı	31	1	3,23
Kapullu	112	-	-	Yacı	16	-	-
Karapınar	22	-	-	Zimmiyan-i Yazı	195	4	2,05
Toplam					2370	55	2,32

Ek 3. Kamu Sektör Grubunun Mahallerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	10	6,21	Hüseyinkethüda	79	3	3,80
Cami-i Kebir	88	8	9,09	Karaali	210	11	5,24
Çavuş	120	10	8,33	Kavak	53	2	3,77
Çeşme	49	3	6,12	Kirkilli	16	-	-
Hacıali	30	4	13,33	Müslümankıran	24	1	4,17
Hacıbeyli	26	3	11,54	Müslümanpolat	46	2	4,35
Hacıdurmuş	44	6	13,64	Tekke	39	3	7,69
Hacıevhad	41	3	7,32	Zimmiyan-i Kıran	497	7	1,41
Hacıhalil	87	4	4,60	Toplam	1610	80	4,97

Ek 4. Kamu Sektör Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %	Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Ağaçkilise	75	2	2,67	Karıt	55	1	1,82
Akvıran	60	1	1,67	Keten	9	-	-
Ahıvıran	58	3	5,17	Kılavuzlar	59	1	1,69
Arıcak	47	2	4,26	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	2	3,39
Bağlarbaşı	22	1	4,55	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	2	5,26
Başköy	35	2	5,71	Kırpe	42	1	2,38
Bostanbükü	34	2	5,88	Konarı	170	8	4,71
Bulak	226	5	2,21	Kozciğaz	7	-	-
Bürnük	93	2	2,15	Kuzyaka	109	3	2,75
Çerçen	47	1	2,13	Melisa	28	1	3,57
Çıraklar	43	1	2,33	Moğol	21	1	4,76
Çiftlik-i Süflâ	44	3	6,82	Müslüman Yazı	221	10	4,52
Çiftlik-i Ulvi	17	-	-	Oğulviran	32	2	6,25
Çomakviran	11	1	9,09	Pelitviran	24	-	-
Dane-i Süflâ	39	3	7,69	Sakaralan	16	1	6,25
Dane-i Ulvî	28	3	10,71	Sarıyan	19	2	10,53
Değirmencik	33	3	9,09	Sırçalı	24	1	4,17
Gayza	39	3	7,69	Sorguncuk	10	-	-
Ilbarıt	54	2	3,70	Susunduk	5	1	20,00
Kadıbüğü	41	2	4,88	Tokath	31	4	12,90
Kapullu	112	5	4,46	Yacı	16	-	-
Karapınar	22	-	-	Zimmiyan-i Yazı	195	2	1,03
Toplam					2370	90	3,80

Ek 5. Hizmet ve Temizlik Sektör Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	15	9,32	Hüseyinkethüda	79	11	13,92
Cami-i Kebir	88	13	14,77	Karaali	210	17	8,10
Çavuş	120	18	15,00	Kavak	53	12	22,64
Çeşme	49	7	14,29	Kirkilli	16	4	25,00
Haciali	30	10	33,33	Müslümankuran	24	5	20,83
Hacıbeyli	26	2	7,69	Müslümanpolat	46	12	26,09
Hacıdurmüş	44	1	2,27	Tekke	39	2	5,13
Hacıevhad	41	6	14,63	Zimmiyan-i Kıran	497	7	1,41
Hacıhalil	87	16	18,39	Toplam	1610	158	9,81

Ek 6. Hizmet ve Temizlik Sektör Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %	Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Ağaçkilise	75	14	18,67	Karıt	55	5	9,09
Akvıran	60	-	-	Keten	9	1	11,11
Ahıvıran	58	6	10,34	Kılavuzlar	59	16	27,12
Arıcak	47	-	-	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	-	-
Bağlarbaşı	22	8	36,36	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	-	-
Başköy	35	6	17,14	Kırpe	42	5	11,90
Bostanbükü	34	1	2,94	Konarı	170	5	2,94
Bulak	226	50	22,12	Kozciğaz	7	3	42,86
Bürnük	93	9	9,68	Kuzyaka	109	2	1,83
Çerçen	47	-	-	Melisa	28	4	14,29
Çıraklar	43	-	-	Moğol	21	7	33,33
Çiftlik-i Süflâ	44	5	11,36	Müslüman Yazı	221	53	23,98
Çiftlik-i Ulvi	17	-	-	Oğulviran	32	-	-
Çomakviran	11	-	-	Pelitviran	24	1	4,17
Dane-i Süflâ	39	-	-	Sakaralan	16	6	37,50
Dane-i Ulvî	28	1	3,57	Sarıyan	19	-	-
Değirmencik	33	7	21,21	Sırçalı	24	-	-
Gayza	39	1	2,56	Sorguncuk	10	-	-
Ilbarıt	54	-	-	Susunduk	5	-	-
Kadıbüğü	41	-	-	Tokath	31	2	6,45
Kapullu	112	28	25,00	Yacı	16	4	25,00
Karapınar	22	1	4,55	Zimmiyan-i Yazı	195	5	2,56
Toplam					2370	256	10,80

Ek 7. Gıda Sektör Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	12	7,45	Hüseyinkethüda	79	6	7,59
Cami-i Kebir	88	7	7,95	Karaali	210	35	16,67
Çavuş	120	12	10,00	Kavak	53	4	7,55
Çeşme	49	2	4,08	Kirkilli	16	1	6,25
Hacıali	30	1	3,33	Müslümankıran	24	4	16,67
Hacıbeyli	26	3	11,54	Müslümanpolat	46	2	4,35
Hacıdurmuş	44	3	6,82	Tekke	39	4	10,26
Hacıevhad	41	3	7,32	Zimmiyan-i Kıran	497	13	2,62
Hacıhalil	87	6	6,90	Toplam	1610	118	7,33

Ek 8. Gıda Sektör Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %	Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Ağaçkilise	75	-	-	Karıt	55	1	1,82
Akvıran	60	2	3,33	Keten	9	-	-
Alınvıran	58	3	5,17	Kılavuzlar	59	1	1,69
Arıcak	47	-	-	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	-	-
Bağlarbaşı	22	-	-	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	-	-
Başköy	35	-	-	Kırpe	42	-	-
Bostanbükü	34	-	-	Konarı	170	6	3,53
Bulak	226	1	0,44	Kozciğaz	7	-	-
Bürnük	93	1	1,08	Kuzyaka	109	2	1,83
Çerçen	47	1	2,13	Melisa	28	-	-
Çıraklar	43	1	2,33	Moğol	21	1	4,76
Çiftlik-i Süflâ	44	-	-	Müslüman Yazı	221	46	20,81
Çiftlik-i Ulvî	17	-	-	Oğulvıran	32	-	-
Çomakvıran	11	-	-	Pelitvıran	24	1	4,17
Dane-i Süflâ	39	-	-	Sakaralan	16	-	-
Dane-i Ulvî	28	-	-	Sarıyan	19	1	5,26
Değirmencik	33	1	3,03	Sırçalı	24	2	8,33
Gayza	39	-	-	Sorguncuk	10	-	-
İlbarıt	54	-	-	Susunduk	5	-	-
Kadibükü	41	-	-	Tokath	31	1	3,23
Kapullu	112	1	0,89	Yacı	16	1	6,25
Karapınar	22	-	-	Zimmiyan-i Yazı	195	147	75,38
Toplam					2370	221	9,32

Ek 9. Tarım, Hayvan ve Orman Sektör Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	7	4,35	Hüseyinkethüda	79	2	2,53
Cami-i Kebir	88	-	-	Karaali	210	15	7,14
Çavuş	120	5	4,17	Kavak	53	2	3,77
Çeşme	49	-	-	Kirkilli	16	3	18,75
Hacıali	30	-	-	Müslümankıran	24	-	-
Hacıbeyli	26	1	3,85	Müslümanpolat	46	-	-
Hacıdurmuş	44	-	-	Tekke	39	-	-
Hacıevhad	41	1	2,44	Zimmiyan-i Kıran	497	4	0,80
Hacıhalil	87	3	3,45	Toplam	1610	43	2,67

Ek 10. Tarım, Hayvan ve Orman Sektör Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %	Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Ağaçkilise	75	52	69,33	Karıt	55	45	81,82
Akvıran	60	45	75,00	Keten	9	7	77,78
Alınvıran	58	33	56,90	Kılavuzlar	59	39	66,10
Arıcak	47	39	82,98	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	56	94,92
Bağlarbaşı	22	13	59,09	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	36	94,74
Başköy	35	24	68,57	Kırpe	42	28	66,67
Bostanbükü	34	30	88,24	Konarı	170	127	74,71
Bulak	226	132	58,41	Kozcığaz	7	2	28,57
Bürnük	93	76	81,72	Kuzyaka	109	97	88,99
Çerçen	47	40	85,11	Melisa	28	16	57,14
Çıraklar	43	41	95,35	Moğol	21	10	47,62
Çiftlik-i Süflâ	44	27	61,36	Müslüman Yazı	221	64	28,96
Çiftlik-i Ulvî	17	16	94,12	Oğulvıran	32	27	84,38
Çomakvıran	11	9	81,82	Pelitvıran	24	14	58,33
Dane-i Süflâ	39	32	82,05	Sakaralan	16	5	31,25
Dane-i Ulvî	28	22	78,57	Sarıyan	19	16	84,21
Değirmencik	33	14	42,42	Sırçah	24	18	75,00
Gayza	39	31	79,49	Sorguncuk	10	9	90,00
Ilbarıt	54	45	83,33	Susunduk	5	2	40,00
Kadıbüğü	41	38	92,68	Tokath	31	22	70,97
Kapullu	112	50	44,64	Yacı	16	8	50,00
Karapınar	22	16	72,73	Zimmiyan-i Yazı	195	7	3,59
Toplam					2370	1480	62,45

Ek 11. Metal Sektör Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	23	14,29	Hüseyinkethüda	79	5	6,33
Cami-i Kebir	88	5	5,68	Karaali	210	17	8,10
Çavuş	120	5	4,17	Kavak	53	1	1,89
Çeşme	49	2	4,08	Kirkilli	16	1	6,25
Hacali	30	-	-	Müslümankıran	24	-	-
Hacıbeyli	26	1	3,85	Müslümanpolat	46	3	6,52
Hacıdurmuş	44	1	2,27	Tekke	39	4	10,26
Hacıevhad	41	1	2,44	Zimmiyan-i Kıran	497	92	18,51
Hacıhalil	87	2	2,30	Toplam	1610	163	10,12

Ek 12. Metal Sektör Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nüfusüne Oranı %
Müslüman Yazı	221	2	0,90
Zimmiyan-i Yazı	195	7	3,59
Toplam	2370	9	0,38

Ek 13. Asker ve Emekli Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nüfusü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nüfusüne Oranı %
Babasultan	161	7	4,35	Hüseyinkethüda	79	1	1,27
Cami-i Kebir	88	3	3,41	Karaali	210	5	2,38
Çavuş	120	-	-	Kavak	53	4	7,55
Çeşme	49	-	-	Kirkilli	16	-	-
Hacali	30	-	-	Müslümankıran	24	-	-
Hacıbeyli	26	-	-	Müslümanpolat	46	-	-
Hacıdurmuş	44	2	4,55	Tekke	39	1	2,56
Hacıevhad	41	2	4,88	Zimmiyan-i Kıran	497	-	-
Hacıhalil	87	1	1,15	Toplam	1610	26	1,61

Ek 14. Asker ve Emekli Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nufüsüne Oranı %	Köyler	Köy Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nufüsüne Oranı %
Ağaçkilise	75	1	1,33	Karıt	55	1	1,82
Akviran	60	4	6,67	Keten	9	-	-
Alınviran	58	5	8,62	Kılavuzlar	59	1	1,69
Arıcak	47	2	4,26	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	-	-
Bağlarbaşı	22	-	-	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	-	-
Başköy	35	1	2,86	Kırpe	42	1	2,38
Bostanbükü	34	-	-	Konarı	170	12	7,06
Bulak	226	4	1,77	Kozcığaz	7	2	28,57
Bürnük	93	1	1,08	Kuzyaka	109	3	2,75
Çerçen	47	3	6,38	Melisa	28	2	7,14
Çıraklar	43	-	-	Moğol	21	1	4,76
Çiftlik-i Süflâ	44	2	4,55	Müslüman Yazı	221	7	3,17
Çiftlik-i Ulvî	17	-	-	Oğulviran	32	1	3,13
Çomakviran	11	-	-	Pelitviran	24	2	8,33
Dane-i Süflâ	39	-	-	Sakaralan	16	-	-
Dane-i Ulvî	28	-	-	Sarıyan	19	-	-
Değirmencik	33	5	15,15	Sırçalı	24	1	4,17
Gayza	39	-	-	Sorguncuk	10	-	-
Ibarıt	54	4	7,41	Susunduk	5	-	-
Kadıbüğü	41	1	2,44	Tokatlı	31	-	-
Kapullu	112	10	8,93	Yacı	16	1	6,25
Karapınar	22	1	4,55	Zimmiyan-i Yazı	195	-	-
Toplam					2370	79	3,33

Ek 15. Mesleği Olmayan Grubunun Mahallelerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Mahalleler	Mahalle Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nufüsüne Oranı %	Mahalleler	Mahalle Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Mahalle Nufüsüne Oranı %
Babasultan	161	27	16,77	Hüseyinkethüda	79	8	10,13
Cami-i Kebir	88	10	11,36	Karaali	210	29	13,81
Çavuş	120	14	11,67	Kavak	53	9	16,98
Çeşme	49	10	20,41	Kirkilli	16	5	31,25
Hacalı	30	4	13,33	Müslümankıran	24	6	25,00
Hacıbeyli	26	3	11,54	Müslümanpolat	46	3	6,52
Hacıdurmuş	44	12	27,27	Tekke	39	8	20,51
Hacıevhad	41	5	12,20	Zimmiyan-i Kıran	497	21	4,23
Hacıhalil	87	12	13,79	Toplam	1610	186	11,55

Ek 16 Mesleği Olmayan Grubunun Köylerdeki Kişi Sayıları ve Oranları

Köyler	Köy Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nufüsüne Oranı %	Köyler	Köy Nufüsü	Grup Kişi Sayısı	Köy Nufüsüne Oranı %
Ağaçkilise	75	6	8,00	Karıt	55	2	3,64
Akviran	60	7	11,67	Keten	9	1	11,11
Alınviran	58	7	12,07	Kılavuzlar	59	1	1,69
Arıcak	47	4	8,51	Kızılcaviran-ı Ulvî	59	1	1,69
Bağlarbaşı	22	-	-	Kızılcaviran-ı Süflâ	38	-	-
Başköy	35	1	2,86	Kırpe	42	7	16,67
Bostanbükü	34	1	2,94	Konarı	170	12	7,06
Bulak	226	18	7,96	Kozcığaz	7	-	-
Bürnük	93	4	4,30	Kuzyaka	109	2	1,83
Çerçen	47	2	4,26	Melisa	28	5	17,86
Çıraklar	43	-	-	Moğol	21	1	4,76
Çiftlik-i Süflâ	44	2	4,55	Müslüman Yazı	221	14	6,33
Çiftlik-i Ulvî	17	1	5,88	Oğulviran	32	2	6,25
Çomakviran	11	1	9,09	Pelitviran	24	5	20,83
Dane-i Süflâ	39	4	10,26	Sakaralan	16	4	25,00
Dane-i Ulvî	28	2	7,14	Sarıyan	19	-	-
Değirmencik	33	3	9,09	Sırçalı	24	2	8,33
Gayza	39	4	10,26	Sorguncuk	10	1	10,00

İlbarıt	54	1	1,85	Susunduk	5	2	40,00
Kadıbükü	41	-	-	Tokath	31	1	3,23
Kapullu	112	18	16,07	Yacı	16	2	12,50
Karapınar	22	4	18,18	Zimmiyan-i Yazı	195	23	11,79
Toplam					2370	178	7,51

Ek 17. Safranbolu Kazasındaki Yerleşim Birimlerine Göre Tarım Arazilerinden 1261/1845 Yılında Elde Edilebilecek Tahmini Gelir (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Mezru Tarla	Bağ	Bahçe	Bostan	Safran Tarlası	Pamuk Tarlası	Erz/Pirinç Tarlası	Harir Bahçesi	Meyve Bahçesi	Meyve Ağaçları	Toplam
Mahalleler											
Babasultan	5421	2537	1396	424	-	-	-	-	57	-	9835
Cami-i Kebir	2811,5	1553	1296	-	-	-	-	-	-	-	5660,5
Çavuş	5904	1986,5	1957,5	-	-	-	-	-	-	-	9848
Çeşme	3573,5	973,5	746	-	-	-	-	-	-	-	5293
Hacıali	982	196,5	304	-	-	-	-	-	-	-	1482,5
Hacıbeyli	1262,5	789,5	560	-	-	-	-	-	-	20	2632
Hacıdurmüş	1782	784,5	650,5	-	-	-	-	-	-	-	3217
Hacıevhad	689,5	813	857	-	-	-	-	-	-	-	2359,5
Hacıhalil	3304,5	1382	1197,5	-	-	-	-	-	-	-	5884
H. Kethüda	2323	660	768,5	-	-	-	-	-	-	-	3751,5
Karaali	11033,5	3984	2905,5	296	-	-	-	-	32,5	-	18251,5
Kavak	1495	162	217,5	-	-	-	-	-	-	-	1874,5
Kırkille	553,5	234	382,5	-	-	-	-	-	-	-	1170
M. Kıran	282	316,5	434	-	-	-	-	-	-	-	1032,5
M. Polat	1243	827	1192	-	-	-	-	-	-	-	3262
Tekke	1704,5	721,5	544,5	-	-	-	-	-	-	-	2970,5
Z. Kıran	6290	3033	2472	542,5	-	-	-	-	-	-	12337,5
Mahalle Toplam	50655	20953,5	17881	1262,5	-	-	-	-	89,5	20	90861,5
Köyler											
Ağaçkilise	14019	-	-	115	-	-	-	-	-	-	14134
Akvıran	5770	1502	-	1095	11827	-	-	-	-	-	20194
Alınvıran	16216,5	-	167,5	80	-	-	-	-	-	56,5	16520,5
Alınvıran-2	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80
Arıcak	12919,5	4257,5	-	910	-	-	-	-	-	150	18237
Bağlarbaşı	700	1095	13	333	-	-	-	-	-	180	2321
Başköy	3381	3099	-	65	-	-	-	-	-	216,5	6761,5
Başköy-2	219	1755	-	-	-	-	-	-	-	125	2099
Bostanbükü	6419	733	-	1831	-	-	-	-	-	-	8983
Bostanbükü-2	705	720	-	636,5	-	-	-	-	-	-	2061,5
Bulak	30574,5	20600	121,5	-	3016,5	-	-	-	-	283	54595,5
Bulak-2	-	3916,5	-	-	-	-	-	-	-	-	3916,5
Bürnük	38054,5	11303	-	6258,5	-	-	3201	-	-	-	58817
Çerçen	17619,5	6633	-	1942	530	-	-	-	-	150	26874,5
Çıraklar	10508	3237	-	3319	1330,5	-	-	-	-	-	18394,5
Ç. Süflâ	7691	2820,5	-	-	-	-	-	-	-	-	10511,5
Ç. Süflâ-2	110	15	-	-	-	-	-	-	-	-	125
Ç. Ulvi	2520	528,5	-	95,5	-	-	-	-	-	-	3144
Ç. Ulvi-2	670	-	-	-	-	-	-	-	-	-	670
Çomakvıran	3110,5	-	84	-	-	-	-	-	-	40	3234,5
Çomakvıran-2	524	-	-	-	-	-	-	-	-	-	524
Dane-i Süflâ	10280	562	-	516,5	-	-	-	-	-	10	11368,5
Dane-i Ulvi	5973	25	-	178	-	-	-	-	-	376	6552
Değirmencik	8625,5	268	205,5	596	-	-	-	-	-	-	9695
Değirmencik-2	1115	-	52	78	-	-	-	-	-	-	1245
Gayza	3321	2009	-	1275,5	-	-	-	-	-	336	6941,5
İlbarıt	19897,5	5125	-	-	70	-	-	-	-	-	25092,5
Kadıbükü	6709	4455	-	1210	5380	-	-	-	-	-	17754
Kadıbükü-2	-	525	-	-	-	-	-	-	-	-	525
Kapullu	15195	13981	-	302	-	-	-	-	-	968	30446
Kapullu-2	144	6873	-	-	-	-	-	-	-	190	7207
Karapınar	8946	29,5	144	45	-	-	-	-	-	-	9164,5
Karapınar-2	400	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
Karıt	11659	2382	-	3050	-	-	-	-	-	-	17091

Keten	2107	107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2214
Keten-2	713	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	713
Kılavuzlar	10144,5	1708	-	10930	829	-	-	-	-	-	370	23981,5
Kılavuzlar-2	180	-	-	180	-	-	-	-	-	-	60	420
K. Ulvî	22083	5807	-	1482	-	-	-	6242	-	-	-	35614
K. Süflâ	14080,5	1157	-	72	180	20	375	-	-	-	-	15884,5
K. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kirpe	7369,5	1911,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9281
Kirpe-2	711	180,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	891,5
Konarı	16022,5	24603	-	28043	3110	-	-	-	-	-	-	71778,5
Kozciğaz	2013	-	-	193,5	-	-	-	-	-	-	-	2206,5
Kozciğaz-2	262	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	262
Kuzyaka	26613	18559,5	-	1693	-	-	-	-	-	-	-	46865,5
Kuzyaka-2	-	3916	-	220	-	-	-	800	-	-	-	4936
Melisa	8456,5	5230,5	-	762	-	467	-	-	-	-	-	14916
Melisa-2	456	3364	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3820
Moğol	5238	-	-	-	-	-	-	-	33	-	-	5271
Moğol-2	2120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2120
M. Yazı	34475,5	15341	-	7266,5	-	-	-	-	3155	-	40	60278
M. Yazı-2	1510	130	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1640
Oğulviran	7219	1551,5	-	-	6350	-	-	-	-	-	-	15120,5
Oğulviran-2	560	86,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	646,5
Pelitviran	6870,5	-	-	288,5	-	-	-	-	-	-	-	7159
Pelitviran-2	500,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500,5
Sakaralan	3375,5	273	-	39	-	-	-	-	-	-	-	3687,5
Sakaralan-2	492	97	-	-	-	-	-	-	-	-	-	589
Sarıyan	8608	1720	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10328
Sırçalı	10760,5	695	-	12	-	-	-	-	-	-	-	11467,5
Sırçalı-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	2749	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2749
Sorguncuk-2	656,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	656,5
Susunduk	155	140	-	202	-	-	-	-	-	-	136	633
Tokatlı	3965,5	1421	-	1050	-	-	-	-	-	-	246	6682,5
Tokatlı-2	1030	1733	3893,5	-	-	-	-	-	-	-	-	6656,5
Yacı	2816,5	536	27	272,5	845	-	-	-	-	-	-	4497
Z. Yazı	10728	14388	-	6038,5	-	-	-	-	955	-	188	32297,5
Köy Toplam	479117,5	203105,5	4708	82676	33468	487	9818	4910	33	4121	822444	
Genel Toplam	529772,5	224059	22589	83938,5	33468	487	9818	4910	122,5	4141	913305,5	

Ek 18. Safranbolu Kazasında Üretilen Tarım Ürünleri, Miktarı (Kile/Kıyye) ve Bu Ürünleri Yetiştiren Kişi Sayısı

Yetiştirilen Yerleri	Buğday	Yetiştiren K. Sayısı		Arpa	Yetiştiren K. Sayısı		Karıklı	Yetiştiren K. Sayısı		Siyez	Yetiştiren K. Sayısı		Germik	Yetiştiren K. Sayısı		Pirinç/Ky	Yetiştiren K. Sayısı			
		K. Başına Düşen Miktar	K. Başına Düşen Miktar		K. Başına Düşen Miktar	K. Başına Düşen Miktar		K. Başına Düşen Miktar	K. Başına Düşen Miktar		K. Başına Düşen Miktar	K. Başına Düşen Miktar								
Mahalleler																				
Babasultun	355,0	26	13,7	220,0	23	9,6	25,0	2	12,5	490,0	34	14,4	-	-	-	-	-	-	-	
Cami-I Kebir	165,0	13	12,7	75,0	7	10,7	35,0	3	11,7	275,0	17	16,2	-	-	-	-	-	-	-	
Çavuş	445,0	37	12,0	230,0	26	8,8	-	-	-	440,0	25	17,6	-	-	-	-	-	-	-	
Çeşme	185,0	18	10,3	250,0	18	13,9	10,0	1	10,0	215,0	13	16,5	-	-	-	-	-	-	-	
Hacıali	65,0	6	10,8	65,0	6	10,8	15,0	1	15,0	30,0	2	15,0	-	-	-	-	-	-	-	
Hacıbeyli	45,0	5	9,0	20,0	4	5,0	30,0	3	10,0	65,0	6	10,8	-	-	-	-	-	-	-	
Hacıdurmuş	125,0	9	13,9	35,0	4	8,8	-	-	-	185,0	9	20,6	-	-	-	-	-	-	-	
Hacıevhad	70,0	7	10,0	15,0	2	7,5	-	-	-	30,0	3	10,0	-	-	-	-	-	-	-	
Hacıhalil	230,0	16	14,4	175,0	15	11,7	-	-	-	210,0	10	21,0	-	-	-	-	-	-	-	
H. Kethüda	170,0	11	15,5	130,0	12	10,8	10,0	1	10,0	105,0	9	11,7	-	-	-	-	-	-	-	
Karaali	495,0	44	11,3	545,0	29	18,8	-	-	-	1310,0	67	19,6	-	-	-	-	-	-	-	
Kavak	115,0	9	12,8	80,0	7	11,4	10,0	1	10,0	70,0	3	23,3	-	-	-	-	-	-	-	
Kırkille	30,0	3	10,0	50,0	5	10,0	-	-	-	20,0	2	10,0	-	-	-	-	-	-	-	
M. Kiran	20,0	2	10,0	30,0	3	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
M. Polat	70,0	5	14,0	70,0	8	8,8	20,0	1	20,0	70,0	5	14,0	-	-	-	-	-	-	-	
Tekke	85,0	7	12,1	90,0	10	9,0	10,0	1	10,0	160,0	7	22,9	-	-	-	-	-	-	-	
Z. Kiran	385,0	33	11,7	560,0	48	11,7	40,0	4	10,0	100,0	10	10,0	-	-	-	-	-	-	-	
Mahalle Toplam	3055,0	251	12,2	2640,0	227	11,6	205,0	18	11,4	3775,0	222	17,0	-	-	-	-	-	-	-	
Köyler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ağaçkilise	690,0	57	12,1	390,0	41	9,5	-	-	-	1735,0	66	26,3	25,0	2	12,5	-	-	-	-	-
Akviran	305,0	43	7,1	1060,0	54	19,6	10,0	1	10,0	1375,0	50	27,5	-	-	-	-	-	-	-	-
Ahıviran	705,0	48	14,7	705,0	43	16,4	10,0	1	10,0	1445,0	50	28,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Ahıviran-2	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arıcak	265,0	28	9,5	1050,0	38	27,6	-	-	-	980,0	41	23,9	-	-	-	-	-	-	-	-

Baglarbaşı	65,0	6	10,8	20,0	1	20,0	20,0	2	10,0	15,0	2	7,5	-	-	-	-	-	-
Başköy	90,0	13	6,9	-	-	-	-	-	-	690,0	30	23,0	-	-	-	-	-	-
Başköy-2	-	-	-	40,0	1	40,0	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü	235,0	19	12,4	260,0	18	14,4	50,0	1	50,0	890,0	28	31,8	-	-	-	-	-	-
Bostanbükü-2	25,0	3	8,3	45,0	4	11,3	40,0	3	13,3	365,0	9	40,6	-	-	-	-	-	-
Bulak	1285,0	131	9,8	170,0	5	34,0	3760,0	167	22,5	130,0	8	16,3	-	-	-	-	-	-
Bulak-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bürnük	295,0	40	7,4	2720,0	80	34,0	1010,0	37	27,3	2060,0	71	29,0	-	-	-	2040,0	33	61,8
Çerçen	410,0	39	10,5	1370,0	44	31,1	270,0	9	30,0	1830,0	43	42,6	-	-	-	-	-	-
Çraklar	5,0	1	5,0	1060,0	42	25,2	425,0	26	16,3	245,0	9	27,2	-	-	-	-	-	-
C. Süflâ	435,0	35	12,4	232,5	24	9,7	-	-	-	1110,0	40	27,8	-	-	-	-	-	-
C. Süflâ-2	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-
C. Ulvi	90,0	10	9,0	70,0	13	5,4	-	-	-	300,0	15	20,0	-	-	-	-	-	-
C. Ulvi-2	60,0	3	20,0	-	-	-	-	-	-	55,0	5	11,0	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran	200,0	11	18,2	100,0	10	10,0	-	-	-	180,0	11	16,4	-	-	-	-	-	-
Çomakvıran-2	35,0	2	17,5	-	-	-	-	-	-	60,0	3	20,0	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Süflâ	490,0	29	16,9	205,0	15	13,7	195,0	8	24,4	870,0	31	28,1	-	-	-	-	-	-
Dane-İ Ulvî	205,0	17	12,1	190,0	13	14,6	75,0	6	12,5	680,0	26	26,2	45,0	3	15,0	-	-	-
Değirmencik	295,0	25	11,8	320,0	25	12,8	-	-	-	940,0	29	32,4	-	-	-	-	-	-
Değirmencik-2	50,0	6	8,3	35,0	4	8,8	-	-	-	115,0	7	16,4	-	-	-	-	-	-
Gayza	210,0	17	12,4	90,0	9	10,0	75,0	5	15,0	255,0	17	15,0	-	-	-	-	-	-
İbarrt	260,0	28	9,3	1150,0	47	24,5	1175,0	46	25,5	815,0	40	20,4	-	-	-	-	-	-
Kadıbükü	500,0	38	13,2	1485,0	38	39,1	-	-	-	1360,0	39	34,9	-	-	-	-	-	-
Kadıbükü-2	-	-	-	40,0	2	20,0	10,0	1	10,0	210,0	10	21,0	-	-	-	-	-	-
Kapullu	460,0	46	10,0	505,0	46	11,0	30,0	1	30,0	2050,0	85	24,1	-	-	-	-	-	-
Kapullu-2	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	-	30,0	2	15,0	-	-	-	-	-	-
Karapınar	445,0	16	27,8	145,0	15	9,7	-	-	-	1025,0	17	60,3	-	-	-	-	-	-
Karapınar-2	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	40,0	2	20,0	-	-	-	-	-	-
Karıt	470,0	28	16,8	315,0	21	15,0	70,0	6	11,7	1305,0	50	26,1	-	-	-	-	-	-
Keten	130,0	8	16,3	50,0	8	6,3	-	-	-	195,0	9	21,7	-	-	-	-	-	-
Keten-2	25,0	2	12,5	-	-	-	-	-	-	45,0	4	11,3	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar	490,0	49	10,0	155,0	13	11,9	50,0	4	12,5	1535,0	54	28,4	-	-	-	-	-	-
Kılavuzlar-2	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K. Ulvî	330,0	35	9,4	1865,0	57	32,7	135,0	8	16,9	1850,0	57	32,5	-	-	-	4450,0	49	90,8
K. Süflâ	135,0	17	7,9	1460,0	38	38,4	-	-	-	1410,0	39	36,2	-	-	-	320,0	8	40,0
K. Süflâ-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-
Kirpe	415,0	33	12,6	125,0	12	10,4	10,0	1	10,0	765,0	30	25,5	-	-	-	-	-	-
Kirpe-2	50,0	7	7,1	5,0	1	5,0	-	-	-	70,0	8	8,8	-	-	-	-	-	-
Konarı	455,0	45	10,1	455,0	29	15,7	1415,0	84	16,8	2085,0	70	29,8	-	-	-	-	-	-
Kozçığaz	105,0	5	21,0	25,0	2	12,5	-	-	-	245,0	5	49,0	-	-	-	-	-	-
Kozçığaz-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65,0	3	21,7	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka	185,0	24	7,7	1520,0	80	19,0	210,0	12	17,5	3675,0	105	35,0	-	-	-	-	-	-
Kuzyaka-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melisa	195,0	19	10,3	355,0	17	20,9	-	-	-	1090,0	25	43,6	-	-	-	-	-	-
Melisa-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80,0	4	20,0	-	-	-	-	-	-
Moğol	295,0	19	15,5	190,0	18	10,6	-	-	-	400,0	17	23,5	-	-	-	-	-	-
Moğol-2	130,0	3	43,3	110,0	2	55,0	-	-	-	145,0	5	29,0	-	-	-	-	-	-
M. Yazı	1085,0	86	12,6	400,0	27	14,8	-	-	-	4755,0	127	37,4	-	-	-	-	-	-
M. Yazı-2	90,0	8	11,3	-	-	-	-	-	-	200,0	13	15,4	-	-	-	-	-	-
Oğulvıran	235,0	28	8,4	410,0	28	14,6	-	-	-	650,0	28	23,2	-	-	-	-	-	-
Oğulvıran-2	50,0	2	25,0	20,0	2	10,0	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-
Pelitvıran	265,0	19	13,9	320,0	18	17,8	-	-	-	655,0	22	29,8	-	-	-	-	-	-
Pelitvıran-2	15,0	2	7,5	-	-	-	-	-	-	105,0	10	10,5	-	-	-	-	-	-
Sakaralan	110,0	13	8,5	95,0	11	8,6	-	-	-	495,0	14	35,4	-	-	-	-	-	-
Sakaralan-2	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-	100,0	4	25,0	-	-	-	-	-	-
Sarıvan	275,0	19	14,5	445,0	19	23,4	375,0	14	26,8	130,0	4	32,5	-	-	-	-	-	-
Sırçalı	520,0	22	23,6	490,0	20	24,5	130,0	8	16,3	785,0	19	41,3	-	-	-	-	-	-
Sırçalı-2	20,0	1	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk	150,0	10	15,0	55,0	5	11,0	-	-	-	275,0	9	30,6	-	-	-	-	-	-
Sorguncuk-2	60,0	1	60,0	30,0	1	30,0	-	-	-	145,0	7	20,7	-	-	-	-	-	-
Susunduk	-	-	-	-	-	-	25,0	3	8,3	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-
Tokatlı	275,0	14	19,6	160,0	14	11,4	30,0	3	10,0	280,0	21	13,3	-	-	-	-	-	-
Tokatlı-2	110,0	9	12,2	20,0	2	10,0	20,0	1	20,0	35,0	4	8,8	-	-	-	-	-	-
Yacı	95,0	13	7,3	155,0	13	11,9	-	-	-	255,0	14	18,2	-	-	-	-	-	-
Z. Yazı	260,0	16	16,3	80,0	4	20,0	-	-	-	1455,0	73	19,9	-	-	-	-	-	-
Köv Toplam	15180,0	1273	11,9	22777,5	1095	20,8	9625,0	458	21,0	47170,0	1645	28,7	70,0	5	14,0	6810,0	90	75,7
Genel Toplam	18235,0	1524	12,0	25417,5	1322	19,2	9830,0	476	20,7	50945,0	1867	27,3	70,0	5	14,0	6810,0	90	75,7

Ek 19. Safranbolu Kazasında Üretilen Diğer Tarım Ürünleri, Miktarı (Kile/Kıyye) ve Bu Ürünleri Yetiştiren Kişi Sayısı

Yetiştirilen Yerleri	Pamuk	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	Burçak	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	Yulaf	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	Alaf	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	Fig	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	Yetiştiren K. Sayısı	K. Başına Düşen Miktar	
Ağaçkilise	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30,0	3	10,0	-	-	
Arıcak	180,0	31	5,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	
Bağlarbaşı	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bürnük	-	-	-	55,0	9	6,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ç. Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,0	2	10,0	-	-	-	-	-	
Dane-i Süflâ	-	-	-	105,0	14	7,5	-	-	-	-	-	-	50,0	7	7,1	-	-	
Dane-i Ulvî	-	-	-	75,0	11	6,8	-	-	-	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	
Değirmencik	-	-	-	45,0	6	7,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gayza	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kapullu	63,4	19	3,3	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	15,0	3	5,0	-	-	
K. Ulvî	-	-	-	10,0	2	5,0	20,0	3	6,7	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	
Kuzyaka	-	-	-	20,0	4	5,0	-	-	-	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	
Melisa	-	-	-	15,0	2	7,5	-	-	-	-	-	-	25,0	1	25,0	-	-	
Moğol	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sarıyan	-	-	-	10,0	2	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,0	1	
Sorguncuk	-	-	-	10,0	1	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tokatlı	-	-	-	5,0	1	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Genel Toplam	243,4	50	4,9	370,0	56	85,4	20,0	3	6,7	20,0	2	10,0	150,0	18	77,1	20,0	1	20,0

Ek 20. Safranbolu Kazasında Yer Alan Değirmen ve Su Hızarı Gelirleri

Yetiştirilen Yerleri	Değirmen Sahibi Kişi Sayısı	Değirmen Kıta/Bah/ Hisse	Değirmen Haslatı	K. Başına Düşen Değirmen Haslatı	Su Hızarı Sahibi Kişi Sayısı	Su Hızarı	Su Hızarı Haslatı	K. Başına Düşen Su Hızarı Haslatı
Mahalleler								
Babasultan	3	4	328	109,33	-	-	-	-
Cami-i Kebir	1	1	150	150,00	-	-	-	-
Çavuş	4	4	450	112,50	-	-	-	-
Çeşme	4	5	175	43,75	-	-	-	-
Hacıbeyli	2	2	200	100,00	-	-	-	-
Hacıevhad	2	2	110	55,00	-	-	-	-
Hacıhalil	4	5	260	65,00	1	1	-	-
H. Kethüda	1	1	100	100,00	-	-	-	-
Karaali	6	7	297	49,50	-	-	-	-
Kavak	4	4	308	77,00	-	-	-	-
M. Kıran	1	1	60	60,00	-	-	-	-
Tekke	1	1	30	30,00	-	-	-	-
Mahalle Toplam	33	37	2468	74,79	1	1	-	-
Köyler								
Ağaçkilise	1	1	32	32,00	1	1	50	50,00
Alınvıran	1	1	250	250,00	-	-	-	-
Arıcak	3	3	600	200,00	-	-	-	-
Başköy	2	2	74	37,00	-	-	-	-
Bulak	5	5	600	120,00	-	-	-	-
Ç. Süflâ	-	-	-	-	1	1	90	90,00
Dane-i Süflâ	6	6	480	80,00	3	5,5	175	58,33
Dane-i Ulvî	1	1	72	72,00	5	6,5	355	71,00
Değirmencik	7	7	584	83,43	-	-	-	-
Kadıbkü	2	5	2500	1250,00	-	-	-	-
Kapullu	2	2	550	275,00	-	-	-	-
K. Ulvî	1	1	400	400,00	-	-	-	-
Kırpe	2	2	1000	500,00	-	-	-	-
Konarı	6	11	1525	254,17	-	-	-	-
M.Yazı	7	12	1325	189,29	-	-	-	-
M. Yazı-2	2	2	400	200,00	-	-	-	-
Tokatlı	2	2	180	90,00	-	-	-	-
Yacı	5	5	265	53,00	-	-	-	-
Köy Toplam	55	68	10837	197,04	10	14	670	67,00
Genel Toplam	88	105	13305	151,19	11	15	670	60,91

Ek 21. Safranbolu 1844-1845 Temettuat Defterlerindeki Vergi-i Mahsusanın Defteriçi-Deftersonu Farkı

Yerleşim Yerleri	Defter İçi Vergi-i Masusa Hesabı	Defter Sonu Vergi-i Mahsusa Hesabı	Defter Sonu - Defter İçi Farkı
Mahalleler			
Babasultan	11051,0	11053,0	2,0
Cami-î Kebir	6143,0	6300,0	157,0
Çavuş	8647,0	8645,0	-2,0
Çeşme	2967,0	2898,0	-69,0
Haciali	1833,0	1832,0	-1,0
Hacıbeyli	1708,0	1708,0	0,0
Hacıdurmüş	2629,0	2629,0	0,0
Hacievhad	2334,0	2314,0	-20,0
Hacıhalil	4451,5	4301,0	-150,5
H. Kethüda	4799,0	4709,0	-90,0
Karaali	13478,5	13463,0	-15,5
Kavak	2565,0	2555,0	-10,0
Kirkille	709,5	709,5	0,0
M. Kıran	1058,0	1058,0	0,0
M. Polat	2503,0	2507,0	4,0
Tekke	2560,0	2560,0	0,0
Z. Kıran	28910,0	29000,0	90,0
Mahalle Toplam	98346,5	98241,5	-105,0
Köyler			
Ağaçkilise	7554,0	7159,0	-395,0
Akviran	7340,0	7400,0	60,0
Alınviran	7640,0	7700,0	60,0
Arıcak	4750,0	4750,0	0,0
Bağlarbaşı	1365,5	1350,0	-15,5
Başköy	2996,0	3000,0	4,0
Bostanbükü	3196,0	3401,0	205,0
Bulak	23616,5	23543,0	-73,5
Bürnük	9516,0	9500,0	-16,0
Çerçen	5230,0	5200,0	-30,0
Çıraklar	3689,5	3700,0	10,5
Ç. Süflâ	5346,5	5400,0	53,5
Ç. Ulvi	1550,0	1550,0	0,0
Çomakviran	1150,0	1150,0	0,0
Dane-î Süflâ	5638,0	5500,0	-138,0
Dane-î Ulvî	3700,0	3700,0	0,0
Değirmencik	3055,0	3055,0	0,0
Gayza	2735,0	2750,0	15,0
Ilbarıt	6000,0	6000,0	0,0
Kadıbükü	6088,5	6100,0	11,5
Kapullu	11009,0	11000,0	-9,0
Karapınar	2110,0	2100,0	-10,0
Karıt	6849,0	6750,0	-99,0
Keten	550,0	550,0	0,0
Kılavuzlar	8099,0	8200,0	101,0
K. Ulvî	7423,0	7500,0	77,0
K. Süflâ	5090,0	5100,0	10,0
Kirpe	4710,0	4600,0	-110,0
Konarı	21476,0	21500,0	24,0
Kozcıgaz	350,0	400,0	50,0
Kuzyaka	11932,5	12000,0	67,5
Melisa	3110,0	3100,0	-10,0
Moğol	1760,0	1750,0	-10,0
M. Yazı	23468,0	23443,0	-25,0
Oğulviran	3854,0	3842,0	-12,0
Pelitviran	3402,0	3400,0	-2,0
Sakaran	1750,0	1750,0	0,0
Sarıyan	2201,0	2200,0	-1,0
Sırçalı	3070,0	3000,0	-70,0
Sorguncuk	646,5	650,0	3,5
Susunduk	400,0	400,0	0,0
Tokath	2185,0	2250,0	65,0
Yacı	1860,0	1800,0	-60,0
Z. Yazı	18875,0	19090,0	215,0
Köy Toplam	258336,5	258283,0	-53,5
Genel Toplam	356683,0	356524,5	-158,5

Ek 22. Safranbolu 1844-1845 Temettuat Defterlerindeki Vergi Veren ve Vermeyen Kişilerin Yerleşim Yerlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yerlerindeki Toplam Kişi Sayısı	Hiçbir Vergi Ödemeyen Kişi Sayısı	Yerleşim Yerlerindeki Vergi Veren Kişi Sayısı
Mahalleler			
Babasultan	161	12	149
Cami-i Kebir	88	10	78
Çavuş	120	3	117
Çeşme	49	6	43
Haciali	30	5	25
Hacıbeyli	26	3	23
Hacıdurmuş	44	5	39
Hacıevhad	41	5	36
Hacıhalil	87	5	82
Hüseyinkethüda	79	7	72
Karaali	210	19	191
Kavak	53	5	48
Kirkille	16	2	14
Müslümankıran	24	3	21
Müslümanpolat	46	1	45
Tekke	39	4	35
Zimmiyan-i Kıran	497	17	480
Mahalle Toplam	1610	112	1498
Köyler			
Ağaçkilise	75	1	74
Akviran	60	0	60
Alınvıran	58	0	58
Alınvıran-2	1	0	1
Arıcak	47	2	45
Bağlarbaşı	22	0	22
Başköy	35	0	35
Başköy-2	20	0	20
Bostanbükü	34	0	34
Bostanbükü-2	41	0	41
Bulak	226	10	216
Bulak-2	39	0	39
Bürnük	93	2	91
Çerçen	47	2	45
Çıraklar	43	0	43
Çiftlik-i Süflâ	44	0	44
Çiftlik-i Süflâ-2	2	0	2
Çiftlik-i Ulvi	17	0	17
Çiftlik-i Ulvi-2	8	0	8
Çomakvıran	11	0	11
Çomakvıran-2	4	0	4
Dane-i Süflâ	39	1	38
Dane-i Ulvî	28	0	28
Değirmencik	33	0	33
Değirmencik-2	7	0	7
Gayza	39	1	38
Ilbarıt	54	0	54
Kadıbükü	41	0	41
Kadıbükü-2	20	0	20
Kapullu	112	4	108
Kapullu-2	75	0	75
Karapınar	22	0	22
Karapınar-2	4	2	2
Karıt	55	2	53
Keten	9	0	9
Keten-2	7	2	5
Kılavuzlar	59	2	57
Kılavuzlar-2	4	0	4
Kızılcaviran-ı Ulvî	59	0	59
Kızılcaviran-ı Süflâ	38	0	38
Kızılcaviran Süflâ-2	1	0	1
Kirpe	42	0	42
Kirpe-2	15	0	15

Konarı	170	1	169
Kozcığaz	7	1	6
Kozcığaz-2	6	3	3
Kuzyaka	109	0	109
Kuzyaka-2	48	2	46
Melisa	28	0	28
Melisa-2	38	0	38
Moğol	21	2	19
Moğol-2	6	0	6
Müslüman Yazı	221	5	216
M. Yazı-2	24	3	21
Oğulviran	32	0	32
Oğulviran-2	5	0	5
Pelitviran	24	0	24
Pelitviran-2	11	0	11
Sakaralan	16	0	16
Sakaralan-2	8	0	8
Sarıyan	19	0	19
Sırçalı	24	0	24
Sırçalı-2	1	0	1
Sorguncuk	10	0	10
Sorguncuk-2	8	0	8
Susuduk	5	1	4
Tokathı	31	1	30
Tokathı-2	100	0	100
Yacı	16	1	15
Zimmiyan-i Yazı	195	1	194
Köy Toplam	2873	52	2821
Genel Toplam	4483	164	4319

Ek 23. Safranbolu 1844-1845 Temettuat Defterlerinde Geliri Olan ve Olmayan Kişi Sayılarının Yerleşim Yerlerine Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Yerleşim Yerlerindeki Toplam Kişi Sayısı	Hiçbir Geliri Olmayan Kişi Sayısı	Yerleşim Yerlerinde Gelir Olan Kişi Sayısı
Mahalleler			
Babasultan	161	18	143
Cami-i Kebir	88	8	80
Çavuş	120	8	112
Çeşme	49	7	42
Hacıali	30	4	26
Hacıbeyli	26	3	23
Hacıdurmuş	44	7	37
Hacıevhad	41	4	37
Hacıhalil	87	9	78
Hüseyinkethüda	79	7	72
Karaali	210	20	190
Kavak	53	5	48
Kirkille	16	2	14
Müslümankıran	24	5	19
Müslümanpolat	46	1	45
Tekke	39	5	34
Zimmiyan-i Kıran	497	39	458
Mahalle Toplam	1610	152	1458
Köyler			
Ağaçkilise	75	1	74
Akviran	60	0	60
Alınviran	58	0	58
Alınviran-2	1	0	1
Arıcak	47	1	46
Bağlarbaşı	22	0	22
Başköy	35	0	35
Başköy-2	20	16	4
Bostanbükü	34	0	34
Bostanbükü-2	41	19	22
Bulak	226	13	213
Bulak-2	39	39	0
Bürnük	93	2	91

Çerçen	47	2	45
Çıraklar	43	0	43
Çiftlik-i Süflâ	44	0	44
Çiftlik-i Süflâ-2	2	1	1
Çiftlik-i Ulvî	17	0	17
Çiftlik-i Ulvî-2	8	0	8
Çomakviran	11	0	11
Çomakviran-2	4	0	4
Dane-i Süflâ	39	1	38
Dane-i Ulvî	28	0	28
Değirmencik	33	0	33
Değirmencik-2	7	3	4
Gayza	39	0	39
Ilbarıt	54	0	54
Kadıbükü	41	0	41
Kadıbükü-2	20	18	2
Kapullu	112	2	110
Kapullu-2	75	75	0
Karapınar	22	0	22
Karapınar-2	4	1	3
Kart	55	1	54
Keten	9	0	9
Keten-2	7	0	7
Kılavuzlar	59	2	57
Kılavuzlar	4	3	1
Kızılcaviran-ı Ulvî	59	0	59
Kızılcaviran-ı Süflâ	38	0	38
Kızılcaviran Süflâ-2	1	1	0
Kırpe	42	0	42
Kırpe-2	15	0	15
Konarı	170	1	169
Kozcığaz	7	1	6
Kozcığaz-2	6	3	3
Kuzyaka	109	0	109
Kuzyaka-2	48	42	6
Melisa	28	0	28
Melisa-2	38	34	4
Moğol	21	1	20
Moğol-2	6	1	5
Müslüman Yazı	221	2	219
M. Yazı-2	24	22	2
Oğulviran	32	0	32
Oğulviran-2	5	0	5
Pelitviran	24	2	22
Pelitviran-2	11	3	8
Sakaralan	16	0	16
Sakaralan-2	8	0	8
Sarıyan	19	0	19
Sırçalı	24	0	24
Sırçalı-2	1	1	0
Sorguncuk	10	0	10
Sorguncuk-2	8	6	2
Susunduk	5	1	4
Tokath	31	1	30
Tokath-2	100	89	11
Yacı	16	1	15
Zimmiyan-i Yazı	195	5	190
Köy Toplam	2873	417	2456
Genel Toplam	4483	569	3914

Ek 24. 1844-1845 Yılları Temettuat Defterlerinde Kâtibin Hane Sonu Temettü ve Defter Sonu Temettü Hesapları ile Verilerden Elde Edilen Temettü Hesabı Arasındaki Farklar

Yerleşim Yerleri	Verilerden Elde Edilen Temettü Toplam	Hane Sonu Temettü Toplamı	Hane Sonu - Veri Toplamı Farkı	Defter Sonu Temettü Toplamı	Defter Sonu - Hane Sonu Farkı	Defter Sonu - Veri Toplamı Farkı
Mahalleler						
Babasultan	48166	48064,5	-101,5	47568	-496,5	-598
Cami-İ Kebir	30155	30828,5	673,5	30507,5	-321	352,5
Çavuş	33781	35093,5	1312,5	35311,5	218	1530,5
Çeşme	14761,5	14879,5	118	14925	45,5	163,5
Haciali	9830	10002	172	10002	0	172
Hacıbeyli	6674	6617,1	-56,9	6617,5	0,4	-56,5
Hacıdurmuş	24411	24481,5	70,5	21932	-2549,5	-2479
Hacievhad	9672,5	9920	247,5	10590	670	917,5
Hacıhalil	23609,5	24385,5	776	24332,5	-53	723
H. Kethüda	18421,5	18605	183,5	18679	74	257,5
Karaali	74776,5	74369	-407,5	72356	-2013	-2420,5
Kavak	23159,5	23192,5	33	23083	-109,5	-76,5
Kırkille	3803	3980	177	3936	-44	133
M. Kiran	4284	4438	154	4437,5	-0,5	153,5
M. Polat	11345	11835	490	11835	0	490
Tekke	11118,5	11187	68,5	10895	-292	-223,5
Z. Kiran	111835	125360	13525	125649	289	13814
Mahalle Toplam	459803,5	477238,6	17435,1	472656,5	-4582,1	12853
Köyler						
Ağaçkilise	27382,5	27378	-4,5	25707	-1671	-1675,5
Akviran	31075	31099,5	24,5	3766	-27333,5	-27309
Alınviran	29887,5	30017,5	130	29867	-150,5	-20,5
Alınviran-2	54	54	0	45	-9	-9
Arıcak	23869,5	23875	5,5	23169	-706	-700,5
Bağlarbaşı	7943	7943	0	8592	649	649
Başköy	16642,5	16637,5	-5	16651	13,5	8,5
Başköy-2	1660,5	436,5	-1224	1548	1111,5	-112,5
Bostanbükü	11665,5	11417	-248,5	11669	252	3,5
Bostanbükü-2	2876,5	2241,5	-635	2253	11,5	-623,5
Bulak	80112,5	80134,5	22	80194,5	60	82
Bulak-2	2601,5	0	-2601,5	2501,5	2501,5	-100
Bürnük	60442	60398,5	-43,5	60497,5	99	55,5
Çerçen	33554	35188	1634	34143	-1045	589
Çıraklar	21307,5	21744,5	437	20830	-914,5	-477,5
Ç. Süflâ	18183,5	18200,5	17	18202,5	2	19
Ç. Süfla-2	85,5	58,5	-27	72	13,5	-13,5
Ç. Ulvi	8073	8079,5	6,5	8078	-1,5	5
Ç. Ulvi-2	472,5	491	18,5	472	-19	-0,5
Çomakviran	5494	5493,5	-0,5	5460	-33,5	-34
Çomakviran-2	351	351	0	351	0	0
Dane-İ Süflâ	18116,5	18101,5	-15	18131,5	30	15
Dane-İ Ulvi	12014,5	12188	173,5	11915	-273	-99,5
Değirmencik	14133	14344,5	211,5	14828,5	484	695,5
Değirmencik-2	925,5	533	-392,5	763,5	230,5	-162
Gayza	16466	16845,5	379,5	16628	-217,5	162
Ilbarit	28417	28231	-186	28228,5	-2,5	-188,5
Kadıbükkü	32135,5	32160,5	25	32460	299,5	324,5
Kadıbükkü-2	1332	180	-1152	1322	1142	-10
Kapullu	42421,5	42774	352,5	42460	-314	38,5
Kapullu-2	6430,5	0	-6430,5	6340	6340	-90,5
Karapınar	12528,5	12528,5	0	12810,5	282	282
Karapınar-2	135	335	200	135	-200	0
Karıt	23738	23722,5	-15,5	23630	-92,5	-108
Keten	4156,5	4207	50,5	4254,5	47,5	98
Keten-2	268,5	556,5	288	517,5	-39	249
Kılavuzlar	31106,5	31056,5	-50	30856,5	-200	-250
Kılavuzlar-2	315	135	-180	315	180	0
K. Ulvî	40169,5	39924	-245,5	39900	-24	-269,5
K. Süflâ	18764	18585	-179	18585	0	-179
K. Süfla-2	13,5	0	-13,5	13,5	13,5	0
Kirpe	19399	19399,5	0,5	19830,5	431	431,5

Kirpe-2	598,5	598,5	0	531	-67,5	-67,5
Konarı	117267,5	118151,5	884	118827	675,5	1559,5
Kozciğaz	2866,5	2866,5	0	2856	-10,5	-10,5
Kozciğaz-2	175,5	175,5	0	67,5	-108	-108
Kuzyaka	56250	56077	-173	47709	-8368	-8541
Kuzyaka-2	3163,5	180	-2983,5	3163,5	2983,5	0
Melisa	15295	15308,5	13,5	15461,5	153	166,5
Melisa-2	3592,5	432	-3160,5	3564	3132	-28,5
Moğol	8731	8830,5	99,5	8786,5	-44	55,5
Moğol-2	1716,5	1392,5	-324	1717,5	325	1
M. Yazı	82759	83125,5	366,5	86024,5	2899	3265,5
M. Yazı-2	1610,5	72	-1538,5	1611,5	1539,5	1
Oğulviran	19579	19043	-536	18843	-200	-736
Oğulviran-2	445,5	301,5	-144	445	143,5	-0,5
Pelitviran	11549	11447	-102	11613,5	166,5	64,5
Pelitviran-2	364,5	189	-175,5	175	-14	-189,5
Sakaralan	6601	6575	-26	6742,5	167,5	141,5
Sakaralan-2	402	402	0	402	0	0
Sarıyan	10690,5	10630	-60,5	10631	1	-59,5
Sırçalı	13406,5	13439	32,5	13744	305	337,5
Sırçalı-2	126	0	-126	126	126	0
Sorguncuk	4049	3931	-118	3560	-371	-489
Sorguncuk-2	597	278	-319	519,5	241,5	-77,5
Susunduk	1383,5	1491,5	108	1491,5	0	108
Tokatlı	12556,5	12556,5	0	12496,5	-60	-60
Tokatlı-2	6012,5	1273,5	-4739	5766,5	4493	-246
Yacı	7955,5	7959,5	4	7959,5	0	4
Z. Yazı	81054,5	81163	108,5	81453	290	398,5
Köy Toplam	1177518	1154936	-22582	1144282	-10654	-33236
Genel Toplam	1637321,5	1632174,6	-5146,9	1616938,5	-15236,1	-20383

ÖZGEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve liseyi Karabük’te, lisans öğrenimini ve yüksek lisansını Karabük Üniversitesi’nde tamamladı. Aynı üniversitede 2017 yılında doktora programına başladı.

Akademik Çalışmaları:

- “2141 Numaralı Safranbolu Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyonu”. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2016.
- “H.1258/M.1842-1843 Tarihli Nüfus Defterine Göre Safranbolu Kıranköy Gayrimüslimlerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri 2*, ed. İsmail Alagöz vd., 112- 135. Ankara: Gece Akademy, 2019. (Prof.Dr. Zeki Tekin ile birlikte)
- “Osmanlı Devleti’nin Düzen Arayışı: Anayasal Düşünce Gelişiminin Dinamikleri”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırması Dergisi*, S: 7, No: 5. (Aralık 2018): 803-825. (Prof.Dr. Zeki Tekin ile birlikte)